גכל

שלמה אברהם רעלפטע

ספר

נחלה

לישראל

פסק ערוך

פותח יד בתשובה המורה בעימה ערוכה בכל ושמורה, - לבייש - הו' למנה, אשר הש״ב את מי יש ליף קרן עליו אור פני משה גלוי לדרשיה ובשל בקורה, — הלכה למעשה, כשלו ביום קרב, דברי ריבות, בין אנשים אחים מתרוללים זה עם זה, על הירושה ונחלה ברה כמבכירה. - ויקם האחד על השני, מאן דאלש, ויגרשהו מלהסתפח בנחלה אפותיו, וילך רותי״נה, כל שאינה כמקרא. — ויקם משה להושיעם בהיום מלחמות ועיר קנאה, קנאת ה' צבאות במלחמתה של תורה חולים ויתנכר את מורה הערה. — שם שם לו חוק ומשפט תלוי תלים של הלכות, לכל היד החזקה ולכל המורה, אב״א קרא ואב״א סברא. — ועת״ק בו״ר ממקומו מבית יעקב לעם לועז בלשון איטלקית להראות העמים והשרים את יופי תוה״ק וחוקיה כי היות הנה מפי הגבורה. —

הכינר והקרו

הרב המובהק אדיר בכרק נאון ישראל ופאר עדיו מבנן של קדושים אראלים ותרשישים
כמוהר״ר ישראל משה חזן נר״ו.

נכד הרב הגאון הגדול רשכב״ה ראשון לציון בעהמ״ח ספר
בעורת חקרי לב על חט״רים זלה״ה,

יפה ענף מעץ אבות מר נינו רבה מחבר קנאת ציון ונחלה לישראל (וקודשת יוט״ב ש״ג, ואי״ו הי״ס) נחלת ספר״ס. אב״ד ור״מ ברומי המעטירה יע״א, (ועתה פה נא יע״א)

בראשונה נדפס בווינן שנת וזאת התורה אשר שם משה לפ״ג 1851

ועתה נדפס פ״ב ליוקר מציאותו עם תוספות חדשות כמבואר מע״ל

פה במתא נא אמון יע״א באדר ב' שנת ברכ״ת ה' לפ״ג

תחת מכתש דפוס חדש של שלמה ארטורלינגי נר״ו אלכסנדריאה של מצרים יע״א 1862

ואלה מוסיף על הראשונים

א' דפוס משובח . וכרך מדויק . בנייר יפה ונהדר .

ב' הגהות לריבוי הטעיות שנפלו בדפוס ראשון,

ג' הערות מאירות , שמצאתי אני דוד המוציא לאור פעם שנית , מכ"י מוה"ר הגאון המחבר נר"ו בגליון ספרו ,

ד' תשובות הרב המופלא איש ירושלים , הרב שבמצרים נר"ו אשר הגיעה ליד מרן המחבר נר"ו ברומי יע"א אחרי גמר הדפוס

ה' משה כהן טובת עיין וחנן לי קונטרים גדול בהבדלת הנרדפים ומתוכו אצלתי לי ברכה דבר המשביע לכל חי רצון בהבדלת חמשת שמשים, עומדים ומשמשים. ועל כל דיבור ודיבור אמר מהם מלאך משרת ובתכיפה אחת עושה חיבור ובאלו כשתגע הגאון המחבר נר"ו במכתבו לבעלי הריב הלא הוא כתובה בר"א בו"ש. ועל ידי שתלמידיו המעתיק משה שפיר שמו כשם רבו תמה על החתן (כבוי"ש ד"א) כתב לו קונטרים מיוחד זה וכאמת ע"ט לעשות לה' ולהוציאו לאור כי הוא מאיר עיני חכמים וכבר אמר לי מוה"ר נר"ו שאמ"ז רקה בס' כ"ס ח"א או ח"ב אוזה דברים במקצת הבדלות אלו ולא כולם והשמים בין הבדלותיו לאותם הכתובים שם שבך רבים בוכרוע ועכשיו אין הספר מצוי פה כי לא ידענו מי שלח ידו עליו ודי בזה .

ו' העדיף מטובו גדול וחנן לי עוד קונטרים שארית הנחלה , ויבוא שואל ומשיב ע"כ אומר לדבק טוב לספר נחלה לישראל בקונטרים מיוחד למען ירוץ הקורא בו

הודעה אל אחינו יושבי ארצות מלצועם בני שם , הבלתי בקיאים בלשונות המורגלים בלשונות בני יפת הבאים בס' זה להעירם על טעותיהם

סימן כזה

(?)— מורה על השאלה והקושיא

(!)— מורה על התמיהה אוההכרזה והצעקה . או על קריאת השם

(" ,)— ר' וורים באלו שנים בראש הענין ושנים בסיפי וורו שהענין ההוא מועתק ממקום אחר אם מהמחבר עצמו , אם מספרים אחרים , במקום הנהוג אצלנו , וז"ל . ועכ"ד .

ואלה דב י דו״ האחרונים

מעיד אני עלי שמים וארץ . לפני כל יודעי דת ודין וגודר פרץ . שמיום שעל דעתי עמדתי .
ובעה״ק ירושלים תובב״א נולדתי, ותורה מציון למדתי. כבותי כמו אש ולשרפה נשרפתי ,
ביום שבות זרים חיל התורה וחכמת מקבליה המזהירים . כאשר השמים מספירי״ם . על ידי
כותבי פלסתר ומדפיסים ספרים, מילדי הצורים , ויוצאים מן החורים , של תקדימה חובלים בנעימים
אלא כופרים . רעים ומרים . אשר כיונו להשחית דת משה וישראל בני ציון היקרים . עם לבבם השונה
ולשונם הזונה . ובפרט בדור הרע הזה כי רבו עבדים המתפרצים . ושבו לארץ כמושב לצים . ומהם
כוונה בהם , חכמים בעיניהם , ותופשי התורה בקדושה ובטהרה כחגבים בעיניהם . והן בעון לבוזה
ולמקל הרבה בטלים מת״ת עומדים , לשאת הנה לפניהם ומראהם כלפידים . בתוך רקים כדים , ויקראו
בקול גדול שמעו בני נגידים .

ואת כל אלה לבי בקרבי פעם בפעם כתנור כאפר יפוץ , פעם נחלים הוא חותה ויבוע ואין עוזר .
עד אשר ה׳ בה ברכני , ובדרך אמת הנחני , ואל חדר הורתי הביאני , בית אום ירושלים
ארץ מולדתי . הוא הגאון המחבר **משי״ח** לישראל נר״ו עוזי ותפארתי , ומטובותיו הטיב ,
להשכיל לו ולהטיב , והעדיף מטובו וקרבני לעבודתו , ושמני על ביתו . ובהיכלו תורתו
לא מנע ממני כל נתח טוב לשמים , דבר המאיר את העינים . ומתוכם בעין החשמל ראות טובות
ראיתי . כי מאז השנים בם הוייתי . דברים שיש בהם כדי שביעה . לסתום פה המקטרג הנדחה
והנולעה , כולם דברים מתקבלים מזהב נחמדים . כי בהם השכל והדת יהיו לאחדים ,

ותשאני רוח ואשמע אחרי קול בקול שדי , האומר אל לבי ולגרותיו די . ומפי ברוך יקרא ברוך
שחלק מחכמתו , ברוך אשר לא השבית גואל ללשונו לתורתו . באמת אין לך דור
שאינו מעמיד הקב״ה גואל לתבוע עלבון תורתו , ועל כן על כל אלה הדברים . אשר באמת וצדק
נאמרים . אמר אלי נפשי יען כי הספר היקר **נחלה לישראל** רבים התאוו לו תאוה . לישרים
נאוה , עתה זאת הפה הקריבהו נא עוד הפעם . אל מזבח הדפוס אשר
חונך ואשר הורס פה **נא אמון** יע״א ואתה קח את המטה אשר תעשה בו את האותו״ת והסיף
על יד כל אשר נקוד ותלוי בספרו של הרב המחבר נר״ו ואם מעט אסוף לך כהנה
וכהנה . מסלתה ומשמנה . עול כלא בר , בספרו **נצח ישראל** בי שם מילא גרנו בר . והלל משם
קונטריס **שארית הנחלה** . לו נאוה תהלה . ספחהו נא אל המנוחה ואל
הנחלה , **נחלה לישראל** ,

ובישאני לעצמי קראתי למאהבי עיני ולבי גם לשוני , כאמור אליהם האספו נא ובואו למען
עשות ביום הזה דברי ענוה ושבורה , לו הנפש כי בחכמה צעקה הנערה . ואקומה
נא ואלקטה באמרי״ם . אמרי נועם מי אמרי״ם , והמה בכתובי״ם . מקרני אצבעות מרן המחבר נר״ו
הנאהבים והנעימים , וב״ה מתחי ! שעל ידי זה אשקיט את לבי ולב כל מאמין פלוסופי מזעף שתיית
מי המרים . אשר כוננו להשחית היזיה ספרי מחברים . לא מבינים ולא סופרים כי בעם בוערים—

אחת דברתי . ובה׳ בטחוני שמתי ואקרב אל המלאכה ועולה סבלתי . **ונדר גדול** נדרתי
שכל מין הנאה גדולה וקטנה הבאה אליו במכירת זה ספר . הנותן
אמרי שפר , קדש היא לה׳ להדפסת **תשובות הגאונים** אשר יש בהם למעלה מאלף סימנים
טובים ומתוקנים , הנחמדים מזהב ורב פנינים , עם הגהות
אי״ו הי״ם מרן המחבר נר״ו מלואות וטובות מאלופות מרובבות . בבקיאות נפלאה . ובבינה
יתירה כנודע ומפורסם לכל מבוא קפ״ז הנדפס בעי״ת ליוורנו יע״א .

מבטחי · כ'ה וכחסדי חכמי וגאוני ושרי ישראל איש על דגלו, לפי כבודו ולפי גודלו. ובאהבתם
עם מרן המחבר נר"ו שרפים עומדים ממעל לו, לסברו ולאמצו ולהטיב את גורלו, כל חד
ממכון שבתו. ואת יקר תפארת גדולתו יעמוד על עומדו. להקנות ולקנות הספר כדמי שווי מידו,
ועל ידו זה נזכה לשתי זכיות, תפוחי זהב במשכיות. אם כהוגנאו לאור תשובות **גאוני בב"ל**
זיע"א, אשר עד עתה לא ראו אור הדפוס, ואם שיעלו אתם בגורלם הגהותיו הנ"ו
שיש בהם כל צרכינו לסתום פי המקטרגים, המלפלפים והמהגים · ויצא מלפני כל מכון עם
תלמיד וכל תופש ספר, רב וגאון ושוקל וסופר, בקידה על אפים. כפישוט ידים ורגלים,
ומרקדת כוליה גופיה על אשר הטריח רבותיו יגרתי מפני הר"ף והוא גר"ה ל"ו ג"ר! על אלה מבקש
מטו מקטון ועד גדול משכנו הקרוב או מגר! בעי ומתחנן כי ירבו לסלוח עד הדל"ת לא סגר!
באם הגבר שועל דאתי מגוית אריות וולא מבית קדש הקדשים הבעה"ח פה בא אמון ויע"א בחדש אדר
השני בשנת תכר"ך לדיק.

והוא הצעיר
דוד משה
ס"ט
בן לא"א הרב המובהק מר שמואל ז"ל
בן להרב הקדוש מגורי האר"י נודע
בשערים במוהר דוד כ' שמואל.
דידיע מאג'אר זלה"ה
ס"ט

זכרון טוב

הק״ק בעטרת להלכות הלא שלמים, יחידי סגולת ק״ק עיה״ק מצרים יע״א המתנדבים להביא
ספרי מרן המחבר נר״ו. לבית אלקים כזאת לוית חן עגלה רא״ה אב״ד מקודש אות
ירושלים כמוהר״ר אליהו ישראל נר״ו ובנו תמידו הרב הגדול כמוהר״ר יו״ט ישראל
נר״ו והנגביר השר והנפלג׳ כמוה״ר יעקב מנשה ידיע
קאטאווי נר״ו. ושתי כתי גבירין, הנכבדים מוהכ כמוה״ר
יו״ט מוצרי נר״ו וכמוה״ר יצחק נגרין נר״ו ושלישי בקודש הה׳ ה״ו
זי״ק כמוה״ר רביטו אלנאזי נר״ו בן להרב מר קדושה זצוק״ל

ואלה שמותם

ה׳ עליהם יחיו

סי׳ יעקב שלום נע׳ ובניו הע״י
״ יעקב מנשה ידיע קאטאווי ובניו הע״י
״ האחים המבורכים סניורים פינטו הע״י
״ האחים המבורכים סניורים אגיון הע״י
״ האחים המבורכים סניורים רולו הע״י
״ האחים המבורכים סיניורים עדה הע״י
״ מנחם מזרחי הי״ו
״ שמואל רוביטו הי״ו
״ מתתיה נחמן הי״ו
״ יעקב יעבץ נ״ע ובניו הע״י
״ סי׳ מינדולפו הי״ו
״ אברהם שמאע הי״ו
״ רחמים אגיון ובניו הי״ו
״ יו״ט מוסרי הי״ו
״ יצחק נגרין הי״ו
״ יוסף מוסירי ואחיו הע״י בני הצדיק משה מוסירי נ״ע
״ ברוך טילקי ובניו הע״י
״ חיים חזן הי״ו
״ דוד נגוע ובניו ובני אחיו הע״י
״ חי נאגאר הי״ו
״ יעקב רולו ובניו הי״ו
״ אליהו נחמד הי״ו
״ אברהם פיחה הי״ו
״ דוד חתוהי הי״ו
״ בכור גאליקו הי״ו
״ יוסף חמוהי הי״ו

סי׳ נסים משיח הי״ו וסי׳ נגרין הי״ו
״ שמעון הכהן דוויך הי״ו
״ סעד הלוי הי״ו
״ יוסף הלוי הי״ו
״ יצחק הרופא הי״ו
״ משה דהבאח הי״ו
״ אברהם חזק הי״ו
״ אברהם בשירי הי״ו
״ אברהם רומאנו הי״ו
״ האחים המבורכים סי׳ הררי הע״י
״ יוסף נסים מוסירי הי״ו
״ משה נסים מוסירי הי״ו
״ יוסף זבאי הי״ו
״ יעקב נג״ר הי״ו
״ לוי ברוזו ויעקב הי״ו
״ בשיר עפיפי הי״ו וחביריו הע״י
״ יעקב משה לוי הי״ו
״ נסים לוי שמי הי״ו
״ פנחס נסים סבאח הי״ו
״ דוד אירביב הי״ו
״ מוריטו פרחי הי״ו
״ שמואל אמהדו הי״ו
״ שלמה שעיא הי״ו
״ שלמה אשכנזי הי״ו וחבירו
״ נסים נחמד הי״ו
״ אליהו שתווי הי״ו
״ חיים חזן הי״ו

ואלה יעמדו על הברכה

יחידי סגולה אשר פה ק"ק **נא אמ"ן** יע"א למקטנם ועד גדולם. שלות בכל גבולם. ועל ראשיהם הגבורים הרמים. מבחרו עלמים:

ובפרטם אתה מולא · טובים ומתיקנים. כשני נעמנים, סי' **יוסף חכים** הי"ו ובנו הע"ו · וסי' **משה נחמן** הי"ו ואחיו הע"ו. שהם המה היו לעזר ולהועיל. הטוב והמועיל · ואתיא מכללא. קרובי"ם זהב טהור ממשפחת רם סי' **יעקב די בוטון** הי"ו ובנו **דוד נעים**, למרן המחבר נר"ו חתן נעים, ועליהם ועל כל עם הקהל כולם, יהי שלום בחילם. והעושר והכבוד יחדיו יהיו תמים, שנות עולמים, כיר"א

העתק כתב ההתראה ששלח הרב הפוסק נר"ו בלש"ו איטלקי לכל אחד מהבקשים נחלה בלי מצרים נגד דת משה וישראל ואחריה תשובותיה וז"ן :

האדון היקר !

בעד *) החיוב המוטל על מלאכתי מלאכת שמים · ובעבור ההתדבקות באמיתת שרשי האמונה הכתובים על ספר חקה · ולמען כבוד אומתנו המפוזרת בגולה · ובגלל גודל זריזותינו · להשלים להבאים אחרינו · הפקדון אשר הפקד בידינו · נקי ובר מכל נגע ופגע באין כל מאום · אשר כל רב ומורה ודאין שבדור היה הוה ויהיה השומר הנאמן · ואף גם זאת מפני שמירת הברית והחסד ואהבת איש לרעהו כאשר צונו ה' אלהינו · הן כל אלה סיבות הכרחיות · עמדו לפני באריות ולא הניחוני לדחות שאלה אחת שבאת לפני בית דיני להגיד תוכן אמיתת דעתי · על ענין ירושת יעקב גאליקו בן שמואל הכלב"ע באנקונה וע"א ביום כ"ג לחדש לולוו משנתם זאת · והוא מת מבלי שום צואה לא מתנת בריא ולא מתנת שכ"מ ·

וכשאני

בעד *) אמר המוציא לאור פ"ב מ"כ בגליון ספרו של הגאון המחבר נר"ו במקום הזה וז"ל עיין מ"ש ע"ז ע"י ששאלתי מתלמידי הותיק · ולאטלקי הספר הזה העתיק · והשבתי לו דבר חיך הקורא ימתיק · ,, ובראותי דברים ככתבן נפשי אותה לדעת מה יוכל איש לשאול ולהשיב על דבר של מה בכך כאגרת הזאת שאנו בה ? ואת כל אלה חליתי פניו שיראה לי השאלה והתשו' הרמוזה בגליון · ולא אחר הנה"ר הגדול המחבר נר"ו והוציא לי קונטרים בהבדלת הנרדפים ומכללם כתוב למר וז"ל ·

שאלני בחירי רגתה נפשי תלמידי הותיק המעתיק סה"ק נחלה לישראל לאטלקי מפורש ה"ה המשכיל הבחור כמוה"ר **משה עזבאריאל** נר"ו על אגרתי אשר שלחתי לבעלי הריב ונדפסה בריש ספרי הנז"ל · לדעת אם בכונה מכוונת הבדלתי בין הנרדפים הכתובים שם בראש דבר והם ,, בעד ,, בעבור ,, למען ,, בגלל ,, מפני ,, באלו כל רודף לא יבקש כי אם בנרדף השוה על אדני לשון הקדש · או דרך מקרה והזדמן יצאו מתחת קולמוסי והכל כדי ליפות הלשון ולנחותה שלא להכביד און השומע חזור וחזור שורש אחד כמו שהוא בהיטאלקי שלעולם אל **הסינו'נו'מ'ו** פי' כל הרודפים האלה ?

תשובה תלמידי הותיק · משה ספיר · יפה שאלת יפה חקרת · ויפה דקדקתי וחלילה על מי שיודע פרק בחכמת לשונינו הקדושה והמושלמת שיכתוב דברים במקרה והזדמן בשום אופן שבעולם · ועיין רב"ח קרוב לסוף פרשת עקב דר"ה ע"ד ס"כ וז"ל יש הפרש גדול בין המלות ויש בחלוקי הלשונות ידיעה מופלאה וחכמה מפוארה עיש"ב , ובפרט בשמשים כאלה כי כל חד בדידיה הטבע לשמש ולשרת רעיון תשובה מחבירו בחומר ובכורה מאין המלט · דהנה עם כי אין מי שיוכל להכחיש שכל אלה השמשים תכלית שירותם היכו אלא אחד כמו שתאמר ענין זה ניתן או נעשה או נגמר או נאמר או נחשב בשביל תמורת ענין שני שילא לפועל · עכ"ז יש הפרש גדול ביניהתם אל הפועל בתמורות המקבילות מערכה לקראת מערכה · הט אזנך ושמע · פקח עיניך וראה כי נכר התמורות או התנאים המתחלפים זה תמורת זה יפרד והיה לד' ראשים ירלה חמשה הפרשים או כמו שתאמר חמשה שרשים ·

א : בעד השמש הלזה לא ישרת כי אם על האופן שהתמורה השנית הצומחת בעד הראשונה לא תתגלה ותראה כי אם בגמר הראשונה עד תכליתה ועד אחריתה ממש כמו בעד אשה זונה עד ככר לחם שאין סברה לומר שהעניות הוא עונש הניאוף או הזנות בדרך רוחני והלהי אחרי כי יש ויש צונשים נלחיים למינים שוגים עד הכרתת הנפש ב"מ · וע"כ בהכרח זה עונש שכלי ומחויב כמסובב

ובשאני לעצמי (מונהג בהנהגה הנאמנה והישרה אשר לא יערכנה זהב, הבנויה על יסוד תורת משה ונבואתו, ומשפטי רז"ל ומשפטי הטבע אשר צדקו יחדיו והמושרשת בשרשי היושר והכושר והאמת והצדק, והשתולה על המנהג הנהוג בבני אומתינו בכל מקום שנגלו, הן הם אשר קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם, להיות חיים וקימים במין חומר אחד ומלאות בפני עצמו, הנפלא והנורא לעיני כל עמי הארץ בראות אותם, כולם שוים בדעותם ובתיקון מעשיהם והנהגתם ובכל שבתם וקימתם, ומאכלם ומשתם ודרך הויתם, ותולדותם בחייהם ובמותם, אחד הוא סיפור קורותם, אחד הוא הגיון לשונם המפוארת והמשובחת והנבחרת בעיונה מכל שאר ספרי העמים) אלהי אבי היה בעזרי והשבתי שואלי דבר וחברתי בלשונינו הקדושה פסק ארוך שלעתות באל הנה הוא נעתק בלשון איטלקי המפואר על יד איש מכיר ורגיל בב' הלשונות:

בפסק

מהסיבה מאין המלט · והוא שהרודף אחר הזימה סופו בא לידי עניות בחיוב מוחלט, כאשר עינינו רואות וכלות מעשים בכל יום ואין בידינו להושיע · ואחר שכן לא היה אפשר לבעל הלשון להשתמש בענין זה כי אם במלת ” בעד „ כאלו יאמר · העניות הגמור הלזה לא בא כי אם אחרי השתקעותו האיש הזה בניאוף ולא בהתחלתו ולא באמצעיתו · והוא מאמרם ” ויסגור ה' בעדו „ שר"ל ודאי אחריו, שאחרי שכבר נכנס נח בתיבה הוא וכל אשר לו ולא נשארה „ אפי' בריה קטנה חוצה אל הע"ין סגר ה' אחריו כלומר עדיו יעדיו בכלל, שכבר נכנס בתיבה · כי לא כי שורש בעד „ תכלית שמושו הוא להקנות לנו ב': רעיונים · טובים ומתוקנים ה"א: שסגר ה' בשבילו והצילו ב': שהסגירה היתה ” בעדו „ ר"ל אחריו לגמרי, ומפני זה תמצא שגם בכפרה נשתמש בעל הלשון בשורש זה באומרו ” וכפר בעדו ובעד ביתו „ שבאמת הכפרה היא דמות הכופר המכסה כסוי גמור לוחות ושברי לוחות הנלמדים יחד והיו לאחדים בידינו עד כי גם סדק קטן לא יתראה החוצה · וכן הכפרה תכסה פשעים גדולים ורעים והיו כלא היו וכן בדוד מה הוא אומר? אשרי נשוי פשע כסוי חטאה · וע"כ שורש כפרה וכפורת שסוף משמעותם אינו אלא כיסוי מהודק ויפה נלקח מהכופר שהוא הדבר היותר משובח המכסה ומהדק יפה יפה לוחות הספינה להיות אחת, להצילה מזרם מים רבים ואדירים משברי ים וחז"ל שהיו בקיאים גדולים בחכמת הלשון תארו תואר חנוך למי שכיפר בטובתו של חבירו ” כפוי טובה „ שבאמת כן הוא שהוא כמי שכופה על טובת חברו פשכתר וגראפו ולא מראה והוא הוא הכופר שר"ל מכסה ודא ודא חדא היא · ואת כל אלה אין שמושה של כפרה כי אם בשורש ” בעד „ ולא זולתו והוא כמו שיאמר: נתכסו כל עונותיו אחריו ולא יראו עוד · ועוד המלא שהערבי שהוא לשון הקדם משובש · (משובש ר"ל שדבר שנאמר בלשון הקדם מפני רעיון נשגב והכרחי בטעמו וממשו שבו, השתמש הערבי ונשתמש בו לדברים שאינם ממש דומים ואין להם אותו מענה והדברים ארוכים) מי שירצה לומר אני האחריך יאמר: **אנא בעדך** ועל כן על כל הדברים האלה מי שעושה דבר מפני החיוב המוטל עליו יהיה דתיי או מוסריי או משפטי אין ראוי לומר כי אם ” בעד החיוב המוטל עליו „ שמלבד שכל דבר חיוב אינו יוצא האדם י"ח בעשותו חציו או שיעור מה, אלא כולו כמות שהוא · שאנו משערין כאלו דבר מוטל על כתפו מאחריו להוליכו ממקום למקום וכיון שכן אין ראוי להשתמש כי אם בשורש ” בעד „ ולא זולתו והוא ברור · ויעותק באיטלקי פיר פ'יני Per fine

כיוצא בדבר אתה מוצא בשורש „ עקב אשר שמע אברהם בקולי · והיה עקב תשמעון „ · שהתמורה הב' לא יצאת לאויר העולם או לא תצא מיד המתכה אם לא עד שתקויים התמורה ה"א מיד שכנגדו עד עקבה כלומר עד אחריתה כמו שמצינו באאע"ה שלא נאמר לו לשון זה אלא בנסיון האחרון שכמעט פרחה נשמתו ומה שדרשו רז"ל ” והיה עקב תשמעון אפי' בעבירות שאדם דש בעקביו „ הוא כמעט פשוטו של מקרא · כלומר עד שתשמעון כל הדברים אשר אנכי מצוה אתכם כולם כמות שהם חמורים וקלים ואפי' אותם שאדם דש בעקביו כלומר כל המצות עד אחריתם ועד תכליתם · וכיון שכל הדברים התלוים בשמיעה רובם הם בשוא"ת כמו שהוא באמת רוב התורה כולה שאין עלם ממשיי · עובר לפנינו כדי שנשער גוף שבו פנים ואחור ונשתמש בשורש ” בעד „ שהגא כמו שתאמר אחריו, ע"ז נתן בעל הלשון תמורתו שורש עקב ששייך יותר בשוא"ת ע"ד ” מנע רגליך מנתיבתם „ שבאחרית מניעת עקבו מעשות רע שהיא התמורה ה"א תכנס תחתיה ה"ב והם התגמולים האמורים בפרשה ·

בפסק הלזה שמתי כל מגמתי לחתור ולחפש אחר האמת ולצרפו ולבררו ולאשרו ולקיימו ולהחזיקו ולהיות עשה הגונה לפניו בלי, שום חניפות בלי רוח ההתנגדות, בלי נטיה לאחד מן הצדדים, ובלי שום צד פניה שבעולם חלילה ! אני אני הוא ! דברתי ועשיתי, כתבתי וחתמתי · עד מקום שהיה שכלי יודע, וגבול חושי נוגע, ויען שאני בעצמי רצוי ומרוצה מכל מעשיו וכתוב לפני לא אשקוט ולא אנוח לבקש מנוח אשר יטב בעלחי כיד הרשים לכל רבני גולה אשר בכל תפוצות ישראל מדן ועד באר שבע, את כל הרשום בכתב למען המה בחכמתם ועוצם בינתם יקימו פסק דיני במעשה ב"ד יפה ומבורר לעיני השמש והירח ! ויבואו על החתום בחתימת ידם הרמה והנשאה . ועי"ז יצא לאור משפט דין זה ותשועתו כלפיד יבער · אמנם ! בטרם התאזרי והתגברי בכל האמור חשבתי דרכי ואת חובתי והעשנה בנאות לאיש שלומים ולאוהב היושר והטוב המדוני, ולרועה נאן קדשים באמונה לבא מפניך הודיד ! בדברים שבכתב לבקש מלפניך ולהתחנן לך תבל כיוצא בך את שום בדעתו או שיעלה בדעתו להיות לו חלק ונחלה בעזבון זה · ואקרא בקול גדול ! תן כבוד לאלהי ישראל ! ולתורתו הקדושה שתתעלה !(שהיא נצחית ועומדת לעד בנותנה ברוך הוא חי וקים לעד · ומסרה לנאמניו שומרי בריתו להשתדל לקימה בכל דור ודור משפחה ומשפחה, ואף גם זאת בהיותם בגלותם ·

ובדלותם

ב: בעבור: בא יבא בינה על התיבה הנראית החוטה אל העין כלומר: נעשה או נאמר דבר זה כדי שיעבור תיבורתו נשם!זה לפנינו · והוא מה שיפה דקדקו רז"ל הבקיאים בחכמת הלשון באומרם " בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים „ לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, שכיון שאמר זה הוא מורה דבר נעשי לפנינו וא"כ בהכרח לא יוכל להשתמש כי אם בשורש בעבור · ושזהו כמי שאומר שכדי שיעבור זה לפניך (והם המצה והמרור) ותזכור ע"י בכל שנה, נפלאות תמים דעים ע"ז הוציאתיך מארץ מצרים באותות ובמופתים למען תדע כי אני ה' שארץ ומלואה · ודוק התלמיד החשוב ! מה נכרה ידיעת רז"ל בפילוסופיא הקדושה שפי' על פסוק למען יטב לי בעבורך: " ויתנו לי מתנות „ ולכאורה מה מאד יתפלא האדם מנין הוציאו הפירוש הזה המכאיב לבן של בני אברהם רחימא ? וכדי בזיון לחשוב מחשבת פיגול כזאת והאריכות בביאורו איך ובמה הוא מחשבת פיגול הוא כאיסור חל על איסור ? אבל מה יעשו לך חכמי ישראל כיון שברור וידוע אצלם ששורש " בעבור „ לא ישמש כי אם במקום שיחולף דבר בזולתו וא"כ לנו לדעת מה יטב לאברהם בעצם ומה דבר ממשי עובר לפניו בעבור הפרד אשתו מחקו בהכרח אין לנו למצוא תמורתה כי אם מתנות רבות מאלופות מרובבות · וכאשר גילה הכתוב סמוך ונראה באותו לשון באיתי נוסח לאמר · ולאברהם הטיב בעבורה ויהי לו צאן ובקר וכו' הרי ששתי התמורות היו נשם על פני האדמה עוברים ממקום למקום כאשר קבלו רז"ל " ויתנו לי מתנות „ וחלילה וחס שאברהם אבינו צדיק תמים כמו שהעיד עליו הכתוב שוציא דבר זר כזה מפיו בכל לבו חלילה ! עוד הפעם · אם לא בעל כרחו לפיים אשתו · כי על הרוב דרכן של נשים להיות עיניהן צרה ותתאוות לשולחן אחרים וע"כ בחושבו אברהם שמא הפחד הזה יהיה רחוק בעיניה כי לא יעלה בדעתה כי יהרגוהו בסיבתה על לא חמס בכפיו · וע"כ תבהיל השמא הרחוק הזה, ולא תקים מצותו לאמר לאחרים אחי הוא · ע"ז התחכם והמציא לה בראש דבריו טעם קיבול המתנות כי הוא מתורת ודאי כמו שהוא דרכו של עולם כי מי שיתחתן במלך ודאי יעשרנו המלך עושר גדול · וטעם השמא (שהוא האמיתי לפי ידיעתו באנשים ההם) והוא אומרו: " וחיתה נפשי בגללך „ הניחו לבסוף · וכ"ז לגבי דידה · כי לפי ידיעתו באנשים ההם כאשר אמרנו זהו עיקר טעמו וכמו שכבר לא הכחידו לפני המלך באמור אליו: כי אמרתי רק אין יראת אלהים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי · והוא האמת שתתעלה · ובזה תבין ג"כ אומרו הכתוב " הנה אנכי בא אליך בעב הענן „ שהוא נשם דק' (ר"ל על עב הענן) וכ"ז בעבור " ישמע העם „ (שהוא בנוי מחומר וצורה) בדברי עמך · כי הא לאו הכי ה"ה להפשיט מעליהם חומר המתחלחל ואין ספק כי הגיעו למדרגת הנבואה באספקלריא שאינה מאירה ודוק כי לקצר אני צריך ובחיבורי הגדול אי"י הי"ס העומד היום על מכתש הדפוס ח"ב סי' מ"ט כבר הארכתי בפרטים אלו ונסתיעתי מתשו' הרשב"א ח"ד סי' רל"ד והכמ"ל · וא"כ שורש בעבור הלזה יועתק באיטלקי אד איפפ'יטו ad effetto

ג: בגלל שורשו גלגול עניינים לא פחות משלשה נושאים נעולים זה בזה, ויבא השלישי ויכריע ועד מאה ואת האלף ויבואר שורש זה כיון חומר מפסוק דסלקינן מיניה: " וחייתה נפשי בגללך „

ובגלותם בארץ לא להם גרושים מארץ אחוזתם לא תנתק וחמוש התורה הזאת מהם ומזרעם אחריהם במחשבה ודיבור ומעשה ומכ"ש שלא להשפיל לארץ את כבודה ושלא לגרום לה שום חירוף וגידוף חלילה ! ושלא לחתור אחריה לשבור מוטות עולה מעל צוארי מקבליה , כדי לתת להבלי העו"ז ומחמדיו חולם, וכוף כאגמון ראשך והט אזנך ושמע את דברי התורה בהפרש הנידון לפנינו בעסקי הנחלה והירושה הזאת, לא לבד לכל מה שפסקתי אני הדל כאלפי שפל כל השפלים אלא לכל מה שיגזרו אומר הרבנים הגדולים מעיירות גדולות שבאייראפא המעטירה ותשאר חלקי הכדור · חשוב ודודי ! חשוב ! לנזקא דמחיילך ולכל המקרים הרעים והמרים ולכל העונשים זמניים ונצחיים אשר יקראך אם ח"ו לבך בשמיר ושית לבלתי שמוע אל התורה והמצוה וביום תת כתף סוררת לכל התראות האלו הנאמרות באמת בריע כאח המבקש שלום ורדפהו :

ואת

שבאמת גורם מיתתו של אברהם אבינו ע"ה היה סיבה שלשית והוא : שע"י שאסורים בשבת אים מוכרחים להרוג לבעלה אם על דרך חלל שבת אחד ואל תחלל שבתות הרבה · ואינם עונשים על כל ביאה וביאה ואם לפי פשוטו כי בעוד בעלה חי · הוא עון נגלה ומפורסם · ולשמצה בקמי הבועל יום יום · והיא ג"כ עון מעורר חמת יושבי העיר ההיא לאין קץ · וזכר לדבר ביוול בן קיסר רומי טיבריוס עם היקרה לוקריציא הנודע בקורות הרומים הקדמונים, ויהיה מטעם שיהיה התברר בירור גמור שבדרך ישר לא היה להם שום סיבה להרוג לא"א כי אם מפני סיבה שלישית היא אשתו ובהיותם עוברים באותו מחוז לאחים בני איש אחד או אם אחת לא לבד כי בוטלה הסיבה שתגרום לו המיתה אלא נהפכה תמות לחיים של שלוה · וא"כ שפיר נשתמש בעל הלשון בשורש גלגול שהוא כמו שתאמר : בעד גלגול נושא זה האמצעי עשה הנושא הב' לנושא הראשון הרעה או הטובה והוא ברור ! ·

ראה בקיאות חכמי המשנה בעומק פשט לשון הקדש שהרי אתה רואה שעל פסוק "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך" אמרו בספרי לא אמר ליתן אבל אמר לאחרים תנו נותנים שכר אמירה שנאמר כי בגלל · וכו' עכ"ל · ובהשקפה ראשונה הדבר יראה לעינים ההפרש הגדול שיש בין מקרא זה למקרא אחר שכמותו · כיוצא בו "לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך למען יברכך ה' אלהיך" ושם נשתמש בשורש מענה וכאן בשורש גלגול · אלא גם שם הענין מתורת צדקה גמורה כי למה לא יתן הונו בנשך ומרבית ? ומאי שנא מכל מין סחר משא ומתן שבעולם שהותר ? (ובזה כבר הארכנו בקונטריסינו האטלקי אשר קריתי לי « אהבת הרע הכללית נובעת מדת משה וישראל » נשלח אל מדרש רחב אשר יסד המשנה הגדול ירא"ה פה נא אמון יע"א) וכיון שהוא בתורת צדקה שייך שפיר לתשלום גמול מעין הברכות · וא"כ חוזרנו לדמעיקרא ולמה לא יאמר בגלל הדבר הזה כאשר השתמש במצות הצדקה הפשוטה ? או להפך שם ישתמש בשורש מענה · הא תינח בענינם של יעקב ויוסף שפיר השתמש הכתוב בשורש גלגול · באומרו : ויברכני ה' בגללך "ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף" שבאמת שם יש ויש נושאים שלשיים שבגללם יפתח ה' את אוצרו הטוב לברך את בית לבן ואת בית המצרי כי הברכה מורשה קהלת יעקב וע"כ לעמים אין איש אתה כי אם בגלל ישראל (עיין יבמות ד"ס ע"ב ונברכו בך) וע"כ שייך שפיר לשון גלגול אבל בין ישראל לחבירו איך ישתמש בלשון כזה באלו לאיש הישראלי לא היה ראוי שתשרה שכינה מצד עצמו זה לא יתכן ? וע"ז חכמי המשנה פי' כונת הכתוב בעומק פשיטותו ע"י שהמציאו נושא שלישי דהיינו שהוא לא נתן אבל אמר לאחרים ליתן שבאמת מצד עצם האומר כיון שלא נתן לא תמצא הברכה מקום לחול אליבא דקנית וע"ז הודיענו דעכ"ז ישלח משמים ויושיעהו למעשה הזה, ע"י גלגול דבריו שאמר לאחרים ליתן וכיון שתשרה הברכה על העושה בגללו תחול גם על המעשה ובענין רבית ובמקומות אחרים השתמש הכתוב בשורש ענה כמו שיבא לפנינו באות ד' טעמם של דברים קחם משם :

וכן לענין הרעה דאם מהו אומר בגלל חטאת ירבעם ובגלל התועבות האלה שבאמת ונתמים עגלי ירבעם לא היו כי אם שתוף ואין חייבים בו כלייה, וכמ"ש רז"ל אלמלא ויו שבהעלוך נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה וא"כ אם יהיה עון זה לבד, ודאי שלא היו ישראל ראויים לאותו כליון חרוץ · אלא שעון זה גלגל חטאים גדולים ורעים · כמסמרות נטועים, עלחלל לבן של ישראל עד שגלו מן הארץ · וכן כשתעמוד בהשקפה ראשונה לדעת מה לתועבות הניאוף והדומה האמורות בפרשה עם חרבן הארץ ? הא ודאי לפי

שעה

יאת כל אלה כ"ה מבטחי וכטוב מזגך שתקשיב אזנך אל הדברים האלה היוצאים מחדרי לבי כאשר את כן ירצה ותשיבני תשובה נכחת ואת כל ונוכחת כקול הדר בהודאה אחר הודאה לכל אשר שאלתי מאתך בשם ה' אלהי ישראל ותוה"ק :

ויתכאן מודעה רבה לאורייתא שאם יעבור זמן עשרה ימים רצופים נמנים ומתחולים מהיום ודברי אלה ח"ו לא יעשו פירות וכלא חשיבין מהודעתא שתכף ומיד אפרסם לעיני כל העמים כל הרשום, ככתב פסק דיני ולא עוד אלא יתקיים בחותמי ברכות המה הגבורים הרבנים הגדולים שבכל

שעה תשאר משתומם ושפתיך תריעה גדולה לאמר : מה לתכן אל הכר ? אבל אם תעמיק מעט בגלגולם של דברים תמצא כי תועבות הגיאוף למיניהם יביאו לידי השחתת קיבוץ המדיני שאין אחריו כמוהו כאשר אנו נלכדים בדורינו, כי בשון הרע הזה, רבים ורעים נלכדים בו, ומקום המשפט סגור יהיה לא יפתח · וה' יצילנו ממה שיקרה באחרית הימים בגלל התועבות האלה כי השחת הארץ השחתה אשר לא ידמה הדור האחרון ולא תעלה על לבם כדור המבול ממש דבתחילה השחית כל בשר את דרכו על הארץ עד שנזדקקו אפי' לשאינו מינם וסוף דבר לא נחתם דינם אלא על הגזל, כי מרעה אל רעה יצאו עד כי נשחת קיבוץ המדיני מכל וכל · נמצא מבורר דגלגול השחתת תבל ויושבי בה הן הנה התועבות הגיאוף ודדמי ! ולזה שפיר השתמש הכתוב בשורש זה להשמיע במרום שלא קאה את הגוי אשר היו או בארץ אלא בגלגול התועבות שהתחילו לטמא עצמם בהם · :

ונ֫גה לנו להאריך עוד בפרט זה אחרי שמ"רעה ורבן של חכמי לה"ק · ביודעו ומכירו בעצמו כי חף היה ולא עון לבלתי הכנס אל הארץ הטובה · אם לא מביבה שלישית · ר"ל דור המדבר · דור לא נאמנה את אל רוחו · על אלה לא כבה לקשה יום כי אם בלשון ויתאנף ה' כי בגללכם וכו' כי הוא באמת לשון השייך והדברים נתבררו בשמלה · ומה שתראה שעל מקרא זה עצמו השתמש המשורר (תהלים ק"ו) באופן התמורה הנשמית באמרו " וירע למשה בעבורם „ ולפי כל האמור לא שייך כי אם או בגללם או למענם וכמאמר הכתוב ויתעבר ה' כי למענכם · כבר אתה שומע התשובה נופלת מפיך בהכיאך ראיה מלחות המשוררים ונחות המשוררים, כידע בין כתותהם איש איש ללשונו · כי הוא בן חורין לעצמו לא יעף ולא יגע כנשר יעוף בין רעיוני המשורר ישאו נהרות דכים, ישלו שמים ירדותהומות בגלי הים, ועל כן משת יצאת חכמת השיר בעולם לא נאסרה בכבלי ברזל חברתה היא חכמת הלשון :

ואם תקשיטני אומר : דנשתמשו הכתובים במניעת מרע"ה מעבור את הירדן בשלשת השרשים הנ"ז והם " בעבור „ " בגלל „ " למען „ מפני כי באמת ג' סיבות גדולות נעלו שער בפניו מהכנס בארץ א' : שאחר שנגזרה גזירה על אותו דור כי במדבר ימותו ושם יתמו כל הדור אנשי המלחמה · א"כ אם יעבור מרע"ה אל הארץ יאמרו בני דור המדבר רק באשמתינו שלט מלאך המות והוא הרועה אותם הוציאם להרוג אותם במדבר ולראות אותם במפלתם ע"ז נלכד גם הוא ונפלו עצמותיו מעבר לירדן אתם בגורלם : ובריא לי שהובא טעם זה באחד מן המדרשים אינני זוכר עתה מקומו · וע"ז שפיר נעו"י שר לה' " וירע למשה בעבורם „ כי לבעבור תשאר נוית האנשים ההם במדבר נשארו גם עצמותיו · ובנגד חטא הכאת את הסלע פעמים שהיה מעשה בפועל נגד רצונו יתברך · ובאמת אם לא היו ישראל נושאים שלישים הגמאים אלי מים לא היה בא מרע"ה לידי מידה זאת ולא היה נענש בעונש מר כזה ע"ז שפיר השתמש בשורש גלגול באומרו גם בי התאנף ה' בגללכם ובנגד החטא המפורסם בדבר שפתים שבא לבלל כעס וקרא לקהל עדת ישראל " ממרים „ שגם מפני ענין זה לא זכה לעלות ולראות בארץ הקדושה עד מדרך כף רגל · ע"ז אמר בפרשת התחינות ויתעבר ה' בי למענכם כלומר בשביל אותו המענה הקשה שיצא מפי עליכם הוסיף חמה גם כי הרבתי תפלה לעבור את הירדן שתם תפלתי :

סוף דבר אקרא בקול גדול מה שכבר נותתי זה כמה פעמים בחיבורי נצח ישראל שרוב דרשות רז"ל כמעט כולם אינם אלא להור ולדרוש בעומק חכמת הלשון וכלליה ולהוציא משם קבלתם הנאמנה והוא האמת שתתעלה : א"כ בגלל יועתק באטלקי פיר קאג'וני Pèr cagione

ד' : למען : שורשו מוכיח מתוכו, שהוא שורש ענ"ה, וע"כ לא יבא כי אם בשאלת מהתמורות או שתיהן בין איש ובין זולתו תהיה קול דברים, אם טובים ואם להפך · דרך משל שאחד משבח את חבירו למען גם חבירו ימלא עליו פיו תהלתו · ובן כל כיוצא בזה שהתגמולים תלויים בדבור ולא במעשה · וגם לזה חבירו מפסוק שהיינו בו והוא אומרו : " אמרי נא אחותי את למען יטב לי „ כלומר לסיבת המענה אשר תאמרי אחי הוא תבא הטבה אחרת במקומה והם המתנות בעבור גופך אצלם וכו' וכו'

שבכל עיר ועיר מדינה ומדינה וכו בפרק חובה על כל אשר בשם ישראל יכונה שלא לנטות ימין ושמאל אם מזרע ישראל הוא ושומע לנו ישכון בטח ואתה שלום וכו׳ ·

י״ט לחדש סיטימברי אלף ות״תן לחשבונם :

י׳ מ׳ חזן ס״ט הרב הגדול שבק״ק רומי יע״א (מקום) החותם :

זאת

כאשר כתבנו למעלה באות ב׳ וג׳ · נמצא דהסיבה הראשונה לכל הטובות הבאות בפועל אחריה אם מה ששייך בהם לשון בעבור , אם בכלל · לא היתה כי אם מענה לשון באמרה ״ אחי הוא „ ועי״ז נאמר מות וחיים ביד לשון ויש שהסיבה או התמורה הראשונה תבא בפועל , וכל מגמתה אינה אלא כדי שתצמח תחתיה התמורה שנית אבל התמורה השנית אין בחה אלא בקול דברים ותו לא · דמות לזה : תמצאהו (שמות ט׳) ״ ואולם בעבור זאת (ר״ל מכת הברד הבאה בפועל) העמדתיך (בפועל חי מרגיש ולא הכיתיך במגפת אדם ובהמה · וכל זה :) בעבור הראותך את כחי (בפועל במכת הברד הזאת) ולמען ספר שמי בכל הארץ „ (כלומר כל הפעולות הגדולות האלה אין תמורתם כי אם קול דברים בחיים וכל העמים יודוך סלה) וכן למען תספר באזני בנך וכו׳ :

ומה שאמר הכתוב : ״ כי אני הכבדתי את לבו ואת וכו׳ למען שתי אותותי אלה בקרבו „ ושתי הוא שותי בפרש״י , אין הכונה בלמען זה על התמורות השניות הבאות שהם בפועל , כי אם על הכבדת הלב שהיא הסיבה הראשונה · והכבדת הלב אינו אלא בשוא״ת ובקול דברים , כאומרו : ״ מי ה׳ אשר אשמע בקולו „ וכיוצא מאלה הדברים הרבים והרפים ששורשם אינו אלא הכפירות בעיקר הסיבה ראשונה כמו חולי האטיאיסמום אשר חלו בו כמה מאנשי הדורות שאנו בהם בעונותינו · ובשביל המענה המעוטה הלזה ישית ה׳ אותותיו אלה בקרבו והוא מובן ·

ובלל קצר אומר לך התלמיד החביב ! שכל שהתמורה הא׳ שעליה תחול התנאי היא באה בשב ואל תעשה דרך משל : לא תחלל את השבת (שהוא שוא״ת) כדי שתנוח בדרך טבעי ורוחני על זה לא יוכל להשתמש כי אם בשורש למען · וטעם הדברים : שהשביתה שהיא בשוא״ת וכל כיוצא בה גורמת השאלה משכנגדו לאמר : למה לא תעשה מלאכה ? והוא מוכרח להשיב ולתת טעם ולומר : איני עושה מלאכה וכיוצא למען אנוח מעצבי ומרגזי ומן העבודה הקשה · וכן לענין כבוד אב ואם שכולו אינו אלא בשוא״ת לא יסתור את דבריו לא ישב במקומו · ע״ז נאמר בו למען יאריכון ימיך · וכן תמצא שכל יעודי תורתינו הקדושה לשומרי מצותיה לא השתמש בהם נותנה ברוך הוא ! כי אם בשורש ענ״ה · כי באמת הוא השורש זה יענה את הכל בטעם מספיק , למה אנו אסורים בכבלי ברזל בכמה מצות ל״ת „ שהם עיקר התורה · ודוקא בעידן ריתחא ניכסינן אעשה כנודע :

וראיה מופתית לכלל גדול הלזה הוא אומרו : ״ לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרים למען הרבות סוס · ולפום ריהטא היה ראוי לומר : בעבור הרבות סוס , כיון שהתמורה הב׳ תהיה מתקיימת עם גשמים רבים עוברים לפנינו כבני מרון , כמו שהוא באמת רבות סוס · אבל כיון שהתנאי הא׳ הוא בא בשוא״ת לא ירבה לו סוסים · ע״ז שורש ענ״ה הוא הנכנס ראשון לשרת ולכהן · והוא כאלו יאמר : והיה כי יאמרו אליכם לאמר : למה לא תרבו סוסים ? · אף אתם השיבו להם תשובה נאות בקול דברים : לא נרבה כדי שלא נשיב את העם מצרימה ונתבררו הדברים כשמלה תלו״ת :

ובזה אתה תראה איך נתיישבו הדברים המוקשים שהבטחנו לעיל באות ג׳ לבארם · והוא מה שהקשינו לדעת ההפרשים בין מצות הצדקה הפשוטה שנשתמש בה הכתוב בשורש גלגול ולבין מצות לאחיך לא תשיך שנשתמש בו בשורש מענה · ומהאמור נתפשטו כל קמטיו · שהם במצות הצדקה איכא מצות עשה בפועל וגשם חומרי מתגלגל ועובר לפנינו מיד ליד כאומרו הכתוב נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו · וכיון שיש עושה במתון · ויש מעשה לאחרים בדיבורו · וסוף דבר הענין בא לידי מעשה · אם בדרך ישר אם בדרך גלגול דברים · לזה שפיר נשתמש בשורש גלגל כאומרו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה׳ אלהיך כלומר בגלגול הממון הזה מיד ליד ברוך תהיה גם אתה גם מי שהיה הסיבה לגלגל הדברים עד שבא הדבר לידי מעשה בפועל · לא כן במצות ל״ת שלא ליקח נשך ומרבית הוא בכל ל״ת שבתורה שאינם אלא בשוא״ת ואין לבנים וכל דבר גשמי עובר לפנינו וע״ז לעולם בכל אלה המצות ל״ת השתמש בשורת מענה כלומר מפני שמירת ציוויו יתברך ומענהו ולא תעשה הפך רצונו בשביל המענה הקדוש הזה · יברכך ה׳ אלהיך :

ומכאן ראיה לדעת רבינו הרמב״ן והסמ״ג שלא מנו בכלל מ״ע מצות לנכרי תשיך · שבאמת פשטן של דברים אינם אלא כי אם בתיו הרשות ״ תשיך „ שביעורו תוכל לשיך כמו ״ תעשה מעשיך ,

תשובות מועתקות מהאיטלקי

אנו להודיע שלסי' יהויקים גאליקו מפירנצי יע"א נשלח כתב ההתראה הנז"ל ע"י החכם שמואל שלמה אולפיר נר"ו מ"ץ מק"ק הנ"ל והוא שלח התשובה המוגבת וז"ן ·

האדון המעולה הרב הגדול של קהלת רומי יע"א כמוהר"ר משה ישראל חזן נר"ו ·

תכף לקבלת כתבו הנכבד הלא היא כתיבה בי"ט לחדש זה מיד עשיתי כל טצדקי כדי שתגיע הכתב הלוטה לסי' גאליקו אשר הוא בא אתמול אלי בהחלטה גמורה ובכל חוזק ותוקף כי רצונו דוקא כי נדון שלפנינו יהיה נדון כחוקי המדינה ולפי מה שיכולתי לשער מדבריו הוא זה · שמלכי מזרח ומערב אין מזיזין אותו מדעת זה בשום אופן ושלום ·

פירינצי כ"ה לחדש טבימברי

ש"ש ארלפיר (חתום)

אחרת

האדון וכו' הרב וכו' .

כאשר התכבדתי מקבלת יקרתו הלא היא כתובה בו"ט לחדש זה . תכף נזדרזתי לשולחה בעינה לאחי הגדול אשר בפירינצי יע"א יען מעולם הוא המוציא והמביא בכל ענייני תפיסת הבית . כל זה אני מודיע כדי לנאת ידי חובתי ובעי ומתחנן למען מברכתך יבורך בית עבדך וכו' ·

סיניגאליא כ"ה לחדש נובימברי ·

יעקב גאליקו (חתום)

אחרת

תוכל לפסות מעשיך ואין נ.ונע ואם כונת הכת ב באומרו לנכרי תשיך היה למ"ע היה ראוי להשתמש ולומר בגלל הדבר הזה כיון שיש עשה ולא תעשה במצוה זאת · תשיך דוגמת מצות צדקה שיש בה עשה נתן תתן ולא תעשה לא יאמץ ולא ירע וכו' ופ"ז נשתמש בשורש נלגול כיון שיש דבר מתגלגל לפנינו מיד ליד וכאמור וכן היה ראוי להשתמש גם פה כיון דאיכא מצות עשה ליקח נשך ומרבית מהגוי הרי דבר עובר ומתגלגל מיד הנכרי לידי הישראלי וכיון דראינו דנשתמש בשורש למען אין לך ראיה מופתית שאין שום מצות עשה בלקיחת הרבית מהנכרי וכבר כתב רבינו בעל החינוך שכן נראה ג"כ מהגמרא בסוף פרק איזהו נשך אלא שסיים וכתב וז"ל ועכ"ז דרך המלך נלך לא נטה ימין ושמאל מחשבינו והגדול מי שסגנותיו ספורות עכ"ל :

ואני אומר ברוך היודע השגגה ביד מי כי דברי רבינו הרמב"ן והסמ"ג ז"ל בנויים על אדני פשט הכתוב כאשר הוכחנו אנן בעניותין · ראה זה חדש ! בנוי על אדני חכמת הלשון העמוקה והרחבה ובפרט שתלמוד ערוך בידינו לפי פרש"י והרשב"א הובא במקובלת לשם עיש"ב ואם מלשון הספרי שאמר לנכרי תשיך מצות עשה ? אף ע"ז פקח עינו הנשר הגדול רבינו הרמב"ן ז"ל ראו הביא לנו לשון ספרי כדמותו (עיין מקובלת לשם) והוא אומרו כל צפור טהורה תאכלו מצות עשה כל שרץ העוף טמא מצות ל"ת ע"כ א"כ מדהתם כונת הספרי בהכרח איננה אלא להתיר ולא למצוה אף כאן לנכרי תשיך להתיר ולא למצות עשה · ותלי"ת שעד כה עזרנו ה' למצוא ד' מגדולי ההוראה אשר בית ישראל נכון עליהם והם רש"י והרמב"ן והסמ"ג והרשב"א דס"ל דמקרא של לנכרי תשיך לאו למ"ע אתא · ואנו עם כל שפלותינו בידיעת דרכי ההוראה חזקנו מאמרם ז"ל מעומק משפט לשון הקדש בראותינו שנשתמש בשורש מענה בכל אשר השתמש הכתוב בכל לא תעשין הפעם נודה את ה"ה ויועתק באיטלקי אה מו'טיב'ו a motivo

ד' : בפני : שורשו פנה ידוע שיפרד והיה לכמה וכמה פנים ואופנים · ובמובן המחשבי ענינו נטיית המחשבה והרצון לעיין על דבר אחד בכל גדדי ההשכלה אם להשגיח עליו ולחבק אותו בפנים של רצון או להתרחק ממנו ולמאן בו· ובכ"ז מטעם המלך וגדוליו , הוא השכל הישר ואחוות מרעהו , הנותנים פנים וטעמים מספיקים אם לקרב ואם לרחק , ואם מצד תגבורת הטבע והמיית יצרו הרע והדברים גלויים וידועים כי מילת פנים משמשת על טעמים מספיקים או מדומים ילידי המרשבה אם בבאור הענין על מתכונתו כמו שאמרו רז"ל מט' פנים טהור וכו' ואם בראות האדם את הנולד , מקרב דבר או מרחיקו מפני טעמים שאינם גשם לפניו לפי שעה . אבל השכל

מחויבים

אגרת

האדון זכו' הרב וכו' ·

בהיותי במלא פה העירה יע"א כדי לפקח ולהשגיח בכל עסקי בת ביתי שושנה קושטאנטיני תמ"א קבלתי יקרת מכתבו הלז היא כתובה בו"ט לחדש זה · ותכלית דבריו המה יבינו וראו על אשתי הנזכרת כאחד מיורשי עזבון הנפטר יעקב גאליקו ·

הנה כשגם אשתי הנזכרת תתרצה ותתפייס להיות נשמעת לאותם המחשבות הטובות והעצות הנמרצות אשר חלי קנאת האמונה ואהבת בני אומתנו יכו על לבה . עכ"פ צריך להתבונן בדבר למען דעת כי אחרי כי קרן עזבון זה הנה הוא במלא בגבול מלכות האפיפיורית יר"ה אשר אחת דתם שאין רשות לשום אשה גדולה וקטנה לעשות בנכסיה אשר בעיניה בשום אופן שבעולם מבלי הרשאת דיין המדינה א"כ אינו יודע אם המלא ומלא שום דיין מדיניהם שירשה אותה להפסיד חלק מועט מן המועט בעבור טענות ותביעות שבערך חוקי המדינה אינם באמת טענות מספיקות " ובפרט להיותם לתועלת אנשים אשר אין להם ריוח וזכות בעזבון זה" · *) ועל הכל שהעיקרה העסק שיש לאשתי בעזבון הירושה אשר עוסקים בה אינו אלא כי אם אחד מששה חלקים עד שבאופן נוכל לומר שאם שאר הטוענים בשאר החלקים אינם מוכנים ומזומנים להוציא אל הפועל את כל תקנו בזה . א"כ טוב השמע אשר יבוקש מאשתי יהיה לא לעזר ולא להועיל כל הרשום בכתב אנכי העירותיהו כדי להודיעו תוכן הדברים וכו' וכו' ·

אנקונה כ"ז נובימברי .

א' ר' מיללר חתום

---

*) אמר המעתיק על זאת תאבל הארץ איך איש ישראלי יעיז פניו נגד ה' לכתוב כזאת .

כיודעי

מחייבים שודאי עתידין לבא · וחבירו וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו שהשכל חייב להתרחק איש מעל אחיו בראותם בענין שכלם כי לא תכיל ארץ מגוריהם לשאת אותם מפני מקנהם · וראה כשעשה חשבון עשו כמה כורין של שעורים וכדומה תוכל להצמיח ארץ מגוריהם · וכנגד זה ירד לחשבון הצאן והבקר מקנה קנינו ראה בענין שכלו שא"א בשום אופן שבעולם לשבת יחדו · ואת כל אלה שפיר השתמש הכת׳ ב׳ בשורש פנה כלומר שנתן פנים וטעמים מספיקים למה הרחיק נדוד ונפרד מעל אחיו והכל בעיון המחשבי , כי לפי אותה שעה לא היה שום דבר מונע לשבת יחדו בע״ס · וחבירו מפני הרעב · שהרעב ג"כ אינו גשם מציק כדי שישתמש בשורש " בעבור „ אלא שהוא ענין נקנה במופתי השכל דאם לא נזרע ולא נקצר בהכרח כמ' ! יהיה רעבון גדול וא"כ בהכרח מחוייבים לנוס מפני הרעב העתיד לבא כלומר מסיבתון הנראה בעין השכל קודם שנולד · ולזה כל סיבה מונעת הנקנית בעיון המחשבי כמו פחד רעבון , או מלחמה או רעותן יושבי המדינה · או יראת הרוממות או מורא של כבוד המדומה אי המחוייב וכיוצא , הן כולם השמש שלהם אשר ישרת אותם בכל אות נפשו אינו אלא שורש פנה או כמו שתאמר מפני וחברים מקשיבים הנה הנם לפנינו והנם בכתובים : מפני הרעב , · מפני המלחמה · מפני רוע מעלליהם · מפני אשר ירד עליו ה' באש מפני ארון ברית ה' , מפני סיבה תקום · והדברים קרואים והולכים לתומם ויועתק באטילקי פיר מירה Per mira

ה' : **ודע** דכל אלו השמשים חמשה , הנאמנים בפקודתם איש על דגלו ואיש על מחנהו לא ישרתו כי אם דוקא בעוד אנחנו נותנים טעם על התמורה הא' למה יצאת לאויר העולם מפני שתבא בשבילה תמורה שנית אבל עדין התמורה השנית לא באת אבל עתידה לבא , בא בפרק ילוו אלינו וישרתורו חמשת השרשים האלה , הכל לפי מה שהם הענינים המבוארים לעיל אחד אל אחד אבל אם אם נדבר על התמורה השנית ונרצה לתת טעם מה עליה אזי יבאו שמשים אחרים לשרת אותנו והם : " על אודות „) " על דבר „ " עלי אשר „ " תחת כי „ " יען וכיען „ :

העתק הכתב ששלח הרב הפוסק נר"ו לשופטי ודייני המדינה באיטלקית וו"ן ·

. אל מול פני דייני

ושופטי מדינתנו האפיפיורית יר"ה .

ביודעי ומכירי בעלם את יקר תפארת מעלתכם · ויופי זכות רעיוניכם . וטוב מדת יושריכם וטוהר ונקיות שכליכם . אשר כל ימי נכספה לדרוש אחר האמת היא מגמתכם · ולבוא אל מדה יפה ונעימה זאת היא תשוקתכם . ובהגיעכם אליה היא תענוגכם . והיא שמחתכם ומשעריכם . הן כל אלה המדות הנחמדות אשר בקרבכם . היו כקומבי נפשי . והם הרהיבוני והם הכריחוני וחייבוני לבא היום לפניכם . להודיע בדברים שבכתב על דבר אמת וצדק · אשר נעסק הנדון לפני בית דינכם המרומם . הוא עסק ירושת עזבון יעקב גאליקו הנ"לב"ע הנלב"ע באנקונא ביום כ"ג יוליו משנתנו זאת . אני בעניותי נשאלתי ע"ז לגלות דעתי באורך וברוחב כיד ה' הטובה עלי . ונשאתי לעצמי בראותי כי הענין הוא ענין עצמי הנוגע לחלל הלב · כי הוא אחד מהמשפטים ומחוקי הדת אשר בית ישראל נכון עליו . מטעם זה לא יכולתי להשתמט מלחוות דעתי הקצרה . כי ידעתי גם ידעתי כי לבי משפטי דתנו אם אחשה יקראני עון פלילי וע"כ הוכרחתי להתטפל בדבר . ויען כי ידעתי באמת את כל חשקכם מאז היותם לגוי · כי רצונכם להגיע אל האמת מכל צד ופינה (כאשר הקדמתי) ובהתברר הדבר לעין שכליכם הישר · לא תשאו פני איש . אם דל והם עשיר בשום אופן . ותקבלו הדברים ממני שאמרם בכבד פנים ויפות . והיה האומרם נכרי או יהודי או ישמעאלי ומאיזה עם שיהיה . א"כ להגיע אל נקודה זאת אין מי שיוכל להכחיש . כי צריך הענין אל המתקת הדברים וסידורם והקשתם על אופן המשא ומתן . והראיות המוכרחות . בנויות לתלפיות בדרך ויכוח שכלי ומשפטי . עד אשר הקורא ירוץ כל מאומו ולא ישאר מקום לבע"ד לחלוק בשום מקצוע ופינה . זאת היתה לי כי כאשר נשאלתי להשיב שואלי דבר . הוכרחתי להאריך יותר מדי . עד כי נעשה קיבוץ שלם · וקראתי את שמו **נחלה לישראל** · והוא נחלק לד' סעיפים . הא' יבאר תחלה כי הירושה נוגעת לזרע רוגינא אחות יעקב הנפטר והם מאטילדי ובני רוקינא חלק כחלק · באין אומר ואין דברים . ובו נתברר לעיני השמש שענין חזקה בנכסי היורשים מן הדין אפילו בין היורשים גופם היא מצבה קוף בעלמא . אבל הבלים שאין בהם ממש . הסעיף הב' יבאר כי ענין דיני נחלות רחוק מאשר דיני ממונות והמקח והממכר וקנין הקרקעות והדומה הנשפטים בחוקי המדינה · כרחוק מזרח ממערב . יען וביען דיני נחלות הם יסוד אדיר וחזק כי עם חוק הקדוש והחמוש של היבום והחליצה כחדא נפקין וכחדא שריין . עוד זאת נתברר כי כל זרע ישראל אשר עלה בדעתו להנהיג או גורם להנהיג שלא לדון דיני נחלות כדת משה וישראל אלא לפי משפטים אחרים · הוא יוצא מכלל האומה ויקנה לו תורת הצדוקי והדומה לו . ודבר זה בררתיו וצרפתיו כצרוף כסף עד שחזר כמושכלות ראשונות כפי דת ישראל הסעיף הג' יבאר בהגש שקו"ל שכ"מ דאיכא דינא דמלכותא ביטל דין תורה לפי הסכמת הגמונו . ענין זה שאתי כאשר בררתי הדברים בראיות שכליות ומשפטיות : הסעיף הד' יבאר שענין זה וכיוצא בו חייבים כל קהל עדת ישראל בכל מקום שהם ללבוש בגדי נקם נגד האיש הישראלי המבקש נחלה אשר לא כדת . ועל ראשיהם חכמי ישראל אשר בכל חלקי הכדור מחוייבים לאזור כגבר חלציהם . להחרים ולנדות בכל אלות הברית . עד אשר ישובו מדרכם הרעה . איש לפי מקומו ושעתו . וגם סעיף זה התברר כל צרכו מן התורה ומן הנביאים . ומכמה מעשים שנעשו בישראל דור ודורשיו עד היום הזה על אלו ד' סעיפים יסוב מלאכת החיבור אשר נתעסקתי וכבר נגמר בעברו ונתון ביד השואל · אחרי אשר כתבתי והתריתי למנגדים כאשר המוב מוטל עלינו שלא לתת חרב ביד הבע"ד מבלי התראה . אשר גם כתבי זה

ותשובת המנגדים יהיו נכתבים בראש חיבורי למען יעמדו ימים רבים להיות לבני מרי. ועתה הנני מודיע כי חיבורי זה הוא נעתק באיטלקי. ובעוד ימים או עשור יצא לאור בע"ה ויתהללו בו כל ישרי לב: ואת כל אלה בקשת עשויה כי ידעתי היום באותות שתים לשחר באור פניכם רוזני ופקחי מדינתנו! לחלות פ"כ ולהפיל תחנתי לפניכם בשתים. האחת לתת ריוח בין הדבקים ולהמנע מלתת אוזן לבע"ד אלו. עד אשר יבא לידי גמר העתקת האיטלקי ויבא לידכם הטהורה. ותצרפו כל דברי בכור בחינתכם הזכה והברה. ולדבר הזה אנכי אלא כמזכיר כיודעי אמיתת מחשבותיכם הטהורה. השנית אחלי יכונו כי ביום הראות לפני כסא כבודכם את כל הכתוב ומחובר על ריב בני ישראל הלזה. נא לשון בקשה! למען תעדיפו מטובכם להאריך אלי רוחכם הטובה לעיין בכל הכתוב א' לא'. כי ידעתי כי הטרחתי את השומעים באריכות דברים. אבל בכר מילתי אמורה כי א"א לומר ונקה לפי מגב הענין: ולפי חומרו לפי משקל דתנו. והדן לכף זכות ומשגיח ומקשיב אל שפל אנשים כמוני (הרובץ תחת משא הרבנות ואת חובת משאו ויעשנה) יהי אלהיו עמו ויעל

את הנרגע לעבודתם. ומתאוה לחכמתם. ונמא למעין רוחב מבינתם. הוא העבד הישראלי דבר ומנהיג קהל עדתו אשר ברומא יע"א הבא על החתום.

ביום ה' לחדש טבת משנת תרי"א ב"א סימן ב"י ל"א לנג"ח ישכ"ח אביו"ן לפ"ג ברוב עוז ושלום.

י' מ' חזן ס"ט.

אמר המ"ל פ"ב ס"ט

בדפוס הראשון תבא אחר זה מכתב מאת הבעל דין בעלה של רוסינא תנצב"ה הוא סי' שמואל ב'יבאלנטי הי"ו שכתב לכל חכמי ישראל מדן ועד באר שבע לחלות פ"ק שיבואו על החתום בפסק דין זה · ולויקר הדפוס · וגם שאינו ענין עכשיו השמטתי אותו ·

נחלה לישראל ·

שאלה יעקב בן שמואל בן יצחק גאליקו היה לו אחות ושמה ריגינה . ובני אחי אביו שמואל נכדו ויצחק גאליקו הנז״ל . ומתה אחותו ריגינה בחיי יעקב אחיה . והניחה בת ושמה שמחה ומתה ג״כ שמחה בחיי דודה יעקב גאליקו · והניחה ב׳ בנות שם האחת מאטילדי ושם השנית רוסינה . והן בעון גם ברוסינה פגעה מדת הדין ומתה בחיי דוד אמה הוא יעקב הנז׳ והניחה בנים קטנים · ועכשיו מת יעקב גאליקו נ״ע באנקונה · בב״ג לחדש לוליו מבלי שום זרע לא זרע זכרים ולא זרע נקבות בשום אופן · אלא מעתה יודיענו המורה לצדקה למי מגעת ירושת יעקב גאליקו הנז׳ אם לבני אחי אביו או לנכדי אחותו ריגינה שהם מאטילדי ובני רוסינה · ואת״ל יורשים נכדי ריגינה · יורנו עוד אם בני רוסינה יש להם חלק בירושה כי יש מי שטוען כיון שמאטילדי קיימת והיא יותר קרובה תירש את הכל · או דילמא לא שנא · ועל כל יבא דברו הטוב באר היטב ושכמ״ה ·

תשובה הנה ימים שעברו לא כביר נשאלתי שאלה זאת אלמת או חרשת · בדרך ראובן ושמעון · ע״י איש א׳ מיקרי ונכבדי עירנו זאת הי״ו אשר כרע רבן בבית דיננו לאמר השיבנו אבינו תשובה נצחת תוך כדי דבור כי האיש משתאה ולא הרפני עד בלעי רקי · ואני בקראי ב׳ דלותות מהשאלה במעט נפלו פני והתהפך חמומי עלי ועל ממלכתי · כי ראיתי אשר לא דמיתי תכא שאלתי מאמתי קורין את שמע בשחרית ? דברים פשוטים וגלוים וידועים לתנוק הבורח מבית הספר . ומרוב שיחי שאגתי מנהמת לבי ופתחתי בלך ! וי ! ותשובה שמגעת הלב לבית חללו ואקרא בקול גדול אי שמים !, האם נטמן ס׳ יד החזקה פ״א מה׳ נחלות ה׳ ג׳ ? או אם נגנז ס׳ הש״ע ח״מ סי׳ ע״רו עד היסוד ? והעתקתי דבריהם ובהביאם שלשלת היחס למי נוגע הירושה הייתי רושם בתוך חלאי לבנה שמות הבאים באותה שאלה בלו׳ הם יפסקו הדין ולא אני כי אין הפרש כי אם בשינוי שמות ותו לא · ועוד איזה דברים קלריה ברשימת איזה ספרים מעט החזיק את המרובה · וקיימתי מאמרי · והשיבה שולחי דבר · ונפטר אותו הנכבד מלפני שמח וטוב לב · ואחרי נהיו מלפני היקר ההוא · במעט גמרתי אומר כי לבעבור נסות אותי באו הדברים · כי לא האמנתי כי יש מסתפק בדברים ברורים כאלה · או כי ימצא זרע מישראל ישים פניו בחלמיש לבוא לרשת הון לא לו נגד תורת אלהים חיים והן בעון לא עברו ימים במספר והנה הבעל דין העשוק והדלון כי לו חצי הירושה · בא לבכי וידיו על חלציו · גנותי גנח · הושיענו אבינו ! אני הוא בעל השאלה הראשונה · ועתה באתי אל אדוני · כי הנה קמה כל המשפחה לבית אחי אבי המת לאמר לנו תמים בטענות בזכיות מה שאין הפה יכולה לספר · זה אומר כי אין משפטי המקראות ראיה כי הירושה תסוב לזרע אחות המת · וזה אומר העיקרא מה לנו ולתורת משה · והעניןדבר שבממון וכל דבר שבממון נקריב את משפטו לפני חוקי המדינה · ומה בין זה לזה ? ובאלה רבות · מבלות עינים ומדיבות · ע״כ ילאתי , ממתנה ישראל במלטתי , והבוא אל אדוני לבקש מלפניו לאזור בגבר חלציו ולברר הדברים בשמלה ולהבות באגרוף . באשר החיוב מוטל על דייני ישראל דור דור ודורשיו . ובשאני לעצמי חשבתי בדעתי למנוע עצמי מלהטפל עוד בדבר מאחר שכבר גליתי דעתי באמתת הענין · ובבר עשיתי את שלי להיות נדרש ללא ידעתי מי היה הדורש . ונמצא ללא ידעתי מי היה המבקש . ואני את נפשי הצלתי ומה לי עוד לעכבים ? אבל מצד אחר חשבתי כי אם אחשה יקרני עון · כי אם ארצה להתחסד ולהעלים עיני מהטענות הכוזביות לבלתי אריחם אל ארץ ציה וצלמות באשר החיוב מוטל עלינו אהיה ח״ו גרמא לכפות על האמת פסכתר ושיגלו פנים בתורה שלא כהלכה . ואם אני הקרוב אל החלל (כי הנה העיר קרובה תחת ממשלת אדוננו המלך האדיר החסיד ה א פ י פ י ו ר פ י א ו ס ה ת ש י ע י) לא אגאל · מי יחוש יותר ממני ? ולמחיה שלחני אלהים . חלילה ! מלאטום אזני מזעקת

דיבה. ולו כאה ולו יאה לקיים מקרא שכתוב ולהורות את בני ישראל · השומע ישמע והחדל יחדל וכי שביבנא לפקי לנחי שלשת הינעים לעבירנא בוותייהו · הלא המה הרש"בש סי' ל"ר מוהרלב"ח סי' ט"ו · הרדב"ז ח"א סי' מ"ד ·

וזה החלי בס"ד

אל ה' ויאר לנו כי שאלה זאת היא נחלקת לארבעה סעיפים ·

הסעיף הא' יברר לפי דין תורתנו הקדושה למי נוגע ירושת יעקב גאליקו אם לזרע אחי אביו. או לזרע אחותו ריגינא והם מאטילדי ובני אחותה רוסינא. ובו יבורר אם יש הפרש בירושה בין בני רוסינא לדודתם בשום אופן ·

הסעיף הב' יבורר אם יוכלו איזה מהכתות לדון דין זה עפ"י חוקי ומשפטי המדינה. מאחר כי סוף סוף הוא דיני ממונות וכל דיני ממונות הונהגו להיות נדונים ע"פי חוקי ומשפטי המדינה א"כ אף זה כאחד מהם ·

הסעיף הג' אם יש לך לומר בזה דינא דמלכותא דינא · מאחר דחוקי ומשפטי המדינה הם כענין ברשיון המלכות והוא המאשר והמקיימם והנותן בהם כח לעשות חיל וא"כ בטל דין תורה נגד דינא דמלכותא ·

הסעיף הד' אם חייבין כל קהל עדת ישראל וכל רבני גולה לצעוק עד ה' הבט דלא ניתי דינא כענין זה לכופם בכל אלות הברית עד שישמעו דין תורה בענין יומור בזה ·

ואבא היום אל הסעיף הא' ואומר · כי יגנה לא נעלם ממני כי כל דברי אלה בסעיף הא' הזה הלא המה אך למותר · מאחר כי באותם הב' דברות שהשבתי להשואל בתשובה הראשונה הנז' כמה שהעתקתי בה פסק הר"מ והש"ע הרי מבואר בקולי קולות כי נוגעת הירושה לזרע ריגינא אחות יעקב גאליקו המת כ"ע שהם בני רוסינא ואחותה מאטילדי וזה דבר שאין בו ספק בכל בתי מדרשי היהודים · אך מה שמכריחני להרחיב הדבור בזה הוא מ"ש הגאון הגדול שר גבא ישראל מוהר"ר דוד ן' זמרא ז"ל (גאון ישראל בארץ מצרים בעיר הגדולה אל קאהירא במאה הט"ו לחשבונם) שכתב וז"ל · כל אלו האנשים מישראל הסומכים על דעתם הנבער לפרש פשטי המקראות כפי מה שעולה על רוחם · צריך להתנהג עמהם בסדר הויכוח כמו שאדם מתנהג עם הקראים הכופרים בביאור הקבלה דצריך להביא להם ראיה לבטל דבריהם מן הכתוב ממש עכ"ד ז"ל (הרדב"ז ח"א סי' ק"מ *) א"כ אני ברגליך העבורה להתוכח בתחלה עם בעל ריבנו. והמקראות בידי ערומים ויחפים מביאור הקבלה הנאמנה · ועב"ז יצא לחוץ ידבר עמנו · ונראה מה יהיו תלמותיו ? וזה תואר המקראות · ואל בני ישראל תדבר לאמר איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו · ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו · ואם אין לו אחים · ונתתם את נחלתו לאחי אביו · ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה והיתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר צוה ה' את משה (במדבר כ"ז) ועתה לכו נא ונוכחה מה יבאר הרוח המנגד הזה ההולך אחר פשטי הדברים · באומרו שכתוב "ובן אין לו„ ודאי יבארהו באמרתו ממש "בן ? ולא זרע" ר"ל שאפילו אותו הבן שמת קודם אביו הניח בנים חיים וקיימים ושוב מת אביהם הזקן בלא בן כי אם נכדיו ויש לו בת · ניתן הנחלה לבתו · וזהו והעברתם את נחלתו לבתו ולא לבני ·

*) אמר המ"ל פ"ב מ"ב בגליון הגאון המחבר נר"ו וז"ל ועיין תשו' מוהרימ"ם ח"א סי' ה"ן והיתה תשו' לקראים כמבואר בסי' הקודם וע"ז דרים לגו טעמא דקראי ובן הספים הרב בה"צ"י ח"מ סי' י"ג או' ד' ולא זוכר לסיפו תשו' הרדב"ז הנ"ז ותי לנו גדולים שמהם תורה יוצאה לכל ישראל כרש"ג ורה"ג ז"ל ופסקים

לבני בניו מאחר שהבן כבר מת בחיי האב ובשמת האב לא היה לו בן אלא בני בנים · וכן יבאר ואם אין לו בת שיש לה בנים אבל בשעה שמת אביה היא לא היתה בעולם ולכן תעבור הנחלה לאחי האב ולא לבני הבן ולא לבני הבת · וכן ע"ז הדרך · אני איני מאמין שיש מי שיוכל לבאר באור מבורר כזה בפשטי המקראות · ואם יש · נאמר שבהכרח לא ימלט המבאר הזה מלתת טעם וסברא למשפט הזה על מה אדניו הטבעו · ומה חשב נותן התורה ליקר וחביב בעיני האיש המת הזה · בן בנו · או אחיו ·· ולפי ביאורו "ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו" אפילו שהניחו הבן והבת בנים · א"כ רצונו לומר שיותר חביב לאדם אחיו מזרעו · ואם כה יאמר א"כ · דהאחים חביבים ביותר שהם במדרגה אחת כגוף אחד שממקור אחת חולצו ומבטן אחד נולדו והוא ר"ל אחיו בנגד בנו עם אביו שהוא באותה מדרגה ומה שקודם הבן לאחיו יען כי ברא כרעא דאבוה יש לו הכרעה קצת ליורשו קודם אחיו · כל זה אם חי האב אם מת קודם אביו אפילו שהניח בנים אחיו קודמין ליורשו יותר מנכדיו שהאחים בגדר בנים ר"ל באותה מדרגה · ונכדיו הם במדרגה שלישית · ואם כה יהיה סברתו בביאור המקראות יכסהו בושה ואלף כלימות · והנה יתחבא למצוא בית מנוס כשאלתנו באה לקראתו כחרב פיפיות ? פה אחד · מה שנקשה עליו לאמר לו תקום ותבאר לנו מאי דכתיב בתריה "ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו" שאם במונח דמשתעי קרא שיש למת בני בנים או בני בנות למה לא יאמר ונתתם את נחלתו לנכדיו ולנינו ·· שהם ג"כ במדרגה שלישית כמו אחי אביו · והיינו כשנחשוב המת ראשון ואם תעלה הירושה למעלה נאמר אביו שני · ואחי אביו שלישים · וכשתרד הירושה למטה היא ג"כ באופן זה המת ראשון . בנו שמת כבר שני . נכדיו שלישים · ואחר שכן יותר סברא לתת נחלת המת לנכדיו מאחר שהם שוים במדרגות עם אחי אביו ונוסף להם טעמים מספיקים והם · שטבע הירושה לירד ולא לעלות · ועוד דנכדיו הם עכ"פ חלק מגופו · ויותר יקשה עליו ולא ימצא מנוח באמת בהגיעו לפסוק "ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו · "ולמה לא יאמר הקרוב אליו מזרעו · כיון שאנו במונח שהבן או הבת שמתו קודם האב הניחו בנים או בנות ? היאומן כי יסופר שנניח מדרגה שלישית ומזרעו וניתן נחלתו למדרגה רביעית או חמישית ולא מזרעו ? זה לא עלה על לב אנוש · זה אנו מקשים לו במונח סברתו (כדעת נותן התורה) שאחיו חביב לו מזרעו ע"ז אנו שואלים שיבאר לנו עפ"י סברא זאת פרשת נחלה כולה · ואנו עושים עצמנו כבערים ובמודים לסברתו . אבל עכשיו נקשה עליו גם מצד הסברא עצמה שהיא רעועה אשר ברוח מצויה תפול אי כחבשא או כחבטא והוא פה החרב השני · ואיך יבאר דעת נותן התורה שאחיו חביב עליו יותר מזרעו הפך ממה שגילה דעתו באלפי מקומות לברך את שומרי מצותיו בברכת הזרע שאין לו הפסק כאמור .כי הרבות ועושה חסד לאלפים ? ומה בצע בזרע ערום ועריה אחרי שזרע אביו והם אחיו יורשים כל אילו · ועל שמם תקרא נחלתו ? ונכדיו יצאו חללים לנכרים נחשבו וחוזרים על הפתחים ? וגם מה יענה ביום שידובר בו מתנת הארץ לאברהם כאמור אליו "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה" וסוף דבר לא לו תהיה כי אם לדור דורים כמאמר הכתוב "ודור רביעי ישובו הנה" ? ואם כל חיבת האדם וחשקו עד הבן יגיע ולא עד נכדיו · מה הרויח אברהם בכל אותם הנסיונות והאחרון הגדול נסיון העקדה שכמעט פרחה נשמתו ולתגמול זה נאמר לו בתופים כמבשר בציוניו לאמור לו "עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וירש זרעך את שער אויביו" כל אלו הבשורות הטובות והמעלות לפי יסוד המבאר העקש הם כשר בשירים על לב רע · שאם האדם אין לו קשר האהבה כי אם עד בנו · ואם מת בנו · תחזור כל חשקו עם אחיו יען נולדו בבטן אחד (וכדמיוני המבאר) מה בצע בכל ההבטחות על קו תהו ואבני בהו ? ואברהם איך נתפתה מבשורות שדופות קדים כאלו ? אחר שבנו המולו (שעיקר אהבתו תלויה בו) אינו נוחל שום דבר ולא עוד אלא גר וגר יהיה בארץ ויקנאו בו פלשתים ויגרשוהו בכבוד לאמר לו "לך

מעמנו כי נעלמת ממנו מא"ר הנה לפי דעת המחבר אביהם רוח זרע ושופטה קלר והוא וכמו לקברם הובלו ועיניהם לא ראו אור ? ·

ועניין זה כי מראיות אלו מלאה כל הכ"ב לא"ע על כל גדותיה מחיבת האדם עם זרעו למאה אלפים דור ולאין קץ · והרפה היא לנו להטריח לקורא אהובנו עוד · ונחזור עוד ונעשה אזנינו כאילו אינה שומעת כל הדברים האלה היוצאים מפינו ועינינו כאילו אינה רואה מלאכת קולמוסנו השני המזמין לפנינו מעדני מלכים · ונשוב עוד לביאורו הפסוק "ובן אין לו" דוקא כפשטיה ר"ל ולא בין ונכד וזרע כלל · ונקרא למחבר הזה ממחבואתו אשר התחבא ונאמר לו לא ופרנס וכו"ר לנו פרשת יבום "כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה וכו' והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל" (דברים כ"ה) האם גם פה יעיז פניו לבאר ובן אין לו בחומריותו ולא על הזרע ? ידע ! דנפקא מינה טובא . דאם מת והניח בנים . ושוב מת האב אשת האב או אם אביהם לפי באורו זקוקה ליבום · ומיום שנתנה תורה ועד היום לא ראינו מי שפוסק כזאת אם בעוד לו זרע זכרים או זרע נקבות אפילו ל' אלף דור והיא פלא אם כל עדת בני ישראל ושני בפשטי המקראות להניח זקוקה ליבום שתנשא לאחר · ואם עד אלה יתעקש המתעקש והבל יפצה פיהו לומר · הן · זקוקה וזקוקה כל זמן שלא הניח בן או בת קיימים · והזרע ? ולא כלום ! ומי ישגיח לקבלנם ? אך אנו נשיב לו · ויאמר לנו א"כ תשובה למה שנשאל לו · ומה הדין האמת בזה הזרע הבא מאחיו ולא ממנו ? איך לא נמחה שמו מישראל באחיו לעולם הילד הזה הנולד ממצות יבום ? והלא הילד הזה לא ימלט מהיות למת דודו בעל אמו במדרגה שלישית כנכדיו ובערך פחות מהם כמו שנבאר · שהרי כבר אמרנו שלדעת המבאר אחיו ובנו הם במדרגה אחת דהיינו כשנחשוב המת הוא הראשון ובנו בא מכחו ואחיו בא מכחו או מדרגה שנית · א"כ הם שניים במדרגה ובניהם שלישים · וא"כ אם בנכדיו שהם בני בניו ויוצאי חלציו (שהם ר"ל בניו אם הוו היום הוו יורשים יותר מן האחים מפני שהם ברעא דאבוהון) עכ"ז עמהם לא יקרא למת שם בישראל · ואיך א"כ עם הילד הנולד מאחיו ובמדרגה פחותה מנכדיו לא ימחה שם המת מישראל ? הס כי לא להזכיר ! ועוד האם לא נתן האלהים לב לדעת שמהיות שם לפי השכל הישר לא יקרא כי אם בהכרתת הזרע · שאם נקרא שם בישראל על דור אחד אך להבל יגע · כי הנה ימים באים גם הילד השני אשר יקום תחתיו בחשך יבוא ובחשך שמו יכוסה ויעבור והנה איננו . כי גם הוא לקברו יובל · ומה בצע בכל הטרחא בכל מצות יבום הזאת להוליד ילד הנה אם היו יהיה ימי שנותיו כהם . סוף כל סוף גם עליו יעבור כוס תרעלת המיתה · וגם אם ישאיר אחריו בנים כמו שהשאיר בנו אחיו שמת קודם אביו אינם נקראים זרעו ? באמת זה הבל ורעות רוח למי שחושב בורות כזה ·

ואחר ביאור דברים אלו מה נאוו על הרי התורה רגלי בעלי הקבלה האומרים "ובן אין לו" עיין לו פרש לומר עיין לו אם יש לו בני בנים או בני בנות עד סוף כל הדורות וטעמם ונמוקם עמם דכיון דהיקש מוסד מצד השכל ומצד התורה באלפי מקומות דהזרע עד סוף כל הדורות על שם אבי משפחתם יקראו בנחלתם וכמו שנקראו כל בני תבל בני האדם בני נח ובדומה אפילו לאלפי אלפים דורות · א"כ נמצא מבורר דכל הזרע יוצאי חלציו הם נקראים מקנה קנינו או כמו שתאמר כפשות שלו דיש לו שליטה עליהם כי הוא המולידם והמהוה אותם · שכמו העבדים נקראים שלו בדרך קנין רכושיו כן הבנים וזרעם וזרע זרעם עד סוף כל הדורות נקראים שלו שקנאם בקנין טבעי, וא"כ אם יש לו זרע עד סוף כל הדורות נמצא דיש לו הקנין הטבעי וכשיאמר הכתוב אין לו בהכרח צריך לעיין על בני בניו עד סוף כל העולם · ואם יש זרע להם ולבניהם ולבנותיהם אשר ילדו לפי מסקנת השכל וגילוי התורה בכמה מקומות נמצא מבורר כי ע"י זה הזרע נקרא המת "יש לו" וא"כ בשתאמר התורה גופה "אין לו" בהכרח צריך שתפרשהו על הכרתת הזרע מכל וכל · וכל זה ביארוהו בעלי הקבלה ז"ל בשתי דברות קצרות · אמרות טהורות "אין לו" "עיין לו" ר"ל סברו שתחליט לומר אין לו צריך שקודם ההחלטה תעיין לו ממעל ולמטה עד סוף כל הדורות · ואם לא תמצא

לו

לו זרע בשום אופן עד סוף כל העולם אזי תחליט והתנ״ אין לו · וכי כפסק תתן באותו האיש הדין הכתוב בפרשה אם להעביר הנחלה אם לזכות וחלילה וכדומה · הא לאו הכי בתמנה היות זרע בכל אופן שיהיה בין מצד הזכרים בין מצד הנקבות אבל לאלף דור נקרא ״יש לו״ ובתורה אמרו מן החלילה
ואותו זרע יורש אותו כדרך ישר ·

וא״ך שעלה בידינו בירור דבר זה שהתורה נתנה חקת נחלה לזרע המת הרחוק לו כמה דורות והניחה אחיו או בני אחיו היותר קרובים לו · לנו לדעת טעם בעיקר דאורייתא כי לפום ריהטא השכל גוזר להפך שכשהגיע הדור לד׳ או ה׳ מדרגות אפילו ביוצאי חלציו יותר אהבה וקירוב דעת יהיה לאדם עם אחיו או בני אחיו ולהם היה ראוי שתוחלט נחלתו יותר מהם · ולעמוד על בירור דבר זה נראים אנו ע״פ כל לבאר למה נקראו שמות אלו נחלה וירושה · שמות עצמיים בפני עצמם ולמה לא נקראו מתנה כי הוא עיקר המעשה שניתן ונעבר מרשות לרשות ומזה שנקראו בשמות מוחלקים בהכרח שיש הפרש באופן זכותם וקנייתם · ולזה בעל הלשון התחכם לשנות את שמותם כדי לתת הפרש בין זכות וקניית הנכסים מאופן זה לאופן אחר וזה דבר שאין בו ספק · ובהשקפה ראשונה נמצא ההפרשיות קרובים והולכים לתומם · דלשון מתנה יפול בנכסים שהועברו מרשות לרשות שלא מן הדין הגמור · או כמו שתאמר שאין למקבל זכות בגוף הנכסים כל עיקר · ולא זכה בהם כי אם מתורת חסד שבלב הנותן לו · או מתורת אהבה הגדולה שבלבו תהיה האהבה תלויה בקורבה או בשכונה או בדבר אחר · או מצד אהבה עצמית והשוואת הדעות שבין הנותן והמקבל · וזהו לשון מתנה בכל המקומות · שר״ל שאין לו זכות בהם אלא מכח הנתינה · וקודם אותה נתינה לא היה יכול לטעון על בעל הנכסים שום טענה ותביעה עליהם · והוא ברור כשמש באנו ללשון נחלה וירושה עם שאין בנו יכולת לבאר חומריות של השמות מה ביאורם ביאור עצמי אבל נוכל לשפוט ממה שהושמו בהעברת הממון במיתת האדם לרשות אחר יהיה לזרעו אחריו ותסוב הנחלה מלמעלה למטה · ויהיה לאביו ותסוב הנחלה מלמטה למעלה איך שיהיה אנו רואים ששמות אלו הוקבעו לענין זה ואחד מהם הושאל לענין עניות ובזיון · וא״כ לנו לדעת מה זה ועל מה זה? והנה כשהנה ממון זה מאחר ממונות והתם הוא ממון הבא ליד האדם שלא עמל בו ולא גדלו והבא נמי הוא ממש ממון שבא לרשותו שלא עמל בו ולא גדלו? אבל כשנדקדק היטב בענין דיני נחלה דאורייתא באיזה אופן עוברים מרשות לרשות · ומי קודם למי בזכיית נכסי המת · מזה יתברר לנו דאופן זכייתם משונה מכל וכל · ורחוק מזכיית המתנה כרחוק מזרח ממערב · ואחר שיתברר לנו זה נדע באמת כי הוכרח בעל הלשון להקנות להם שמושי שמותם לאותם הזכיות דוקא · ולא לזולתם · הנה בדיני נחלות אנו רואים שזרע המת עד סוף כל הדורות קודם בנכסי המת לאחי המת אחי ולמה זה? וכמו שהקשינו למעלה דאדרבא יותר קירוב דעת ואהבה יהיה למת עם אחיו ובני אחיו שראם והכירם והתגלגל עמהם · יותר ממה שיהיה לאותו זרע גם דור עשירי וכמובן הפשוט · אם לא שתאמר דכאן התורה לא החליטה נכסי המת לזרע המת מטעם דעת המת ואהבתו או שנאתו · והטעם שכיון שמת והניח הנכסים ברשותו ולא נתנם לאדם אחר בחיים חייתו א״כ אחר מיתתו אותם נכסים נעשו הפקר כיון שאין להם בעלים · וצייר בדעתך שאחר זה באו לפני הדיין (הוא נותן התורה דיין אמת) כל בניו וכל בנותיו ואחיו ובני משפחתו לזכות בנכסים אלו · זה טוען טענותיו וזה טוען טענותיו ·· האחים טוענים אנחנו נולדנו יחד כאיש אחד חברים ולב אחד לשנינו וכ״ש אם יהיו טענותיהם נגד זרע זרעו של אחיו המת הרחוקים ממנו ויגברו בטענותיהם ויאמרו שאהבתו עמהם גדלה עד להפליא · ובחייהם לא נפרדו · ואיך יבואו זרע זרעו הרחוקים מאותו חשק טבעי לירשו? ובאלה רבות אתם · וזרע המת טוענים מה לנו ולכם כי באתם אלינו בטענות אהבה וחשק והדומה להנה? אנו לא חילק ידעינן ולא בולק ידעינן · אנו יש לנו זכות בגוף הנכסים מתרי טעמי קשוט . האחד . שזקנינו המת הזה הוא היה הסיבה להיותנו בעולם . וא״כ כשם שהוציאנו לאויר העולם כך מחוייב לפרנסנו ולהחיותנו . וראיה לדבר שזמן מה (כשיצא אבינו לאויר העולם) היו משועבדים לו לפרנסו ולגדלו וכן אבינו לנו · וזאת שנית שאביו השתדל בממון זה להרבות
קנינו

קנינו כידוע שבעל הבית האב והבן משתדלים בקנינם יחד ומן מה · עכ"פ נמצא דמכל הצדדים יש לנו זכות בגוף הנכסים ומה גם שמת וקנינו לא נשארו הנכסים בני חורין בלי בעלים · כי אנחנו מעיקרא היה לנו זכות בהם · ותכף כשיצאה נשמתו הזכה של זקננו הוחלט הכל ברשותנו · אפילו שאנו סוף כל הדורות מזקננו סוף סוף מכחו אנו באים ובשבילו אנו בעולם · וא"כ לנו המה · ואתם לא באתם מבחוץ כלל, אלא הייתם עמו כנכרים שגרים בשכונה אחת שמתקור אחר חוצבתם ובבית אחר נולדתם אבל בזאת אדם גנבים מזולקים אחר פירותיהם איש מעל אחיו מבטן ומהריון ואין לכם יחס זה עם זה לא בטבע ולא בקנין. לא בטבע · שאין זקננו אביכם סיבה להיותכם בעולם · ולא בקנין שלא על זקננו היה מוטל לזון ולפרנס אתכם עד שתגדלו ותרבו ותנחלו את הארץ כי אם מתורת צדקה · ע"ד ומבלעדך לא תתגלם · ומבלעדו לא נשתעבדו לכם נכסים אלו ולא היה לכם עליהם שום ריח זכות וקנין · ונותן התורה היא הדיין האמתי בשמעו את טענות שני הצדדים וראה חולשת טענת האחים מצד האהבה וקירוב דעת · שאלו הטענות היו בריאות וטובות אם האב הן בעודנו חי שליט בנכסיו היה מגלה דעתו ונותן בתורת מתנה · בו בפרק היה הענין ניתן ליאמר ולהוציא מזה וליתן לזה · אבל כיון שמת ולא גלה דעתו · א"כ אחרי מותו הנכסים הם בני חורין · ואין לו שליטה עליהם כלל כדי שנאמר אהבתו וחיבתו ונכנס למי שאין להם ריח זכות בהם · וכנגד זה ראה מי שדרכיו משפט היא אלהים חיים ! טענת הזרע אפילו עד סוף כל הדורות טענה אלימתא שבאמת בנכסים הללו יש להם זכות גמור בגופם בטבע ובקנין · ובאמת משועבדים היו והיו להאיותם כיום הזה יען שאדון הנכסים הללו הוא זקנם והיה סיבה להיותם בעולם · ונוסף לטעם זה יש עוד טעם מספיק כי באמת הם או אביהם ג"כ השתדלו בקנינם בחיית זקנם וכך טבעו של עולם · ואחר שהנכסים הללו פסק כח זקנם מהם שכבר מת ועבר ובטל מן העולם ולא נשאר לו שליטה עליהם · ראה נותן התורה בחכמתו העליונה להחליט לזרעו אותם הנכסים כיון שיש להם זכות בגופם זכות עצמיי · ואם היה מחליט להפך לתת לאחים היה עול וחמס בחק אלקי המשפט · להאביד ולהרוס הזכות העצמיי שיש לזרע המת באותם הנכסים · ומדת הדין תפתח פיה לאמר הוא הדור האחרון מיוצאי חלצי המת ותינוק תצעק לאמר לזקנם פרנסנו ! החלימתנו ! החייתנו ! אתה הוא סיבתנו שאנו בעולם · אבותינו השתדלו בקנין נכסים אלה ולמה יאכלו זרים נחלתנו ? מה שאין יכולה לטעון בעד אחי המת שום טענה כזאת בשום אופן · וכמובן הפשוט · ואחר כי השופט האמתי הוא אלהים חיים נותן התורה פסק הדין וזכה לזרע המת מטעם זכות בגוף הנכסים מבלי השגיח של דעת המת גופיה בשום אופן לזה · לזכייה זאת הנ"ל לה שם עצמה וקראה **נחלה · ירושה** . ועם שאין טעם לשמות אלו עכ"פ קרא עליה שם מיוחד כדי שנשפוט שאינה בדרך מתנה (ר"ל שבאה מגזרת אהבת קורבה וכיוצא) שא היא מצד זכות עצמי שיש להם בגוף הנכסים למי שיהיה ראוי לזכות בהם · שמעיקרא היה להם שעבוד מה בהם. ועכשיו הוספנו לאותו נחל שהיה מעיקרא · ואפשר שלזה נקראת נחלה ע"ד כל הנחלים הולכים אל הים ואל אותו מקור שבים (וללשון ירושה לא מצאתי לו סמך לפי משכל זה · אפשר הבקיאים בחכמת הלשון יסייעוני בדבר מה) ואפשר ג"כ לומר שנקרא ירושה להורות לנו שבעל הנכסים אחרי מותו נעשה רש מהם ר"ל שלא נשאר לו בהם שום כח כדי לאמור דעתו ליתנם למי שהיה אוהבו וכיוצא · איך שיהיה אין לנו עסק בטעם השמות ויחוסם אל ענייניהם · אלא כונתינו לומר שכיון שזכות הזרע בנכסי המת או הראוי לזכות בהם הוא משונה מזכות המתנה דבמתנה המקבל אין לו ריח זכות בהם קודם שבאו לידו וזכות הירושה משמת בעל הנכסים הוחלטו לנכנס במקומו מטעם אותו זכות עצמיי שיש לו בהם וכאמור · לזה נותן התורה הנ"ל לזכות זה שם בפני עצמו להעיר אותנו שכל מי שלא יהיה לו זכות זה בגוף הנכסים אינו זוכה כי אם מתורת מתנה . כי היורש או הנוחל צריך שיהיה לו זכות בגוף הנכסים על דרך האמור ומבואר למעלה ודוק היטב · יראיה חותכת לזה מזה שאנו רואים שדין פי שנים אומרו הכתוב בלשון מתנה והוא ...

כי

את הבכור בן השנואה יכיר „לתת לו" פי שנים. ולא להנחיל פי שנים. ולא להוריש פי שנים כי באמת ענין זה אינו כ"א מכח זכות הנכסים עצמם. אלא מכח אהבת האב עם בנו בכורו ראשית אונו. ומצות התורה האלהית שינהג האב אהבה ואת עם בנו בכורו אפי' הוא בן השנואה. על דרך כשלהרבותו תנ"ל כל אדם אבל הוא חוב כ"א מתורת אהבה ולא מתורת זכות בגוף הנכסים. ולזה כינה אותו הכתוב בלשון מתנה. וכמה דקדקו בזה חכמי התלמוד להוי יא מזה דין פשוט שאם היה לאביו בעל חוב ומת והניח נכסיו וג' הן ד' בנים ואחד מהם בכור. והפשוטים הם במדינת הים והבכור כאן. הבעל חוב אינו יכול לגבות לבכור ולומר תגבה פי שנים כדי שאוכל ליפרע ממך פי שנים בחובי. כי היא הבכור יכול לומר מתנה קריא רחמנא. ומתנה עד דמטיא לידו וכל זמן דלא מטיא לידו יכולני לומר איני רוצה במתנה דבעל כרחו לא זוכני הא"ל הבל בזלך ירושתי איני יכול לטעון כך דירושה שמת אבי בעל כרחי נכנסתי במקומו. ונעשתי בעל נכסים גם בלי זכיה בהם כק"ע (עיין בב"ב דקכ"ד רשב"ם שם. טור ח"מ סי' רע"ח) ואיני צריך להרחיב הדיבור עוד שכבר נראה באספקלריא המאירה שלשון ירושה ונחלה ר"ל זכות בגוף הנכסים שבנשימה אחרונה של המת אונס נעשים בני חורין בשום אופן.

ואחרי שדבר זה הוא יסוד מוסד ואין דרך אחרת בפשטי המקראות. ושגם השכל הישר שופטו מצד עצמו (רצוני שהיה כונת נותן התורה שהירושה והנחלה אינה באה מכח זכרון אהבת ואחר שבין המת והחי וכוונה לזה אלא היא באה בגזרת הדין מתורת שיש לאותו חי היורש בגוף הנכסים עצמם יותר מאחרים וכו' מוד ומבואר) הנה אתה תראה שבהבנת יסוד זה עצמו מוליד שני יסודות אחרים חזקים ונצרכים הרבה להנחיל פרשת נחלות כי הם כמנהיגי הספינה במים האדירים משברי ים אשר בלתם נגשש בעור באפלה ואלו הם. הא' "האב יורש את הבן" הב' "יש דין ירושה בקבר". והבאור את הראשון. שהנה כבר הוכחנו שהירושה שייכא למי שיש לו חלק באותם הנכסים בטבע ובקנין. והנה מצד קירוב דעת המת עם החי ולזה הוא הטעם שיורש וזרעו עד סוף כל הדורות. וא"כ מזה יתחייב שאם מת הבן בלא זרע שאביו יורשו שמלבד שכך גוזרת מדת הדין לומר כמו שהבן נוחל את האב כך מנחיל לו. גם בלא טעם עצמיי. עוד זאת שיש טעם עצמיי שהבן הוא קנין האב בטבע ובקנין. דכשמת הבן בלא זרע אומר האב לאחיו הבאים ליורשו אילו לא הייתי אני המולידו והמהוה אותו ומגדל עליו לגדלו וללמדו ולשומרו בפקחות הקטנים והמשא והמתן מאין לכם את כל הרכוש הזה ? וא"כ הדין נותן גם מטעם המתמשי הזה שאם מת הבן בלא זרע תחזור הירושה לאביו שהולידו ושהוא סיבה להיות אלו הנכסים בעולם. ומכ"ש דיש לו זכות טבעי וקנויי בהם שאם אולי ע"ש ירשו אותו אחיו ולא אביו אין לך משפט מעוקל גדול מזה. אי מטעם שכתב שמנחיל כך הדין להיות נוחל. כ"ש בהצטרפות הטעם העצמיי שהוא אריה דרביע לזייב לתת ירושת בנו לאביו. מאת לאחר מבניו דהיינו אחי המת שלא עמלו בו ולא גדלוהו ולא הוי שום סיבה להיות הנכסים האלו בעולם. אשר בזה הקפידה התורה הרבה וקראה "נחלה וירושה" מטעם זה וכאמור. וזה דבר שאין בו ספק וספקא מינה דאם הבן הניח זרע אחריו אין לאב המת כלום. אי מטעם דהירושה מטבעה לירד ולא תיסוב לאחור כי אם בהכרח. ואי נ"כ מטעם העצמיי דכ"ש שיאמרו לזקנם אתה עיקר סיבתנו שאנו בעולם. ולא די שלא תפרנסנו. תאכל גם אכול את כספנו ? והוא ברור שאין כל בעל שכל יכול להכחיש.

באנו ליסוד הב' הנולד מפשטי המקראות הנ"ל והוא. "יש דין ירושה בקבר" הנה גם יסוד זה או כלל זה הוא מהמנהיגים הגדולים ובלעדו לא נמצא ידינו ורגלינו בביאור המקראות וגם זה הבאתיהו כיד ה' הטובה עלי. דהנה אחר שהחלטנו שדעת נותן התורה הוא מפורש שהזרע יורש זקן זקנים עד סוף כל הדורות בשלשלת ישרה מטעם עצמיי טבעי וקנויי. וכאמור ומפורש לעיל. א"כ בהכרח הדין הנטפל להנחיל לדורות הרחוקים נכסי זקן זקנים לילך דור דור. צריך להיות בידו שלשלת היחוס מלמעלה למטה עד אותו דור הנוחל. כמו שתאמר ענין נחלת הארץ שנתנה לאאע"ה עצמו והיא קנין אברהם ממש כמ"ש הכתוב "קום התהלך בארץ כי לך אתננה"

נמצא שבשעה שנכנסו ישראל לארץ באותה שעה הוברר שקנאה מתם בו בפרק ובאילו אותה שעה מת והנחילה לזרעו אחריו באי הארץ: ובהכרח הא' הקם תחת אביו לנחלה הוא יצחק שירש את אברהם בקבר. ומוריש יצחק מקברו ליעקב בנו. ויעקב מקברו ליהודה בנו. ויהודה מקברו לפרץ. ופרץ מקברו לחצרון. וחצרון מקברו לכלב מבאי הארץ וכן לכל ישראל חלק בחלק. ואין לנו דרך אחרת להנחיל לכלב האי מבאי הארץ ירושת אברהם אם לא נקח בידינו הסדר הזה ונצייר בדעתנו שיצחק ויעקב ויהודה ופרץ וחצרון יורשים בקברם ומורישים זל"ז מקברם עד שתגיע הנחלה אל זרעם החי עמנו היום כלנו חיים הא לאו הכי נגשש כעור באפלה בלי ספק. וכן על זה הדרך צריך אתה לומר בשירושה עולה מלמטה למעלה כשהבן לא הניח זרע מכל וכל ובהכרח צריך שתחזור הירושה אל השורש שהוא אביו (מהטעמים מספיקים שכתבנו ואין צורך לכופלם) ואם קיים מה טוב, ואם אינו בעולם אנחנו מוכרחים לצייר בדעתנו כאלו הוא קיים בשעה שמת בנו. דרך משל. ראובן מת בלא זש"ק כל עיקר. נצייר בדעתנו שיעקב הוא קיים בשעה שמת ראובן בנו בלא זרע ובהכרח ירש את בנו ראובן מהטעם האמור ותכף זוכה בכל נכסי בנו מת. וא"כ כשמת יעקב מנחיל לזרעו כל מה שהיה ברשותו ובאותה שעה נטפל הדין להתטפל במשמוש הירושה מיעקב ולמטה באופן הנהוג בכל הנחלות. תחלה נחפש אחר זרע יעקב מצד הזכרים דהיינו שמעון ולוי אחי ראובן המת וזרעם עד סוף כל הדורות. לא נמצא ליעקב זרע זכרים בשום אופן ר"ל שלא יש אחים למת ולא זרע זרעם נחזור ליעקב עוד הפעם ונחפש ממנו ולמטה בזרע הנקבות מצד דינה בתו אחות ראובן המת. ואם אינה בחיים נבקש זרעה וזרע זרעה עד סוף כל הדורות אם נמצא ינתן להם לא נמצא ליעקב לא זרע זכרים ולא זרע נקבות בשום אופן נצייר בדעתנו שעכשיו מת יעקב אחר שירש בנו ראובן ויצחק אביו עדין חי וירש נכסי יעקב. וכל מה שהיה ברשותו בין נכסיו ובין מה שירש מראובן. ואחריו מת יצחק. ובאותה שעה הדין נטפל להנחיל נכסיו ליוצאי ירכו הבאים מכחו ונטפל בבניו הזכרים שהם אחי אבי המת ראובן שהוא עשו ובזרעו עד סוף כל הדורות. ואם לא נמצא נחזור עוד הפעם אל השורש שהוא יצחק (שאנו מציירים שמת עתה) ונבדוק בזרע הנקבות אשר לו והם אחיות אבי אבי המת ראובן, ואם לא נמצא לאן זרע נקבות תחזור הירושה לאבי יצחק שהוא אברהם ונבדוק בזרעו על הדרך הנז' וכן ע"ז הדרך נחלה חוזרת עד אדם הראשון.

הנה נמצא שמה שאנו עולין בנחלה (כשלא נמצא זרע לאותו מת) היינו כדי למצוא דרך לירד בדרך ישר כשאר הנחלות הא לאו הכי לא נמצא דרך ואופן לירד בתורת נחלה. והרחיב הדיבור עוד בזה איך לא נמצא אופן אם לא זה. שהנה. מאחר שלמדנו מכמה אלפי סיפורי התורה ומפרשת נחלות שהנחלה נוגעת למי שהוא סיבה טבעית ורכושית לאותו המת ולקנינו (כמו שהוא האב סיבה טבעית ורכושית לבנו) ולמי שהוא מסובב טבעי ורכושיו כמו שהוא באמת הבן אל האב ולזה נקראת נחלה וירושה א"כ כשמת האיש הזה בלא זרע למטה ממנו. לצדדין לא תוכל לילך. דהיינו אחי המת שאינה דרך נחלה. שהאחים למת ולכל רכושו אינם לא סיבה ולא מסובב בשום אופן כי אם אחוה בעלמא כערך שכנים בטבע ותו לא. והנחלה לא תנחל כי אם למי שיש לו באותם הנכסים סיבה טבעית ורכושית וכאמור. בשלמא אם הנחלה היתה מיוסדת על קירוב דעת בעל הנכסים כמו שהוא ענין המתנה בו בפרק אפשר ראוי היה לומר שעזבון המת יעבור לאחיו כדרך ישר מפני רוב קירוב דעתו בתורת האחוה ואפשר היה קודם לאביו או לנכדי המת. אבל כיון שעיקר הנחלה אדניה הטבעו על מי שיש לו שייכות בגוף הנכסים הללו בקנין טבעי ורכושיו, א"כ נמצא שאין לנו דרך להעביר הירושה מאח לאחיו אם לא בהכרח שנעלה מלמטה למעלה שהוא אבי המת ואבי האחי והוא אביו יורש כדין שבאמת יש לו קנין עצמיי בגוף הנכסים הללו וירש אותם בקברו ושוב ינחיל אותם לזרעו שהם האחים של המת אשר הם חיים על האדמה שבינם ר"ל בין האחים. שהם בני אבי המת ובין אביהם יש להם דין ירושה בכל מה שרכש אביהם ובזה הוא נחלה גמורה למי שיהיה להם זכות בגוף הנכסים. הא ראית בפירוש שבדי שיעבורו הנכסים בתורת ירושה מאח לאחיו לקיים מה שאמרה תורה "ואם אין לו בת ונתתם **נחלתו** לאחיו." אין לנו דרך לאת

בתורת ירושה אם לא שנקח בידינו הב' כללים האמורים ב' עמודי הנחלה. ונאמר א' "האב יורש את בנו " ב' "יש דין ירושה בקבר " ואחר שלקחנו ב' כללים אלו בידינו נחנו נעלה בעזבון המת בלא זרע · ונאמר. הנחלה שייכא למי שהוא לה סיבה טבעית ורכושית. לא קנייניות לבד ושע"ז נקרא נחלה ולא מתנה. א"כ מי זה שיש לו סיבות אלו בנכסים הללו. יבא ויירש? תכף יתראה בבית דיננו אביו ובאמת נזכה אותו בהם בדינא ובדיינא כאילו הוא שלו ממש. הרי נשתמשנו מהכלל הא' "האב יורש את בנו" אפילו שאינו כתוב בתורה. אבל מבואר בה כי הוא הכרחי לפי מונח נותן התורה ולפי מונח השכל. וכשמלאנו שאבי המת אינו בעולם מוכרחים אנו לחשוב שיורש בקבר כדי שירש מתורת ירושה מכח זכות עצמיי שיש לו בנכסים. ואחר שירש בקבר עומד בנו אחי שהוא אחי המת ויורש ג"כ בדינא ובדיינא לאביו עפ"י שורשי ויסודי הנחלה והם הסיבות הטבעיות והרכושיות שישנן בין אב לבנו.

נמצא מבורר לעין כל שמי שיש לו דת מפורשת שזרע המת אפילו עד אלף דור יירשו עד אחי המת אשר הוא חי. וזה בנה אב לכל הנחלות. והטעם שאין לנו דרך לחקוק דת כזאת אם לא שהיסוד מוסד לה הוא שאין אנו מביטים בהעברת הנכסים אל אהבת המת או שנאתו או קורבתו או התרחקותו עם שום גוף מוחלק ממנו לבד. אלא היסוד העיקרי הוא שאנו מביטים ושונים אל הנכסים הללו שנשארו בלי אדון ושליט מי שייך בקניינם יותר מצד עצמם · ומזה אנו גוזרים שירשו אותם זרע בעל הנכסים אפי' לאלף דור יען לפי הסיבות האמורות יש להם קניין עצמיי בגוף הנכסים הללו ולא נביט אל אהבת האח עם אחיו כדי לתת לו נכסים הללו כי אין האהבה והקורבה יסוד הנחלה כי אם הזכות בגוף הנכסים.. וזכות הנכסים יש לזרע זרעו עד סוף כל הדורות מה שאין לאח שנולד עמו בכרס אחד ואהבת נפשו אהבו. ומזה למדנו שבכל אופן שיקרא להעביר הנכסים מרשות לרשות בתורת נחלה. א"א לזוז מהיסוד החזק הזה ולעולם צריכים אנו להביט לאותו הקרוב של המת שיש לו זכות באלו הנכסים על אופן האמור כדי שיקרא נחלה הא לאו הכי אינה נחלה כי אם מתנה. ומזה נשמע שכל מי שיש לו נחלת הזרע בדרך ישר מלמעלה למטה מטעם הזכות עצמיי בגוף הנכסים. בהכרח צריך להיות לו נחלה מלמטה למעלה והוא על האופן האמור למעלה באביו שיש לו זכות בגוף הנכסים ואם בהעלותו מלמטה למעלה ר"ל לאביו ואינו קיים ויש לו בנים או בנות ונותנה לאחיו ולא לזרעו תו אינה נחלה כלל וכבר העביר הדרך שבאיזה דרך תעבור לאחי אבי המת אם לא שלקחנו בידינו אבי ואמת עצמו? ואם הגענו ליקח בידינו אבי המת תו היא דרך עקש גמורה לדלג וליתן הנחלה לאחיו ולא לבתו ויוצאי חלציה שהיא היורשת הגמורה מאבי המת שבכחו אנו עולין בנחלה. ואם לא נקח בידינו אבי המת כדי לעלות · כיצד ניתן הנחלה לאחי אבי המת בתורת ירושה? תקרא אותה מתנה יותר טוב ויפה לה. או היותר נאות קרא לה גזרת מלך גם בלא טעם וסברא ולא תאמר נחלה. ואם כה תאמר. מאי דוחקך כולי האי? קרא אותה מתנה ויקחה האח העודנו חי בדרך ישר. ומה לנו להעלות אל אביו המת בקברו? אין אלו אלא ויכוחים יהודיים. כי מה סברא יש כאן להתוכח בשמות? ידידי! תמהני! ועדיין לחלוחית הדיו קיימת במה שהוריתיך שנותן התורה הקפיד הרבה ליסד יסוד הנחלה על עיקר זכות הנכסים למי שייכי יותר כי יש לו חלק בגופם. ולא יסדה על קירוב דעת המת בשום אופן עם החי בשום פנים. הטעם הא' כי בהעריך טעם הקירוב הדעת עם טעם זכות הנכסים טעם האחרון מכריע כי עכ"פ לזה יש חלק מה בנכסים · ולראשון (ר"ל מי שבא בכח קירוב דעת אין לו חלק ונחלה בגופם וזה מלבד שעכ"פ מי שיבא בכח זכות הנכסים לא סגי דיש לו ג"כ קירוב דעת) עם האמת אלא שלפי התרחקותו לא יהיה כל כך. אבל "יש לו" מקרי. לא כן מי שזוכה בכח קירוב דעת וזה ברור טעם הראשון. הטעם השני שזה הקירוב דעת אין אנו יכולים לאמוד אותו עכשיו שכבר מת בעל הנכסים ותו אינו שליט בהם. ואין לו עסק עמהם. וכבר נכנסו ברשות אותו שיש לו זכות בגופם. הטעם הג' שאף אם היינו אומדים דעת הנותן בקירוב דעתו עם החי ולא נביט אל כל האמור. אכתי לא אפרק מחולשא. וכמעט שהיינו מעקשים המשפט יותר מדאי. כי אפשר לפעמים

רבים

רבים . שאת היה לו קירוב דעת גדול עם איש נכרי דעלמא שאינו לא ממשפחתו ולא מבית אביו וגם לא מאנשי מולדתו . כגון אדון הארץ . והיינו מוכרחים לתתם לו מתורת אומד נודע קירוב דעת שהיה לאת עם זה הנכרי הזה דוגמא מזו דהיה עובדא בזמן התלמוד שאיש א' סמוך למיתתו אמר שיתנו נכסיו לטוביה כתובתו ש"מ והיו שני טוביה א' רחוק ממשפחתו אבל היה לו קירוב דעת עמו כתלמיד. וטוביה הב' היה קרובו ולא ידעו למי מהם יתנו . ונתנו דייני אותו זמן הנכסים לטוביה האחר ולא לקרובו . ושמע רבותינו שכיון שבעיקר יסוד המתנה היא בנויה על קירוב דעת ולא על קירוב הדם והנפש כאשר כתבו . וזה נתן מתנת ש"מ . א"כ באופן מתנה הרחוק . האהוב קודם לקרוב שאינו אהוב (כתובות דפ"ה ע"ב) ודין אמת דנו כהבנתם אל יסוד אשר עליה הושתתה המתנה שהוא בקירוב דעת . ואם כן גם אם אל עזבון המת אלא הגיע בנים וזרע היינו מביטים לנותנם למי שהיה לו קירוב דעת יותר . פעמים רבות תלקה מדת הדין יותר מדי . שבל הדין יהיה לאת קירוב דעת עם אנשים רחוקים לגמרי . וכל בני משפחתו ואפשר גם יוצאי חלציו הם שונאי נפשו ואנו מוכרחים ליתנם לאותו האהוב הנאמן אשר אהבת נפשו אהבו כיון דהעברת הנכסים תלויה בקירוב דעת המת . וזה עול גמור וחמס שאין אכזרי כמוהו שאלה שיש להם זכות גמור בנכסים גופייהו שהיו סיבתם כמו אבי המת או מסובבים מאיש אשר היה סיבתם שהם אחי המת בני אביו וכן ע"ז הדרך שאלו הקרוב הן כל אלה נכנו אותם כנגמת כפם מפורסם כיאותם שור טבעו לביניהם ואבל אותו עם אשר לא ידעוהו ולא עמל בו . וכדי לברוח גם מענין השלישי הזה יסדה התורה יסוד הנחלה והירושה על זכות גוף הנכסים ולא על קירוב דעת המת מכל וכל ומי שיש לו חלק וזכות באלו הנכסים ושהוא סיבת מה להייתם הם יקחו חלקם . ותנתן דת שעל יסוד זה תתנהג הנחלה ונקראה בשם מיוחד לה לשמה "נחלה" "ירושה" וכאמור לעיל לא נופל דבר . וכיון שהבנענו לזה כהכרח אם מת איש בלא זרע אין אנו יכולים לא בכיר הנחלה לאחיו אם לא עד שנמצא איש שיש לו גם זכות בגוף הנכסים ונמצאנו כי כדרשנו והוא אבי המת שהוא סיבה טבעית וקנינית לנכסים ואפילו שמת בעלה ירושתו לקביו ומכחו ננחיל בני האחי וכאמור . ובזה יבואר לך היטב מה שדקדק התורה בלשון הנחלה הבלתי ישרה (היא הנחלה העולה אל האב ויורדת אל בניו והם אחי המת) שדקדקה לומר "ונתתם את נחלתו" ובכתוב אמרה " והעברתם את נחלתו" נמצא דבירושה הבאה בלתי שביל הישר נשתמש בב' לשונות לשון מתנה "ונתתם" ולשון נחלה "את נחלתו" אבל לפי האמור יפה דקדקה . שבאמת כשאנו מביטים בזוטריות המעשה אנו רואים שהוא מתנה גמורה שאנו נותנים לאחי המת נכסים אשר אין להם ריח זכות בהם · כי אינם סיבה להם לא בטבע ולא בקנין . אבל כשאנו משקיפים היטב אל הזיוג אשר מחייבנו לתת להם נכסים אלו ולא לזולתם (והיינו מפני שבאים מכח אביהם שאביהם יורש בקבר נכסים אלו מפני היותו סיבה להם ולקניינם) בו בפרק נראה באמת שאנו נותנים להם נחלה ולא מתנה . אבל בכתוב אמר "והעברתם" שאינו אלא העברה מיד ליד שגם היא יש לה זכות עצמי בהם ולא שייך בבת יוצאת ירך המת לשון מתנה בשום אופן (עיין בב"ב דקי"ו ודקמ"א והדרשה מדרש והיכה מעכבת לביאור אמיתי זה) ובא והראך ידודי שבענין הנחלה היא דוקא להביט אל זכות הנכסים גופייהו למי שייכים יותר · ושמעולם לא נביט אל קירוב דעת המת ולא אל קירוב הדם והנפש ויחודו שום אופן . שהרי אתה רואה באברהם כשהקב"ה ברכו במקנה בכסף ובזהב והקב"ה יום יום היה מוסיף אהבתו וחבתו עמו להוסיף על רכו . ע"ז נתעורר אברהם ואמר להקב"ה ה' אלקים ! מה תתן לי ? ואנכי הולך ערירי ובן משק ביתי יורש אותי ולכאורה שיש לשאול למה לא אמר והנה בני נחור ובני הרן יורשים אותי כי להם באמת משפט הירושה כי היו בני אחיו ? אבל האמת שקודם מ"ת בענין ירושת הנכסים מעולם לא הביטו אל קירוב דעת המת או קירוב משפחתו ובית אביו כי אם דוקא למי שנוגע לו זכות בנכסים גופייהו ושהם היו סיבתם והויתם . ואם היה לו בנים או זרעם מה טוב והם הראשונים לירש אותו · ואם לא היו יורשים אותו עבדיו וילידי ביתו ומקנת כספו . והוא באמת משפט השכל האמיתי כי איך בן איש אשר לא עמל בהם ולא גדלם שיבוא ויקח הכל מתוקן לסעודה בלתי שום יגיעה . והכל כשבול

שדרו

שהיו עם בעל הנכסים בחייו אתם ונתן מה וגו (ר"ל העבדים והדומה להם) שטרחו ויגעו כל ימי חייהם להרבות הקנינים הללו בכל כחם ואלו רקנים מכל וכל. וסוף סוף גם הם בני אדם בני איש ולמה כל כך הגבול הגדול הזה? וע"ז אמרת דתם קו"ם מ"ת שאני שלא הניח זרע. עבדיו ובני ביתו שהם נטפלי בקנין הנכסים וכל ימיהם הם היו במקום בנים הם ירשוהו ולא אח ובני משפחתו (אם לא היו בשותפות) בשום אופן והטעם כי בערך בני העזבון הזה בלי כ בלים הם ר"ל אחי המת זרים גמורים וכאמור ולזה שפיר יחליטו אביהם. והנה בן ביתו יורש אותו. ומי זוטר לן הדבור שלא מפי הקב"ה כהבטיחו לאביהם לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך. דנשתמש בלשון ירושה בעבד אביהם כאשר נשתמש בבני חמודיו אם לא דכ' והם קיימים קודם מתנת הארץ כך היה הדין נותן הירושה בפיש עירירי לעבדיו ויולדי ביתו יותר מבני האחים. והיינו ודאי ממשפט השכל וכאמור. אלא שלאחר מ"ת שרצה הקב"ה שישראל ינחלו את הארץ אשר נתן אלהים לאביהם ויהיו לעם אחד ולעולם תשאר הארץ וכל קנינה ורכושה לזרע אביהם כי היא מתנה אלהית. ע"ז נתחדשה ההלכה שבני משפחת המת ירשו אותו ולא עבדיו ויולדי ובני ביתו ולא תהיה הארץ וכל רכושה הנחולה לאנשים זרים ונכרים שאינם זרע אביהם עבדו. וכדי שלא לזוז מאותו משפט היושר אשר יסודתו על אדני השכל הושתת והוא שהירושה והנחלה יהיו למי שיש לו זכות בגוף הנכסים והיה ג"כ סיבתם לזה תעבור הנחלה לאבי המת בקברו שהוא באמת סיבה לבעל הנכסים ותחילה לנכסים וממנו יעברו לבניו שהם אחים למת או בני זרעם עד עולם. שע"י אופן זה לא תמנע מדת הדין טענה לטעון בעד העבדים והשכירים אשר טרחו ויגעו כל ימי חייהם באמרו: להם אחי המת הילו לא היה אבינו לא היה אדונכם בעולם. וא"כ מאין לכם כל הכבוד? ואמנם ביאור מכח אבינו שבן הנחלה מתמשכת ויורדת ותקוע הארץ. וכהמצאה זאת לומר אבינו ירש בקבר (שר"ל שהוא סיבה לנכסים. והליו ולזרעו ישובו) עשתה והצליחה התורה האלהית ועלתה בידה תרתי לטיבותא. האחד שלא תהיה נחלת ישראל הנחולה לאנשים זרים וזאת שנית שעכ"פ לא זזה ממשפט השכל וניתנה הנחלה למי שהוא סיבת הנכסים וקניניהם. ודוק היטב:

ובזה ישאלך בינ"ך לאמר. אחרי שהראית לנו בברק זה כי נכסי האח המת בלא זרע אין להם דרך לעבור אל אחיו אחי אם לא בהעלותו אל סיבתם והוא אביהם. הלא"ה הם נכרים גמורים לגבי אלו הנכסים כאשר הראית דיבורך עד עתה. א"כ מה חסר המקרא אם היה אומר ואם אין לו בן ונתתם את נחלתו לאביו. ואם אין לו אב ונתתם את נחלתו לאחיו והיה הדבר מבואר ב"ר היטב מבלי שום מבוכה ויסתמו פי המקטרגים בזה. ידיד חשקי! לא האשים אותך על טענה זאת שאתה טוען לפני היום הזה. כי ידעתי כי חסרון התמדתך בלימוד ספרי היהודים גרם לך זה. ומפני כן אודיעך ידידי! כי מנהג תורת משה וכל ספרי ישר' הנגררים אחריה. הוא. כי מעולם השמיטו עצמם מלהזכיר דבר מגונה או דבר קללה. כי אם לצורך גדול אשר א"א בלתו. כמו שתאמר. ואת הבהמה אשר איננה טהורה (ויקרא) עקם הכתוב כמה דברים והאריך בלשונו כדי ללמדנו דרך ארץ להשתדל שלא להוציא דבר מגונה מפינו אם לא להכרח גדול והרבה כזה ואין לי להאריך שלא לנאת מכונת המאמר אל דברי מדות ומנהגי דתות (עיין מורה נבוכים ח"ג פ"ח) וגם השמטתם מלהזכיר דבר קללה הוא ג"כ ידוע ומפורסם שלעולם השתדלה לדבר כמי שתולה קללתו באחרים "ועלה מן הארץ„ (שמות א') וכן אמרו אל יפתח אדם פיו לשטן (כתובות דף ח' ע"ב) וכן מדקדקים שלא לסדר לפניו העומד לפניו דיבור או פסוק קללה לנוכח כי אם כמדבר על שלישי (עיין שבועות דל"ו ע"א) ומזה תדע שג"כ התורה לא רצתה לומר ואם אין לו בן ונתתם את נחלתו לאביו כי דרך ברכה ידבר ולא בנגדיות (עיין הרמב"ן עה"ת) וענין זה (ר"ל להשמט מלהזכיר ענין קללה) כ"כ הוטבע באומה ובספריה. עד שאם במקרה ימצא בהויה מקום הפך הכלל הזה מתעוררים עליו ומבקשים תשובות נכונות והמיותות דבר זה יתברר לך מענין שאנו בו ממש. דע שהמשנה בסידורה סדר נחלות אמרה בזה הלשון. והאב נוחלין ומנחילין האב את הבנים. והבנים את האב. ותכף חכמי הגמרא נתעוררו ע"ז והקשו מאי שנא רישא דקתני האב את הבנים ליתני הבנים את האב דאקדומי בפורענותא לא מתחילין פרשב"ס מאי שנא דתנא ברישא האב נוחל את הבן נמצא שמת הבן בלא בנים בחיי

האב ולזה יורשו. וזה קללה היא. כשהאדם מת בלא בנים. וגם כשהאב רואה מיתת בנו. והוא לו לתנא דמתניתין לפתוח הבן נוחל את האב שזה ברכה שימות האב ויקברנו בנו. כמו שמצינו ביעקב שבירכו הקב"ה לאמר "ויוסף ישית ידו על עיניך" (בראשית מ"ו) הבטיחו שיקברהו בנו עכ"ד ובגמ' מצאו תשובה ע"ז כי עיי"ש (ב"ב דק"ח ע"א) *) עיניך הרואות כענין זה גופיה איך מלמדים הרבה להזכיר שהבן ימות בלא זרע וקודם אביו. כ"ש התורה האלהית שלמקיימי מצותיה הבטיחה להם אורך ימים באמונה כי ודאי מצטמצמת להעיר שהאב יורשהו במיתת הבן והכרתת זרעו. וע"ז לא אמר ונתתם את נחלתו לאביו. ואם להשמיענו שהאב יורש את בנו כשאין לו זרע זה אינו צריך קרא כי הוא מובן בסדר נחלות שמבטת אל מי שהוא סיבת הנכסים וכיון שהגענו לטעם זה במיתת הבן בלא זרע אביו הוא הראשון בזכות זה וכאמור לעיל.

ועוד העיקרא אין דרך הגיוני בשום אופן לומר ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאביו. והוא שדרך מחבר דת ומכ"ש תורת משה מעולם לא הביט לחקוק דתות אל דברים ומאורעים הבלתי נמצאים ולהזכירם ולהקיפם ולבררם למען דעת שאם יארעו באופן רחוק מה יעשה ישראל בשנה שיארע כי בזה יאריך הסדר ויכלה הזמן. ואם יארע על צד רחוק· הלא לאלפים פתרונים וחכמי הדור ידמו מילתא למילתא עפ"י הקשי השכל ודרכי ההוראה. וזה דבר ידוע לכל. וגם אם כאולי לאיזה צורך תנתן דת מבוררת על איזה מאורע רחוק עכ"פ הוא מן הנמנע שיפסוק דין אותו מאורע במאורע רחוק ממנו ואחר זה כמעט לא יצויר ולא ישוער. כי אחר שנותן התורה הביט אל דבר הבלתי נמצא הרבה. דהיינו שימות איש בהכרתת זרעו (לפי שאותם הדורות היו נושאים כמה נשים ופלגשים א"כ היה קרוב לנמנע שימות איש ערירי כי אם בהיותו סריס או במגפה גדולה שלא השאיר לו שורש וענף) באומרו ואם אין לו בן. ואם אין לו בת (שהוא הכרתת הזרע) איך ישוער שיאמר ונתתם את נחלתו לאביו כאילו הטבע פשוט מחייב שיהיה אביו קיים הדרבא יותר קרוב שימצא איש המת בלא אב ממה שימצא איש שימות בלא זרע ואביו קיים. ואין זה דרך הגיוני בשום אופן כ"ש למחוקק הגדול והוא ברור.

ומאחר עלית כל האמור ומדובר. הנה התברר לעין כל חוזה פשטי המקראות הללו שאין להם פשט אחר בשום אופן. והיינו דאם מת איש ישראל. יורשים אותו זרעו מצד הזכרים עד סוף כל הדורות. וזה כ"כ היה פשוט במקבלי התורה. עד שלא הוצרך נותנה ברוך הוא לבארו. והוא אומרו "איש כי ימות ובן אין לו" כמנא דאם היה לו בן לא צריך קרא דודאי יורשו הוא וזרעו עד סב"ה אלא בא להשמיענו כי אם משפט הירושה בשלא ימצא למת זרע זכרים. אם חוזר לאבי המת ומכחו לבניו שהם אחי המת. או ירשוהו זרע בת המת שהוא זרע הנקבות. ולזה הודיע הכתוב דירשו זרע נקבות והוא אומרו "והעברתם את נחלתו לבתו" והוכרח הכתוב לבארו מפני מתנת הארץ כי הא לאו הכי לא הוינו צריכים לביאור זה כי היה הדבר פשוט באומה כי הבת וזרעה יורשים כל נכסי המת. כמו שלא הוצרך לבארו מצד הזכרים. ומי הוציא ספיקא שירשו אחיו ולא בתו וזרעה שהם חלק מגופו והם מסובבים ממנו ויש להם חלק וזכות בגוף הנכסים? ובלאו הכי כך היה נהוג באומה מימי עולם ומשנים קדמוניות. ומקרא מלא אמרו רחל ולאה "העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו". כמנא דבשביל דבר היה ללבן זרע זכרים לא היו מקוות הירושה. הא לאו הכי היו יורשות והוא אומרן העוד לנו והוא ברור (עיין רש"י). ומה שהוצרך הכתוב להשמיע ירושת הבת וזרעה בפירוש. שלא יטעה הטועה לומר דכמו שנתחדשה ההלכה שירשו זרע אבי המת אפילו שאין להם חלק וזכות בנכסים בהמנהגת הטעם דאביו יורש בקבר ומנחיל לבניו אחיו והם אחי המת (מה שלא הונהג כן מקודם לכן. כי במקומם. היורשים היו עבדי המת וילידי ביתו מטעם דיש להם זכות בגוף הנכסים והם היו סיבת הוויתם ע"י טרחם ועמלם ולא אחיו וזרעם אשר לא טרחו בהם כל עיקר ועם כ"ז נתחדשה ההלכה שירשו אחי המת בכח אביהם כדי שתשאר הארץ נחלה לזרע אברהם וכאמור לעיל) כן נאמר מזה יקישו שלא ירשו הבנות וזרעם כדי שלא תעבור נחלה ממטה למטה ומקרא מלא דבר הכתוב איש בנחלת אבותיו ידבקו ולזה הוצרך נותן התורה לבארו להודיע דלעולם הבנות קודמות וכמו שהיה

*) עיין למטה בסוף שארית הנחלה ותמצא מעדנים לנפשך בפרט זה.

מקודם

מקודם היה נהוג. וכדי שלא תעבור נחלה ממטה למטה. היתה בתקנה שינשאו למשפחות אביהן וכזה נתקן הכל שלא נעקרה נחלה מאותו זרע שיש לו זכות גמור בגוף הנכסים מצד עצמם וסוף כל סוף לא הועברה נחלה ממטה למטה. הנה נמצא דנחלת הבת אינה מחודשת מה"ת בשום אופן אלא נתחזקה גם אם באה לה זכר מתנת הארץ והוא ברור · וההלכה המחודשת במ"ת הי'א. "ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו" ר"ל שאם אין לו גם זרע נקבות. תשוב הירושה לאבי המת אפילו מפני שיש לו חלק וזכות בנכסים שהוא ג"כ סיבה להוייתם. ובכח זכות זה יעברו לבניו שם אחי המת והם אותרו ונתתם את נחלתו לאחיו (שנכלל ג"כ זרעם כמנהג הכתוב) שיורשים מכח אביו (וכבר כתבנו שאו מטעם קללה והוא מטעם ההגיון לא היה אפשר לומר ונתתם את נחלתו לאביו ולא נצריך שום אדם להחזיר הדברים) כי באמת מכחו הם באים. הא לאו הכי איך תעבור הנחלה מאח לאחיו כל שאין סיבה לנכסים הללו ואין להם חלק וזכות בהוייתם. וממילא נשמע כי אם אין אחים ר"ל זרע זכרים יירשו אחיותיו וזרעם זרע נקבות. דמאיזה כח יבואו הנכסים לאחי אביהם אם לא מכח אביהם. וא"כ מאחר דכבר נשמע דזרע נקבות עומדים במקום שאין זרע זכרים א"כ לא אצטריך קרא לומר ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחיותיו. כי מי יסתפק על זה · ואלא כך היה המנהג מימי עולם ומשנים קדמוניות שבמקום שאין זרע זכרים עומדים בירושה זרע נקבות. ולא חזרה ונשנית הלכה זו כשינו להנתן דת שתירש זרע נקבות אלא מפני ספק שנתחדש במתנת הארץ וכיון שזה כבר נתקן וכאמור ונשאר זכות זרע נקבות במקומו כמאז ובמקדם כאומרו "והעברתם את נחלתו לבתו" א"כ ממילא כל מקום דשייך ירושה לזרע זכרים ולילא. בודאי ירשו זרע נקבות. ודא ודא חדא היא. ואפילו דת מחודשת מפיטוי אחר הוא חוץ מטבעה לבאר עוד ולומר "ואם אין אחים ונתתם את נחלתו לאחיותיו" ואם עד כה הרחיב הדבור אז ימלא פינו שחוק לאמר כי היא — ר"ל המחוקק — ממהדורי מילי ומשמרטוטי כלמי. או כי רצה להתפאר עצמו בעיני נשים ועמי הארץ לחבר קובץ גדול מחקיו ומשפטיו וסוף כל סוף אינם אלא כפל הענין במילות שונות או בנופים מחולקים כ"ש במחוקק הגדול הבונה בשמים עליותיו אשר כל דבריו ורמזיו מילי דמזבני בדינרי נינהו. ואחרי היות כן כשאמר אחריו ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו ר"ל שאבי המת אין לו לא זרע זכרים ולא זרע נקבות. כי אותה שעה תנתן הירושה לאחי אביו ולזרעם זרע זכרים או זרע נקבות ע"ד האמור בכל הפרשה ואיך תעבור הירושה לאחי אביו. ולזרעם אם לא שתעלה הירושה אל זקן המת בקבר שיש לו זכות בגוף הנכסים והיינו שאבי המת יורש בקבר אותו זכות עצמי שיש לו בנכסי בנו ובכדי שהיה סיבתם. ובכח זה עצמו מורישם למסובבים אחרים ממנו והם זרעי אחריו שהם אחי אבי המת וזהו מאמר ישר ואמיתי שלעולם הנחלה נכנסת אל היותר קרוב שאבותיו היו סיבה סמוכה לנכסים הללו. וכיון שדברים הללו. הם מפורשים ומבוררים כפשטי המקראות איך אפשר. בעולם שיש מי שטועה טעות גדולה כזאת לומר שאם אבי המת הניח זרע נקבות שעם כ"ז ירשוהו אחיו או זרעם ולא זרעו עם שהוא זרע נקבות? השמים! לא נקבל דבר זה.

גוריה ההבדהם! מאיזה דרך תעבור הנחלה לאחי אבי המת ולזרעם אם לא שתחלה. נריכים אנו לצייר בדעתנו בע"כ שאבי המת ירש בקבר ומאותו דרך נעבור אם הימין ונימיני; ואם השמאל ונשמאיל. ר"ל אם לעלות עוד משם עליה אחרת או לירד משם אם נמצא דרך לירד כי הא לאו הכי נגשש כעור באפילה למצוא שלשלת היחוס בידנו, וכיון שהגענו ועלינו לשביל זה שהוא אבי המת מהרי טעמי נגזר שיורשו זרעו מצד הנקבות ולא שירשו אחיו דהוגם באים מכחו אלא מכח אביו הטעם הא'. שטבע הירושה לירד ולא לעלות, שכבר בארנו פעמים רבות שמה שאנו אומרים לעלות בירושה אל הקבר אינו אלא כדי למצוא דרך לירד שאין המתים יורשים את החיים כי שם הם חפשים מההון המלויד הינון, וכיון שכבר עלינו אל אבי המת. ובהיותינו מעיינים בזרעו אנו מוצאים דרך לירד בראותנו השביל לפנינו והוא זרע נקבות שיורשים במקום שאין זרע זכרים. או מי התיר לנו להניח השביל הזה ולעלות ע"ד אל אביו שהוא זקן

המת

המת? הלא לא הותר לו לעלות אלא דוקא למצוא דרך לירד ובכה עליו אל אבי המת ומצאו דרך כבושה לפניו והוא זרע נקבות. ומי הוא זה המרשה אותו לדרוש אל המתים עוד? זה לא חשב אנוש׳ הטעם הב׳. דיסוד הירושה הוא למי שהוא סיבה וקנין הנכסים שהוא יסוד אדיר וחוק אשר ערשת נחלות נשען עליו כאשר הוריתיך זה כמה פעמים. וא״כ כשתחשוב זרע אחות המת דמכח אביו קא אתיא — שהוא אבי המת — שהוא יש לו זכות בנכסים — שהוא היה סיבה להיות בו וכל קניינו בעולם — בוראי הגמור תגזור אומר ותאמר הוא וזרעה קודמין בנכסי אחיה באלף ידות מאחי אביה ומזרעו שלא היו סיבה ולא באו מכח סיבה קרובה לנכסים הללו בשום אופן כי אם באים בכח אחיהם אבי המת. וזה ר״ל אחיהם אבי המת כבר יש לו זרע נקבות שדינם לירשו במקום שאין זרע זכרים ואחי אבי המת (אחרי היות הזרע הזה חי וקים) הם נכרים גמורים. וכן ע״ז הדרך אתה עולה למעלה מכן לאב עד אברהם אבינו. ויורד למטה מאברהם עד כלב מבאי הארץ ועד סכ״ה. והדרך דרך אחד ממש ובמת גופיה הרחיבה התורה אופן הירושה זרע זכרים קודם זרע נקבות. וא״כ בעלות הירושה למעלה בהבדלת זרע המת כדי לירד למטה כפי מה שהיא טבע הירושה. היא ממש על אופן שהרחיבה התורה במת גופיה בלי שום הפרש שבכר הגיד המחוקק המראה לפניו במת גופיה מי הוא הנוחל בזרע המת. ושוב הראה לנו מי עומדים במקום זרעו ובהכרח הוא בכל אופניו. ולאו רוכלא הוא. וכ״ש למחוקק הגדול בי עם חכמים ופקחים יודעי משפטי הלשון והמתאת הדברים וסידורם ודבר. והם יהיו הדיינים השופטים ולא עם בוערי המדינות ודלת העם והיא ברור מאד.

ועתה אחרי שהגעתי את כל האמור לפניכם מעיינים אמיתיים הנחמדים מזהב ורב פנינים. הקשיבו והגידה לכם את אשר עברתי הן בעודני דן את הדין אפיתא דרומי יע״א (מטרופולין גדולה להמלך אדוננו הקיסר יר״ה) דין הובא לפני מאנקונא עיר קלה גבול מלכותנו האדירה הזאת. ומעשה שהיה כך היה. איש יהודי ושמו יעקב בן שמואל בן יצחק גאליקו נלב״ע ולא הניח אחריו לא זרע זכרים ולא זרע נקבות בשום אופן שבעולם. וכל עזבונו ביד שליש (זה עשיתי להמציא הדברים בפה השליש ולא שום שליש) וע״ז נקראתי אני הדיין הישראלי מהשליש להורות לו הדרך ילך בה כדי להנחיל ליותר קרובי המת עפ״י תורת משה. ובשאלני לעצמי בראותי דבר זה מפורש בכתובים עד שאין הדיין צריך לחפש הרבה בתלמוד ובספרי הפוסקים עניתי ואמרתי אל השליש כאמור אליו. מה טוב ומה נעים אם תשאל את פי חכמי ופקחי הדור מדייני המדינה ואם אינם מאומתים יען וביען גם המה בקיאים גדולים בתורה שבכתב ויורדים לעומק דבריה וא״כ המה יורוך בדת מה לעשות בירושה זאת. והשליש הנאמן שמע לעצתי לשאול את דייני המדינה להורות לו עפ״י תורת משה והם בשנותם נטפלו בדבר וענו ואמרו לו דע לך כי לפי תורת משה צריך אתה לעלות בירושת יעקב גאליקו נ״ע כיון שאין דרך לירד כי מת ערירי ב״מ. ויען השליש ויאמר לחכמים למי מחויב שבלבם היושר לעלות? אם אל זקן יעקב המת שהוא יצחק גאליקו או אל אביו שמואל: ויאמרו לו חכמיו ודאי אל שמואל אביו בלי ספק שכן השכל מחייב. והשליש הנאמן פי מלכים שמר ועלה והירושה בידו אל שמואל אבי יעקב המת. ובעלותו שם. השתומם כשעה חדא. כי שם נגלו אליו שני שבילין הא׳. זרע שמואל והוא זרע נקבות (כמו שיבאר עוד) והשביל הב׳ אחי שמואל והם מהללאל ן׳ יצחק גאליקו ועוד אחים אחרים אבל כלם מתו. ומהם הניחו בנים והם יתומים ויעקב חיים. והשליש עמד כי לא ידע איזה דרך ישכון אור להנחיל הירושה כפי תורת משה. והן עודנו מתבהל ומתבודד בספק זה שנולד לו קול שופר שמעה נפשו תרועת מלחמה צעוק יצעקו לאמר לו. מה לך משתאה מחריש כמסתפק בדבר אם לזרע שמואל גאליקו הירושה או לאחיו ולזרעם? זכור ואל תשכח שאמרנו לך. לעלות בירושה אל שמואל גאליקו אב יעקב המת ולא אל יצחק זקן המת. וכונתנו כדי תתפס בזרע שמואל אם תמצא לו זרע תנחיל להם כל נכסי יעקב בנו כי להם משפט הירושה. הלא ידעת כי מטבע הירושה לירד ולא לעלות? ואם מצאת שמואל גאליקו מצאת דרך לירד לך רד מהר. ומה אתה מתמהמה? איש מסתפק בדבר הזה? והשליש השני בענוו בשפה רפה ובכובד ראש השיב להם אל נא אדוני!

אל

אל תשת עלי חטאת . כי יש לי טעם מספיק בדבר . וע״כ אתחיל להנחיל לזרע שמואל גאליקו יען לא מצאתי לשמואל הנ״ל בנים זכרים בשום אופן כי אם זרע בת א׳ ושמה ריג׳ינא אחות המת יעקב ומתה בחיי יעקב אחיה אבל הניחה בת ושמה שמחה. וגם זאת מתה בחיי יעקב דודה. אבל הניחה שתי בנות כשואת שם הא׳ מאטילדי ושם הב׳ ריסינא ומעשה הפלוני הגלות שמתה גם רוסינא בחיי יעקב דוד אמה. אבל ברוך ה׳ הניחה זרע והם קטנים. וכיון שראיתי רחוק הדורות שבין זרע בת שמואל. ובין קירוב בני אחיו זאת היתה לי כי נכנסתי לבית הספק. ולדעתי הוא ספק שיש בו כל פרטו לעמוד עליו ולבארו ע״פ עיונים ודמיונות נאותים . והשליש העני עודנו עומד להמתין התגלותו. וישמע אחריו קול רעש גדול . וקול המון רבה יבהלהו . זה שופך כאש חמתו. וזה יצעק עליו בקול מר . וזה יתלוצץ עליו בכל מיני שחוק והיתול. וירמסהו העם את השליש בשער עד כי לא נותרה נשמה באפו. והוא העני וכואב . לא ידע מה פשעו ומה חטאתו כי דלקו אחריו כל ההמון הגדול הזה . ובעוד רעיונים אלו עולים ויורדים בו . והנה איש מגדולי דייני המדינה זך הרעיון ונקי השכל הקריב . ובמתק לשונו דבר את השליש משפט. וכה דבר אליו האיש וכה ענהו.

קרב אתה השליש ! ושמע. האזינה ויכוחי עמך ! והבן ואל תאמר בדינו מתים יקריבו ולשגג ואין מכלים. ותאמר זך לקחי. הלא אתה התגלגלת בזמנו לא בכיר לאמר שלא נסתפקת ונתבהלת הלא מטעם שלא מצאת לר׳ יעקב המת (הוא שמואל גאליקו) בנים . שנראה מדבריך שאם היית מוצא לו בנים . לא היית מסתפק אם לבני שמואל גאליקו. אם לבני אחיו . ותשב נפש השליש אל קרבו. ויען ויאמר. כן אדוני . זה אמת וליבי לא אוכל להתעלם .

ויוסף החכם המובהק הנזכרו . ויען אל השליש . אשאלך והודיעני עוד אחת ולא אשנה . ויאמר השליש שאל כי שומע עבדך. הנני אדוני . וישאלהו האיש . ואם לא היית מוצא לשמואל גאליקו אבי יעקב המת עוד בן חי כי אם מת אבל הניח זרעו בחיים על שלשים ועל רבעים . רצוני לומר שכבר מתו בניו ובני בניו קודם מיתת יעקב גאליקו . אבל תמצא להם ר״ל לנכדי שמואל גאליקו בני בניו זרע מכל מקום ההיית מנחיל להם ירושת יעקב גאליקו. או היית מנחיל ליהויקים ויעקב חיים גאליקו בני מהללאל אחי שמואל גאליקו? ויתחזק השליש ויען בי אדוני ! והחכם ! והדיין ! אל תתן לבן אמתך לאיש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת . כי ודאי לזרע בן שמואל גאליקו (אם היה לו) הייתי מנחיל אפילו עד סב״ה ומי לא ידע כי פירוש ״ובן אין לו״ הכתוב בספר תורה משה ר״ל זרע לכמה דורות . הא לאו הכי מה אעשה ביום שידובר לפני פרשת יבום דכתיב בה בזה הלשון גופיה ״ובן אין לו״ האם אוכל לפרש בן ולא זרע? אל אדוני ! המבינתך כי עד אלה לא אדעה ? לא אדוני ! לא . בשמעו שעה החכם הדיין המתוכח מלא פי שחוק . עד נשמע קולו למרחוק .

ויבהל השליש ויאמר . מה זה אדוני ? מה זה ? ויאמר לו הדיין המפואר . ואיך לא תשחוק והנה אין אזניך שומעות מה שאתה מוציא מפיך . והלא אתה אמרת שפירוש ובן אין לו ר״ל הכרתת הזרע . ולמה לא תפרש ואם אין לו בת דסמיך ליה על הכרתת זרע נקבות? וכל שום זרע נקבות עד סב״ה ועמדו במקום בת שמואל גאליקו כמו שעומדים זרע זכרים במקום בן אם היה לו בן ! ומה נשתנו אלו מאלו ? ועוד . ממקום שבאת האם ריגינא וזרעה וזרע זרעה לאין קץ לא היו פוטרים לאשת שמואל גאליקו מן החליצה ומן היבום כמו זרע זכרים? הא ודאי כן הוא בלי ספק וא״כ למה לפטור אשת שמואל גאליקו מן החליצה ומן היבום זרע ריגינא לכמה דורות נקראים זרע . ולעמוד במקומו ליורשו אינם נקראים זרע? זה עקשות ונלוזות שאין אחריו כמוהו .

שמע נא השליש הנאמן ! הנני נואתי היום לשחר פניך ולהפיס דעתך להתוכח עמך פה אל פה לאט ! לאט. כדי שיכנסו דברי באזניך ותודה על האמת . ואם מעט אוסיפה מכל כזה כדי שיסדר לך סדר נחלת דת משה ויהודית חקוק בזכרונך כל הימים.

צי״ר כדעתך הנהר היוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים . והנהר פישון (חד מד׳ ראשים) נאו מימיו עד שנחלק לשני ראשים . אבל תן בדעתך שכל אלו

הראשים

הראשים שופכים לעמקים גדולים ובין הרים גדולים והלבין. וכבר ידעת כי מטבע הנהרות להיות פורצים גדר לעשות להם דרך לשפוך אל מקום נמוך לפניהם ולא לאחריהם. כי ממקום גבוה יבואו ואל עמקים ישפכו. ואפילו אם נולד איזה עכוב כי נסתם להם שביל א׳ יבקשו להם שביל ב׳ הקרוב לו. ולעולם אינם חוזרים לאחוריהם כי הוא מקום גבוה כטבע. ולא לצדדין מטעם ההרים הגבוהים אשר תמיד יקובבום לסתור ולמחסה לכל ופרצו מימיהם אנה ואנה. וגם כלבך עוד כי היה עובדא כי חד משני ראשי נהר פישון (אשר כבר אמרנו דנחלק לשנים) מלא במקום שפיכתו כותל מפסיק גבוה מאד מאד. הא ודאי לא תוכל להכחיש את המשכלות הראשונות. כי הראש הזה מעט מעט יחזור לאחוריו עד הגיעו אל השורש הוא פישון ובהגיעו שם ישפוך אל הראש הראשון והראש השני יחרב ויבש. וזה דבר שאין בו ספק ואם מעשה הפלוני הללית. שגם הראש הראשון הוא פישון לא מלא דרך לשפוך כי גם לו הפסיק הר גבוה ותלול בהכרח גם הוא יחזור לאחוריו אל הנהר הגדול היוצא מעדן. ובהגיעו שם ישפכו מימיו ויתחלקו אל שלשת הראשים גיחון חדקל ופרת. וגם זה דבר שאין לו ספק. כן הדבר הזה.

יצחק גאליקו הוא הנהר היוצא מעדן ונחלק לד׳ ראשים. ראש א׳ שמואל גאליקו בנו. ועוד שלשה ראשים והם מהללאל גאליקו אבי יהויקים ויעקב חיים. ועוד שני אחים שכבר מתו והראש הראשון פישון הוא שמואל גאליקו נחלק לב׳ ראשים. הא׳ יעקב גאליקו הנ״לבע. והראש השני רוגינא. מת יעקב גאליקו בלא שום זרע ונחרב ויבש אין לו שום דרך לנטות הירושה לצדדים כי גבהו ההרים ר״ל שאין מטבע הירושה לילך כי אם או למקום נמוך. ר״ל מזרע המת ולמטה. או שתחזור לאחוריה אל שמואל גאליקו הוא פישון וא״כ בהגיע הירושה אל שמואל אביו ישפוך לארץ ר״ל למטה אל הראש השני הוא רוגינא בת שמואל שהוא באמת נחל שוטף כל מימי פישון (הוא שמואל) ומשם ישאו המים ויגיעו אל שמחה בתה. ומשמחה בתה יתחלק הנהר הזה לשני ראשים חלים אל נחל מאטולדו וחלים אל נחל רוסינא שהם בניה. שנחל רוסינא הוא נחל חי ומלא. ועושה לו דרך ואין ממחין בידו כי לא הפסיק לו שום הפסק אחרי יש לה זרע ממנה ולמטה. ואם ח״ו לא היתה רוגינא. או שהיתה והופסק ממנה או משמחה בתה כי בפרק נהר פישון הוא שמואל היה חוזר לאחוריו אל הנהר הגדול היוצא מעדן. כי משם מקור מימיו והלכו. ואם כל שני ראשיו יבשו הם יעקב ורוגינא בהכרח יחזיר כל מימיו וירושתו אל יצחק אביו הוא הנהר הגדול. ובהגיעו שם ישפך אל שלשה הראשים גיחון חדקל ופרת. והם מהללאל ואחיו. ומשם יפרדו אל הנחלים היוצאים מהם. והם יעקב חיים ויהויקים. וכן אחי מהללאל שמתו בלי זרע קרה להם זה וכמובן. אבל עכשיו כי שמואל גאליקו הוא פישון יש לו מוצא מים אשר לא יכזבו מימיו והם זרע רוגינא בתו למה יחזור לאחוריו אל יצחק אביו הוא הנהר הגדול ? הא ודאי הוא שלא כדרך טבע. וא״א לציירו בשום אופן.

ידידי השלום! בעבור הראותך את כחי כי אין רצוני לנצח אותך בכח גדול וביד חזקה כי כונתנו דוקא שיהיה הענין לפניך מבואר בביאור היטב אשר לא ישאר לך ריח ספק. זאת העשה לצייר שלשלת היחס ולחרוט אותו בעט ברזל ועופרת ובמחוגה אתארהו למען יעמוד ימים

והנה התואר

הנהר הגדול יצחק גאליקו

ויענה נכבדו השליש . לך לקח השעון . ותנוח מעצבך ורגזך . והשלש פקדון לבעליו . וכחכמתך ויטהותך . חלק נכסי יעקב גאליקו לשני חלקים ממש . חלק למאטילדי . וחלק לזרע רוסינא . ושכרך כפול מן השמים ויהי כשמוע השליש את כל דברי החכם דיין המדינה · אשר כרוח שפתיו ניתן נשמה לנפש עליה . השתחוה אליו אפים ארצה . ויאמר לו אמצא חן בעיניך . כי יופי חכמתך וטוב טעמך וקילות דיניך . נתת לפתאים ערמה . דעת ומזמה . והודעתני יושר דברי אמת . נכון לבך בטוח אדוני ! כי לא אפיל דבר מכל דבריך ארצה . וכאשר גזרת כן אעשה · ויקם השליש וילך לדרכו . והחכם המתיכח שב למקומו .

אמר המחבר ידעתי כי האריכתי יותר מדאי . ובפרט בהמלאה זאת אשר בדותי מלבי לשום דברי בפי חד מחכמיהם כי הם דברים טפלים מבלי מלח . ובלי המלאה הזאת היה הדבר תוכן מאליו . אבל כיונתי בזה היא גלויה ומפורסמת כי רצוני להעיר להקורא יהיה מאיזה עם שיהיה . כי האיש הישראלי בסדר נחלות אינו צריך דיין מבני עמו . כדי שיוצא דינו לאורה כי די באמור לחכמי ודייני המדינה עברי אנכי ! דנוני ע"פ תורת משה בסדר נחלות כי זאת חוקתי ופרי דתי . ואין לי דרך לנטות ימין ושמאל . והמה יוכלו לדון אותו ע"פ תורת משה . כי יכונו אל

א) דע לך שיצחק בן מהללאל היה בעל רינינא בת שמואל אחות יעקב . ויצחק ורינינא הולידו . שמחה אם הבנות — מטילדי ורוזינא . — נמצא שאלו הבנות יורשות כל נכסי שמואל ושליש מנכסי מהללאל אחיו . אין לנו עסק עתה בזה כי כבר היה מה שהוא בירושת יצחק אביהן .

האמת

האמת כפשטי המקראות. מבלי ידיעת התלמוד ופרש״י ורבנו. והדן אותי לכף זכות ה׳ ידינהו לכף זכות.

ומעתה אודיע למעיין כי היה בדעתי לקיים נדרי אשר נדרתי שלא להאריך בביאור השעיף הזה עוד, כי באמת כבר התברר כל נרכי מפשטי המקראות. וא״כ מה לנו לספרים אחרים ולשוט בים התלמוד ובשות גליו? ודי ויותר במה שקיימנו דעת הרב הגדול מוהרדב״ז ז״ל להשיב למבקר הנבער מבלי השתמש בקבלה אפילו במלא נימא. והוא עצמו דעת אדוננו שלמה ״ענה כסיל כאולתו״ ומה שביארוהו רז״ל אומרם כאן בד״ת. ואחר שכן כבר ולאחרי י״ח. ועוד מילתא בפימא״ו והנה איש *) אשר בכנפיו כנא ועמד לפני במנהגו הטוב לפקוד על דלתותי יום יום לשמוע מפי חדושי תורה וחדושי סיפרים. ואני כתימי קראתי לפניו את כל הכתוב מריש השעיף ועד הנה. והיא עושה אזנו כאפרכסת באהבה רבה. ויהי כאשר הגעתי לסוף המשל האמיר למעלה בגמר הדברים האמורים. שאול שאל האיש לאמר האם תמו הדברים אדוני? אם עד כאן הגיע פסק דין הנחלה הזאת? ואני בתום לבבי השבתי לו כן! עד כאן הגיעו דבריוני בפרט זה וכן התמו ויאמר אלי ומה תעשה אם המנגד המבאר אשר התוכחת עמי עד עתה יחפוץ לריב עמך וימלא קדים בטנו לפרש לך המקראות בכל העולם על יותו באופן אחר ע״פ דרכי? התוכל ענהו אחד מני אלף? היש קץ לדברי רוח? זה בכה וזה בכה והמקראות ביד שני המנגדים כחומר ביד היוצר? האם בחכמת ההגיון נפסיק הדינים? האמתה! ובשתי לעצמי כשמעי אמריו כי נכונו חבקתיהו ונשקתיהו. דודו לי ואני לו והמתיקי לו. יישר! יישר כחך בדברת באזני דברים נכוחים וטובים, מהר סיני חצובים, ובאמת כיונת לדעת גדול בדורו הוא הגאון ר׳ אהרן הלוי איש בארצלונה (חי בתחלת מאת השלשה עשר לאלפים) שכתב וז״ל לא תסיר מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (דברים י״ז) משרשי המצוה לפי שדעות ב״א חלוקים זה מזה לא ישתוו לעולם הרבה דעות בדברים. וידע אדון הכל כ״ה שאלו תהיה כונת כתובי התורה מסורה ביד כל א׳ וא׳ מבני אדם איש איש כפי שכלו. ופירש כל אחד מהם דברי התורה כפי סברתו וירבה מחלוקת בישראל במשמעות המצות ותעשה התורה כמה תורות. ע״כ אלהינו ברוך הוא שהוא אדון על כל החכמות השלים תורתנו תורת אמת עם המצוה הזאת שצונו להתנהג בה ע״פ פי׳ המקובל לחכמינו הקדמונים. ובכל דור ודור ג״כ שנשמע אל החכמים הנמצאים שקבלו דבריהם ושתו מים מספריהם. ויגעו כמה יגיעו׳ בימים ובלילות להבין עומק מליהם ופליאות דעותיהם. ועם ההסכמה הזאת נכוין אל האמת בידיעת התורה וזולת זה אם נתפתה אחר מחשבותינו ועניות דעתנו לא נצלח לכל. ומה טוב שלא יעשה כל א׳ וא׳ כפי דעתו. שבזה יהיה חרבן הדת וחליק לב העם והפסד האומה לגמרי. ומפני ענינים אלה נמסרה כונת התורה אל חכמי ישראל ונלמוו ג״כ שתהיה לעולם הכת המועטת כפיפה לכת המרובים מן הפרט הזה עכ״ד (חינוך סי׳ תק״ח) ומזה כתב ג״כ הרמב״ם שבכלל מה שאנו מאמינים עיקר תורה מן השמים הייני כין תורה שבכתב בין תורה שבע״פ. (עיין פירוש המשניות פ׳ חלק עיקר ט׳ י׳) ועוד כתב ז״ל שהכופר בקבלת פי׳ התורה אם היה בזמן שבה״מ קיים שהיו הסנהדרין דנים דיני נפשות היה נהרג כיון שישראל על כפירתו ככופר בעיקר (ספר היד פ״ג מהלכות ממרים).

ומעתה מי שישמע לשני טעמים האלו השכליי והאלהיי איך לא וירא ולא יחת? ואיך לא יאחזהו רעד? כי בנפשו דבר אם בנשתו אל הקדש פינה עורף ולא פנים לפי״ התורה היא הקבלה הנאמנה לכל עם ב״י. ומי זה הדיין הישראלי שיפסוק שום דין מדיני התורה בהקשו המקראות וחכמת ההגיון ולא ישרפיהו כל חכמי ישראל בכל מקום שהם בהבל שבפיהם הא ודאי כן היא. ומ״ש הרדב״ז ז״ל הוא דוקא להתוכח בדרך ויכוח כי ליכא שום נפקותא לדינא. הא ודאי כן ראוי לעשות ויע״ז הוא שאמרו ודע מה שתשיב לאפיקורוס. כי הא ודאי לא אמרו להשיבו מן הקבלה כי אפיקורוס שמי מיכיח עליו. והוא לא יאמין בה כל עיקר. אבל לפסוק דין לאיש הישראלי אשר רגלי אבותיו עמדו על הר סיני. כי שם צוה ה׳. לא תסיר מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל הא ודאי אין דרך

*) הוא לבי ומיברכיו.

לנכייה ימין ושמאל וכו'. וכן נתחיל לבאר המשפט מן התורה חובה עלינו להיות גוזרו כנו מן הקבלה המסורה דבר גולה לא תלוי תשובה להשיב המנגד דכ מודע ושר"ל הוא וזאת התורה כו' רז"ל.

אמר ע"כ חובה עלי להביא הדבר מפורש מן הקבלה. אבל לבחור דרך קצרה בכל מה שאוכל לבלתי אטריח אלא במה שאין ובפרט מי הדברים שמהן להעתיקן ויטלטלת והאריך הגון וזאת הודיע למעיין בהבנת הפוסקים ומגייסים לאלת הימים בלוקחם ד"מ ראובן ויעקב. הנני אבהמם מזה ליתן כנדו כהוק מן מה מוסגר כלת הימים ויש לל במו שבנדון שלפנינו חדא להקל על המעיין וזאת טובה להיות כמוס היותם ... חסד כי יש להוליך בכ זה ולית אחר והיה המבואר הדין דין ה'. וגמו בעניני בהשובהי הקריה הרלבונה הנזכרת בתחלת דברי ומזה אדלו כי לא היה צורך בכל הראיות כי יש לסבר פי דוברי בקר מגל לד ופינה ורו בהגרה ז"ת דהנו' המשנה ב"ד סדר נחלות וכו' ועיין בב"ב ד' ט"ו ע"א ולא אטריח להעתיק לא המשנה ולא הגמרא כי יש לפני ראיה מה שפירשו בה גדולי הפוסקים והוא לא) וז"ל הרמב"ם בפי' המשניות סדר נחלות וכו' יש לך לזכור בסדר נחלות שלשה עיקרים. הא' כי בשומיה האדם בניו קודמים לכל לאו. ואם אין בנים ... היורשה לאביו. והב' כי כל הזוכה בירושה דכ הוא במקום ויורש הוא בעצמו ואם מת נעלה יורשו לזוכיו לחם כ כאלו זה הזוכה בירושה היא והוא בנפשו. והעיקר הג' כי הזכרים קודמים לנקבות בנקבות ... ואלה הג' עיקרים הם יסוד הענין לידע מי ירש ומי לא ירש. והנני עובה לך מבל הבאר לך כמו היורך דהוי על אלה העיקרים לירש וכו'. עיש בלבך כי עיקרים ויעקב ושלו ... והיה ראוי לרב ... הוא הדין ... כמוייכ בחיים. נבקש בניהם הזכרים. ויש לו ... נבקש בנותיהם הנקבות. לא נמלא השוב הנחלה לג ריב בה עקרים להעיד הזכרים וזרעם. לא ימלא ... מריס בבכר ... נבקש דכ הניחה בן זכר או זרע זכר. ואם לא לא נמלא נחזור אח"כ לבקש ... לה בת או זרע הבה ... כאלו נמ... והוא בנדון שלפנינו שיעקב גאליקו לא היה לו ... לא זרע זכרים ולא זרע נקבות) אם נמלא קהת (שמואל אבי יעקב גאליקו) ירש. ואם לא נמלא נחשוב בקהת (שמואל הוא הנפטר לא נמרכ ... יעקב ונחקור על זרעיו. ... לאמר יורשי קהת (יורשי שמואל גאליקו ע"ד שעשינו אם היה לו זרע לעמרם (ליעקב גאליקו ואם מנהגו ... וחברון ועוזיאל אחי עמרם. (אחי יעקב גאליקו) כוריס הותם נכבי עמרם (יעקב לפי בהם ויורשי ... ועל"ז הגר היא ירושת האחים דכתיבא בתורה.

ואם נעדרו נחקור על זרע זכרים לפני הנקבות. ואם נעדר זרע זכרים (כמו שהוא בנדון שלפנינו שלשמואל גאליקו אבי יעקב הנפטר לא היו לו עוד זרע זכרים) נבקש בת קהת (ריגינא בת שמואל גאליקו) ואם נעדרה יבוקש זרעה הזכרים לפני הנקבות (אמר המעתיק הרי הגענו אל המלון בנדון שלפנינו. בריגינא נעדרה ולא נמלא לה זרע זכרים כי אם זרע נקבות והם מאטילדי ובני ריקינא אחותה בנות שמחה בת ריגינא בת שמואל אחות יעקב גאליקו הנפטר) ואם לא נמלא לה זרע (מה שאינו בנדון שלפנינו ובדומה) ויהיה זרע קהת (שמואל גאליקו) נעדר (מה שאינו בנד"ד) חוזרת הירושה ללוי (ליצחק גאליקו אבי שמואל אבי יעקב הנפטר) ואם נעדר לוי (יצחק גאליקו) נחשוב כאלו היה הנפטר ונבקש זרעו והם גרשון ומררי (מהללאל גאליקו ושאר אחיו) אם נמלאו יורשו לפי שהם בני לוי (בני יצחק גאליקו) ואם נעדרו גרשון ומררי (מהללאל ואחיו) נחזור אל זרעם הזכרים (הם המה הטוענים עלה' שבנדון שלפנינו והם יהויקים ויעקב חיים גאליקו שטוענים בירושת יעקב גאליקו בהיות זרע שמואל אביו חיו על האדמה. והוא הזרע הנקבו' הנז' לעיל) וכן ע"ז הדרך הולכת תמיד. וז"ש נחלה מתמשכת והולכת עד ראובן וכו' ושמור אלו העיקרים ולא יסירו ממך ע"כ לשון הרמב"ם בפי' המשניות וכן פסק בפסקיו בפ"א ה"ג מה' נחלות וכן פי' ר' שמואל בר מאיר בפי' על המשנה והגמרא שם. וכן פי' ר"ע בפי' על המשנה וכן פסק הרב האלפס והרא"ש והטור ח"מ סי' ר"ב"א וכן הרמב"ן בחידושיו לב"ב שם וכן פסק רבי יוסף הלוי בן מיגש רבו של הרמב"ם. הביא דבריו הרמב"ן בחידושיו שם וכן פסק בעל האגודה פ' יש נוחלין סי' קנ"ד וכן פסק הסמ"ג עשין נ"ו וז"ל בפרטות הנוגע לנד"ד

והעפ"י שאמרה תורה "ובנים אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו" ה"ה שאם אין לו אחים ויש לו אחיות או זרע לאחיות בין זכרים בין נקבות שאין אחי אביו נוטלין כלום, והטעם דאבי המת יורש בקבר ומנחיל לזרעו זרע נקבות עד סנ"ה) ולא הזכירה התורה לפרש זה (ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחיותיו) מפני שסבר פירשו בנחלת הפרשה שאם אין בן וזרע הבן נוטלת הבת את הכל עכ"ד. וכן פסק בערוך רבי' יוחנן בעמ"ס בבא בתרא פ"ח. וכן פסק הרמב"ן דף ק"ו ע"ד. אך אני הבאתי מה מגדולי ספרד, אשר הרז"ו והטור שאבי אביו אחיו כנודע) רבינו מאיר הלוי ז"ל, (גאון ישראל בשלידו בנתה ה"א לחזבנים בזרועיו לאבולתין (ילאו לאור לא זמן כביר בשלוניקי בתחלת המאה הזאת) וז"ל הרי אמרו בן קודם לבת. וכל יוצאי ירכו של בן קודמין לבת. לא נמצא לו בן ולא יוצאי ירכו של בן. נחלה חוזרת אל הבת וכל הקודמין לנחלה מיוצאי ירכה בנכסי עצמה קודמין וכ"ז בנכסי אביה שירשה והיא וכל יוצאי ירכה קודמין לאבי המת. לא נמצאת לו בת ולא יוצאי ירכה (ר"ל שלא יש אופן לירש בנחלה) נחלה חוזרת אל אבי המת ובבנין נחלה מתמשכת עד ראובן שהקדים בנחלה הרי הוא כאלו הנכסים שלו מחיים ומוריש לשני שראוי ליורשו. כיצד היו בנו של אבירם מת (יעקב בנו של שמואל גואליקו) כבר נתבאר ממשנתנו כיצד הנחלה חוזרת אל אבירם אביו (אל שמואל אביו) לא היה אבירם קיים (שמואל גואליקו) רואין את הנכסים כאלו הוו שלו. ואם היה לו זרע אחר או יוצאי ירכו (אנו נאמר ריגינא ויוצאי ירכה מאשתו ובתו ...) יורשין אותו. לא היה לו זרע ולא יוצאי ירכו (מה שאינו כרון שלפנינו ובאמיר) נחלה חוזרת אל אלישב אביו (אנו נאמר יצחק גואליקו אבי שמואל אבי יעקב הנפטר). לא היה אלישב קיים (יצחק גואליקו) רואין את הנכסים כאלו הן שלו. ואם יש לו זרע או זרע זרעו כגון כמו אל ידענו מהללאל ואחיו בני יצחק אחי שמואל אבי יעקב הנפטר) ויוצאי ירכו והיינו ... ויעקב חיים גואליקו המתנגדים שבנ"ד) הם יורשים אותו. ואם לאו נחלה חוזרת אצל פלוני אביו. לא היה פלוני מוזרין אחר יוצאי ירכו. לא נמצאו לו יוצאי ירכו. נחלה חוזרת לראובן. וכל הקודם בו ולא יוצאי ירכו קודמין. לבר מבעל בנכסי אשתו שאעפ"י שהוא קודם בנחלה בנכסי אשתו לאביה ולאחיה אם מתה בחייו; מ"מ אם מת הבעל בחיי אשתו אין יוצאי ירכו מאשה אחרת קודמין לזרע ויורשי אשתו כגון אביה ואחיה. שאין הבעל יורש את אשתו בקבר להנחיל לבניו מאשה אחרת (עיין דף ק"פ מהספר ריש ע"ד ודוק) דירושת הבעל מתמת תוספת קא אתיא. וכיון דמת הבעל בחיי אשתו קמתה האשה ע"מת לגמרי ונתרוקן זכות הבעל ורשותו בנכסיה ופקעה לה ירושת הבעל לגמרי. וכן אמרו אין הבן יורש את אמו בקבר בקבר להנחיל לאחין מן האב. שאם מת הבן בחיי אמו ואח"כ מתה אמו. אע"ג דקיימא רבן לגבות אמיה תידי דלית ליה הפסק ה"ה. עם כ"ז אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב. דכיון דאין בין אחים מן האב ובין אמו שום קורבה בעולם לא ירתי לה עכ"ד. (יד רמה דף ק"פ ודף פ"ז) ודין זה דאין הבעל יורש את אשתו בקבר להנחיל לבניו מאשה אחרת. וכן דין שאין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב הוא ג"כ דין פשוט פסקוהו כל הפוסקים הראשונים והאחרונים אין נגרע גם אחד מהם כספרתם.

קורא נכבד! אין לי פה להודות ממרת מוגף הנעים אשר ערכת הקדשת אזנך אל כל אשר ערכתי לפניך באהבה רבה. ועתה הפלא חסדיך מושיע ורב וגו' ואל תרף ממני ואל תלאה עד הוספתי להראות לך בתוס הראות ובתוספת חוקך דהוסיף החוץ אשר הנחלה והירושה נשען עליו היא זכות בעיקר היכנסים — ר"ל בעזבון המת — בטבע ובזמן ולא מטעם קירוב לדעת המת לאותו הזוכה בשום אופן. והואיל; הנה עיניך הרואות. דהבעל יורש את אשתו. והבן את אמו ואם מתו אחר זה מעבור אותו ממון ליורשיהם אפי' שהם רחוקים מאותה אשה וכל זה אם מתה בחיי הבעל. או בחיי בנה. אבל אם מתו הם קודם לה והיא מתה אח"כ אינם יורשים בקבר כדי להנחיל ליורשיהם הרחוקים ממנה. אלא יורשים אותה יורשיה והם אביה ואחיה ומשפחת בית אביה. ולמה זה; ומה טעם סבריא יש בדבר? אבל אם תדקדק היטב תמצא הענין בהיר במחקים מבלי שום מבוכה. ותחלה נבאר ענין ירושת הבעל. ואח"כ ירושת הבן את אמו כדי להקל מעליך. הנה כבר ידעת שירושת הבעל

לאשתו

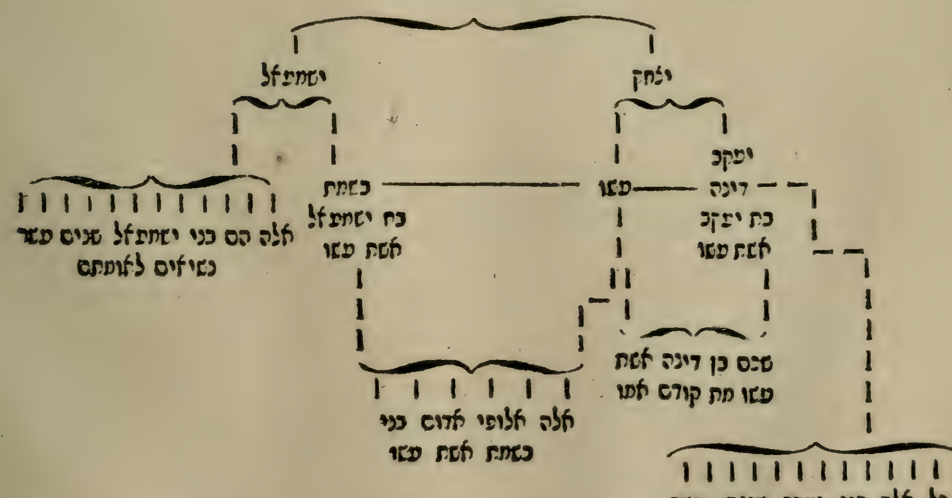
לאשתו אינה כלה לא מכח קיבה ולא מכח מסובב כאוס אופן וכמובן הפשוט. כי הוא גוף מוחלק מכל נרדיו גם לאשה גם לנכסיה. וזה דבר שאין בו ספק. ואם כן תמוה א"כ מ"ש פתח דוחלין טוס ככנסה ירושת הבעל ולא זו אלא דהוי ירושה דאורייתא? (עיין חשו' רה"ג ז"ל בשערי צדק דס"ו ע"א) אומר לך ידידי. כי ירושה זאת אינה כ"א מכח זכות טבעי והיא הסיבה והמסובב בגוף המורים. אלא באה מכח זכות קניני לבד. והוא דומה שקנתה אשה קנין בעלה. וכשנכנסה לרשותו. נעשה הכל שלו בדרך קנין גמור. כמו שקונה חפץ מחברו או מקבלו במתנה דהופקעה כח המוכר והנותן והישלט לליקח ולמקבל מתנה בכל פירות חלקיו. וכן הנא כיון שנשאת והכניסה לבעלה נכסיה (בין נכסי מלוג שהבעל אוכל פירות ובין נכסי צאן ברזל שהקרן והפירות ברשות הבעל) הרי קנה רשות הבעל קנין גמור עד שאם מתה האשה ברשותו הוחלטו לו הנכסים לגמרי. דמאיזה כח יחזרו לאבי האשה ויורשיה? שהרי כשהשיאוה כבר הפקיעו רשותם מנכסים שלו והכניסו ברשות הבעל. וכיון שהיא מתה ברשות הבעל ר"ל בעוד בעלה חי) לא פקע זכותו מהם כי אשתו ונכסיה היו שלו. ואם מתה היא ברשותו. נשארו הנכסים בכחם וברשות הלוקח הוא הבעל משל למה הדבר דומה לאיש שקנה ב' חפצים ונאבד הא' או נשבר או נכלה. לא מפני זה יתחייב בחזיר השני לבעליו. כן הדבר הזה ממש ולזה תדקדק היטב ותראה שאינו יורש הבעל כי אם במחזיק לאשתו אבל לא כראוי לבעלה. והטעם שכיון שכל זכות הבעל בנכסי אשתו היא קניני ולא טבעי. א"כ בנכסים שלא קנתה אותה בחייה אין זוכה הבעל בהם כיון שכל זכותו הוא קניני ולא טבעי א"ל היורש מט גם זכות טבעי שהיא סיבה או מסובב לגוף המוריש יורש בראוי ובמוחזק והבעל אינו יורש כי אם במוחזק לאשתו. ואף גם ירושתו במוחזק תוכח אם מתה היא בחיי בעלה. אבל אם מת הבעל בחיי אשתו הלא קנתה עצמה ונכסיה מאותו שעבוד קניני שהיה לה עם הבעל יען וביען הבעל לא היה כח ובנכסיה שום זכות טבעי כיון שלא היה סיבה לאשה ונכסיה. ולא מסובב מהם ולא היה לו בהם כי אם זכות קניני. וכמות פסק ההוא כח קניני מעל הנכסים והחזיקן כל היכולת של האשה. כאילו גרשה ונתן לה כסף כתובתה והלכה והיתה לאיש אחר וע"ז ודאי אינו יורש את אשתו בקבר כי מאיזה כח יבואו לו הנכסים לקבר כדי להוריש לבנו מאשה אחרת כיון שלא היה הבעל שום סיבה לנכסים הללו והוא מבורר מאד.

וכא וראה כמה גדול כח זכות הטבעי עד להפליא (ר"ל סיבת הויות גוף המוריש ונכסיו או מסובב מהם) ושהוא היסוד הגדול אשר עליו נשען הנחלה. שהרי אתה רואה דאם מתה האשה בחיי בעלה אמרינן ירושת הבעל דאורייתא מטעם הזכות הקניני אשר לו באשתו ונכסיה וכאשר הארכתי והשכל הישר מקבל משפט זה באהבה רבה כיון שהבעל נטפל באשתו ובמזונותיה ובפרנסתה ומתה ברשותו כן הדין שירש אותה ודברים מושכלים הרבה הם. ועכ"ז ראה. שחכמי הראשונים לא יכלו לסבול דבר זה כראותם הצער הגדול המגיע למי שהיו סיבת האשה ונכסיה והם אביה. ואמה ואחיה. המסובבים מאותה סיבה. בראות שור טבוח לעיניהם ואוכל יורשו הבעל איש זר לאשה ולנכסיה ר"ל שלא היה לו בה סיבה טבעית כי אם קנינית. וראו אותו עגמת נפש גדול עד מאד. וע"ז התקינו בטוליטולה (היא טולידו אשר בספרד) שאם מתה האשה בלא בנים יחזיר הבעל חלי עזבון למי שהיו סבה טבעית וקנינית והם אביה ומי שנכנס. וע"ז רבו התקנות לאופני אופנים. עיר ועיר כפי תקנתה (ואני בעניותי בספ"ק תיקר לב ח' אבן העזר סימן א' הארכתי בזה לבאר כל תקנות חכמי ישראל בזה אשר בכל חלקי הכדור כמעט מדינה ומדינה כפי תקנתה ועוי"כ כי אין כאן מקום להאריך) עד שכאופן לא נשארה עיר שאין להם תקנה להחזיר דבר מה (אחר מיתת האשה בלא זרע) אל סיבתם הטבעית. ומינה תקיש כמה גדול כח מי שהיא סיבה טבעית לאותם הנכסים. שאפילו בירושת הבעל דאורייתא. מטעם אותו זכות קניני שיש לו בהם עכ"ז גבר עד מאד אותו זכות טבעי שיש למי שהוא סיבת המוריש עד שאינו גורעין נחלה דאורייתא כדי שלא תלעק מה"ד לפנינו מה המשפט הזה? שורי טבוח לעיני. אוי! את אשר טפחתי ורביתי יאכל אותו עם אשר לא ידעתי! אהה! כ"ש וק"ו אם נעקור נחלה לגמרי ממי שהוא סיבה גמורה או מסובב מהם וניתן אותה למי שלא עמל בו ולא גדלו כי הא והאי ב"מ. הם שופכים דם נקיוגהקנם כלה ושון הדין ההוא אוטו נמחה. ורחמנא ליצלן

ללמד מהעגול הגדול הזה !

באנו לירושת הבן והוא אין הבן יורש את אמו בקבר להוציא למי שאינם מסובבים ממנה.
וטעם הדברים בבחינתה הזאת בחיי בנה יש לבן זכות שבעי בנכסים הללו שהוא מסובב מאמו. וכל מסובב הוא חלק מהותה סיבה הוא אמו. וא״כ הוא ידון הנכסים ובן ארעו וזרע זרעו עד סב״ה. שכולם הם מסובבים מאותה סיבה הוא אמם הזקנה. וזורעים אותה במקום בנה כדין כל הנחלות ושנה כן הבני שאם היה חי בשעה א׳ אחר מיתת אמו יורש כל נכסיה ומוריש לאביו בקברו והאב מקברו מנחיל לבניו האחרים והם אחי המת מאשה האחרת. אבל אם מת קודם אמו בשעה א׳ ולא הניח זרע בשום אופן בכך והוא בת ויכות שהיה לו בנכסי אמו ונתרוקן כלו אל אמו שכבר מת ובטל מן העולם. והרי נכסיו מי הם בני חירין מ ואין הדון המסובב מאדוניהם הוא אמו הכר היה קם התחיה יחרי מותה ובזוה כח יכולו אחים מן האב לומר אהוט יורש בקבר ואנו באים מכחו. כי לא אם היה הוא ר״ל הבן סיבת הנכסים כמו שהוא הא״ב בנכסי בנו. יכולים לטעון אילו לא היה אביט מהוה ידוניכם לא הייתם אתם בעולם וא״כ אותו זכית הוא חי וקים והט באים מכחו ונכנסים במקומו לירש הוגו וכן אם היו מסובבים ממנו היו עומדים במקומו אבל עכשיו כי מת הבן קודם האם נתרוקן כל כחו שבנכסיה אל האם שלא היה כי אם מסובב ממנה. ואותו זכות כבר מת ובטל מן העולם קודם שהגיע לידו ורשותו. ואחרי מיתת האשה בזוה כח יעבוו אל אחי בנה שאינן לא מסובבים ממנה ולא מבניה ואינם לא סיבתם לה ולנכסיה ואין לאם יחס זע״ז כרחוק מזרח ממערב. ולהקל מעלין הגיור לפניך אילן יחוס זה ור הבעניך הדברים בזכרון ואח״כ נטבעות בזכר דעתך שתבכים עמו שאם נגזור אתר כלומן אחר הוא גזל גמור וכורות שאין אחריו כלום :

וזהו ציורו

עיניך הרואות איך קנין הבעל הוא עשו אבי אדום בנכסי נשותיו דינה ובשמת אינו שורש פורח מן הגזע ומן השרשים כי אם קנינו דוקא ואינו כמה הגר ובשמת פסק כחו מאחי נשותיו ואין כחו חי אלא בורשו אבר הוא חי על האדמה כמו אלופי אדום בני בשמת ואם לא היה מת בנו שכם קודם אמו דינה אלא היה נפסק אפילו רגע קוטר דינה עם שכם. אז היה אופן כחו דינה אל כלל

נחל שכם בנה שכן הירושה טבעה לירד לשכם מסובב מתנה ואם ימות אח"כ שכם בלא זרע היה
חוזר לאחוריו אל עשו אל נחל איתן. ובהגיעו שם או יורד למטה אל אלופי אדום אם מלא דרך. או
יוסף לעלות אל יצחק אבי עשו (ועיין הרשב"ש סימן תקפ"ו) אבל עכשו ששכם מת קודם אמו הרי
אתה רואה איך דינה ונכסיה לא נשאר להם שום קשר עם משפחת עשו ובניו בשום אופן. וכבר
נפסק החבל הוא שכם בן עשו בן דינה ומת בחיי אמו. ודינה נשארה שכולה וגלמודה ושבה אל בית
אביה כנעוריה ר"ל בערך זה. וא"כ אם מתה כמלב זה תחזור הירושה לאחוריה הוא יעקב כיון שהוא
סיבתה וסיבת נכסיה ובהגיעו שם ושפך אל מזבח ה' המה הגבורים שבטי יה בני יעקב בחיריו.
והדברים נתבררו בשלמה תלו"ת. ומזה יבואר לך ג"כ שהאשה אינה יורשת בנה בשום אופן אעפ"י
שהיא ג"כ סיבת הוייתו. יען שיש לבנה סיבה עיקרית יותר מסיבתה והוא כי זרע האב עיקר. וע"ז
אם מת הבן בלא בנים אנחנו עולים הירושה לאב שהוא סיבתו העיקרית וממנו לבניו שהם אחי המת.
ואין לאשה כלום בנכסי בנה (אלא שאם ראו ב"ד לעשות תקנה שתירש הא"ם דבר מה משום עגמת נפש
בתנאי שיחזרו הנכסים אחרי מותה למשפחת בעלה אבי הבן. הא ודאי רשאים ואכמ"ל בזה:)

אך שיהיה נתברר מכל האמור כי תורתנו הקדושה וביאור קבלתנו הנאמנה. לא תשגיח בשום
אופן בסדר נחלות אל קירוב דעת המת ודם הנפש עם הבשר. כי אם דוקא למי שיש לו זכות
בעיקר הנכסים כמו הסיבה והוא אבי אדוניהם. או המסובב והוא זרע אדוניהם. שכיון שהם מסובבים
מאדוניהם הרי כאלו לא מת אדוניהם. ומה זרעו בחיים אף הוא בחיים. ועיין הרא"ש כלל פ"ד סי'
ד' שכתב להדיא שאנו בירושה אין אנו הולכים אחר אומדן דעת המת בשום אופן. ואפילו ידענו שלא
היה רצונו שיירש היורש האמיתי הזה. עכ"ז כל שלא עשה שום צואה כהוגן וכהלכה. תכף משמת פסק
כחו מנכסיו ונכנסו ברשות היורשו מדין תורה. ואיך א"כ נוציא ממונו של זה היורש עפ"י אומדנות
ודברים שבלב עכ"ד ועוי"ש. אחי וראה! עיניך תחזינה מישרים איך ביאור הקבלה וכל הפוסקים
ראשונים ואחרונים הנגררים אחריה לא שנו דבר מכל אשר ביארתי לך בפשטי המקראות עפ"י חכמת
ההקש והמדברים. וכלם פסקו כן להלכה לא נשאר בהם עד אחד שלא ענה אמן אחר דין זה. ועתה
אל אפטר מלפניך אם לא אפייס דעתך גם בהראותך מגדולי הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם
דהשיבו שואליהם דבר לעשות מעשה להוריש ולהנחיל עפ"י המשקל אשר ראו עיניך. ומעשה רב
כנודע. ולא אביא מהם הרבה כי באמת כותלי בה"מ מלאים זיו מדינים אלו ובודאי אהיה עליך
למשא כבד. אבל זאת אעשה להביא שלשת הרועים בב"ד שקול כרובא של סנהדרין. הראשון הוא הגאון
רבינו מאיר בר ברוך מרוטנבורג ז"ל (רבן של כל בני גולה עד שכתבו האחרונים שאין לחלוק על סברתו
עיין שם הגדולים ח"ב דכ"ג ע"א. והוא היה רבו של רבינו אשר ז"ל אשר כל הגולה אחרי דבריו
לא ישנו. חי רבינו מאיר זה בתחלת מאה הו"ג למנינם) וז"ל. ושאלת ראובן ושמעון ולוי אחים והיתה
דינה אחותם. ונפטר ראובן בתחילה ונשארו בניו אחריו (בת א' ושמה רחל) ונפטר אחריו שמעון
אחיו בלא בנים. ויודיע אדוני אם יורשין בני ראובן (והיא רחל בתו) עם לוי בנכסי שמעון או לא.
ועוד. יורנו אדוני אם נפטר גם לוי בלא בנים. מי הם היורשים בנכסי שמעון ובנכסי לוי. בני ראובן
(והיא רחל בתו) מחלית האחד. ואם מת גם לוי זכו בני ראובן (והיא רחל בתו) בנכסיו. ואין לדינה
במקום רחל כלום. גם שלא זכה אביהם (ר"ל אביה ראובן) בירושת אחיו בחייו כי נפטר קודם שמעון
או אחותם דינה. כך דעתי נוטה שבני ראובן (והיא רחל בתו) יורשים עם לוי בנכסי שמעון וזכה
לוי ליטול מחלית הנכסים. ובני ראובן מחלית האחר. ואם מת גם לוי זכו בני ראובן (והיא רחל
בתו) בנכסיו. ואין לדינה במקום רחל כלום. דתנן "כל הקודם לנחלה יוצאי ירכו קודמין" וכיון דאילו
היה חי ראובן קודם לדינה בנכסי שמעון ולוי בניו נמי קודמין ולהכי להם משפט הירושה ע"כ.
(תשו' מוהר"ם סי' תתפ"ב דפוס פראגא אלף ותפ"ח למנינם). השני הוא הרשב"א (עמוד ההוראה
שכתב עליו מוהר"י טאיטאצאק שהיה שוקל דעתו כדעת כל הפוסקים עיין הגאון מר"ן זקני כס'
חקרי לב ח"מ ח"א סי' פ"ו משם מוהרשד"ם) וז"ל שאלת. יעקב היו לו ב' אחיות לאה ורחל. ולא היו
בנים ולא בנות. וללאה ב' בנים ראובן ושמעון ולרחל ב' בנים יוסף ובנימין. מתה לאה ושמעון

בנה והניח שמעון ב' בנות. והלך יעקב לדור במקום אחר עם בנימין בן רחל. וחלה ונפטר שם. והיו כל נכסיו ביד בנימין. ובא ראובן ותבע מבנימין שיחלוק עמו נכסיו מפני שהוא יורש כמוהו וטען בנימין שהכל שלו בשטר מתנה בידו מכל חובות יעקב דודו בין בשטר בין בע"פ. השיב ראובן הנז'. תן לי טופס השטר שיש לי בו זכות. ואדע מה אעשה. השיב בנימין ואמר. אין לי להראות לך שטר מתנתי. ועוד לאו בעל דברים דידי את. ועוד דהמוציא מחברו ע"ה וכו'. תשובה. לפי שהטענות שבאו בזה והטענות מרובין. צריך אני לסדר אליך הענין כולו על מתכונתו. לפי שורת הדין. ולפיכך אצטריך להקדים האחרון ולאחר המוקדם. דבר ברור הוא. שלאה ורחל שתיהן יורשות את יעקב חלק כחלק. ואפילו מתו שתיהן או א' מהן והניחו זו בנים וזו בנות שתיהן חולקים בשוה. בניה של זו מחצית. ובניה של זו מחצית. מפני שהם באים מכח האם וזה פשוט. ואין צריך להודיעך זאת. שזה פשוט לך ולכיוצא בך. אלא שאני צריך לכתוב לך זה מפני שראובן תובע חצי הנכסים. ואין לו בהם אלא רביע אפילו לפי דבריו. לפי שהוא ושמעון אחיו יורשים חלק לאה אמם. ושמעון שהניח בנות הרי הן עומדות במקום שמעון אביהן. לחלוק חלק כחלק עם ראובן. וראובן המחצית שהוא רביע הנכסים ובנות שמעון המחצית שהוא רביע הנכסים. ולפי' אין בנימין בעל דינו של ראובן בזה אלא ברביע הנכסים. זולתי אם בא בהרשאה בנות אחיו. ובודאי ראובן ובנות שמעון בעלי דברים של בנימין בכל יורשים דעלמא היורשין את אביהן שאין א' מהם יכול לתפוס בנכסים ולומר לאחיו. לאו בעל דברים דידי את. אלא כל היורשים בעלי דינים אצל כל א' וא'. וצריכין להראות בנכסים הידועים לאביהן או למורישן איזה זכות יש לו בהן יותר על שאר היורשים. וזה פשיט דמיד שמת המוריש נפלו הנכסים לרשות היורשים ואין א' מהם יכול לטעון אבי נתנם לי. אא"כ מביא ראיה. ובזה רבו הראיות ואפילו קדם הא' והחזיק בנכסים אין חזקתו כלום. דהוה ליה כשותפין דאין מחזיקין זע"ז וכו' ולפי' בנימין זה בעל דברים של אלה וצריך להביא ראיה אם יש לו זכות בנכסים יותר משאר היורשים. עכ"ד (תשו' הרשב"א ח"ב סי' רי"א) השלישי הוא הגאון הפילוסוף ר' שמעון בן צמח דוראן ז"ל (רב מפורסם בברצלונה ונתקבל באלג'ירי לרב מורה צדק וכתב עליו בכנסת הגדולה ח"מ סי' ספ"ו דאין ריבותא מהרשב"א להרשב"ץ וגם דבתרא הוא) וז"ל שאלת ראובן מת וחלי"ש ולא הניח זרע שיורשנו. וגם לאביו לא היה לו זרע אחר אלא הוא וגם אבי אביו לא היה לו זרע אלא אביו של זה המת. אבל היו לאבי אבי אביו ד' אחים שמתו כלם. והניח א' מהם בנים נכסים. והב' בן א' לכל א' מהם. והרביעי לא הניח אלא בת א'. היאך יתחלקו אלו הנכסים שהניח זה המת? תשו'. כיון שאין לזה המת זרע ולא אחים ולא לאביו לא זכרים ולא נקבות. א"כ נחלה זו משמשת ועולה עד הזקן אבי אבי אביו. ויורשהו ד' אחים חלק כחלק. וכדאמרי' פרק יש נוחלין (ב"ב ד' קט"ו) הא כיצד? נחלה משמשת עד ראובן. וכיון שד' אחים שם יורשים נחלה זו יטלו שני בני האחד רביע הראוי לאביהם. וכל א' מהשנים בני שני האחים כל א' רביע הראוי לאביו. ובת הרביעי תטול הרביע הראוי לאביה וכדאמרי' התם. מה לבת בנו שכן יפה כחה במקום האחים. זה הוא דין אם מת ולא צוה על נכסיו. עכ"ד.

דין בהביאי הלכה למעשה שיצאה מב"ד הגדול שלשת הרועים הנז' אשר כל חד בדורו כב"ד של מרע"ה. אתן גמר טוב למאמרי. בסעיף זה ולא אטריח להקורא אהובנו! אשר העדיף מטובו לתת אוזן לסעיפנו הארוך הזה. ועוד היום גדול. לא ע"ט האסף כי יוספים אנחנו להשמיע לאזניו את שלשת הסעיפים הנותרים וע"כ יאמר המשל הערבי "אם חברך מתוק מדבש אל תלחוך אותו כלחוך השור" והעיקרא מה לנו בהביאנו ארגז מלא ספרים? כי ידוע כי כל חכמי ישראל ממקום א' שאבו וא"כ הגיע השעה לבוא לידי גמר דין ונאמר דלמדנו מכל הני רבוותא עמודי ההוראה אשר בית ישראל נשען עליו תרתי. ראשונה דהירושה נמשכת אחר הזרע ולמטה עד סב"ה. ולמעלה עד אדם הראשון. והם יורשין בקבר ומורישים נוחלין ומנחילין זל"ז בין בשתבוא הנחלה מלמעלה למטה בשביל ישר. ובין שתעלה הנחלה מלמטה למעלה כדי למצוא

דרך

דרך לירד בשביל שבלתי ישר. כל הקודם לנחלה (שאליו אנו עולים וממנו אנו יורדים) אנו חושבים הנכסים הללו שהוא יורש עתה בחיים או בקברו כאילו היו שלו ממש. וכמ"ש להדיא הרמב"ם והרמ"ה וזהו פי' התלמוד וכל הפוסקים הראשונים והאחרונים "יורש בקבר" ר"ל כאילו הם שלו ממש ועכשיו הוא שנ"לשבע וכל רכושו אשר רכש בחייו ונוריש למי שראוי ליורשו. אם למי שהוא מסובב ממנו בטבע והיינו זרעו ממנו ולמטה. אם למי שהוא סיבתו והיינו ממנו ולמעלה. ותכף כעלותנו כבקש דרך לירד אם זרע זכרים וכהעדרם לזרע נקבות. ולעולם כל זמן שתמצא הירושה דרך לירד מהר לא תעלה במעלות עוד בשום אופן. ודבר זה הוכר עד שחזר כמושכלות ראשונות אשר אין מי שיסתפק בהם. ומינה לנד"ד תורה יוצאה בהינומא וראשה פרוע שירושת יעקב גאליקו כ"ע שנפטר בלי זרע בשום אופן חוזרת אל שמואל אביו וכאילו עכשיו מת אחרי יעקב בנו. תכף מצאה דרך סלולה לפניה לירד והיא בתו ריגינא. ומריגינא בתו מצאה עוד פתח פתוח לפניה והיא שמחה בתה. וכהגיעה לשמחה בתה מצאה הירושה לפניה ב' שבילין והם מאטולדי ורוקינא שתי אחיות. ואעפ"י שמתה רוקינא בחיי יעקב דוד אמה. וכמו שמתו אבי זקנתה שמואל וזקנתה ריגינא בת שמואל ואמה שמחה בת ריגינא וכלם ירשו בקברם והורישו מקברם עד שהגיע הנחלה למא"טילדי אחותה הקיימת. כן היא (ר"ל רוקינא) יורשת אלו נכסי יעקב בקברה ומורישם מקברה לבניה. נטעי נעמניה. ולית דין צריך בושש. כי הם דברים מבוררים מאירים ומזהירים מבלי שום מבוכה ומבלי שום מחלוקת הפוסקים בשום אופן שבעולם. ואל יטעך לבך ידידי! בראות מ"ש שבולי הלקט ח"ב סי' קע"ב (כתב יד היה נמצא זה כששים שנה בטריאסטו. עיין דרך המלך למוהר"ר יוסף בן רבי דפוס ליוורנו ד' ק"ד ע"א. ובעת נמצא בפאדובה ביד ידידי חמ"ל החכם ונבון איש לשון מוהר"ר יוסף אלמאנצי נר"ו כאשר כתב החוקר הישראלי אב בחכמות ואם למקרא ראש המדברים אהובנו החכם שד"ל הי"ו בס' בית האוצר לשכה א' ד"ט ע"א) ומה שהתעלם לומר דבן האח אינו יורש בנכסי האח עם אחי אביו האח. כי חיי ראשי! חיי ראשי! מי שמשקיף בדבריו בלי השקפה בעיניו יראה הטעות שטעה החכם הזה (ה' ימחול לו) וכמו שהשיבו גאוננו מוהר"ם מרוטנבורק ז"ל הביא דבריו שם שבאמת מה שאמרו בג"מ משונה נחלת א"י מכל הנחלות דהמתים יורשים את החיים היינו דהתם באמת החיים היו יורשים מצד עצמם לפי ערך נפשות באי הארץ נטלו חלקם. אלא דשוב היו מוכרחים להחזיר כל חלקיהם שנטלו לאביהם מיוצאי מצרים. וחולקים בשוה כאילו באו לחלוק בנכסי הזקן וכמו המשל הנעים שהובא בתלמוד שם (ב"ב ד' קי"ז ע"א) לשני כהנים אחים. א' יש לו ב' בנים. וא' בן אחד והלכו לגורן ונטלו ג' חלקים ומחזירין אל האבות שהם בית א' וחולקים האבות בשוה. וזהו השנוי שהיה בנחלת הארץ מפני גזרת הכתובים וכמבואר שם בארוך. אבל בשאר הנחלות בשחוזרת הנחלה למעלה המתים יורשים את המתים ממש מבלי הביט אל ערך נפשות זרע המת היורש. אלא שבנה שיש לו זרע הוא נחשב חי והוא יורש הכל כאילו היה בחיים כי הא לאו הכי הם רחוקים מירושת המת הזה כי אינם לא סיבה ולא מסובב. לא כן בענין ארץ ישראל כי לולא גזרת הכתוב הם היורשים האמיתיים והם באי הארץ ומה להם לדרוש אל המתים אם לא גזרת הכתוב? ודבר זה ידוע ונגלה לתלמידי דבי רב מתחילי העיון ואם הוא השבולי הלקט מודה שבנכסי הזקן יורש בן האח עם האח החי כמ"ש בסוף דבריו עיי"ש. א"כ גם נכסי האח המת בלא בנים הם נכסי הזקן שאינם יורשים אחיו ובני אחיו של המת אם לא מכח שחוזר הנחלה לאביהם הזקן בקברו כאלו הם של הזקן ממש. כמו שבארו הרמב"ם והרמ"ה הנ"ל לעיל. ובכח זה יורשים אותו זרעו אחריו. חלק א' האח החי וחלק א' בני האח המת. ומה שהשיב לו מוהר"ם ז"ל בשהכביד עליו כמה פעמים לומר שיורשים בנכסי הזקן. לא להוציא בני האח בירושת נכסי האח כאשר דמה הוא! חלילה למוהר"ם מרוטנבורק גאון אדיר מהדרי טרף רבן של כל בני גולה ממש שיטעה טעות גדולה כזאת. לא תהא כזאת במופלא שבסנהדרין כמוהו אשר מימיו אנו שותים מקנקנו וכדו כל היום וכל הלילה אלא ממש כמוליאו מפניו (עיין שם הגדולים ח"ב דע"א ע"ב ובבר נראה שלא הוא ולא הדרך המלך עמדו על

תשו' ואת כל עיקר ודי בזה) כתב לו דבר פשוט דבן האח יורש בנכסי הזקן כלו' כבר אתה מודה דבנכסי הזקן יורשין בני האח ובזה היה די לאותו נדון שלפניו כי מי יודע? ובזה נמלט מוהר"ש ז"ל מכאב הראש שלא יכביד עליו על שלשים ועל רבעים בדבריו הטפלים מבלי מלח ומבלי עיון והשקפה. ולדידן מוהר"ש ז"ל כבר אמר כל מה שהיה צריך לומר. כי לפי האמת המבורר בפי באי שערי התלמוד בתודה. אין לנו דרך לעבור הנחלה מאח לאחיו אם לא שנאמר אביו יורש בקבר. וא"כ הרי הם נכסי הזקן וממילא יורש בן האח בנכסיו וכמו שביארו דבר זה כל המפרשים וכל הפוסקים ובראשם הרמב"ם והרמ"ה ז"ל וכל זה איננו שוה לי כמה לא חלי ולא מרגיש להביא אותה הראיה הנדחה והנשברת מירושת הבעל לאשתו והבן את אמו בקבר להנחיל לבניו מאשה אחרת. הוא על הוא! כמה כעורה ראיה זו אשר רוח קימעא עוקרתה והופכתה על פניה. וכאשר הארכנו לעיל והלכנו לזה מוכים נטעי נעמנים והם דברי הרמ"ה וביארו בקולי קולות ה"ד לעיל. ומה לנו לדברי הרמ"ה וביאורו הנחמד ומשפטי השכל המבוררים למעלה? סוגיא ערוכה נעלמה ממנו! והיא סוגיא ב"ב דקי"ד ע"ב ור' קכ"ט ע"ב נאמרה סיבה בבעל ונאמרה סיבה בבן. מה סיבה האמורה בבעל אין הבעל יורש את אשתו בקבר אף סיבה האמורה בבן אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחים מן האב ביעו"ש ותכלית הדברים הוא שאינו מן הדין שניתן ירושה ותסוב הנחלה למי שאינו לא סיבה לאותם הנכסים ולא מסובב ומה ידבר התלמוד יותר מזה ואיך יטעים משפטי התורה ויסכימם אל השכל ואל השוואת הכתובים יותר מזה? ובעל שיבולי הלקט יעשה חיל ויסתייע מענין מבורר כזה אשר טעמו ונימוקו עמו ואינו ענין לנחלת היוחס והזרע באוכלא לדנא? מי יאמין שדברים כאלו אשר אין להם שחר יהיו נכתבים בספר ולחזור ולשנות עליהם בלי משען ומשענה? וכמה הלכות גדושות ושמועות רחבות נוחים כברוכיא הפך דבריו סוגית היא שבתא בב"מ דל"ט ע"ב. ושם מבוררת הירושה לבן האח בנכסי האח חלק כחלק עם דודו אחי כשמש בצהרים והוא דין מוסכם מכל הפוסקים ראשונים ואחרונים כיעויין במקור ההוא ויצא הכל מפורש ושום שכל. ובפרט מוהר"ש גופיה בתשו' מיימוניות להל' נחלות סי' כ"ו כתב להדיא דענין שבתא כ"ע מודים בה. (כאשר הוא האמת בפועל) א"כ הרי מבוררה ירושת בן האח בנכסי האח לעיני כל העם על הר סיני. ואיך א"כ יחזור בו מוהר"ש ז"ל (לפי דברי שיבולי הלקט)? וזה מלבד אותה תשובה דסי' תתפ"ב הבאתיה לעיל בדמותה כצלמה שכתב להדיא מוהר"ש ז"ל דבת ראובן תירש עם לוי דודה. בנכסי האח שמעון שמת אחרי מות ראובן. ומה יענה לסוגית פרק החולץ דל"ז ע"ב ספק ובני יבם ומה שפירשו בה כל המפרשים ובפרט המאירי ומה שפסקו בה כל הפוסקים ראשונים ואחרונים? פלא באמת ובתמים! שאחר כל זה יחליט מוהר"ש (גאון הדור אשר כל התלמוד כמאן דמנח בכיסתיה קולע אל השערה ולא יחטיא בסברתו הישרה וכנ' לעיל) חזר בו. הסמר שערת בשרי בלמדי משפט הזה אשר לא עלה על לב שום חכם מחכמי ישראל כי כלם כאחד פוסקים אותו אפילו בשוק כמו שיעויין שם בתשו' הרשב"א ח"ב סי' רי"א הבאתיה למעלה בדקדוק. ותשו' התשב"ץ ח"ב סי' רל"ה ורס"ד וח"ג סי' קמ"ו והר"ש בנו סי' שכ"ו כלם אנשים ראשי אלפי ישראל המה ואין מי שעלה בדעתו ספק זה אפילו כמהו דתומא. ופשטו בפשיטות עלום להפך. ואיך לא? מאחר שהוא דין מוסכם בכל התלמוד. והתשב"ץ בסי' הנז"ל ראייתו מסוגית ספק ובני יבם. ויעויין להב"ח בתשו' סי' ג' שדלה מים מבורות עמוקים. והוא פלא על יופי חכמתו ובקיאותו ודוק כי לקצר אני צריך. ועיין להרב שפת הים ח"מ סימן ח"ן שהביא דברי השיבולי הלקט אלו מספר דרך המלך ותמיהני על גדול הדור שכמותו. איך לא שפך כאש חמתו להקיפו מעיקר הסוגיא שלפנינו ולהראות הטעות לעיני השמש והירח בין בענין משנה נחלה זו. ובין מענין ירושת האב בקבר ומה שביארו בה כל המפרשים ושאין דרך אחרת לבאר דין זה. ובן למלא את ידו ללבוש קנאת ה' לדחות אותם ראיות מירושת הבעל והבן בקברם שהם דברים מבוררים בשלמה בתלמודנו ובשל כח השכל מראות איך יבא בפניו סוגיא ההיא שבתא ערומ' כיום הולדה? ולמה לא יקשה שהיא הלכה

קבועה

קבועה וברורה ופסקוה כל הפוסקים? וא"כ מה לנו ולסוגין דעלמא שכתב הרב שפת הים בסוף דבריו כאלו יש מקום לחוש לדברי השבולי הלקט! חלילה שנחשוב זה! ואיך יאמר סוגין דעלמא על דינים פשוטים מבוררים בתלמוד ובפוסקים בלי שום ריח מחלוקת? ובפרט כראותנו בענין זה גופיה ממש תשובת מוהר"ם גופיה ותשו' הרשב"א ותשו' התשב"ץ על שלשים ועל רבעים. איך הכה יכולה לספר סוגין דעלמא? אין זה אלא מכשול לבעל הוראה כשגגה גם ודגל הקי"ל ולכן אני אומר בכל כחי כי מי שעומד על בוריין של דברים אלו. יחליט ויאמר כי ראוי למחוק דבר זה מן הספר כדי שלא יהיה לפוקה ולמכשול לאיזה מכנד. ובפרט בדורנו כי נתמעטו הלבבות בעונותינו. ואי אפשר אלו הייתי קורא בלשון חובה לכל מי שיש בידו ספר דרך המלך ובפרט לאהובנו החכם יו"אל נר"ו הנ"ל אשר הכ"י בידו. אשר כל אחד בדידיה ילמוד הדברים בשרשם ואחר לאתו מב"את ויתברר לו הדבר כאמותו בכל אות ואות מתשו' זאת יש ויש לשפוך עליה אלף סוללות (וכאשר הארכתי עוד במקום אחר) מלוה עליו לכתוב בדרה בזה הלשון "תשו' זאת דחויה היא מהלכה ולא תעשה חיל להסתייע ממנה לשום ענין" ובזה יקויים הרימו מכשול מדרך עמי. ואל אלקים הוא יודע כי כונתי בכ"מ שכתבתי הוא לש"ש דוקא! כי בשאני לעצמי מה אני. באמת עפר ואפר רמה ותולעה. כ"ש בפני הר' המחבר (עם שלא האמין שיאהו דברים אלו מפיו בשום אופן) הריני עפר תחת כפות רגליו אבל אין חכמה ואין תבונה לנגד ה' ובמקום שיש ספק שיגלו פנים בתורה שלא כהלכה אין חולקים כבוד לשום רב ומורה וכלל גדול השמיענו חז"ל וכל מעשיך יהיו לש"ש והאלקים יביא במשפט אם טוב ואם רע ועיין להרב חוות יאיר סי' ט' דו"ד ע"א שכתב וז"ל. ואין מחניפים ונושאים פנים לגדול בדברי תורה עכ"ד ודי בזה.

זאת שנית למדנו מתשו' הרשב"א הנז' לעיל דאין ליורשים זע"ז טענת חזקה וכן העלה התשב"ץ ח"ב סי' רע"ב וכתב שכ"כ הרשב"א בפסקים ואין ספק שרמז ע"ז וכ"כ ר' ירוחם במשרים נ' כ"ו ח"ב רב"מ דאית ספק בירושה אפי' אחד מן היורשים מוחזק אין מועיל לו חזקה שנאמר בו המת"עה כי הנכסים בחזקת המת ע"כ. והוא הטעם שטעם הרשב"א עצמו ה"ד לעיל והוא סברא הרבה. ויעויין להרב בני חיי ח"מ סי' כ"ו וח"ב סי' ע"ט וסי' ק"י וכנגד זה יש לעיין הדק היטב בתשו' הרשב"ש סי' תקפ"ו. ועוד יש לדעת דהאי פלוגתא אי הוי מוחזק או לא הא קי"ל למיזל אחר רוב הפוסקים וכמבואר בכנה"ג ח"מ סי' כ"ו בכללי הקי"ל והרב מטה שמעון שם וזו הלכה מקובלת בכל גלילותינו ובכר נהגו כן בכל ב"ד אנחנו ואבותינו כי שם ישבו כסאות למשפט כנודע וסוגין דעלמא הכי ז"לא. ולא הארכתי בפרט זה כיון שאינו ענין לנד"ד כיון שבנדון שלפנינו הדין הוא פשוט והוא מוסכם בלי שום ריח מחלוקת דהירושה נוגעת לזרע רינה בת שמואל גאליקו אחות יעקב הנלב"ע כ"ע וזרעה הם מאטילדי ובני רוסינא חלק כחלק ממש. וגם בזה ליכא שום מחלוקת בשום אופן שבעולם כי להם משפט הירושה וכל מי שמסבב להם נזק ליגרע נחלתם בל ה' הראוי לו בין מצד בני אחי אבי המת והיוקים ויעקב חיים גאליקו והדומה להם להפוך שביל הירושה כלה או מקצתה לבורות נשברים אשר לא יכילו המים. בין שיהיה מצד היורשים גופייהו בין מאטילדי ובין בני רוסינא אם ח"ו יבקשו איזה מהכתות עילות ותחבולות וחזקות ובוונה לבלוע חלק חברו כלו או מקצתו ידעו נאמנה! כי הוא גזל מפורסם. והאלהים יבקש את הנרדף. ויגורו מפני חרב!, חרב נוקמת נקם ברית ושומע לדת משה וישראל נגע לא יקרב באהלו והאל ישרים ושוכני גזל יפריח ועשה פרי למעלה.

יאמין המאמין! וידע המשכיל והמעיין כי המשפט הזה הוא חד מהמשפטי' הישרים המיושרים אשר השכל הנחמד והנעים אשר חנן אלקים למין האנושי הוא המאשרו! הוא המקיימו! הוא המחזיקו, והוא נושא הנכה לפניו. ודרכו שלופה בידו קורא בגרון לא יחשוך פנו דרך! ישרו בערבה מסילה! הרימו מכשול מדרך עמי' כי המשפט לאלהים הוא אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף. ובהגיעו אל המלון תחת האלון (הוא אילן היחוס המשריש שרשיו בעדן גן השכל והדת ובתמרות אלהינו יפריח) שם ינוח השכל מעמלו ומרוגזו ובנחת יאמר. אילן! אילן! מיוחס ויקר! בשר ומבושר! מה יפית ומה נעמת! מה ישרו שרשיך! מה רמו ענפיך מה נאוו עליך! הנני נטעתיך שורק כלה זרע אמת. תביט מראשית אחרית נחלת ה' בנים לתת לאיש את קדשיו שארית נחלתו, אף

נחלת אבות שפ״ה עלי אחרית דבר מראשיתי. חי חי הוא יודך אב לבנים יודיע אל אמתך. מה אדמה
לך להתהלל עם נחלתך? אולן! אולי! במה אברכך? אם שיהיו פירותיך מתוקים ערבים אל השכל
הישר. עליך שר נעו״י הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים. אם שתשיה אמת המים
(מים חיים מירושלים) ע״כרת המתק. הנך שולח שרשיך עד ים השכל האלהי ויונקותיך שתולים על
נהרות המושכים נהרי נחלי הירושה והנחלה **נחלה לישראל**. אם שיהיה לך נחת בכל החכמה
כפו פריו ישא״ל לך ועיפיך יתרועעו אף ישירו כי רוח ה׳ נשבה בם להשיב
לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם איש בנחלת אבותיו ידבקו. זאת תפלתי עדי עד אחת שאלתי
מאת ה׳ אותה אבקש שיהיו נטיעותיך כמוך ויקויים מקרא שכתוב כי מלאה הארץ דעה את ה׳ כמים
לים מכסים (ישעיה י״א). אמן.

ואשימה עיני בביאור הסעיף השני אם יוכלו איזה מהכתות לדון דין זה ע״פ חוקי ומשפט
המדינה אפי׳ שיהיו נגד דת משה ויהודית. מאחר כי סוף סוף היא דיני ממונות. וכל
דיני ממונות שבין אדם לחבירו כפי פשט המנהג להיות נדונים ע״פ חוקי ומשפטי המדינה. א״כ אף
זה כאחד מהם. אי לזאת נשיב למסתפק הזה ונאמר. אמיר נא השואל! מה לך לשאול שאלה אחת
קטנה וקלה כענינה כזאת? העמק שאלה או הגבה למעלה! התר התר לעבור על לאו דלא תגזול
בשאט בנפש ובאילו לא נכתב בתורה ובעשרת הדברות מטעם האמור כי הוא באמת טעם מספיק
וקי״ל בעלמא מנהג מבטל הלכה? הדברים האלה עודם בין שפתי ולא יצאו מן השפה ולחוץ. והנני
הרואה כי השואל חבו והוכח עמי בתמול שלשום כי עוד מעט וסקלוני. ואדהכי והכי שפך כאש חמתו
בהגיש קולו לאמר הראיתם האכם הירושלמי הזה! העולה לשכון כבוד במאה האחרונה הזאת
בתוך האירופה המעטירה רבתי בדעות. ואף גם זאת נטה לשבת לרעות כיעקב בכרך גדול של רומי
שרתי במדינות. ראו הביא לנו ויכוחים יהודיים ודמיונות התלמודיים. ויהיו כקוצים באזני ע״ה
ללועזים בלע״ז דברים שאין להם שחר. מה ענין שמיטה אצל הר סיני? ומה ענין לא תגזול
לנדון שלפנינו? אחרי אשר הב״עד הינו טורף וחומס ח״ו! כי אדרבה מוחק בבלע מעשקות ואין רצונו
כי אם ברינה ודווקא. אם יזכוהו חוקי המדינה ויזכה. ואם יפטרוהו ויפטר כשה כאלמה לא יפתח פיו.

אף אני אענה חלקי ובמענה רך אתוכח עמו. כי מבין ריסי עיניו ראיתיו נכנס לשטן לי
ובדמיונו להתעולל עלי עלילות כרשע באילו ח״ו אני מחליט כי הנדון בחקי המדינה
הוא חומס וגוזל. חלילה לי! לא תהא כזאת בשום בר דעת לחשוב מחשבה כזאת. פגול היא לא
ירצה! כ״ש שאנו יודעים כי המצוה הז׳ שנצטוו בני נח היא על הדינים. ואיך אפשר לחשוב
זה חלילה! אבל רצוני על השואל הישראלי דוקא. ואבאר את דברי בטוב טעם ודעת. דהנה אין
מי שיוכל להכחיש דכשאמרה תורה לא תגנוב לא תגזול לא תעשוק וכיוצא בזה. אין ספק שכיונה
על איזה חמס ועושק אשר בעיני נותן התורה אותו מעשה או אותו פועל הוא רע ומר בעיני
אלקים ואדם אי מטעם הפשטי והוא השחתת קבוץ המדיני. ואי מטעם רוחני אלהיי ידוע ונגלה
לפניו ית׳ (כי ע״ז נקראו כללי המצות חוקים בהרבה מקומות לפי שהוא בלתי נודע איך תושג
בהם הצלחת הנפש וכמ״ש המלך החכם אורח חיים פן תפלס נעו מעגלותיה לא תדע. עקדת
יצחק עראמה פ׳ בחוקותיו) א״כ חובה עלינו לבקש אחריו מה הוא זה החמס והעושק אשר
כיון בה נותן התורה? ומי יתן ידענו מהות הגזלה הזאת וברורה ועל איזה אופן מן האופנים
יעבור האיש הישראלי בלאו האמור הזה. ובמעט טרם כל דבר צריכים אנו לידע ביאור המלות
גזל וגנבה בחומריותם מה המה? כי אין הלשון הזה — ר״ל לשון הקדש — לשון פשוט כאומה אשר
דבר ודברו בין איש ובין אחיו ובין גרו כדי שנאמר נשאל אבינו ויגד לנו. אמותנו ותדבר באזנינו
כי אין בזו כי אם לדורשו מעל ספרי התנ״ך והמשנה. ובראשם החמשה חומשי תורה. והיה הנשאר
באילו מת ובטל מן העולם. ואחרי דרישתנו את ספר תורת אלהינו נמצא כי הגזלה והגנבה
והעושק והחמס ביאור ענינים הוא ממון וכל דאתי מחמתיה דהוא ברשות א׳ והועבר ברשות
אחר. אם בזרוע רמה או בערמה ותחבולה. או באיזה אופן עושק שבעולם. וזה יתבאר לנו

ממה

מזה שאנו רואים מקראות אחרות מפרשים ענין זה והיינו "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגונב מבית האיש" הרי נתבאר לנו הגניבה על מה תפול. וכשאנו רואים מק"א אחר "והשיב את הגזלה אשר גזל" נדע שהוא דבר הניתן להשבה. ולידע אופן הגזלה ביציאתה אל הפועל נשקיף אומרו הכתוב "ויגזול את החנית מידו" (שמואל ב' סי' כ"ג פ' כ"א) ובלפיתנו לא העשוק שבר שביר נדע מהות העושק על מה אדניו הוטבעו. ואחרי שנתברר לנו ביאור המילות על אמיתתן עדיין יגענו ולא הונח לנו למען דעת באיזה אופן מהאופנים יקרא הממון ברשות ראובן כדי שנוכל לשפוט שאם בא שמעון ורמס וטרף מבית האיש ראובן שנדון אותו כדין גזלן. ואם נאמר לילך אחר מי שהוא מוחזק בדבר מה. יהיה באיזה אופן שיהיה. ובא אחר והוציאה מידו שנדון אותו גזלן מבלי נשקיף בשרש הממון של מי היה והאיך בא לידו ונאמר בהחלט מגונא היכא דקאי תקום כעיר באפלה. א"כ לקחה מה"ד ונתנה התורה חרב ביד השופטים זה אומר בכה ובא רעהו וחקרו. והטעם כי אין להם על מה לסמוך בדברים מבוררים כשמלה איך המה דרכי הקניות אשר מהם יקישו. והרי שהכניסה הדת לאנשיה במבוכת הספקות ורבוי המחלוקות מבלי המלט. והטוב טוב שלא תאוה כל אלה הלאוין האמורים כי נמלטנו מהתנגדות הגזלן והנגזל והמזיק והניזק אנשים פרטיים ובטלים במעוטן ופגענו באורי המחלוקות שבין השופטים הגדולים ואלו הארץ אשר בית קבוץ המדיני נכון עליהם. וא"כ בהכרח צריכים אנו לחוקים ומשפטים צדיקים שהמחוקק יגזור אומר ויסדר חוקיו ומשפטיו ויאמר. עיקר הנכסים דינם כך ושרשם וביאתם נקנים בדרכי הקניות באופן כך וכך. וינחלו באופן כך וכך, וויעברו מרשות לרשות באופן כך וכך, ובשינוי כך וכך. והאר שיסדר אלה האופנים באר היטב בו בפרק המחוקק הגדול באורו יקים ובלביא יתנשא להזהיר ולענוש עונש מפורסם על כל העובר על החוקים שחקק ויאמר לא תגזול לא תעשוק וכדומה הא לאו הכי יהיו דברי המחוקק וגזרותיו כספר החתום כי אנחנו לא נדע מה כיון בגזרתו זאת. והיא ברור שאין כל בעל שכל יוכל להכחיש. ואחר שכבר עלה בידינו בירור דבר זה נמצא שבאמר דמיוני כן היה בדעת עליון שהרי עינינו הרואות שתכף אחר פ' יתרו שבאה בתוכה עשרת הדברות אמרות ה' אמרות טהורות וקצרות, תכף באה אחריה פ' ואלה המשפטים שבה וכלל איזה ביאורים לעשרת הדברות ופתח באלה המשפטים בביאור אותם שהם יותר קצרות והם לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לבארם ביאור מספיק במה אופנים יהיו נכללים בלאו דלא תרצח ואיזה בלא תנאף ומי מהם בלאו דלא תגנוב כי אם יהיו הדברים כפשטן ר"ל הלאוין בחומריותם כמעט לא היינו צריכים להודעה זאת כי משכלנו היינו גוזרים אותם. ומלפנו מבהמות הארץ כתיב. וכ"ש לתקון קבוץ המדיני. והנה מפ' כי תקנה עבד עברי עד פ' כ"ד שהוא כי יפתח הרואה יראה כו כלם הם נכללים בלאו דלא תרצח והם ר"ל אלו הדינים ראשי אבות נזקין ומהם יצאו תולדות בפרשיות אחרות ובמשנה תורה ובקבלה המפורשת במשנה ותלמוד ובספרי הפו' הראשונים והאחרונים ומן פ' כי יפתח איש בור עד סו' כ"ב פ' ט"ו שהוא כי יפתה איש יבאר דברים הנכללים בלאו דלא תגנוב (ומפני הקירוב והשיתוף להרע שיש ללאו דלא תרצח עם לאו דלא תגנוב כי מאן דעביד הא נפיל בהא ביארם זה אחר זה ודוק)· וגם אלו הם ראשי אבות הגנבות והחמסים ומהם יוצא בהם בפרשיות אחרות ובמשנה תורה ובקבלה והדברים ארוכים וכן בלאו דלא תנאף וכן בכל עשרת הדברות דוק ותשכח כי אין עסקנו עתה לבאר התורה והרוצה להרוות כל צמאונו ילך וישתה מן המקור מפרשי התורה וימצא נחת.

הנה מביאור משפטים אלו. אל ה' ויאר לנו כמה חילוקי דינים על בוריין, עד שנעשה שכלנו כמעיין, לדמות מילתא למילתא עפ"י היסודות הללו והשרשים הגדולים אשר למדנו והשרשנו הנה דרך משל ראה ראינו דעת נותן התורה כי לא זו בלבד מי שגוזל וחומס לחבירו בשאט נפש מהאופני' שזכר או הדומה להם שהוא נשפט לגזלן. דלא אפילו איש נקי כפים ובר לבב שהושם לשומר חנם ברשות בעלים והוא האמינו בכל דעתו. עכ"ז מפני החשש שהוא הגנב. חייבו לישבע שבועת ה' החמורה שלא שלח ידו במלאכת רעהו. ואפילו אם הוא איש כשר וירא שמים בתכלית שמעולם

לא

לא נשא לשוא נפשו . ולא נשבע מעולם אפילו באמת . עכ"ז או ישבע או ישלם ולית ליה פטורי בשום אופן . וזה באמת חידוש נפלא שהודיעה לנו התורה כמה גדול כח בעל הנכסים . כי אפילו שאותו הנקי כפים לא בקש אחריו להיות לו לשומר . וגם לא לקח ממנו שום שכר שימור כי הוא ר"ל בעל הנכסים מטוב רצונו והשלמת דעתו מסרו בידו . ולולי התורה היה הדעת נותנת שיהא נאמן השומר חנם בדיבורו הקל מתרי טעמי קשוט . א' מטעם אומדנא דמוכח דכיון שהוא האמינו זה אות ומופת שאדעתא דהכי נחית כאילו התנה בפירוש ע"ז שאם יהיה נגנב החפץ לא ילחצנו בשום אופן ויהיה נאמן ע"פ דבורו הקל . והטעם הב' כדי שלא תנעול דלת בפני גומלי חסדים טובים כי כל אחד משתמט לעשות חסד עם חברו מפחדו מכ"ש הראש הזה לעמוד לפני העדה ולהיות נדון כגנב והרי אמרו עביד אניש דזבין דיניה כ"ש שלא יקנהו בחנם . עכ"ז הודיעה התורה האלהית שאחר שנודע בבירור שממון ראובן היה ביד שמעון והוא קבלו אינו נושא פנים בדין וצריך לישבע או ישלם . נמצא שהתורה האלהית במה חוקים ומשפטים לאופני אופנים ועניינים מינים ממינים שונים . להודיענו שאם יארע מאורע זה או הדומה לו בק"ו או בבנין אב וכיוצא שנדע למי נחשוב בעל נכסים או מריה קמא או מי המוציא מחבירו בעושק או בגזל או בערמה ותחבולה או בדין ודברים וערעורים . הא לאו הכי היינו באמת כסומים בארובה ולא בדרך גוזמא שבאמת ובתמים ידענו משפטי שכלנו ורוע דמיונותיו הכוזבות . וכח תגבורת הטענות שיש להם יכולת לטהר את הטמא ולזכות את החייב בכמה אלפי טענות ותשובות נגובות כמו שאנו רואים עד היום בכמה דינים שיבואו לפנינו היוצאים ממרכז המשפטים הכוללים . או אופנים שלעניות דעתנו נראה לנו שאינם מבוארים כל צרכם מחסרון קבלתנו או ידיעתנו בעומק פשט לשוננו הקדוש כי מפני סיבות אלו והדומה להם יתיילדו על משפחותם מחלוקות רבות מכלות עינים ומדיבות זה אוסר וזה מתיר זה מטהר וזה מטמא זה מחייב וזה מזכה ולנו לתת השבח וההודאה להיוצר יחד לבנו להמבין את כל מעשינו אשר ממכון שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ והנחילנו זאת התורה אשר שם כמה דחיו אשר בה ובכל מה שכתובה, הנחנו בדרך אמת למען דעת ונשכיל אשר נעשה וכאשר צוה ה' את יהושע בתחלת מלכותו רק חזק ואמץ לשמור לעשות כל התורה אשר צוך משה עבדי אל תסור ממנו ימין ושמאל למען תשכיל בכל אשר תלך לא ימוש ס"ת הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל (יהושע א') וכן צוה דוד מלכנו לשלמה לאמר לו "ושמרת את משמרת ה' אלהיך ללכת בדרכיו לשמור חוקותיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו ככתוב בתורת משה למען תשכיל את כל אשר תפנה שם (מלכים א' סימן ב') ובאמת כך הוא כי בכח תורתנו לנו לב שומע לשמוע משפט ולהבין בין טוב לרע וצדקה גדולה עשה עמנו האל הגדול וישתבח שמו לעד . לברר לנו במעט כל הדברים הנצרכים לקיום קבוץ המדיני דברים מבוררים כשמלה מבלי שום מבוכה ובאורה נראה אור לחייב את החייב ולזכות את הזכאי באין מכלים .

ואחרי בירורן של דברים אלו מי זה לא יבין ? מי זה לא ידע ? מי זה לא יראה בעיני בשר לו כי אחר שנותן התורה גילה דעתו בפירוש בפ' נחלות וגזר אומר ושם שם לו **חק ומשפט** שהירושה תסוב לזרעו של המת . או לזרע אבי המת (וכאשר נתבאר באורך בסעיף הא' עד שלא נשאר בדבר שום ריח ספק ובפרט בביאור הקבלה כי עם באורה יתואר ישראלי, ובזולתה יקנה לו צורה אחרת כצורת הצדוקים והאפיקורוסים וכל דאתו מחמת יהו . וכאשר יתבאר עוד בעזרת האל) א"כ נמצא דכבר נותן התורה בירר דעתו והחזוק לזרע המת או לזרע אבי המת . וכן ע"ז הדרך בבעל נכסים ממש בכל חוקותיו ובכל משפטיו, ומנכסיא הראשונה שהלך האדם לבית עולמו . הנחילה התורה (למי שגזרה שיהיו ליורשו) כל נכסי המת והחשיבה אותם כאילו הם תחת ידו ורשותו חתומים באוצרותיו ואם אחר כל ביאור דבר זה כשמש בחצי השמים יבא איניש דעלמא או שאינו הקרוב ויש קרוב ממנו לפי דעת נותן התורה והוא ישמאל וימין אומר אחד, ויבקש בכלי דתות בכח חוקי המדינה או באופנים זולתם ועושה כל טצדקי לגרש אחד היורש האמיתי ולעמוד במקומו לירש נחלה בלי מצרים בשאט

בשאט נפש היאמן כי יסופר שום מי שימנע אותו מלקרא עליו בקול גדול שהבליעל הזה הוא גזלן חמסן בפומבי ועובר על לאו ה' מעשרת הדברות וכמה לאוין הנגררים אחריו לא תגזול לא תחמוד לא תתאוה וכאלה רבית עמו? ואיך לא יהיה זה? אם על מה שביארה התורה בפי' וגזרה בחוקיה ומשפטיה. שדוקא כן תתנהג האומה על אותו אופן שביארה עד אלה העושה הפך רצונה וכונתה בפרהסיא גדולה עד אלה יתעקש המתעקש לומר שלא יקרא גזלן וחמסן וטרפן? א"כ למי כוונה התורה לצוות לו לא תגזול לא תגנוב לא תעשוק? ומהו גדר הגנבה והגזלה? וא"כ קול דברים אנו שומעים מתוך סה"ת, ותמונת גדר האיסור אין אנו רואים זולתי קול! והטוב טוב היה שלא תאריך בכל הפרטות העמוקות והרחבות ללא צורך אם היה הענין למצוה בעלמא ולא לענוש למסרב חוקיה ומשפטיה? ולדעתי ענין זה הנעלפים יראוהו! והוא. שלאיש הישראלי הנוחל נחלה שלא כדת של תורה וכיוצא בו הוא רשע מפורסם ועוקר בשאט נפש לאו ה' מעשרת הדברות ופרש' שלמה מן התורה לעיני השמש והירח מבלי שום ריח ספק, כי אם התורה לא תחליט לגזלן מפורסם למי שעושק את חבירו הפך כונת חוקים ומשפטים המבוררים והמפורשים בה א"כ בטלה כונתה וספר קורא הדורות בהזני כשים וע"ה טוב ממנו ח"ו! וחלילה! והוא ברור לכל שופט מחקרי יורד חדרי בטן המשפטים והתורות, והיה השופט מאוזה עם שיהיה בהכרח לא יוכל לשפוט הפך זה להיש הישראלי וזה דבר ברור אצלי באחותי שאסירה לי ומוקרת לאחרים.

אני טרם אכלה לדבר אל לבי והנה המנגד השר"ל יוצא לקראתי באף ובחימה ובקצף גדול ולשונו כחרב חדה באמור אלי. חכם! חכם! הכבד ושב בבית מדרשך ושם הראה ויכוחך או גזרותיך לתלמידיך היושבים לפניך או אם לעלתי תשמע כתבם על לוח לבך ולא יתראו החוצה כי הרבה דברים פולטת קולמוסך היום שלא כשורה ואשר לא כדת מכמה טעמי תריצי. הא' אשאלך והודיעני אם מי שאינו דן דינו כדין המבואר בתורה יקרא גזלן ועליו קאי קרא דלא תגזול ולא תגנוב כאשר דברת בהזנינו ע"ע. א"כ מה תעשה ביום שידובר כך האומה הגדולה והנפלאה אשר מלאה פני האדמה בכל פנות תלקיה. ונדלה והלליחה בנסיותיה והולכת ומתחזקת מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ והיא אומת הנולדים המאמנת בי' הדברות כאשר אתה במעט. האם תעיז פניך לגזור אומר שתפני בדינים דין זה וכיוצא בו ע"פ חוקי נימוסי ליאמו יהיו נקראים עוברים על לאו דלא תגנוב ולא תגזול? הם כי לא להזכיר! כי חרפת אדם לוקח כל אשר יעלה על דעתו דבר זה אפילו בדמיון בכל עובר! זאת שנית. ומה תעשה לאומה הישראלית אשר מלאה חלק האיברו"פא מהם ורובם ככולם כן חטאו להיות נדונים בחוקי ומשפטי המדינה איש ואיש יולד בה? האם לכך כשמיר ושית להוציא מכלל האומה רבבות אלפי ישראל או תקראם גזלנים מפורסמים? הא ודאי לא יתכן דרך ה'. וא"כ אף הוא השואל בא' מהם.

אני' לזאת הערכה משפטו לפני הקורא הנעים! ואחותי באזניו. ומבטחי בה' אלקי המשפט שאצא זכאי מבית דינו כי הוא ישפוט בצדק בוני ובין בעל ריבי הרוצה לעוף השמים בלי כנפים והוא נגע ורפה ידים.. וענקתהו גאוה עלי ובעלילות זכא אלי.

ואומר הנה על הטענה הראשונה אוני צריך אריכות דברים לפרר אותה ולזורה לרוח שכבר נראה לחוש הראות כי חסרון ידיעת בעל ריבי בשרשי האמונות על מה אדניהן הטבעו הוא הגורם לו טענה זאת וע"כ מחויבני לבאר מה שהוא ידוע ונגלה לכל מאמין בוצרי. והוא שלפי יסוד אמונתם תורתנו זאת אשר בידנו היתה הכנה והזמנה למקבליה למה שיגיע אחריה אלפים שנה מהשלמות ע"י המשיח ישוע הנצרי המחדש תורה אחרת עליה והיא האבן גליון וחוקי השלוחים ותקנות ב"ר הגדול של בהניהם היא הנקרא קונסטנטוליוני אפוסטוליקא עד שאחר ביאתו חזרה תורת משה במדרגת החומר והשכית במדרגת הצורה והדברים ארוכים הלא בספרי אמונתם בנוויהם להומותם (ועיי' עקידת יצחק ערהמה פרשת בחוקותי ותרוה למתוק). ואחר יסוד המוסד הזה באמונתם מי פתי יסור הנה לחייב לנכרי א' ע"פ משפטי התורה אפילו המבוררים והמפורשים? מאחר כי כבר כא משיחם ובטלה ואין להם אלא מה שהאבן גליון וחוקי השלוחים וכו' גוזרה זאת היא דתם והשאר היה בלא היהומה שגזרה דתם שעפ"י חוקים ומשפטים

אלו ותנהגו או עפ״י ספר פלוני ופלוני וזאת היא דתם האמיתית לחם והתקוממה מלבד שלא יקרא גזלן ח״ו הלא הדרכה תבא עליו ברכת טוב כי גם לכבות דורש ה׳ לקיים רצון המדינה וגם שיהיו כמה משפטים ותקים כחוקי השלוחים ובאלה לקוחים מתורת משה או כמוהם, עכ״ז הם, ר״ל הטענים אינם חייבים לקיימם כ״א מפני שחוקו ונלמדו ונכתבו כחוקי האבן גליון והשלוחים והכהנים אחריהן כ״ד הגדול של כהניהם, ורק חייבים באותם החקים מפני שכן בתורת משה וזה ברור לכל מאמין כ״ר ושאין לו דרך אחרת באמונה כ״א זאת׳ ואחרי ויכוח הדברים האלה אין מי שיוכל להעליל עלי כאשר עלה בדעת בעל ריבי כי מי שרגיל ומכיר באמונת הנכרים ושהיא על אופן האמור איך ח״ו יוכל לשפוט שהטענה אשר לא דן דיני במלות בתורת משה או כיוצא ממשפטים אלו שיקרא גזלן חלילה׳ לא תהא כזאת באיש בר דעת ובקי בחוקי עם ועם שישפוט משפט מעוקל כזה! חלילה לו והדרכה לאידך גיסא יש הוא הנכרי עושה א׳ מכל מצות ה הכתובים בתורת משה כדי לקים תורת משה כדברים שהם נגד האבן גליון או חקי השלוחים או הקטת כ״ד הגדול של כהניהם וכדאשם האפיפיורים הנ״ל ודאי לפי דתם הוא מין והפיקורוס מפורסם יוצא מכלל דתם מכל וכל והוא כהיר ומבורר עד שאין צריך לא עדים ולא ראיה ומכ״ש רשימת ספרי האשיטולי .

ואגב אורחין למרעו שלעומת זה להיש היטראלי (המאמין שלא תשתנה תורתנו בשום זמן והוא חד מי״ג עיקרים עי׳ הר״ם הלכות תשובה פ״ג ה״ח ופי׳ חלק) אם יעביר באשע נפש על א׳ מכל מצות ה׳ הכתובים בתורה וביאורה אם בדיני רכוזה ומשפטיה ותקנותיה וכל הנגזר ממנה יקרא רבן גמור וליקח נפשות ואם יזיד לעשוק ולטרוף ולרמות נגד א׳ ממשפטי התורה וביאורה וכל הנגזר ממנה יקרא גזלן מפורסם מבלי שום ריח ספק.

ואפנה על ימין להשיב לו על טענת השואל הב׳ שרוצה לדמות כרון עקירת נחלה דאורייתא עם שאר טענות ותביעות כנגעיות סתריות מדינות והדומה להנה שנהגו המון ישראל האיכרופיים לדונם בחוקי המדינה ישראל עם חבירו. והאומר דרב המרחק בין הענינים כרחוק מזרח ממערב מכמה טעמים מספיקים טובים ונכוחים למוצאי דעת. ולא הראשון. דאף בהודאתנו דיש איסור בדבר מה שלא נעלם מאתנו כל מה שהובא בפוסקים הראשונים והאחרונים בפרט זה כנודע ומפורסם עכ״פ ח״ו שיקראו קהל עדת ישראל ע״ז גזלנים! שהרי גזלן לא יקרא כ״א בהתברר לעיני השמש הגזלה אשר גזל ובכבר מרוצה משפטי על ספר חוקה כמו כרון הנחלה דמעת שנלב״ע יעקב אבינו כ״ע כל היושבים והנכרים היודעים פשטי המקראות, יודעים שהירושה נוגעת לזרע אחותי ולא לזרע אחי הכיו בשום אופן שבעולם ואם זרע אחי אבי המת הולכים אחר חוקי המדינה הם גזלנים מפורסמים היוצאים מכלל ישראל (כמו שאבאר עוד) אבל מי שיש לו דין ודברים עם חבירו הישראלי ועדיין לא נודע הדין עם מי עד שאפילו יבואו לפני דיין ישראלי שוכן לשפטיו קודם שיעיין בדין מטה ועומד לבלוע ולשבר בוגיהם מש״כ כי עדיין לא הוברר הדין עם מי ונכסים בחזק׳ מי אם לא שכבר נתברר לדיין הדין עם מי שאז אסור לבלוע כי הוא גזל גמור כי מוציא מזה ונותן לזה שלא כדין המבורר לפניו (עיין ש״ע ח״מ ס׳ י״ב ס״ק ז׳) כמלא מבירר מזה שכל עסקי׳ שבין יהודי לחברו שעדיין סתום וחתום ולא נודע מי חייב מי זכאי באופן זה איך יקרא המוליכו בערכאות של המדינה גזלן ? באילו כבר נתברר שלפי משפטי התורה שהזכות היה ביד חברו וזה המחייבו לדון בחוקי המדינה יקרא גזלן? הס כי לא להזכיר! כי זה כדעתו שהדין עמו בכל פנות חלקיו ומעולם לא התברר לו שדין תורה בזה הוא להפך. ואף אם יאמר לו דיין ישראלי אחר חכם שהדין כך הוא כדעתו שהמדבר אליו הוא בקי במשפטי התורה בכל האורך וביותר מ לו הדמיונות הכוזבות וע״ז בוחר לדון בחוקי המדינה וביותר. הטורם מהאמור דהולך בערכאות של המדינה מבלי שיתברר הענין הדין עם מי. הוא פושע ומורד בתורה ח״ו! ולא מחלל את השם וכ״ש שלא יקרא גזלן בדבר שעדיין לא נודע אם לפי דין תורתנו אין האמת עמו. כי אפשר גם בד״ת יפסקו כדינהם והרי שאינו גזלן. וז״ל הרב מכתם לדוד פאראדו ח״מ ס׳ סי׳ כ״ט ולענין מה שכא בלשון השיב הפוסק נר״ו מענין הגזום להליך בחוקי המדינה וכו׳ כבר האמינא אשתני לגריעותא והוא גזל גמור כיון שהיא ודאה להליך נגד הדין האמיתי של תה״ק והשתא כן.

מן חבר הוא לאיש משחית כי אין לו חלק עם ישראל עכ"ד. ועוד אעיקרא דמלתא רב המרחק בין הענינים. את ענין משא ומתן עם דין ירושה כלל ועיקר? שהרי במשא ומתן המנהג עיקר כנודע ומפורסם. ד"מ לפי דיני ישראל בכתב יד יכול לטעון פרעתי ולפי מנהג הסוחרים בזמנם שעפ"י כ' עדים יקום דבר (ש"ע ח"מ סי' ס"ט) ולפי העת והזמן הבית: יד הוא עיקר חיות המשא ומתן (והם הפוליצאס גאטרלטי והכאמביאלים) א"כ הדין נותן לילך אחר המנהג (מוהרשד"ם ח"מ ס' ס"ה וכ"ז וקנ"ג מוהרש"ך ח"א סי' פ"ו וח"ג סי' מ"ה מוהר"י אדרב"י סי' ת"ד וסי' ר"ה. מוהר"ר שמואל חאגיז סי' י"ב משפטי שמואל קלעי סי' ע"ו) וכן שטרות וצוואות ומכירת קרקעות ובדומה הנעשים בנוטארין מהני מנהג להכשירם ואע"ג שחכמי מורינא שבזמן מר"ן מיהר"י קארו ז"ל רצו לומר שהוא מנהגא בלא טעמא ושאין לסמוך עליו ע"ז כתב מר"ן ז"ל בתשו' הנשנות סי' י' ד"ן ע"כ וז"ל. ומ"ש שהוא מנהגא בלא טעמא אני אומר טעם נכון יש בדבר כי בכמה מקומות בכפרים ועיירות בגלול ההוא (ר"ל איטאליאה) אין סופרי ישראל מצויין וצריכים הם לסמוך על סופרים מאומה אחרת. ועוד. אפשר שעושים כן משום שלום המלכות למצוא חן בעיניהם. ועוד שהמלכות מקפדת בכך. הלכך הני טעמי ואמרו מנהגא בעלמא אתמהא! עכ"ד . וכדעתו ז"ל הם רבות אלפי חכמי ישראל (מוהריב"ל ח"א סי' ס"ב מוהרשד"ם סי' ש"ד משפט צדק ח"א סי' כ"ב מוהר"ם הלוי סי' ע"ה מוהר"ם אלשקר סי' קנ"ו מוהרש"ל סי' י"ב הרב גדולי תרומה ר' שמ"ב וכ"אלה רבים ועיין בתשו' בני חיי ח"א סי' קנ"ח וח"ב סי' ע"ט) וכלם פה א' כתבו דאם נהגו כן מנהגם מנהג כיעויין בדבריהם. והטעם ודאי כמ"ש רע"י זה אינו מתברר חלילה שהאיש הישראלי מורד בתורה ח"ו אלא מפני ההכרח דוקא, ומה יעשו אם לא ימצאו סופרי ישראל או שלא הורגלו בכך? וכן שאר טעמים שטעם מהר"י קארו ז"ל וכל הרבנים הנז"ל כלם נכוחים למבין. וכן אני אומר בשאר הדינים שבזמן הזה הם נדונים לפי חוקי המדינה יכולני לפטור אותם מן הדין כי באמת מי שמכיר ורגיל באירופא הנאורה הזאת רבת המסחר ועצומת הממלכות, ובכל יום תמיד מתחדשים בה אופני אופנים מיני משא ומתן אשר לא היו לפנים ורובה בכולה נולדים הרגילים לישא ולתת עפ"י חוקי המדינה ודרכי קיומיהם. והאיש הישראלי האירופיי שנולד בה ונתגדל בה ועפ"י רוב משאו ומתנו עם הנוצרים בני מדינתו. ככר נתפקחו עיניו במשפטיהם ודיניהם ונתחכם לנהל משאו ומתנו כאומה עפ"י חוקי מדינתו ומנהגיה. ואם כדרך הקראים הוא אפילו בקביעות ישא ויתן עם הישראלי חבירו איך אפשר לומר בעולם שנגזור עליו שלא יזוז מדיני ישראל? כמעט טכל לומר ע"ז גזרה שאין הצבור יכולים לעמוד בה! הגם שנאמר לו שדייני ישראל יש להם יד לדון אותו דין ואותו משפט ע"פ שנויי המנהגים כי כדרך הם תורתנו וספרינו ממולאים בהרבה מכמה מנהגים ושנויי המסחרים, וכ"אלה רבות עמנו בתכלית הזכות והדקות והבירור. כי תהלות לא"ל בכל תפוצות ישראל היה הווה ויהיה מורי הוראות מופלגים בתורה ובסברא ישרה וכל חד כדידיה מבין וקורא מנהג סוחרי מדינתו וכיוצא, ונושא ונותן בהם ומדמה מילתא למילתא וקולע אל השערה ולא יחטיא והחכם הדיין אחרי לאתו מבה"מ ולימוד הספרים השייכים לנדונו עיניו כרואו לשפוט בצדק נדון שלפניו ולהוציא הדין לאורה, עכ"ז אותו התמוני הישראלי האירופיי אפילו יתן כתף סוררת לבלתי שמוע אל דייני ישראל, לא יקרא ח"ו מורד בתורה חלילה! יען כי בדמיונו הנבער שהחכם הדיין הישראלי הזה לא מלא כ"א לנפוק שיחה לדרוש סליחה בכ"כ וכ"מ או לפתור חלומות ולהתיר כל נדרי ואסרי ורק אם יחלום או ידמה שיש לו דעת מה הוא יחשוב כי כל חכמתו לא תגיע כ"א כיום טוחו לא תוכל כל כללא והדומה לה. או אם לוקח לו מחמד עיניו יעכור לפני המת כאשר אבלים ינחם והאחר זה יעוהו ויזרזהו על ג' לבכי וז' להספד ול' לתספורת, וחוץ מאופנים אלו החכם הישראלי לא ידע בין ימינו לשמאלו בענייני העולם, הדברים ק"ו בעניני משא ומתן אשר בערמה יזרעו ובתחבולה יוקצרו, א"כ לאיש הישראלי אשר אלה הדמיונות נתקעו בדעתו איך תחליט אותו לפושעי ישראל? חלילה! וכ"ש במה שכבר הוכחנו שאין איסור גזל ומרד ומועל מטעם שעדיין לא נתברר הדין עם מי ואין מרד ואין מעל וכאשר הארכתי. ויש לי סמך גדול למה שאני אומר במה שראיתי למוהרש"ך ח"ב סי' רפ"ט (רב מפורסם בשאלוניקי הגדולה בתחלת

המאה

מאת הי"ו לחשבונם) שנשאל בשמעון שהיה מעיר שדנין כדין תורה ובא לווילנא מקום שמנהג'
לדון כדיני סוחרים, ושם עשה עסק עם ראובן ושוב מת ראובן ונפל הפרש בין שמעון ליורשי
ראובן שבווילנא והיה טוען שמעון שידונו אותה ע"פ דיני תורה כפי מקום התביעה וכתב הרב ז"ל
דקושטא דמילתא היא שיכולים יורשי ראובן לכוף לשמעון לדון כדיני הסוחרים ע"פ מנהג ווילנא
כיון שנעשה העסק שם וכו' ועוד נאמר טעם לשבח שהדבר ידוע דבעניני הקניות והסחורות
וכל עניני מו"מ יש לנו לילך אחר מנהגם שנהגו הסוחרים בעסקיהם ואפילו בסתם מנהג וכ"ו
כי מנהג מבטל הלכה בכל כיוצא בזה וכו'. א"כ מאחר שראובן נשא ונתן עם שמעון במקום
שנהגו שלא יצטרכו בעסקיהם לדון כדין תורה שהיה מן הנמנעות לישא וליתן ויבטל העסק
והמשא והמתן היתכן שנאמר שישא ויתן על סמך אותו מנהג, והדבר ידוע שאם אותו העסק
והמאורעות שאפשר שיארעו באותו העסק היו נדונים ע"פ דין תורה הניח מעותיו על קרן
הצבי ויאכל הלה וחדי, ובלי ספק אם לא היה ראובן עושה עסק עמהם על סמך אותו מנהג
שבאותו מקום. ואח"כ יצא למקום אחר ויפשוט הרגל ויאמר אין רצוני לדון ע"פ מנהג מקום
מו"מ אלא כפי מנהג התביעה א"כ אפוא לא שבקת חיי לשום בריה עכ"ד ז"ל. ואין ספק כי
היא ראיה גמורה לכל דברינו הנ"ל ואינו צריך להרחיב עוד הדיבור לזוגם כי הענין מובן
מאליו. ואל יעלה בדעתך קושיא בקי שלא ראיתי מ"ש הרב בעי חיי ח"מ ח"א סי' קנ"ח נגד
תשו' מוהרש"ך הלזו ומה שביארה ביעוש"ב. אך אומר לך שבנגד זה אנכי הרואה שהוא עצמו
בח"ב סי' ע"ט כללא כייל לן כמעט הפך מ"ש הוא עצמו שהרי כתב וז"ל. שאני אומר שלא
כתבי הני רבוותא דהולכין אחר המנהג אלא במקום שיש ישראלים שם והם מתנהגים בכל דבריהם
כדת משה ויהודית אלא דבקצת דברים בעניני ממון הם מתנהגים ע"פ הערכאות בזה שייך
לומר מנהגם מנהג דכיון דנהגו כך ע"פ ותיקון ונתפשט המנהג הוה ליה כמי שהתנו כפי' וכל
תנאי שבממון תנאו קיים דכל שהיה יכול לנהוג ע"פ תורתנו, והוא מתנהג ע"פ הערכאות ה"ל
כמי שהתנה על כך. עכ"ד ז"ל. הרי דהרב ז"ל כללא כייל דכל שהיה יכול לנהוג ע"פ תורתנו
והתנהג ע"פ הערכאות ה"ל כמי שהתנה. א"כ אחר יסוד מוסד זה תו מאן פלג לן בין כל דיני
מו"מ למקצתם והטעם טעם א'? ואע"ג דלא נעלם ממני דיש מקום לדחות וליישב הדברים.
עכ"פ אין ספק דהדין דין אמת. והטעם שוה בכל הוא דמה לי בפרטי מו"מ ושטרות והדומה
להם ומה לי בכל עניני מו"מ והכל א' יען שמעיקרא אדעתא דהכי נושאים ונותנים א"כ מנהגם
מנהג בכל מכל כל. ואפילו אם יארע שהא' בורח לדין תורה עולה ותואנה הוא מבקש בראותו
הפסד הוצאת עורכי הדיינים וכיוצא והדברים ארוכים למי שעמד על שורש דעותם, ואין לדיין אלא
מקומו ושעתו (מורי ורבותי! ידעתי גם ידעתי שהמשך רוב הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם
אינם נתשבים על אופן זה. שהרי כולם פה א' הסכימו שאפילו דיניהם כדיננו אסור לדון לפניהם
ואפילו ליכא משום גזל כמ"ש כל גדולי הראשונים הלא בספריהם. ואחרי היות כן יגענו ולא
הונח לנו בכל האמור מריש ועד כען. דאם נמלט הענין מאיסור גזל מהטעמים שכתבתי ושאכתוב
עדיין אריא דאיסור לפניהם רבוע עליהו אבל עכ"ז הלא לאלהים פתרונים ולא מזיגנא רישא
הכי סליא עד דמהפכנא זכות רבבות אלפי ישראל השוכנים באייראפ"א הרוכלת הזאת וע"כ
אמר בירא דשתית ביה מיא לא תשדי בי קלא! ואומר. דהנה ידוע דכל שורש עיקר איסור
זה הוא כמ"ש רש"י בפ' משפטים ועיין להתשב"ץ ח"ב סימן ר"ץ ד"ט ע"ג ודי לחכמים. וחוץ
מטעם זה ליכא בלפניהם והוא ברור כשמש. וטעם זה ניחא לארץ ישמעאל שמשפטי הממונות
הם בכלל דת המבדיל כמו דתנו הקדושה וראוי לדבר שקוראים אותו שר"ע אללה שרע"ת שארי"ף
ר"ל דת אלהי. דת כהני וקדוש (עיין יבין ובועז ח"ב סי' ט' דע"א ומ"ש ודוק) בכה"ג ודאי איתא
להך איסורא בלי ספק. אבל אם הוא כדיני הסוחרים שאין עלוי דת באמצע כלל כ"א משפטי השכל
ותורת האדם ותקון קבוץ המדינה בלתי שום זכר דתיות ופלולים וקדושה ד"מ הש"רה שהנהיג
מחדש המלך הגדול השולטן יר"ה שבה ליכא שום עלוי ובשמה כן היא. שר"ה שפירושה עלה

ושמה נאה לה הם ר"ל השופטים נמנים מכל האומות אשר תחת ממשלתו וגם היהודי הוא אחד
מהשופטים באותו תורת האדם אשר דנין באותה האסיפה שבאופן כזה ליכא משום מיקר ועלוי
וכל הענינים בשום אופן. ואם איש יהודי הולך לדון שם עם ישראל חברו (אעפ"י שעובר משום
גזל כי באותם המקומות הדעתא לדון בדיני ישראל נושאים ונותנים וראיה מכתיבת שטרותיה'
וכל עסקיהם נעשים בסופרי ישראל ובמשפטי התנאים כדת משה וישראל. ואם היהודי מכריח
חברו לדון בשו"רה הנז"ל הוא ודאי גזלן מפורסם) עכ"פ מצד לפניהם ליכא כיון שאין שם עלוי ויקור
והדומה וכאמור ומדובר. וזה לע"ד אינו צריך ראיות. ואחרי בירור דבר זה הקבצו ושמעו גאוני
יעקב ושמעו אל ישר"א"ר עבדכם! הלא תדעו הלא תשמעו הלא הוגד לכם מראש שכל ספרי
המשפטים שבכל האירופ"א הזאת מראשה ועד סופה אינם ספרי דתות אלהיות מרומיות
ואין להם שום קדושה בדיניהם כלל ולא הזכרת שום עבודה מעבודתם כלל. ואין נדונים ע"פ קדושיהם
וכהניהם. כ"א ע"פ אנשים פשוטים דיינים בקיאים באלו הספרים ומעיינים בהם ומדמים מילתא
למילתא ומפרשים אותם. וגם אלו הספרים לא חוברו לא משום קדוש ולא מנביא. כ"א מהמלכים
הקדמונים שחיברו ספרים כענין הסכמות כדרך תורת אדם ממש או גזרות מלכים שכך יתנהגו.
וכן ע"ז הדרך בסימנים סימנים סוגים סוגים בין בעניני נשואין בין בעניני מו"מ ובין בחזקת
קרקעות. וכל מלך מחדש דבר מה ומוסיף וגורע כמו שאנו עושים בהסכמות ולא דרך גוזמא.
וההסכמות שלנו עכ"פ אית להו צד קדושה אי מצד כי הנך שליחותייהו דקמאי עבדינן וק"ל כל
ב"ד וב"ד ה"ה כב"ד של מרע"ה. והאי מצד כי רוב הסכמות הם בחרם חמור. א"כ נמצא דגם בהסכמותנו
אית בהו ענין דת וקדושה. ובספרי משפטיהם אין ריח מזה. האמינו חכמי ישראל אשר מארץ ישמעאל
הדברים ככתבן ויבא א' מכם כמוני היום ויעיד לכם עדות גמורה במעט שעברתי ס' משפטי
ג'וסטיניאני. א' ממלכי רומיים האחרונים שע"פ רובו מתנהגים במלכותנו זאת. וגם לא מנעתי
עצמי מלעסוק בס' משפטי המלך נאפוליאוני מתחלתו ועד סופו שהם במעט שני ספרים שבהם
מתנהגים כל האירו'פא הזאת. העבודה! העבודה! לא מצאתי בהם זכר קדושה ודת כלל לא
בהקדמת הספר ולא בסופו ולא בשום מקום ולא בשום אופן כלל. וכ"ש שום נביא קדוש לא מאתם
ולא מ"קם כלל וכלל לא. וגם. כשמחייבים שבועה בטענת מנה לי בידך וכו' והדומה לזה ומביאים
דיין הקהלה לפני השופטים וס' ב"ד בדפוס בידו. והדיין הישראלי משביעו לפניהם וכן לכל אומה
ואומה כפי דתה. וחוץ מזה אין בספריהם שום צד קדושה והזכרת שום דת אלהית ושום מרומית
בשום אופן שבעולם. ואחרי היות כן יאמרו נא יראי ה'! מה הפרש יש בין דין הסוחרים לזה
אדרבא אפשר שהוא יותר מעולה! יען וביען שדיני הסוחרים הוא כאשר יעלה מזלגם. וזה עכ"פ
בדרך וסברא, ומשא ומתן שבודאי יכולים לכוון אל האמת יותר מהסוחרים ההמונים שאין בהם
ידיעה כ"א במסחרם החומריי ולא בדקות השכל והאומנות, והרי כל עיקר תמיהת הרב בעי חיי
בסי' קנ"ח על מוהרש"ך היה מטעם לפניהם ולא מטעם גזל יען הדעתא דהכי נושאין ונותנין
וא"כ לפי כל האמור ומדובר בטל טעם זה דלפניהם לגמרי וא"כ חזרנו למ"ש הרב בעי חיי דקפ"ח
ע"א וז"ל. וי"ל דמשא ומתן שאני דיש מקומות שאם יתנהגו ע"פ דין תורה הגמור לא יהיה
קיום והעמדה ויתבטל המשא ומתן ולכך כל שאין דנים לפני הערכאות אלא לנהוג בנימוסיהם
שיתנהגו הם בעצמם בנימוסי וכו' כדי שיתקיים המו"מ מנהגם מנהג מפני ישובה של עיר ע"כ.
נמצא שהרב ז"ל מתיר בפי' לקיום המו"מ בכל נימוסיהם ולא אכפת ליה כ"א משום לפניהם. ואם
הרב ז"ל היה יודע כי אין דייני הנוצרים כמו דייני הישמעאלים שהם פלילים ממש היה מתיר בשופטי
לדון לפני ערכאותיהם כי הם ממש אנשים סוחרים מדו"כים, ויען שהמו"מ גדול ונורא והעוסקים
בקניני הקרקעות והדומה רבו למעלה ראש. קבצו מהם ב"ד ר"ל מאנשים הפשוטים שאין להם שום עלוי
וקדושה. ד"מ היום תמצאם יושבים ודנים ולמחר תמצאם משחקים בקוביא ובטיאטראות כאחד העם.
וטעם הדבר דיש שלהם הדבר הזה הוא חכמה ומלאכה ולא אמונה וקדושה והוא ברור כשמש. והדן אותי
ואת אנשי אוברו"פא בפרט זה לכף זכות, ה' ידינהו לכף זכות ובגון דא למודעי אני צריך כי דברים
אלו

אלו כיתנו ליכתב עברית ולא איטלקית מפני כבוד האומות והמלכים אשר אנו חוסים בצלם יר״ה כי לא זו הדרך ולא זו העיר וסוף סוף הכנסתם לא כ״טעו על וכו׳ והדברים עתיקים. ולולא כי מלאתי עצמי מחוייב לפייס ולרצות רבני ארץ ישמעאל ולהסביר להם הדברים כשרשם לא הייתי כותב זה כי באמת אני חייבים בכבודם ר״ל מכל האומות אשר אנו גרים בתוכם והם בשלהם ואנחנו בשלנו איש איש על קבלת אבותיו ושומע לו ושכן בטח.

איך שיהיה אין מי שיוכל להכחיש דליכא לתא דגול מפורסם מהטעמים המבוררים שכתבתי והם ברורים ונכוחים.

הטעם הא׳ שמעיקרא כשנושאים ונותנים הישראלים האירופיים ע״ד מנהגי וחוקי מקומם הם נושאים ונותנים כפי הבתות ולפי העת והזמן ורבוי הצריכים נוכל לומר לב כ״ד מתנה עליהם והדברים עתיקים. הטעם הב׳ שאם יהיה ריב בין ישראל לחברו והולך ודן לפני חוקי המדינה מלבד שעובר ישראל איננו יודע האמת עם מי לפי דין תורתנו הק׳ (שבזה נמלט הדבר מחילול ה׳ כפירסום כל שלא כתב״ר הנזל) וגם לא הם עצמם יודעים מה יהיה משפטם אלא עוד ז״את שום הדיין הישראלי אפילו אם יבואו לפניו וישמע טענות ב׳ הבתות אין הדבר מתברר לו הכף מי חייב מי זכאי עד שיעמוד ויעיין וידמה מילתא למילתא וכיוצא מדרכי ההוראה א״כ מלבד שליכא ח״ה כדבר אלא שגם הם הינם מורדים בחוקי התורה חלילה וחס!

הטעם הג׳ דלפי סדר מנהג המשא ומתן שלהם המשונה בכל פינה חלקיו והדינים המתחדשים בכל עת ורגע ה״ל כמו ליכא דויכא דליכא בארעא (וזה כמוכח דליכא דיין שיכון לשפטיו כ״ש שברוב המקומות כעוט׳ לית דין ולית דיין מימהה כדרך שכתב מרן מוהר״י קארו ז״ל בתשובו׳ הישנות ה״ד לעיל ודין כזה) דהא ודאי פטיר ומיתר (עיין נמוקי הר׳ ר׳ מנחם מרוזבורק סי׳ מ״א מוה״ר משה איסרלש סי׳ פ״ז כה״ג ס״א ח״א סב״ו) וכל אלו הג׳ טעמים האמיתיים מלבד דלא שייכי בענין עקירת נחלה דאורייתא אלא אדרבא עומדים כאריות להענים ולהכרית מצות ה׳ הרי דין נחלות בחוקי המדינה הפך תורת משה, דהא. הטעם הד׳ שאדעתא דהכי נושאים ונותנים מלבד דזה לא שייך כלל בענין הירושה וכמובן דמה אדעתא דהכי שייך כזה אלא אדרבא להפך שהוא דבר התלוי בנשואין וכיון שהנשואין נגמרים ע״פ תורת משה בכתובה וקדושין א״כ דינא והיב שכל מה שמתוליד מאותם הנשואין צריכין להיות נדונים באותו דת ממש אין נגרע. כי הוה ליה כאילו התנה בשעה נשואין דהזרע הזה (אשר יתן ה׳ מהאשה הבאה הנ״ל כיתו כבן אותם הנשואין) יירש וינחל כדת אותם הנשואין ואדרבא מענין המו״מ גופיה׳ נלמד שכמו בענין המו״מ היתר לדון בחוקי המדינה אפי׳ נגד דת ישראל מפני דאמרינן דעתייהו דאדעתא דהכי נשאו ונתנו אפי׳ שלא פירשו בדבר. מינה נופא למדינן לענין הירושה שאין לדון בחוקי המדינה דאמרינן דעתייהו דכיון דהיו הנשואין ע״פ דת משה ויהודית. גם ירושת הזרע מן אותו הפיעל יהיה נדון ע״פ דת משה ויהודית ואפי׳ שלא פירשו דאדעתא דהכי נושאים נשים כל קהל עדת ישראל.

והאיה ברורה לכל האמור ר״ל התפ״ש הגדול והנורא שיש בין שאר דיני ממונות לדיני ירושה דאורייתא הוא כמו שאומר. שהרי אנו רואים להרשב״א עמוד נכון מגדולי הפוסקים כנודע שהוא מכת המתירין שטרו׳ העשויין בערכאות כגוי״רין וכדומה להן. ועכ״ז לאו ורא״ו מה כתב בתשוב׳ הביאה מרן מוהר״י קארו ז״ל כ״י ח״מ סי׳ כ״ו על מי שרצה לעקור ירושת הבעל דאורייתא בטוען כיון שהכל יודעים שהם הולכים בדיני גוים. והשיב באמת כל תנאי שבממון תנאו קיים אם התנה כן בשעת הנשואין אבל לנהוג כן מפני שהוא משפט האומות באמת איסור גמור ׳ ואעפ״י שכולהם רוצים בכך והוא דבר שבממון יען שלא הניחה תורה את הענין שהוא לנחלה לו על רצונם וכו׳ לילך בדרכי האומות ומשפטיהם ח״ו לעבם קיום לדתם ולהוסיף לזוא לעקור נחלה דאורייתא וסומך על משענה הקנה הרצון הזה ודאי עושה אלה מפיל חומת התורה ועיקר שורש וענף והתורה תודי חבקה וכו׳ חלילה! לא תהא כזאת ח״ו: שמא התורה תחגור שק עליהם עכ״ל. ומהה״ר יוסף קולון ז״ל המפורסם בכל תפוצות ישראל (גאון אדיר במלכות ספרדיה בשנת אלף ותפ״א לחשבונם) הנה כתב בשרש קפ״ח

דדבר

ודפי פשוט הוא לכל מבין דהם כמעשה היום בכן דרש להשוות שהיה יפול לבאים שוים ובילא ועדים ושראלי' והניח דינו ישראל ובחר להסר כדינו ומית גלי דדעת הנחלה לדון כפניהם ובוש"כ. הרי דכתב להדיא דכשתיכה השטרות כנוש' דין גלי אדעתיה דרולה לדון כחוקי המדינה וו"ל לדון שם. ועכ"ז לענין ירושה נוח כפירושה כתב' ח' בכש"ל על א' שרלה להשקיע ירושת בן הבכור כאומרו כי מנהג מבטל הלכה וכי נהוגו כארץ הזה להשוות הבכור והפשוט וחלק כחלק יטלו והשיב וז"ל דבר פשוט יותר מבושתא ככותחא שאין במנהג הזה ממש וכו וגו' וכ"ש במנהג הרע הזה שעוקר דין תורה ומבטל ירושת הבכור שאין ללכת אחריו חל לה' ועוד לו יהי כח המנהג גדול מכח שנתנה תורה לכל אדם להנחיל את בניו להוסיף לזה ולמעט לזה כדכתיב והיה ביום הנחילו את בניו והפ"ה שנינו פ' י"כ כ"ב דקמ"ו ע"ב) האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים. איש פלוני בני לא ירש עם אחיו לא אמר כלום. שהתנה על מה שכתוב בתורה ע"כ וכו' והט גם דדוקא כדרך נחלה אמרה תורה לא יוכל לבכר וכו' (ר"ל שאם ירלה לתת מתנה מי מעכב בידו. אבל לבוא דת מחודשת בתורה וירושה או כבורה זה אין ביד אדם וכדכתיב והיה ביום הנחילו את בניו. אבל לתקן ולהנהיג דבר כולל השוה לכל בכור שלא יטול פי שנים. ואפי' היכא שלא התנה על אמר בלשון מתנה פשוטה שאין עקירה למה שכ' בתורה גדול מזה עכ"ד. וכ"כ מוהר"ר יוסף בן לב ז"ל כ"ג"ו' הביאה הרב בעי חיי ח"מ ח"ב סי' ע"ט שכתב במנהג שנהגו הישראלים באותם נוכרים בשעת הגרים במקח ובממכר ואח"כ חזרו לדת ישראל אזלינן בתר אותו מנהג ודיינינן להו כאותם הדיינים שהיו נוהגים בהיותם טלרים (שאדעתא דהכי נעשה המשא והמתן וה"ל כאילו התנו) אבל בענין ירושות אין הדין כך שאם יהיה האופי שום חילוק בין דיניהם לדין תורתנו לא מבעיא אם לא באו הנכסים ליד המקבל אלא אפי' שהיו ביד בלים פשיטא דלא אזלינן בתר דמעיקרא אלא יחבונן לכל א' מהם חלק המגיע לו כדין תורה אלא אפילו זכה בלא' בחלקו כשחזרו לדת ישראל דיינינן להו כדין תורה ומוציאין מזה ונותני' לזה עכ"ד והרב בעיחיי הנז' שם סיים וכתב אחרי דברי מוהר"י בן לב ז"ל להלוה"ל. וזיכה למידק למה הפריז על המדה לומר דאפילו בלו ליה דיינינן להו כדינו ישראל והלא הוא מהסוברים כמ"ה סי' ס"כ דאם נהגו לדון בדיניהם הולכין אחר מנהגם. ולפחות היה לו לברר שדבריו במקום שאין שם מנהג (כמו בענין הישראלים שהיו נולריים) דאם יש מנהג (והיינו במקום שדרים ישראלים בפומבי ע"פ התנאים שכתב מנהגם מנהג, אלא ודאי מוכרח דסבר מהריב"ל דדוקא במקח וממכר הוי"ל כאילו התנה על כך, אבל בירושה דמשעה שמת המורים מתילא קאתי בהופן כזה לא מקרי מנהג לעקור דין תורה. ועוד דמקח וממכר שאני דה"ל כ בטלת תקנת השוק עכ"ד.

והני בעניי הומר דלא הייני לריכים להרב בעי חיי שיטריח עלמו לבאר כן דברי מוהריב"ל דכלאו הכי דברים מבוררים ומפורשים קאמר שהרי הוא הביא ההיא דמוהר"י קולון דסי' ח' לענין בכורה שהכריח דאסור לעקור דין תורה אפילו אם המנהג כך ושוב נתקשה מכמה תשו' אחרות של מהר"י קולון גופיה דס"ל דמנהג מבטל הלכה ותירץ מוהר"י בן לב ז"ל דלענין ירושה שאני ובכתיוע תמ"ש מוהר"י קולון כאותה תשו' דסי' ח' גופא והוא הומרו שלא יהיה כח המנהג גדול מכח שנתנה תורה לכל אדם להנחיל את בניו להוסיף לזה וכו' ועכ"ז האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פ"ש לא אמר כלום, ומזה סיים וכתב מוהר"י בן לב וז"ל הרי דס"ל למוהר"י קולון דאפי' דאזלינן בתר מנהג נגד ההלכה אפ"ה לענין בכורה כיון שהתורה גלתה דעתה בהדיא ואמר לא יוכל לבכר אין כח לשום מנהג לעקור דבר תורה ולדקו דבריו ז"ל. ומי הוא זה ואיזה הוא אשר ערב לבו לחלוק על הרב הגדול ז"ל (עד שכתב בס' בנימין זאב ס' תנ"ו שמוהר"י קולון הוא היה אזור למתני כל הפוסקים ומטודת עין בכלו פרוסה בכל הדינים) כיון שלא מלינו לשום א' מהגדולים שיחלוק עליו עכ"ד מוהר"י בן לב ז"ל. הרי לך בהדיא דהרב עמו קאי בחיל ווהר ממה שרלה לדקדק מדבריו הרב בעין חיו ז"ל בטוב טעם ודעת (ועיין להגאון הרמ"ז חק"ל ח"מ ח"ב ד"ן ע"ד ודוק היטב *) אלא שלא

ראה

---

*) אמר המ"ל פ"כ. מ"כ בגליון הגאון שמחבר נר"ו פה ח"ל. ושם הראתי הדף והעמוד שבכרו. של הגאו

ראה תשו' הרשב"א הנז"ל דקאי כדעת מוהר"י קולון ממש והדרכא הפליא להתאמרמר כמי שעוקר נחלה דאורייתא מפני שנוהגים לדון כשאר הדיינין בחוקי המדינה וה נוא מפיו ע"ז ויקוקין דנורא וביעורין דאשא הבאתי דבריו לעיל סמוך ונראה. ואילו היה רואה אותה מוהר"ר יוסף כן לב ז"ל לא זו שהיה כותב שלא ראה חולק למוהר"ר יוסף קולון ז"ל אלא שהיה מוצא לו רבנים גדולים ממנו בחכמה ובמנין דנקטו עיקר מהטעמים הנז"ל המבוררים כשמלה וכמו שכן תפסו עיקר כל הפוסקים האשונים והאחרונים. (מוהר"ר שמואל די מדינה ח"מ סי' ש"ד מוהר"ר שמואל קלעי סי' ק"נ מוהר"ר ילחק אדרבי סי' קצ"ד מוהר"ר משה מינץ סי' ס"ו מוהר"ר מאיר מלמד ח"א סי' כ"א מוהר"ר דוד כן זמרא דפוס וניליא סי' תקמ"ה ומוהר"ר יוסף מטראני ח"מ סי' ו' הרבה להשיב אפו בכל כחו תללנה אזנים משמוע הקללות נמרצות אשר קלל על ישראלי הטוען ירושה שלא כדת משה יעוי"ש וכ"כ תלמידו בתשו' בעי חיי ח"א סי' קנ"ח). וז"ל הרב משאת מלך דמ"ג ע"ג ומשורש זה ימשך שכל מה שנהגו הסוחרים במשאם ובמתנם קיימת אעפ"י שאין זה מן התורה. ואעפ"י שדין תורה להפך. ואין בקיום מנהג ההוא ביטול מצות התורה אלא שלא נעשה אותו דבר על אופן שגזרה התורה. ולא דמי לביטול מצוה ולעקירת ירושה שהוא עקירת המצוה עכ"ד

והאחרון הכביר מ"ש המאסף המפורסם הרב כנה"ג ח"מ ח"ב סי' רע"ו וז"ל הסכמה גדולה ונפלאה בכל גלות הברית מרבני א"י וקוסטאנטינופולי ושאלוניקי וכל שאר ארצות שלא ללכת בחוקי המדינה בדיני ירושות כ"א בדין תורה ע"כ ושורש הסכמה זאת היא מילאת במוהרשד"ם אה"ע סי' קל"א ואחרי שהוריתיך כל האמור וכתיב לפניך קורא וידידי! הלא תשא"ל כ"כ למה? ומה כל החרדה הזאת והאפרש הגדול הזה משאר דיני ממונות לדיני ירושות? הא ממון והא ממון אם לא מהטעמים שביארתי לך למעלה וכפרט טעם הב' שאנו בו, והוא דעכ"פ האיש יהודי ההולך לדון כשאר דיני ממונות בחוקי המדינה לא מפני זה הוא מורד בתורתו חלילה אם מטעם דאדעתא דהכי נושא ונותן ואם מטעם שבכל מיני אופנים ודינים שיארעו במשא"ו ובמתנו אין מי שיודע האמת עם מי ואפילו הדיין הישראלי כ"ש הבע"ד גופייהו ואיך א"כ יקרא מורד בתורה ח"ו! מה שאינו כן בעקירת נחלה דאורייתא דדין זה יודעים אותו תינוקות של בית רבן כ"ש כבר שבע כ"ש כל הישראלים וכל הנולדים הנאמנים היום בכל הכוכ"לוא ומלבד כ"ז עוד רעה חולה מתיילד בעקירת נחלה דאורייתא דעי"ז מתרועעת מצות יבום וחליצה ריעוע מכוכן כקיר נטוי וגדר הדחויה ולא כדרך נוזמה וכמ"ש בסעי' הא' שאם זרע אבי המת בריחוק הדורות כמו בני רוסינא שבנדון שלפנינו

אינם

הרמ"ז ז"ל וסיימתי עם "ודוק היטב" עכ"ז לא הועלתי כלום. ולא דקו כחדא. עד שבאו לי מאנשי התורה והיראה אשר בעיר אחת עם תשובת הריב"ש הידועה במנהג מיורקא. ונודע בעמים המקום והמלכות אשר בהם חברתי הספר הזה. ועי"כ לא יכולתי להביא בספרי זה קול ושוברו עמו. דנוני לומר. תשובת הריב"ש הזאת וכנגדה תשו' התשב"ץ ח"א סי' כ"ה הביאה הגאון הרמ"ז בחק"ל שם באותו עמוד, שהתשב"ץ בתשו' זאת ספק כאש חמתו על הריב"ש באומרו. "ומ"ש כי כן נהגו מעולם קהל מיורקא. גם כי יהיה הדבר כן! אין מביאין ראיה ממנהג של איסור. ותא חזי מה בלקא בהו, ואומרו ת"ח מה בלקא בהו רומז למ"ש התשב"ץ בח"ג סי' רכ"ז. עיין שם ותראה שכל הקהל כאחד נהפכו בקשת רמיה וילכו ויעבדו אכ"ם כאחור ה' יגלינו. ועם שהגאון הרמ"ז ז"ל נראה להדיא מדבריו שם שלא הרגיש מתשו' מרה כלענה זאת שאליה כיון התשב"ץ כמו שיראה הרואה מדבריו שם. עכ"ז סתר כל דברי הריב"ש עם דברי התשב"ץ הללו. ולגא נפשאי המקום גרם לי שלא יכולתי לרשום מכל זה דבר. כי יראתי! וע"ז נפטרתי בנפש בהולה מכל האמור במה שרשמתי דברי הגאון הרמ"ז ז"ל כדף ובעמוד והשלמתי הרשימה עם "ודוק היטב" ובהכרח הקורא בלמדו ספר ידע אשר לפניו בין יבין כי לא נעלם ממני כל המבוכה הזאת וידיעני לכף זכות ויודני"ש אדם אבגרא ואטופרא ואתלת רוחתא. ואת כל אלה ידי עשתה ולא הועלתי כלום מרוב חפץ ההגהה הוא החולי אשר חלה דורינו בו ה' ירפאהו רפואת הנפש כיר"א.

ואזביר לתלמידי דבי רב מ"ש רבינו מור"ם ז"ל בתשו' סי' מ' וז"ל להחכם שכנגדו. במטו מינך! שתעיין היטב בתשו' על דבריך תמיד ולא תעבור עליהם בעיון נמהר. כי בדרך זה אתה פוגם את שנינו כי אני איני שולח תשו' לכ"ת עד שאעבור עליה פעם ושתים. ולדעתי יש עיקר בדברי לפי דעתי עכ"ד. מה יאמר א"כ המניה בחיפזון. על דברים שמחבר לא לבד עבר עליהם פעם ושתים. אלא כי תרגמם בלשונות העמים וקבעם בדפוס!

אנס יורשים שמואל וזקנם מנכסי יעקב דוד זקנתם, א"כ מנה יקישו דורות הבאים לפגוע באשת
את הוא אשת שמואל אם לא תחשוב בני רוסינא זרע ריגינא בת שמואל זרעו לירושה וידוע דב' דברים
הללו בחדא נפקין ובחדא עיילין ולא מתפרשין לעלמין דאם יש לו זרע יורש ופוטר מן החליצה
ואם אין לו זרע אין יורש ואין פוטר. ודברים אלו הם ברורים ואמתיים מצד עצמם ולא יכחשו
בהם כ"א. אנשי החונף והשקר המכחשים שמים בעלי שוטים ועל׳ כללים או מי שלא ראה מאורות
דת מימיו כאדני השדה ודומה להם. ואחרי היות דבר מבורר ומפורסם לעיני השמש והירח פרסום
שאין אחריו כמוהו מי שהוא ישראלי ומוחזק למאמין בכל מה שכתוב בתורה או שעדיין לא קנה
תורת דת אחרת כמו תורת דת נוצרית או דת מחמדית והוא עובר לסוחר ישראל והולך לבה"כ
ושומע החזן קורא בתורה "כי מי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים בכל התורה הזאת"
שהוא כלל גדול לכל הכתוב ומפורש בה לפנות, ואחר כ"ז רגליו ממהרות לרוץ לרעה
להנחיל נחלה אשר לא כדת של תורה המבוררת והמפורשת. ואמרו נא כל העמים! היש כופר בתורה
ובמשה עבדו ובנביאי האמת והצדק גדול מזה? היש חלול ה' בפרהסיא גדול מזה? היש פוקר בתורה
בזרוע רמה גדול מזה? והלא לפי דתו דת ישראל כל הכופר אפילו באות א' מן התורה הוא אפיקורוס
כ"ש הישראלי הלזה דאית ביה תרתי לריעותא. גזלן מפורסם לעיני כל העמים ועוקר נחלה דאורייתא
אשר כתיב בה **חוקת משפט** ומתרגמינן **גזרת דין** כאותו ענין וכאותו לשון שנותנה
לנו התורה פרה האדומה הנעלם טעמה
מעיני כל חי והיא אומרת "זאת חוקת התורה", ומתרגמינן דא גזרת דאורייתא. היש עני' חמור
מזה? ודאי לא! והטעם דהתורה הקפידה בכך דוקא מבלי נתינת טעם כל עיקר שבזה הורה
לדעת שכך רצון האל ית' שעל אופן נחלה הזאת תתנהג האומה הזאת לדורות עולם, וז"ל אדונינו
המיימוני ז"ל בתשו' פאר הדור סי' ה' ועיקר הדבר שהירושה אי' תנאי מועיל בה וכו' ואינו
כשאר תנאי ממון דהכא כתיב **חקת משפט** התורה הקפידה על דין לשון ירושה שיתנהג
כסדר הזה עכ"ד. ואחר כל הדברים המבוררים האלה חסר אתה שומע קורא
נחמד! האם לא יקנא לבך בחטאים (אפילו שלא תהיה אתה הקורא ידידי מעם ישראל לבד לאהבת
האמת) אם עיניך תראנה איש ישראלי עושה כל טצדקי לעקור המשפט הזה מן הגזע ומן השרשים
האם משכלך הישר המושרש כך לא תחליטהו כופר גמור ויצא מכלל האומה הזאת והוא קרח
שלא קנה תורה אחרת? הא ודאי כך אני מובטח בשכלך החושק באמת שכך תדינהו משיקול דעתך
וכ"ש אם אוסיף להשמיעך דברי הפילוסוף הישראלי הוא גאונינו המיימוני ז"ל בספרו מורה נבוכים
ח"ג פמ"א (ועיי' פ"ג מה' ממרים ובפ"ד מה' רוצח) וז"ל אבל העושה ביד רמה הוא המזיד
שיעיז פניו ויעבור בפרהסיא שזה אינו עובר לתיאבון לבד ולא לעשות מה שמנעה תורה לעשותו
לרוע מדותיו לבד, אבל לחלוק על התורה ולעמוד כנגדה מפני זה הוא מגדף וכו' וכן ה"ה אצלי
בכל עבירה שיראה ממנה סתירת התורה או המחלוקת כנגדה ואפילו אכל אדם מישראל בשר
בחלב או לבש שעטנז או הקיף פאת הראש מפני דעת שיתבאר ממנו שזאת התורה אינה אמת
הוא אצלנו הנאמר עליו את ה' הוא מגדף ודינו ידועה בתורה עכ"ד יעוי"ש ומה לנו לדלות
מים מבורות עמוקים ולהצטרך לדמיונות מענינים רחוקים? בשתה מים מתוך בארנו בדי' ירושה
שאנחנו בו שמתפרש להדיא שהישראלי הדן די' ירושה דלא כתיבא באורייתא הוא מעשה צדוקי!
דהכי איתא בתלמוד (ב"ב דקט"ו ע"ב) א"ר הונא א"ר כל האומר תירש בת עם בת הבן אפילו
נשיא שבישראל אין שומעין לו. שאינם אלא מעשה צדוקי. דתניא בכ"ד בטבת תבנא לדיננא
שהיו צדוקים אומרים תירש בת עם בת הבן נטפל להם ריב"ז א"ל שוטים מני' לכם זה? ולא היה
אדם שהחזיר לו תשובה חוץ מזקן א' שהיה מפטפט כנגדו ואומר. ומה בת בנו הבאה מכח בנו
תירשנו. בתו הבאה מכחו לא כ"ש? והשיב לו מה לבת הבן שכן יפה
כחה במקום האחים (ופרשב"ם שיורשת במקום אביה עם שאר אחי אביה כגו' בנות צלפחד
שירשו בנכסי חפר אבי אביהן עם בני חפר) תאמר בבתו שהורע כחה אצל האחים (ופרשב"ם

כשם שהונה יורשת עם האחיה כן הונה יורשת עם בת האחיה) ולבנים. והותו היום עשאוהו י"ט ע"כ ומינה יקים כל קורא מבפשט זה לגרו׳ שלפנינו השתא ומה התם דלא היו עוקרים נחלה דאורייתא מכל וכל כ"א שהבת תירש עם בת הבן נגמר דינו בתלמוד לצדוקי ואותו היום שנלחו בפרט זה לצדוקים עשאוהו י"ט, בנדון שלפנינו שרוצים לעקור נחלה דאורייתא מן הבנים ומן הירשים להכניס אשר לא עמלו בו ולא גדלוהו ולא מכח אבי המת קאתו אינו דין שתכתן דת. דהעושה כן הוא צדוקי בכל פנות חלקיו וממילא יוצא מן הכלל כמו שהוא מפורש דין הצדוקים ומי"ט יתהפך לאבל: כי עי"ז יעקר הנחלה דאורייתא לחוק עד עולם: ודאי אין כל מודה על האמת המתביוש ממחשבותיו הזרות יוכל לכסות השמש בחלי השמים ובהכ"ח יתגבר כארי (המודה על האמת הוא יהיה מאיזה עם שיהיה) לקרוא הישראלי העוקר נחלה דאורייתא כופר! צדוקי! גזלן מפורסם! לעין כל, וצדקה תחשב לו בלי ספק ובזה בכלל גם הטעם הב׳ שכתבנו בענין אחר הדינים הנדונים בחוקי המדינה מפני מיעוט ידיעת דיינו ישראל בהם והו"ל כמו ליכא דיינא בארעא. מאא"כ בענין ירושה דאינו ענין גדול ועמוק לדונו בדיינים מומחים כמו דיני המקח והממכר דצריכים להם דיינים פקחים גדולים יודעים בטיב המשפטים והתורות ודרכי הקניות, כי דין זה ר"ל דין הירושה בדת משה הוא דין פשוט ידוע שאפילו בלאים בכרי דעלמא שאינו שופט מובהק יוכל לדון אותו ע"פ תורת משה בלמדו ספר הבו"אלוה אשר הוא מועתקת בכל הלשונות כנודע ובזה נשלם כל מה שכוונו לבאר בסעיף הב׳ הזה הודו לה׳.

ונהדר אנפין אל הסעיף הג׳ אם יש לך לומר במשפט נחלות הישראלים דראוי לדונו בחוקי המדינה מטעם דינא דמלכותא מאחר דחוקי ומשפטי המדינה הם כעשוים ברצון המלכות והוא ר"ל המלכות המאושרת והמקויימת והנותן בהם כח לעשות חיל, ואחר שכן הי"ו קי"ל כל דאיכא דינא דמלכותא בוטל דין תורה, או דולמא ענין זה שאני מאיזה טעמים שיהיו ולזה נשוב ונאמר. עם כי ידוע ומפורסם כי מקומע הנהר הגדול הזה גאו מימיו עד מאד, ושוטפים על כל גדותיו, אם תנינים גדולים יהלכון למעלה ממנה ותמשים פוסקים ולא בדרך גוזמא. עכ"ז כחנו כעלה ונלחמנו כי יכול נוכל לו. יען וביען בדון שלפנינו הוא רחוק מענין דינא דמלכותא כרחוק מזרח ממערב זה יכא דהמונה לבו אל יוסף הוא המשביר לעמו ישראל היא מר"ן מוהר"י קארו ב"י ח"מ סי׳ שס"ט בעל מ"ש המרדכי בב"ב סי׳ י׳ בשם הר"י בר פרץ דמלך שגזר דאינם יכולים למכור המשכנות עד שנה דינא דמלכותא דינא. ע"ז דחה מוהר"ר יעקב ישראל במה דחיות ונכלל דחיותיו כתב וז"ל. ועוד שאין השררה מכרחת שימכור המשכנות אלא נותנת לו רשות וכל שאינו מכריח אינו דינא דמלכותא דדינא דמלכותא היא כמו לא לוכל אונס הרעה בלא אגרתא שהמלך מקפיד בכך וכ"כ הנמוקי יוסף בשם ר"י וכן דעת הרמב"ן שהביא הרב המגיד בפ׳ כ"ז מה׳ מלוה ע"כ, ויש להאריך בזה אך עיין רמ"א ח"מ סי׳ שנ"ו וש"כ שם וסי׳ ע"ג לחם רב סי׳ ק"ז עדות ביעקב סי׳ ע"כ שו"ת כרם שלמה סי׳ ל"א דברי אמת סי׳ י"ב זרע אברהם ח"מ סי׳ ח׳) הראותיך בעיניך דעת הרמב"ן והר"י וכ"י ומוהר"ר יעקב ישראל ומר"ן מוהר"י קארו שהביא כן להלכה. דכלהו ס"ל דבשאין המלך מקפיד ומכריח ליכא משום דינא דמלכותא. גם הר"י בר פרץ שהביא המרדכי שחולק על סברא זאת בענין המשכנות אעפ"י שהמלך אינו מכריח ומקפיד היינו דוקא התם כמ"ש הרב לחם רב סי׳ קנ"ז דבענין שהוא תקון המלך בכללי כדי שלא תתבטל דלת בפני לווין הוא דת גמור וכל בני מדינתו אדעתא דהכי קונה כל המלך טעמים ונותנים ומלוים אל"ז וזהו דעת רמ"א שפסק דין זה וכן כתב הרב זרע אברהם ח"מ סי׳ ח׳ באורך. וטעמו דחור כמו כל דיני ממונות דאזלינן בתר מנהג הסוחרים אפילו כנגד דין תורה. אבל מה שאינו לתקון כללי כיון שאינו מקפיד ואינו מכריח לאו שמיה דינא דמלכותא לבטל דין תורה. וכ"כ הרשב"א ח"ב סי׳ שנ"ו וז"ל. לשון דינא דמלכותא (ר"ל שלא אמר דינא דמלכא עיין הרשב"א עצמו בח"ה סימן קנ"ח תשב"ץ סי׳ קנ"ח. שמש צדקה ח"מ דף ל׳ ע"ב) מורה על הדברים שהם מחוקי המלכים לעשות כן בארצם כגון לגוס ערכאות לכתוב בערות ולקון האלטת לשכור כהרות לעשות יערים לעשות חוקים בארצם כדי שלא יבואו לידי קטטות ומריבות

והכחשות.

והכחשות וכי כל כיוצא בזה דינא דמלכותא דינא אפילו בדבר שהוא נגד דין תורה ע"כ. הנה מבואר להדיא מדברי הרשב"א וכל הרבנים הנ"ל דהודאה מה שהוא תקון כללי שה"ה כלהו הוי דינו דין אעפ"י שאינו מקפיד. ואם אינו תקון כללי דוינו לומר כיון שאינו מקפיד אין ענין דינא דמלכותא מריע כח דין תורה והוא ברור. וכן ראיתי להרב חשק שלמה בדף ק' ע"ג ודף ק"א ע"כ וז"ל ואפילו בדינא דמלכותא דהמלך מקפיד עליה יש מן המחלוקת הגאוס דבין ישראל לעצמו לא דיינינן נגד דין תורה. כ"ש במה שאין המלך מקפיד ואינו מכריח. דודאי לית מאן דיאמר דאזלא דינא דמלכותא עכ"ד וכן יש לדון מתשו' מהר"ר שמואל די מדינה ח"מ סי' כ"ה (רב מפורסם בעיר הגדולה שאלוניקי בסוף מאה הע"ו לאלף הששי) והוא שהרב כשאל מאנקונה יע"א בזמן א' שחזר לדת הנוצרים כפירטוגאלי וכו' לאנקונא ונתיהד ולזה האיש היה חייב לו נכרי א' סך מה ותבע האיש ההוא את הנכרי שיפרע לו הסך ההוא, א"ל הנכרי הנה ראובן היהודי חייב לי סך זה מתמשך והוא מזה, וכן היה כי הועבר חוב ראובן לגוי האיש במעמד שלשתן וכתב הקאפיטולי על שמו שיפרעהו ראובן לאותו האיש בזמן הנעשה ביניהם וקודם שהגיע הזמן הנועד נתודע למלכות האפיפיורית שאותו האיש אחד שקבל דת הנוצרים חזר ונתיהד. וגזר האפיפיור על כל מי שיש בידו כסף ושוה כסף מאותו האיש שמתחייב למוסרו ביד הויסקיבלטו של הארץ ההיא, ויהי כשמוע ראובן הנ"ל הלך ומסר אותו חוב שהיה חייב לאותו האיש ביד שופט הארץ כמאמר האפיפיור. ושוב תבע אותו האיש לראובן לדין תורה שיפרע לו הסך ההוא כי היה יכול להצילו וכדומה מאלו הטענות והרב ז"ל האריך להשיב בפרטי דינא דמלכותא, וסיים וכתב דכיון דהוא גזרת האפיפיור דיש לו כח לעשות חוקים כרצוני וכ"ש דבדבר זה קפיד הרבה יען הוא חוק קדום בדת הנוצרים שכל החוזר ומתיהד ממונו למלכות אין לך דינא דמלכותא גדול מזה, ומלבד שראובן פטור מאותו סך בהראותו קבלת השופט עוד זאת כי יפה עשה וקיים גזרת מלך ועליו תבוא ברכת טוב את"ד. הנה כמה הלכתא רבוותא איכא למשמע מתשו' זאת הרב ז"ל מבואר להדיא דאפילו גזרת האפיפיור דיש לו כח לעשות חוקים, דנראה מפירוש דס"ל דאפילו לדעת הרמ"ה והרמב"ן ושאר הראשונים דס"ל דדינא דמלכותא ה"ד בדינים הקבועים כבר ד"ה ובכל המלכים שעברו הנהיגו כן במדינות מלכיהם. אבל אם הוא מחדש בכל יום חוקים חדשים לא הוי דינא דמלכותא וכן היא דעת הרשב"א הנ"ל מש"ש דינא דמלכותא ולא דינא דמלכא. עכ"ז ס"ל להרב ז"ל דבלא מודים דבענין האפיפיור שאני שיש לו כח יותר מכל המלכים לעשות חוקים בארצו כפי רצונו לטובת עמו ולקיום דתו וכדומה, ולזה כתב עוד טעם כ' דהוא חוק קדום בדתם רצונו לומר דמלבד דאם היה כלבד רצון האפיפיור היה די להקרא דינא דמלכותא. אלא עוד זאת דהוא חוק קדום בדתם דהוי דינא דמלכותא גם בערך שאר מלכים ולזה אמר דקפיד הרבה והוא ברור כמובן. ומתוכו למדנו לנדון שלפנינו תרתי הלא האחת. כשהאפיפיור לא גילה דעתו בזה, א"כ לו אינו אלא קיי דינא דמלכותא, וזאת שנית שאינו ענין נוגע לדתם כמו אותו נדון של מהרשד"ם ז"ל א"כ אין ענין לדינא דמלכותא כאן. שלישית. כיון דהספרא מתנת דלא קפיד בכך ואדרבא רצוני הנותן שלא ישארו אנשים במלכותו אנשים מופקרים בלי רסן שום דת אם נוצרים ישמרו דתם, ואם יהודים יקיימו תורתם וכגון דא ודאי לית מאן שיוכל לומר שהיהודי יכול להקריב משפטו בחלות בחוקי המדינה מטעם דינא דמלכותא נגד דתו המקובלת מאבותיו בדבר שאין המלך מקפיד ובאומרו ומבירם. ובדרך זה אתה תראה להדוכנו ר' אשר (גאון ישראל בטילדו אשר בספרד קרוב לאלף וגם"כ לזכרונם אשר כל הגולה אחריו דברו לא ישנו כמ"ש מהרי"ו קראו בתשו' החדשות אבקת רוכל דצ"ו שאלוניקי סי' קנ"ה) כתשו' כלל ק"ג ופסקה ש"ע ח"מ סי' ע"ד וז"ל ומ"ש שנפל מחלוקת בין המפרשים שכשהמלך גזר על המטבע לפחות או להוסיף אם דינא דמלכותא דינא? לא ידענא מה שייך להזכיר כאן דינא דמלכותא אם המלך עשה מטבע חדש שיצא במלכותו, כמו"מ ובמקח ובממכר ופסל את הראשון בשבילו לא גזר להפקיד למלוה שהלוהו מטבע טוב שיקבל מטבע רע, המלך אינו מקפיד אלא שיהיה הראשון נפסל. ויהיה המו"מ במטבעות אחרות ואינו חושש אם יפרעו למלוה כפי ערך הראשון

כי

בי כזה אין המלך מפסיד כלום ע״כ. ותשו׳ זו הביאה מוהר״א ששון ז״ל בסי׳ קנ״ג וסיים וכתב וז״ל. ה״ד משום דהמלך לא גזר שיפרעו החובות בהלו המעות. אבל אם המלך גזר כפי׳ א״כ דהויא דינא דמלכותא ע״כ. וכ״ז חידוש גדול שאפילו המלך פסל המטבעות החשובים והוציא אחרות גרועים באותו ערך. ר״מ הזהוב שמשקלו עשרה כסף ששוה עשרה יוליי ופסלו והוציא אחר שמשקלו שמונה כסף ושיהיה שוה עשרה יוליי וא׳ היה לו ר״מ שטר חוב על מאה יוליי אבל נתן לו מהמטבע הראשון החשוב וא״כ כשגזר המלך לפסול את הראשון ה״ל כמי שגוזר להדיא שכל מי שיפרע יוליי יפרע מזה החדש לחשבון עשרה יוליי שהוא פסידא למלוה עשרים לק׳, כיון שהראשון פסלו והיכו בעולם, עכ״ז כתב אבינו רוענו הרא״ש ז״ל דכיון שאם היהודי רוצה לקיים הדין ולפרוע ערך המטבע הראשון (ר״ל ויתן לו מאה וכ׳ במקום מאה) המלך לא אכפת ליה ולא מידי, כגון כדון זה לא הוי דינא דמלכותא וחייב היהודי לפרוע ערך המטבע הראשון. ועוד ראיה גדולה שכל שהמלך אינו מקפיד והכתנו מצווים מתורתנו הפך נוויו לא הוי דינא דמלכותא והוא ממ״ש מוהר״ר נחמיה תלמיד ר׳ אשר הנז״ל (עיין מוהר״מ אלשקר סי׳ י״ט) שנשאל על מס את״ח משום דינא דמלכותא דינא והשיב וז״ל וא״ת דינא דמלכותא דינא ומלכותא אמר ליפרע הטורכא מרבנן הא ליתא דכל מילי דלאו דינא ומלכותא אמר דליעביד לא מתקרי דינא דמלכותא ואפילו ואמר המלך לכל היהודים שבמלכותו או תפרעו כך וכך או תלאו מן מלכותי (ר״ל שכיון שהיתה הגזרה כזה האופן א״כ גם הת״ח היו מוכרחים לגאת והיה להם פסידא) ועמדו הקהלות ופדו עצמם בממון רב עכ״ז הת״ח פטורים ע״כ. והרב כרם שלמה המהריליו ז״ל (רב מפורסם בשאלוניקי כמאה הו״ז לחשבונם) סי׳ ל״א דקפ״ד ע״ד הביא תשו׳ ז״את והקשה עליו וז״ל ודברים הללו קשים אללו שהרי איכא במס המלך הנאה למלך וגם הוא מחוקי המלכות אטו המלך מחלק בין מי שהוא ת״ח דלא יפרע מס למי שאינו ת״ח? זה לא יעלה על דעת וכיון דמחוקי המלכים אפילו שיהיה נגד דין תורה דינא דמלכותא דינא וכ״ע עכ״ד. ואחרי המחילה רבה אמינא ליה דלא ירד לעומק יסוד דינא דמלכותא. שהרי עיקר דין זה שהוציאו חכמי המשנה והתלמוד לאורה ואחריהם כל שרי לב חכמי ודייני ישראל מיום גלות יהודה מעל אדמתו, ועוד היום, לא מדעתם בדוהו כי מה כחם ופה לחדש לנו חידושים ודינים מה שאין שרשם בם׳ כ״ד כנודע ומפורסם וכפרט לבטל דין תורה חלילה להם! אלא האמת הוא כי שורש דין זה הוא מקרא מלא אשר קדשנו במצותיו וצונו ירמיה נביאנו מיום גלותנו מארצנו" דרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה" (ירמיה סי׳ י׳) ומזה יצא לנו דבכל דבר שבממון אשר יבא נזק למלכות או משפט שהוא נגד ישוב מדינתו (מה שלא כמנ״ז משפט כזה בתורתנו בשום אופן) אנחנו מחוייבין לתפוס דינא דמלכותא ולהניח דין תורה, ואחרי שהתברר לנו שורש זה נור ממנו חוכב, הרואה יראה כל הדינים הפרטיים המפוזרים לאלפים ולרבבות בספרי הפוסקים הראשונים והאחרונים כלם יסבו כלבתם על אופן שאציין לפניך והיינו. אם יהיה האופן דדינא דמלכותא עם דין תורה מנגדים זל״ז אם יש אופן לקיים שניהם באיזה אופן שיהיה נקיים שניהם ואם א״א לקיים שניהם אזי חזינן אם דינא דמלכותא קפיד אזי מבטלינן דין תורה ותפסינן דינא דמלכותא משום שלום המלכות ושלום העיר כאשר צונו ה׳ אלהינו ע״פ ירמיה נביאנו ואם דינא דמלכותא לא קפיד בזה כלל אם הישראלים דנים באותו ענין כפי דין תורתם ולא כפי דינו, כי לא יבא לו שום נזק וכדומה לזה אזי, יבא מארה ויעקר מן העולם כל מי שעוקר דין תורה בפתחון פה כזוב כזה. ודבר זה הוא ידוע ונגלה לכל מורה הוראות בישראל אין גם אחד שיתעלם ממנו. ומעתה זו היא כונת מוהר״ר נחמיה בכדון מס הת״ח שכיון שהישראלים מצווין שלא ליקח מס מהת״ח וכמ״ש הכתוב "מנדה בלו והלך לא שליט למרמא עליהון" (עזרא ז׳) וג״כ מצווין לקיים דינא דמלכותא לפרוע מס אקרקפתא דגברי אין נקי ומכללם הת״ח והמלך אינו מקפיד שיקחו מזה או מזה כ״א שיבא סך מסויים לפי חשבון נפשות כך וכך ולא אכפת ליה ממי שיהיה א״כ הרי הגענו לכד הראשון שכתבנו דאי יכולים לקיים שניהם חייבין לקיים, ואין פתחון פה מט בם דינא דמלכותא דהוא בטיה על שלום המלכות ושלום העיר וכל דהמל׳ לא קפיד וכאמור הרי שלום מלכותנו קיים וא״כ ממילא חייבים כדין תורה

והוא

והוא ברור בכונת מוהר"ר נחמיה שילך מוס ע"י ר' אשר ז"ל ודבו כבר גילה דעתו באופן פוסל המטבעות על אופן זה מנגש וכאשר הבאתי דבריו לעיל סמוך ונראה והדברים ברורים עד מאד ושו"ר להתשב"ץ ח"א סי' קמ"ג שכתב להדיא בחילוקינו זה ממש והביא ראיות מופתיות לזה. וסיים וכתב. ואין להאריך שלא נמצא מי שיחלוק בזה כלל ע"כ. עלז לבי ב"ה. וכוונא לזה העלה הרב מוהר"ש מורפורגו ז"ל והרב הג' מר חמיו רב יוסף פיאמיטא ז"ל רבנים מובהקים באנקונא יע"א במאמר שעברה (עיין שמש צדקה דב"ט וכמה רבנים מסכימים ע"ז כמעט כל רבני איטאליא ומכלל' הרב מנוח קורקוס רב דקהלתינו יע"א והרב ברש שלמה הנז"ל עצמו ועיי"ש כי אינו יכול להעתיק ספרים עוד. זולת בשתי ראיות בריאות וטובות אתן גמר טוב לשיטתנו הנ' הזה והוא. שהרי אתה רואה להרשב"א גדול הראשו' בתשובה תשו' דסי' שנ"ו הבאתיה לעיל שהוא המעמיד דגל דינא דמלכותא ונושא אניכה לפניה והרחיב וביאר לנו דיניה בכל פינות חלקיה ואמר כפי' שבכל אותם הדברים דיינינן בדינא דמלכותא אפילו נגד דין תורה. ועכ"ז פוק חזי מ"ש הוא עצמו בתשו' הובאה בב"י ח"מ סי' כ"ו וז"ל כל הסומך לעקור נחלה דאורייתא מפום דינא דמלכותא טועה וגוזל ואפילו גזלה ושיב רשע מקרי! כי עושה אלה מפיל חומות התורה תורת משה ועוקר שורש וענף והתורה מידו תתבקש ע"כ. וכ"כ הגאון חיים רופא ז"ל (גאון בא"י בסוף מאה הט"ז לחשבונם) סימן י"ב וזה לשונו אמנם כמי שזוכה בדין תורה ואין למלך שייכות בנימוסי המלכות תו לא אמרינן דינא דמלכותא לבטל דין תורה וכל שכן וק"ו בענין ירושה אשר זאת התורה אשר שם משה כאשר היטב שם שם לו.

חק ומשפט שלא תשנה את תפקידה שהא ודאי חוזר הירושה ליורשת בדין התורה עכ"ד והוא האמת והוא הצדק דכיון דענין של הירושה מלבד דהמלך לא קפיד עוד זאת דהוא איסור חמור דכתיב ביה חוקת משפט וכאשר נתבאר לעיל בסעיף הב' שהוא בפירות ואפיקורוסות לדון הפך התורה, וכיון שהגענו לזה כבר ידוע ומפורס' שבדבר איסורי הדתות אין שייכות לדינא דמלכותא וכ"כ הגאון הפילוסוף הר"ר שמעון בן צמח דוראן ז"ל (רב מפורסם ספרדי וגם לאלגייר והיה רב ואב"ד והגיע לגבורות שם ונלב"ע בש"א ת"ס לחשבונם) וז"ל בתשו' (ח"א סי' קנ"ח) ואל תשיבני מדין גזל שיש בו איסור תורה ודינא דמלכותא דינא. וממילא הותר הגזל דשאני התם שהאיסור שבו אינו אלא מחמת אותו הממון וכיון דבאותו הממון שליט בו המלך ודינו דין גמור חוזר האיסור היתר גמור שהרי אין כאן גזל שכל מה שעושה המלך מדינא דמלכותא כדין עושה אבל באיסורא דלאו בכה"ג ואין יד המלך באמצע היכי הותר? והא ודאי ליכא למימר דשרי משום דר"ד כי ליכא דינא דמלכו' באותו איסור להתירו ולא שייך בו, וזה פשוט לילדים והאריכות בו מותר עכ"ד. ועד אהרון ברור שלפנינו נתבררו דברים אלו בשאלה בס' תשו' מאהבה להגאון מוהר"ר אלעזר פלעקלס ז"ל (ראב"ד בעיר פראג בתחלת המאה אשר הנחנו בה) וז"ל ומ"ש מעכ"ת לפי חוק המלכות יר"ה הקדושין אינם תופסים וכו' הם כי לא להזכיר שפקודת מלך היא שתחיה תורת ה' בטלה חלילה! החכם אמר ירא את ה' בני ומלך (משלי סי' כ"ד) ונאמר אני פי מלך שמור ועל דברת שבועת אלהים (קהלת סי' ח') ואחז"ל אני בכון לשמור פי מלכי אה"ע, בלבד שלא יעבירונו על השבועה שנשבענו למקים ב"ה לשמור מצותיו. אמת ויציב ונכון! לא עלה על לב מלכי הארץ מכמה דורות להשבית מצוה ה' מן המצות או להעביר חלילה! מעל חוקי רצונו ית' איפכא מסתברא כלם באמת מלכי חסד מחזיקי דת כל עם ועם אשר כ"א יכול לשמור ולעשות כפי חוקיו ומצותיו הכתובים לפניו. ואף כי דתיהם שונות זכרה האלהים לטובה את כבוד אדוננו הקיסר פראנץ הא' יר"ה הוא מלך אוהב צדקה ומשפט בארצותיו וחפץ שיהיו כלם בני האמונה ואינו חפץ לעקור שום דת הנתונה לשום אומה ולשון עכ"ד (עיי' בס' תשובה מאהבה ח"א סי' קי"ז).

ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת יאמרו נא הפקחים האמיתיים מכל עם ועם הקוראים משפט זה! מה ענין דינא דמלכותא עם דין נחלה דאורייתא? מה רעותא מתיליד לשלום העיר ובנין המדינה אשר נלטוו בהם הישראלים לשמרם בכל נפשם. מפני קיום דין ומשפט זה כדת משה? באיזה מן הזמנים ראינו או שמענו שהאפיפיורים הקפידו שלא נדון כדיננו הפשוט

והמבורר לעין כל ? מי כבש וראו ה׳ ? ? יקרא ויגיד קורא הדורות מראש ובעיניו יראה שמיום גלות יהודה מעל אדמתו הלכו בנימוסי תורת משה רבם ! ואף גם זאת בהיותם בארץ לא להם אלה מפה ואלה מפה משיו עצמם לקיים כל הכתוב בספר התורה ואל משמים נתן אותם לרחמים לפני שוביהם אפילו שהיו עמים עובדי אלילים אשר לא ידעו את ה׳ ואת תורתו . ואת כל אלה ישראל עושה חיל לשמור ולעשות את כל אשר צוה ה׳ ביד משה נביאו , כ״ש מזמן אשר גברה מלכות האדירה הזאת אשר אנו מסתופפים בצילה . היא המלכות אשר פרשה האלהות בעמים , היא המלכות אשר תזכירהו יום יום להודיע שיש שליט בשמים ובארץ מושל ומשגיח ומעניש , היא המלכות אשר נתנה כבוד לה׳ ולתורתו ונתוועדו ע״י דברים יקרים מתורת משה שהם חפצי שמים ודאי ! היא המלכות המשתדלת בכל מאמצי כחה ומיסדת עצמה בשולח לירים משקף העולם וע״ם לפרסם החידוש , והשגחה , ותורה מן השמים , ושכר ועונש , לגוים ערילים אדני השדה , עיקרים נפלאים אשר לא ידעום ולא שמעו את שמעם , היא המלכות אשר למדה תורה וד״א ותקון קבוץ המדיני ואהבת אדם לחברו לשמה עמים אשר כבהמות נחשבו לימים מקדם כנודע , היא המלכות אשר הפליאה חסדה עמנו הישראלים . היא המלכות אשר אם בשמאלה דחה אותנו בימינה הצילנו מידי טורפי טרף כמה אלפי פעמים (ועי׳ להגאון המפורסם כהר״ר היעב״ץ ז״ל בפי׳ לאבות כ״ד א׳ ען אבות על משנתנו כל כנסי׳ שהיא לש״ש עי׳ שם באורך דברי׳ כהוויתן ומאוס לקחת זאת ודו״ק היטיב . ועי׳ להגאון המפורסם מפראג בס׳ תשובה מאהבה בהקדמתו נקראת בשות עניים מ״ש על פסוק יראו ה׳ ברכו את ה׳ ועי׳ שם כל אותו בסית באורך וברוחב ועי׳ הקדמת רב פחד יצחק ח״א כמודעה רבה בתוכה אשורית . ועיין להר״ב שו״ת טור האבן בלוח ראשונה מהספר וסמוך להדפסה הנוגע לורי היודאיסמו״ס בלשון איטלקי . לאוהבינו החכם המפורסם שד״ל נר״ו ראה שם כל מ״ש בעמוד ח״י ויש לחזק דבריו מכמה מקומות ובפרט ממ״ש רז״ל על פסוק חבור עצבים אפרים הנח לו (הושע ד׳) ע״ש ב״ר פ׳ ל״ח ועי׳ ילקוט הושע שם . ודוק היטב אם בישראל כך באוה״ע אשר לא טעמו ולא ראו כי טוב ה׳ ולא שמעו את שמעו , ומעשה אבותיהם בידיהם בשומא בארובה ממש עאכ״ו ועי׳ עקידת יצחק שער ע״ד ועיין יפ״ת שם ודי בזה לפי שעה) האם שכוח תשכח קהלת ישראל בכ״מ שהיא את כל הטובות לה ? התזנח את כל הגרושים מספרד וצרפת והדומה להנה ובעידן ריתחא מלכותנו זאת גברה חסדה לקבץ נדחי ישראל אפיתחא דרומי (עיין שבט יהודה) ? התשכח קהלת רומי המיוחסת בישראלים ! שמיום גלותה מעל אדמתה לא נסתה כף רגלה לצאת מדחי אל דחי וממלכה לממלכה ולא שמעה מפי שום אפיפיור (אף ביום עברה וזעם) לאמר . קומו צאו מתוך עמי ! ומיום היותה היא ישבה בצל מלכותנו הזאת בעיני עבדים אל יד אדוניהם ולעולם היתה לה לחומה ולמחסה ביום זעם ובכל צרתה לא נתנה (ר״ל המלכות) לזאבי טרף להרע עמה ותמיד השגיחה עליה בעין חמלתה כנודע . את כל אלה תשכחנה ? לא תשכח מפינו לעולם ועד ! ולעולם נשמור לה החסד והרחמים ובריתאי נאמנת לה להיות עבדים נאמנים ולהתפלל בשלומה כאשר החיוב מוטל עלינו ! מי זה עיניו לא תחזנה אמיתת דברי אלה ? והעד הנאמן חי וקים ׳ ! הוא מה שאנו רואים שמחזקת בידינו תמיד לפאר לקומם כנסיותנו ! לתת כח מספיק בידינו להחזיק דתנו גם בכמה דברים שהם נגד דתם כמו ענין הגרושין ענין יבום וחליצה , ענין היתר לישא בת אחיו או בת אחותו (עיין הרשב״ש סי׳ שו״ה) האם לא תחשב לה לצדקה ? הא ודאי כן הוא בלי ספק כי כל לבבות דורש ה׳ ! וגם השכל גוזר כן להשתדל שיקויימו הדתות כל אומה מה שקבלה מאבותיה כי הוא תקון גדול וחוק לקבוץ המדיני למען לא ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד ואיש הישר בעיניו יעשה !

יאמר נא הקורא הרודף אחר האמת ! אם השכל הישר הנטוע בו אינו מואס בטבע קיים מראות ברע איש את׳ משחק על הבריות ובאומר ביד היוצר כן הם הדתות בידו ? בשנה שילטער מתיקי הנוצרים יאמר אשר הוא יהודי . ובשעה שילחמוהו משפטו ודתי היהודים יתלה עצמו באילני הארץ , אוי לדור שכך עלתה בימיו , קדקד שערי מתהלך באשמיו ! ! ! *) ובאמת ופה אמר

*) עיין ערוך הפרחוני ערך גלב

אמר הפרסי שבזמן התלמוד, או יהודי או ארמאי! הרבנים ק"ו בזמנינו קבוץ המדוני וגונב וגוזל כשאנו כפס בהתלות עצמו בחוקי המדינה והוא אומר אשר הוא יהודי ודתו מכרזת עליו שכבר הוציאו מכללה.

אל יאשימני הקורא אם מרוב שיחי וכעסי אוסיף ואומר שאם עדיין לא נכנסה תרופה למחלה זו נדע בבירור כי כמעט זמן לא כביר יהזרו הדעות לדעות דור הפלגה או היוה דעות זרות אחרות אשר המה כליון חרוץ לכל יושבי תבל ושוכני ארץ והדברים עתיקים למכונים מחודדים העיסקים כישובו ובנינו של עולם, למען דעת ולהבין כי הבנאים הגדולים הם האמונה והצדקה והמהרסים המשחיתים הם הם הכפירה והגזל, אשר אנחנו בהם כנדון שלפנינו! — ידע נאמנה' כל קורא מכתבי זה שכדברי כן הוא! ילך וידרוש בבתי מדרשי הרבנים אשר בכל חלקי הכדור, אם לא ימלא מבורר לעיני השמש שהאנשים הישראלים המבקשים נחלה נגד תורת משה הם נדונים כופרים לדוקים עוקרי התורה גזלנים מפורסמים, ואם תבקשו אחריהם תמצאום עוברי עבירות אחרות ביד רמה. אי שמים!! אחינו הנוצרים! אהובינו המשיחיים' לא אחים אנחנו! לא שתי נטיעות אנחנו וינקות מגומא א' היא תורת אלהינו אשר בידנו! לא כ"א קבל בה פי' א' מאבותיו? האבותיכם השלוחים מסרו בידכם פי' הדת המשיחיית ואבותינו הרבנים מסרו לנו פי' דת היהודית! ומעולם היותם למעוז ולמחסה נגד הקמים עלינו להחזיק ביד הרבנים בקיום דתם, וטעם הדבר. כי אתם חוקרים תמיד אחר האמת וע"כ מצאתם שאין עול בידינו בהיותינו מחזיקים תורת אבותינו בידינו ותחשב לכם לצדקה ולחסד רב באמת. ועתה למה תהיו אחרונים להשיב יהודי אל עמו ואל אלהיו? למה תהיה העדה הזאת כצאן אשר אין להם רועה? הקיצו ורננו חכמים ופקחים! כי באמת לא עת לחשות כי עוד מעט אבדה האמונה כי איש ברעהו יתעלו ולאחיו יאמר לית דין ולית דיין ח"ו חלילה! והדברים ארוכים. כי ע"כ מבטחי בה' שבעבור דברי אלה יעשו פירות ופירי פירות לאהבת האמת ויהיו הדברים האלה היוצאים מחדרי לבי בקנאתי את ההמון מכל צד ופנה מעוררים את החסד ואת הרחמים לפני מלכנו האדיר החסיד האפיפיור **פיוס התשיעי** יר"ה ויצא דבר המלכות מלפניו לתת לנו כח ועזר לקיום דתנו כי בשלומה שלום יהיה לנו וקבוץ המדוני לא ישחת מקרב אומתנו זאת. **ובכן תהוה באור פני מלך** וכערך עבד המתחנן פה אל פה אל אדונו יהיו דברי אלה ואומר. הנא אב הרחמן' הנא מלך חסיד! הנא מנהיג כשר וישר! השקיפה ממכון כסא מלכותך אל חרבן דתנו אל שממות קבוצנו אל הריסות ישובנו בכל אשר עברנו מי ירפא לנו הצולי השפוניו? אם לא מלכנו אשר לבו ביד ה' אלהי אבותינו. מי יטע בינינו האהבה והאחוה אשר המה יסודות חזקים לאמונת אבותינו אם לא עוז מלך ראש אומות המתאמץ להעביר גלולים מן הארץ והאפיקורסים כרות יכרתון כאשר עשו והצליחו כמה אפיפיורים ועלתה בידם. אתה עתה ברוך ה'! קומה עזרתה לנו תעוז ידך תרום ימינך להנתן דת לכל עם ישראל אשר תחת ממשלתך הרמה והנשאה לקיום דתם ואשר ירשיעון אלהים לא יוכל עשותו גם ענוש יענש ותשקוט הארץ. מלכנו מלך ירא אלהים! הקרב נא כיום קרבן מנחה גם אל דת משה אמונתי הזקנה בת אל הגדול, חוס ורחם עליה לעמוד בפרץ לבלי יתפשט נגעת האפיקורוסות בקרב אומתה ועם ה' החסד.

אהה מלך עובר על פשע' אהה מלך מוחל וסולח! אל תשת עלי חטאת אם מרוב שיחי וכעסי העזותי מצחי לבא אליך המלך להתחנן ולבקש מלפניך בעד עמי וקיום דתי כי זאת חובתי ואשענה ועל רחמיך וחסדיך המרובים נשענתי וידעתי כי לא תבישני ואל בחמתך תדינני ואל תסתר פניך מעבדך ואם אנכי חטאתי ויתר העזותי לדבר לפני מלך אדיר כמוך דברים אשר לא כדת החסד והרחמים אשר יסיבנו כסא כבודך המה יהיו מלוצי יושר בעדי, לעבור על פשע ולמחול אשם וכסא אדונינו המלך ומלכותו בקיים ומאירים ומזהרים ככוכבי השמים אמן.

ועתה אבוא ואביטה אל הסעיף הרביעי. אם חייבים כל רבני גולה לרדוף עד"ן הכת דלא נוותי דיכא בענין עקירת נחלות והדומה לזה ולכופם בכל אלות הברית עד שישמעו אל דברי התורה

וגם

וגם ע"ז נאמר דמילתא כדנא אינה צריכה לפנים דכל ישראל בעלי דבר הינהו בלי ספק ומי לא ידע זה? שכל קהל עדת ישראל הפזורים בגולה ממזרח וממערב מצפון ומים הם שותפין ערבים קבלנים זל"ז לקיום את כל הכתוב בס"הת הזה ואם איש אחד יעשה הרע בעיני ה' תצא הקצף מלפני ה' על כל העדה עד כי יבערוהו מתוכם, או יחזירוהו למוטב, ולאו חדשה מילתא כדנא באומתנו זאת.

הלא כהקהל קרח את כל העדה פתח אהל מועד נראה כבוד ה' אל כל העדה ובאף ובחימה וקצף גדול דבר אל משה ואל אהרן לאמר "הבדלו מתוך העדה ואכלה אותם כרגע" ואיך חשב האל ית' לעשות כזאת בהיות עול גמור? וכמו שהשיבו מרע"ה "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף" אבל האמת הוא דכאשר ראה הקב"ה כל קהל ישראל שם פתח אהל מועד. ושלא היו אחד מהם מוחה ביד קרח ועדתו כאלו כלם חפצים בדבר. או לא איכפת להו. כמי שאומר ועבור עבירה מי שירצה ויחלל את ה' מי שיחפוץ, והמה רואים מנגד מרחוק. ולזה אמר למשה ולאהרן מה לכם בנסיון הזה מקרח ועדתו? הבדלו מתוך העדה הזאת — עדת בני ישראל — ואכלה אותם כ"מ ולא תצטרכו לנסיון אחר פרטי! א"כ לא היה זה עול כחק היושר האלהי לפי ערבות האומה. אלא באמת משפט צדק לפי שמי שיש בידו למחות ואינו מוחה הוא נלכד ונתפש באותו עון ומרע"ה בדרך פתחון פה וכמו שמבקש לטענות נכוחות כדי להציל הבן מכעס אביו התחיל בלשון התימה הזה האיש אחד יחטא וכו' וכונתו היתה להציל מהעון הגדול מהכפירה. ולבקש מחילה על העון שלא מיחו, ולזה התחיל אל אלהי הרוחות לכל בשר בלו' כיון שאתה בוחן לבות וכליות ואתה ידעת בליותם כי אין בלבם צד מינות. א"כ העון שלא מיחו ראוי שתמחול אותו כנגד העונש הגדול להוציא הקצף על כל העדה לכלותם כרגע (עיין הרמב"ן עה"ת ומוהר"י אברבנאל ז"ל ויפה דבריו ואני בעניותי השלמתים ודוק) והענין הזה עצמו תמצאהו במעשה עכן שמעל בחרם (יהושע ז') ויצא הקצף מלפני ה' לתת אותם ביד האמורי להאבידם ואמר ליהושע "חטא ישראל! וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם כחשו וגם שמו בכליהם, ולא יכלו בני ישראל לקום וכו' כי היו לחרם ולא אוסיף להיות עמכם אם לא תשמידו החרם מקרבכם" גם כאן תפול השאלה הגדולה. אם עכן חטא ישראל מה חטאו? וראוי היה יהושע לתפוש דרך רבו. ולהשיב ולומר. אהה ה' אלקים. האיש א' ימעול מעל ועל כל העדה תקצוף? אבל מי לא ידע שמעת אשר חנו בני ישראל לפני הר סיני אשר נאמר עליהם ויחן שם ישראל נגד ההר (שמות י"ט) מאותו יום נחשבו כאיש א' בעל אברים רבים ונכבדים וא"כ כמו שבהחלי אבר מאברי האדם יעדר בריאות אותו האיש בכללו ואין תרופה למכתו אם לא או ברפואת אותו האבר הפרטי אם יש לו רפואה. או אם אוא — ר"ל החולי — בלומת הרופא, להשתדל תכף לקצץ אותו האבר מן השורש ולא יתפשט בכל האברים כי ידוע כי הרע מפסיד את עצמו ואת אחרים אשר בשכונתו כן הדבר הזה כי כשיחטא האיש הישראלי הפרטי חטא חמור תסור ההשגחה האלהית מכללות האומה, וישלו אויבים לשודד אותה, כמו שהיה בעכן שהוא לא מת אבל מתו במלחמה ל"ו צדיקים והגיע בזיון וצער לאומה בכללה במנוס' חרב עד אשר היא לבבם למים וכ"ז כדי לעורר את האומה לבער הרע מקרבם ואם האומה וראשיה ומנהיגיה על עמדם ועמודו להציל עשוק מיד עושקו או לרפאת השבר ההוא, או לבער קוצים מן הכרם אם הענין צריך לכך אז ישוב עמלו בראש הבליעל עצמו וישוב ה' ונחם על הרעה אשר דבר לעשות לעמו, וזה הוא משפטי האומה הזאת עם האל ית' בבחינת התורה באמרו "אתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" ואיך יקראו כלם ממלכת כהנים ואית בהו בעלי מומין הפסולים למזבח? אם לא שירפאו מומי חבריהם או יגרשוהו מהסתפח בנחלת ה' וע"ז יהושע לא השיב תשובה כמשה רבו האיש אחד וכו' כי ידע כי על אדנים אלו הוטבעו תנאי האומה הזאת ובריתה עם אלהיה וידע ג"כ כי תשובת מרע"ה לא היתה כ"א בדרך פתחון פה להציל את ישראל ולהליץ בעדם במנהגו הטוב ובמאמר הכתו' "לולא משה בחירו עמד בפרץ לפניו.

ועוד חזוק לדבר הזה תשקיפהו השקפה מכרחת כשבנו בני גד ובני ראובן את המזבח על

הירדן

הירדן (יהושע כ״ב) והיה שנדמה להם לישראל שהיו רוצים לעקור לאו א׳ מן התורה ״השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה״ והם רצו לבנות מזבח מעבר לירדן לשם ה׳ וע״ז נקהלו כל עדת בני ישראל שילה לעלות עליהם לצבא אם לא ישובו ויהמו מאת אשר זממו לעשות. ושלחו להם את פינחס ועשרה נשיאים להתוכח עמם לחזור מדעת זה, ראה ויכוחם שם באורך ותדקדק בו כל צרכו וראה כי תכלית והשלמת ויכוחם היה בהביא להם ראיה, מענין עכן בן זרח באמרם ״הלא עכן בן זרח מעל בחרם ועל כל עדת ישראל יצא הקצף והוא איש א׳ לא גוע בעונו״ דיק ותשכח שהתחכמו לנעול ויכוחם בדברים אלו כנגד המשיב להם לאמר. ומה לכם ולנו כי באתם אלינו? הניחו איש בחטאו ימות ויבא בעל הכרם ויכלה את קוציו. ולזה גמרו דבריהם בחכמה לאמר שבישראל אינו כן שהרשע אינו נלכד בעונו כל זמן שלא מיחו בו ולא עשו כל טצדקי עד הכאה עד נזופה לבל יעשה את אשר זמם לעשות בכל מה שביכולתם. ואחר שעשו את שלהם הוא רשע בעונו ימות והראיה לכל זה מעכן כי יצא הקצף על העדה לעוררם שיעשו את שלהם וכל העם ישמעו ויראו והוא איש א׳ לא גוע בעונו. ובכל האמור ומפורש יבואר לך באר היטב ענין מצות עגלה ערופה. הפליאה הנשגבה אשר אתה רואה בעניננו שבשביל שנמצא חלל באדמה לא נודע מי הכהו יהיו חייבים כל זקני ישראל לכפרה. ולהתחנן אל ה׳ בעת הזאת לאמר. כפר לעמך ישראל אשר פדית ה׳ ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל, ואיך יתן דם נקי בקרב עמו ישראל? האיש א׳ במסתרים יהרוג נקי. או עשרה רוצחים ידיהם ינואלו בדם ועל כל העדה יקצוף? אם לא שתאמר באמור שהיתה האמונה מפורסמת באומתנו כי כלנו ערבים זה לזה. וע״ז אל החיוב על כל העדה לכפר אותו עון ולבקש מלפניו ית׳ לכפר הדם הנקי עם אותו החוק של העגלה ערופה ברוך יודע נסתרות ברוך הוא (עיין מוהר״י אברבנאל ז״ל והרמב״ן ז״ל, שכתב שהוא מהחוקים בשתי דברות כלל כל דברינו ודוק כי קצרתי)

קורא חביב ונחמד! ידעתיך בשם מכיר ורגיל בפשטי המקראות הללו וידעתי גם ידעתי במדת אמת אשר בקרבך כי תודה ותאמר שאין להם פשט אחר,

וזה אין לי ספק בזה שלמותך ויושר דעתך. אבל יש לי נחת להביאך אל בית אמי ואל חדר הורתי בעבור תאותך דעת כל חכמי ישראל מאותו דור ועד עתה איך לא נטו ימין ושמאל מדרך זה הכל לפי העת והזמן. ולא אטריח אותך בהביאי אלף מחברים כי יכלה הזמן והזלתי ואירא פן אהיה עליך לטורח ולמשא כבד אבל זאת העצה להביא מן המפורסמים לפוסקים גדולים דור ודורשיו. מהם שפסקו דין זה להלכה. מהם להלכה ולמעשה. הראשון הוא אדוננו המיימוני בספרו (מורה נבוכים ח״ג פמ״א וביד החזקה פ״ה מהלכות ממרים ובפ״ג מה׳ רוצח) וז״ל וכן הדין הללו באחד או עדה מישראל שזדו בדבר לעבור על איזה מצוה שתהיה ועשו אותה ביד רמה מיתתם מיתת כפירה, וראיה לדבר ענין בני גד ובני ראובן שבא בהם, ויאמר כל העדה לעלות עליהם לצבא ואח״כ ביאר להם בשעת התראה שהם כבר כפרו בהסכימם על העבירה ההיא הכפירה בתורה כולה והוא אמרם ״לשוב היום מאחרי ה׳״ והשיבו גם הם אם במרד ואם במעל וכו׳ והעלה כידך אלו העיקרים ג״כ בעונשים עכ״ד וכן פ׳ הטור ח״מ סי׳ כ״ו וסימן תכ״ו ומר״ן מוהר״י קארו ז״ל שם עיי״ש באורך. ועתה שמע דברי הרב הגדול הערמה (רב גדול ופילוסוף בסאמורה אשר בספרד במאת הי״ד לחשבונם) וז״ל. וכן הוא הדין בכל מה שחטאו היחידים בכל ציבור ולציבור בפרוץ באיסור מאיסורי התורה. שהעלם עין השופטים ומנהיגים מתיר אותם, כאלו הם מותרים מן הדין ולא נכתבו בתורה. שכבר. הפכו בזה חטאת היחיד אל חטאות הצבור מכללם. וכמה פעמים דנתי ע״ז לפני מנהיגי ישראל והסברתי להם שהחטא הגדול אשר יעבור עליו איש איש מבית ישראל בסתר ושלא לדעת הרבים וברשות ב״ד חטאת היחיד הוא והוא בעונו ימות ע״י ב״ד של מעלה או של מטה וכל ישראל נקיים כמו שהיה עון פלגש בגבעה אם היו ב״ד שלהם מוסרין האנשים הרשעים ההם לבד ביד ישראל (כמו שעשתה החכמה אשר באבל שהשליכה ראש שבע בן בכרי בעד החומה (שמואל ב׳ סי׳ כ׳) אמנם החטא הקטן כשיסכימו עליו הרבים והדת נתנה בבתי דיניהם שלא למחות בו הנה הוא עון פלילי וחטאת הקהל כלו ולא ניתן למחילה אם לא בפורענות הקהל כמו

שהיה

שהיה כבני בנימין על השתתפם בענין זה שלא מיחו והחזיקו בידם והוא היה ענין קדוש כמו שביארנו שהם וב"ד שלהם הסכימו שלא להחזיק יד עני ואביון ולכן טוב ומוטב שיכרתו השבטים אתם בנפשותם משתעקר אות א' מן התורה בהסכמת הרבים עכ"ד ס' עקדת יצחק פ' וירא *) ושמע וידי הדברים בבירורן בטעם שיח מפי הרב הגדול שמעון דוראן ז"ל (רב מפורסם באלג'יר בתחלת מאה החמשה עשר לחשבונם) וז"ל ואם יקום בקרבנו איש אשר יבא להרים יד לסתור פינה מפנות התורה ולהפיל חומותיה קירות ואשישים, וישים אור למחשכים ומישור למעקשים, ראוי לנו להתחזק בנגדו ולעמוד ולגרשו משרשים, ובכלפעיני אותו מפריסים, וכל העולם עליו מרעישים, ולשרוף אותו באש אוכלת לחיש כיבשים, פן נהיה בענשו נענשים, כי גזרת מלך היא להיות ישראל ערבים ונתפסים בעד אשר אורחותיהם עקשים, וכו' עכ"ד (יכין ובועז ח"ב דפ"ז ע"א). ועתה אקיים נדרי אשר נדרתי להקורא האוהב' להמתיק לפניו הלכה למעשה ושכן עשו מעשה בכל הדורות עד דור סמוך ונראה לדורנו זה.

הראשון הרס גאוננו הספרדי ר' שלמה בן אדרת ז"ל את שהפליא לעשות הוא והרבנים רבנים עמו מברצלונא (בש"ה וס"ד לחשבונם) אשר עמדו כאריות וגזרו בכל אלות הברית על איזה חכמים בעיניהם מארץ פרובנצא שבצרפת מפני איזה פרושים פלוסופים שהיו מפרשים לספרי הכ"ד או איזה דרשות שלא היו הגונות ע"פ קבלת חז"ל ומעולם לא יצא מתחת ידם רצונו לומר מאנשי פרובינצא שום מעשה בפועל הפך הדת והפך הקבלה. וכבר ידעת שלא יקרא אפיקורוס אלא בכופר בדבר א' מן הדברים ואפילו במצוה קלה בפועל מפני דעת שנתבאר ממנו שאינו מאמין או שאומר בפה מלא בהכחשת התורה והנסים אבל כל שלא נודע שעובר עבירה ביד רמה אלא שלפרקים מדבר הטיפה שבלבו הבא לו מהרהוריו הבאים לו מחמת לימוד הפילוסופיא, והוא עוקר ענין מן הענינים אשר נלמדו בהם לא יקרא זה אפיקורוס (עיין רבינו הרא"ש בס' בשמים ראש סי' ר"ס הרדב"ז ושו"ת סי' קפ"ז ס' העיקרים מ"א פ"א ופ"ב זקן אהרן סי' כ"ה ד"ל ע"ד) ועכ"ז שפכו כאש חמתם ורצו להבדילם מתוך קהל עדת ישראל וראויים מענין בני גד ובני ראובן שביאר הרמב"ם ז"ל במורה הנז' (וכל החרדה הזאת רק מפני אשמת הגלוי ברבים כמ"ש התשב"ץ ח"ג סי' כ') עד אשר חזרו והתודו לפני הרשב"א ז"ל. ומי בראש המליץ הגדול ר' ידעיה הפניני הבדרשי ז"ל ודבר ידבר במתק לשונו הזך כעבד לפני המלך (עיין תשו' הרשב"א מסי' תי"ג עד סי' תי"ח שהוא כתב ההתנצלות הארוכה המלאה לה רוח דעת ויראת ה' ולוקח נפשות בשלמות רעיוניה, ויופי הגיוניה, ראה שם ותורה למאוד כי א"א להעתיק א' מני אלף מכל הכתוב שם).

השני הוא רבינו פרץ ז"ל (אחד מבעלי התו' סביב למאת הי"ב לחשבונם) הובאה תשובתו בכלבו סי' קמ"ג דקמ"ה ע"ב וזה לשון השאלה. יורנו מורנו אם יוכלו בני עיר להשביע בני עיר אחרת ולכופם שם בעירם לכל דבר אעפ"י שהם רחוקים מהם כמה פרסאות או אין כפיה לאלו על אלו. ואם יכולין לטעון אנו בשלנו ואתם בשלכם. תשובה לפי דברי השאלה כך היא דעתנו שחייבים כל ישראל לכוף ולהבריח איש את חברו כדי להעמידו על האמת ועל המשפט ועל חוקי האלקים ותורתיו. ודבר זה נלמד מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים. מן התורה. ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וכתיב שופטים ושוטרים מלמד שהשוטרים מקבלים שכר ואלו ואלו שקולים. בנביאים דכתיב והיה ה' עם השופט. בכתובים דכתיב ואריב עמם ואקללם ואין לאיש לעזור את קרובו ולהחליש כח ב"ד ואם עשה כן מה כתיב ואם

*) אחר הת"ל ס"ט עיין מ"ש הגאון המחבר נר"ו בס' קדושת יו"ט ש"ג (דכ"ז) שהאיר את עינינו בתשו' הריב"ש סי' תכ"ה. ואין ספק שדברי הרב עקי' ז"ל יסובבו על עיר סרקסטה, משכן לשכינתו של הריב"ש והרב עק"י. ועל דורם, ויפה סיים הגאון המחבר נר"ו שם שבלאת ידענו מי היו גדולי הדור בימים ההם ועד היום מימיהם אנו שותים.

ואם העלם יעלימו עם הארץ וגו' וכתיב ושמתי פני באיש ההוא ובמשפחתו . ואם תאמרו מי פ"ה והחלוש כח קרוביו מה כתיב יורו משפטיך ליעקב ברך ה' חילו מה טעם משום האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו (ר"ל שבט לוי הרגו איש את אחיו מאמו ואת קרוביו הישראלים במעשה העגל) וכן אם היו בני עיר א' עוברין על התורה או על הדין . או שהורו על א' ממצות ה' שלא כהלכה חייבין בני עיר אחרת לכופם ולהחרימם כדי להחזירם למוטב ואינן יכולין לומר אנו בשלנו ואתם בשלכם אלא כל ישראל מצווין להכריחם שכן מצינו בזקן ממרא ובעיר הנדחת שיושבי לשכת הגזית כופין אותם ודנים אותם עכ"ד .

השלישי הוא הרב ר' משולם בר קלונימוס איש לוקא (הובא בתשו' זו בס' בשמים ראש סי' פ"ה) שנשאל על אשה א' עשירה שהיתה מעיר ראגוזה וגם בעולם תקיפותה אצל השר ומושל העיר גזלה וחמסה וגרמה נזיקין גלוים וידועים לאיש ישראלי א' . ושוב באה בעיר אחרת דרך העברה והיה כח באנשי אותה קהלה להציל אותו עני העשוק מיד אותה אשה קושית והיו מקצת מטובי העיר אומרים שיש לתמוך יד אותו עני כי אין עוזר לו ולדבר את האשה קשות ולהורידה אל עמק יהושפט . ומקצת אמרו דיינו להפקיע את עצמנו ולא נתעבר על ריב לא לנו ולהשתרר על מי שאינו בן עירנו וע"ז בקשו דעת ר' משולם הנז"ל . וזאת תשובתו . האומרים למשוך ידם לא יפה דעתם . אבל מדת הענוה טובה היא אפילו שלא לשמה . אבל אין בה ענין לכאן שכל ישראל מצווין על לא תעמוד על דם רעך ואפילו לא היה כדבר אלא עסקי ממון מחוייבין כל ישראל לעשות דין ומשפט ולשבר ידי עושי עול . וכל הזריז להציל עשוק מיד עושקו הרי זה משובח . ומ"ו לאנשים אנשי מצעקת עשוק ורצוץ באה ואין כאן חילוק מקומות כי כל ישראל ערבים ז"ז (אמר המעתיק ס"ט בענין כזה לבוך מעיר אחרת כנדון זה מצאתי כתב הרשב"א ח"ג סוף סימן תמ"ב וז"ל ואיני רואה בזה שום חילוק מאמת חילוק הממלכות עכ"ד ועיי"ש) חלילה ! חלילה לכם אחי ורעי מלהתרשל מלעשות משפט בדבר הזאת עד תשוב מדרכה הרע ותשיבו לשם ותבקש מן השר לבוטלו . ואתם חכמים ונבונים לכם המשפט הזה ובקרבכם החלל אחיו שאתם יודעים מי הכהו והנו בידכם ואל תאמרו מה לנו לדבר הזה ? אמת לריך דרישה וחקירה גדולה . אבל חלילה למשוך יד ולראות בצרת אחינו בהתחננו אלינו . ואם תתעסקו בענין לשמה אני ערב לכם מכל נזק . אל תהיו חרדים כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים והוא יהיה בעזרתכם להוציא לאור משפט וענתה בכם צדקתכם ונראה בשמחתכם כנאמן הבטחתכם מתפלל לאלה דשמיא וארעא ויצילכם מכל עקא . משולם בר קלונימוס איש לוקא ע"כ .

והרביעי הוא הרב מוהר"ר שלמה דוראן ז"ל (רב מפורסם בכל מלכות אלגי"ר אלף ותק"פ לחשבונם תשב"ץ ח"ד סי' י"ז) על ריב נפל בדינו ירושות בעיר בסברא והסכימו ב' הכתות לדון בחוקי המדינה וזה מ"ש הוא וחכמי דורו אל כל אנשי הקהלה הנז' . אחינו אנשי שלומינו קהל בסברא הואלנו לכתוב לכם על דברי התעצמות אשר נפלו בעירכם בין היורשים והאלמנות . אף לזאת יחרד לבנו ויתר ממקומו שהסכימו ב' הכתות להגיש דיני הירושות לפני חוקי המדינה . ותמהנו בזה למאד מאד , על אלה הדברים המרים אשר נפלו בקרב מחניכם , ואתם רואים בעיניכם ומתעלמים מנגד ? והלא ידעתם חומר האיסור להביא דין זה לפני הערכאות והוא איסור חמור כע"ז ממש . ולפי שאתם העלמתם עין מזה . מוכרחים אנו להזכיר לכם חומר העון הגדול . ולהעיר אתכם בקצת מ"ש חכמינו ז"ל בדבר הרע הזה , הלא אמרו . כי דבר זה יש בו חילול הש"י שאין לו כפרה בד' חלוקי כפרה כי אם במיתה , וגם יש בו עון גדול כי מניחים תורת אלקים חיים ומלך עולם המורשה לנו מסיני , וגם כמלא גוזל את חבירו וחומסו ואינו משיב גזלתו ואין לו כפרה לעולם , וע"כ ראוי היה לכם להפרישם ולמחות בידם מלעשות תקלה זאת להם ולאחרים , כי נפקא מינה חורבה לכם ולכל הקהלות והויתם גרמא , ולכן עמדו ! ושרים עמודו ! לגדור פרץ להחזיר שאנשים החטאים האלה בנפשותם למוטב , ולמחות על המחזיק בדבר הזה ומי לא יוותי לכון ? תודיעונו דברי אמת ואנו נטה את הנחש בגזירת עירין ובמימר קדישין יבשך למתן דלא נוות דינא , כי אין ראוי להעלים

להעלים עין מהדבר הזה, וכל המזהירים יזהירו כזהר הרקיע ואשר לא ישמע לקול מורים רוע ירוע והוא כחטאו ימות ועל ישראל שלום חוץ ממנו עכ״ד.

החמישי הוא הרב מוהר״ר יוסף ן׳ לב (רב מפורסם בקושטאנטינופולי בתחילת מאת השש עשר לחשבונם) שכתב וז״ל והיכא דנתברר הדבר לעיני השמש שהוא נגד תורה משה ואותו האיש לא גייז דינא וגברא אלמא חייבין כ״ד להשפל, וע״י הזקנים והתלמידים יוציאו לאור משפטו. עכ״ד (מוהריב״ל ח״ג סי׳ מ״ח).

הששי הוא הרב מוהר״ר שמואל קלעי ז״ל בס׳ משפטי שמואל סי׳ ק״ג (רב מפורסם בגלילות המוריאה בזמן הנז״ל ממש) וז״ל והשלישית. והוא דדבר פשוט הוא כמה גדול עונש שמחייב לחבירו בממון נגד תורת משה דאין לו מחילה עולמית מטעם החילול ה׳ הגדול והגזל והחמס עד שכתב הרמב״ם שהוא רשע ואילו חרף וגדף והרים יד בתורת מרע״ה וכו׳ וכ״ש לקדש ש״ש ברבים לכבוד התורה שראוי לכוף וליסר ולנדר כמה נדוים וכו׳ ולענוש בני עולה. אולי יחנן ה׳ וימול לבבם והנשארים ישמעו ויראו וכו׳. ואם באנו לספר ולהביא כל הראיות המגלאות בידנו על כדומה לזה יכלה הזמן והמה לא יכלו כי דבר פשוט בכמה מקומות. וכ״ש לקדש ש״ש ברבים ולהרים עטרת תפארת התורה וכדומה לזה ראוי למסור האדם נפשו בכסו לבא ולנדר ולבער הרע מקרב ישראל ולהעמיד כסא מלכות התורה על מכונו עכ״ד. ועיין ג״כ מוהרשד״ם ח״מ סי׳ שכ״ב שכתב דכיון דהאוכן נועק דת משה גלוי לכל העמים ולוי רוצה חוקי המדינה ועוכר על התורה בשאט בנפש. מחוייבין כ״ד להצילו בכל אופן שאפשר עכ״ד.

השביעי הגאון ר׳ דוד פארדו (רב מפורסם בבוסינא בסוף מאה שעברה לחשבונם) בענין דוני ירושות ונואות בעיר ראגוזא. וכתבו רבני ווינציאה והחרימו שלא לדונם בחוקי המדינה ושלחו הענין לוד הרב הנז׳ ז״ל וכתב וז״ל הצריך לענינינו. אי לזאת עליכם אישים מנהיגי ק״ק ראגוזא יע״א מוטל הדבר לחובה לקרוא לשלום אל האשה וקרוביה ולהראות להם מה שפסקו דייני שלומי אמוני ישראל רבני וויניציאה יע״א וחייבים הם לקבל את הדין ואם אחר התראה ח״ו ומאנו למהוי נייחי דינא. הנני עומד בארי וגוזרני על האשה ועל כל קרוביה בכח מומר כל האלות והקללות והחרמים שבתורה אם יסבימו עמי רבנן תקיפי יושבים על מדין עיר י שאלוניקי יע״א ואם עכ״ז יקשו ערפם חלילה (מה שלא יאמן) נגא לקראתם בחרב נוקמת נקם ברית לבלתי היות להם שארית ומחיה כסילוא דלא מבע דיאא נחש שרף ועקרב כאף ובחימה ואם ישמעו תבא עליהם ברכת טוב וכו׳ עכ״ד ושם ראה איך ילאו אחריו רבני שאלוניקי יר״ה בכל תוקף וחוזק (מכתם לדוד ד״רלב ע״א).

השמיני אחרון זמננו הוא הגאון אזולאי ז״ל בתשו׳ יוסף אומץ סי׳ ז׳ על מעשה כיוצא לזה באנקונא גופה בענין ירושות ולא אבו שמוע אל דברי התורה והיו רוצים לדון בחקי המדינה והרב ז״ל התגבר כארי וכתב אשכלות מרורות דם ואש ותמרות. ובאלות נמרצות אש יצאה מקולמוסו. להבה תלהט על פנקסו. דברים המבהילים הרעיון אשר תסמר שערת בשר אדם משמוע אותם, וכאשר ראו המנגדים את קול קורא במדבר קול שופר חזק מאד וחרבו שלופה בידו וראו מגפת ושבו ללכת בדרכי התורה בהלכת גוברין יהודאין עיי״ש באורך.

הראית בעיניך קורא אהובי שכל חכמי ישראל מכל דור ודור לא נטו ימין ושמאל מפסטי המקראו׳ אשר הבאתי בידי בריש הסעיף לעמוד ברזל ולחומו׳ נחושת. הראית שהם ר״ל אלו המעשים המקראיים הם הם היו בקומתו נפשם מכל הרבנים שבכל דור ודור וכל רב מורה ודאין שבדורו לפי נדונו התגבר כארי עם הבע״ד וחרץ משפטו עפ״י האמור. ובשלא היו דבריו נשמעים ממקומו שאוג ישאג ודאוג ידאג ומודיע לכל רבני הדור את כל פרשת העיב״ור עברה וזעם וצרה ולקול האות הא׳ בצעקתו מי לה׳ אלי! ויתאספו אליו כל רבני ישראל וכלם פה א׳ אחד כאחד יגשו הנגשים אל ה׳ ויתקדשו, לבוא נבא לכוף כאגמון ראש המרים יד בכל אלות הברית עד אשר ישוב ונחם לעשות הישר בעיני ה׳, הלא תשאל כ״כ למה? ומה חרי האף הגדול הזה

ומי

ומי חייבם לזה ? הם לא כאשר הוריתיך כי אצלנו הישראלים כל דבר המפורש בתורה ובקבלה יהיה דתיו, יהיה מדעיו ומושכל, יהיה משפטיו, קדוש הוא לאלהינו וכל הכופר בו, או עושה ביד רמה, הוא נחשב ככופר בכל התו׳ כולה וזולא מכלל ישראל וע״ז מחוייבים ישראל וראשיהם דייניהם ומנהיגיהם לצאת לקראת נשק כי מי יראה ביתו בוערה בה אש להבה ולא ירוץ אל המים לכבות התבערה ומי יראה דמו ודם זרעיותיו מסורים בידי לסטים מזויינים בשה לטבח יובלו, ולא יתגבר כארי להושיעם ולהרגיעם. כן הדבר הזה בלי ספק! מי מכללי ומפרטי הישראלים אשר ישמעון עקירת פרשה שלימה מן התורה כאילו לא נכתבה, ולא יחגור חרבו בשמאלו לרדוף העוקר ההוא עד חרמה? וכל ישראל ערבים זל״ז וכאמור ומפורש. הדברים ק״ו רועי ישראל איש על דגלו ואיש על מחנהו. כי הא ודאי בשומעם את המאורע רע ומר שבנדון שלפנינו ישאגו ככפירים. וחרדה תלבושם ומפיהם לפידים יהלוכו. כי יודעים כי להם משפט הגאולה למחות בעושי רשעה ובעוקרי אפי׳ אות א׳ מן התורה. וכ״ש בנדון שלפנינו שהוא לחוק להם עד עולם לבלתי שמוע אל סה״ת עוד כל ימי עולם! אוי לאזנים שכך שומעות אוי לעינים שכך רואות!

כ׳ על כן את אחי אנכי מבקש חכמי הדור ודורשיו. ולפני רבותי אני מתחנן הם הממשלה הראשונה רבני גולה! ואקרא בקול גדול קומו השרים! משחו מגן איש על דגלו ואיש על מחנהו אין נקי! ידעו באמנה כי אם הפעם הזאת נשתוק כבר נעקרה פרשת נחלות מכל וכל כאילו לא נכתבה בתורה. אוי לנו! אהה עלינו מה תהיה אחריתנו! כמעט נוענו אבדנו הרי זה דומה לס״ת שנשרף. בשבו אחרי טרפו חברבר. שכל ישראל בכל מקום שהם חייבים לקרוע בגדיהם קרעים שאינן מתאחין לעולם. ולהתעטף באבלים ולהתפלש באפר על עקירת פרשה שלימה מן התורה. שמעו חכמים! האזינו רוזנים! לבו לחוקקי ישראל! אשר בידם כח ואל לגזור ולענוש ולהחרים בכל תוקף וחוזק מבלי שום פחד ואימת בריות (עיין בשמים ראש סי׳ כ״ה ודי לחכמים) להם דוקא משפט הגאולה באמת! לצאת בעזרת ה׳ בגבורים! ותנתן דת ספר מלא מכל החכמים והרבנים שבכל עיר ועיר מדינה ומדינה הבאים על החתום. להודיע בעמים חומר דיני נחלות אפי׳ שהם דיני ממונות שאין להם אופן אם לא יהיו נדונים בדת משה וישראל. ולשפוך הסוללות ואלות התורה על כל המקריב משפטם בחוקי המדינה לזכות נגד תורת משה. ותן לחכמים אדירים ויחכמו לפי עולם חכמתם ותגבורת ידיעתם ולחות לשונם כי השעה צריכה לכך באמת! ידעו באמנה רבני ישראל! כי אין הדבר רחוק בשום אופן כי באמת בלתי שום צד חניפות אני אומר וכמו שכבר כתבתי והדפסתי פעמים רבות כי חכמי הנוצרים הם אמיתיים אוהבי החכמה והמדע דנים את האדם לכף זכות, מכבדים הדתות ואיש יולד בהנה, חוקרים תמיד אחר האמת, ואם נתברר להם הדברים בשרשם, העבודה! עומדים באריות לברר האמת לעיני השמש והירח ובפרט עורכי דיניהם שהם פקחים גדולים קולעים אל השערה ולא יחטיאו! ואם יתברר להם באמת שדיני נחלות חמיר לן כ״כ בראותם כל הדברים הנכתבים וכל חכמי ישראל פה אחד קוראים מלא וינהמו באריות. לא מבעיא אדוננו המלך האפיפיור יר״ה שלעולם החזיק בידינו לשמור דתנו וכאשר הארכתי למעלה כי המלכות הזאת מבערת האפיקורוסות מן הארץ כנודע, אלא אף שאר חכמי ומלכי הארצות יסכימו עמנו בלי ספק וידחו באמת הבנין הרע והבליעל המבקש נחלה בלי מצרים אשר לא בדת משה וישראל, והטעם שאנו רואים בין חכמיהם הללו מזכין והללו מחייבין הוא הדבר אשר דברתי כי המחייבין לדון דיני נחלות בחוקי המדינה הוינו מפני שהם מדמין שדיני נחלות הם כשאר דיני ממונות והמקח והממכר שכבר הונהגו לפי רוב השנים להיות נדונים בחוקי המדינה. ומה הפרש בין זה לזה? ואין להאשימם ע״ז אם לא ידעו ההפרש הגדול בין עקירת נחלה (שמיום שנלב״ע המוריש הישראלי כבר הוחלט ממונו ליורש מד״ת בכל מקום שהוא) לשאר דיני ממונות דאדעתא דהכי נושאים ונותנים וכאשר הארכנו למעלה. ואם ראה יראו כל חכמי ישראל בכך מאזנים איש איש ממקומו קוראים בגרון בדעת ה׳ כי הירושה מגעת לזרע אחותו. ויורשי אחי אבי המת הם נכרים גמורים לירושה זאת. ואם יבקשו נחלה זאת הם נדונים באש להבת האלות הנמרצות. ברי לי! ברי לי! כפי מה שאנו מכירים יופי שלימות חכמי הנוצרים ומלכיהם ושריהם וכהניהם תכף תנתן דת ע״ז ועל

כל כיוצא בזה מבלי שום ריח ספק .

ואת כל אלה חנוני ! חנוני ! רבותי גאוני הזמן . שמעוני שמעוני ! פקחי ישראל נטעי נעמן . ידעתי באמת כי אך ערכי עפר לרוש ואבן מרמס . אדמה לשכבת הטל אשר אם חם השמש ונמס . הדברים ק"ו להטריח למורי ורבותי רבני גולה . אחרי מי ולאו גאוני ישראל אחרי פרעוש לא הגיע לכת"ל כמוני היום . אבל מורי ורבותי . אל תחטאו בילד . זכותיה בקופתיה . כי קנאת התורה אכלתהו ותרפות היזה מאכשיה הפילו עלי גודא רבא . כי באמת לא עת לחשות בשום אופן . וע"כ חגני נערתי ועל סייעתא דשמיא נשענתי ועל ענות חכמי ורבני וגאוני ישראל ויראת חטאתם סמכתי , ודברים גלוים וידועים לקטון שבתלמידיהם כאהל לשבת המתחתי , וכלשון לה וקלר את פסק דיני חברתי , וכשאר דיני ממונות בכידון נטיתי , להכריע לכף זכות האיברופא המעטירה אשר למשכן ערשו בה בחרתי , ולהעתיקו איטאלקית אותו לויתי , למען ידעו כל העמים כי משקל משפטי הדינים מבאר התורה שבכתב ילאו . ואל נחל ערבה הם שבים ללכת . וכל אשר יבא באש התורה , אותו נשפוט באש החכמה ואותו נדון באש האמונה , והממרה את פיה נעביר אותו באש הקנאה ויטהר , ואף גם זאת למען דעת כל עמי הארץ כל הדברים בשרשם כי בחוזק כח הממלכה והשררה וקיבוץ המדיני אומתנו זאת וחכמיה ומנהיגיה ומנהליה בזה נמלאו באמנים בבריתם , וכל קהלה וקהלה בכ"מ שהיא , אוהבת מלכותה והארץ אשר היא גרה בה בכל נפשה ובכל מאדה תהיה המלכות מאיזה דת שתהיה , הדברים ק"ו בהיות מחזקת עיקרים כפלאים מאמונת החידוש , וההשגחה , ותורה מן השמים , ושכר ועונש כי אז ודאי כל מקום דאיכא נזק למלכות ולנימוסי המדינה , תתפוס דינא דמלכותא נגד דין תורה וכמו שכבר עמדה כללות אומתינו בנסיון זה קרוב לאלפים שנה והדברים מבוררים לעין כל חי . אבל בשנוגע בבת עינינו , היא תורתנו אשר בידינו , ואין שום קפידא ונזק למלכות ולאומות אשר אנו גרים בתוכם , נחנו נחלץ חושים להתגבר איש אל אחיו ולא יפול משערת תורתנו ארצה כי היא חיינו ואורך ימינו .

מבטחי בה' ובזכות אבותי הקדושים שדברי אלה יעלו לרצון לפני ה' ולפני חכמי ורבני ישראל בכל מקומות מושבותיהם . וגם לפני כל קורא כתבי זה מכל עם ועם , להתמלאות ברחמים גדולים לסייע ידי אוהבי האמת ולהשפיל לארץ המטים עקלקלותם · כי ע"י זה אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף גם ה' יתן הטוב והארץ תענה את הדגן ואת התירוש ורב תבואות ורב ברכות עד בלי די .

כ"ר העבד דוה לבב שנעברה נורתו . אין דעתו מיושבת עליו כאיש עברו יין הגיע לשכרותו . כי גנב גנבתי מארץ העברים מהר הקדש ירושלים ההר חמד אלהים לשבתו . וה' משמים הותי נהג אל המקום הזה מקום אשר דבר המלך ודתו . עוסים מאהבה באהבתו ובחמלתו . ואשמע את הקול ואל הי"ש"ר אמר שב בני שב הפתחא דרומי וע"א לרעות ביעקב עמו וצאן מרעיתו . ויואל אלוה להשיב את שבותי על מכון הר ציון כי שם נוה ה' השראת שכינתו . הוא הבא על החתום .

בחדש כסלו ש' אל תיר"א בא סימן נתת ליראיך נס **להו"ר נו"סס** לפ"ק :

כורע ומשתחוה ומקוה רחמי האל הזן .
ליקב"הו להקים דגל התורה שתתעלה' .

הצעיר
ישראל משה חזן
ס"ט

הסכמות

מרבני הזמן ומרכזי הדור מארצות שונות איש ואיש כשמו וכן תהלתו הי״ו *)

על

ספר נחלה לישראל

הסכמת

המאורות הגדולים הרבנים המופלאים רבני אלפין כ״ד רבא אשר בעוב׳י אזמיר יע״א ה׳ עליהם יחיו נסו״א .

מאן דחתא חמא כמו השחר עלה ויאר לנו אור יקרות . הנהו זהרורי תורה תמימה אמרות טהורות והיה כאשר ירים משה ידו במלחמתה של תורה הגיע לגבורות . אנהירונהו לעיינין ליהודים היתה אורה דברים הנאין לשומעיהן והיו למאורות . המאיר לארץ ולדרים בקי בחדרי תורה ספרא וספרי ובוליה תלמודא בשנים הללו שסדורות . ד״ן ידין בעולם פלפולו דברים המדוקדקים נטועים כמסמרות מסיק שמעתתא אליבא דהלכתא להבין ולהורות. זרוע המיומן בנן של קדושים גאוני ארץ קורא הדורות **הרב המובהק** מי כמהו מורה משפטים ישרים ותורות . שמו נודע בשערים זאת התורה אשר שם **משה** יואלה כהונתא הכונה וגם חקרה בשבע חקירות . ניתנה ליכתב לפני שרי נבאות ישראל   והולכי מדברות . כדת משה   וישראל .

מאן תנא דתני הלכות נחלות כדרך גדולתן . דולה ומשקה מן התורה ומן הכתובים לרשת אחוזה ותהי נחלתן . והויתי תלמודא בודיה מפי סיפרים ומפי ספרים כמו שנחקרה ערותן . רובא דאורייה קמן הקיפנו בהלכות דברים כהוייתן . כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק מבוא וקורא במאן דמנח בכיסתיה ליסתן ועריכתן . כל מקום שבנה וידו אוחזת בקן קולמוסא לשון של זהורית שנפשו של אדם מחמדתן . ובפטיש יפוצץ נהר יוצא והיה לארבעה סניפים ונוספה נחלתן . הכל עשה יפה בעתו כל הנחלים אחד באחד יגשו והיו לאחדים כשעת מניאתן . לכולם בשם יקרא יקראו בנחלתם איקרו לפי חיבתן נחלה לישראל . מאן נברא בעלמא כמוהו מורה . מילי דמזבני כדובני . על ירושת יעקב נאליקו . דאינה נוגעת כי אם לזרע אחותו הראוי הוא היה מונה. אן הנה כ׳ אחיות מאטוליו ובני אחותה רוסינא אגמרא בסימניה. תורת ה׳ בפיהו אמת (כמ״ש הרב דברי מרדכי ח״מ סי׳ ז׳) דהכי דיינו כולהו דייני . אף אנן כמו תנינן ומאשרים ומקיימים את דבריו מפר מחשבות הבא בעקיפין משה אמת ותורתו אמת ומה׳ מענה . והמטים עקלקלותם להוריש ולהנחיל זאת נחלת לזרע אחיו . ימחו מספר חיים אשר לבבו פונה . פורץ גדר דנבית ליה חויא דסני שומעניה בקרב כל ישראל . מאן דשמע בהא. תראנו ידו הנפלאה אמתני ותקיפא. אדם כי ימות ובן אין לו איבעי לן לעיונא על פי תורת משה אמרת ה׳ צרופה . ממון המוטל בספק לא לידון אנים קל ותומר מדעתו בדת נימוסית לפום חורפא . כי בנפשו דובר יצא מן הכלל פגול הוא לא ירצה

כי

---

*) שלא ליתן קנאה במעשה החכמים והרבנים האלה ה״י, העמדנו ההסכמות על סדר פרט החדש והשנה אשר בו נכתבו ונשלחו לידינו ובזה יצאנו ידי חובותינו . לחוס על כבודם וכבוד תורתם . א״ד העומד על משמרת ההדפסס . פה ווין . זלמן בן מו״ה נאטליב בן כוכב טוב שטערן . (מדפוס ראשון)

כי חרף מערכות אלהים חיים מקצץ בנטיעות בסכינא חריפא. וראשו מגיע ובכל אשר יפנה ירשיע פוגע בהמת אח והוא לא ידע ואשם אגב שיטפא. ואם כה יאמר הכל כמנהג המדינה ודינא דמלכותא זאת חוקתי ואעשנה. לבוא אל המלך למשפט בכובד ראש ובשפה רפה. הלא תענה לא ראי זה כראי זה כל דבר שבממון רשאי אדם לוותר משלו לקבל אלפא ואדעתא דהכי נושאים ונותנים בארצותם בגוייהם כי יהיה להם דבר ונגשו אל משפט המלוכ׳ אגב אסיפא. לא כן משפט הירושה מלווין ועומדין כל אשר בשם ישראל יכונה לעשות משפט ועלאו לתרופה. אל אחד שופט ישראל. מאן חניף כהאי חליפותא להראות היתר במילתא כדנא אשר ארחותיהם עקשים ונלוזים. שתו בשמים פיהם ולשונו תדבר משפט הלכה והן מורים כבר הוקבע המנהג וכל הרוחות אין מזיזין. זה כלל גדול בתורה הכי קבילו עלייהו כל מילי דממונא הולכין אחר המנהג מעשה אבותיהם אוחזים. על דא ודאי קא אתינן. יתובי יתבינן בבי מדרשא ותחזינה עינינו כי בענין ירושה דאורייתא לא מהני שום מנהג דעביד אינוש דגזים. כמבואר בספרי הפוסקים ראשונים כמלאכים ומפיהם לפידים יהלוכו וברקים רב עושה חזיזים. ואין שום צד להצדיק את המנהג כזה להוריש ולהנחיל נחלה כפי דת נמוסית מטעם דינא דמלכותא לכסא מאחזים. דהא לא אתמר כי אם דוקא כשהמלכות יר״ה מקפדת אם לא כדתי המלך תחלק שלל ואת הזוז״ם. לא כן בימים ההם ובזמן הזה דאין המלכות מקפדת בכך וכל חפצם ורצונם שתתעקר האפיקורוסות מן העולם בהרת עזה מפני שהם עזים. ניחא להו למרייהו להיות עושים מאהבה רצון קונם עולם כמנהגו נוהג מעת ברוא אלהים ארץ ושמים מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונו על כן היהודים הפרזים יחזקו בתורת ה׳ כאשר כרת עמנו ברית בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ודברי החוזים. חוקיו ומשפטיו לישראל. מאן דאלים גבר האיש אשר יעשה בזדון ובידו עולה אשר מאן ומאן לתת ירושת נחלה במשפט האורים עמו ישראל. ועזב את אביו ולו תסוב נחלה. ורבצה בו כל האלה הכתובה בס׳ תורת משה אבי התעודה עטרת זהב גדולה. יען כי מאס בתורתו למעול מעל בה׳ אל נורא עלילה. לא יאבה ה׳ סלוח לו יקבהו אוררי יום וילבש קללה. כי דבר ה׳ בזה להרים יד בתורת מרע״ה ארור האיש ושמע את דברי האלה. כי השחית את נחלתו שלא כדת משה דברים ככתבן בסיני נאמרו ומשה עלה. וכל המקיים את התורה מעמקא דליבא את אשר הוריש ה׳ אלהינו הולך את חכמים חכמי ישראל ופרשו לו השמלה. ישא ברכה מאת ה׳ וכל אשר הוא עושה ה׳ מצליח בידו טובה חכמה עם נחלה אשרי איש ירא ה׳ דיתיב דעתיה אך בחלקות מאי איכא בין דינא רבא לדינא זוטא ברחוק מזרח ממערב תרחיק עולה. דיני ממונות בדת מדינה ודינא דמלכותא היא העולה. וירושת נחלה בדת של תורת משה יסוד המעלה. הנה כי כן יבורך גבר מאד נעלה. בדין הוא שיטול שכרו מנה אחת אפים עאכ״ו טובה כפולה בך יברך ישראל. מאן דבצדק כל אמרי פיו אלהינו מרחם תולה ארץ על בלימה. הנותן בים דרך ותשועה למלכים ולאין אונים ירבה עצמה. יפקוד ה׳ פקידא לטובה על מלכי האדמה באדמה. שלמים הם אתנו מלכי ארץ ורוזנים אנשי מופת המה. ומתוכם כעין החשמל המלך החסיד והישר חכם לבב טוב ומטיב לבריות טוב לישראל הדריה וזיויה ויקריה גדול שמו נודע בשערים האפיפיור **פיאוס התשיעי** יר״ה ות״מ מוקף חומה תמיד תהלתו בפי כל ישראל אשר לא עזב חסדו ואמתו עמנו היום על אחת כמה וכמה. מבטחנו בה׳ בזופי שלימותו והטוב היורד עפ״י מדותי״ו וגם לבב חכמה. לעת הלום בהגלות נגלות אלו זוהי שקשה כדיני ממונות תעלומות חכמה. דאיכא מאן דמדמי פרשת נחלות דחמיר לשאר תביעות ממון ומלאה הארץ זמה, כארי יקום לשבר מלתעות עול ולהרים מכשול מדרך עמנו כגבור ואיש מלחמה לב מלך ביד ה׳ יתן בלבו לחוק את דינו בקיום תורת אלהינו כאשר דבר מלך שלטון ולא דבר מלכות מלפניו אמירה נעימה. ותגזר אומר על כל אשר בשם ישראל יכונה עפ״י תורת משה תחלק נחלה וירושה לתת לפתאים ערמה, וה׳ משמים יאריך ימיו על ממלכתו ואת יקר תפארת גדולתו. ומפי עוללים ויונקים הבל שאין בו חטא ישא ברכה כל הנשמה נערי בני ישראל. מאן חתים בגזירה דאורייתא דא אנחנו לעורי האלין יושבי על

מדין

מרין באחת מערי יהודה. פה אזמיר יע"א מקור רוח ומעבודה, בחדש אדר שני משנתנו וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל, הצעיר חיים דוד חזן ס"ט *) הצעיר שמואל חכים ס"ט.
הצעיר נסים אברהם אשכנזי ס"ט.

הסכמת

המאורות הגדולים הראשים ושלמים הרבנים הגדולים מעוב"י שאלוניקי יע"א ה' צבאות יגן עליהם.

הן לו ראינו ראיה מהימנא בהגלות נגלות זאת חקת התורה פקודי ה' ישרים משמחי לב אר"ש רחבת ידים פרטי וכללי. תורה תמימה ניתנה היא מולאת והיא כפורחת מבנן של קדושים, ! טעונה דומה לשרשים. עדת אבירים ואל אלולי, הדר האמור בתורה בר אבהן ובר אוריין ארי שבחבורה. הרב המובהק משה שפיר בישראל להלל בטוב ימיו יבלה, מר בריה דרבינא הרב המופלא ר' אליעזר הגדול ובכור ה' מלא, בין ובכד לגאון עוזנו, הנשר הגדול אבי התעודה תנא ירושלמאה מופת הדור והדרו רב יוסף סיני ועוקר הרים גדולים חקרי לב אורייתא דיליה. זרעא מעליא יושב בשבת תחכמוני ויתיב על פתחא דרומי יע"א מורה ודאין חוקי אלהים ותורתיו יומי ולילי ידו פרש ש"ר פותח יד בתשובה בירושת נחלת יעקב גאליקו נ"ע דושנו בנמלא מורה פנים בתורה שלא כהלכה להעביר נחלה לאחי אביו של יעקב הנז"ל דבהפקרא ניחא ליה. ויט משה את ידו החזקה לשבר מתלעות עול באיש מלחמות ועיר קנאה עמד ונתודד אר"ש ומחי להו מחא עובלי. ותלא דינא פסקא דפסקיה משה מפי הגבורה דאין מי שזוכה בירושת יעקב הנז"ל כי אם יורשי אחותו של יעקב הן הנה מאטולדו ובני רוסינא אחותה תבאות מזרע אחותו ריגינא. והסברא ניהלן ועל רבעים ממהדורי מילי. הגם דכל לגבי דידן אערוחי רבנן בכדי הוא דלא היה הכתוב צריך לאומרו. לא נצרכא שלא לעזרת ה' בגבורים נקומה ונעלה כאשר שמענו כן ראינו כל דבריו צדקו, יחדיו יפה הורה אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל ובהסכמה עלינו כן יקום דבר המשפט זאת נחלת יעקב גאליקו הנז' עפ"י תורת מרע"ה תחלק ליורשי אחותו ברים גלי. קושטא קאי דלא דמי דיני נחלות לשאר דיני ממונות ובגון דא לא קפיד מלכותא. וניחא להו, דלידייהו כדת משה דאנוני מגנא והלולי. אי לזאת באנו אל אר"ש גזיר"ה דא גזירה דאורייתא בכל אלות הברית לאשר ולקיים ולהיות עושים עפ"י התורה אשר שם משה וכאשר עלתה הסכמת המאורות הגדולים רבני אזמיר יע"א וכל העם ישמעו יחד עשיר ואביון רש ונקלה. והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע לטרקיה חויא דרבנן נח"ש ברוך על עקבו, ארור האיש אשר לא יקים את דברי התורה הזאת והוא כרקב יבלה. ברוכי כמו מברכינן מלכי ארץ ורוזנים יחיו דגן ויפרחו כגפן פוריה. ואתיא מבוניא האדם הגדול טוב ומטיב זך וישר פעלו. המלך האדיר האפיפיור פיום התשיעי יר"ה ותנשא לב מלך ביד ה' חסדאין מליה. אלהים משמים וגביה כוכב מערכתו החיים והטוב להוי ותיהיב ליה.
כאשר עם לבבנו ואמרי פינו נפשנו תפלה
החותמים פה שאלוניקי יע"א בשלוש ראשון לחדש סיון דהאי שתא וראת ה' טהורה להקים דגלה של תורה בלב שלם וברוב עוז ושלום.

חנניא שאפורטא ס"ט. הצעיר דוד דיוסף ס"ט.
אברהם בכ"ר בונבינישטא גאטיניו ח"ט. הצעיר רפאל אשר קובו ס"ט **)

הסכמת

*) אמר המ"ל פ"ב לעת עלה לשכון כבוד בהר הקדש בירושלים תו"ב, והנה הוא הרב הגדול ראשון לציון נר"ו למלאת מקום אבינו הגאון האדיר בעל חקרי לב ז"ל והוא אחיו הקטן להגאון רבי אליעזר הגדול ז"ל אביו של מרן המחבר נר"ו משפחת סופרים

**) לעת הוא הראש הגאון הגדול שבעוב"י שאלוניקי יע"א

הסכמה

ראשי אלפי ישראל רבני וגאוני קוסטנדינא יע"א אתה ה' משמרם ,

הן לו ראינו ברורה . באספקלריא המאירה . גו"ר כהר"ש עריב"ה . והיד כותבת לארכה ולרחבה יושב ודורש בפרשת נחלות שפרשיו מרובין ומימיו פרין . זאת נחלת יעקב גאליקו מנוחתו כבוד מעיר אנקונא . דן את הדין זוכה את הזכאי עפ"י התורה אשר שם משה בהלכת יהודאין גוברין , זאת פעולת צדיק מר ניהו רבה דעמיה היושב על כסא ההוראה באתרא דרומי רבתי יע"א סיני ועוקר הרים ראש המדברים , אביר הרועים . דבר חשוב אפי' באלף אף בעים , דין הוא הדר האמור בתורה מעלת הרב המובהק כמוהר"ר משה בושראל גדול שמו שלשלת יוחסין מן הגזע ומן השרשים מהדרין מן המהדרין . אף הוא ראה וישב על הכא"ר גופא דעובדא אשר לו יעדה . מילי מילי קתני חדא מחדא . ישף כתיב קני תנא כללי ופרטי רבויי ומיעוטי מן הפר"ש החיא ולא אסור כולל כל איסורין כחלה זאת ממשמשת והולכת גוד אחית מאיגרא רמא לבירא עמיקתא כולהו כחדא מחתא כולן נסקרין . עבור פרישא להודך גושא מתמר ועולה מתהומא דארעא עד רום רקיעא אלו נוחלין ומנחילין נחלה בלי מצרים . והנה אנחנו מאלמ"ים אלו"מים לשמור את דרך עץ החיים זאת התורה אשר שם משה צדיק תמים נודע בשערים . הן גוים רוזני ארץ על כל חיל עם ומדינה כולם יתנו עדיהן לקיים משפט כתוב בענין נחלות המימרא דרחמנא בגזירת עירין . לא ראי זה כראי זה . מאן דעייל ונפיק אזוזי . בסדר נזיקין וחבלות , ותשלומי נזק אשם גזילות , כי יש שדורשים אותו כמנהג המדינה ודינא דמלכותא דינא או עפ"י נימוסיהם ודרך התגרין . לא כן בסדר נחלות מעשה רשת להלכות יבום ואלמנה דבר שאין לו מתירין . איכו השתא דברי מעלת הרב הפוסק צדקו יחדיו יפה דן ויפה זכה לו התורה הוא העיקר כום של עיקרין . ווהיו דברינו אלה הר"ש גזירה דא גזירא דאורייתא למען אשר לא יקרב איש זר בנחלת יעקב גאליקו הנז"ל לא מינה ולא מקצתה ולא מאטולדי ובני רוסינא אחיתה מזרע אחות ריגינא מחלה למחלה שתי בתי נירון . וכל המשנא ידו על התחתונה ומחיבא לאו בסילוא דלא מפע דמא . תבא לו מאר"ה דמאריה עלמא ויסורין מכוערין , גם את זה לעומת זה למאן דציית דינא . יפרח כשושנה , מושב"ע ועומד השער והכבוד ובתים מלאים כל טוב ליבורין , ורחמין למבעא עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו מן השבר מן השפיכה מתעל"ת הברכ"ה לעבור עבודת הקדש זאת תורת העולה קורין ומקרין , גם לראות מלך ביופיו הדור ונאה האפיפיור פיאוס התשיעי יר"ה גדול שמו נודע בשערים . יאריך ימים על ממלכתו . ויגבה כוכב מערכתו גבוה מעל גבוה מעל כל השרים . יצו"ה .

אלא כה דברינו החותמים לכבוד התורה בחדש תמוז דהאי שתא והתנחלתם אותם לבניכם **אחריכם** לפ"ק , פה **קושטנדינא** יע"א ברוב עוז ושלום

מעפר דק חפור בדקר הצעיר רפאל שבתי ן' יקר ס"ט .
הצעיר יהושע עלי ס"ט .
הצעיר חיים משה פרוסקו ס"ט

הסכמה

המאור הגדול לממשלת כשוא ישראל הוא הגדול המפורסם אשר בעוב"ו קוסטנדינא רבתא יע"א ראש בית אב לישראל הוא במאמר המלך הגדול השולטן יר"ה .

אנכי הרואה דברי הרב הפוסק מבא אמת ותורתו . שהלכה כמותו , וזאת תורת העול"ה אר"ש טובה ורחבה על הכלל ועל הפרט תורת ה' תמימה משיבת נפש תורתו דוליה מקוטרת מר ניהו אחי מרגניתא והכן טבא זרע קדש מן הגזע ומן השרשים . זרע ישישים . ובן של קדושים דין הוא הדר , בקדש נאדר , הרב המובהק , שמן תורק , כמוהר"ר ישראל [illegible] ן' נר"ו מר בריה דרבינא מודע לבינה . ריבא ובר ריבא הרב המופלא וכבוד ה' מלא רבי אליעזר הגדול זיע"א נין ונכד לגאון מיפת הדור והדרו . יאיר אורו . תנא דאורייתא . הכא תרגומו כאורייתא

[illegible]

רב הו"ד יוסף בעל שמו הק"ל הפיחן קדישין. אשר השיב תשובה גדולה בענין ירושת הר' יעקב גאליקו נ"ע דהוכיח כירושת המנוח הר' יעקב הנ' הם יורשי אחות של הר' יעקב הנ' הלא המה מאטולדי ובני רוסינא הבאות מזרע אחותו ריגינא, ומלתא ברורה מאחר שקדיקו בכל לב ניפא דציבורא היכי הוה ותורת משה הרב המובהק עליון מרישיה לסיפיה ושלטו מאורות עיני וראיתי דהדברים פשוטים כטעמם דהדין דין אמת כמשה מפי הגבורה ויפה הורה גבר עמיתי ויפה דן ויפה זיכה וכל דבריו אמת וצדק צדקו יחדיו על הדין ועל האמת. כי ע"כ הנה אנ"כי הח"מ גוזר. גוזרה לגזרת בכל אלות הברית הכתובה בספר התורה לאשר ולקיים את כל דברי ספר התורה הזאת לעיני כל ישראל ובהסכמת המאורות הגדולים הבאים על החתום בפסק דין זה מאריות גברו רבני מאוותא. הבא תרגימו נהוריתא. דשלקין לעילא. וכבן האיש אשר לא יאבה ולא ישמע זאת התורה אשר שם משה לצדקיה תוויא דרבנן דלית אסוותא נח"ש כרוך, ולשומעים ינעם ותבא עליו ברכת טוב ופיתח בברוך וכגון דא אנכי אברך וזאת הברכה על צדיק כאמר צדיק וחסיד מלך רחמן הטוב והטיב טוב לשמים וטוב לבריות מלך אדיר האפיפיור פיוס התשיעי ירום הודו ותנשא מלכותו, וברום כבודבה, יאריך

ימים על ממלכתו ברבות הטובה, גם עד זקנה ושיבה, רגל מרכבה, לאלפי רבבה,

אלה הם דברי כה"ה הותם פה קונסטנטינא יע"א בנ... המלכה יר"ה בשלהי חדש תמוז תמ'

חכמת אדם ת' י"ו כניו לפ"ק ברוב עוז ושלום. זה שמו וזה זכרו הצעיר

(מקום חותם המלוכה) יעקב בכ"ר דוד יצ"ו.

הסכמת ה"ב הגאון דק"ק ווין יע"א

תשובה, ראה ראיתי את דברי השאלה הלזו אשר נגזר עליה מאת האיש אשר ברוחו פי שנים אחד המיוחד מיקירי ירושלים, ה"ה הרב הגדול מעוז ומגדול הגאון המהולל מופת הכולל כש"ת מוהר"ר ישראל משה חזן נ"י אב"ד ור"מ דק"ק רומא יע"א. אשר ידו ידי"ל עמוק ים התלמוד ובמצולת ההלכה בהויות מחקרו, והניף ידו על כל מקום עמוק הענין בשיט ימיני בבנייני הגמרא ומשפטיה כהרים רבה, ועצומותיו הרבינו שאחיה רעי גם אני, ולפי מיעוט הפנאי הדלתי להאריך ולעמוד על כל פתרי דבריו היקרים, כי אם אל הנוגע להלכה ולמעשה שמתי עיני ומצאתי כי כנים דבריו — דהדין נותן עפ"י דת תורתינו הקדושה, שהירושה מגעת לזרע ריגינא בת שמואל גאליקו אחות יעקב המנוחל, וזרע זרעה הם מאטולדי ובני רוסינא, ונוטלת מאטולדי חצי חלק הירושה, ובני רוסינא כיחד חציה האחרת, כאשר וכיען אבי המנוח"ל רחימי שמואל גאליקו ירש בקבר נכסי יעקב בנו והוא המוריש לבתו רעגינא היורשת ג"כ בקבר ומורשת כמו כן לבתה שמחה באופן זהומתנה בזה הירושה לבתה מאטולדי ולבני בתה רוסינא, ואין לבני אחי אביו של המוריש יעקב זכות מאומה בירושה זו. ודין זה פשוט וברור, וכן ההלכה מפורשת בפ' יש נוחלין קט"ו ע"ב כרמי בר חמא דיעקב קודם לאברהם בנכסי אחיו עשו בכללא דכייל תנא דמתניתין כל הקודם בנחלה יוצאי ירכו קודמין, ופסק כן הרשב"ם והרמב"ם והרא"ש וטוש"ע שם וכן הסכימו כל הפוסקים הראשונים והאחרונים,

גם לית ממש בדברי יש מי שטוען באומרו כיון שמאטולדי קיימת והיא יותר קרובה להמוריש מבני רוסינא תירש היא את הכל, כאשר סוף כל סוף גם מאטולדי באה לזכות בנכסי המת בכח ירושת קבר אמה בקבר, ואין לחלק בין ירושת קבר אחד לשנים דודאי אין שום טעם וסברא לומר דבן הבן קודם לבן בן הבן יען שניהם באים מכח ירושת אבותם בקבר אין לחלק בין אחד לשנים. וכן יש ללמוד זה ממתניתא בברייתא בפ' יש נוחלין, בן, אין לי אלא בן, בן הבן או בת הבן מנין ת"ל אין לו עיין עליו, הרי דמאותו קרא דמרבינן בן הבן או בת הבן לענין משפט הנחלה מרבינן נמי בן בת הבן, ומינו' כשמע נמי דהה"ד לגבי קרובים אצל נחלת זקנם שווים הם בן בת הבן לבת הבן כאין הפרש כלל, וא"כ מאותו הטעם עצמו גם לענין ירושת קבר אין לחלק, ותדע דהא אמר אביי בפ' הנז' קי"ח ע"א ש"מ דלא הוא חד דלא שקיל דאי ס"ד וכו' ק"ל לתלות - ופרשב"ם שם וז"ל דלמ"ד לבאי הארץ נתחלקה א"י הטפלים יתומים הפתוחים מבן

כ'

כ׳ נטלו כולם ע״י חזרה בבנות צלפחד יע״ש, והשתא אי ניחא דבן הבן קודם לבן בן הבן ויש חלוק בין ירושת קבר אחד לשנים אכתי תקשי היתכן שלא היו הרבה יתומים מאביהם ומאבי אביהם הנפטרים נגד אחי אביהם חלקם בארץ והו״ל לטוענו אע״כ דאין כאן שום הפרש כלל (ועיין מ״ש הה״ו הגאון רשכב״ג הפלאה זלה״ה בשו״ת גבעת פנחס סי׳ פ״ב.) והנה יפה העיר הגאון המשיב דהשונה הנ״ל כי אין אהבה והקורבה של המנחיל אל הנוחל אם מעט ואם הרבה הנה, יסוד אל זכות הנחלה, אלא זכות בגוף הנכסים שנשארו בלי אדון ושליט, מי שייך בקנינם יותר מכל עלמא, וזכות הנכסים יש לזרע זרעו עד עולם עכת״ד - ומצאתי לו ראי׳ בספר החינוך שכתב בפרשת פנחס וז״ל ושל תחשוב שאמרו בזה שהמצוה היא שנעשה בענין הנחלה כאשר דנה התורה עליה שאראה לומר שיהי׳ האדם מצוה מהאל לתת מה שיש לו ליורשיו עכ״פ כי האל ב״ה לא רצה להוציא נכסי האדם מרשותו שלא לעשות מהם כל חפצו בשביל יורשו כל עוד נשמתו בו וכו׳ אבל הודיענו שזכות היורש קשור בנכסי מורישו ובהסתלק כח המוריש מהנכסים במותו מיד נופל עליהם זכות היורש כענין השתלשלות היצירות שרצה היוצר ב״ה זה אחר זה מבלי הפסק וכו׳, וכבר נתבאר רעיון כשגב זה בס׳ המצות להרמב״ם ז״ל, שמע נא קורא החביב לשונו ״משרשי המצוה כדי שידע האדם ויתבונן כי העולם ביד אדון משגיח על כל בריותיו וברצונו וחפצו הטוב זוכה כל או״א מבני העולם בחלק הנכסים שהוא משיג בעולמו ומתנתו ב״ה מבורכת שתמשך לעולם לאשר יתננה לו אם לא כי בחטא הקדמוני נקנסה מיתה בעולם ומפני סלוק גופו איננו בדין להיות הפסק למתנת האל המבורכת אבל תתפשט מאליה בגוף המשתלשל ממנו שזהו בנו או בתו ואם הוא בעונו ימות ובנים לא היו לו ראויה ברכת השי״ת שתשוב אל הקרוב אליו כי זאת הברכה שזכה בה זה או זכותו גרמה לו או זכות אבותיו או עם הקרובים לו יותר למד בשרון המעשה שזכה עמו לנכסים ולכן בהסתלק הוא וזרעו מהן בחטאו ראויים הקרובים שסייעו אותו לזכות להיות קודמין בהם בכל אדם עכ״ל הזהב, באופן שדברי הגאון המשיב היו בקונטרסו הארוך מאמרים באמת וצדק והדין דין אמת שמחצית הירושה מגיע למאטילדי, ומחצית האחרת לבני רוסינא וכל דיין דלא דאין כי האי דינא לאו דינא. והנלע״ד כתבתי וחתמתי בעזרת חונן דעת ובינה —

פה ע״מ **ווינא** יום ד׳ כ״ח לחודש ניסן שנת תבכ״א לריב״בא חד״א לפ״ק בא״סימן ס״מ״ך מ״ש״הו״ד״ו״ו ע״ל״ו״ו לפ״ק. הק׳ **אלעזר הלוי** איש הורוויץ

הסכמת הרב הגאון דמו״ש דק״ק פראג

האם כי דרכי תמיד להיות נחבא אל הכלים ולהיות מיראי ההוראה שאינם מורים הלכה חוץ לגבולם ובפרט בדיני ממונות הנובעים ממקור עמוק — אולם עם כל זאת לא אתן ידי למופי ולחבות בדבר השאלה אשר נשאלה מכבוד החכם הגדול המופלג במעלות ויראת ה׳ היא אוצרו אוצר נחמד ושמן כמוהר״ר משה ישראל חזן נ״י רב ומורה צדק בעיר רבתי עם ק״ק רומא המעטירה ע״ד עזבון המנוח כה״ר יעקב בן כה״ר שמואל בן יצחק גאליקו נ״ע מי המה היורשים אם יוצאי חלצי אחותו הם היורשי דאורייתא תורה צוה לנו משה מורשה — או בני אחי אביו הנפטר האמור ויצא הפסק מאת ב״ד של מטה שבני אחות כה׳ יעקב הם לבד היורשים והאריך בזה להביא דברי הפוסקים הראשונים והערה את מקורם מקומם הטהור, שזה הדין הברור בלי חולק עד שלא שייך בזה תפיסה מצד המערערים בני אחי אבי המוריש וגם את האחרונים הוא ושאב מים מבארות עמוקות ולהורות נתן כי לא שייך בזה דינא דמלכותא דינא ושרק בדבר הצריך ד״וח ותביעות בעלי הריב נהגו העם לשפוט עפ״י חוקי ודתי המושל יר״ה משא״כ בדבר נחלה וירושה שהקפידה התורה שלא לשנות דבר מחוקי הנותנה ית״ש ואין בזה ספק לדיין אשר למשמע אזניו יוכיח במישור אחר שמעו טענות הב׳ צדדים ולפעמים לרות המחייבים או המזכים כי הדברים ברורים כשמלה לעיני רואה דברי תורתינו הקדושה כאשר האריך למענותו בקונטרס נחלה לישראל אשר חיבר וכדעתו לקבעו בדפוס ובקש ממני אוהבי ומכירי הרב הפוסק האמור לחוות דעתי הקצרה בזה הדין עם מי ואחרי עיוני בקונטרים הנ׳ מצאתי את שאהבה נפשי כי כל דברי הרב ברורים, ובזוהר הרקיע מזהירים לנוהרים שחלילה לזוז ממה שפסקו הפו׳ בדבר הזה אפילו זוז כל שהוא והעושה כנגד הפסק הוא מכת קרח ועדתו שחלקו על דת משה מבחר

מין

מין האנשים ומרה תהי' אחריתו ומכלל הן אתה שומע לאו שהנזהר בנפשו לא יוצא לעזרת ה' להקים
דגל התורה כמצוה עלינו יתברך כבודו ובלאתו בברכה המשולשת —
ד"א פה ווינא הבירה יום ב' ט"ל למב"י ולפרט ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה
שמואל פריינד דמו"ש דק"ק פראג בעה"מ ס' זרע קודש ועת לחננה ומוסד אב והגהות על סדר זרעים

הסכמת

הרב הגאון מוהר"ר שלמה ליב הכהן ראפאפורט נ"י הרב הראשון בק"ק פראג עיר ואם בישראל יע"א

נשאלתי בדבר עזבון אמנות כהר' יעקב בן שמואל בן יצחק גשיקו בעיר אנקונא, והותה לו (ליעקב) אחות ושמה רעגינא אשר מתה בחיי אחיה, ולה בת ושמה שמחה ומתה גם היא בחיי יעקב דודה, והיא (שמחה) הניחה שתי בנות מאטילדי ורוסינא, וזו השניה רוסינא מתה ג"כ בחיי יעקב דוד אמה, והניחה בנים קטנים הנמצאים עתה עוד בחיים כמו מאטילדי בת שמחה, אחרי מות יעקב, ועוד יש מקרובי יעקב, בני אחי אביו שמואל, נכדי יצחק גשיקו, וזולת זה לא נשאר שום זרע ליעקב, למי מגיע העזבון של יעקב כפי דת תוה"ק, אם לנכדי אחותו רעגינא אשר הם מאטילדי ובני רוסינא, או לבני אחי אביו של יעקב והם נכדי יצחק? והת"ל, כאשר הוא האמת בלי ספק, כי רק נכדי רעגינא הם היורשים יש עוד מטיל ספק מדומה בדבר הזה, אם מאטילדי תקח הכל, כאשר היא היותר קרובה וקיימת עוד לבדה, או מה שהוא לבדו הנכון כפי הדת והשכל הישר, כי בני רוסינא העומדים במקום אמם אחות מאטילדי, יקחו ביחד חלק אמם והיינו המחצה של העזבון, והמחצה האחד תקח מאטילדי בלבדה? ועל זה יצא פסק מהרב הגאון המופלג בתורה וביראה, החכם הגדול דולה ומשקה ממים עמוקים בדלי שכלו הזך והישר מוהר"ר ישראל משה חזן נ"י אב"ד בק"ק רומא רבתא כ"י, ונדפס זה הפסק בתוך בעיר המלוכה וויען, אך עדן לא ניצל העשוק מיד עושקיהם כי, כי עוד יחזיקו האנשים אשר לא להם משפט הירושה בעזבון זה ולא ירצו להוציא בלעם מפיהם, ולהשיב את הגזילה, באמרם אין לנו חלק ונחלה בדת אלקי יעקב, רק חלק ונחלה בהון זה ע"פ דין המלכות המדומה מהם, ובזרוע כח ירצו לחבר אל עולת ידיהם גם עולה מצד הממשלה, לאמר ידה תכון עמם, ולא נכון ידברו גם בזה כי הממשלה אין לה חפץ במשפט מעוקל, ובלתי מוסד על יסודות האמונים וחוקים העשוים לבלי התערער והתרועע, אשר על כן שלחו אתם מקהלות הקדושות אשר באנקונא ורומא רבתא, ורבן הגדול בחכמה וביושר בראשם. אל רבני ארץ והרן לשאול בעצתם ודעתם, ובין אלה הנשאלים בכבודו גם אותי הקטן באלפי ישורון, לתת לי מהלכים בין אלה העומדים לשרת בקדש על התורה ועל העבודה, אמרתי לא עת לחשות, בדבר הנקשר עם קיום דתנו הקדושה והצלת כבודה מיד טורפיה ואין ענין פה לענוה
להיות נחבא אל הכלים במקום שיש חילול השם ח"ו. ואען ואומר.

קראתי את הפסק הארוך ההוא הנקרא בשם נחלה לישראל מהרב אב"ד דק"ק רומא ומצאתיו ישר ונכון בכל עניניו, כי הוא מדבר נכוחות ומושכלות, וכל דבריו בעצה וחכמה עמוקה, חודרת כל לב בהשכל ודעת, ובלי שפת חנופה אומרה, כי לא בא לפני עוד כבושם הזה, וריחו כריח השדה אשר ברכו ה', לא לבד בשדה התלמוד הרחב, אך גם בשדה ביאור המקראות הנוגעים לענין בפרשת נחלות, מראה נפלאות ביושר הבנתם ואופני חיבוריהם, עפ"י שכל נח מזוקק שבעתים, עד כי הם לבדם ושפוקו להראות לכל קורא בצדק גם מחכמי העמים בירור הדין הנכון, מבלי אשר יצטרך עוד לתורה המסורה אשר היא מעוז ומבצר לכל אשר בשם ישראל יכונה באמת, וגם אותה יעמיד לנס לנו בית יעקב בבקיאות נפלאה ובבינה יתירה ובסברות ישרות ומתקבלות על הלב, בתלמוד ובכל הפוסקים הנמשכים אחריו בספרי הדינים וגם בתשובותיהם על מעשים הדומים ממש לזו אשר קרה לפנינו, עד בלי השאיר עוד שום ספק בדבר, — ובמעט תם אני ומשתומם על כי לא נשמע עוד עד כה במרחקי ארץ שם טוב של הארס הגדול הזה הדגול מרבבה— והנה חלק דבריו לארבעה סעיפים, פורים כלם פרחי חמד ועלים לתרופה. ובמעט לא השאיר עוד עוללות ללקט אחריו, כי בחן וחקר הדבר היטב מכל צד, והעמיד כל העולה מן המבחן ברור לנגד עינינו, ורק על סעיף הרביעי לנו איזה דברים כאשר נראה עוד בעז"ה בסעיף הראשון יברר הדק היטב מהמשך המקראות בעצמם, וגם כפי פירושים האמתיים של רבותינו

המקבלים

המקבלים תורה שבע"פ, כי משפט הירושה רק עם נכדו רוגינא, ואין לבני אחי אביו של יעקב שום פתחון פה ושום טענה והמשלה לקחת חלק בירושה זו, וגם כי אין יתרון לאשה מאטילדי על בני רוסינא אע"פי שהיא קיימת עוד ורוסינא מתה, רק חלק כחלק יקחו, היינו מאטילדי תקח המחצה, ויורשי רוסינא ג"כ מחצה והם יחלוקו ביניהם מחצה זו ג"כ כפי סדר ירושתם,

ובדבר פירושי המקראות והבנתם על נכון, בסברות ישרות ומושכלות, בהבדל שבין זכיות המתנה והירושה ובירושת האחים הביאה רק מלד נהלה והנחלת האב, יש לי להוסיף רק דבר קטן, וזה במ"ש (פד כ"א) וז"ל. וכן פסק הסמ"ג עשין כ"ו וז"ל. והעפ"י שאמרה תורה, ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו, ה"ה שאם אין לו אחים ויש לו אחיות או זרע לאחיות בין זכרים בין נקבות, שאין אחי אביו נוטלין כלום. ולא הוצרכה התורה לפרש זה. מפני שכבר פירשה בתחלת הפרשה שאם אין בן וזרע הבן הבת נוטלת את הכל עכ"ד. ולענ"ד בכלל במלת אחים גם זרע האחים והאחיות וזה מפני שממלאים מקום אביהם או אמם, שהיה הוא אח או היא אחות. ומקרא מפורש הוא, ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה היא (בראשית כ"ט י"ב). חלק השני מזה המקרא מבאר חלק הראשון, ר"ל, איך הוא יעקב אחי אביה של רחל והוא לבן, כאשר הוא בן רבקה וממלא מקומה והיא אחות לבן. וקירוב האחוה הולך ויורד עד דורות רבים. ועיד נקראים האח הראשון עם בנים ובני בנים של אחיו או אחותו, אחים וכן הלל לוט בן אחיו של אברהם — והנה גם לאחי אביו של מת ראוי האמת להקרא אח, אלא שבאן מדבר מלד האחרון של הקורבה הנוגע יותר למת אשר בשבילו בא זה הטוען לקבל נחלה, בני אחיו של מת הם העומדים במקום אביהם, והלד האחרון הנוגע יותר למת בקורבה, הוא האחוה ממש, שאביהם היה אחיו של המת מנ"ש מאב אחד, ולכן נקראים בסתם, אחים, ואחי אביו של מת, הקורבה הראשונה שלהם הוא, שהם אחים לאביו של מת, והלד האחרון של הקורבה הנוגע יותר למת הוא הסולדה של המת, והיינו שהוא אביו, ולכן הוצרך לפרש, אחי אביו, ובפרט שעדיין לא אמר בביאור שהאב נוחל את בנו רק נכלל זה בהכרח בירושת אח, כאשר בירר בחכמה הרב בעל הספר, ועל כן כיאר פה לד זה של קירבה כמה שפרט אחי אביו. ועל דבר הבירורים המושכלים מדברי רז"ל מק. לי תורה שבע"פ, הנה האיר לנו הדבר על אפניו (פד כ' כ"א) עפ"י דברי הרמב"ם בפירושו למשנה (רפ"ח דב"ב) בהבנישו בהם בליונים מסוגרים, כל השמות של המורישים והיורשים והטוענים במעשה שלפנינו, ובאמת גם הדברים ההם של הרמב"ם ז"ל מאירים עד מאד ומבררים כל סדר נחלות כפי דת תוה"ק, ובמנהגי החכם הגדול הזה בכל עיין אשר הוא ברור ומורכב מכמה אופנים, כי יודע להשיב הדבר על מכונו, במלאו היסודות הנכונים ומוכנים אשר עליהם נבנו אח"כ עליות מרוחים. ומי שירלה להבין הדברים בנקל ולציירם לו היטב יעיין ג"כ שם וימלא נחת, רק שלריך להגיה שם ולמלא שני חסרונות המבלבלים את כל הענין בדפוס יעסניץ אשרלפני. והיינו במאמר "לא נמלאו אחים לאביו לא הם ולא זרעם תחזור הירושה לאבי האב" צ"ל לאבי אבי האב וכן בסוף הלכה זו "ואחית אביו קודמת לאבי אביו של מת" צ"ל לאבי אבי אביו של מת, ומלוה לתקן על כל מי שיש בידו ספרי הרמב"ם מדפוס ההוא, שלא יהיו דברי רבינו נראים כנבוכים, ועיינתי בב"י אשר אתי מחלק רביעי של ספר הו"ד, והוא משנת ר"א, ונמלא שם רק במקום הראשון על נכון, אך במקום השני חסר ג"כ מלת "אבי" וזה פלא, ואח"כ עיינתי בדפוס וויניליאה משנת שי"א. ומלאתי שני המקומות על נכון, וכן בדפוס המאוחר של וויניליאה וכפי הנאמר לי נמלא בדפוס אמשטרדם להפך מנוסחת הב"י שלי. היינו שהמקום השני על נכון, ובמקום הראשון חסר מלת "אבי". ובדפוסים המאוחרים לזו של יעסניץ לא עיינתי, ובלי ספק לא הקנו, במנהג המדפיסים זאח"ז. בסעיף השני, מבאר היטב ההבדל בין שאר דיני ממונות לדיני נחלות, שאעפ"י שבשאר דיני ממון הינהגי בארלות איירופא להיות נידונים עפ"י חוקי ומשפטי המדינה, נברלו מהם דיני נחלות, מפני כי רק במשפטים התלוים בהסכמות אנשים נוכל לומר שהלדדים הסכימו מראש במסחרם ובענינים הלוואתם ובטרותם, ללכת אחרי משפטי המדינה והמחבר טוען עוד טעמים ישרים בהתנללות המון ישראל על זה, ולא כן דיני הנחלות, שאינם תלוים בהסכמה וברלון הלדדים, רק מנותם ומשפטיהם מבוארים בתורה הכתובה והמסורה, ומכרוחים כל איש ישראל לשמור אותם. ואין איש מישראל רשאי להעביר נחלתו

ולא

ולא יוכל לבכר את בן האהובה וכו' , ולעפ"י שרשאי לתת מתנות בחייו למי שירצה, אך כל זמן שלא נתן כאשר הוא מוכן ומזומן ליורשיו כפי הסדר הכתוב והמקובל והממשלה לא תרצה לבטל דתנו או להכריח שום ישראל לבטל דתו . וזה חילוק יפה ומושכל עיין עליו כאורך ותמצא דברים נאים ומתקבלים - ויש לנו להוסיף, כי בדורנו תמורות כמעט א"ה היום כפי התפשטות מנהגי המסחר ודרכי עשיות השטרות ההולכים למרחקים, להיות היהודים מתאחדים בדינהם, וכל היודע דרך הטראטין או הרשימות כאגרת קריה לפלוני אשר ישלם לך כך וכך, וזה מרשים בחתימתו לשני והשני לשלישי ולהלאה עד כמה וכמה הכנסים , יודה על כל זה, כי לרוב מתערבים פה יהודים ובלתי יהודים, ואם לא משפט אחד יהיה לכלם יהיה מוכרח כל אחד מהחותמים החדשים לעיין בקודמים מי הם היהודים ומי זולתם, והיה טעות יהיה לזה כפי חוקיו ומשפטיו ולזה כפי חוקיו ומשפטיו ואם גם יציין, פעמים הרבה לא יוכל להכיר את האנשים או מוה עמהם, ועי"ז יושבת כל מסחר וכל שטר , ובהכרח צריך לומר כי כל החותמים מסכימים על חוקים הכוללים של מדינה ומדינה בענינים האלה, וכן בקניית בתים ונכסים שיש עליהם חובות מיהודים ומאינם יהודים, ומאין מפים? וכן בכמה ענינים עוד, וכל זה אין לו יחס עם דיני נחלות כלל, כי אין כזה הסכמה בין הצדדים כנזכר, רק הכרח עניני הקורבה מדור דור כפי הנרשם והמקובל בדתנו, ובהם לא יתערב זר בתוכם כלל, ויפה העיר עוד הרב הזה כי דיני הנחלות נקשרים עוד עם דיני היבום והאישות ג"כ על משפט הירושה, שהאח המיבם זוכה בנכסי אחיו, ולכן אם גם תפקוד הממשלה על היהודים כי יתנהגו במסחרים ומו"מ שלהם כפי חוק המדינה, וזה גם לטובת כלל העמים אשר תחתיה, לא תהיה כוונתה עוד גם על דיני הנחלות בישר', אשר הם מתנהלים בהם כפני עצמם כפי שנצטוו מרע"ה בתורתם, ועל זה העיד עוד כי כן נוהגים כמה מחוקקים במחוזות הצפוניים של ארץ אשכנז, אשר אף אם במו"מ והלואות וטוען ונטען, ידונו גם בישר' כפי משפטי המדינה, יבדילו כזה בפירוש דיני נחלות של ישראל, כי בהם ישאלו פעמים שרי הפקידות לרבני ישר' אודות איך לנהוג כפי משפטי היהודים, ואני בעצמי כבר נשאלתי על כזה איזה פעמים . ומזה נמשכנו אל

סעיף ג'. כי הרבה המחבר על נכון ברוב חכמתו. שאין ענין להביא הנה המאמר הנודע. דינא דמלכותא דינא והוסיף רק מעט מנוס לחזק דבריו כי במאמר הזה לא נוכל להשתמש בלי ספק רק במקום שאין הכרח פרטי ובלתי אמצעי מצד הממשלה לבטל דין פרטי של ישר' שאם יש הכרח פרטי נגד דין פרטי אך לחנם מגמת השאלה והתשובה ומו"מ של הלכה כזו, ומה ימריצך כי תענה אם הנוהג ועמוד בשבט המושל ולא יתן מקום לקיום דבריך. אלא ודאי מקום השאלה הוא רק במקום שיש דין מלכות הכולל לכל בני המדינה. ויש דינים בישר' שבין אדם לחבירו הנראים כמתנגדים קצת לדינא דמלכותא הכוללת . אז צריך לעיין אם החיוב על הטוען והנטען להכניס את נפשו תחת דין הפרטי של ישראל . או תחת דינא דמלכותא הכוללת. מטעם שגם עליו מצווים ישר' לקיים אותו . ויש בזה סברות מהקדמונים באיזה ענינים ראוי לאמר דינא דמלכותא דינא . והיינו דינא ולא עושק לפי שעה וכדומה . אכן בנדון שלפנינו, יש אמנם ספרי חוקים מאת הממשלה בדברים שבין אדם לחבירו הכוללים כל העמים הסרים למשמעתה. אך זה בדיני מסחר ומו"מ כאשר אמרנו כבר. כי רואין אנו הדברים כאילו הסכימו הצדדים מראש לקבל דינא דמלכותא . אכן בעניני נחלות יתכן לומר כי גם מחוקקיהם לא כללו בענין זה של ירושה את עם ישר' אשר יש להם דינים מיוחדים כתובים באר היטב בתורה ובפירושי המקבלים. ורוב מלכי אירופא מלכי חסד הם. ולא ירצו לבטל בע"כ אף דבר אחד מתורתנו.—והנה לדוגמא בעניני הנחלות. הלאו של לא יוכל לבכר וכו' עומד בתקפו.*) וכל המבכר את בנו הצעיר על הבכור עובר בלאו. ואין חכמה ואין עצה לומר משפטי הממשלה התירו זה. כמו שלא יוכל לומר כן על אזהרה אחרת מאזהרות התורה. כי מה שאיננו אסור מצד חוקי המדינה, לא יקל כלל האיסור מצד הדת וככה ג"ב מי שלוקח בחזקה נחלה שאינה ראויה לו מצד דת תורתנו. הוא עובר על לא תעשוק . ודינא דמלכותא לא יסיר ממנו עונש הלאו הזה, וגם דיניהם רק על דברים הנעשים מתחלתם ע"י שני צדדים ברצונם כמו הלואה .

*) והרמב"ן ז"ל במצות ל"ת שלו (מצוה י"ב) חשב לאו זה במנין שס"ה ל"ת. וכתב שם כי גם מצות עשה, כי את הבכור בן השנואה יכיר, גם שמא ל"ת לא יוכל לבכר את בן האהובה, נשכחו מתוך מהרמב"ם ז"ל במנין המצות .

הלואה ומקח וממכר וכדומה, לא על הנעשה בעצמו מבלי רצון שום אחר מהטוענים ומשמת זה המוריש חל דין הירושה כפי דת תוה"ק, כמו שחל דין יבום על מי שמת אחיו בלא בנים.

ומ"ש עוד הרב המחבר תיקר הזה. (דף ל"ח) בין הטעמים המתישבים על מנהג היהודים היום לפנות אל שופטי המדינה בעניני חו"מ, אעפ"י שהיו נזהרים מזה מלפנים. טעם הב' משום דלית דיין מומחה וכו'. הוסיף על דבריו להביא ל' הירושלמי (רפ"ז דסנהדרין) בימי ר' שמעון בן יוחי ניטלו דיני ממונות מישראל אמר רשב"י בריך רחמנא דלית חכים מידון ע"כ. ובן הוא רפ"א שם (אך בטעות הנוסחא שם שמעון בן שטח והנכון כמו שהוא רפ"ז, ר"ש בן יוחי. כי בימי שמעון בן שטח היו עוד מלכי ישראל מן החשמונאים והם בעצמם היו נכנעים לשמעון כ"ש בדבר המשפט) האמנם רשב"י אמר כן בימי אכזר אדריינוס, וגם אחרי מותו שבטלו גזרותיו. עוד לא שבה התקיפות מכל וכל לדייני ישראל, כאשר בררתי כל זה במקום אחר. ועכ"פ, אם רשב"י לא הצטער כבר ונראה עוד כמו שמח על שניטלו דיני ממונות מישראל, ומטעם דלית חכים מידון, מה נאמר אנחנו בימינו. שנתמעטה ידיעת ההלכות בכל ענין, אך ביותר בדיני ממונות. הלא נודה ולא נבוש דלית חכים מידון, כי מלבד אשר רוב הרבנים בארצותנו אלה, גם הישרים הראוים להקרא כן, יספוקו לעצמם בלימודי הלכות אשר בין אדם הוסרשו לאלקיו, ולא מה שבין אדם לחברו. וישמחו כי ימלאו הדין אשר יבקשו בשלשה חלקי ש"ע, וחושן המשפט לא ישאו היום גם הרבנים הגדולים על גבם. וכל זה אמנם ביותר מזמן כמה שנים שניטלו דיני ממונות, והתגלגלותם גלויה כי טוב להם לעסוק יותר באשר יצטרכו להוראה, וכבר כתב הרמב"ם ז"ל באגרתו להדיין ר' פנחס באלכסנדריא שהיהודים שבערי ערלים אפילו חכם גדול שבהם אינו בקי בדינים, דאינו רגיל בהן שאין הערלים מניחים אותם לדון. כמו שאנו בדיני קרבנות היום, לפי שאין אנו עוסקים בהם עכ"ל. ועפ"י כל זה די ג"כ התגלגלות לפני ההמון מישראל אשר לא יפנו עוד בדברי משפטיהם אל דייני ישראל. אכן עוד יותר ראוי לנו בארצותינו אלה לאמר בריך רחמנא וכו' כי אף אם לא היו נוטלים שרי הפקודות דיני ממונות מישראל. הלא כמה המכונים רבנים נעלו בעצמם הדינים מישראל לא לבד בממון אך גם בכל המצות המסורות וגם בכתובות. כפי הנודע, לא ידעו ולא רצו לדעת מכל הנמצא בתלמוד וש"ע. רק חטאת עמי יאכלו ואל עונם ישאו נפשם. וחלילה אם היה נמסר להאנשים כאלה עוד המשפטים עם הכח לעשותם. איך היו הופכים עוד ללענה משפט. והיו מעונישים בחפצם רק לאשר לא ילכו בדרכם — השם ישמרנו ממתוקה כזו. והמשכיל ידום. - ומכל זה בפרט ג"כ הרבה משפט הנחלות, אשר כל אדם מישראל חזה בו. ובמעט אין צורך לבעלי הוראה. ואם יקראה הצורך לפעמים, עוד ימלאון לזה אנשים יודעים להשיב דבר על אפניו. — והענין יובילנו עתה אל סעיף ד'. שמה יברר הרב המובהק הזה. שחייבין כל קהל עדת ישראל וכל הרבנים לרדוף בכח כל מי שאונס לגויים לדון בענין כזה ולכופם בכל אלות הברית וכו'. אולם נדקדק ונחפש דרכנו אולי תעלים ממנו דרכי אחב"י בארצותנו, מי ומי יהיו הרודפים? וכל הראיות שהביא ממקראות כמו מבני גד בהבנותם מזבח. וגם ממעשים מאוחרים לספרי קדש, אז הכל בזמן שהיו ישראל באגודה אחת על תורתם ודתם. אכן בעת הזאת! מספר אנשיך היו דיעותיך יהודה. ואם נבקש או נרצה לעורר עוד רדיפות. וירדוף כל איש ואיש את אחיו ואת ריעו כל היום תורדף בלי חשך. וגם על זה נאמר בריך רחמנא שניטלה התקיפות מידינו, והערבות של ישראל זה בזה. חלפה בהכרח מעת חלף כל בטחון על הפרעון כי ישלם כל אחד את נשיו בחובות הדת הקדושה, פסו אמונים. ומי יאמין עוד ויערוב בעד חברו וגם אם היה ערב, פטור, כי נתקלקל הבטחון, וזכר לדבר, יעויין ש"ע חו"מ (סי' קכ"ט בסמ"ע וש"ך ס"ק ז' וח') דאם היה הלוה בטוח ונתקלקל פטור הערב *) בכל זאת ראוי ונכון בלי ספק לכל

החרד

*) אמר המ"ל פ"כ ס"ט בחיבורו הגדול נאה ישראל נכנס מרן המחבר נר"ו באורך בזה ותכלית דבריו הוא לתת הפרש בין פקירת מצוה אחת מכללות מלכות אחת או אפי' קהלה אחת לעונות הפרטים ואם מאה ואת האלף וכאן הוכיח שלא התנבר בענין פסק נחלה לישראל אם לא שראה שהבעל דין הקשה היה משתדל להוציא דת מחודשת מהאפיפיור שגם דיני נחלות יהיו נשפטים בכל מלכותו כדיניהם הפך דין תורה. ומרן המחבר נר"ו ביודעו טבע המלכות ההיא אשר נותנת יד לישראלים

לשמור דתם

תחת גדלת ה׳ להחזיק בישועה ובמעוז הצדק והאמת כפיו וכלתו, ולא יעמוד גם מרחוק על דם רעהו. או מאומה הכנבק לא כמשפט. אך לא לרדוף בכח גם ממרחק, כי יגם כחדש כחנו, וכמה יהיו הרודפים וכמה הנרדפים ? ואלה אם ירדוף אחד אלף ושנים רבבה ומה נקל עוד כי יהפך הנרדף לרודף ! ואויבים יכחשו גם כזה לחכות לזמן המוכשר. אשר בו ישוו כל בני ישראל שכם אחד לעבוד ה׳ ולשמור את תורתו. אך אז יהיה נ״כ שלום בארץ, אין ריב ואין מדון, והשופט הגדול יוכיח במישור לענוי ארץ, כן יחיש ה׳. אמן.

הכותב והחותם כה ק״ק כרהב תוב״ה נוה לנו משה מורשה לפ״ק. יוסף וה״ו שול שנת לוסר״ש חב״ל נחלתו לפ״ק שלמה יהודא ליב כהן ראפאפורט רב ראשון בק״ק הנ״ל.

הסכמת הרב הגאון מו״ה שלמה קוועטש אב״ד בק״ק ניקלשבורג.

הן היום הזה הובא לפני חיבור מבואר ונחמד להשכיל אשר יקרא בשם נחלה לישראל מאת הרב הגאון המפורסם החכם הכולל רב אב״ד בקהלת רומי רבתא בק״ק מו״ה **משה ישראל** חזן וישראל עושה חיל ללחום מלחמת ה׳ להיות גלוי לכל העמים כי משפטי הנחלות המה לבני ישראל למורשת לחקת עולם. כי רק תורה ה׳ אשר נתן להיות ע״י משה נביאו נאמן ביתו דבריו נאמנים וקיימים לעולמי עולמים ולא יפול דבר מדבריה הטובים והישרים ארצה כי אמריה ויטיבו עם הישר הולך, ודבר אלקינו יקום לעולם, וכל איש ואיש מבני ישראל אשר יזיד לעשות ביד רמה אשר לא כדת התורה הזאת אשר נתנה לנו למורשה. את ה׳ ונביאו ותורתו הוא מגדף וזה השם אשר יקרא לו מין ואפיקורוס. הן הנה תוכן אמרי הרב החכם בחיבורו המפואר הלזה, והנחל הזה מלא על כל גדותיו ויפרד מעדן אמרותיו לארבעה ראשים. הראש האחד יפנה קדימה לידע ולהודיע עפ״י תורתינו הקדושה למי יפול למורשה ירושת יעקב גאליקו אם לזרע אחי אביו או לזרע אחותו רעגינה, המנה הבאה מאטולדי ובני אחותה רוסינה, ובזה האריך וקבץ על יד ביד ה׳ הטובה עליו מפי סופרים וספרים עד כי חדל הסופר מלספור כי אין ספורות למו, כי רק לבני אחות אמת רעגינה להם משפט הירושה. עוד זאת מבלעדי הקבלה הנאמנה חשף החכם הכולל את זרוע קדשו לעיני העמים במועצות ודעת. מעומק המקרא באר היטב, כי יורשי אחות אמת המה היורשים אשר יש להם יד ושם ועל׳ שם דורש יקראו בנחלתו וכל אשר יתן בתף סוררת מלשמוע לדברים האלה הישרים והנכוחות עפ״י משפטי ה׳ אשר ימכהו חן בעיני ה׳ ואדם לו יאמר כי הוא מפיל האמת ארצה. ואחרי אמרי הרב המחבר הוסדו כי הנחלה משמשת ויורדת. ואם אין דרך לרדת תעלה מעלה מעלה. ובכל עליותיה אשר תעלה נכונה ונשקיף אם תוכל הנחלה לרדת אזי נרד עד סוף כל הדורות. — ומעתה מה אוסיף ומה אדבר ואטיף אמרי עלו אוזן שומעת, אולי בדברי אשר אוסיף אשים בדבריו הנעימים מגרעת. אכן עכ״ז גם אנכי לא אחדל פרי עטו ולהביא מנחה מבכורי פרי עשתונותי כי הנחלה רק לבני ולצאצאי רעגינה תבואתה. ונעתיק הנה עוד מדברי הקדושים אשר בארץ החיים המה לחוק את משפט האמת והצדק אשר יצא מפה קדוש הרב החכם הכולל ה״כ״ל. הרמב״ן בפי׳ התורה פ׳ פנחס כתב וז״ל. קבלו רבותינו. כי האב יורש את בנו כאשר אין למת זרע. והכ׳ לא הזכיר זה. כי הירושה היא בשלשלת הזרע ביוצאי חלציו ולא לצדדין. א״כ ונתתם את נחלתו לאחיו משמוע נחלה שאב יורש את בנו בקבר ומתנו תבוא לאחים ולא רצה המקרא לאמור. ואם אין לו בת, ונתתם את נחלתו לאביו׳ כי רק דרך ברכה ידבר ולא בנכרתים עכ״ל. הרי הורה לנו מלמדנו הרמב״ן להועיל כי לאחים באה הנחלה מתמשמוע האב, ולא מצד שהמה יורשים לאחיהם. וא״כ בקברת מיד שחוזה הנחלה לילחק אבי יעקב אשר על ידו תוכה בתו רעגינה תרד למטה עד סב״ה ולמה נעלה עוד מעלה לשמואל אבי יצחק ועל ידו יזכו האחים בנחלה. כיון שיש דרך יבר

לסמור דהם. מ״ז ראה מרן המחבר נר״ו כי לא היה לו פטורין לשמור לפיו מחכוש, כי חזר עקירת דין נחלות מקרב בכלל כולו והוא בית מרזח נמור ! ואם לא היה מרים כשופר קולו היה נתפס על אותו עון כמ״ש הקב״ה ליחזקאל. ודאיה לדבר שכשראה שנתפשרו ביניהם שתק מרן המחבר נר״ו ואדרבא סייע בדבר, כי חזר עון פרטי ולא כללי שאל עונות הפרטים מי יאמין ויצא פרב בעד חבירו ? וירבו הרודפים, שאל הפרטים דברי הגאון סי״ר נר״ו מחמד עינו של מרן המחבר נר״ו מבודקים והם דברי רמ״א יו״ד סי׳ של״ד ויפוין נ״כ בכל מ״ש האחרונים על סי״ז והכל יכתוב על עונות הפרטים, את״ד מרן המחבר נר״ו בס׳ נלח ישראל כ״י ואנו קצרתי דבריו הרבה.

ושר לפניו ליתן הנחלה למורשה לבתו דינה ואלו תליא. ומה מועיל לנו קירוב דעתו לאחי אביו, וכי מכחו הם יורשים. הלא רק מכח אביהם הם יורשים. וכשיש לר"ת בנחלה מעולם לא הגיע הנחלה ליד אביהם. ולו יהיה שולחן. אבי יעקב גלילו הי לפניו וכשאלה את פיו למי יותן העזבון הנ"ל לאביו שמואל או לבתו דינה. הלא יענה מה זו שאלה. הלא מודעת זאת בדין תורתי עולם ומקדמת דנא כי דקמי האב על ואלו תלוי עדיפת מוכיס מדקמי הבן על אביו וכ"ש על אחי אביו. ולא ולמד מאבימלך שאמר לאברהם אם תשקר לי ולניני ולנכדי ולא פנה ליתר בני משפחתו ואחיו. ומדברי הרמב"ן מוכח דלא בקירוב דעת תליא דהא"ת מכ"ל דאחין יורשין רק מכח האב דלמא מדאית קירוב דעת אתיא ואי דמסתמא דעתו קרובה לאביו יותר מאחיו, זה אינו דא"כ הוי ליה למימר השתא אחין יורשין מכ"ש אביו מקירוב דעתו. ועוד הנגע בעצמך הלא גם במקום יבום האב יורש לר"י דאמר בין בך ובין בך של אב. ושם דעתו קרובה יותר מן אחיו משום דבנו קם תחתיו ואם תשובתו הלא ועמדו לנגדו סיני' ערוכה בפי' יש נוחלין דף ק"ח דמצריך קרא דלשארו הקרוב להורות דאב קודם לאחים. הלא האחים רק מכח האב הם זוכים. וע"כ צ"ל כמש"כ הרמב"ן שם בחידושיו דס"ל דאחין מצד עצמן הן זוכין, ולא מכח אב, דמסברא לא ידעינן משמוש אלא למטה. אבל למעלה לא ידעינן, ולהכי צ' דמשמע אב עדיף מאחין. וזה אינו, דאפי' או יתוסגא להם. דאחין מכח עצמן הם זוכים זה דיוקא באחים גופייהו דלא צריכי למשמוש כלל. אבל באחי האב ע"כ אתינן למשמוש (וכדאיתא שם דף ק"ט אחי האב מהיכן קאתי' הלא מאב,) ובודאי כרך עד סב"ה ולא נעלה למעלה. והדרבה מדברי הרמב"ן בחידושיו בלמוד בסברת האנשים הכולל. כי לולאי תלוי ומשפט טבעי שבלבו וקניניו יותר מלהיזו וקרובו אשר גודל על ברכיהם ועוד דמהדס"ד דאחין זוכין מצד עצמו היינו טעמא משום דקם תחת אחיו לייבם כדמפרש התם אבל במקום שיש זרע עד סב"ה לאחיהם. או אפשר שזכו יותר מאביהם. ולזה רק מאחי האב ידעינן משמוש. ולא מאחי המת. ולהכי אצטריך שארו לומר שאב קודם. (ובאמת שדברי הרמב"ן בפי' התורה אינם מדוקדקים דיליף אב גופיה מאחין ולא מאחי אביו.) גם מדברי התוס' שם דף ק"ח ע"ב סד"ה יכול וכו' שהקשו. ולמה לי אחין דכ' דמשמע דכיון דנחלה משמש עד אביהן יורש האב בקבר להנחיל לבניו הנותרים. ומאי קושיא הא היכא כ"מ דכתא דאם האח יורש מצד עצמו ולא תחזור הירושה אצל האב. אם יש חוב על האב אינם מחויבים לפרוע מה שא"כ אם מתורת משמוש אתינן עלה חייבין לפרוע חוב אביהן אלא ע"כ דאחין כיון דגלי קרא שאב קודם לאחין. לאו מצד עצמן הן זוכין אלא מצד אביהן וצריכין לפרוע חוב אביהן. הרי מוכח בהדיא דלא מצד שדעתו קרובה אליהן הן זוכין, דאי לא תימא הכי כשמת אביו קודם לו ודאי דעתו שיורשו אחיו ולא אביו המת, ולמה זה יעזוב לבע"ח הזר חילו, ואי משום דמצוה לפרוע חוב אביו, זה אינו. דדוקא מנכסי האב הוי מצוה, אבל לא מנכסי עצמו. ואפי' בחייו, דמצוה לכבדו יותר במותו, ק"ל כיבוד משל אב ולא משל בן. אלא ע"כ דלאו בקירוב דעתו תליא מילתא, אלא במשמוש נחלה לפי חוקי התורה וגזרת אב' (ועיין בתשו' שב יעקב ח' ח"מ סי' י"ז, ובר"ן פ' מי שאי' בשיו בחק דשבק קטינא דהרעא, שנחלק עם הרשב"א, אי נימא דמצוה לפרוע משלהן.) וגדולה מזו מצינו בכל מקום דברא כרעא דאבוהי. ורשות יורש לאו כרשות לוקח דמיא, ובי נימא דבל בה"ג שמת בנו ובן בנו ברשות לוקח דמיא, וביותר דרשות יורש קאמר, ובי אחיו כרעא דאבוהי הויא אלא ע"כ דרק מצד משמוש קאתי, וגם מחייו יש להורש משכבר קנין בנכסים, ולהכי לא נחשב לשינוי רשות. עוד זאת שמע דברי הרא"ה בס' החינוך פ' פנחס שכ', ואל תחשוב שאמרו בזה שהמצוה היא שנעשה בענין הנחלה כאשר דנה התורה עליה, שאלה לומר שיהיה האדם מצוה מהאל ב"ה לתת מה שיש לו ליורשו עכ"פ זה אינו, האל ב"ה לא רצה להוציא נכסי האדם מרשותו שלא לעשות מהם כל חפצו מבלי יהי' רשאי לעשות כזאת כל עוד נשמתו בו, אך הודיענו שזכות הירוש קשור בנכסי מורישו, ובהסתלק כח המוריש מן הנכסים במותו מיד נופל עליהם זכות היורש כענין השתלשלות הילודות שדלא הויא ב"ה זה אחר זה מבלי הפסק, וחז"ל קראו לזכות החזק שיש ליורש בנכסי מורישו בלשון משמוש כלשון אמרם בהרבה מקומות, נחלה ממשמשת והולכת כלו' שזכות היורש במוריש כאילו אגופים דבוקים זה בזה שכל היוצא מן האחד נופל על השני, ומפני כן אם לוה אל וירשני בני או לא יורש

עם

עם אחיו, ובני קרוביו. במקום שיש בן אין בדבריו ממש. שאע"פ שאמרו שנכסיו בידו לכל חפצו; הענין הוא לומר שיכול ליתנם לכל מי שירצה ולעשות בהם כל מאווי נפשו, ואפי' לאבדם ביד חוץ מזה של ירושה לפי שזה הדיבור הוא נגד המקום וגזרתו. כי הוא אמר יורש יורש ע"כ אין כח ביד שום אדם לעקור דברי האל שלא יירש היורש. ומעתה השמר לך מלעזוב את דברי הלוי שכ' כלל האמור בדבריו מן החכם הכולל. כי יש להיורש כח טבעיי בהשתלשלות הילידה וכח קניני גם בעודנו חי המוריש על פני האדמה. ואין אדם יכול לעקור דבורו של מקום אפי' אם יחזק אמריו כמסמרים לבלי ימוטו לעולם דבריו כאין וכאפס יחשבו מול דברי האל ב"ה והמתפאר יגור עליו ויכר לאמור. כי ימרו האל לא העמיקו עצה כיוצרי אנוש האנוש מכל. אשר יפירו המה מהבל ועמו יחדיו. ואף כי יעקב גאליקו הנ"ל. אשר לא נתן תורה בעת מיתתו לעשות דבר אשר לא כדת לפי חקי התורה ובודאי ובבירור האדם רוצה להצדיק מעליו בעת הפרדו מפה לאור באור פני מלך חיים. -- ומה מאוד נמתיקו הרא"ה והרב החכם הכולל בדבריהם המאירים כספירים. כי נפתחו לו שערי אורה בדברי אשר נתקשו בו קדמאי ובתראי בשלהי ב"ב דקאמר ר' פפא מלוה על פה גובה מן היורשין, כדי שלא תנעול דלת מפני לוין והיינו גובה מן הלקוחות, דלית לי' קלא. ומאי דעתי' דרב פפא אי שעבודא דאורייתא ל"ל טעמא דגובה מן היורשין שלא תנעול דלת, הא מדינא גובה הבע"ח. ואי שעבודא לאו דאורייתא א"כ ל"ל טעמא דלית לי' קלא, הא מדין תורה אינו גובה. ולפי האמור יש הפרש גדול בין היורש ללוקח כי היורש יש לו קנין טבעיי ושלוי בקניניו ונכסים בעוד מורישו קיים. ולהכי שעבודא לאו דאורייתא. דנהי דכל עוד בחיותו הניעתי הנכסים בידו לעשות כרצונו. אבל כשמת נסתלק כחו מעליהם, ונשאר בו כח היורש הקדום, משא"כ בלוקח שאין לו בנכסים הללו, רק כח קניני, וכח הבע"ח קודם בשעבודו דהוי כח קניני. גם דברי תלמודנו במס' הנ"ל דף קנ"ט מבוארים מזה דקאמר מי שמכר בנכסי אביו בנו מוציא מיד הלקוחות דמצי אמר מכח אבוהי דאבא קאתינא. דהיינו טעמא. משום דהאב בחיי דבחייו היה יכול לעשות בנכסים כחפצו וכמאווי נפשו' אבל כשמת כבר קדם זכות יורשו הקשור מיד בנכסי המוריש עד סכ"ה, ושמע עוד דברי הרא"ה. וז"ל. מדרשי המלוה כדי שידע האדם, כי העולם ביד האדון מטניח על כל בריותיו, וברצונו וחפצו הטוב זוכה כל אחד ואחד מבני העולם בחלק שהוא משיג בעולמו ומתנתו ב"ה מבורכת שתמשוך לעולם לאשר נתן לו. אם לא כי מחטא הקדמוני נסתלק מעולמו, ומפני סילוק גופו אינו כדין, להיות הפסק למתנת האל המבורכת. אבל תתפשט מאליה בנוף המשתלשל ממנו. ואם לא יהי' לו בנים תהיה ברכת ד' שתשוב לשארו הקרוב אליו הרי דבריו ברור מללו למען לא תופסק ברכת המשפיע הטוב לנצח ישתלשל במשתלשל ממנו והיינו זרע זרעו וזולתי חלציו עד סכ"ה. ובמאמר השכל להרמב"ן ז"ל ו' ה' לדון בדיני נחלות במשפטן שנא' והיתה לבני ישראל לחוקת משפט מלות הירושות מדברים המדעים. והיא מדה מעולה שלא ימנע אדם טוב ממי שהוא ראוי לו. ואחר שהוא הולך למות לא יקנא ליורשיו. ולא יפזר ממונו אלא יניחו למי שהוא יותר ראוי לו מכל אדם. וכבר התבאר הפלגת התורה בזה המין לקרב קרוביו. אף אם יהיה איש רע ומופסד, הרי השמיענו הרמב"ן, כי לא באומדן דעתו תלוי רק במי שהוא קרוב יותר. והרי זרע ריגינא קרובים ביותר להנפטר יעקב גאליקו מאחי אביו. ומאלא הדברים למדנו. כי גם הראש השני והשלישי אשר עמד עליה החכם הכולל אם יש לדון במשפטי הירושה בחוקי המדינה או אם נאמר דתליא בדינא דמלכותא. ובי כך דעת נותן הדת הם מלהזכיר בזאת. בשם ה' כי משפטי הנחלות חלוקים מאשר דיני ממונות דהרי המוריש גופי' שיש בידו לעשות ברצונו וחפצו כל ימיו' עכ"ז אין בידו לאמור. כי איש אחד במקום היורש יירשנו. דזה נגד מאמר האל ית' והוא גזר אומר. כי לזה יקרא יורש ולא לזולתו. ואיך נוכל בזאת כי חוק המדינה או דינא דמלכותא ישנו הדברים. דאפי' אם יש בידם לעשות בהפקר בנכסי האדם אשר ישכנו תחת כנפם ובאברתם עליהם יסוכבו בעת גר להם. עכ"ז דבריהם באין נגד מאמר ה'. ואם יאמרו, כי יורשי יעקב גאליקו יוכרחו לתת ממונם לבני דודם אשר לא כדת התורה היינו אומרים דחוקה שלהם ודינא דמלכותא להם נאה ויאה לעשות כזאת, כי להם משפט המלוכה אבל הרי מאמרם בפיהם. כי לבני אחיו ולא אבי יעקב הירושה. וזה אין יכולת בידם לעשות מאיש

או מיורש הרחוק יורש קרוב. - גם דברי הרב החכם הכולל, דלהכי הקפידה בדינו ורוצה דתליא במצות יבום הם דברים רחוקים לאמרם. וגם נשיא ישראל הרב דון אברבנאל כ' כי תלא בטעם מצות היבום כתב כי כוח מאווי האדם להשאיר לו ברכה למשמרת עולם כזרעו אחריו להנחילו הנחלות, ובהעדר יורש היוצא מחלציו נותה התורה לאפיס דעתו להשאיר לו ברכה בזרע אחיו. הרי גם הרב אברבנאל השמיענו בזאת דיבום ומשפטי הנחלות יחדיו יתלכדו ולא יתפרדו. וגם מה שהרבה הרב החכם הכולל להשיב דכל שאינם מקפידים לעשות כרצונם מבלי צואת בתורת אלקינו לא אמרינן דינא דמלכותא. שפתיו ברור מללו. ואין לנטות מהם ימין ושמאל. וגדולה מזו כ' הח"ד סי' שמ"ה דאפי' אם מתחלה היה ביד שופטיהם הדבר ונטילו על נפשות היהודים לשמור כלילות לפי הנפשות אפי' הכי אם נתפשרו אח"כ חוזר הדין לדון כדיני ישראל כ"ש אם נותנים מתחלה רשות לצוות כחפצנו ולדון כדיני ישראל. ולא עוד כי גם היורש עצמו אם מתנה על נכסי אביו שלא יירשם. אין בדבריו ממש, אם גם כי יוכל ליתן נכסיו לאחר. הכל להפקיע ממנו שם ירושתו או אפוטר. ועתה נשימה פנינו לראש הרביעי. אם מחויבים כל דייני ישראל במקומותם למושבותם להכריח יורשי אחי יצחק גאליקו לקיים עליהם כלל הכתוב במחברת נחלה לישראל מהרב הפוסק מבלי שנות אחר דבריו. לזאת אענה ואומר. כי כל איש ואיש מישראל וביותר שופטיהם מחויבים לקרוא עליהם מלא הרועים אשר הוקמו על לרעות בשם ה' אלה, ליתן נחלת יעקב לבני אחותו ריגינא. ואם יתנו בתוך סוררת לפסק הנ"ל באמרם כי ידונו כחוקי המדינה וכמשפט המלך, המה עושקים את קרוביהם, וכפי משפטי התורה אך מעול וחומץ יקראו להם. ולו היה לנו ידינו כבימי קדם להעמיד הדת על הדכיו ויקודוקיו היינו רודפים אחריהם עד חרמה לשבר מלתעות רשע ולגדע קרני הרשעים המרוממים יד נגד תה"ק ונגד מורהם החכם הכולל הנ"ל ותשואות חן לבעל המחברת הזאת אשר אזר כגבר גבור מתניו ולא לקראת נשק ביום קרב להקריב משפטן לפני ד' לדון כפי תורתנו. למען אשר לא יקרב איש זר לרשת משכנת לא לו, ולבנות ביתו בלא צדק ולחרבות הונו ורכושו בעולה. ואם משומים מחשוב לפיהם, הגדולים אשר בארץ, אם יש לאל ידם למחות בעושי עולה ידעו כי עונש גדול מכשלא ויחטאו לאקים והאיות כדיני נחלות שב' הרמב"ם מלוה לדון כדיני נחלה וכ' הרא"ה שכל עיקר האזהרה אינה רק על הב"ד שדנו בענין הנחלה. - שמעו נא עמים כלכם דברי הירושלמי מס' סוטה פ' אלו נאמרים הלכה ד' כתב ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת וכי יש תורה נופלת רשב"א אומר זה הב"ד שלמטה, ועל דבר זה קרע יאשיה ואמר עלי להקים, ר' תנחום בר' חייא אמר למד ושמר ועשה והיתה ספיק בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור. והרמב"ן בפי' התורה פ' תבוא כתב כי הנשיאים והב"ד אשר בידם להקים את התורה ביד המבטלים אותה. אפי' היה הוא צדיק גמור במעשיו והוא מחזק התורה מיד המבטלים אותה הרי זה בכלל ארור. ומי זה לא יחוש להוציא עצמו מכלל ארור ולהתברך בשם ה'. - וביותר העיז פניו החתום א'. ו'. מוללו כרוזם המחברת באמרו כי יורשי ריגינא אין להם זכות בענין זה לא נשמע מעולם מאיש ישראל עוות כזאת. כי הוא אינו רק גזל וחומס כ"א מתברך בלבבו לאמור שלום יהי' לי אם אלך לדון בפלילים אשר לא כדת התורה שמע נא דברי הרמב"ן שם וז"ל לפי דעתי כי הקבלה הזאת שיודה במצות בלבבו ויהי בעיניו אמת ויאמין שהעושה אותם יהי לו שכר וטובה והעובר עליהן יענש. ואם יכפיר באחת מהן או שאומר בלבו ויהי' בעיניו דבטלה לעולם הרי הוא בארור ומיחרם ומכת המורדים והכופרים עכ"ל והנכים האלו בעיניהם כאילו משפטי הנחלות בטלו. ואין לך אפיקורסות גדולה מזו. כידוע במאמרם ז"ל האומר כל התורה מן השמים חוץ מזו ואפי' קוצו של יו"ד אין לו חלק לעה"ב והרי היא מהמורדים והפושעים והחוטאים בנפשותם ואם תשאל את פי אח"כ למה זה ישפטו היהודים במקומנו בפלילים ולא יטו אוזן לקול שופטו ישראל ידעו נאמנה כי האנשים האלה אשר יורשים כי בדיני ישראל לא להם מגיע הנחלה. ולא להם משפט הירושה אם המה מהדרים את דבר ד' ויקיימו את משפטם לפנינו להגיד להם דבר ה' אך בכשר [illegible] מבעלי הדינים בתוך סוררת מבלי שמוע בקולנו אזי יוכרחו לדון בפלילים. למען הציל העשוק [illegible] ולמען השקיט הריב אשר בין שניהם וכל איש ואיש על מקומו יבוא בשלום,

ה"ד החותם ליום ו' עש"ק פ' תבוא תרי"ח לפ"ק שלמה קוועטש מו"ץ הגונה פה לייפניק יע"א

הסכמת

הרב המה"ג אב"ד דק"ק שטוינאמאנגער .

מבלגיתי עלי יגון. לראות בזמנינו. שהתורה והאמונה. ירד לרום תחתונה. אך מהרסים ומחריבים ואלהים מבני עמינו. להרוס חוקי תורתינו. ואוי להם שבך שומעות. שיעמדו אנשים נגד גאון דורנו. והוכחתו על דלתי הרבנים. לשאול על דבר שהוא ברור כשמש. ואמת כחק הנדסי'. שתי פעמים שתים הוא ארבע. וגם היום הפלפל והתעקש לא ימלא כל רשום טעם ושבח. לחלוק על דין התורה שילא מפי המורה הרב הגאון מוה' משה ישראל שפסק כמ"ש ויפה והוא שהאשה מאטילדע תחלק כל ההון של יעקב גאליקו. עם יתמי האשה רהסינא והדין אמין וחזק, בלי לצרוך מהרבנים שום חיזוק ומי שמהרהר ומערער על פס"ד זה. יהיה נמס ונמכה, כי הוא מלא מזימות וערמה. ואלה לרדפו עד חרמה. והקב"ה מתמלא עליו עברה יותר ממי שמתב לי ברא.- ואם בני שמואל גאליקו, הם יראי שמים ותמימים, יחוסו על נפשם. ולא יבקשו לשלוח יד בהון קרוביהם. אשר גזל הוא בידיהם. וכל הראיות שיש להביא, כבר הביא בעל נחלה לישראל בקונטרסו. והפרט והעוללות לקט מלוא חפניו בעל תור"אה והוא הגאון והצדיק רבי שבזר הורוויץ נ"י רק להוספת יתורה הראה על תשו' כ"ח ג' *). שאין האשה מאטילדע תוכל לרשת את יתמי רהסינא כלל.- גם לא ישמעו לאזהרות להם בני מהללאל איתי משום דינא דמלכותא דינא, כי דיני נחלות אינם מצויים חברת בני האדם בדרך ארץ. כמו שכל דיני ממונות אך גם אם חוקי המלך יפטרוהו מלשלם. והדין תורה מחייב אותו, והוא רוצה לצאת ידי שמים, לא ינצלוהו שרי המדינה ולא ימנעוהו לקיים בזה דין התורה, כמו שאין עושים חק על היהודים לשכב כשם מצוים למען לא ידברו בני אדם בפיהם, מה שאינו וולא מלבבם. ועי"ז ישחת מוגם,- ובפרט האפיפיור הגדול והחסיד פיאוס התשיעי יר"ה, שהוא מפורסם שאין בו לא פניה ולא נטייה לדרית, עבור קנאת דתו לכוות ולעשות כרום זולת לבני אדם שאינם מאמינתו, רק שמבקש מהם שלא יעזבו אחוות מוסר ויושר לא יתן רשיון לאדם שיוכה בנכסים שהם על פי תורתו גזל גמור, ולא יניח ג"כ לבני מהללאל להשתפח בנחלת מאטילדע ויתמי רהסינא. ה' יצילנו משגיאות, ויראנו מתורתו נפלאות. ה ותב וחותם על דבר

האמת פה ש"ט· אמאנגזר יום ה' א"ב כסלו יב"ל ירון לפ"ק·

הק' יהוד' ליב כן לא"אמ מו"ה עוזר קעניגסבערגר אב"ד פה,

הסכמת

הרב המה"ג אב"ד דק"ק מאטערסדארף:

בספק שאת תיתא ברכתא, לידידי הרב המופלא, החכם השלם מו"ה ראובן נ"י ברוך הוא וברוך טעמו

והי ה' אלקיו עמו. ויהי עליו טעמו, החיים והשלום לו ולכל אשר עמו אמ"ר —

אתקילו שמעתי מתוך הק"ן, קן קולמסיה, וקן מגילתיה קורא אל רבני המדינה, לאזור עלו בהסכמה על דברי הספר נחלה לישראל, אשר סדר לנו הרב הכולל גאון ישראל משה חזן נ"י, עשותירלונו ועברתי מספר לשער בנחלת ישראל.— ותמהתי על שאלתו הסכמ"ה. מה שמה מה אומר עליה, אם כה אומר: להסכים על עיקר הדין והנידון שיפה דן ויפה זכה את הנחלה והירושה עפ"י ד"תוה"ק. הלא זיל קרי בי רב הוא. כאשר היטב במשנה ותלמוד והפוסקים. לא כשתפק בה בר ישראל. אשר רוח התורה באפו, וגם לרבות שאין דיני הנחלות בנכסים תחת סוג מאמר חז"ל המקובל אצלינו "דינא דמלכותא", הוא דבר מושכל בעצמו. יבינו כל מי שיש לו מוח בקדקדו האמת עד לעצמו. ולא יחלוק על זה כי אם מי שנסתמו עיניו מאוחד המאור. והעיקר מה שחידש לן האי תנא ירושלמי בספרו זה. סבר פנים יפות מסבו"ר כ"ר וכקי הסברת דברים מתק שפתים ודברו טעם כדורש טעמא דקרא, סבר על סברי יחדיו ידובקו והיה למטה כבפו להכות על קדקדי המעוררים והטוקפי'. הן משה שפיר קאמר ושביר, אדירים מסבר"ים חכמתו, רבים חקרי לב אשר אתו, חבו ממתקים וכולו נחמדים לקהעל שפתו, וישראל עושה חיל ללחום מלחמת ה' נגד משנאיו המתאנים. הנה הוא נאה דורש טעמא דקרא, ונאה מקיים הדת על תלה. מי כמוהו

מורה

*) אמר המ"ל פ"כ ס"ט מאוי כתוב בגליון הגאון המחבר נר"ו וז"ל פה. אשתמיט מיניה דמר כר"ו שכבר הבאתי תשו' בה' כלנו בפנים בספרי עמוד. (נ"ז) ותמהתי עליו שרבה מים מבורות עמוקים עי"ש

תורה יפה ומעולה, מי כמוהו חכם יודע להסיר המכשלה, ברוך שפתיו ורפא נפשות מכל נגע ומחלה ועם קדושים נאמן ויודע דרך כלולה, ועדיין אנו צריכי' למודעה רבה לי' ואיתא ר"כ אמנם כן הוא נאה ויאה למדרש טעמא דקרא *) לפי שכלו יהולל איש משכיל על דבר ה'. בכל זאת חלילה לנו לבנות יסוד ועיקר לחדש הלכה מעתה עפ"י טעמים הנדרשים מדעתינו. ואין הנגלה לנו מטעמי המצות באלו כ"א לעשות סמנין לאורייתא אבל לא לגרוע ולזוז זיז כל שהיא מקבלת חז"ל הנאמנה ולא יהיה על פי הטעמים שום נפקותא לדינא ועל פי זה שמעתי מפורש יוצא מפה קדוש אדוני אבי מר"ו מו"ה"ג מה"רמ"ס ז"ל בשם הרמב"ם ז"ל פירוש מקרא קודש בפרשת שבוע זו. הנסתרות לה' אלקינו. והנגלות לנו ולבנינו לעשות את כל דברי התורה הזאת הכוונה לידע ולהודיע כי טעמי המצות המה נסתרות ונגלות. הנסתרות לה' אלקינו לא ידע אנוש ערכם. — והנגלות לנו ולבנינו. הוא רק לעשות את כל התורה הזאת אבל אין כח הנגלות לנו לגרוע שלא לעשות ע"כ דפח"ח. זו"ע. וידעתי גם אני ידעתי שהרב המחבר גאון ישרא"ל גם הוא ידע להזהר בלשונו. כאשר דרש דרש משה טעם לשבח ולא לפגם חלילה ואף להחמיר ולא להקל שום קולא כי צדיק מעיקרו לא נתכוון רק לסקל המסילה. ולהסיר המכשלה. מאתו לא תצא תקלה כי כל דבריו תקועים במתקלא. בכל זאת לא מנעתי עצמי מכתוב כדברים האלה ולא יגונה האמת בהשנותו פעמים ושלוש ביותרת למען עשות משמרת למשמרת. לבל יכשל עין העורת ולבעל דלת, בעד הרשעה הנמלאה כמחתרת. היא האפיקורסת המופקרת. אשר בדור הזה גוברת ה' הטוב ירחם על פלטה הנשארת. יסיר הקוצים מכרמו ועשה למען שמו. וירים קרן לעמו.

הכ"ד עבד לעבדי ה' כותב וחותם פה ק"ק מע"ר, הי שו"ל תריא"ל. הק' שמעון כ"הג"מה"רמ"ס זצ"ל

הסכמת

הרב המה"ג מוה משה הכ"ד דק"ק סליוניג נ"י לבי לחוקקי ישראל!

גם לעיני נראתה הקשת בפרי עשתונות דברי פי חכם חן, הגאון הכולל, אשר כשמו שם בפתחא דרומא ה"ה כקש"ת מוה' ישראל משה חזן נ"י בספרו נחלה לישראל אשר בקשתי שם נשק נגד האורו' המשחיתים בעם. בעוונותי לא טוהר נגד חכמי הש"ס וש"ע ואמרתי מה אנכי, כמעט מאתי ואילי. להיות כמנה כשניף במסכת נפשות התורים בעלי הוראה גאוני זמנינו כמחוקק במשענותם. לעזר במלחמת ה' ולהיות בר המסכים בדבריו האמת אשר שם משה לעיני כל ישראל. אמנה שעיפי ישיבני הלא רצונו הוא כבודו להיות שביב לנגה משפט צדק אשר גבלו הראשונים. והוא זה וכי תשובת השאלה היא הקוקה בקשט דברי אמת ובמלולת חכ"י הש"ס זללה"ה בדרך חקירה בבתר"א ד' ק"ח בפ"י"כ במתני'. יש נוחלין ומנחילין וכו'. ובגמ' מ"ש דתני האב את הבני' בריש' וכו' חדא דאחולי וכו' ועוד כדתני' וכו' ומשני איידי דאתי' מדרשא חביבא לי' וכו' לשארו הקרוב אליו וכו'. ובולם בפרט המתפלספים בעם תמה יקראו מאי תי' הוא זה? ואוך יתורצו הב' קושיות חדא ועוד? והורא"ה דהנה הטעם לאך פסק שאחותיו של המת וכיוצא המה קודמין לאחי האב הוא מבואר בס' רמב"ן על התורה בחקירת אמת, באיזה תיבות מעט הכמות ורבי האיכות כי הירושה בשלשלת הזרע ר"ל — אין גערדער ליניע — ביואה חללו לא בצדדין — ניכט אין דער זייטענליניע — ולאחיו הוא בא רק מאביו של המת שהאב יורש את בנו בקבר ומנחיל את בנו, שהמה אחיו וגם לאחי אביו. הוא בא מאבי אביהם. כמובן. ומה שכתב בתורה. ואם אין לו אחים ואפי' הוא. — געשוויסטער — כידוע דגבי יבום כתיב ובן אין לו, ואפי' הוא זרע - קינדר כמו בנים אתם לה' וכו', וזהו דרשתם. לשארו הקרוב זה האב ר"ל - גערדע ליניע - וזהו שתי' הגמ' דמתני.

*) אמר המוציא לאור פ"ב. מכ' בגליון הגאון המחבר נר"ו וז"ל פה, ולמה לא? כל שתהיה הכוונה לחזק עבותות הקבלה בעומק פשטי המקראות, ועפ"י חכמת לה"ק אשר נאבדה מאתנו, וידועה היתה לתנאים ולאמוראים! ומי לנו גדול והכיהן של ישראל כרב שרירא גאון ז"ל ועכ"ז הראה לנו כי כך היתה דרכן של ראשוני ראשונים וז"ל (יוחסין ד"ק דקי"ח ע"א) וספרא וספרי דרשי דקראי אינון והיכא רמיזא הלכתא בקראי ומעיקרא במקדש שני ביומי דרבנן קמאי לפום הדין אורחא הוו תני תנייהון (א"מ דכ"ה) ע"כ. ואם בדורות ראשוני ראשונים כך, בדורינו השפל והשפל כי רבו אפיקורסים גדולים ורעים, במשמרות נטועים. ובכל יום ויום מכין ואומרי"ן שהתורה והמצוה ע"י פירושים מפוקפקים, ויעשו באושים לכלות נחלת קדושים, לאמר אחד אחד במה איסורים נפקא מינה לגיטי נשים. ויבוצו אמות הסיפים והנם רוצצים, על כל זה אינו דין שגם אנחנו נחלץ חושים ונלא לפניהם בחרב עומק פשט חכמת לשונינו הקדושה אשר אין על העפר משלה?

דמתני' איירי ג"כ בדרך הרגה שהאב מת קודם הבן — והבן עוצם את עיניו — כפי' הרשב"ם רק דמתניי' בנידון השאלה דידן. וא"פ האב את הבנים בקבר, והבנים ר"ל האחין של המת — דיא געשווינר — את האב שירש בקבר - דיא גערבטע לינינע — והאחין מן האב ר"ל אם אין למת — געשוויסטער — שוב יורש בקבר אבי אביהם. ומשתלשל הנחלה — אין גער אדער ליניע — לבניו שהם אחין מן האב כמבואר בש"ע סי' רע"ו *) וחביבה לי' למתני' לאשמעינן הדרשה, בדרך חקירה נגד הצוקים בתורת ה' ולבלתי

תהי' האמת נעדרת, אני חותם את שמי והן תהוי במשמרת הלוי,

עש"ק כ"ב אלול תרי"א לפ"ק אק' משה סג"ל חונה פה ק"ק שלאוכינג והגפו'.

הסכמת

הרב ה"הג מו"ה יצחק ל"ש אב"ד דק"ק לוקי.

הנה שלוחה שוני מכתב עוז חביון מהרב הגדול מו"ה ראובן נ"י חכם הכולל בק"הק ספרדים בעיר מלוכה וויען הבירה יע"א עם הקונטרס נחלה לישראל מהרב הגאון המפורסם מו"ה ישראל משה ר"מ דק"ק רומא רבתי והוא פסק הלכה למעשה בענין ירושה ונחלה (כי בן טוה עליו הרב הגאון הנ"ל לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל לבקשת אחת רבני ארץ דמדינתינו לעיין עליו בפסק הנ"ל ולהאציל עליו מאור חכמתם להסכים עמו בית של תורה והלכה) וזהו תורף השאלה ע"ד עזבון המנוח הר"ר יעקב בן שמואל בן יהודא גאליקו נ"ע שמת בלא זרע מי המה היורשים מדאורייתא? אם יורשי חללי אחותו או בני אחי אביו הנפטר? ויצא הפסק מאת הרב הגאון הנ"ל שבני אחות יעקב המה לבד היורשים ואין לבני אחי אביו של המורים יעקב זכות מאומה בירושה זו עכ"ד הנ"ל. הנה הדין הזה פשוט וברור בלי שום חולק ואין צריך הסכמה ולא נצרכה אלא להעדפה כי שורשו ומקורו בש"ס ובפוסקים ראשונים ואחרוני'. והנה עיינתי בקונטרס הנ"ל ומצאתי את שאהבה נפשי כי רוח ה' נוססה בו לחבר מחברת על גפי מרומי קרת ובו דשו יקבץ דברי גדולים ואחרוני' דברים המתקבלים ומאירין כספירת. וכל הקורא בו ימצא נחת וקרת. מדבר בשיחה נאה בלשון צח והורית הולך חן בשפתותיו ממנו יתד ממנו פנה יקרת, אשר טרח ויגע הרב הגאון הנ"ל במועצות ודעת לתת טעם לשבח עפ"י שכל האנושי לדיני משפט ונחלות יפיפיה של תוה"ק לפני העמים והשרים להראות ומהראוי ליתן תשואות חן חן לו ולומר לו יישר כחו וחילו. נחזור לעניינו שהפסק הנ"ל אמת וצדק בלי נפתל ועקש' משה אמת ותורתו אמת ודינו אמת וכל דיין מבני עמינו דלא דאין כהאי דינא חולק על דת משה וישראל והוא בכלל ארור אשר לא יקים את דברי התורה. והמקיים יבורך מפי ה' הנגלה בענן. ועיניו יחזון בשוב ה' את ציון וישכון ישראל בטח ושאנן הכ"ד המדבר לכבוד התורה וחכמיה פה לוקי**) יום ב' כ"ו אלול לפרט שקול משה בכ"ל ישר"א

הק' יצחק ל"ש נין ונכד לזכרון יוסף זצלל"ה אופ"ק הנ"ל.

הסכמת

הרב ה"הג מו"ה מאיר א"ש דק"ק אונגווער נ'

הנה שלח לידי הרב החכם מהו' ראובן ה"י למשפחת ברוך ס"ט ספר כתב גאון ישראל והדרו כמוהר"ר ישראל משה חזן ס"ט ה"י הרב דק"ק רומא על דברי ריבות אשר נהיו בין קרובי יעקב גאליקו"ו אשר מת מבלי זרע ויריבו על עזבונו והונו נכדי אחות יעקב בשמה רוגינא. ובני אחי אביו. למי משפט הירושה וישפוט הרב הגאון מהר"ר משה ה"י כי לנכדי אחות יעקב להן משפט הירושה מחצה למאטילדא ומחצה לבני רוסינא. לפי דת תוה"ק אשר כל איש בשם ישראל יכונה חייב ללכת בדרכי' וחוקי משפטיה ויוצא הגאון מהר"י משה ה' ולבאר הדברים באר היטב במועצות ודעת עפ"י יסודות שכליות ותלמודיות ויכתבם בספר ויקרא שמו נחלה לישראל. ואולם בקראי שתים ושלש דלתות בספרו יום נחלה הי' לי יום

תוגיון

*) אמר המ"ל פ"כ ס"ט אם תעיין היטב בקונטרים שארית הנפלה הבא אחריך ויוצא לאור מחדש שם תמצא מעדנים לנפשך בכל ביאור הסוגיא עפ"י משקל זה, כעשר ידוע. מדובר גם נכבדות עי"ש. מס' קע"ח ואילך

**) קהלת קטנה במחוז טרענטשין בארץ אונגראהן.

תוגיון נפשי ומדוו לבי נפשי תתמו עלי איך דברים פשוטים וברורים כאלה אין שומע להם מבעלי הריב איך נשמן לבם מאהבת בלע מעשקות, עד כי משפטי ה' כאלה געלה נפשם — המשורר הקדוש אמר משפטי ה' אמת. ולא ישליכו אמת. ארצה. הוא אמר הנחמדים מזהב וגו' ואוהבי כסף שחו ומאוס ישימם. לחכו מתוקים מדבש וגו' ולאלה אשכלות מרורות למו—! הוי שמים אור לחושך וכו'. מתוק למר ומר למתוק ציון איך במשפט תפדה, אם בניך משפט יתעבו וישרה יעקשו—!

והנה הגאון בספרו הנ"ל בדק עד מקום שיד אדם מגעת להראות צדקת משפטו עד כי לא השאיר שוללות לכתוב אחריו אך את זה אמרתי לכתוב בספרי הנה בעלי הריב יאמרו להם משפט הירושה בנחלת יעקב יען הם קרובים אליו יותר מבכורי אחותו והנה הכתוב יכזיבם - יהושע י"ז פסוק ה' א' וו"ו - ויפלו חבלי מנשה עשרה וגו' וכתוב אחרי כן כי בנות מנשה נחלו נחלה בתוך בניו וגו ופירשו רבותינו בבבא בתרא דף קי"ח כי אלה עשרה חבלים הם שש בתי אבות ובנות צלפחד נחלו חלק אביהם צלפחד שהי' מיוצאי מצרים והי' בכור ונטל בנכסי חפר אביו שני חלקים הרי שלשה חבלים ועוד להם חלק רביעי כי הי' לצלפחד אח ומת, וינחלו בנותיו גם אותו ואין ספק כי זה ברור פשוטו של מקרא אחרי כי מנה הכתוב חבלי מנשה עשרה מה שלא מנה בשאר המטות וכתוב אחריו כי נחלו בנות מנשה מבואר כי אין דרך אחר צודק בפשט המקרא וכן פירש"י והרד"ק - והרי אחי צלפחד קרובים יותר לאחיהם מבנות צלפחד ועם כל זאת חלקו נחלה בתוך אחיהם הרי לפנינו כי יוצאי ירכו של כל יורש לו נחלה ממשמשת גם כי ימצאו קרובים מהן. ונלמוד מאליו כי כן הוא גם אחרי כמה דורות יוצאי ירכו קודמין ובזאת אין דברי רבותינו בעלי המשנה והתלמוד צריכין סעד וסומך כי כל דבריהם דברי קבלה כאשר ראו דור דור ודורשיו- הראיתיך קורא האהוב כי יהושע תלמידו של משה רבינו ע"ה כבר דן כן אבל הקבלה עיקר בזה וביוצא בזה. באמונתינו ובכל אמונה נכונה של כל עם ועם.

ובפתחי הספר ראיתי ושם לבי כי חכם אחד מחכמי נוצרים הסכים גם הוא לדברי הגאון כי פירושו אמת בביאור פרשת נחלות. ושכן הסכימו גדולי חכמיהם תשואות חן חן לו ויאמר החכם עוד כי לפי אמונת בני ישראל כי תורתינו נצחית ולא תשתנה בשום זמן אין לאחד שהוא מכלל ישראל לפרוש מחוקי משפטים כנים דברי החכם. זאת היא אמונתינו ואולם לדעתי גם הנוצרים גם הישמעאלים וכן כל בעלי אמונה נכונה. לא מלבם ודעת עצמם היו משנים מאומה מתורת ה' אם לא הוגד להם מפי המוחזק אצלם לנביא ודבר ה' בפיו לאמר כי כן רצון עליון ית"ש. והורשה להם כן מפי נותן התורה ועל זה באו במסורת הברית אבות ובנים דור דור כל בעלי אמונה אשר בארץ אבל לאמר ולבדות מלבו כי עד כה היו דבר ה' ולא עוד או זה טעם מצוה זו וכבר חלף עבר לא עלה ולא יעלה על דעת לב מבין חפץ כ"ה באמת קרוץ מחומר האם חקר אלוה ימצא גוש עפר בסוד ה' האם יבוא ויאמר אין עוד מצוה זו הכרחי' כאלו לו נגלו תעלומות חכמה אבל בעו"ה בדורינו ימצאו בנים כאלה בנים לא אמון בם וילכו אחרי שרירות לבם הרע. ה' נטע כרמו כלו שורק זרע אמת, זרע ברך ה'!

ואשר יאמרו דינא דמלכותא דינא נואלו מאוד בחשיבה ויתהלכו אמת ברור כי דינא דמלכותא דינא בדברים הנוגעים להדר כסאו וכבוד מלכותו בכל מסחר וקנין כמבואר בבבא קמא ובתרא וכן לענין ריבית והונאה אבידה ורבים כאלה אין מספר אבל לענין משפטי הירושה אם לפי תוה"ק משפט הנחלה לקרוב הזה משארו וקרובו הנעדר למה יאמר המלך כי אין רצונו בזה ובכסא מלכותו יהי' נכון בהוד והדר גם אם נכדי ריגינא מאטילדא ובני רוסינא יירשו נחלת יעקב גאוקו ולא יתן מאומה לבני אחי אביו אין נגרע דבר מהוד מלכותו בזה והנה כתוב בסוף פרשת נחלות והיתה לבני ישראל לחוקת משפט כאשר צוה ה' את משה מבואר דברי ה' האלה אף כי צוה ה' לכל יושבי תבל על הדין והמשפט רשות להם לחוקק להם משפטים וחוקים בחכמת לבבם אבל בני ישראל אשר הוציאם מכור הברזל וישבור עולם מעל צואריהם להם תהיה סדר הנחלה הכתוב שם לחוקת משפט לבד וכן נאמר מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל וגו' ובברית אשר כרת ה' עם ישראל בחורב פתח האלות ואם בחוקותי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם וחתם התוכחה יען וביען במשפטי מאסו ואת חוקתי געלה נפשם מובן מכל זה כי המואס במשפטי ה' שבר עול ונתק מסורת הברית אשר כרת ה' עם אבותינו ווי לו לפחות כי תרכן

כי הלא הכתובה בספרי והוא אלה מכלל ישראל ולכלל הנוהגים לה בה וכבר אמר ירמיה הנבי׳ בספרו משפטו
קורא דגר ולא ילד עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהי׳ נבל .

והנה גם זה בדור בשמש כי כל רבני הדור חייבים לעמוד בפרץ ולעשות ככל אשר לאל ידם לעשות כפי חוקי ונימוסי המדינה לכל עובר בשאט נפש על משפטי ה׳ ותורתו וכבר הביא הגאון מהר״ו משה ס״ט ה״י בארוך מדור דור ודורשיו תומות עולם כי כן עמדו בפרץ ורק למען הערבות כרת ה׳ ברית שנית בערבות מואב מלבד הברית בחורב וכמה חרד הרמב״ם ז״ל על הכהן שנשא גרושה ואמר לכתו׳ לרחוקי׳ ולקרובים ועיין הקורא באגרותיו והנה הכהן העובר הזה רע לשמים בלבד ואלה רעים לשמים ורעים לבריות . אבל רבני הדור בלבד היושבי׳ ובליאים בבית מדרשם אין להם רק דבר שפתים בלבד, אבל לא אלמן ישראל עוד ותלי״ו בקרב ישראל גבירים אשר חנן ה׳ אותם עושר וכבוד והם חכמי לב. בח להם לעמוד בהיכלי המלך יר״ה והשרים הם יקנאו קנאת ה׳ צבאות ותורתו. אשר נשארה לנו בלבד מכל מחמדינו אשר היה לנו מקדם אמה ויתנפלו לפני רגלי המלך ושריו יר״ה, ויתחננו לפניו כי יגדל חסדו ויטיבו לבלתי תת יד לכל פריץ לפרוץ חוקי ומשפטי התורה המורשה לנו מאבותינו. ואם אדירי ישראל כאלה יתנדבו להפיל תחנה לפני המלך ושריו יר״ה אקוה בטח כי בעזה״ו יפיקו רצון מאת המלך ויועציו יר״ה, — ויתן רב טוב הצפון להם מאת הבוחר בתורה ובמשה עבדו — אשר יעלו שועלים לפרוץ בחומותיהם ועל ידיהם תכון תורה ומבלי חומתה והזהירו המשכילים יהם כזוהר הרקיע ומצדיקי רבים ככוכבים לעולם ועד. דברי הכותב בידים רפות. ובעינים לתשועת ה׳ מצפות. היום יום ד׳ בארבעה לחודש תשרי שנת

ברו״ת שלם. ל׳פ״ק אונגוואר יע״א אמן .

הקטן מאיר בכ״ר יהודא מא״ש חונה בק״ק אונגוואר והגלילות יע״א .

הסכמות

הה״מ אב״ד דק״ק סעמנין במדינת אונגארן

הן כל יקר חמותי ראותו אור תורה טובה חכמה עם נחל״ה לישרא״ל בחמה ברה חבם דינא אשר הבין ופעל רב הר״ו גאון מחוכם בחכמה מפוארה חכם הכולל מופלג ומהולל מאוד ביראה טהורה, כבוד שמו מו״ה ישראל משה חזן הי״ו אב ב״ד מורה ודאין בקהל רבתי עם בעיר רומא המעטירה. שם שם לו חקת משפט בנידון ירושה נגזר אומר פסק דינו בשורה גם קבעו בדפוס והוציאו לאורה ולסתום פיות המערערים ומנקפים בדברי רוח אין קץ לסערה, קורא הרב הפוסק בקריאה מלא הרועים לעיין עליו ולהסכים עמו אם בתורה הורה ושלוחה לידינו מכביד ידי״נ ה״ה הרב המאוה״ג אוצר נחמד ובריק כשגב שמו מו״ה ראובן הי״ו חכם דק״ק ספרדים בווינן הבירה ושמתי עיני ולבי על פסקא דנא ע״ד העובדא . של המנוח כ״ה יעקב בן שמואל בן יצחק גשאוקו ע״ה הן אמת כי יוצאי חלצי אחות יעקב המוריש הם בני אחותו ריגינא הן הן יורשיו בלבד ולא בני אחי אביו כלל וכלל . ולית דין צריך בושש . אב״א קרא אב״א גמרא ואב״א סברא ובאופן שבני האשה רוסינ״א ואחותה מאטילדי חולקת בשוה מנלה הירושה לאחת מאחיות וחלוק השני לבנית׳ ובניה . כאשר הרב הפוסק הנ״ל בתשובתו המלואה לה אמיר ביתר שאת ויתר עוז ביאורה וגם בירר וליבן ויפה בהלכה ברורה כי חקי ומשפטי המדינה וגם הא דקי״ל דינא דמלכותא דינא הנהוג בשערי ד״מ אין לכל שו מבוא ועניין של נחלה וירושה דאורייתא לעיקרה הם מלהזכיר . ודרך כלל אני אומר שכל דברי הרב הגאון מה״ו ישראל משה חזן הי״ו בספרו נחלה לישראל דברי אלקים חיים המה למוציאיהם מכח אל הפועל. דין בשמע תורת שמע בכל לשון להתחלה. וכל המסרב נגד פסק דינו ומגרה מדון במעל ובזדון ידון במרדון ולעומת זה אשר למשמעתו. ומקיים ומחזיק דינו דין אמת לאמיתו . ינוח ד׳ את הברכה אתו וזכה לנחלה בלי מצרים . כל השומע לקול יורים כשוש באורים .
הכ״ד יום ג׳ לסדר האזינו וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל לפ״ג פה סעמנין, הק׳ יהודא אסאד

הסכמת

הה״ג אב״ד דק״ק קריעגסהאבער במדינות ביהמן

הנה מאהרז אשר בלבנון פשלח של חית אשר בוער. לאיש בער מטער, ואנכי עפר ואפר, ובראות מיעוט ערכי יש לי למשוך ידי בדבר שכבר ולא מאנשי גבורי חיל אשר קטנם עבה ממתני אך אחרי שובי

נחמתי

נחמתי. ואמרתי לשום על ד' מבטחי. והוא ידריכני ביושר ואמת ועיינתי כיד ד' הטוב' עלי בדבר הירושה מהעזבון כ"ה יעקב בן יצחק בעיר אנקונא. אשר יצא פ"ד מתחת המפואר הגאה"ג מוכתר בתפארת כליל. שמו נודע בכל הגליל. שמו כהן לו מוהר"ר ישראל משה חזן אב"ד בק"ק רומא נ"י' האמת הפיד ולא אכחד שבקראי אז' דלתות מאותו פ"ד שנדפס בעיר וויען אמרתי בלבי שהרב המחה"ג הנ"ל תקיף כשמאי ועניו כהלל. שבחו מי ימלל. ואחר ששמתי עיני בחיבור הנ"ל אשר נחלק לד' סעיפים מצאתי שהמחבר ממש לא הניח בשתי סעיפים הראשונים מקום להתגדר. כי ברוב חריפתו ובקיאותו ובי"ד הגדולה אשר לו בחכמת הלשון. ל"ז בלבד שאסף מכל הדברים לנוגעים להענין בגפ"ת אלא הראה ג"כ חכמתו לבאר דברים שלא כמאהו בראשונים והאחרונים ולזאת כל דבר שפתי יהי' למותר. רק יען שחביבי' עלי הדברים אמרתי לבנות ולסתור באיזו' דברים דברי תורה. מה שכתב המחבר הגדול בדף ד' שור' י"ג "אלא מכח אהבת האב עם בנו בכורו דבריו אלו אינם נראים לע"ד והכתוב בעצמו מוכיח כנגדו כי אלא מקרא מלא (דברים כ"א ט"ז) "לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכר' נמצא שאינו תלוי באהבת האב *) רק מה שנוגע לנ"ד לענין הדין אמת ובירור ההפרש בין חלק הבכור לחלק הפשוט והיכנו מן הצורך להרחיב מילין שמבוארים בב"ב דף קכ"ד מנה מתנה עד דמט' לידי' אף חלק בכור' עד דמט' לידי. בדף י"ג מבאר הגאון המחבר בטוב טעם ודעת ובסברות ישרות מה שנוגע לנדון שבעבורו כשל ובתוך אותן דברי' מתוקים אתא (בשורה ד' י"ג מלמטה) וזהו אומרו ונתתי את נחלתו לאחי' (שבכלל ג"כ זרעם כמנהג הכתוב) "יורשי' מכח אביו" ובענין זה הוא יכול לעיל פיל' בקופ' דמחט' **) ומראה בשכלו הטהור דברי' ערבים שבהם מוסיף והולך בדף כ"ג שורה כ"ז) "א"כ גם בנכסי האח המת בלא בנים הם נכסי הזקן שאינם יורשי אחי' ובני אחיו המת אינו אלא מכח שהוא הנחלה לאביהם הזקן בקברו כאלו הם של הזקן ממש כמו שבארו הרמב"ם והרמ"ה ובכח זה יורשים אותו זרעו אחריו" הנה אף דהדין דין אמת בכ"ז אפשר שיש לשדות נרגא ולחלוק ולומר דאחי המת יכולין לומר מכח אחינו קאתינא ולא מכח אבינו דאי אין יורשי' מכח אחיהם אלא דוק' מכח אביהם בבנים את האב ל"ל דכתב רחמנא ונתתם את נחלתו לאחיו הלא ממילא יגיע לאחי המת תמיד מכח אביהם דירש את בנו המת בל"דק בין בחיי האב או בקבר ומהאב יורשי' בניו שהם אחי המת א"ו מדכתב רחמנא' ונתתם את נחלתו לאחיו אתא לומר שהם יורשי' בתורת שהם אחים להמת ולא מטעם שהם בנים לאביהם המת ולפום ריהטא יש להביא ראי' לסברא זו מתוס' ב"ב דף ק"ח ע"ב ד"ה יכול והא

קודם

*) אמר המ"ל פ"ב ס"ט. מכ' בגליון הגאון המחבר ז"ל פה. ולמה לא ידקדק אשר המסכים יוסף עינינו נר"ו בדברי (ב"ד) שכתבתי בזה הלשון "וגזירת התורה לאלדי'ת שינהג האב אהבה זאת עם בנו בכורו" כלומר ינהג אפי' אם הוא בן השנואה, כיון דטבעו של עולם אהבת האב תחול ראשונה על בנו בכורו ראשית אונו והעולם נידון אחר רובו, ואם זה הבכור יצא מן הכלל מפני היותו בן השנואה עכ"ז צוהו יתברך שינהוג אהבה זאת בפועל ויתן לו פ"ב ואין מציאות לצוותו אהבתו כי האהבה והשנאה הם טבעיות ולא יפול עליהם הציווי כי אינם תחת ממשלתו. ובמ"א הארכנו לבאר שמצות אהבת ה' לא תלה אם לא שקדמה מצוה שלפניה בפסוק ראשון והיא שמע (כלומר הבן) ישראל שה' הוא בהכרח א-ינו והוא בהכרח אחד ומיוחד ואם זכית לכך בהכרח תאהוב אותו ללכת בדרכיו. וכן במצות הזכירה והמנע שבחה קדמו להם מצות מעשיות ואפס קצה הענין הלזה תראהו בנדפס אוי היום סי' קפ"ז הערה ל"ד.

בכלל העולם דציווי יתברך לתת פי שנים לבכור בן השנואה הוא שלפחות יקיים בפועל אהבת בנו בכורו הטבעית לכל ילוד אשה ואם לבו יצוק כמו אבן אין אהבה בו הוא חוץ מטבעו של עולם ומה לנו ולו? ותדע שכן הדברים שהרי נמשלו ישראל לבן הבכור כמ"ש בני בכורי ישראל כלומר בחירי רצתה נפשי! והוא ברור.

**) אמר המ"ל פ"ב ס"ט. מכ' בגליון הגאון המחבר נר"ו וז"ל פה, מעולם לא פללתי שלמד הסר המסכים הזה נר"ו מ"ש פה ולקמן ולא למד או שכח תחילת דברי, בדף ( ) והלא שם פתחתי פתח כפתחו של אולם וזאת להט החרב המתהפכת שם בפתח השער לשברית מביאור פשטי המקראות כל אשר נקוד וטלוא בעזי"ם: שהרי ביארתי ובררתי הדברים כשמש בחצי השמים שבן ובת ואחים ואחי האב ושארו הקרוב אלו האמורים בפרשת נחלות ובפרשת יבום וחליצה וכו' יבו' אין פי' פשטי בכל פינות חלקי חלקיו כי אם בן וזרעו ובת וזרעה עד סב"ה וכן כולם, ואי לאו הכי לא נמצא ידינו ורגלינו בביאור כונת המקראות ונותנם ברוך הוא! ואיך יאמר על אלה "עייל פילא בקופא דמחטא"? ישפטו החכמים המלמדים הדין עם מי!

קודם לכן דאית׳ בסוף דברי תוספות וא״ת ואמאי דכתב רחמנא נ״ל כיון דנחלה מתגלגלת עד ראובן ירש האב כבר להנחיל לבני' הנותרים וכו'. רק אחר העיון במלה שאין משם ראיה' לסתור דברי הרב המחבר שמיוסדי' אדברי פוסק' ראשונים ואחרונים רק אדר״ה מזה נוכל להחזיק סברותיהם כי אות' בב״ב דף קנ״ט תוס' ד״ה ולימא ליה' אביך זבין וכו' דבע״ח נוטל בראוי היכא דאין שייך לומר מאבי' דאב' קאתינא ולפ״ז מבינן נ״מ אם יש על האב ב״ח אם אחי המת יורשי' דוקא מכח האב בקבר א״כ גובין לגלם בראוין החוב של אב משא״כ אם יורשי' מכח עצמ' ולהך כתב רחמנא ונתתם את נחלתו לאחיו להיות יורש' מעצמו מכח אחי' המת אחיהם ולא נתורת ירושת. האב ואין לב״ח של אביהם כלום א״ו דס״ל לעולם יורשים אחי המת בתורת ירוש' האב בקבר ולא מתורת ירושת אחיהם הן בראוי ובמוחזק וזה ראי' מוכח ונכון. ולא הרחיב מילין להחזיק דברים שאינו נריכין חיזוק כי מעה שפיר קאמר ומה שנוגע לב' סעיפים אחרונים ידאי שהרב המחבר הוא בפני' בתקון אמריגה אשר הוא יושב בתוכה והמוחזק חן חן לו שרוצה להבדל לבני שרים גדולים בשיב מלילתי שלא אף המלכות להחזיק הדת על תלה ומוסיף לו יראת אלקים בלבו וקרא יהי חלקי עמו.

כ״ד המצפה לגלום והחותם פה ק״ק קריענקאווער יום ב' א' דר״ח מרחשון בשנת כרות לפ״ק.

הק' אהרן בלאא״מו המנוח מהור״ר יוסף גונגנהיים זלה״ה.

הסכמת הרב הגאון דק״ק פ״ב יע״א

הגיע לידינו קונטרים נפלא תשובה ארוכה בדיני נחלות אשר אוון וחבר גבר חכם בעוז של תורה הגאון המופלג חכם הכולל משוכח ומהולל מעוז ומגדול בש״ת מוה' משה ישראל חזן הי״ו אב״ד דק״ק רומה יע״א שלוחה שונו מידי' הרב הגאון המופלג המפורסם בש״ת מהר״א סג״ל הורוויץ נ' בוויען הבירה לשום עין עיונו על הדברים האמורים עם הספר ולאות כי עצומים טרדותי רבו למעלה ראש בפרט תלות הזמן שהול אני בוחר להלמודינו יחיו בלימוד הל״ת לכן אפס קצהו ראיתי במרוצה אשר גזר אומר להלכה בירושת המורים יעקב בן שמואל בן יצחק גשוקו ומילא אחריו הגאון רב דוויען יע״א הנ״ל והדין דין אמת לאמיתה ש״ת ואין צריך הסכמה כי מוסכם ועומד שורשו פתוח עלי ים התלמוד ונקורו ברוך בראשונים ונקבע להלכה בטור וש״ע באשר הובא בדברים ומאן דלא דקין בהאי לא ידע בין ימינו לשמאלו ונסתמו ממנו מעיני חכמת התורה ויען העניין מבואר לכל באי שערי פסקי דיני נחלות לא הלאתי נורך להרחיב הדבור ולהוסיף דברים על שו הנאמרים מפי ספרים וסופרים והמיכא יישר כחו וחילו של הגאון אב״ד דקה״ק רומא על אשר טרח ויגע במועלות ודעת לתת טעמים לשבח עפ״י שכל אנושי לדיני ומשפטי נחלת עפ״י דקה״ק נוכח על האמור בקדמונים נקוניב טעמי המצוות להראות לפני העמים והשרים יופיפה של תוה״ק ודבריו דברי טעם העומדים ברומו של עולם.

הנ״ד יום ב' שנכפל בו כי טוב לסדר אמור בכ״ת זאת חוקת התורה לפ״ק. פה פרעשבורג יע״א.

אברהם שמואל בנימין בה״ג מהרמ״ס זלה״ה.

הסכמת חכם אחד מכהני הנוצרים

הועתק מאיטלקי לעברי וז״ל

שאלוני לחוות דעתי על הפסק של ישראל משה חזן הקובב על דיני נחלות הישראלים אחרי אשר בהשקפה ראשונה למדתי כל ארבעה סעיפים. אשר הם עצם הפסק. נשב״ר לבי בקרבי בעב״ר אהבת האמת להוציא מן הכח אל הפועל הדברים האלה אשר שפטתי בדעתי והם.

על הסעיף הא' הנה הקנאי החכם הרב ישראל משה חזן. באמת ובתמים ביאר ויפה יפה הדין האמתי מדיני נחלות אשר בתורת משה. כאשר מעולם נשמע מחכמי הנוצרים מפרשי התנ״ך בפשטי המקראות האלו אשר העלה ואשר הביא (הנז״ל) מספר במדבר אשר בלי ספק משפט ירושה הלזה יגבר חוילים לזכות הנדונים אשר בעבורם, וכן ליישב החכם הנז' עוד ראיי והגון לתת לב שכדי לעמוד נגד ערמת המנגדו להרחיק מעלינו ביאורו המדומה. הוא מן ההכרח העגום לשקול בפלס החכמה הדק היטב הראיה שאין אחריה תשובה שהביא החכם הפוסק הנז״ל מתורת היבום ביאור וראיה אשר גם עליה ירצון כל חכמי הנוצרים ובפרטם החכם המפורסם מאשימו ק' גירולימ״ו אשר היא (ר״ל הראיה) בלי

משחית להאביד ולהרוס חומת המגנה עד היסוד בה, כביאורי הזה בפסוקי מקראי הנחלה והירושה גם כל גדולי המחברים הישראלים המיוחדים בפסק הנ"ל כולם פה אחד מאשרים אמיתית דיני הנחלה והירושה וכזה האמת והצדק אתם. על הסעיף הב'. יען וביען היות האיש הישראלי מאמין בשבג קים. שתורת משה לא תשתנה בשום זמן ובשום אי כחה עתה, ולפי דעתי היא לכ"ה המחייבת אותו ללכת בתמימות לבו. א"כ אין שום אחד מהטוענים יוכל לטעון. לפי חיוב אמונתי. שהנידון שלפנינו יהיה נגמר דינו על פי חוקים ומשפטים זולת חקי ומשפטי משה איש האלהים אלא דוקא להם מחויבים לשמוע ושלא לנטות ימין ושמאל אשר גם בזה שפה אחת לכל חכמי הימים האדוקים המושכלים ולכל חכמי המשיחיים הנוצרים הכלליים. על הסעיף הג' אחר כל האמור ומדובר, אין ספק כי אליבא דכל המשפטים הטובים והישרים ויפה סיום להוכיח. יען דיני נחלות היא חד מהמון המצות שבתורתם א"כ לפי אמונת הישראלי אין כח דינא דמלכותא, מבטל דין תורת משה - על הסעיף הד' כאשר נודע לנו דבת הישראלים ואמונתם. שתורת משה היא בכחה או כחה עד עתה כאשר כתבנו למעלה א"כ על פי הדין לא היה יכולת ביד האדון ו' מ' חזן להמנע עצמו מלתת הגמר הטוב שבדבריו והוא. שאיש שנותן כתף סוררת לבלתי שמוע של דת משה בדיני נחלות הוא יוצא מכללות הקהלה הישראלית. ושבעל זה יכולים רועי ישראל לבאת נגד המתרה. עם העונשים הידועים להם, גם התכריחות אשר הכריח האדון ו' מ' חזן על העבירות שבתורה הנעשות בפומבי, שאם העלם יעלימו כללות האומה את עיניהם מהם שהם נחשבים חטאת הציבור כולו, הם. (ר"ל הזכריתות) כפי פשט התורה הקדומה ולפי מנהג העבריים קודם האבן גליון. וכגון דא למודעי אני צריך. שאני איני נטפל בעסקי החוקים והמשפטים אשר הם היום סוגיין דעלמא במלכותינו זאת האפיפיור"ית בענין ירושת הישראלים איך וכמה. אבל זו בלבד אני אומר שלפי דעתי מלאתי פסק האדון ו' מ' חזן מכוון בדקדוק כפי דעת התורה הקדושה והפרות הקדומה. ועל המנהג אשר הונהג באומה הישראלית קודם הא"בן גליון.

כ"ד החותם מבית לימוד של ק' טומא"סי אלל ק' מ' המינירובא היום הזה ששה ועשרים גיו'ניו אלף תתכ"ה פ'. ז'. פיריפי מ. גיאידי:

אשר הוא מכת הדרשנים והוא עומד על הלימודים בבית לימוד ק' טומא"סי דאקויא"נו והוא מפרש כתבי הקדש (מקום החותם).

הסכמת

הרב הגה"ג אב"ד בק"ק טרענטשין נ"י

על שדה איש זריז עברתי. על נחלת חכם לב. והנה כלו מחמדים. כלו זרע אמת נטעי נאמנים עלים לתרופה. פירות מתוקים לחיך ונחמדים להשכיל. גדר אבני חפץ מפנינים יקרים ותפוחי זהב במשכיות כסף מדבריו נאוה. דבר דבור על אופניו הוא הוא ספר נחלה לישראל כתבו איש רב מורה ודאין החכם הגדול בתורה ובמדעים, הגאון המפואר חכם משה ישראל חזן אב"ד ור"מ בעיר רומא. הן כל קר ראתה עיני בו. לבל היד החזקה אשר עשה מש"ה ישר"אל להראות גם העמים והשרים את יופי התורה בביאורו אחד מחלקי מצותי' בטעם ודעת ובנועם הסברה, כי מן החלק יוקש אל הכלל. ואת אושר הביאו לזה. הוא המעשה שבא לפניו, שנשאל להלכה למעשה לדון בדין נחלה הבאה לאדם, ודן דין אמת כפי התורה. והמצוה. כדת וכהלכה וקם נגדו איש ריב ומדון. להפך דברי אלהים חיים לעשות שלא כתורה. והרב המחבר נ"י חרף נפשו להפר אותות בדים וזרוע עזו ערך מערכה ללחום מלחמת ה', מלחמה מצוה, מלחמת. חובה והרים משה ידו וגבר ישראל, וחצים ירה נגדו בראיות ברורות. חזקים כראי מוצק, אשר כל רואה יכיר, שדבריו אמת משפט ומישרים. וכצדק כל אמרי פיו. גם אסף ברוחב בינתו מלא חפנים מדברי רז"ל. לחזק בהם את ארבע היסודות, אשר נחלה לישראל נשען עליהם. וכל יקר ראתה עינו ובחן הדברים בשכלו והגיש לעיני הקורא בנועם המליצה המאיר ונוצץ כעין החשמל. ובלשון צח ונקי' כי הוצק חן בשפתותיו. ולא לפאר מעשהו באתי כי כל אנוש יחזה כי יקר תפארת גדולתו ואחד מן החכמים אמר. מה יתן ומה יוסיף לקורא בראש הומיות "ראו. ראו, השמש איך יהל בגבורתו!" הלא כמצחק יהא' באזני השומעים — כי לאשר עינים לראות. הלא יראה. ולמוכי סנורים דבר שפתים

אך

אך למחבר. —ולא נקראתי רק לעלות עם משה בהסכמה, לתמוך ידיו מזה ומזה. למען יהיו אמונת להסכמת טוב ומתוקנים. כי כאן נאה את ה', כאמרו. שלחן ה' מגואל הוא, ולדבר הזה נמלאתי לאשר בקשוני, והנני אומר בפומבי שהדין שדן המחבר מו"ה משה ישראל הוא מכוון להלכה. והוא דין אמת לאמיתו בלי גמגום ובלי פקפוק כלל. משה אמת, ותורתו אמת, וכל החולק עליו אין לו חלק בנחלה לישראל ומשפטו חרוץ כדברי הגמרא והרמב"ם כי משפט הירושה הוא אסור כעבותות מצות התורה, בכל חקי התורה ומצותיה ובטוח אני, שכל איש אשר רוח ה' פיעם בקרב לבו. ישמח לבא לקראת נשק לקדש

שם ה' ותורתו לחזק בד"ה הכותב והחותם פה ק"ק טרעבשין נהגי ליום ו' עש"ק.

י"ט לחדש מרחשון בריא לפ"ק. הקטן יוסף שמואל הלוי.

הסכמת

הרב המ"ה אב"ד בק"ק פהלאטא נ"י

ברוך ה' אלהי ישראל אשר קרבנו לפני הר סיני. ונתן לנו את התורה חקים ומשפטים טובים וישרים. אשר חכמתנו ובינתנו המה לעיני העמים. ומהלל אקרא ה'. צור ישראל וגואלו. אשר לא עזב חסדו ואמתו. ובכל הימים לא השבית מתוכנו חכמים ונבונים סופרים ומורים מדריכים בדרך נלך. ובכל דור ודור הקים לנו מקרב אחינו אנשים גבורים. אנשי אמת. נאמני ביתו. שרידי מן עריו. מלומדי מלחמה ללחום מלחמת התורה והתעודה. לדרוש ברוח בינתם להשכיל ולחקור אך לא להרוס ולא לעקור לא לפרוץ ואף לא לגרוע, וגם לא להסיר ולא לגרוע. כי אם לבנות ולנטוע: להוציא כנגה צדקה, ולהראות העמים והשרים את עוזה, יפיה והדרה, כבודה ויקרה, ישורתה בקדש וגם בימינו דור חכמה ומדע, דור אשר רבים ישוטטו לדעת את אשר נעשה תחת השמש. בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם, ועל כנפי מחקרם יעלו שמים ירדו תהומות. דבר כשנבות ורגות, על תבל ומלאה ממזרח שמש עד מבואה ובלשונם עט סופר מהיר. וכלכלו דברים במשפט צח ובהיר, אך בריבות בחינתם והנסות במחקרי תבל על אשר מלפנים, כן ירבו וכן יפרוצו הנותנים מגרעת ודופי בכל אשר לנו מימי קדם למורשה. כאשר שמענו כן ראינו בעלי דתות שונות חדשים מקרוב נלוו במעגלותיהם, נזורו אחור מכל אשר שערום אבותיהם. וכמביא למעלה בסבך עץ קרדומות. כן יתופפו ידיהם לסעף פארה במערצה מעל עץ החיים את ואחת. המה המעפילים לעלות אל גבעת התורה של בוחן הדת והאמונה, והאך בידם לנטות קו ולתארה בשרד ובמחוגה ולעשותה במקלעות למען התר הרצועה, ובמהלך כפשם ידאו עלי כנפי רוח כי נדד רוח אותה בכנפיה על כי לא נאמנה את של רוחם לתת בנחשה כחם לעשות עבודתם בקדש בלתי שנות תפקידם בירח באזרחו בימי החדש. והנמשכים אחריהם הנבערים כעם אשר לא יבינו אל פעולת ה' ולא מעשה ידיו יהרסום ולא יבנום! כי שא הנבוכים פרועים ושובבים, המיני המולה באולתם יהרסו ויהונו לעלות של מרום הר ה'. להפר ברית ולחלל מקדשי שריפו ובשר הקדש יעבירו מעליהם, לוחות העדות ודברות התורה למו למשחק. ולמען הצדיק מעשיהם כל דרך נפתל ועקש. וכיאו עדותם ממרחק. וכל לב יודע יכאב ולחק -גם בדורנו זה. דור לא הכין לבו, הנה לא ינום ולא ישן שומרנו. כי לא אלמן ישראל ועל משמרתם הם עומדים שרידי אבירי עם אשר משחו מגן לנהת. בווס קרב על דבר אמת וצדק. תמיד לא יחשו לתת לאמונה קולם וזרועם נטויה לחזק בדק הבית ולנקותו משמיר ושית, ובידם עוז והודה, לכונן שתות התורה. כן בקדש חזיתי מקרוב. כי העיר ה' מרומי רבתא המעטירה מקרן דרומית לממשלת אדוננו, רוח איש חכם לב מגוע לצדק, ה"ה הרב הגאון המפואר במוני השלמות מו"ה משה ישראל חזן נר"ו חתן תמים למועילות, השוחה לרדת במצולות, ומעלה פנינים יקרים קרן התורה להרים, משה ידבר והשרים יענוהו בקול ותורה שם בישראל אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם למען ידעו דור אחרון בנים יולדו אחותם היא בנחלה ואיש על נחלת אבותיו יקומו ויט משה את ידו לתת אותות ומופתים למודיים ותורניים, פלוסים על מאזני השכל והבחינה ובנויים על אדני האמת וצדק תורה שבכתב ושבע"פ ויעש ציונים לנחלת אבות בכלל ופרט. בל יבואו להסיג גבול עולם. רומי נחל שוטף והמו יחמרו מימיו ומשברי גליו יסחו הבוגדים אשר בגדו כמו נחל להפוך משפט למשפחה ה"ה בני אחי אבי יעקב גאוקו באנקונא אשר אין להם חלק ונחלה עם מאטולדא ובני רוסינא בבדי ריגינא אחות יעקב

המה

האמת, והמה הואילו לבא אחרי בלעם, שלחו בכזה ידם. לבטל נחלה בראשונה ולהדיח באפילה את יורשי צדק ויכסו בשתם וכלמתם בעשות דינא דמלכותא מחסם ויקם משה להושיע את העשוקים ולהציל מיד הזדים ויכה בשבט פיו על קדקד אנשי חמס וגם שבר את ידיו לחלק דבריו ביעקב ולשלח מעינו בנחלה לישראל אשר יפרד והיה לארבעה ראשים וכאפיק נחלים מחשבותיו יעברו על כל חלק ממשפטי הירושה אשר שם משה למורשה, והנה גם לי מתקו דברי נחלה לישראל ונחלה עבר על נפשי כנחלי דבש וחמאה, בהבטי כל חקירה על תילה בנויה ואת שאהבה נפשי מצאתי מדי עברי לראות באבי הנחלה הנחלה לישראל, כי האמת והנה חבו שאין מבוא כלל לדינא דמלכותא אלא משפטי הירושה. כפי דת תורתנו הקדושה כאשר הוש משה באר עפ"י גדולי המורי' ז"ל והבאו גם אנכי היום למלאות אחריו. ולהעיר על דברי מהרי"ק ז"ל רא"ש וש"ך, וגם מהאחרונים זה קרוב למאתים שנה אשר הרימו גדולי חכמי איטליא את קולם בזה הובאו בתשוב' רמ"ז מסימן ל"ז עד סי' מ"ז ובתוכם גם איש חכם אחד ממשפחת גאוני האחרון הנכבד ה"ה הרב הגדול מה"ו אברהם חיים רודריגי זצוק"ל מליוורנו. אשר הרבה לעשות חיל ולבאר גדר דינא דמלכותא לאופניו בתשו' אורח לצדיק סי' א' לחלק ח"מ. מכלם תצא תורה ערוכה בכל ושמורה, שדינא דמלכותא לא וזה אלא בהיות למלכות תועלת והנאה, לא כן דיני נחלות, שאין למלך בזה להקפיד על הערכאות ואף גם שיורדים לחדרי משכיות תורתנו התמימה והאיש אשר יעשה ביד רמה בזדון או בערמה לבלתי שמוע קול שופטים בישראל, הוא פורק עול התורה וחטא לא לכן לא ישקוט ולא ינוח אשר בידו למחות. עד אשר יוציא כאור משפטו אם דת למי, ומעתה כגון שבאנקונא כבדי ריגונא דהיינו מאטולדא וכנו רוסינא המה ובואו וירשו את שארית יעקב דוד אמס, ובני אחי אביו המה יחזו ויבושו ויסכרו את פיהם מכל תביעה וטענה שאין להם שום דין ומעלה ואם לא ישמעו אחי' אחריתם בלענה והשומע יונעם לו משוכן מעונה ואנחנו נקוה לה' שדינו אשר פלגו מים לב מלכים בידו של שדי ישלח רחמים לפני המלך האדיר היושב על כסא גבוה ונשא האפיפיור פיוס התשיעי יר"ה, אשר שמעו הולך בכל הארץ כי מלא רחמים הוא ורב חסד אשר בצדק יכין כסאו ועז מלך משפט אהב וזרועו נטויה לפתח אגודות רשע ולחזק מוסדות מוסר לרומם קרן הדת אשר תדבק לב האמונים בה' אל עולם, אל עליון קונה ארץ ושמים לירא את כל הימים, הוא המלך בחסדו אשר יופיע קרני שמש צדקתו לכל קצוי ארץ. וכל העמים לאורו ילכו הוא ידין עמנו בצדק ומשרים ובשמעו גודל הפשע וחטאת קשם מרולאים מבית ישראל אשר יקב בעמל הנחלה שלא כתורת משה המלך במשפט יעמיד ארץ הוא יגזור אומר ויצוה חוק ולא יעבור שכל אשר בשם ישראל יכנה באמונתו וחיה בדרכיה ילך ומצותה ישמור לעשות ככל המשפט אשר יורוהו חכמים יודעי דת ודין באחיו המה ונחלו את הנחלה והשיבו לב בנים על אבותם ובגלל הדבר הזה ברכת ה' תבואהו יאריך ימים על ממלכתו ברב עוז ושלום אמן סלה, נאם המדבר לכבוד התורה והאמונה יום א' כ"ח מרחשון שנת כח מעשיו הגיד לעמו לפ"ק.

הק' פסח זינגער מברודא ח"פ ק"ק פאלאטא והגליל יע"א במדינת אונגארן

הסכמת

הרב המה"ג אב"ד בק"ק קרעמזיר נ"י.

הנם כי מרדכי היות מן הנמנין, המושבים ודיהן מבוא במכתב, ומכ"ש מלהיות שר המסכים ומכניס ראש בין ההרים לא אוכל להתאפק מלמלאות דברי ספר נחלה לישראל שחיבר הרב הגאון מעוז ומגדול חכם הכולל כבוד מו"ר ישראל משה נ"י בענין ירושה דאורייתא, הוא דן דין אמת לאמיתו כאשר כל הפוסקים מסכימים תורת אמת נתן משה עבד ד' למאמינים ושומעים הם קודש והנני מודה ומסכים כאשר נדרשתי והדין מונח לפני כל חכם בחכמת תורה הקדושה שריר וקיים כ"ד הכותב לכבוד התורה ולאוהבי האמת. היום יום ד' כג' כסליו תריב ל"ע.

השפל הקטון בן המנוח כ"ה יוקים ז"לה"ה מניקלשבורג החונה פה ק"ק קרעמזיר יע"א במדינת מעהרן

הסכמת

אחרת מחכם מובהק **מבני הנוצרים** על פסק נחלה לישראל הועתקה מאיטלקי לעברי

קראתי בכל לב הפסק של י"מ חן המתואר נחלה לישראל. ויען נשאלתי לחוות דעתי אומר באמת ובתמים

ובתמים כל מה שנפל לי בו מן ההשקפה מבלי שאומר קבלו דעתי וטרם כל דבר הנה כה הואלתי להודיע, כי כשנס הנוצרי הרומיי הנכנס לגלות דעתו בויכוח ישראלי אשר כל עצמותו נשען על יסודות אשר קיוה מהם (עם שבאמת הוא מוצא אותם משובחים ונכוחים למוצאי דעת וקרובים לטבע הענין) עכ"פ אינם חוקיים ובלתי מספיקים לו כמו לכותב הפסק ולאנשי אומתו, עכ"ז בהשוות עצמו כמעט רגע עם אנשי אותו הדת ובהעלותו על לבבו שעדין תורת משה היא בתוקפה כאשר מאמין האיש הישראלי. הוא מוכרח (ר"ל הנוצרי) לאשר ולקיים בכל כחו שהישראלי כפי אמונתו זאת אינו יכול להשתמט עצמו מלהשוות כל הנהגות חייו הנסתרות והנגלות הביתיות והמדיניות לכל הכתוב בתורת משה הנז"ל. הוא התורה אשר שמה כל מגמתה בחכמה עצומה לברר ולפרט כל הדברים בהנהגת חיי הפרטי הכפוף לה. מיום הולדו עד יום מותו. *)

ומעתה בהכנסי בעסק הפרטי של הנחלה אשר אנחנו עסוקים בה. אדמה שאוכל לומר שלא היה באפשרות להחזיק במעוז משפט נחלת הערירי ויעקב גאליקו כיוצאי ירך שמואל אביו בשביל זרע הנקבות ביותר כח המשא ומתן. וביותר מליאות ובקיאות עצום. ועמו נר המאיר אמיתות הענינים כל נרכס יותר ממה שהתחזק בפסק הלזה, האמת כי בלוקחנו דוקא פשט מקראי הנחלה (במדבר כ"ז) כמו שהם בתכלית קיצורם אפשר נוכל להדמות כאלו מנגדים של התובעים והם זרע הנקבות. ועל כן אין לנו להתפלא בראותנו איזה מפרש נוצרי ממפרשי התנ"ך אם יחליט ויאמר. שאם אין למת לא בנים ולא בנות ולא אחים ראויים ליורשו שהירושה תחזור אל אחי אבי המת ולא לאחותו, כי הטעם מבואר ופשוט, שהנוצרי הוא נשען על כונתו בפשטי המקראות אשר לפניו או לקבלתו או למפרשיו הנוצרים. ואף גם זאת שאין ביכלתו להיות נשמע ונגרר אחר ביאורים אחרים שאינם מוסכמים מגדולי כנסייתו. לא כן בנידון שלפנינו אשר כל עסקו הוא בין הישראלים. הא ודאי קבלת האומה עם חיבוריה וחכמיה ומפרשיה. מטבע והוגן הענין. בודאי היא הנכנסת ראשונה לבאר מרולת הגיון התורה באין שנית. ובנידון הזה כל כך רבו כמו רבו ההקשים! המבוארים ומוחלטים כיחס המקראות למקומות שונים אשר היו לאחדים בידינו. והדמיונות מכמה נדונים הנתלים בענין זה. ואותם אשר נגמר ד' כס במעשה כ"ד יפה. והנפקותות היוצאות מהם. והמעשים בכל יום. והתראות והאזהרות שנעשו בכל דור ודור. וגם השינויים ההגיוניים שנשתמש בהם נותן התורה באיזה שרשים ותוארים. וסוף כל סוף ריבוי הגזרות וההחלטות והפסקים שיצאו מהרבנים ובתי דיני האומה על ענין כזה. עד שאנכי הרואה לפי חולשת דמיוני שהסעיף הא' מהפסק נחלה לישראל, מלבד שמוציא לאור תעלומה פירוש אחד מבואר ומבורר. המרוה כל למאון בפשטי המקראות ובשרשים המנהגים הנחלה הישראלית. עוד זאת כי מחזיק ביד רמה הזכות שיש לשבול זרע הנקבות יוצאי ירך שמואל גאליקו בבני בנו יעקב. יותר מבני אחיו הזכרים הבאים בשביל הבלתי ישר. אבל כל זה לא יגהה מזור. יען וביען אלו המנגדים. בהיותם מנוצחים בעצמם ויודעים שלא היה להם שום זכות עפ"י דיני ומשפטי תורת משה. ע"ז הם תוקעים עצמם להיות נשפטים עפ"י חוקי המדינה ודיניה. יותר מדיני אומתם. באמת ובתמים ענין זה נראה לי ממש. כי הוא הענין עצמו שיחייב גדולי האומה לבאת לקראת המנגדים האלה ופיהם מלא תוכחות ונאצות, כמו שהיה עושה ק' פאול להנוצרים אשר בקורינט"ו שהיה מנהגם לדון בין נוצרי לחבירו בערכאות של עכו"ם עם שבאמת בר דויקינן שפיר לא היתה שום מלוה פרטית אבנגליונית מונעת למאמינים בו מלהיות נדונים בערכאות אותה מדינה אשר היו דרים שם. עכ"ז ק' פאול מחזיק במעוז היות בושה גדולה וחרפה עצומה לדון באותם הערכאות. באמור אליהם. האם אין לפחות חכם אחד ביניכם שיוכל לדון בין איש ובין אחיו? העיקרא הוא עון פלילי! שנמצא בכם עולה וסיבה הגורמת דין ודברים, ויהיה איך שיהיה. למה לא תבחרו הרע במיעוטו. והוא לסבול עלבון אחד. יותר מלדרוש אחרי שופטי ככר הארץ (אגרת א' לאנשי קורינט"ו קאפי' ו') וא"כ באיש הישראלי בהכרח הגמור לא ימלט משתים אלה. או שאינו מכיר אמונתו ודתו על מה אדניהן הטבעו. או שדעתו וחפצו לחרף ולגדף אותה יחד בהכרזה אחת:

*) אמר המעתיק לעברי הוא קטן מחבר הנז"ל כל הדיבור הזה באיטלקי החכם הנוצרי הוא מדבר על עצמו ממש ואני העתקתיו כמדבר אל נוכחי. וכן עשיתי למטה כמו שיראה הרואה, וד"ל מה שהביאני לזה.

אחת עם רבנן ואומתו, ולהגיע של מדה מגונה זאת. ר"ל לתת כתף סוררת אל דיון עמו ונחלתו ולהם תופשי בזולתו, א"א אם לא בהכרח שמטבעו הוא שלא לתת און כי אם לתאות יצרו הרע דוקא וכל זה אינו אומר כשו האיש הנכרי ויגיע לו מהשלכין. אם איש ישראל ובחר לדון בחוקי מדינתו ובדייני אומתו הנכרית. אבל רצונו. שאינו רואה באיזה אופן ירצה שיזכה בשם ישראל בזמן שאינו הולך בדרך דתו מ הנוע ומן הדרשים, ואינו רואה באיזה אופן ירצה להתלות בחוקי המדינה בזמן שאינו נתלה באמונתה. ועוד מה יוכל לקוות האיש הישראלי בזה מהסררה? האעיקרא אפשר שלא יטו אוזן אל שאלתו ועל הרוב בודאי. או יחזירוהו אל חוקיו ומשפטיו ולדייני אומתו. או שאם בלולי קילטוס אותו דייני המדינה לשמוע טענותיו ולדונו. עכ"פ אין ספק כי שם יהיה נדון עפ"י חוקי ומשפטי דתו. ויען שעל זה הכבר ולא דבר המלכות ונגזר אומר להניח לישראלים בני חורים בקיום דתם בדברים כיוצא באלו.

אבל הוא (ר"ל המנגד) ירצה להתחזק בכל כחו ולטעון כי נדון דודן שאני. שאין כל עסקו כי אם בדינים מדיניים או כמו שתאמר דיני ממונות. אבל אומר לו ע"ז כי בודאי מי שאינו יכול לפייס עצמו ולהתרצות בטענה זאת, גמירי לא יעלה בידו להפיס דעת איש נכרי בשום אופן שבעולם. יען וביען ספרי התנ"ך הם בידינו ונתונים כתובים המה תוך חדרי לבבנו אפשר יותר ויותר ממה שחקוקים על לבו האם יעלה בדעת שאיש נכרי יאלף דעת שהיה לאיש הישראלי ר"ל שהנחלה והירושה היא חק דתו כל ויושבת בפי אמונתו ודתו? או הולמדהו כי אדרבא אין שום דבר מכל הכתוב בתורה הזאת יוכל לקטות שם משפט אנושי או מדיניי אחרי כי המחוקקה והמחברה הלא הוא ה' לבדו ולא עוד שלא אשר לתורה הזאת אומה שלימה נתחייבת בברית קדושה לעבדה ולשמרה ושעל זה היא (ר"ל האומה) נקראת בשם גוי קדוש ובשם ממלכת כהנים? ובאמת מזל גדול היה לאומה הזאת להיות לה תורה תמימה אשר שמה עין השגחתה לברר וללבן כל הדברים. אשר בהם סגר ה' בעד כל מן טעות ושגיאה ובעד חפשיות בינת האדם ודמיונותיו. כאשר כל חכמי הנוצרים פה אחד הכירו בעולם הערך הקדוש הזה מתורת משה עד שאינו צריך להעתיקם אחד אל אחד, וסוף כל סוף אף אם ברגע קטון יהיבנא כל דוליהו להמנגדים האלה. ונאמר שיוכלו לקוות להיות שוים במוס ההולכים להם לאט והם בתי דינים אחרים זולת בתי דיני אומתם הישראלית עכ"ז לכל הפחות יעמוד נגדם כותל מפסיק באין מי שיעברנו והוא שאי אפשר שיוכל להיות היתר ביד שום אדם בעולם להתיר ולעשות כל עלדקי להיות נדון בב"ד אחר כדי להבריח עצמו מפעולות אלהות מגזירה אחת המנגדת לו. אבל היא עשויה באמת ויושר כמו שכן כתב ק' טומאסו בקיצור האלהיות שלו חלק כ"ב ויכוח מ"ט סי' ל'. והיה הנשאר מה לו להאריך עוד בזה מאחר שהספיק הב' מהפסק בנ"ל בבר חוטף החרב חדה הזאת מיד המנגדים. ולא עוד אלא כי היטב הטוב לצייר טענתם השנית הזאת בשמיטת מראיה וגוונים הנאותים לה,

ואחר הדברים והאמת האלה לא יעלה ביד התובעים שום ריוח בעסקם הלזה. בקריאתם בפה מלא להם למשען. אותו הכלל זכות היוצא מדין. הנקרא בין ישראלים — דינא דמלכותא — כי באמת זאת הטענה לא תמלא לה אפשרות להיותה נטענת שלא כהוגן ושלא כשורה יותר ממה שהיא נטענת בנדון שלפנינו מאחר כי בטבע דינא דמלכותא זאת ותנאיה המבוארים בסעיף הב' אנו מוצאים שא"א בשום אופן שבעולם שתהיה לה יחס עם נדון שלפנינו. יען וביען שהאפיפיורים בכל זמן הרשו ומקום הניחו ונתנו יד לקהלות הישראלים אשר תחת ממשלתם שיתנהגו בשלום ובמישור עפ"י תורתם וחוקותם. ומנהגם ועבודתם. כאשר יחזה הרואה באורך וברוחב בחתימת האפיפיור סיסטו החמישי היא הנקראת הרחמנות הנוצרית ודין הנחלות אשר לפנינו מעולם לא ולא מבללות כל הדברים הנרשמים במאמר האפיפיור הנ"ל אשר עד היום הנה הוא בתכלית תוקפו. אשר מזה (ר"ל מהמאמר הנז"ל) ולא לנו מה שאנו רואים מעשים בכל יום. אם במה שניתן דין עדי מקלט לבתי כנסיות הישראלים כמו של הנוצרים ממש אין נגרע ואם בענין הנשואין והיבום והחליצה והגרושין ואם בדת פרטית בענייני המסחר המותרת להם בפירוש השבתות והימים טובים. והיינו שבהגיע בזה תוך זמן פרעת בע"ח או עמידה בדין ובדומה שבשום אופן מאומה אחרת ומאף בידויהו ומאחר עלות כל הענינים הברורים האלה מה זו תמיהה רבה אם נאמר שהאפיפיורים לא רצו לבטל להם ר"ל לישראלים שום דין ומשפט מדיניהם ומשפטיהם?

מאחר

מאחר שבשלמות הענין (ר"ל הדינים והמשפטים) התראה לפני האפיקורסים קל בעיניו להתירו וכערך*) פחות מהענינים הנזכרים. ראה ק׳ טומאסו בהספקת האלהיות שלו חלק ה"ב ויכוח ק"ד סי׳ ג׳, וכפי כל האמור ומדובר הוברר הדבר שכלל ההשתדלות המרוקנים אשר ינעו בהם הזוכרים הבאים בשביל הבלתי ישר בטענתם שלא כדת. ירושת יעקב נשיקו, לא הועילו כי אם להראות לעיני כל העם באופן היותר ויותר מבורר, שטענתם בירושה זאת היא מאין ואפס ולא כלום ועכ"ז לא הבחר שחפצי ורצוני יהיה להביא לפחות להמנגדים הנז"ל איזה מכשול כדי להפיס דעתם. מבלי שיגרום שום ביטול או חלישות באמיתת המשפט בשום אחד מתלמידים המחזיקים נחלה זאת. והוא ליעץ אותם להתדיין לפני דייני המדינה. אבל בהיות שאין מי שיוכל להתנגד שהדין שלפנינו הוא דתיי ולא מדיניי בשום אופן, על כן עלתה תכון שהדין זה יהיה מתברר ומתדיין מב"ד אחד של כהנים נוצרים. אשר בעשותם זה האמת והצדק ימלאו כל תבוקשתם הנצרכים בגמר דין זה. עד שאין מי שיוכל לחשוק יותר מזה .

אתאן לסיפא. הסעיף הד׳ הנה הוא נטפל לברר לעיני הרואים איך העבירות הנעשות בפומבי נגד דת משה אשר בהעלמת עין מהאומה הם נחשבים חטאות האומה כולה, ועי"ז היא ערבנית קבלנית לפני הש"י ותברך. וכולה במות שהיא יש לה חלק במום המרד והכפירה, הנה דבר זה מבורר ויוצא מכמה ענינים מבוארים. זה יצא ראשונה. בהשקיף אופן העם הזה ואיכות הווייתו לאומה ומטבע תורתה . הנראית כאלו היא באה בברית וקשר של קיימא. ולא עוד אלא שנראה כחוש הראות משא ומתן אחד עשוי כהוגן ובשורה בין שני הכתות והם הש"י ותברך מצד אחד. וכל העם מקבלה כאיש אחד מהצד הב׳, שנית בהתבונן במנהג האומה הזאת בזמנה הקדום ובמעשים הדומים היותר מפורסמים בספרי התנ"ך אשר נקבצו ובאו בפסק הנ"ל. אשר עליהם נוכל להוסיף הרבה מהם כיוצא בהם, אשר כולם יספו בכללתם לברר לעיני השמש החיוב המוטל בהכרח על כל איש ואיש מישראל לאזור כגבר חלציו לקנא קנאת ה׳ לעמוד בתרים בפני הפורענות. או ללבוש בגדי נקם בעד החילול והפיקור הנעשה לשמותו ויתברך בשב"ר אשר הם שוברי"ם מטה עוז התורה והמצוה במדבר כ"ד פ"ה חשמונאים קאפי׳ (י"א) ובהבחין אופן האומנות אשר הוטל על רועי ישראל לחקור וליסר ולהעניש את עושי רשעה. ומראות העונשים המוחרים ועומדים על הרועים אם יניחו עון הדור מתפשט מבלי שיתנגד רוחם עליו בכל עיקר או מפני הפסדו ורעותו, ועי"ז יפלו חומות התורה, והעם ירד ויגיע עד תכלית חרבנו רנ"ל (שביד הנוצרים ולא בידינו) כ"ג. יחזקאל ל"ג ול"ד, שלישית בהביט על שלשלת קבלתם ובהשכמת הנהגתם. ובגזירות הרבנים והחכמים ובתי דיני ישראל שבכל דור ודור. אשר מכל אלו הראיות המופתיות. שכל מאמין ישראל איננו יכול ולהכחישם בשום אופן שבעולם, מבורר ויוצא שמי שנותן דעתו ומגמתו לגזול ירושת יעקב נשיקו נגד תורת משה ונגד כללות הקבלה. ונגד מנהגי ישראל, טענתו השלמות הזאת היא טענה חצופה, טענת

כפירות

*) אמר המעתיק הנז"ל ס"ט, הנה החכם הנוצרי הזה בתכלית אינושיותו ובחריצותו עליו קנ"ר במקום שאמרו להאריך ולא הביא דברי החכם טומאסו בשום אופן ועי"כ נשארו דבריו בספר החתום עד שכמעט אינו מובן הדק היטב הקל וחומר שהוא דן. ועי"כ אביא קיצור דברי החכם טומאסו הנז"ל כדי לבאר הדברים על מתכונתם .

הנה החכם טומאסו בעומדו לויכוח איזה דברים בוטלו מתורת משה בביאת משיחם ואיזה נשארו בתוקפם. ע"ז יצא לחלק כל המצות התוריות לג׳ חלקים הלק. הא׳ הם המצות הנשגבות או כמו שתאמר חלק עבודת ה׳ הנקרא בלשונם צירימוניאל והחלק הב׳ הם המצות השכליות והנהגות האדם ונימוסיו הנקרא מוראלי. והחלק הג׳ הם המצות המשפטיות הנקרא ציביל ועי"ז כתב בי החלק הא׳ בטלו לגמרי ולא יחיה אחרי נפלו (ח"ו) והנוצרי המקיים אחת מהן הוא אפיקורוס גמור ויוצא מכלל אמונתם המשיחיית. והחלק הב׳ (והם השכליות) לא זאת שלא בטלו אלא החזיקו בכל כחו, והחלק הג׳ (והם המשפטיות) אמת שנתבטל (ח"ו) אבל יוכל לחיות אם יבוא זמן שחכמי המדינה ומנהיגיה רוצים לסדר חוקי ודתי מדינתם עפ"י תורת משה מפני כי מוצאים בהם טעם או מכוונים לפי משקל מצב דורם הם ודאי יכולים לעשותו ובלבד שלא יעשוהו במקיימים תורת משה את"ד. עיין בספרו הנז"ל שם באורך. ואחרי בירור דברי החכם טומאסו אלו שהוא חד מד׳ אבות בנזייתם, ראה גם ראה איך החכם הנוצרי בעל ההסכמה הזאת הוציא מזה ק"ו אדיר וחזק ומראהו במראה הבזק. השתא ומה בדברים שלפי דתם בוטלה דת משה (ח"ו) והמקיימה הוא יוצא מכלל דתם, עכ"ז האפיקורסים מקום הניחו בם לישראלים ונותנים להם יד כדי שיוכלו לקיימה (והם הדברים האמורים כמו השבתות והנישואין והיבום וכו׳) כ"ש בענין הדינים והמשפטים שלפי׳ הנוצרים נופם יכולים להתנהג בהם בשופי ובדברי החכם טומאסו הנו׳ שודאי לא זאת שלא ביטלום מהיהודים אלא אדרבא בהכרח החזיקו בידם, ודוק .

בפירות והריסות הדת מכל צד ופינה בלי שום ריח ספק וכמו כן אני אומר שאין מי שהוא זרע יעקב מיוחס אחריו בשימושיו יוכל להמנע עצמו מלשבח ומלמלאות פיו תהלות ישראל על חכמת וקנאת סופר הפסק נחלה לי"ש כאשר כל חד כדידיה יוכל להגות בכל פעולו בקורת רוח עצום ויאשר מפויים ושבע רצון הב"ד חתום פה ויטירבו ד' לח' אוטוברי אלף ותתכ"א פ' לוקא ביבוטי. מומחה בידיעת כתבי הקדש וסיפור קורות כנסיית הנוצרים וכהניה הוא העומד על הלימודים בבית הלימוד וויסקובילי אשר בוויטירבו

הסכמת הרב המ"ה אב"ד בק"ק אורמין נ"י

קול ברומי נשמע-רחל (רעגינה) מבכה על בניה-ויוצא ירך בתה שמחה הבנות בנותיה מאטולדו ובני רוסינא-הבאות ליטול מה שהשאיר אחריו ברכה המנוח יעקב גאליקו אחי אם זקנתן על אשר קמו בני אחי אביו של המנוח הנ"ל להפוך הברכה לקללה, ויגרשון מהסתפח בנחלת דודן. ובהגיע הדבר הנורא הזה לפני הגאון עטרת תפארת ישרון אבדק"ק רומי נ"י. לא נשא פני איש אם גבהו כגבה ארזים וכאיש הבינים אשר ברוחו פי שנים התאזר רוח בינתו בעוים לשבר מתלעות עול פחז כמים שפך תשובתו מול שופטי מדינות האפיפיוריות יר"ה בלי עצלתים ועורך מערכה בספרו הנעים נחלה לישראל אשר לנו לעינים בו הראה עוצם תבונתו וגודל יראתו ואהבתו לש בשמים-בו הקדיש קוראיו חכמי הזמן ומלומדי למד לבקר דבריו ומשפטי פיהו אם לנכח האמת דרכו בקודש וענותו תרבנו באגרת אשר הפיץ בגללו על פני חלד הרב המאה"ג המושלם במעלות כבוד מו"ה ראובן נ"י הרובץ תחת משא אקודש דקהל ספרדים יחיו בעיר מלוכה וויען שנפשו נפש עדינה התאוה תאוה לראות הסכמות הרבנים יחיו וכן ענו ואמרו סרני שופטי מדינת האפיפיוריות יר"ה.— ועתה אם אמנם כי מעולם לא שלחתי את ידי ליגע בראש שרביט ההתנשאות ולעמוד במקום גדולים לדבר גבוה—רק בזה ירח כסלו העבר בהיותי בעיר מלוכה וויען נתכבדתי גם אנוכי באגרת הנ"ל — וספר נחלה לישראל הנחלה לי-וכבואי לביתי לא שלותי ולא שקטתי עדי באתי בדלות ה' על תוכן ואשיות דברי הגאון המחבר נ"י. על מה אדני דבריו הטבעו-טעמתי גם אנוכי ממטעמים אשר הכין לנו חמותי ראיתי נחל נובע מקור חכמה במעט לא הניח מקום להתגדר בו בונה על דברי ראשונים עליותיו, ואגודת פסק דינו על ארץ זבת חלב ודבש יסדה, אולם תוה"ק ארוכה מארץ מדה וראיתי בזה מקומות שוים להעיר-ולהוסיף על דברי הגאון נ"י זחלתי ואירא מחות דעי בשער בת רבים אכן, הנה המאזרני חיל להטיף אמרים, בענינים שונים הנדפסים ממני בעלים לתרופה 'שומר ציון הנאמן, והוטבו ת"ל בעיני גדולי זמננו יחיו, יתן תמים דרכי לבל אבוש עם מעט צרי ומעט דבש אשר אריתי ורדיתי בגן התלמוד והפוסקים ולא אכשל בדבר הלכה.

הגאון בעל שב יעקב בחלק חו"מ ס"י ח"י (נשמט כל הלשון. עויין בספרו

ואני הצעיר והדל בשפי יהודה הבאתי ג"כ ראי' נכונה על דרך הגאון הנ"ל דמוכח דירושת האחים רק מכח אביהם נובעת דמשנה ערוכה היא בב"ק ק"ט ע"א האומר לבנו קונם אי אתה נהנה משלי וכו' בחייו ובמותו-אם מת לא יירשנו והלכה פסוקה היא ביו"ד סי' רע"ז וסי' רפ"ג. ועיי"ש א"כ מאי מק' התוס' הנ"ל דאחין דכתב רחמנא ל"ל? הלא יש ב"מ גדולה היכא דאב הדיר את בניו, או א' מהם שלא יהנו משלו בחייו ובמותו א"כ אם ירושת האח מכח עצמות האחוה קאתי יורשים נכסי אחיהם באין משטין-ולא הי' לש יד אביהם לאסרם עליהם משא"כ אי ירשו מכח אביהם בקבר ומני' קא זכו חל נדרו ואיסורו עליהו א"כ יש ב"מ לדינא ומאי הקשו תוס'? (ובענין זו שמעתי להק' משם גדול א' על קו' הגמ' נדה מ"ד ע"א דפריך שם אי בעי מנייהו לירת-ואי בעי מאבוה לירת ועיי"ש הק' ג"כ הא יש ב"מ כנ"ל וקו' זו ושבתי הדק היטב ואין כאן מקומו) א"ו דסברא אלימתא בראי מוכח דאין שום ענין לומר דמצד האחוה בעצמותם ירשו רק מכח אביהם זכו וא"כ אם אוסר עליהם אביהם הנאתו בחייו ובמותו האיסור הזה במשא כבד יכבד עליהם ואין שום ב"מ והק' התוס' שפיר במקומו למדין להלכה ולמעשה שירושת הבן או אחת מאחיהם מכח האב קאתי וזהו השם אשר יקרא "נחלה, במ"ש הגאון הפוסק נ"י ד' ה' ע"ב "שנשפך לאותו הנחל שהי' מעיקרא ע"ד כל הנחלים הולכים אל הים,— וכו' עכ"ל. וענין שם "ירושה, לפי דעת החכם בספר ידיעת שלמה— דף כ' ע"א וז"ל והמסתעף עוד מזה השם שם רש—המורה על הירושה נעשה

ראש

דאם על הירושה והיא נכנסת תחת ממשלתו (עראבער) עכ"ל *) עינינו הרואות כי היורש האמיתי הוא אחי ודאם לשוב אל ירושתו מנחל אבותיו — ובנידון שלפנינו בכדי רעגינא מאטילדו ובנו רוסיני, הנקנו בשמותן, הן הנה יורשי דאורייתא בנכסי המנוח יעקב נאיקו. ולאן זכתה תוה"ק —

ואם מצד האומדנא דלפי הנראה הי' המנוח יעקב נשיקו חפץ ביקר בני אחיאביו יותר - כבר האריך בזה הגאון הפוסק נ"י דבנחלה דאורייתא — לא אזלא בתר אומדנא וקירוב דעת — היכא דליכא לוואם ובדומה — וכו' —, והבאתי ראי' נכונה לדברי הגאון נ"י — היכא דיש גזירת הכתוב — ליכא אומדנא בשום אופן. דהגאון בעל טורי זהב בא"ח סי' י"ד ס"ק ה' הק' על הא דפסק שם הב"י דמותר לברך על טלית חבירו וכו' ותירץ הט"ז בשו"ת בנוכח דשאני לולב וכו' יע"ש דבריו כי נעמו. א"כ חזינן אף אם אחים נאמנים שואלים ביו"ט אתרוג או לולב זה מזה בלשון שאלה אף שידענו בבירור גמור עפ"י אומדנא' כי עזה כמות אהבתם ובוודאי לשם מתנה נתכוונו עכ"ז לא מועיל כי התורה הקדושה גילתה לנו שלא בשקול דעתי בשלם האהבה בענין הזה וכן הוא הדין בנחלה דאורייתא שלפנינו שהתורה זכתה הירושה. לבכדי רעגינא, אין לנו לזמור דעת המנוח. כי אין חכמה ועצה ואומר הדעת נגד גזירת התורה וכב"ש בתוה"ק — והראיתי בספרי נחלה לישראל להגאון הפוסק נרו. שהרחיב הביאור למה שנוגע לסעיף ה"ב. מדף ל' עד מ"ב ע"ב והביא מדורות בקיאותו בפוסקים מענין קנין הסוחרים ומנהגים ותקני המדינה יעי"ש. ותמיה מאוד עליו אשר עיניו כיונים על אפיקי הש"ס והפוסקים איך לא רמז ומורה בתשובותיו' על מ"ש בתשובת משאת בנימין סי' כ"ד, דגם לענין חזקה שהוא בכל ירושה וכו', מהני מנהג וקנין הסוחרים, אמת שהגאון בעל מג"א בא"ח סי' תמ"ח ס"ק ד' הקשה על המשאת בנימין הנ"ל מגמ' רפ"ד דבכורות יעוי"ש. אולם מרן הגאון בתשובת חתם סופר תשובה שט"ז מיישב קו' המג"א, וכן תירצתי זה אחרת שנים ג"כ קו' המג"א, וזה ימים לא כבירים מצאתי כדברי בספר קרבן אשם ועיי"ש בבכורות י"ג ע"א ועכ"פ מבואר דאזלי' בתר מנהגי' ותקנת הסוחרים, ומהתימא על הנ"ל שלא הביא המ"ב ומג"א הנ"ל.

ובענין דינא דמלכותא דינא, דרש וחלב תחת לשון הגאון הפוסק נר"ו, שאין מבוא כלל לנדון שלפנינו באשר האריך בספרו הנחמד מדף מ"ב עד מ"ח ע"ב, ואת אשר נראה לי להוסיף על דבריו הוא זה, דבנדרים ק"ח ע"א פריך הגמ' והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא, ומשני במוכס שאין לו קצבה, וכתב הר"ן שם וז"ל "וכיון שכן. לאו דינא הוא. אלא חמסנותא וחמסנותא דמלכא לאו דינא הוא" עכ"ל וכן כתב הרב המגיד בפרק ה' מה"ל גזילה ואבידה ה"ל י"ג וז"ל וכן עיקר דינא דמלכותא דינא אבל גזלנותא דמלכותא לאו דינא הוא והרי הנא גזל גמור עכ"ל א"כ בנידון שלפנינו דהיורשים מוחזקים בכדי רעגינא הנה. ומנחל היוצא מקבר אבי זקנתן שואבים לברות למו, והיום איש מבני ישראל אשר יאין ויעיז לנופף ידו לקחת ירושה אשר אינו ראוי לו מדין תוה"ק הוא גזלן גמור, ואת ה' הוא מגדף ואין בשום מקום לומר בזה דינא דמלכותא רק גזל גמור הוא כדבר הר"ן והה"מ הנ"ל וחבלים נפלו לבכדי רעגינא בנעימים. אף נחלת אבי זקנתם שפרה למו.

דברי המתכבד ביקר תפארת אוהבי ה' וחושבי שמו

ה"ק אלק ווענגער החופ"ק אורמין והגליל יע"א. ברי"ת לפ"ק

---

*) אמר המו"ל פ"ב עיין מ"ש רבינו המחבר נר"ו בשארית נחלה סי' רנ"ג עמוד ע"ז. ובאמת עדיין ס' ישועות שלמה לא נראה בגלילותינו, ואינו באוצר הספרים הגדול של מרן המחבר נר"ו

הסכמת רב אחאי ורב נהוראי הרב המובהק הוא ירושלים ת"ו כמוהר"ר **אליהו ישראל** ככ"ר יצחק נר"ו הכ"ר ור"מ כארץ מגרים יע"א

כה אמר ה׳ על כל שכני הרעים הנגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי את ישראל ירמיה י"ב

אנכי עפר ואפר שלו הייתי כביתי ורענן בהיכלי לרוחתי לשועתי והנה לקראתי מגילה עפה ותחת חטורה נפקה מקרית ערוכה היא הנקובה יע"א נוחת כברוכיא בגז כיח של אלולי בני ישראל היושבים על כסא ההוראה בענוה כיראה להציל עשוק מיד עושקו הלא זה אשר שלח ידו ורב כנח"ל לירש נחלה מבוהלת מן הבא בידו אשר לא לו ויהיה פרשת נחלי היפך דת תור"ק מקרא מלא

כי אשר ילא כראשונה ללחים מלחמת מצות לראש פינה הוא הראש אורן של חכמים ושל סופרים בן מלכי קדם רב מגרשויא סולת נקייה בנן של קדושים מלא רוח חכמה ודעת יפה דודי לא כחל ולא שרק עדות לישרא׳ ויצא כברק **הרב המובהק** שמן תורק הדיון המצויין פה מפיק מרגליות כנהר שאינו פוסק אך מעין שמשקה ורולה נוף דבש אמרי נועם ודעת קדושים כהרי נהלו והיה לארבע ראשים

הנהר הראשון הוא פישון פשו פרשיו ושרש שרשיו פרשת נחלות ויפה נדרשת מעשה יושב ודורש בכל מידות שהתורה נדרשת הא למגמר והא לאסבורי ומשל ממשל רב ס׳ נחלות מעשה ידי אמן ולב גבולות שב׳טו יתן קס"ת גבורים למוד היה כאשר ירים ידו מעשה במלומה של תורה הוא זוה הוא הדרה ידו אוחזת קן קולמסא מר אהלות מה נאה אילן זה עושה פרי למינו כל חיך שטועמו אומר לולי מאיר וכא כאור בוקר לאותנו (אגב אסיפא עינא דחזו מה שהעיר על הרב שפת הים וכטוב ולין מר אם היה רואה להרב בני משה מאג"אר ז"ל בה׳ נחלות סי׳ ויו איך שיהיה מזה ומזה סברה זו הפקוה לברה. אמר הפוסק מחבר הנח"ל ס"ט יפה העיר עלי רב אחא הרב אליהו רבה נר"ו בזוכריטו את ליון כשהיינו אני והוא בהיום אחד חברים וע"י שבשביל בא לידינו ס׳ דרך המלך וראינו את כל הכתוב ותפשנו כל חדרי ומכלל היה הרב בני משה ז"ל והעבודה ! שבזמן שכתבתי הפסק לא היה הספר בידי כי מחדש בא לי מאזמיר וע"א וכו בפרק לא הזכרתיו כיון דלא הוה בידי והייתי מתפחד שמא דמיתני מכזב ועל כיוצא בזה הזהירונו רז"ל הוי דן את כל האדם לכף זכות ודי בזה לפי שעה יען שגם על הרב בני משה ומ"ש המח"א יש לי מה לומר)

הנהר השני הוא חדקל נהר דעה ומזומה חד"ר ותימה קילע של השערה דריש טעמא דקרא לאסבורי גברא גדולה אהבה **ישמח משה** במתנת חלקו אשר רצה לזכות את ישרא׳ כל שוכני ארץ האירופה מר באתריה בף זכות מכרעת חובה ויתירה נודעת באשר אמר מדוול ידיה בירא דשתית וכו׳ ולתקינו לכיליה גולה. (הכא דאמרי לציין מר בשו׳ ארח לצדיק ז"ל ס"א ובשו"ת תשו׳ הב"ח אשר הביא רו"ס בת"ר בתוך קו׳ וחתים עלה הרב מרן זקן וקטו הוא הרב עין יהוסף חזן זצוק"ל והכ"ל במקום שאמרו לקצר · אמר הפוסק מחבר הנח"ל ס"ט גם תשו׳ זאת היה בידי והשמטתי מינהו בחפזון השוא כמפורסם שהיתה הלכה בת יומא ממש וראיה שעכשיו אמי רואה בתשו׳ ארח לצדיק שלו בדק"ב ע"ג שכתוב בטעות דהדברים כפשטהיא ואני מצאתי מוגה מבתיבת יד ממש דהדרים כפשנקיא. ויהיה איך שיהיה און כל חדש כי אם חתימת הגאון מרן זקני מבית אבי אבא כבעל עין יהוסף והאך זאת תסייעין שגם הרמ"ז ז"ל לא ספק כלא תמתו כי אם משום יקור ועילוי ותו לא ובהדיא קאמר לה וגם עליו אני כותב כמ"ש על הרב בנה"ג מהריה דהאי שמעתתא. ושלו היה יודע דאין דיוני הנולדים כמו דיוני הושמעשום היה מתיר בשופי כיון דאדעתא דהכי נושאים ונותנים והוא ברור)

הנהר הג׳ הוא גיחון גנוחי גנח כנגד כל ישרא׳ כי הן כעין ושליכו אחרי גווס תורת השם תורת ה׳ תמימה ברה בתמה אומה באתרס דובא דמלכותא דובא ויהי לפנינה באלו המלכיות

מקפידים

מקפידים ע"ז קורא אני עליהם דרשת רז"ל בסנהדרין פ"ד ע"א ובמשפטי תמים אשר שמיני
לא עשיתם וברוח מבינתו שולח אמרתו משה ידבר נגד מלכים לדון דין אמת לאמיתו וכל
דיבור ודיבור אשר ולא מפיו גם לרבות מעשה חידודים על
אדני פז מיוסדים מולא לאורה זאת חקת התורה באמת אמרו החזן רועה עמו ולאן מרעיתו ברועה
עדרו ורעה לפני מלכים יתיצב בדינא דמלכותא זרע קדש מלכתה. הנהר הד' הוא
פרת ברוך מפר מחשבות ערומים ומוח את כל היקום נגד תורה"ק נחלת שדי ממרומים
פרוך הוא וברוך טעמו מימיו מן המקדש יוצאים מגן עדן השכל הוא עדותו העלני יושב
בשבת תחכמוני מי כמוהו מורה הוראות בישא משה אמת ותורתי למופת ולאות עיניכם
הרואות את אשר אסף וקבץ דברי ראשי אלפי ישראל אשר מהם תורה יוצאה
לחק לישראל ע"כ יושבי תבל זה חלק אדם ישר מאלקים כי יראה אנשי חמס וריב מאמת מעברי הא כל
יושבי על המשפט שמורים לכל בנ"י מתכון שבתו יעיר קנ"ו איש איש ממקומו להוכיח לרשע מומו
ירועו אף יצריחו לרבא עושק ובוגדים יסחו ואחר המראה הזאת

מי האיש אשר ראה את משה גדול המקנא יוצא בדעת ידבר וחיילים יגבר ולא ירא בלהב
חרב וברק חנית להשיב החטאים הללו בנפשותם אחרונית

כי האיש אשר לא יערב לבו לגשת בארש"ת קשה שבעולם והיו לאחדים לרדוף עד חרמה
אחרי זכבי הזדים המטים עקלקלותם בראה בנקמתם ונפל לארץ חייתם

מי יתן והיה. ויהיו דבריו לנו כשמעים בקולו המלך החסיד פאון הט' יר"ה את אשר נשבע
מאדוניו האדיר והחסיד ישוטן הושמעאלי יר"ה ות"מ מזה ומן אין כביר
ויעבור קול בכל מלכותו במקום אשר דברו מגיע ודתו וגם במכתב בחתם בטבעת המלך
לכל דייני ושופטי ישראל עדת ישורון העומדים על הפקודים להיות כל דיין שורר ומורה ומדבר
במשפטי עמו ו... גם המלך בדיני הנחלות בפירוש אמר כי אין רשות לשום שר ושופט לבא
לבית הנחלה כאשר היה לפנים כי אם דוקא איש באחיו בנחלתו ידבקו וזר לא יקרב
אלהים ר ודיני לך שקים הודיעו בעל כל אשר [illegible] לא עוב ולא יעזוב חסדו ואמיתו ויש אלינו
חסד לפני המלך הרחמן הוא שולטן ה[illegible] יר"ה ות"מ להחיות רוח שפלים ולהדכאי
רוח הושיע בן יקום וכן יהיה יתן ה' אמר בלב[illegible] ים הט' לשמוע צעקת בני ישראל
המה החכמים הקרובים והרחוקים אשר מקצות הארץ אליו זעקו ובמר נפשם מתחננים להעמיד
דין הנחלה נחלה לישראל על תלה כי זו העוז והגדולה עליו עיני כל ישראל ושכרון לבחור בטוב
ולקרב צדק לעדת ישורון וזה יהיה אחד מהם טוב ובכור לתפארת שמו והדרת כבודו חסיה נפשינו
ורוחינו יקוה יאזין בתפלת לקול עניינו ויכון בצדק כסאו ממזרח שמש ועד מבואו האמת תכון לדור
דור כאם עמים התלאות אגב מטלטלי מירושלים עיקו "ת לרצות ביעקב ק"ק וברוך עתי מגרים החותם
ביום כ"ה לח' שבט אא' ותורה שם בישראל

הצעיר
אליהו ישראל
בכ"ר יצחק
ס"ט

על ידי מסדר האותיות הבחור וחשוב זרע קדש

כה"ר **אברהם אשכנזי** נר"ו ,

בן להרב המובהק כמוה"ר **יהודה**

שמואל אשכנזי זלה"ה

בעל בית עובד , ובית מנוחה ,

ובית השואבה ,

וזאת ברכה ,

וגו' וכו' ,

שארית הנחלה

אמר המוציא לאור ס"ט א'

הבטחתי לקורא הנכבד! בהקדמתי הקצרה שכתבתי בראש הספר לספח על ספח הנ"ל קונטרים שארית הנחלה . והנני הנני לקיים הבטחתי . אבל מוכרח אני להודיע לקורא שלא היה קונטרס זה חיבור בפני עצמו . אלא הוא בתוך חיבורו הגדול נצח ישראל שיסד מרן המחבר נר"ו ועל ויכוח הקבלה שחיבר אהובו החכם המפורסם כמוה"ר יש"ר נר"ו נגד הזוהר וחכמת האמת . והחיבור המופלא נצח ישראל הנ"ז הוא ארוך כדורו . בנוי על צורת שואל ומשיב . ויכוח אדיר ונורא כאלו עבר בין שני חכמים גדולים ירושלמיים שבאו בשוכ"י ליוורנו יע"א לשו"ר עפ"י שליחות"ם כנהוג ובין בוחר מפורסם מילידי העיר הזאת אבל שלם בתורה וביראת חטא ידו אחת מרבה בסחורה וידו השנית מחזקת בעסק התורה והחכמה . ומתלמידי תלמידיו של הרב החסיד מוהר"י אירגאס ז"ל בעל שומר אמונים ושאר ספריו הבהירים . והמגי' זה מרן המחבר נר"ו אם מטעם שגם בליוורנו יע"א היה נמצא מוטל על ערש דוי וגם חיברו כמו שאומר בכל פעם בתוך חיבורו . "אני וקולמוסי וחדר המטות", וכאשר העיד ג"כ החכם החוקר המהולל אחד הרב כמוהר"ר אליהו בן המוזג נר"ו בהקדמתו האיטלקית לג' מזמורים שחיבר רבינו המחבר נר"ו בשעלה על כס הרבנות פה ב"א יע"א . וע"כ רצה על דרך הגמול להזכיר שם ליוורנו יע"א לטובה ולברכה בפרט זה, יען קיבל הנאה עצומה, לא הנאת ממון, כי אם הנאת קורת רוח עצום מהמובחרים שבה . ובראשם הרב המופלא וכבוד ה' מלא המוהר"ר אברהם פיפירנו נר"ו והרב החוקר הנ"ז הי"ו וכל תופשי התורה בקדושה ובטהרה . ואחריהם כל ישרי לב חברת צדקה וחסד אשר שם ומכללם שנים מכל במין שני טיפי מרגליות כמוה"ר אלי' באקי"ש נר"ו וכמוה"ר יצחק בכ"ר מתתיה קורקוס נר"ו שלא הניחוהו יומם ולילה אל-עדו על ערש דוי ומלעבור לפניו שעות דרבנן . בקטנן ובגדולן . כאשר צוף דבש יזוב מפה מרן המחבר נר"ו עת זכור יזכרם לטובה אות . והוא נר"ו פקד עלי להודיע בדברים שכתב הדברים והאמת האלה . כאשר הוא האריך הרחיב בהקדמתו לנצ"ח הנז"ל .

ואם מטעם כי רצה לתת כפי חה מתלמידי הרב מוהר"י אירגאס ז"ל התשו' הנצחות . כאר"ש נכוחות . כי הרבה הטריח כנגדו החכם שד"ל נר"ו . ויותר מדי תירף ונידף מערכות הרב יוסף יפה טוה"ר ז"ל . מה שלא דמינו ולא עלתה על לבנו . על מי שהתגדל על ברכי סתרי המושכלות ומשפטי הנימוסים הנקראים בלשון בני יפת ב.ו. אל"י . איך יפנה עורף ולא פנים אל תורת הענוה ופרק דרך ארץ אשר מחוייב כל איש תאושי תבל לכבד כל חכם ונבון, יהיה מאיזה עם שיהיה, כ"ש בהיותו יהודי דאתי מיהודה כי חובה עלינו לכבד התורה ולומדיה . כל מחמדיה . ונסב"ר לפי בקרבי להשתמש במקצת דברי רבינו המחבר מרן מלכא משיח"א נר"ו בפתיחתו הנפלאה לחיבור בל"י הנ"ז קראה אגרת דורשת משפט לעשוקים שאחר שהאריך כיתק לשונו הזך בלי שמרים מה הביאו לחבר חיבור כזה ולפרוק לפי שעה חק האהבה בריתו היתה עם החכם המופלא השד"ל נר"ו . ואיך הוכרח לשלשל הויכוח מענין לענין . ולמה בחר בדרך זו ולא זולתה . ירצה שהוכרח להכנס בענין . שלא בענין

על זה כתב וז"ל:

ויען שכדי לעמוד על בירור דבר זה (ר"ל להביא חכמת האמת בכור הויכוח השכלי) הוא מן הצריך להרחיב הדיבור ולהאריך כמה פעמים חוץ אל המכוון, כדי לברר וללבן הדברים על בוריים. למען יהיו נכנסים אל האזן שומעת ודבר זה לא יעלה בידינו כי אם כשנסדר הענינים בוויכוח שו"ל ומשיב שהיא הדרך היותר מסוכנת וקל להבין. שבאופן המסודר הזה יעלה הקורא מהקדמה להקדמה ומרעיון לרעיון ויסתדרו בעיניו החקירות עד שיעלה בידו תכלית הענין מלבו ומזורז ובהיר בשתיקה מבלי שום מבוכה. וע"כ ראיתי לסדר תשובת מקצוע זה זה הרחב כימי אוקיאנוס עם וכוח שו"ל ומשיב, ולסדר אותו לפני המעיין בצורת סיפור ומעשה שהיה. ואגב הרהר אלא כפעם בפעם מתשוכה לשלשה ענינים כלולים. הא' ור' להזקיע זעק הקורא מוניעת הביונים הקים. ולהעתיק לבו כדברי אן ושכל טוב ומילי   דבריאותא לשעשע הקורא בתוך עיון ארוך כזה. הג' להטביע ביוכוח הזה מטבע שם פיר אמיתי בכל פינות חלקיו. ותורה זאת אינה נקנית אם לא בלאת מן פעמים מתכונה שכן דרך המתווכחים לדלג מענין לענין ומדבר לדבר בתוך ויכוחם. ושיב חוזרים לאותה נקודה בה' כה. ומשולם לא ראינו שני מתוכחים שאדריכי טענותם כפיצל בענין אחד שלא זזו אפי' זיז קטן מאותו ענין שעליו ישיב תכלית ויכוחם. כי א"א שלא ישיט רעיונהם, הכל לפי הזמן כעת ויכוחם כ כריס הנלותים לאותו ויכוח אם כ וכמה הלשון. אם כסדרו הזמנים והנהגת המדינות. ואם כ התרגות בהא' שו"ל לחבירו מלתא אגב אורחיה וחבירו משיב לו והדברים גלויים וידועים לכל בקי בחכמת ההגיון והמדברים. הג'   שים כמה דברים כם ויכוח הקבלה הנ"ז או בסברים חדשים בואלו בי שהם בוויכות   ותירוצין וגדופין ועל לות מלעדי גבר ואין ראוי לכל משכל להתעלם ולהשיב עליהם בדרך ישר כי הוא איבוד זמן וסיפור בכפירה והקץ כפם המשיב והקורא בלימוד דברים המביאים לידי כליב לבוקרפת אדם. ולשתיק לגמרי א"א כי נמלא המבוה כשכר. על כן כלאתנו מתכונה להבלות הב' טענים הראשונים נכח"ל להעביר אותו זמן כשנים כפי המתווכחים ויכוחים כלותים. קצורים בעבותים. שיש בהם די והיתר לסתום פי המנגדים בכמה עלילות שהעלילו על חכמי ישראל. הרינו כפירהם ובכמה שיבושים שנפלו בהם מחסרון ידיעת עומק פשט חכמת התלמוד ופרש"יו ורכבו. ועל כולם כע"ה נשיב בדברים המוכבים לבו של אדם וכנווים על אדני האמת והצדק ובזה עלה בידינו תרתי אלת לטיבותא וכמוכן הפשט. וכל דבר שהוא הי לא מהכונה עם שהוא קצור ומשולל נתתי בתוך ארבע הידות שיס בתוך הענין שנים בסופי כמו זה ☜ כלומר כל מה שבתוך הידות הוא מקום ההכנה. והא"ך הלוי בדלון הקורא אם ירצה ילמוד עפ"י כדר הכתוב לפניו ואם ירצה לידע הענין מראשו לסופו, יניח כל מה שבתוך הידות. ואחר שהלעתי זה דרך אמתיח לפניו סיפור המעשה מראשו לסופו כאשר נפל מעיקרו עכ"ד רבינו המחבר נר"ו בפתיחתו.

ואני הצ"ל נר"ו ראיתי ונראה אל לבי להתחיל מגוף המעשה כדי שיהא לקונטרים הלזה ראש וכפה ואגמון שבלאו הכי הם הדברים המשמחים את הלב ומרדים חדרי בטן. ומשניט להתחילת ויכוחם בחכמת האמת שם אמתיט כל מה שעבר בין החכמים והסוחר בשני ימים ולילה אחד בוויכוח האדיר והנורא ונתחיל מדברים עצמיים (לתכלית כוונתינו בשארית הנחלה) שעברו בין החכמים והסוחר בתוך הסעודה השנית. ושם ימצאני הקורא. ושם אדבר עמו. ואספר לו בקצירה אחת מה שעבר בין המתווכחים כדי שיהא כל המעשה לפני הקורא קצור ומשול של. ובנוי ומשוכלל. נעוץ סופו בתחילתו. ואז ערכו ואת יקרת תפארתו, ועוד זאת אעשה להקל לפני הקורא שבכל מקום שיוצא מרן המחבר נר"ו מהכונה. בעלם ענין שארית הנחלה (ר"ל בענין הצריך לנו לדעת איך הנחלה דאורייתא היא טבעית נמורה וכל הצריך ליסוד זה מהקדמות טבעיות פלוסופיות שורשיות מדבריו"ת הגיוניות ודתי שכל זה הוא מגוף החיבור שארית הנחלה, אפי' שלפום ריהטא נראים דברים חיצונים. הם הם עיקר מטרין כאשר יבחן הקורא) כדרכו הטובה להתעלם ולטייל ארוכות וקצרות בכמה דברים הנוגעים לחלל הלב ובפרט בדורינו זה. כל חוץ אל המכוון הלזה אתנהו גם אני בתוך ארבע ידות למען ידע הקורא את אשר לפניו ואם ירצה יניח כל זה לאחר עיונו.

והכל כרלונו.

ותכף אבא להעתיק דברי מרן המחבר נר"ו כסדרן.

שארית הנחלה

מעשה שהיה כך היה ג'

א'

כי רבני ירושלים תו״ב כשבתם על נ״ר הגל״ר . מן המצר , גמרו בדעתם .
לשלוח מאתם . שני תלמידי חכמים רשומים לערי אייראפא יע״א לדפוק על פתחי הנדיבים כדי לקבץ על הנשארות מכל הנדר והנדבה לקיים קדיש וקדושה בארץ הזאת והאדמה לא תשם . ויפל הגורל על ב' ת״ח גדולים ועצומים . בתורה וביראת חטא שלמים . ויחס רב להם בנגלה ובנסתר . האחד זקן ונשוא פנים ונכבד שבע פעמים אחרת בכל הארצות האלה ומכיר ורגיל בסדר העבודה והלכות שלחן . והב' אב בחכמה ורך בשנים עולה תמימה אשר מעולם לא יצא מן הקדש אל החול . ויהי כי קרבו הימים לצאת רגלם לשו״ר עפ״י שליחותם . היו האנשים עצבים למאד על ביטול בית המדרש בכל ימי משך שליחותם ובפרט באנשים שקדנים כמוהם אשר כל ימיהם מקדמי ומחשכי לבית המדרש . ומתוך כך נערך מפי שניהם ליקח בידם ספרי האר״י הקדוש זיע״א והם ספר עץ החיים וח' שערים . כי מעשי החכמות ורבי האריכות המה . ויאמרו איש אל אחיו . אין טוב שלא לזכר ומינו בלי תורה . כי אם להתעסק כל ימי משך שליחותנו בחכמה זאת . ושכרה הרבה מאד . וכן היה ונגמרו אומר ונשאו בתוך כלי גולתם ואמתחתם הספרים הנז״ל ושמו לדרך פעמיהם . וירדו יפו ומשם באניה ללכת לווארנו יע״א היא העיר המהוללה בתורה וביראת חטא . ועיין פני בה ת״ח השונים לש״ס ופוסקים . ויודעו ימה להם בחכמה קדושה הנז' ובשאלתם מן הקדש לקחו בידם אלה כתבי לוותה לאנשים יקרים מדוע״ס אשר שם . ומכללם אחת היתה לשם סוחר מפורסם שלם בתורה וביראת חטא ידו אחת מרבה בסחורה . ויהי השכינה מחזקת בעסק התורה . ומתלמידי תלמידיו של הרב הגדול והקדוש מוהר״ר יוסף ארגאס ז״ל רב המקום כמאה שעברה . ויהי כי הגיעו אל מחוז חפצם . היא העיר הגדולה הנז״ל הכף ביום שני לביאתם יום שבת קדש היה הלכו לבקר להסוחר המפורסם הנז' ומסרו בידו הכתב הרשות הנז' (עיין הריב״ש סי' הק״ח) לשמו כי נעים . והסוחר הנכבד קבלם בכל כבוד שבעולם . ועטרם וכתרם מאה כתרי' ועברו שם שעה שלימה של קורת רוח עצום . כי מצאוהו להסוחר שלם בידיעת התורה ומשפט הלשון · והרבה חדושי תורה שמעו מפיו בפרשת השבוע . וכולם היו חידושים יקרים בעומק פשט הכתוב . שהוא הדרך היותר משובח בביאורי המקראות ביאור המרחיב לב המאמין הפילוסופי עד להפליא . ויתמהו החכמים איש אל אחיו לאמר . הנה הראה אותנו אלקים איש תם ויושב אוהב התורה ולומדיה . למחזיקים בה ותומכיה . מה שלא דימינו ולא עלתה על לבנו הפעם נודה לה' אשר עד כה ברכנו לבא למטה בגלותינו זה . איש מאנשי ישראל ותורה וגדולה במקום אחד . ואהבו והבו ששושים קמו עמדו ולכו לבית אכסנייתם שמחים וטובי לב על כל הטובה .

ב'

יום שלישי לביאתם

ויהי בבקר יו״א בשבת . אחר התפלה . אמר החכם הגדול אל השני . הראית הידיד ! את אשר נומיתי לך כי בערי אדום נמצא מנוח אשר יטב לנו לשקוד על דלתי חכמת האמת בהשקט ובטוחת הרעיונים ? האמין ! דירה נאה , יפה ובריאה . בנקיות ופרישות חדר חדר לבדו . חדר המטות לבד , חדר הסעודות לבד . ויבא השלישי ויכריע הוא חדר הקבלה . לא נאוה תהלה . ומרבדים עשתה לה בכל מיני ציור וכיור . והתקשו ספסלי מעלי האלמוגים ! ועל הכל היושב המתכבדי הזה ! קול

דממה

דממה דקה והפתח סגור ויהיה לא יפתח אשר כל הבא ועמד אין אדם יכול לעמוד מן האגף ולפנים בלתי קחת הרשות או טפיחה על הפתח. היש מקום מנוחה נכונה כזה אחי? ויען השני ויאמר לו. כן דברת! אמת הדבר כי הנה מקום הנה מנוחה לעסוק בחכמת האמת כי בעיא מילותא והא היכא ההלך והביא ס' עץ החיים ונתחיל בסימנא טבא להתעסק בו כאשר נדרנו? ויען הגדול ויאמר: לך כי שלחך ה' וזאת היתה כונתי לשבת ולפאר האכסניא והפונדק אשר ארחנו בו. כמו שיאמר. מהר! קח את הספר וחפץ ה' בידינו ונלך כי העת הנכונה שקוויתה מלאכותה כבדי ליוורנו וע"א. ויקם השני קל חוש אל חדר המטות אשר שם כלי גולתם ויבא בידו ס' עץ החיים ולקחו שני כסאות גדולות בעלות ב' זווית מלופפות עורות אילים מאדמים לשקיד עליהן במנוחת הנפש והרעיונים והקריבום אל השלחן. החכם השני פתח הספר על השלחן ומפיו וקרא מתוך הספר והגדול השקי באותה חכמה שומע כבעל פה. והתחילו בריש עגולים ויושר — הוא הנקרא שער א"ק — ולמדו החקירה הא' שהיא לדעת סיבת בריאת העולמות ופלפלו בה בכל האורך עד שירדו לעומק התרחה. והשני אשר למד קודם לכן בספר התורה. רצה להוליד מחלוקת בין האר"י והרמב"ם בפ"ט זה והגדול השתיקו כי בירר הדברים כשמלה והראה לו במופת חותך כי חלילה אחד הוא המחלוקת הזה (עיין לקמן בליל ד' אחר חצות הקדמה א' כי שם מקומו) והחכם הב' התרצה והתפייס והודה ולא בוש כי שגה בראותה ושדברי חבירו צדקו יחדו. ותכף פנו אל החקירה הב' והיא. למה בריאת העוה"ז היתה עתה ולא קודם לכן ולא אח"ך? ובעוד החכם הב' לומד מילה במילה החקירה והתירה עד תמה הנה משרת בעל האכסניא בא ודפק אל הדלת אשר שם החכמים ויאמרו החכמים. מי בחצר? והמשרת פתח ונכנס בקידה ובהשתחויה לאמר. הנה השיח אשר המפורסם שבעירנו עומד בחצר ומבקש רשות להכנס. ויאמרו החכמים יבא! יבא תכף! וקמו החכמים ויצאו מן האגף ולחוץ וקבלו אותו בכל כבוד שבעולם ולקחו אותה מתחת זרועות, החכם הגדול מימינו והשני משמאלו והכניסו אותו בחדר הקבלה אשר שם היו עוסקים בתורה. והושיבוהו על הספסל הגדול. ויאמרו אליו. מדוע חרדת אלינו את כל החרדה הזאת: אין אנו כדאים אל כל הכבוד הזה! ונחנו מה? כי הטרחת עצמך לבא בכבודך ובעצמך לדרוש בשלומינו? רב לנו הכבוד הגדול במה שקבלת אותנו בביתך נאוה קדש ונהנינו מזיו כבודה מה שלא דמינו ולא עלתה על לבנו להיות זוכים להקביל פני שר וגדול כמוך!

ג' הסוחר

כולו מתפלא: אדרבא להפך! אני הוא שזכני ה' להקביל פני גדולי ישראל שכמוכם: והלולי טרם ידעתי מביאתכם בקרב מחנינו היה מן הדין שאני אקיים מצות זקן תחלה ולבא לבקר בהיכל קדשכם. וזאת חובתי ופי' דתי בלי ספק כ"ש עתה שאני מחויב אם מצד הדין ואם מפאת דרך ארץ שכבר קדמתם לבקרני יום תמול:

ד' החכם הגדול

העדפת הסוחר! מטוב מזגך ויראת חטאך העדפה בעין יפה ובמדה גדושה. למעלה מן הטבע!

ה' הסוחר

למעלה מן הטבע? מי שולח ידו חיבת מלוהו וחובת אנושיותו הוא בכלל במה שלמעלה מן הטבע? ראה זה חדש! ויהפוך פניו כלפי החכם הב' ויאמר: השמעת מימיך החכם החריף חידוש נפלא כזה? ויאמר לא שמעתי. והלולי כי מכיר אני בחברי החכם כי בתומו הלך לדרך ומעולם אינו מחניף לשום בריה. הייתי אומר שכבר נלכד במדת החנופה. ושנתקיים בענותו הגדולה הזאת שירת המשורר. "אני מרת חנופה. נאוה ויפה. וכל סלתי מנופה. ועלי לתרופה. וכו' בלבי תוך ומרמה ותכמתי בערמה. ואבוא להדמה. וקימתי בשופה. עד לארץ בראשי, הלא אקוד בלחשי. ל ואתרומם בכחשי. ואנבא בחנופה." אבל ח"ו שחבירי החכם המובהק וחסיד בכל מעשיו הוא בכל בכת החנפים הלא דבר הוא!

ו' החכם הגדול

שח ושחק ופניו כלפי חבירו ענה ואמר: ידידי החבר הטוב! יבא יומך ותלך לדפוק על פתחי שרים וסוחרים

יפותרים אחרים מפני הכבוד רוקח ! בלתי שום פניות ממון . ותראה כאיש הרואה איך בכוון גדול ידיחוך ובכוד אלהים הסתר דבר !

ז' הסוחר

גם פה ליוורנו ? חלילה על בני קהלתי הנעימה במעשיה להיות מעוזבי ה' ! חלילה !

ח' החכם הגדול

מה ראיה מבני קהלתך אחרי כי הם ספרדים גמורים ורובם מתוך כולם שורשם מארצי אסיא והאפריקא אשר נתגדלו על ברכי התורה ולומדיה והם ר"ל כלל הספרדים המחזיקים הבעלי תורה בתפארת ומעלה יותר מן הצרפתים והאטלקים . וא"כ אין להביא ראיה מרוב בני קהלתך ·

ט' הסוחר

מום גדול אתה מטיל להב' קהלות גדולות ועצומות כהצרפתים והאטלקים וכן לא יעשה ! מחולה מכבודך ! אתה נוגע בדבר הזה . מאחר כי אתה ספרדי מבטן ומהריון .

יו"ד החכם הגדול

ודאי שאיני כשר להעיד בדבר הזה אלולי יצא מפי אחד מגדולי רבני צרפת אחד קדוש בדורו של מרן מוהר"י קארו ז"ל הוא מוהר"א צרפתי טריויש ז"ל והוא הוא כי דובר דברים כהויתן אלא הם כתובים בתשו' מרן ז"ל החדשות אבקת רוכל ס"ו סי' י"ג עמוד עליהם הסוחר ! שכתב וז"ל . ואם הייתי יודע דמנהג הספרדים יצ"ו לעשות זה המי שבירך על החולה שאין בו סכנה וכו' לא הייתי מפרסם הפסק אשר עשיתי למנוע כיד המברך וכו' כי אם בין הצרפתים והאשכנזים יצ"ו מפני כבוד הספרדים יצ"ו כי הייתי מרבין תורה בכמה מקומות בין הספרדים וכו' והם המחזיקים הבעלי תורה בתפארת ומעלה יותר משאר לשונות כנגלה ע"כ.

י"א הסוחר

ודאי שאעמוד על דברים אלו . לא לאמת הדברים אחרי שאלו מפיך בסימנהם ובמראהם . אבל לראות הפליאה הנשגבה ושהיא אמתית בכל פינות חלקיה . אחרי ההשקפה הנאותה בראותינו כמה עשו והצליחו הספרדים הקדמונים שבאו מן הגירוש בה' ד' קהלות אמשטרדם . לונדון . בורדיאוש . ליוורנו יע"א. כמה הקדשות הקדישו בהרימם קרן קיימת סך גדול ועצום עד שאין לך קהלות שיש להם קרנא בעיניה סך עצום באוצרי המלכים בהנה . שבמעט מנהיגהן אינם צריכים להטיל שום מס אל יחידי סגולה אשר בקרב מחנהם, כי תלוי"ת קומץ ההקדשות שהקדישו הספרדים הקדמונים משביע לכל צורך הקהלות . וכמה ישיבות עיקריות יש בכ"ד הרלות הקדש והן כולן מהספרדים הראשונים והאחרונים . ומאיטליא, וצרפת? לא שמעתי כזאת . פלא ! כמה מן החידושים במעטים כלאחד יד שום בהם כדאי במעט להעלותם על ספר ובדיו כי הם דברים מבוררים בשמלה , וה' ימחול לי ! הם הספר בקלת גנותן של בני אברהם יצחק ויעקב ואגזור אומר ואומר. שקהלתינו זאת תוריד עדיה מעליה מיום שהתערבו בפרנסתה ושררת הנהגתה אנשים הסמוכים מקהלות הסמוכות אשר לא מבני הספרדים הקדמונים המה :

י"ב החכמים

אחד לחבירו . סגור בחייך הטובים ! הספר הפתוח על השלחן . כי אגב טרדותינו בהקבלת פני הסוחר אהובינו שכחנו ועזבנוהו פתוח וכן לא יעשה . וקם החכם הב' לסגור אותו

י"ג הסוחר

לא ! לא בחייך ! לא תסגור אותו כי חוששני מחטאת מלהיות סיבה לביטול תורתכם תוכלו להתמיד תלמוד תורתכם ברצונכם הטוב . כי בלאו הכי הוא יו"ה בשבת ואין לנו שום עסק מסחר ויהיה לי נח"ר להתעלס עמכם כאן בד"ת ·

י"ד החכמים

אבל הדברים שהיינו בהם הם נעלים ונשגבים . ואתה הידיד אמת כי ראינו בך יום תמול שאתה מלא ברימון במילי דאגדתא ובביאור עומק פשטי המקראות השמעת אותנו פלאות עכ"פ בלימוד נשגב בזה ודאי לא נסית בו . ויהיו הדברים כשמעים להזכיך כלחשים ורחשים.

ט"ו הסוחר

אמת בער אנכי ולא איש ואין לי שום ידיעה בנגלות כ"ש בנסתרות · עכ"ז יש לי קורת רוח עצום שתלמדו

לפני, ואם לבי לא יבין מנסתרות עכ"פ כל הנשמה תהלל יה ואפי' בלימוד הזוה"ק בלי הבנה קבלנו כל יש"אל שהוא עילוי גדול לנשמה. כ"ש בביאור חכמה זאת שבוראי אם תלמדו אותה לפני בדרך משא ומתן ובלשון איטלקי שאני מבין בו אין ספק שהלב יבין דבר מה וע"ד ודאי אומר. על זוס טוב באתי.

ט"ז
החכמים

אחד לחבירו קרצו בעיניהם ודחקו שפתותיהם ונענעו ראשיהם כלומר. הנה סוחרים ומדקדקים ובעלי מקרא בלימוד הקבלה? ויאמר הגדול לחבירו. טוב הדבר פתח הספר ולמוד בקול רם ויאירו דבריך כי בודאי ידידנו הסוחר דחיל חטאין הוא ולא יקוץ בנטיעות אם ישמע איזה דבר שלא הורגל בו.

י"ז
הסוחר

ומי יוכל סבלה? מה אני ומה חיי! אפי' לפתוח פי כ"ש מלהכנס בתוך דברים עמוקים כאלה ואפי' להעלותם במחשבה. חלילה לי אם אבלע ואם אשחית!

י"ח
החכמים

אין אנו ח"ו כמזהירים אלא כמזכירים דוקא. וזאת חובתנו ונעשנה קודם התחלת למודינו. ואדהכי והכי קרבו שלשתם אל השלחן ופתח החכם הב' הספר ושאל לראשון מהיכן נתחיל? ויאמר לו הגדול מהחקירה הב' ודאי שהיא חקירה בפני עצמה והראשונה כבר עמדנו עליה כל צרכנו. (עיין לקמן מסי' ת"ג והלך. שגם הסוחר בעצמו יבאר הכל וזה נעשה כדי להכנס עם הסוחר בדברים ולהביאנו בחקירה א"ב והדברים ארוכים עיין עליהם במקומם *) והתחיל החכם הב' לקרות מתוך הספר. "החקירה הב' הנה היא קרובה לשאלת מה לפנים וכו' והנה ענין החקירה הזאת היא. אשר שואלים למה בריאת העוה"ז היתה עתה ולא קודם לכן ולא אח"כ?" והחכם הב' התחיל לבאר בלשון איטלקי בע"פ והיה מתקשה לירד לעומק כונת החקירה. כי היה חדש בחכמה זאת. והיה הגדול מסביר הדבר באותו לשון תכלית ועומק החקירה על מה אדניה הטבעו. והחכם הב'. עדיין היה מתקשה וחוזר ומתפלא על הדברים. והגדול היה מתחזק להרחיב הדברים הדק היטב עד שיכנסו באזני חבירו. ואדהכי והכי הסוחר עומד ושותק ומתפלא ורואה שכבר החכם הב' התרצה בכל דברי חבירו כאלו כבר היה כל העקוב למי שור וכבר היו רוצים לבא אל התרת החקירה כאלו כבר מצאה החקירה מקום לנוח ומחשבת הסוחר יצאת לפועל ושמע שהאחד שואל אל הב'. הבנת הדברים על בוריין? הראית שהיא חקירה אמיתית ונצרכת למאד? והחכם הב' השיב. הבנתי! ונכוחים הדברים למי שמקנן ומבין כי היא פנה מפנות התורה היא אמונת החידוש. ויען האחד. א"כ נלך אל התרת החקירה ואל נשא בדברים שאין לנו עוד צורך בהם.

י"ט
הסוחר

זקף ב' ידיו ויאמר אל החכם הב' המתן! אל נא תעבור מעל פני החקירה! כי עדיין לא הוכררה כלל ואין לה על מה לסמוך ואני רוצה לומר עוד דבר שאינו הגון הפורח במחשבתי בערך חקירה זאת. תסמר שערת בשרי!

כ'
החכמים

בפנים שוחקות ומתמיהות ענו ואמרו. עדיין נצלוח קולך הסוחר. מקשקשת באזנינו כמה שנדרת בפיך והתחלחלת בכל גופך מלהעלות אפי' במחשבה דבר וחצי דבר בחקירות הנשגבות האלה. ועתה בהרף עין שוית נפשך הדרנא!

כ"א
הסוחר

גם רב כהנא בעלותו לא"י קבל עליו שלא יקשה מדה גדולה מהזמן שבע שנים תמימות, ושוב בהרף עין התליפס בשבע קושיות שהתק עליהם ושבע שורות תלמודיים שחזר אחרונית (ב"ק דקי"ז) גם אני נלאתי כלכל ולא אוכל, ועל שבעתים יותר רב כהנא, והסוחר על שבעים ושבעה קושיות מפליאות שים לי עליכם רבותי! בררו דבריכם אם תוכלו!

*) אמר המ"ל ס"ט כל מה שנדפס תוך חצאי לבנה הוא בכלל הדברים שנשארו בעיקר חיבורו ואינו ענין לכונתינו בשארית הנחלה, וע"כ יבקש הקורא ולא ימצאם בחיבור זה:

אמר

אבי״ר הנ״ל ס״ט נר לי מאד כי אני מתמיה הדר מפי הקורא אחר שהתחלתי להשמיעו מישרה הדבה אשר בקנה
מטה משה הוא מרן המחבר נר״ו . ואני מוליכו אל ענין אחר לגמרי ולא זו דרך המקשר להניח נפש הקורא
פיקחה . אבל כאמת זכיתי בקיפתי כי לא יכולתי להשמיע גם התחלת המעשה . כי אני מוכרח להשמיע לקורא איך
ה. ואחר מרוב חשקו להבין דבר על בוריו בקש הרבה לעגנו ובכנס עמהם בויכוח כי אוהב אנו מבקשים להודיע לקורא איך
כלל הענין מעיקרו . ואחר שהודעתיו את הלכתו למוחר לפרוץ גדר התוכר ולהסתכך בויכוח עם החכמים . ישתלשלו כל
הדברים אשר אני עתיד לבוא לפניו בשארית הנחלה הזה . כי עכ״פ ידע הקורא בקיצור מעשה שהיה וידע ג״כ כי אף
שאני מתמיה אינו דבר הנוגע לכונתינו . וכדי לקצר הדברים יותר אקיים נדרי אשר נדרתי לו לספר לפניו קיצור
הויכוח הבוי אלה בקיצור נמרץ והיינו שהתחיל הויכוח עפ״י סדר החכמה כאשר אתה רואה שהתחילו כרים עגולים ויושר
ושוב נכנסו בגמרא ושוב בהשתלשלות השלמות אכי״ע הדברים כסדרן בחכמה נפלאה . לא כמו שעשה החכם הפד״ל נר״ו
שלקט מזה אחד ומזה אחד לא בסדר ולא בטעם (ויתחול לי) וכיני וכיני הגיע עת סעודה הערב של יו״ה ושם בתוך הסעודה
שבלל את ידיו מרן המחבר נר״ו וסידר לפנינו ויכוח נאה ויאות בקיום פיגות תורה שבע״פ . ובשעת בהרמ״ז תכונת
כסיך פותח את ידך המשיך חוט הויכוח בטבע קיום עד שגרלה מתוך שכך נפלו הדברים מעיקרם , ונמשך הויכוח כל
אותה הלילה עד עלות השחר והתפללו שם במנין עשרה וחזרו על לימודם והיו כל היום ההוא שקודים על למודם , ולעת
ערב הקימנו בפעל הפונקן . בעל ברתם והושיבם על סעודה גדולה כסעודת שלמה בשעתו . ובאמצע הסעודה נתן מרן
המחבר נר״ו בפי הסיתר מילי דבדיחותא ורובם מתוך כולם התלונות בדרך כבוד מדותיה , על מהנג אנשי המזרח בת אכלם
ומשתם , ובכתם וקימתם , וכנגד זה לשבח ולפאר מנהג אנשי הצפון השרים במזרקי יין מעלים ולהביא ראיות מדומות
מן התורה ומן הנביאים בקיום מנהגם , והחכמים פתחו פיהם והורו לבותר הכל כתר אופבא , ואין זה חדש כלאני
הצפון לתת טעמים לפנים ולהחזירם לשבח ושי״ז מתו אנשי הצפון התר לניחוק והפגו הקערה על פיה וגילו טפח
וכיסו אלף טפחים מפני כבוד הסיתר ועפ״י רוב הספלר מהסותר גילו החכמים כתה מגות בטלות באזרות הסם וכמה
ליבוריים דהתוידום התר נתור עפ״י ישירות רעותים שבדו , עד שכבר טעו לומר שהוא אינוצימוס ! או אהבת האדם
לעמיו , לבקש עיר אל״ו ובנינה וישובה , וכו הוא אינואיסמוס כענין הנבואה מה שאל מרע״ה מהקב״ה ונפלינו אני ועמך
מכל העם אשר עפ״פ האדמה וכ״ש מי שיחשוב כי לא יש נפש חיה כי אם לישראל לבד כי הוא סכל ולא חכם (עיין ויכוח
הקבלה דף ד) ועפ״ז הויתר אור כבר מתגיו להביא ראיות פשטיות שאין אלה ואת נכנסת בכלל המדה המגונה של אהבת
עצמו והשביר הנותר בראיותיו עד שהחכמים עמו ואמרו לו שהיה מכביד עליהם כמו שיבא לפניך בדיבור המתחיל
מחילה מכבודך , מ״ז ומ״ח בחיבורו הגדול הוא סי׳ תקכ״ד ולפניך נתתיהו בסי׳ כ״ב בקיצור הענין . ומענין זה הוא
אגב גררא בענין שארית הנחלה אשר עסקינו עליו כמו שיבא לפניך , ומעתה שמע הדברים ידידי הקורא ! כאשר יצאו
מפי הגאון המחבר נר״ו אות באות מועתקים מספרו כלל ישראל , והרי קיימתי נדרי לקצר הדברים לפניך בקפילה אחת ,

כ״ב
החכמים

מחילה מכבודך הסיתר ! יש לך מן הכבודות מנה הראויה להכביד לבות בני אדם ! מה תכביד עלינו
בעמוד והחזר כל שרשי האמונות והדעות אשר עשו פרי למעלה . לא לבד בכלל לבן של ישראל , אלא
גם בלב אומות גדולות ועצומות והם הנוצרים והישמעאלים קנו שביתה מאז השנים : והלא כל דבריך
הם כמעט דברי החבר הטוב זיע״א בכל מאמריו הקדושים שבס׳ הכוזרי , מי זה לא ידע שכל דבר שהוא
יוצא מפשטי המקראות התנ״ך ואין לו פשט אחר , ובפרט אם נכתב בה׳ חומשי תורה , דהא ודאי לא
נסתפק בו אוש מאנשי התורות הנוכרות , וכבר חור להם וידועה כאמנה כראות העין ממש ? והנה
האומות הנז״ל על פשטי מקראות התנ״ך הם מיוסדים ועליהם מתם בנו במותי אמונתהם . וככר
נתברר למלך הכוזר דבר זה כשמש בחלי השמים , כיעויין בתחי׳ ספרו באורך , ואם יש איזה עזים
ופריצים אשר הרימו יד בתורה הקדושה , לעקור ענפיה ולשרשה , מפני שנגררו אחרי דעות כולטיר
ומירהבוו ודדמו להו מהקדמונים או מהאחרונים , הנה יד ה׳ היתה בם להומם ולאבדם ומעולם לא
הצליחו ולא יצליחו לעשות פרי שיתפשט דעותם . ואם עדיין נשארו מעטים הנה והנה , לעולם במחשך
מעשיהם ודעותם הנפסדות יסתירום במעבה האדמה , תחת אשר בירך ה׳ את גדולי ג׳ אומות גדולות
ועצומות הנז״ל ומשתדלים לרדוף אחריהם עד חרמה , כחוקי דרושיהם ועונש חיבוריהם , המעט בעיניך
הסיתר האטלקי ! הג׳ חיבורים הנחמדים מזהב , הראשון , מהכהן הנוצרי ,

דוב״ר והב׳ המתואר : "אגרת אל כולטיר מהיהודים „ והג׳ "משה והחוקרים החדשים „ ושלשתם
נוצרים גמורים ויצאו לישע כעד האמונות והדעות בכח גדול וביד חזקה ובתשו נכחות
ומופתים

ותופתים תיתכים כמופתי הת־סה והתשבורת ולא כדרך גוזמא ? אך וי ! אוי ואבוי ! נשכבה בבשתינו ותכסינו כלימתינו !

כ"ג הסוחר

מתהלל, מאי טלי האי ? מה כל הצעקות המבהילות כל רעיון הללו ? על מה אדניהן הטבעו ?

כ"ד החכמים

באף ובחימה ובקצף גדול ובקול תרועה גדולה יוצא מחלל לבם ממש, ענו ויאמרו, על מה אדניהן הטבעו ? לצעקתינו וילְלתינו על מה אדניהן הטבעו ? אתה האיש האשלכי, אשר ביופי לשון המדינה מאד אתה בקי, ובצחות לשון העברי משכתך קב ונקי, הלא תבוש ולא תכלם, הטריד זמנך בהבלי העולם ותהלם, ועיניך רואות ואזניך שומעות קול כהני הכמרים וחכמיהם מתוכחים בכתב ובע"פ על התורה ועל העבודה בלב שלם, הלא גומר ומגוג יון ותירס הוציאו לחם ויין כמלכי צדק מלך שלם. הלא הם מקריבים אשה לה' דבר יום ביומו ואת חולם, אם אשר לא ידעוהו עבדוהו איך יכלים עבדיו להתעלם ?

כ"ה הסוחר

בבקשה מכם רבותי ! הניחו הרעיונים המזרחיים האלה ודעכו כחומם לעת יוצר השיר ! ובררו חלונותכם עלי בלשון נחה הכל פשוטה לפניה ולאחריה עד אמצא מקום להתנצלותי, אם יעלה בידי,

כ"ו החכמים

ולמה לא תקנא בכתבי עמל ואון היוצאים מבית הדפוס נגד הדת התמימה והאמונה הנאמנה ? מה זו שתיקה ? למה לבלא תשכח ברית ותורה וחיי הצלחת נפש הישראלי ? למה לא תקח זמן מה מזמנך אם לא להכיר נגדם לפחות להעתיק אל העברי הספרים הנחמדים הנז' ותוסיף כל מה שראוי להוסיף ותגרע כל אשר נקוד וטלוא אשר לא כדת משה וישראל, אחרי אשר חנך ה' מהעברי והאשלכי כל צרכך ? מה לך נרדם ? קום קרא אל אלהיך בדברים שבכתב ותושע לך ויועך להיות לב ישראל הפזורים בגולה בחלק האסיא והאפריקא אשר לא ישמעו איש שפת בני יפת כל עיקר, היש מצוה גדולה מזאת ?

כ"ז הסוחר

והאי לא ! הכל אם לא כי מתוודא אני שמה תשריפני בהבל שבפיכם הייתי גם אני מגלה כל לבי באף וחרון, ומשנה שכרון, רבותי ! הזכרתוני צרותי ! ויתעפף הסוחר לגדליו וירא ויאמר ! ברוך שעשאני יהודי ! אל תגעו במשיחי אמר רחמנא, באמת שתקותי ויפה לי מדבורי, וישתוק כמעט רגע

כ"ח החכמים

מעידים אנחנו עלינו שמים וארץ ; שמיום שעמדנו על דעתינו והתוכחנו פעמים רבות ביסודי התורה והלכות דעות עם רבים ושלמים, מעולם לא הגענו למדת הנשאון כאשר הגענו הזמן הזה בהתוכחנו עמך הסוחר ! ומעולם לא הופשט חומר המתחלחל והמקפיד מעלינו כאשר הופשט גם תמול גם היום מאז דברך עמנו ! דבר פלא ! ואחר שכן בכל לבנו כמעט נגזור עליך שתגלה לנו כל לבך אם לטוב ואם למוטב, כי בודאי לא יהיה בדבריך מאמר שוא,

כ"ט הסוחר

למי אבכה וכף אכה ? ולמי שיח ולמי שיג ? ולמי אני אהיה עמל להעתיק אל העברי את כל הספרים מלשונות אחרות אשר לבשו בגדי קנאה בעד האמונות והדעות ? האם לבני האסיא ולבני האפריקא ? אך להבל איגע ! אך לשוא אשקוד על דלתותי ההעתקה ! אראה בנחמה אם לא עברו בין ידי כמה חכמים מובהקים מאותם הארצות, והעדיפו מטובם לבא לבקרני, כי אוהב התורה ולומדיה מנעורי אני תלי"ת ! — ומצאוני פעם עם ס' המופלא הכוזרי, פתוח לפני עם פי' קול יהודה המלא והגדוש מידיעות פלוסופיות אלהיות, ופעם מצאוני עם ספר הקדוש והטהור עקידת יצחק, וכדי שלא לשוח שיחה בטילה לא מנעתי עצמי מלהתמיד לימודו בפניהם, ואתו ולא ענו כאלו בלעגי שפה ולשון אחרת אדבר אליהם והדהבי והכי שמעתי בת קולם מנהמת כיונה לאמר לי . אהה אדונינו השר ! ולא נסינו בלימוד ספרים פלוסופיים כאלה כי תלמודיים אנו מנעורינו ! ואני כמעט פרחה נשמתי · ומפני הכבוד השתדלתי להחליף אמרי כי כעמו בעניני הדרושים על פי הדין והרמזים המתוקים לחכי חכמי המדינות ההם עד אשר לבמה מתחולי העיון ודמו כאלו פשטי המקראות ופרושו, ודרושו, וכל זה עשיתי כדי שלא

לבים

לבית אורחים נכבדים אשר ענותם הרבתנו לכן לבקרנו ואיך יבואו עדיו ויחפרו ? ברוך שמו וברוך זכרו ! . למה לא ישאו החכמים הגדולים עם הקטנים שבאותם הארצות יום לשבוע ולפחות פעם אחת לחדש לשקוד על הלכותי הספרים האחרים האלה ויאורו עיניהם וידעו להשיב לאפיקורסים אשר רבו בדורינו המר והנמהר הזה ? ,

ל' החכמים

אחד לחבירו בלשון ערבי, השמעת החדש הטוב ! קול ענות גבורה חולה מפי השוחר כאש תבער יער ? השני , שמעתי ותרגז בטני וזה שלא הגיע לאזניו מה שאירע על הדוי נאין לא כבוד עם החכם הבולגארי הכי לשכון כבוד בארצות מהדויהתשוכה ? , כולו יגיע לאזניו כמעט ישכן בקנאו את קנאתו ולא עוד אלא כי נראה שכלת החכמים בעון הבדל , האחד , מחסדך שתספר לי מעשה שהיה כי אוכי יודעו או אוני זוכרו , השני , והלא עמנו היית במעמד טובי העיר ! ושם אתנו חברנו החכם המובהק הפלוסוף האלד'י שיח"לא ומלכנו בראשנו המקובל האלד'י האלף חיים זלק"ל כאשר החכם הבולגארי הנז' , בקנאתו את חברנו החכם המובהק הנז' , וירא חן שחוט לשונו נגד חברנו הנז' לאמר לו , עד מתי ספר הזוהר נושא מתוך חיקך ? ! והגאון מוה"ר הנ"ז ז"ל בשתי ידיו קדש טופחות על פניו לעק בקול מר כשופר וכה השיב אליו במתקו ובהענקו , "אוי לאזנים שכך שומעות ספר קדוש וטהור כספר הזוהר , אשר עליו בא הלווי מרבותינו הקדמונים במליצה זה לאמר , השמר לך פן תעזוב את הלוי ספר כזה יהיה נדון בספרי מינים ? אוי לדור שכך עלה בימיו ! ויהפוך מוה"ר החסיד הנ"ז פניו כלפי אנשי המעמד ויקרא בקול גדול . קרעו בגדיכם רבותי ! וספדו לפני ה"ב כ"ר ישראל . הוא הספר הקדוש והטהור אשר כל דבריו סולת אמונה בלולה בשמן חכמת האמת . הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הזה בפה החכם הבולגארי הזה ! אשר כל אללונו מהרי הררע לבשתינו ולבשת ארצנו ונחלת אבותינו ! והחכם הבולגארי כבש פניו בקרקע ושתק ולא ענה עוד , כי לא הכיר הספר הקדוש מימיו , האחד , אמת אדרבת לי והזכרתני ובאמת מעשה שהיה כך היה אין נגרע , אבל למען ה' בשהו כלולה ! והעיקר מה לנו ולחכם הבולגארי ? עכשיו כבר עבר ונפטר מן העולם , למען קדוש ישראל ? לא תעורר עליו את אדונים הקשים או הרעים שאחרי לוה מאריה שבע פעמים ביום ? השני . שרוי לו ושרוי לו גם קנאתם גם שנאתם כבר אבדה ובפרט היכא דלא אהנו מעשיו .

ל"א הסוחר

רבותי ! עד מתי תדכאוני בלשונכם הערבי ? עד מתי תמאנו לדבר דבריכם ברורים בשפלה לפני כל מבין ? העבודה ! הכאתם את רוחי בין שוני , כנפשך שפת לשון הנכרי הלזה זה שלש רגלים קאתי בחיי מתקשיב לשון המביאה את האדם לידי קיבוש אזנים , משמוע רובוי נחירות הגרון במולאכם אותה ובפרט באותיות אחה"ע הנשמעות לאזנינו , להבדיל , כקירקור לפרדעים באגם מים וסוף סוף לשון משובשת כמה שאמר אותה הרמב"ם ז"ל ? ויהיה איך שיהיה עד מתי תאחזו פני איש את העם ועמכם אמת מארץ תצמח . מחסדכם שתודו על האמת כחסרון חכמי המזרח מידיעות אלו . וענו אמן בכל בקשם גם אם הוא בעל כרחכם .

ל"ב החכמים

נשבענו כי לא עת האסף עתה לדבר בטהות המולאות העבריות והערביות מה הנה ? ואיך היה ראוי מן הדין להשתדל שמלמדי התינוקות שבכל חלקי הכדור הישראלי יהיו מתשובכים בארצות הערביים כדי להשריש מולאות העברי כפי נערי בני ישראל , מה שעינינו רואות ובלות היום הזה שגם בארצות המזרח , התחילו להעתיק ממלמדים אירופיים בלים רקים והן בעון כבר השחיתו המולאות בפי עוללים ויונקים , ואין בידינו להושיע כי אומר עלמה ביד אנשים טפשים . בערים ועקשים . הרוצים להדמות לעורבים ולעטלפים בכמה פרטים המכאיבים הלבבות והנם זועפים .

אבל בעלם מעלת הלשון הערבי לא נוכל לשום לפינו מחסום וחובה עלינו להעירך הסוחר מהרדמה גדולה שנפלה עליך בפרט זה . ונקרא בקול גדול . הקולה ! כי הלשון הערבי הזאת אין על העפר משלה , כי הוא נאה למאד מאד . ומפליאה במליצותיה וממולאת בתרגום שהם ויספה מכמה מלות נחמדות , המדובר בם נכבדות , וגם עוזרת ונותנת יד אל המליץ לדבר בה כל

ארכו, ואם רעיוני המליץ ירכו כגלי ימה של אוקיאנוס ועלו שמים וירדו תהומות. הוא הלשון הנאה והמלאה וגדושה הזאת עולה עם המליץ כראש גלי רעיוניו, והיא תלא ותבא לפניהם וכמכונה עבדה להוציאם מן הכח אל הפועל ולהביאם אל התנועה ואל הגילה זו הכתב והמכתב בנקל עטים ולא תחסיר כעולם המחשבות אפי׳ כטיפה מן הים, כי את הכל תמתיח ותשתיח על הניר ועל הדפתרא כהרף עין לפי בקיאות המליץ בה.

ל״ג

הסוחר

היגאה גומא בלא בצה? הישגא אחו בלי מים? כן. היוכל דבר המזרחי בלי גוזמא? כבר נעשה טבע קיים במזרחיים שלא לשוח אפי׳ שיחה קטנה בלי הפלגות גדולות ומפליאות! וכבר ראיתי אחד מספרי הישמעאלים שהפליגו להאמין שהאדוקים אינם יכולים להשתעשע בג״ע וע״ז אם לא בלשון ערבי! הנוכל להאמין על לשון משובשת מעלה כזאת?

ל״ד

החכמים

גם אנו נאמר על האירופיים בכללות מה שהוא אמת ויציב, שכל כך התעבה דמיונם כמעבה החומר הגולמיי עד שלא ידעו להבדיל, באמונותם בין החיובין המת, ובויכוחם בין השקר ובין האמת, והישראלים שבנהם למדו הרבה מדרכהם, ונשתקע בהם טבעהם ומזגהם, הרי מופת ברור לפנינו! כי מה לאמונות המתהללים בהלולים לידיעות ברורות בפי יונקים ועוללים? אנו אומרים דברים ברורים לעיני השמש והירח ושום בהם מהחכמה הרמה. ואתה הדומה אל ארץ ציה וצלמות עם טענות בלות ומנוולאות בלולות בשמן הלולנות האירופיי הסורך לבם של נקיי השכל וזכי הרעיונים וברי לבב רכלך הסוחר! לך מדרך זו וראה בעיניך כי אדרבא ממקום שבאת היא ראיה מופתית לכל דברינו כי אילו לא היתה הלשון הערבי יפה וברואה ורמה ונשגבה והענוג מופלג ממנה לשומע ולמדבר לא היה יכולת לבודה אמונת הישמעאלים ליסד גם אמונה זאת שאמרת, שבאמת כן היא אמונתם עד היום הזה! סוף דבר נשאג מנהמת לבנו ונאמר כי מי יתן והיה ואבותינו הקדמונים יושבי המזרח השתדלו ללמד את בני יהודה הלשון הזאת על בוריה. וצר לנו מאד מאד על כי אין אנו יודעים בה כי אם לפטפט והלואי וכאמת! בארצות המזרח לשונות אחרות למה? או להק׳ או ערבית וטורקית והן הנה יהיו לעקר מטרין ושאר הלשונות לאומות בעלמא. והרמב״ם ז״ל שאמרת שאמר לשון הערבי לשון משובשת. טעית הסוחר! לא תאמר כי אם לה״ק משובש. ואדרבא מעלה גדולה נתן לה יען שכל הלשונות הם שיבוש לשון הקדש. אבל כל אחת לפי ריחוקה מטבור הישוב. היא או׳ תוכ״כ, נשתבשה יותר עד כי הפשיטה מעליה עור הורתה ולידתה והערבי להיותה קרובה אל מקורה עמד טעם להק׳ בה ונורתה ותבניתה וריחה לא נמר! ומה לנו להאריך עוד בשבח הלשון הנמרצת הזאת אחרי כי הגאונים התירו ללמד תינוקות שב״ר בבה״כ כתב ולשון ערבי עם לימוד התורה?

ל״ה

הסוחר

עם פניו פני זעם. וקולו בקול רעם. ענה ואמר. הגאונים התירו ללמד תינוקות שב״ר לשונות אחרות חוץ מלשון הקדש? הגאונים ח״ו! יוסיפו עוד לחלל את הקדש ולהתיר ללמד לתינוקות לשונות העמים בבתי כנסיות? חסו חכמי ישראל חסו! ולא תהיו סיבה לחלל שם שמים, ונחלה זו ירושלים. ואל יאמרו עליכם הנה עם ה׳ אלה ומארצו יצאו! וכבר התחילו פרושים להתיר בפומבי דברים התמוהים לרבים! וכן לא יעשה.

ל״ו

החכמים

הפכו פניהם זה לעומת זה ובחומה עזה בה דברו איש אל אחיו ובה שפכו לארץ כבדם. ברוך דיין האמת! הגם בעלי מקרא שבאוטלוא במקובלים? הגם סוחריה וכנעניה במפלפלים? הגם פשוטי בלי ען האטלקים בפסקנים? אוי לדור שכך עלה בימיו! שגם איש סוחר כזה עם רוב טיפולו בעניני העוה״ז ועסקיו ומסחריו. ואכילאיו וחוטי בשורותיו רצונו לעלות בקפיצה אחת בשמי הרבנים והגאונים המלאים זיו ומפיקים, אלה העדות והחקים, ובן בשגעון ינהגו אוזיה מאנשי אקלימו לחבק כל החכמות והידיעות והלימודים תחת אצילי ידיהם באסוף חבלי קש וחבולי זמורה! התינח בשאר החכמות הטבעיות והמדיניות שאין נזקם רב. לא באלריות והרוחניות שהנהגה זאת תוי ירושלים

עה״ק

עד כי הוא אולי יתמיה פתאום במעט שנות האמונות והדעות הזרות מק"ב אומתינו ולא יזכר שם ישראל עוד ה' יצילנו ! הראית החבר הטוב ! דרך ארץ פלשתים שדרך בה האיש הזה אהובינו הסופר? השני . זה באמת כולו חדש בטבע יהדותי ואמונתי כי רב הוא ! והלא במקום כל הדעות האלה שהטעים עלינו את עולם התחיות היה לנו מן הדין לשאול לנו כדי שאלת תלמיד לרב למען נרמוז לו הנה התירו הגאונים כו' ולא לבד עלינו בצלילות עם דין זה וגיל ופסקו מרן בש"ע יו"ד סי' רמ"ב שלא להתיר דבר התמוה לרבים . ולא זו אף זו לדה בלתי נמתה כי הוכיחה והשבוה הם כיד אהובינו הסופר . כתותי ביד הזה . עתים יזכיר דבר אחד כדי להגדיל כי כל חלקה טובה באבנים ועתים שבית ישכח מלאה דאמרי רבנן באותו כרון . זה פלא ! אי שמים ! ויבור מ"ש מרן שם . ושכח מס' הע"ז שם באותו דין עצמו . דום התירא התמוהה הוא על פי ראיות מופתיות רשזי ורשאי והיכה חברין המ"ז על רומי שמאל התדיך בספרו ... כפרט זה ואסף וקבץ ראיות רבות לגדל ולחזק יסודו של הע"ז וסיעו גם מתשו' הרשב"ש סי' תקי"ג .

ל"ז . הסוחר

נבהלתי משמוע , נעויתי מראות ונשמה לא נותרה בי , היכתי בית מאהבי מכות גדולות ונאמנות מה שלא דמיתי ולא עלתה על לבי .

ל"ח החכמים

בריכא ובדויכא ? או על לא חמס בכפיך ולא תועבה בפיך ? דבר ! כי שומעים אנחנו ! כי אנחנו מקבלים האמת מכל מי שאומרנה , השב ! אם יש לך מה להשיב . .

ל"ט הסוחר

כבר אמרו הקדמונים במליצה נחה לאמר . "אמר עם הספר ושוב מחשבתו הרעה " רבותי ! תלו"ת אני זרע מאנשי אותו מעמד הקדוש שנאמר עליהם "כי עם קשה עורף היא " וכתב הרשב"א ה"א סי' תקמ"ח כי זה אות אמת על עמותו עם ה' שלא לקבל דבר עד עמ"ש על האמת בחקירה רבה חקירה גמורה עכ"ד . א"כ הורוני רבותי . הנה התירו הגאונים כל כך ' ואני אחרים . כי על אחר דברי שהערותי כנגד רבותי ופה השיב אהובינו החכם השני כי לא היה לי מן הדין להורות הלכה בפניכם . ובע"ה בחזרתי לבית מדרשי השובה אראה תשובת הרשב"ש הלזו . כי בודאי דובר בה נכוחות ומושכלות כדרך הזרע הקדוש הלזה התשב"ץ ובנו ובניו זיע"א שכל דבריהם בנויים על אדני הדת והאמונה והשכל הישר הנטוע בנו .

מ' החכמים

מן הדין היה לנו לפלפל בדבר הזה אשר כל כך אתה תמיה עליו . ולקיימו לפניך מסברתינו גם בלי ראות דברי הגאונים . ולא בשמים הוא ! כי באמת דבר זה ללמד בני יהודה לשונות העמים לא נאסר בשום מקום ובשום זמן . אלא מפני גלות ישראל שנעקרו ממקומם והלכו בלא כח לפני עמים בוערים רעים וחטאים . הוטפי ולדי העברים להחליפם באמונה אחרת . וזאת היתה לראשונים אשר מנעונו מללמוד מסוכח כזה כי ודאי לנפשותינו . והלל הכולונו ודאי מסותה עמוקה זכר לדיקים וקדושים לטובה ולברכה ' וגם לעת עתה כי עבר לנו כל חלו"ש וכל מלכי העמים ממזרח שמש ועד מבואו מלכי חסד המה לנו . עכ"ז עדיין יש ויש מה לחוש ומה למנוע הולדים רבים מהספיק בלשונות העמים . ולא על מגן חכמי הטורקיאה והאסיא והאפריקא ישאגו ככפירים ועומדים כאריות למנוע נטיעת האסכולות *) בקרב מחנה ישראל . כי באמת הם נמלטנו מגלות הגוף והנפש האמור ומדובר כפלנו

---

*) בן פירש בעל מוסף הערוך , על כתי הלימוד הקראים אסכולאס בלשון יוני ורומיי וכל לשונות בני יפת אבלות אחריהן , והגאון שי"ר נר"ו בערך מלין שלו גידל וחיזק הפירוש הלזה ובנה עליו דייק כיעוש"ב , ואני אומר כי גם מי שלא ירצה לפרש "בטלו האסכולות " האמור במשנה כנד פי' הנמרא שפי' איש שסכל בו בשיוכל למצוא נ"כ שענה דהזל"ל אסכולאות כמו טיטריאות קטילאות עכ"פ הוא בן יורין לחדש שורש מילה זאת בעברי כדמותה על הכונה הזאת ירצה בתי הלימוד באין מעיק , :

אחרי

נפלטו כצפור אל פח בגלות הנפש המר והנמהר. הוא המינות והאפיקורוסות אשר זרחה במלכות אנשי אומתנו בדור הרע הזה, אשר אן כעון כנה וכמה מהפרופי׳סורים ומלמדי הלשונות והחכמות לא יאמינו אפי׳ על פת חמה ובכל מכושל אשר הם אוכלים יום יום. וכבר בעינינו ראינו ובאזנינו שמענו הארס הממית אשר הטילו דרך למודם אל ילדים רכים ונטעי שעשועים. וכשהגדילו התערובות ראינום עוזבי ה׳ והתורה והתפלה וקרקפתא דלא מנחי תפלין. אוי לעינים שכך רואות! ועל זה הונח חברין הש"ך של רומי שיחל׳א כשהתקבל לרב בקורפו יע"א והח"ך באלכסנדריא של מצרים יע"א ודאה עינו כי אי אפשר לפי הדור בלתי ידיעת הלשונות והחכמות, זאת עצה להשתדל שהמלמד הגדול או כמו שתאמר מדריך האסכולות. יהיה מאומה אחרת וכל שאינו כומר או אדוק, אין למעלה הימנו, כי אעיקרא הגוי מורתא להכניס עצמו עם ילדים מאומה אחרת לדבר מענין הדתות והאמונות מטוב ועד רע. וכ״ש בהיותו נכיר ויש מהישראלים ועל ראשיהם הרב הגדול של הקהלה והם הם שהאמינוהו בפקידהם, ויחוש הרבה להטפל בפרטים לרים ומלוקים כאלה. ולא ילמדם כי אם הכתב והלשון והדקדוק וכל דבר שהוטל עליו. וגם אם ח"ו אחת מיני אלף יצא המלמד הלזה חוץ לשורה. עכ"פ יודעים נערי בני ישראל תלמידיו כי איש מאמונה אחרת ידבר אליהם ויפנו אליו עורף ולא פנים ולהפך בהפך אם יהיה המלמד אפיקורוס ישראל, הסכנה גדולה ועצומה וקרובה לבא כי יטיל ארס פגם בכל מאמריו ומעבדיו וכ"ש דקרו כפי המלמד ותלמידיו. ויחזרו אבות נזקים לתורה ולתעודה ולדרך ארץ הישראלי רח"ל.

והנסיון העיד והוכיח לעיני השמש והירח כי בקורפו האיש הנוצרי אשר בחר בו הרב הנז׳ שיח׳לא להדריך האסכולות הוא עדיין עומד באהבה וחיבה ומדריך את התלמידים הישראלים לתורתנו לאמונתינו הקדושה מלב ונפש. ובעיני כל העם יפלא! וגם באלכסנדריא של מצרים שני המלמדים והמדריכים הראשים המדריכים שתי האסכולות העמודים מאומה אחרת והם העומדים בכל כחם על המלמדים הישראלים אשר תחתיהם לבאת ידי חובתם. ולא עוד אלא שהם ר״ל הראשים הנז׳ עומדים באריות בשעה שהתנוקות מתפללים שומה בפיהם מהמלמד הישראלי מולה במולה. וכשהמלמדים הישראלים התרשלו או עשו מלאכת ה׳ רמיה התרעמו אלה הראשים מאומה אחרת עם הרב הנז׳ שיח"לא וכשבדק ומצא כדברי הראשים המתרעמים השתדל להמיר אותם בזולתם. ראי׳ זה חדש שככר הזרשונו רז"ל אומרים. "אומן לא מרע בפשיה" "גוי מרתת" וזה אפי׳ באיסורי תורה וכריתות ומיתות ב"ד כנודע ומפורסם. ווהי הדרך הישרה לצאת ידי חובת שניהם בדור הזה. שאין תחבולה להמלט מידיעת הלשונות.

מ"א הסוחר

עתה! ברוכי ה׳! באו כל דבריכם ברורים כשמלה בת מאה אלף ויריעות. ובאמת מקבלים ש׳ הדעת ונכנסים אל אזן שומעת. עתה ידעתי כי חכמי ישראל בין שיהיו פשטנים עלומים. בין שיהיו חסידים ותמימים הם הם כי טובה לפורנס בהנהגת ישראל מכל חסידי עמי הארץ וחוקרי המדינות. כי באמת כל מהלכם והנהגתם בקטנות הצבור והיחיד הוא עפ"י התורה והחכמה האלדי׳ת ואם התורה התירה מי שם פה לאדם אפי׳ הגדול בענקים לאסור? ובפרט בשעת הדחק כאשר אנו בדורינו זה כי נתאמת

אמרי דחכמי המשנה כבר בנו מילות עבריות משרשי מילות יוניות ורומיות כמו טיאטריאות וקרקיסיאות קטידראות, קטלאות והרבה כהם מהיוני והרומי. וגם מהערבי בנו מילת אשכלאות שאשטאבל בערבי הוא ארוות סוסים בעברי, וכן נוכל בשופי לחדש שרשי מילות להק׳ מכמה ענינים שנתחדשו בדורינו. בקחתינו שורש המילה מהלשון אשר נרצה ולתת בסופן לסימן הרבים אם לזכרים "ריס" ואם לנקבות "אות או ות" ונאמר באפורים פרופ׳יסורים, פ׳ופסורים. טילינראפים. ובדברים שאין בהם רוח חיים נוכל לתארם גם בלשון נקבה כמו באפוראות טלינראפאות, איסטו׳ריאות או על לשון העברי לקוח מהערבי תאריכים כמו שישתמש הר׳ סולם ז"ל בהגהותיו לס׳ יוחסין ובאלה רבות אין כאן מקומו וגם היונים בנו מילות שורשיות עבריות על בנין לשון יוני כמו נתותיאה מנתות אקאדמיאה מעקד אדם והדברים ארוכים אכ"מ ועיין לקמן סי׳ ר"ט

נתאמת בזמננו מקרא שכתוב "מות וחיים ביד לשון" רבותי! אמת לא נשאר לי עוד ספק בדבר אבל חנוני! חנוני! והשמיעוני הדברים בנוסחם מפה הגאונים. ובפרט במה שהתירו ללמוד לשונות העמים בבתי כנסיות מקום השראת שכינה ומקדש מעט בגלות הזה. זה דבר חידוש·

מ"ב החכמים

התירו לא לבד זה. אלא עוד הוסיפו להתיר ללמד ילדי גוים עם ילדי העברים שם בבה"כ

מ"ג הסוחר

לעת עתה במדומה לי שהגיעה השעה שחייבים אתם להראות לי מי מהראשונים הביאו תשובת הגאונים אלו כי נחוצה רבה. ומדעתי שאינה בדפוס בשום אופן שבעולם שאם היתה כזאת, בודאי היה פוסק אותה מרן בשלחנו הטהור או רמ"א במפה שלו או החונים עליהם.

מ"ד החכמים

אמת ידידנו הסוחר! תשובה זאת לא נדפסה עוד מזה ת"ק שנה ולא בדרך גוזמא, והענין כך הוא שהונח חברון הרב של רומי שיחי' א"ה בהתקבל לרב ומו"ץ באלכסנדריא של מצרים יע"א ועלה לעיר קאירא הגדולה לבקר אוהבו מימי נעוריו איש ירוש' הרב המ"ו מוהר"ר אליהו ישראל נר"ו רבה דעמיה בעיר הנז'. הנה שם לא שקט ולא נח לחפש בגניזות וע"י שבשביל (כאשר יספר הענין כולו בתשו' הגאונים והגהותיו אי"ה העולים על מזבח הדפוס) בא לידו ס' העתים שער השני עדיין שלם מתחי' עד קרוב לסופו שאכלו לחלוחית הקרקע. והוא בכתיבה קדמונית ומאושרת והנה שם כר"ן ע"כ כתוב למר נו"ל אות באות·

ימשמיה דרב האיי גאון ז"ל איתמר: מותר ללמד תינוקות של בית הכנסת' אגב לימוד התורה כתב ערבי והשבינית, אבל שלא עם התורה אינו נכון, ותינוקות של גויים ללמדם שם בבה"כ כל שיכול להדחותם דוחין ואם חיישין לתרעומת, אין דוחין מפני דרכי שלום עכ"ד :

הנשאר לך עוד ספק בדבר חביבנו הסוחר! דבר!

מ"ה הסוחר

מי יבא אחרי המלך? מי יאקיר את אשר התיר ראשון הגאונים במעלה ולא יהא נדון כזקן ממרא? הותר הנדר! הותרו לימודי הלשונות והחכמות בתנאים נאים. וטובים ומתוקנים ומיושרים ונאמנים, כמו שאבארם עוד (לקמן סוף סי' מ"ט.)

מ"ו החכמים

מי יגלה עפר מעיניכם רבותינו אנשי כנה"ג זיע"א? כי חקה חקקתם לנו לאמר: "חכמים הזהרו בדבריכם", ומזה בנה אב לכל פוסקי הלכות ראשונים ואחרונים· ולכל דורשי אמונת ישורון הגדולים עם הקטנים. אשר בכמה ענינים. וכמה דינים· גזרו אומר ואמרו: "דבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ", והתלמוד מלא וגדוש מדינים אלו ואמרו: "דמחמרינן לעמי הארץ משום דמסרכי וכתב מוהרלב"ח (דס"ו ע"ג) דפירוש מסרכי הוא. דע"ה מדמו מילתא למילתא ומקלי בדוכתי אחריני שלא כדמות ענין ולא ח"ו דעבדי בזדון ע"כ. הרי מכשול והרי כשל! אנו הראנו לך הסוחר! מה שהתיר ראש הגאונים בזמנו המקודש. ובלשון ערבי הקרוב ללה"ק ובגליא מאמיני האחדות המוחלט. ואתה לקחת הרשות לעצמך לדמות מילתא למילתא ולהתיר לא לבד באמנים. המעוקשים ולא נאמנים. שאינו כו, אלא גם כל לשון וכל מכתב בחון הברזל אפי' במלא נימא· הלא אתה הוא שהתחלחלת בעת שמעת מפינו ההתר! ובמעט חשבת אותו לחילול ה'! ועכשיו כהרף עין נהפכת לרודף כנגד המחמירים מנטוע האשכולות. וסוף כל סוף מבלי שום השקפה נאותה בתת הפרש גדול ונורא מזמן רבינו הגאון ז"ל לזמנינו, ומלשון ערבי ללשונות אחרות. המלאות מחבורים רעים ומרים וסברות רעות וזרות בעקרי האמונות והדעות. ה' לא יחשוב לנו עון! כי אהבת הויכוח בפרטי החכמה הבשיל אותנו היום הזה לפניך.

מ"ז הסוחר

נכון לבכם בטוח בה' רבותי! כי לא פשעתם ולא נכשלתם. וגם לא שגגה גדולה וקטנה יצאת

מלפני כבוד תורתכם. חלילה! אחרי כי רב האיי גאון הזהיר, אתם לא עשיתם אלא שליחותו ואין שום הפרש לא בזמן ולא בלשון. והברר את דברי בטוב טעם ודעת.

בזמן אין שום הפרש כי אין כל חדש. וכבר ראינו לגאון זה המתיר לימוד לשון העמים, הוא בעצמו צוח ככרוכיא בכמה מקומות על השתקעות בספרי העמים שגרם רעה על התורה ועל העבודה ועל התפלה ועל כללות קיום המצות בפועל. א׳ בתשו׳ שהשיב לר״ש הנגיד ז״ל הידועה הביאוה כל הראשונים ובראשם הרמב״ן בכתב התנצלות שכתב וז״ל. ואשר. יסיר לבו ויתעסק בדרכי הפלוסופיא יסיר מעליו עול תורה ועול יראת שמים ויפסיד עצמו כאותן העניים בספרים החצונים ויסיר מעליו כל דברי תורה לגמרי ומזאת ההסרה יארע שישבש אדם דעתו עד שלא יחוש לעזיבת התפלה. אבל אשר ימסרו עצמם לתורה וליראת שמים ולא להם מזה כי ינהיגו כל ההמון לאחרית טובה בלי פקפוק. ולא ישימו שום ספק בהקב״ה. ואם תראה שאותן בני אדם המתעסקים באותם הדברים ודרכי הפלוספיא ואמרו לך שהוא דרך סלולה. ובזה ישיגו לידיעת הבורא. לא תאבה להם ודע שיכזבו לך באמת. ולא תמצא יראת חטא וענוה וקדושה אלא באותן המתעסקים במשנה ובתלמוד ע״כ ב׳ בתשו׳ שערי תשו׳ סי׳ ה׳ כתוב בה וז״ל ומה לכם תדכאו עמו ופני ענוים תטחנו בשמעכם את דבריכם וכזב לשונכם בדרכי אריסטו וחבריו ודנים תורתו ותברך באותו דרך ע״כ והובא חבריו הרב של רומי בר״ו בהגהותיו היום אשר ראו אור הדפוס הוכיח דעל הרוב מקולמוסו של רב האיי גאון, ולאת *) ג׳: אותה תשובה שהובאה בעין יעקב חגיגה שבה מתרעם הרבה על רש׳ ן׳ חפני שהספיק יותר מדי בספרי העמים כיעש״כ *) *) ד׳ בתשו׳ התקיעות הובאה בתמים דעים סי׳ קי״ט *) *) *). וגם ג״כ רבינו הגאון ז״ל גבור לעמוד בפרץ נגד המבקשים קנטורין ותואנות על העקרים הגדולים שבידינו או עפ״י חכמות חיצוניות או עפ״י דקדוקים קלים בלי שורש וענף יעוש״כ.

כלל העולה רבותי! דכל מה שעינינו רואות וכלות בדורינו זה. והזכינו בופה אליה לתובה מפני האפיקורסות המזוהם שפשט בדורינו זה, הענין הזה בעינינו רואים ושומעים אותו מפי גאונינו אדיר אדירים ז״ל בוכה לקשה יום. ועכ״ז התיר פירוש את הדבר ללמד ילדי העברים כתב ולשון ערבי וחשבונות הם המטעמטיקא והגיאומיטריא ודדמי. ולא חש כי אם שיהיה עם לימוד התורה יחד, כלומר. דאם הלימוד התורה עיקר. היא התורה אגוני מגנא ואצולי מצלא מן החטא ואין בנו כח לאסור בכללות דבר המותר מפני החשש. כי אנו נעשה את שלנו ויבא בעל הכרם ויטעהו שורק והנחנו את נפשינו הצלנו.

זה אמת ויציב לא נוכל להתעלם. שבאמת ובתמים בזמן רש׳ גאון ובנו רב האיי ז״ל היו מבלבלים ועולים מכל פנות הכדור לימודי החיצוניות עד להפליא. וזה כבר נראה מחיבורי רס״ג ז״ל מארץ מצרים

*) אמר המחבר הא״ים והנלח הזה. אף כי עכשיו הגיע לידי ס׳ העתים שער השני והתברר לי כשמש בחצי השמים שכל תשו׳ הגאונים כ״י חיד״א ז״ל ח״א וח״ב וגם תשו׳ שערי תשו׳ כולם נעתקו מס׳ העתים מאין המלט גם בתשו׳ את דסי׳ ה׳ כתוב בה ״שאלו לרב יהודה בן הנגיד כי שמי בקרבו״ א״כ מחבר תשו׳ זאת שמו יהודה. וא״כ הוא בעל ס׳ העתים אשר כל אותם התשו׳ מספרו נעתקו וא״כ גם זאת כאחת מהם ובאשר הרבה נסתפקתי בהגהותי שם. אבל כנגד זה ג״כ התברר לי שרוב תורתו של בעל העתים נובעת מריבוי תשו׳ הגאונים שהיו בידו עד להפליא א״כ אף זאת כאחת מהן.

*) *) אמר המחבר ס״ט גם תשו׳ זאת נדפיס אותה בפ״ה בא״י הי״ס עם הגהות יפות ובריאות מפני שהובאה בתשו׳ הגאונים כ״י חיד״א ח״א סי׳ מ״ט מנוקה ומסופה מכל טעות ושגיאה שנפלו בעין יעקב הנז״ל:

*) *) *) אמר המחבר ס״ט גם זאת נדפיסנה בפ״ה בספרינו הנ״ז עם ביאור טוב ומנוקה מכל טעות שנפל בת״ד הנ״ז.

מצרים . והיכור הביזריור״ש בן גבירול ור״י ן׳ צדיק באנדלוסיא . והחרים באפריקא החיצונית והפנימית גם עי״ז תשו׳ רבות יש מר״ש גאון ז״ל ובנו בב״י ובדפוס . שהיו נטפלים להשיב לאפיקורוסים תשו׳ נצחית בא״ר״ש נכוחות והדברים גלויים וידועים למי שעמד על דעות אותם הדורות מפי כתבם . אבל לא תוכל להכחיש ידידינו הקורא ! שהפרש הגדול שבין למוד לשון וכתב ערבי לשאר לשונות בני יפת שבדורינו זם כגון צרפתי אשכנזי ואטלקי שמתולאים בכמה דברים רעים ומרים מה שאין אנו מוצאים היום הזה בלשון ערבי .

הסוחר

מ״ט

מי שיעלה בדעתו לתת הפרש כזה (חוץ מכבודכם כי רב הוא) ידע נאמנה שהרי הוא כאלו מעיד על עצמו כי בער הוא ולא ידע מקירות חכמת היונים עד כדי טיפת דיו כחרדל ולא כדרך גומא ! מי היו המפקדים הנאמנים לכללות חכמת היונים ? מי היו שומרי חומות המלאכות הדקות והחכמות הרמות בזמן הנקרא אצל כותבי הדורות מדי״ו איב״ו ? מי הוציאו הוצאות גדולות ומפליאות להעתיק כל חכמת היונים אל לשונם . הם לא הערביים ? הם המה היו לכלל החכמות והידיעות והאיסטוריאות ולכל מלאכת מחשבת השומרים הנאמנים . והנגריים והיהודים הם הם שהתחילו באיטליא היונית היא מלכות נאפולי או כמו שתאמר מלכות שתי הסיציליאות להריק מלשון ערבי ללשון לאטין ודומי כל החכמות וכל האמור ומדובר אשר אדם רואה היום הזה ספרי האירופיים מלאים מכל מין ידיעה וחכמה ומלאכה . וא״כ בזמן רבינו האיי גאון ז״ל שהוא זמן המדיו איב״ו הנז״ל היו כל האירופיים כולם בערים ולא מבינים דיינים ויערים עד להפליא . וכל חכמה וכל האפיקורוסות וכל מיטולוגי׳אה כספרי הקבלה ודומי להם היו כולם מועתקים בערבי . וכאשר נראה עד היום מספרי רס״ג ואנשי דורו לפניו ולאחריו מלאים טענות לחזק אמת שבידינו וכל ידיעתם וכתיבתם היה בלשון ערבי אשר היתה באותם הימים אם לכל הלשונות ולא כדרך הפלגה ואם הילד היה יודע הערבי על מתכונתו הרי לפנינו נער מלא ברימון מידיעות פלוסופיות מואביות לדוניות האפיקורוסיות מיטולו׳גיות לאגדיות היסטוריות עד לאין קץ כי בו בפרק כאשר אמרנו היא הלשון הערבי אשר היתה אם לכל מין חכמה וידיעה הטובה אם רעה כמו שהוא היום לשון אשכנזי המחודשת והמתוקנת שנכתבו בה ספרים רבים ונכבדים וקלים וחדים . ורבים ורעים . במסמרות נטועים . לפי הידוע והמבורר אשר מעט זה רבו היום הזה הספרים החדשים היוצאים ממכתש דפוס בני עמינו באשכנז . ספרים שבכל המינים טועמים בהם טעמם . מדעות שונות . מהם נאמנות ושאננות . ומהם זונות זונות . מהם יגלורו , ומהם יבטרו . ומהם יעלורו , ומהם יקלורו ומהם יחקורו . מהם יוצאים חוץ לשורה . ומהם עומדים למטרה . והאדם ישאר משתומם בשעה חדא מה יום מיומים ? אבל התשובה ברורה כי הגורם גורם אחד ! הוא הלשון האשכנזי החדשה שנכתבים ונדפסים בה יום יום ספרים רבים למינים שונים ובני עמינו בעל כרחם לומדים דרך למודהם . והלית׳ שכנגד המינות המתועב שהשרים שרשיו באהלותהם . כנגד זה בירך ה׳ את עמו והקים מהם עצמם אנשים חכמים ונבונים . צדיקים ונאמנים . ומשתמשים מהידיעות המופלאות שהורקו בלשון האשכנזי הזה כדי לצאת לקראת נשק נגד כל פוקר . וכל בוקר , ומביאים ראיות אמתיות לחזק בדקי האמונה הנעימה אשר בידינו מורשה קהלת יעקב ה׳ צבאות יגן עלינו ועליהם בי״ר . ולדעתי המעט אלו הפלוסופים המאמינים הדורשים בלשון המדינה ובקיאים בה כדי לגדל ולחזק העמוד הנכון אשר בית ישראל נכון עליו הם יותר ראויים לברכה מהמתחסדים שבאותם הארצות הפונים עורף ולא פנים אל לשון המדינה ויפיה והדרה כי הן בעון עי״ז נמצאו חסרים כי אין להם לא כתב ולא לשון ולא הקדמות רמות כדי לסתום פי המקטרגים אשר רבו כמו רבו וככה הרב של רומי שיחל״א בקונטריסו קדושת יו״ט (וויין תרי״ד) התרעם ע״ז תרעומיות נכוחות ודקניות . **רצוני לומר** בכל האמור האמור רבותי ! שאחרי הודיע אלדי״ם אותנו את כל זאת שרבינו האיי גאון ז״ל התיר ללמד לנערי בני ישראל בפומבי עלום ובמקום המקודש עם לימוד התורה הלשון הערבית וידענו ג״כ בבירור גמור שבאותם הדורות הלשון הזאת היא היתה אם כל חי בכל מין ידיעה

הטובה

הטובה אם רעה, ועכ"ז לא חש רבינו הגאון ז"ל והתיר ללמדה לנערי בני ישראל. מעתה אין לחכמי וגאוני ישראל בכל מקום שהם להתנגד עוד אל נטיעת ההשכלות בקרב מחנה ישראל. אלא דוקא יעמדו כאריות ולאזור כגבר חלציהם לעמוד בפרץ שיהיו המלמדים אנשים בעלי אמונה ובעלי מדות טובות אהובים למעלה ונחמדים למטה, יהיו מאיזה אומה שיהיו (לבד האדוק כמו כומר ודדמי ליה, הא ודאי הוא איסור חמור ה' יצילינו !) גם יתנו דעתם הרבה שיהיו לימודי הלשונות בספרי הקורות הנקיית והברות. וספרי החכמות למיניהן גם יפקחו עיניהם בספרי הקאטעקיסמוס שחוברו — בלשונות שונות בצרפתי ובאיטלקי ובאשכנזי מבני עמינו שלא יהיו בתוכם איזה ניסים המעכבים לתורה שבכתב ושבע"פ ולתקנות רז"ל ולמנהגים הקדושים שפשטו בישראל. כי באלו אמרו כל היד המרבה לבדוק הרי זה משובח כי הרבה ארסים דקים הטילו בתוך מאמריהם יהי מכורם ברוך לקעקע ביצתם ולשרש אחריהם, ואחר שהחכמים וכל אשר נגע יראת ה' בלבו פקחו עיניהם בתנאים האלו והוראים הללו. אפשר להתאסף יותר מראשון הגאונים במעלה, ובזה כבר יוצאים ידי חובתם ושלוחו ויעלה בידם להרים מכשול המינות מדרך עמינו, וירויחו בהפקחת עיני ילדי אומתינו בידיעת הלשונות והחכמות..

ג'

החכמים

צור ישראל יצילינו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות, כי אנו בתומינו וגודל קנאתינו על הלשון העברי אשר אין על העפר משלו אשר היתה מדרך לכך לשונך, הוכרחנו לצאת ולשוח בשדי ידיעת הלשונות והחכמות, ואתה הסוחר! התאזרת והתגברת לחזק ולקשר הדברים בעבותים ובקשרים של קימא עד אשר לא נשאר לנו מענה להשיב לפי עניות דעתינו ומי יודע אם האמת אתך ואתנו?
ראה כמה גרמה שיחה בטלה שלנו!

נ"א

הסוחר

ח"ו וחלילה! אינה שיחה בטלה כי אם שיחתן של ת"ח הצריכה תלמוד בלי גלמוד כי אם בתורתן של ראשונים אשר באורם נראה אור, ומהודה ומשבח אני לאלד"ה דאשכחתי אשר נתן בפי אותו התרעומת בדברכם בערבי בין שניכם ועל ידי זה אלדי"ס ראיתי עולים מן הארץ כי נתקיים לעיני מאי דאמור רבנן שיחתן של ת"ח צריכה תלמוד ואין ספק שהוא פשטיה דקרא מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי כלומר כיון שאהבתי תורתך כל היום היא שיחתי כיון שאפי' שיחתן של ת"ח צריכה תלמוד, זה ענין נפלא! בתורתינו הקדושה ובחברת החכמים השלמים שהאדם נוחל שני עולמות בלאחר יד! מה רבו מעשיך ה'! אבל הרשוני רבותי לומר לפניכם דבר, עם שאינו הגון קצת בכבוד החכמים עכ"ז נלאתי כלכל ולא אוכל לסבול! כמה אתם פקחים עצומים להוציא הענין אל עורבא פרח והכל כדי לחפות ולהעלים עין מתלונותי הגדולות שיש לי על חכמי המזרח (עיין לעיל סי' כ"ט) וכיון שבקשתי מכם שתודו על האמת גם אם הוא בעל כרחכם, ע"ז המשכתם, אותי חוץ אל המכון והכל במתיקות דברים מאירים, ובעניינים ברורים, ובזה נפטרתם מידי והכחדתם האמת המבוקש תחת לשונכם הטהור, אמת ויפה אמר החכם. אני חכמה שכנתי ערמה! אין פקחים כחכמים!

נ"ב

החכמים

אחד לחבירו, מה המכה העצומה הזאת אשר הכה ה' בה את כל תופשי התורה? מה הצרה הצרורה הזאת אשר חלה להיות בחשבונינו, על לא חמס בכפינו? הראית הפלא העצום ידידי החבר הטוב! שכל הבעלי בתים ואפי' הירא חטא ויודעי ספר דנים את כל הת"ח בכל מעבדהם ופסיעותם הקטנות עם הגדולות, בנויות על אדני הערמה והתחבולה? מה זאת עשה אלדי"ס לנו? הרי גם הסוחר הלזה עם כל יראת חטאו וגדולה אהבתו עמנו, עכ"ז חשד אותנו לערמתנים ולא נאמנים? השני אין להאשימם כל כך! וטעם הדברים, כיון שאלו הסוחרים מזדמנים לפני הרבנים הגדולים לדונם בדיני ממונות. על מחלת לעצות, והמה הסוחרים משתדלים לכסות מערומיהם ועקשות דרכיהם, ונודע שרוב משאם ומתנם, וכל הונס, והונס, בערמה יוזרעו ובתחבולה יוקצרו, והרבנים הדיינים הפקחים, הח' הנאים, עפ"י אומדנותיהם, ועוצם חקירותיהם, בדקות שכלהם, יודעים מלאכי השרת להכשילם

בדבריהם, עד שהאמת הברורה בראיות תפול מפיהם לעיני השמש והירח והמה ראו כן ותמהו! מהפקחות המופלאה הזאת. מכל זה תושרש בדעותם שהחכמים שתורתם אומנותם. ובפרט היושבים על מדין במקומותם בארצותם. הם דקי השכל עד להפליא! וצריך לילך לפניהם עקב בצד גודל ולשקול כל ענייניהם וכל דברי החכמים, במשקל המרגליות כי בודאי יש בהם תוכיות דק כספיר. ואחר שכן הרי כל הבעלי בתים בסקירה אחת הם כאנוסים בפרט זה. ועל החכמים לדונם לכף זכות ולהשתדל בכל פעם, ובכל רגע, לשאת ולתת עמהם בטוב דעת וטעם, להוציא מהם הטעות ולהשקיט הזעם, — ויהפכו החכמים שניהם באחד פניהם אל הסוחר ויאמרו לו. ידידינו הסוחר! יברך לך מאריה דעלמא על אשר חגרת אותנו, שאנו בכונה מכוונת בקשנו להביא הענין אל דבר אחר, והו"ל שתיקה בהודאה! אין הדבר כן! יען וביען אין כל תלונותיך על חכמי המזרח כולם אמתיות, ואיך התחייבנו להודות על דבר שאין כולו אמת? שמה איזה מהחכמים התמימים מערי הטורקיא האירופית והאסיא והאפריקא הפנימית עברו בין ידיך. אשר לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו. ועדין בתמימותם והנהגתם, ינוחו על משכבותם, כי מעיירות התיכוניות מתחלקים הנ' אשר על שפת הים והדומה, ובפרט מ"ד ארצות קדם, קלוס אחד הוא כל מה שאתה מדמה וחושב בהם, לא כן ידידינו! לא כן! כי כל הגדולים שבהם בחכמת התלמוד ומופלגים בתורה, שלמים הם איתנו ומאריות גברו בכל הידיעות הכתובות והנדפסות בעקר ספרי ישראל הגדול והנורא. ואין כל דבר נעלם מהם, כל שכן הספרים שחוברת כס' הכוזרי ועקדת יצחק שהשתכחת שאתה מתמיד בהם לימודך בשבתות וימים טובים, יודעים בהם כמלאכי השרת חכמי ישראל המובהקים מאז העתיקה כמס הדר מפיהם! רב לך הסוחר! להסקיר כל חכמי ישראל האסיים והאפריקיים בסקירה אחת, רב לך! אל תוסף דבר אלינו עוד בדבר הזה. ואנחנו נדמנו הפסק הכונה שהיינו בה כי יחם לבבינו על עללות חכמי דורינו הפלוסופים המאמינים האטלקים הצרפתים והאשכנזים שאינם נטפלים בכל האמור. ומרוב שיחינו וכעסינו נטלתנו רוחא לצאת מהכונה (עיין לעיל סי' כ"ב) ונשוב אליה עוד ונאמר בפה מלא שכל דבר היוצא מפשטי המקראות התנ"ך ואין להם טעם אחר חוץ ידיעה נאמנה כראות העין לא לבד לישראלים כי אם גם לנוצרים ולישמעאלים, והם כל דאוותיך הסוחר! משורשי האמונות יהיו על האופן האמור נעשה אזנינו כאפרכסת ונקבלם ברחמים וברצון.

נ"ג הסוחר

אנכי חטאתי ויסר העותי להפוך כלי זעמי על כל חכמי ישראל בסקירה אחת כי באמת אחרי כי זכני האל ברחמיו להתעלס עמכם ומששתי את כל כליכם ומצאתי בכם שיעור מספיק משלימות הידיעות התיכוניות עם כל תוקף חכמתכם בים התלמוד ופרש"י ורבנו, לא היה מקום שיהיו תלונותי בכללות הא ודאי ורחמני עושני! כי מודה ועוזב ירוחם.

נ"ד החכמים

נכון לבך בטוח בה' כי הוא הסולח לכל עוניך הרופא לכל תחלואיך כי כונתך לשמים לעורר ישנים ולהקיץ נרדמים ושבו ושחרו אל מתוך ספרי הקדש הנז"ל כי לא נכרהו ולא נתחברו במעט אלא לדור הזה שאנו בו ובאמת חובה על כל איש ישראל ללמד את בניו ואת תלמידיו שורשי האמונות והדעות מתוך אלו הספרים אשר נרם לא יכבה מקרב ישראל ועם לימודם והתמדתם יקיים האיש הישראלי פשטות מצות עשה "ושננתם לבניך ודברת בם" כי אין לנו דרך אחרת להשריש בלבנו אמונת האל ויחודו ואמונת תורתו, כי אם לדרוך בדרך המלך אשר סללוה גדולי עולם הנז"ל זיע"א קיים כדרך הסוחר אשר עינינו בתוריך, והאל יתעלה! יכן לבבנו לשמוע מפיך ראיות מופתיות מפשטי המקראות ויהי אלדי"ם עמך,

נ"ה הסוחר

אל תחושו רבותי! כי לא אזוז מדרך המלך הזאת אפי' זיז קטן. וטעם הדברים. אחרי כי היום הזה אחר התפלה. כוונתם דבריכם לאמר לי "והעיקרא לא היה לך להסתפק הסוחר! על מי מהמתעקשים

ושוב דברינו? כי ענינינו וגם ויכוחינו כולו הוא כאלו האפיקורוס וישראל לנגד עינינו וכו'" ואחר שכן כבר יצא הגזר דין מבית דינו של הרדב"ז (ח"א סי' ק"מ) "שעל כל אלו האנשים מישראל הסומכים על דעתם הנשבר לפרש פשטי המקראות כפי מה שיעלה על רוחם צריך להתנהג עמהם בסדר הויכוח כמו שאדם מתנהג עם הקראים הכופרים בביאור הקבלה, דצריך להביא להם ראיה לבטל דבריהם מן הכתוב ממש" והביא דבריו חד מבני דהוה יתיב אפתחא דרומי בספרו המשובח והמפואר בפי חכמי ישראל ספר נחלה לישראל בתחי' הפסק,

נ"ו החכמים

האם למדת בספר ההוא כל צרכך? האם טעמת מיערת הדבש אשר בקנה מטהו?

נ"ז השוחר

אורו עיני כל מעיני, נפתחו לי מעינות החכמה בלמדי לבד תחילת הסעיף הראשון והשני, כמה יש מהחכמה העמוקה? כמה יש מהסידור והיופי? כמה יורדים הדברים חדרי בטן מפני רוב פשיטותן? כאשר הודו כל הגאונים החתומים בהסכמות נחלה לישראל.

נ"ח החכמים

אותה היינו מבקשים לשמוע מפיך, כי באמת גם אתה השיגת מהחושקים הגדולים בכלה הכלולה יעלת חן וכלילת יופי משוש לכל הפלוסופים המאמינים היא האמת שלא תמחה לעולם ועד, ואעפ"י שאנו יולדים מתבונה ולא זו הדרך באמת עכ"ז יותר לנו, להודיעך חדשות את אשר זכנו ה', והראנו נפלאות מתורתו של הגאון חברין המחבר הנז' שיחל"א, שיש לו כמעט חיבור שלם על כל התורה שבע"פ, להביא אותה בכור הויכוח הפשטי כאשר ראית השוחר! בתחי' ב' סעיפים שבנחלה לישראל ביותר אורך ועומק הפשט והצעות גדולות ונאמנות להבין הדברים על בוריין ושלא יהיה להם פשט אחר, ולא כדרך גוזמא, ספר שכמעט לא חובר כיוצא בו מיום גלות יהודה מעל אדמתו, והוא כלי משחית על כל הקמים על התורה שבע"פ לפרש האחריהם בטענות שכליות וביאורים פשטיים ובפרט על ס' העבור והבזוי והשבוי בחיבת הקבלה מ"ול"ר הרע, האמן לנו אחינו! שאם ה' יסייעהו לגומרא בל תורה ויצא לאור, כמעט מוכרחים אנו לחבר פי' רחב על התלמוד על פי המשכל ההוא, לא שעפ"י הפירוש ההוא ישתנה הדין ממה שהעלו גדולי הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם חלילה "כי לא ניתן לנו היום לפסוק במחלוקת הגמרא בלום כי כבר מתוקן הוא בפסקי הראשונים" (תשב"ץ ח"ב ד"ו) אלא אנו אומרים פי' אחר. שלפי משקל הדברים צריך לבאר התלמוד עפ"י חכמת הלשון הקדש וחכמת הגיונה, וסידור רעיוניה ידידינו השוחר! ידענו כי לא תוכל להאמין על הדבר אם לא בראות עין אבל לו שמעת באזניך לבד קונטרס **שארית הנחלה** אשר חיבר תכף אשר יצאו הסכמות הרבנים על הספר לאור מפני איזה דקדוקי עניות שדקדקו אחריו אחד או שנים מהרבנים החתומים, היית ממש משתאה כאשר יצאנו מדעתנו בשומעינו הדברים מפיו, איך בדור אחרון כזה, אשר ירדנו כמה אלפי מעלות, עדיין פשו בישראל אנשים הצובאים על פתח אהל מועד ובלי זיינם עליהם בדרך מושכל. אם לא שההבטחה שהבטיח הקב"ה,

"לא תשכח מפי זרעו" היא טהורה עומדת לעד,

נ"ט השוחר

הואיל ואיננו מהכונה כאשר אמרתם רבותי! (ויך השוחר רגלו על הארץ בכח גדול ויאמר:) מה אני מוציא מפי? לא! לא ואיננו מהכונה ולא כלא באמת, כי על ראיות ברורות מפשטי המקראות היינו דנים ובהצעת דבר זה היינו משתעשעים להורות איך אין לנו דרך אחרת כדי לידע להשיב לאפיקורוס אלא זאת, ואחר בכן יטיב הענין יותר ויתיישרו הרעיונים יותר ויותר אם מתוך ויכוחינו יתבררו איזה דברים על המשכל הנחמד שאנו בו, ואפי' שאינם מן הענין ממש, כל שהם נדרשים על אותו סגנון ממש וכי כל הראיות שאנו משתמשים בהם בכל הלימודים עלם ענינם הוא ענין אחד ממש אל שורשי הענינים שאנו בהם? הא ודאי לא! א"כ ענין שארית הנחלה שדיברתם מאודותיו ודאי יהיה בדמות ראיה על אופן ביאור המקראות שאנו צריכים לו, ואפשר יהיה במערכה אל הדרוש כי מי

יודע

וידע? ובלאו הכי כל הלימודים כולם הם שלשלת ישרה בשכל כל מעיין בעומק הענינים. יהיה אך שיהיה נזהרו עליכם רבותי! בשם אהבת התורה שתטעימונו מהמתק הנעים שאכלתם לשבעה אתם גם אתם ובחכמתכם הרמה יודעים אתם לבאר הדברים הארוכים ולהשמיענו הדברים שבהם נאמר הענין ההוא.

ס' החכמים

באיזה מן הפעמים כמעט אתה השוחר. תביאנו לידי חיוב ברכת הנהנין בשמעינו סידור דברים וחיובים אנו לברך על הטובה ברוך שברא בעולמו בריות חכמות בעלי לשון בעלי הגדה היודעים להלהיב הלבבות ולהטות לב השומעים ברוב לקחם לקח טוב, וגם אתה הסוחר ירחמך עושך! באחד מהם משכתנו במתק שפתיך, להתעתד אליך, ובלאו הכי כמעט מלוה מן המובחר לפזר לכל הפחות קיבוץ הדברים הנחמדים ששמענו מפי הוגה חברין ברומי בארבן ורחבן, כי מי יודע מה יהיה מחר? כי אך בעון הוא איש חולני ובכל שינוי התקופות כמעט יסתכן, ואין לו כי אם בן קטן בן חמש שנים ה' יגדלהו לתורה ולחופה בחיי מר אביו *) וגם הזמנים שבהם יכריח דבר מה עול הציבור בתכיפה אחת עושה חיבור וגם כי נעתק מרומי מסבת אויר הקדחות אשר לה ובא לקורפו ועי"א עדיין מלאת חוליו לא רוחץ. ומי יודע מה ילד יום? ע"כ הטוב טוב להשמע אליך הסוחר! ולהוציא מן הכח אל הפועל תכלית הדברים הנחמדים ששמענו, ולא יאבדו,

ס"א הסוחר

אין שמחה בלא תוגה, נשבר לבי בקרבי! רבותי! אוכי יודע באמת מה המערכה הזאת אשר נפלה בגורל הלמדנים כי לעולם הם תשושי כח האל משמים ישלח דברו וירפאם רפואה למכתם ובתוך חולי עמו ישראל יפקוד ברחמים וברצון את נפש המחבר הזה וישלח רפואה שלימה לכל מכאוביו ויבריאהו ויחלימהו ולא יראה השחת

ס"ב החכמים

אמן ואמן כן יאמר ה' בזכות אבותיו הקדושים דור דורשיו, כל קדושיו, ובזכות התורה והאמונה ובזכות ירוש' עה"ק תו"ב כי היא עירו ונחלת אבותיו הקדושים, וכל תורתו היא תורת א"י ממש זיע"א ובבא אל בונת קונטריסו שארית הנחלה בקיצור נמרץ.

הנה המחבר הי"ו עלה בדעתו לפרש כל ריהטא דשמעתא מריש פ' יש נוחלין ולהלאה עפ"י היסוד המוסד בחיבורו נחלה לישראל והוא. שהנחלה והירושה אינה באה מכח זכרון אהבה וחשק שבין המת והחי וכיוצא לזה, אלא היא באה במדת הדין מתוקה שיש לאותו החי היורש בגוף הנכסים עצמם יותר מאחרים אם מפאת שהוא סבת גוף בעל הנכסים ההם וממילא הוא סבה מקדמת לנכסים (שגוף המהוה הנכסים הוא סבה מגעת כמו החולי שהוא סיבה למיתה, ונקראת בערבי סבב וצלה לחקה, וסיבת המהוה גוף בעל הנכסים היא נקראת בערבי סבבהא כמו האיטוס והשיתוס שגומרים החולי והחולי גורם למיתה) כמו האב סיבה לבן בעל הנכסים שהוא סיבה מקדמת להם, אם מפאת שהוא מסובב מבעל הנכסים, וכל מסובב הרי הוא בגוף הסיבה אם מגעת אם מקדמת וידוע כי כל מסובב בח סיבתו בו לעולם ועד עד בלתי שמים יקולו, ובדי לבא אל תוכן כונתו זאת בביאור הסוגיאות ההם בפשוטות עלום עפ"י היסוד הזה, שכבר שבחוהו רבנן בהסכמותם ביעויין בדבריהם באורך הגיע הלעות גדולות ובאמנות מתחי' הבדיל בין המלאכות המלאכותיות שחומרם מבפנים וצורתם מבחוץ לבין המלאכות הטבעיות שצורתם מבפנים וחומרם מבחוץ שבראשונות א"א ליפול בהם הטעות למי

*) אמר המ"ל ס"ט תלי"ת עכשיו בקרוב יגיע הוא לבר מצוה. והוא **בן פורת יוסף** נטע טוב דומה לפרטים בקי בעברי ובערבי ובצרפתי ואטלקי. ומהלכו קב ונקי ה' ישמחנו בחופתו. בחיי הגאון מרן המחבר נר"ו כי בפוגותינו עדיין חלוש המזג. והעול ציבור בתכיפה אחת עושה חיבור. יה"ר יקויים בו וקוי ה' יחליפו כח כיר"א:

למי שידיו רב לו במלאכותיו האלה כי אם יפול, הוא נכר ונרגש לעיני הרואים, ושב ורפא לו ולהפך בהפך בטבעיות ובראשם הצומח והחי שגם היות שכל ב' גדרים הללו בעפר יסודם ומקומם עכור קורצו עכ"פ נראה בהם מפלאות תמים דעים כי העיני כשר לו, בעיניו יראה דברים נפלאים נעשים ונגמרים מאליהם, כשו ההתחלה והסבה אשר בהם, יחוגו וינועו הדברים ההם מבפנים ופועלים מתחת לארץ באין מבין איך! וכמה? ומי בעל דברים? אלא כי הגשמים אשר ינועו וינוחו מעצמם ונפעלים לעינינו פעולות נחמדות המה מעידים על עצמם כי יש להם סבה גדולה אשר תלא לפניהם ואשר תבא לפניהם, וכמלביה עבדה, והיא, ר"ל הסיבה, הנותנת בהם כח לעשות חיל, והיא המתחכמת בחכמה עמוקה לצייר ולשער בהשתייעה מדברים אשר כבר הכינה מו' ומי בראשית בחום והקור והיובש והרטיבות והדומה, והם, ר"ל, כל הכוחות האלה ילוו אליה וישרתוה להוסיף ולגרוע ברצונה ממש, ועל הסבה הזאת כל מעמיק בה יתבהל ויתפלא וישתומם, ומתוך חיכת הענינים הנפלאים אשר רואה בב' עיניו, ר"ל בחוש הראות ובעין שכלו, יבער בו אש להבת יה להלל לאשר עשה את הנפשות היפות ההנה, ואם הוא ראש המאמינים בישראלי הזה ימלא פי תהלתו ויאמר "מה רבו מעשיך ה'" !!! כי אין מי שיוכל להבחין שים לכל הדברים הנפלאים האלה, הפועלים מבפנים הצורות הנוראות המבהילות כל רעיון, ובפ"ט במאות הבעלי חיים ופרטי הוויתם ויופי תכונתהם, סבה נשגבה מאד משכלנו.

ס"ג הסוחר

אין עתה מי שיוכל סבה מיוחדת ומחויבת ברצון פשוט לכל הבריאה הנחמדת הזאת וכאשר הארכתי אתמול בלילה קודם חצות להדיח דעת הקדמות בלי סבה אל ארץ ציה ולמות, אלא שהמאמינים קוראים הסיבה הזאת כח אלהי, והטבעיים עם כל חכמת הגויים יקראוה הטבע;

ס"ד החכמים

ואחר כל אלה הדברים מה יצדק אנוש עם אל? ומה כחו ויפה לעשות חדשות בעיקר ב' מלאכות הנוראות, והם הצומח והחי? אחרי כי גדר דרכיו בגזית, ויסגור על איש ולא יפתח? אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם, ולא עוד אלא כי החיוב מוטל על כל מי שחננו ה' כליים לתושיה לירד בעמקי החכמה ולשוט במסלות סתריה, יחקור ויתקוק בטבע כל הנמצאים ישאל בהמות ויורוהו ועוף השמים ויגידו לו על מה אדניהם הטבעו, וכל שיח השדה טרם יצמח, אב לבנים יודיע פריו ממעל ושרשיו מתחת, ומה שמו? ומה שם בנו? ומאיזה עפר יצמח? כי חובה על כל מין האנושי, אם כימי שכיר ימיו בכל כולם, לקיים מאמר הבורא והיוצר אומרו · "מלאו את הארץ וכבשוה ורדו בדגת הים" כדי לשרת ולסייע הטבע הנחמד הזה סיוע שיש בו ממש, ע"כ קרא שמו "איש האדמה" "ומכאן שנתנה רשות לרופא לרפאת" וכאלה רבות עמו והמלך החכם זיע"א הוא החל להושיע תשועת עולמים, והרים דגלי חכמת הטבע ומדעיה, ודקדוקיה, וטעמיה, כי מה' היתה לו, וכמאמר הכתוב, וה' נתן חכמה לשלמה וכו' וכו' וידבר על העצים וכו'.

ועם כל זה כל משכיל יודה בדעת שלם ובנפש חפצה, כי אחרי היות שחכמת הטבע היא כלה במעמקי מים אדירים וצורתה ותכונתה היא נעלמה מעיני כל חי יען וביען כל מלאכתה תאסוף אליה הביתה לפני ולפנים ואין חושי האדם שולטים עליה בכל וכלתם, כי מי חכם ויודע פשר דבר מלוכת אדם הוא הנפש והוא כמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ושיש כגבור לרוץ אורחות ודליו, וכאפיק נחלים יעבור לפניו ולא וראנו יחלוף ולא יבין לו, לעבדיו קלו מני רץ ואין נסתר מחמתו, כי הוא יכאוב ויחבש ומוח עצמותיו ישוקה? או מי בעל דברים יגש ויאמר. הראה! בעוד רוח חיים באפה, אני ראיתיה ושכבתי על תלה? יעמוד ולא יכיר מראיה אין תמונה לנגד עיניו ירכין אזנו על מגר החזה, דממה וקול ישמע, ותקח אזנו שמץ מחוליה והוא כחולם בשעיפים מחזיונות לילה, או מי יחוש וימשש ויפשש חדרי בטן, וקרב איש ופרצהו פרץ, על פני פרץ, ירוץ עליו כגבור אן בעודנו חי לרוח היום? כי מי גבר יחיה אחרי נתוח אותו הרופאים כמשפטם? ועל זה ועל כיוצא בזה הטעיות בחכמות כאלה רעות ורבות מכלות עינים ומדיבות, ומכל זה

טובה

טובה תוכחת ואת כל ונוכחת כי המשילו והמשיל את האומן בחכמת אלו כדי לקיים לטבע סוגי שלא יוזקו אותו אלא השכל הוא בלי שמים אשר בכח ידיעותיו וסקירתיו ומחקריו בחקירת השכל וישובו ובכח הסימר הענינים והחומר והחמרה יקיף מה שאת אל החי מה שהוא להקים ויבדיל בין החי ובין המת מה שראוי להבדיל, ואם מעט יעמיק עיונו בצמח ושרשיו, ובשיבוליו, ועליו ונצניו, ופרחיו וגדליו, ועקים גדוליו, והרכב זרעו, ושבע קליפתו, והכל יעיד לו על החלק היה החי כי בצמח אחוז המה ולא יתפרדו, כי מבטו אין אחד בלא, ומהדין עצל ודומם וכן חומרי טבעו (לענין הנפש בלבד כי אין עסקנו עתה בחוקרות, כי תלו"ת שלמים הם אתנו שרשי האמונות והדעות כאשר ידענו ואמונה אומן הנגלה הטהורה וכה וביה חליכה מתחת כסא הכבוד אין על עפר מושלה ולא תמלא זכר ודמיון לה בארץ מלשליה כנודע) וכד דייקינן שפיר נראה גדולה עשה המלך ה' לבאות לבולמי שברא לחבר כל התנהגות להיות אחד, וגם כל היצור הוא כאחיו ודומהו לצמח ושלום כשקו, הארץ וכל אשר עליה תנינים וכל תהומות, עץ פרי וכל אדוס עשב מזריע זרע למינהו והקרקעית או האדמדמות, רמש וצפור כנף, חיות וכל בהמות, מלכי ארץ וכל רוזנים שרים וכל שופטי ארץ קראו כשמותם עלי אדמות, הן כולם כשקדים בשקידה אחת וטבע אחד לכולם שעל אופן אחד הם נוצרים ועל דמיון אחד הם נולדים, ועל תכנון אחד הם נזונים וחיים וקיימים ותוכבו כמו לבוש, ועל ערך אחד יפזיע חומרם בורתם עד שובם אל האדמה אשר לוקחו משם, או כמו שתאמר אל התולי התמשים מעבותיו, וכהאשם כמעלה מין האנושי המושגח בהשגחתו יתברך הפרטית לתת לו כדרכיו וכפרי מעלליו, וחוץ מזה תורה אחת ומשפט אחד לטבע מעשה בראשית ומשפטיו עם כל המתעבצים לענין החומר בלבד — צדקו יחדיו, וכל זה טובה גדולה הבינה ינם חקרה ואני הכל שתעלה! ויבואה אל האדם כדי שהשכל ר"ל הצמח ועוף השמים על רמש יעיד לו על החלק הוא האדם, וכאשר יעמיק עיונו ויתבונן הדק היטב בטבעיהם ושינוי מזגהם, וסדר הוויתם ותולדותם, בחייהם ובמותם, ואתם יסדר סידור טבעי כבון על חיו ומוי עלומיו והורך ימיו, וכפרט כאומה כי הוא הקודם בזמן ומלוי בכל פינה וזוית, ויד כל אדם מבער ועד זקן ממשמשת בהם ומבלין ותחבור על שום כבעל חי וכראשם המדבר לנקחו לנתחו בעוד נשמתו בו הו כעיד הרוג מפרפר כאשר עשו הט עיים האכזריים בדורות שלפנינו רח"ל, הרי מוני הצומח לפניו ישרש אחריהם! ויקחם בידו כולנו ויעיין בהם ובעורקתם ובשבילי זרעיהם, ויבוא אל מעורהם מבלי שום בושה וכלימה כאשר לירוקתם שונות מליוות הבע"חי אחד כי פעולותיהם שוות בכל מכל כל ובאמור, כי כאמת מי שמעמיק בחכמת טבעי הצומח וירד חדרי בטנה כמעט שיוכל לומר כי רוב החכמות הטבעיות כאין נגדו. יען וביען היא מרכבה וסולם לעלות אל היכלי חכמת טבע כל יצור.

ס"ה. הסוחר

קפ"ן כלענ משונה ומתוך שחוק מבהיל ענה אל החכמים ואמר. שמעתי כאלה רבות דברים המרכים הכל שאין בו חטא, וכמה בני אדם עברו בין ידי ורובם מזרחיים ולא די שהם המדברים בבלבול דברים גם בלא טעם וריח, אלא כי תמלות ויכוחם בא יבא כערבוב ענינים שונים ודולגים מענין לענין ומודיעה לידיעה בלא סדר וקשר כלל ועיקר, אבל מעולם לא שמעתי ולא דמיתי לשמוע ריבוי דברים ומליצות כמרצות. וחכמות עמוקות. והקדמות רחוקות. ושאינם ענין כלל ועיקר למה שהיו פניכם מועדות להגיד לי ככל אשר השמעתוני עד עתה! שמא שכחתם רבותי! הנקודה אשר היינו בה ומתוכה נסענו? חזרו לאחוריכם כמעט רגע זכרו והתבוננו שעל יסוד הנחלה והירושה היה דבריכו לבאר איך עפ"י היסוד של סיבת בעל הנכסים ומסובב ממנו אשר הוסד בס' **נחלה לישראל**, תתבאר קיצור סוגית ריש פ' יש נוחלין! א"כ כדי לבאר סוגיא אחת על פי פשוטותה כמו שאמרתם. אנו צריכים לחזור על כל ספרי מתים מחכמי המחקר וחכמי טבע כל יצור כדי להבין פשט סוגיא אחת? פלא הי בני וקורו! על כן ואמר בספר משלי שועלים. "אין הזקן מת וקנו תאותו בידו שכמה פעמים

ושמע דברים חדשים וזרים בהיותו בן מאה שנה בלא שמען אזן מעולם לא הוא ולא אבותיו, והוא הוא מה שחל להיות בחשבונו היום הזה! ויצחק עוד בקול רחב רחב וישאל. ממש! ממש! עם כל אלה ההקדמות אשר אינם נוגעות, ואינם פוגעות, בבא אל הכונה, ויבואר הכל? (עיין לקמן סי' פ"ג)

ס"ז ההכמים

כזעם גדול ובחרון אף שהיה עמו שבועה, קמו והכו הפעמון לקרוא לבעל הפונדק.

ס"ז בעל הפונדק

נכנס בכבוד והדר ושאל, מה שאלתכם מלכי רבנן? ומה בקשתכם לבשל או להביא עוד? ותענו

ס"ח ההכמים

ולא כלום! מחילה! נוה למשרת ויביא לנו מים אחרונים:

ס"ט בעל הפונדק

אכל עדין לא הגעתם אל גמר סעודה והבשר עודינו בין שיניכם! ועוד לנו להביא לכם מיני מתיקה שבלחה לכם רבותי! הגברת המעטירה נות לדקו של גבירנו הסוחר הנחמד הזה! ועדין לא ברכתם ברכת שתי פירות להעביר טעם בשר מפיכם.

ע' החכמים

אחת דברנו! אתה טוה ויביאו לנו מים אחרונים. ולא הרבה דברים! כי כבר קצנו מסעודה ארוכה זאת כיום תשעה באב!

ע"א בעל הפונדק

ופניו כלפי הסוחר. שמא גבירנו! דבר שאינו הגון נורק מעיך נגד כבוד החכמים? באמת הוא חוץ מטבעך שאתה אחד מעיר אוהב התורה ולומדיה למען ה' חזור בך.

ע"ב הסוחר

כמתבייש מבעל הפונדק, הוליא הענין אל דבר אחר והשיב לו ואמר. לא! ח"ו וחלילה! האם לא ידעת אם לא שמעת טבע אנשי המזרח החמים בטבעם? ועל זה אינם יכולים להאריך על שלחנם כמונו אנשי — הצפון שבעל שלחנינו נאמר." אשכו כעין קדורו" והמסובין קבועים עליו שעות זמניות לשבעה וגם לשמנה? ולא כן בארצות המזרח כי למרבה לא יאריך שולחנם יותר משעה, שעה וחצי, ותכף מברכים ברכת המזון וקמים לשאוף המעלה עשן שלהם. והמשרתים יביאו לכל אחד מקטרתו והעשן כולו עולה מלבא לפימא כקנה אחד. ובסעודות גדולות, למאי דבינו בינו מסדרים שלחן טהור ממיני מתיקה ומיני פירות וחילוף יינות, ועל כן גם החכמים האלה ה' עליהם יחיו! קצו מסעודה גדולה זאת, וישתנה הטבע, ולא ישתנה הטבע א"כ מהר! קח את הנטלה ועשה כרצונם וירחצו ידיהם קדש ונברך ברכת המזון. והא"ך שמע בקולו אייעלך! בשעת ברכת המזון. אתה הזמן כסדר ההקבלה, מקום שהיינו עוסקים בתורה, שלחן מסודר ועליו כל המיני מגדים והפירות וחילופי היינות אכל דקדק היטב אתה האיש! שלא יהיו כל חילופי היינות כולם על פני השלחן כדי שנוכל לברך ברכת הטוב והמטיב ע"כ שינוי יין.

ע"ג ההכמים

לא איכפת ויהיו כולם על השלחן! ונוכל לברך על כל שינוי יין הטוב והמטיב. אחרי שאין ידוע מי הוא הטוב ומי הוא המוטב? כי אין לזוז מפשט דברי מרן הקדוש ז"ל וכי השכנזים אנחנו שנתפוש כסברת רבינו רמ"א ז"ל. ואפי' לרמ"א ז"ל לא ניחא ליה אפי' אם הוא ננחמיר כנגד מרן ז"ל. ואפי' להשכנזים כמבואר בתשובותיו סי' ע"ו.

ע"ד הסוחר

בלבו, שמע מינה עבדו רבנן פייסא. ובמענה רך השיב. והלא בעל בית מנוחה פסק כס' מ"א ז"ל מפני שהביאו באחרונה. וכמו שסבר הקדיש כן בהקדמתו שסידר ספרו כספר ש"ע? רצ"

ההכמים

הטעו! ידענו שצור'יה חברינו בעל הבתים הלזה ז"ל קיים בספריו אלו מאמר בעל ההגדה "טלט חכמים

חכמים וכו' כולנו יודעים את התורה, ואחרי לוה מאריה שבזה הכשיל את הרבים להורות מירוש הלכה בפני רבותיהם! וזה מלבד כי בכמה דברים לא שקלו בנין במאזני צדק ההוראה. ועל כמה דברים התוכחנו עמו בהיותינו עמו ז"ל בבוטש"ו והרא"ן יע"א. וחד מהם הוא ענין זה במלבד שלפי מ"ש ליבב הרב בנה"ג הביאו המחבר עצמו לקמן בס"ו ח'. הסכרר א"כ דעת מר"ן כמו שאמרתי עוד זאת שנעלם ממנו תשובת הגאון בית יהודה עיי"ש סי' נ"ן דפסק כן להדיא.

ויהפכו פניהם החכמים כנגד בעל הפונדק ויאמרו. הבא לנו מים אחרונים! ועשה וי"ל תאחר ותכף בעל הפונדק קום מאמר החכמים והביא להם מים אחרונים וכוס של ברהמ"ז וגדול החכמים בלבו הטהור בירך את הסוחר ברכות לרוב למען ירבה כבוד ביתו והעושר והכבוד יתחדו יהיו תמים. שנות עולמים. ועל בנו יחידו יוסף יפה תואר קיבב ברכה לעצמו למען גם הוא יגדל ועשה פרי למעלה כנטיעות דומות לברושים. והאבה הבני. גם הוא בלבו לב ירושלמי החנון והרחום כמעט דמעות עיניו כמו נד נוזלים בלהבת תוכת הסוחר. ענה אמן בכל כחו. והסוחר משתאה מאריס והרכבותיו דא לדא נקשן מרוב שמחה המלוה. ולדיק באמונתו יחיה כי בודאי ברכות אלו, היוצאות מפי החכמים הקדושים וטהורי לב ועשו לי ולזרעי אחריו פירות ופרי פירות ואלהכי והכי קמו שלשתם כאחד וילכו לאהל חדר ההקבלה. ויחנהו שם השלחן מסודר ומעוטר במגדים ופירות ויינות בשוקי ירושלים:

ע"ד הסוחר

בכבוד רבותי! עלה נעלה על שלחן מגדים כי הכול נהכל לו כי כ"את הגברת המעטירה כ"ב מב"ת עשתה אותם כחפץ בפיה דבר להלל! והכל לכבוד התורה ולומדיה. כי באמת אשה יראת ה' היא. בא רבותי! השבו נעם מלכבם ואכלו מטעמים. והיה בעבור כבודי!

ע"ז החכמים

כן חן הסוחר! ברוך לא ישוב ריקם' בבקשה ממך שתפקוד נוך הגברת המעטירה. ויראת ה' טהורה. וקראת אליה לשלום בשמינו. ואנחנו נטה את ברכתינו ברכות שמים מעל! תבורך מנשים כברכת הארץ ובברכת פרי בטנה.

ע"ח הסוחר

כלא! כמה אתם מעלימי עין לבשתילו! ואלא אמרו " כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח, ואתם רבותי בה"ף עין עבר לכם כל הזעם הגדול והנורא. אשר הראתיני בהכאת הפעמון לקרוא לבעל הפונדק. ולא עוד אלא שלבכם הטהור ברכתם אותי בברכת המזון מלב ומנפש דבר המבהיל את הרעיון! ועכשיו נ"כ פיכם מלא חנינת מה שלא רמיתי ולא עלתה על לבי. אם לא שבאמת כבר הברתם בעצמכם בהאמת אתי בכל תלונתי (עיין לעיל סי' ס"ה) לכל הפנים את הטאי אני מזכיר! שבאמת לא היה מצורת דרך ארץ כל אותו השחוק המופלג. והיה אפשר להעיר אמיתות תלונתי בכבוד והדר. ועי"ז דוקא ולא הקיף מלפני מעלתכם.

ע"ט החכמים

שבירת היום. והכוסית המלאים והיינות המתוקים כלבלו דעתך בכל פינות חלקיו. ואתה מגבב דברים ואין אתה יודע מה אתה מגבב? וזה שהשתיה היתה כרת של תירה לגרות המאכל. מה יארע בשתיה זאת שלאחר הסעודה. הפועלת בכל כחה מכות ומחץ? כמעט נגיע אל שעור שתלונג עלינו כאין מכלים. כי לא מלבד, כי היין יפעול בך פעולות החיוב ולא פעולות הרצון!

פ' הסוחר

למען ה'. לא תשימו חלקי עם יושבי קרנות ונרגנים שותי שכר!

פ"א החכמים

ואוך לא יהיה זה? אעיקרא מה ענין " כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש? בהרי אמרו "כנחש", פר"ל מה הנחש אין לו שום הנאה בהותה נשיכה, כי נחש עפר לחמו ואינו אלא בלוחי של מקום

כעדע

כנודע · כן כמו הת"ח לא יקים ויעור לכבוד עצמו כי אם לכבוד שמים וזהו האומרים ז"ל כנחש ר"ל שאין לו הנאה (עיין פתח עינים להרב חיד"א ז"ל) ואחר שכן איך ננקום וננטור אותך אחרי שאתה זהיר במצוה קלה כבחמורה, ואם ולא מפיך היוה דבר בלא בשורה כדרך המתוכחים. כבר אמרו את והב בסופה. (עיין לקמן מס"י ר"ו עד סי' רכ"א בפרט זה) אהבה בסופה. וא"כ מן הדין לאהוב אותך ולברך את שמך תמיד. ואיכה תקים שאין כל זה מפני שבלאחר יד הודינו לך על תלונותיך ועל דמיונותיך הכוזבות ! שנית הסוחר ! לא הודינו ולא נודה לך ! ואם מעט נוסיף לך לומר. כי קלו שבלך מהשתרע בוויכוחים אדירים. וגורמים לך בלבול עצום ושכחה מצויה והלא היה לך לזכור הסוחר ! מה שדברת בפיך לא כביר (ע"ל סי' כ"ט) לאמר . שכל הלימודים כולם הם בשלשלת ושרה בשכל כל מעין בעומק העניינים !

פ"ב

הסוחר

לא אכחד ! כן דברתי ! אבל לשמוע חידושים בלמודים חיצוניים לא פללתי ! אשנה ולא אבוש ! מה ענין חכמת טבע כל יצור לבא אל פירוש וביאור רוצעא דשמעתתא ? (עיין לעיל סי' כ"ה)

פ"ג

☞ החכמים ☜

שים יד לפיך הסוחר ! ואל תדבק בנו הדבר האכזרי, היא מגפת וחולי כ' הקצות הדבקה בו מאז השנים (עיין בקונטריסי קדושת יו"ט דכ"ט) ובי המחקר בטבע כל יצור מן הטבע ולמטה, כהוית המזלות וטבעי הארצים והזרעים, וכחות אלים ורפואת הגשמים. בגם יקראו למודים חיצוניים ? הם כי לא טוב אתה וכיולא בך מהמלך החכם אשר דברנו מחכמתו לא כביר ! שטות גמורה ! להעלות דבר זה אפי' בדמיון כוזב ! לבד שהת"ח ומלא כרסו בשרא דתורה עד כ"ה שנים ומזמן זה ואילך זה כחו לעמוד בהכלי החכמות הטבעיות (כתנאי גמור שלא יניח תורתו ותלמודו בקרן זוית . אלא יקבע עתים לתורתו . ולעולם תלמודו בידו . ושערי תשובה יהיו פתוחות לפניו אם באיזה ענין . אם בספקא דדינא ולעולם בכתיבה . ואזי לא יאונה לצדיק כל און) ואם כה יעשה הא ודאי יאורו עיניו להבין כמה דברים פרטיים שבאו במקרא ובתלמוד ובמדרשים . שבמעט מבלי איזה ידיעות טבעיות, הלמדן יגשש וימשש ולא ירד לעומק כמה שרשי מלות ובפרט בלשוננו הקדושה כי היא טבעית ורוחנית עד להפליא . והנו מחליטים לפני כל יודעי דת ודין ! כי לא יוכל האדם לשוט במצולות הלשון העמוקה הזאת. אם לא שט בטבעיות היווניות, והאלדיוא'ת הושקלוות ! כדי להבין דבר מה מעמקי סתריה. ובמעט בכלל דבר זה במצות וידעת היום והשבות אל לבבך וכו' וכן מקרא אחר "דע אלהי אביך ועבדהו„ והדעה אין מקורה כי אם בשכל . והשכל אין לו כח יד כי בהעלותו מן הנגלה אל הנסתר . ואין נגלה בדומם והצומח ואין נסתר בלשוננו הקדושה וחכמתינו העמוקה ורחבה מיני ים !

פ"ד

הסוחר

הטבעיות היווניות? בחכמת היוונים אשר לא ראו את מעשה ה', ולא שמעו, את שמעה, בחכמתם תקויים מצות וידעת היום ? שמע עמי ! יושב חלק האוב'רופא, החידושים המחודשים הנשמעים מפי רבני ורושלים אשר לא דמינו לשמוע .

פ"ה

החכמים

דקדק היטב הסוחר ! ולא תבלול כל חכמת היוונים גם מן הטבע ולמעלה . כי את הטוב נקבל מהם, מכל מה שהפליאו עצה הגדילו תושיה בחכמת הטבע ופליאותיו וגילוי צפוניו . ותשואות חן חן להם על כל אשר עשו והצליחו ועלתה בידם לחדש כבשר כעורי חכמת הטבע . וירדו חדרי בטנה . וגללו כמים אדירים והעלו בידם דברים יקרים מחכמה ומכבוד ומתועלת עצום להצלחת הדברים החומריים אשר מתחת לגלגל הירח ! אושר חלקיהו ! "והארץ נתן לבני אדם„ כתיב ! ולא לישראל לבד . והיא מתנה גמורה וחלוטה מתנה עילאית . וביאה אל האדם אשר נשמה באפו . ובקרבו שם אור בו . הוא השכל הנחמד והנעים . כדי שישתדל לעובדה ולשמרה . ולחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית . וחז"ל הסכימו בזה בכמה מקומות ואמרו . מעשה בשר ודם עדיף„ ואת הרע בכל מה שדברו מן הטבע ולמעלה . לא נקבל לא מהם ולא מהמהם, ולא מתלמידיהם

מתלמידיהם, ולא מעתיקי ספריהם! חלילה לנו! חולין הוא לנו! — אבל חכמת הטבע שלנו היתה והכרנוה כהכרת מולדתינו ועתה צריכים אנו לה כצורך הגוף אל המזון ונצטרך ללמוד אותה מספרי עמים שונים. כמ"ש רבינו הרמב"ן ז"ל באגרת ההתנצלות כדי להבין כח חכמת לשונינו הקדושה — ברר לנו הסופר בחייך! אם תוכל. שרשי מלות לה"ק לכמה חלקים מתחלקים!

פ"ג הסופר

הנה כפו על ירכו וכה תשוב. טבע האנשים באמת! אינו יכול לסבול סדר הויכוח המשונה הזה בכל פנות חלקיו! אוי שמים! כבר מולאים הענין עוד הפעם חוץ אל הכונה. עד שבאופן מכונה לכונה. כבר טבעו במסלת הויכוחים שאין להם קשר ודמית לענינים הרחבים שהיינו בהם. ברוך דיין האמת! אוי לי אם אומר כי זה דרך היות חכמים אשר מרוב עיונם ולאו מדעתם לדלג מענין אל ענין. גם בלא קשר וסידור. וקדימה ואיחור!

פ"ד החכמים

לשונך הרי הוא ברשותך הסופר: השתמש ממנו לכל דבר הגון ושאינו הגון שיעלה במשקלך השכור תדין אותנו משוגעים או מבולבלים. לא נרתח ולא נקצף, לבד השב תשובה למה שאנו מבקשים ממך. ובסוף הויכוח יודע ה' את אשר לו.

פ"ח הסופר

ח"ו וחלילה כי אתם הנם ועמכם תמות חכמה אבל מה אעשה? וכי פילולוגוס אני? (כי אל חכמת הלשון שייך מצריך ערך פילולוגים) כמדומה לי שמעתי דבר מה מזה בבכורי העתים של שנת תקפ"ז, שחלק הדבר לשלשה מחלוקות עיין עליו בעמוד קפ"ד

פ"ט החכמים

ראינו הדברים ועמדנו על תלם. ורובם שקר ומיעוטם אמת. ומן המיעוט הזה הם הדברים שפרש"י על פסוק והשיקו היקבים תירוש. כי לשון והשיקו הוא השמעת קול כשמקלוח יורד וכו' וכדמותו בדברי רז"ל "איסתרא בלגינא קיש קיש קריא", ועל דרך אין מדרש בלא חידוש כעיר אזנך הסופר. שגם שורש "ותלה" ארץ מצרים וכו' מפני הרעב (בראשית מ"ז) הוא ממין זה ממש · ולא. שכונה שורש "להה" מפועל האדם ותנועתו כשעה שהוא רעב ללחם וצמא למים. שפותח פיו ומוציא ומכניס לשונו ומנענע אותה. ונראה כאלו משמיע לאזנינו ואומר "להה" "להה", ובהא דגושה ומלפנו מבהמות הארץ כתיב! ובכלב ענין זה הוא נגלה וידוע, ובערבי נקרא ענין זה "להק", והסובל הצער הזה לרעבונו או לצמאו נקרא מלהוף והכל בהא דגושה. וע"ז גם ההא של "ותלה" היא דגושה כערבי ממש. ואכמ"ל עוד. ונחזור למה שראית ידידינו הסופר. בבכורי העתים הנז"ל כי חוץ מפירוש זה כל מ"ש שם אין בו ריח אמת ובפרט אומרו שם שתארו אב ואם הן מלות טבעיות בילדים לקלות המבטא בהן. שחוק עשה לנו אלהים! לבא לשמוע שיחת זקנתינו הנלב"ע כשהיינו קוראים לאבינו בילדותינו **תתא** שהיתה מפרשת כן ממש. וכבר דייקינן שפיר ויותר נדקה זקנתינו כמאמר "תתא" יען שלעולם האותיות אהו"י הנקראות "בוקאלי", אינן אלא קול הברה בעלמא שאפי' האלם יפתח פיו בהנה. והילד כשיתחיל לבטא בשפתיו אינו מתחיל כי באותיות המבטא הנקראות קונסונאנטי. והראשונות במבטא הילדים הם אותיות בומ"ף ודטלנ"ת כמו תיבת "תתא", לא בתיבה המתחלת באחד מאותיות הגרון ומסיימת באות המבטא כמו שהם "אב ואם", זה לא נשמע מעולם.

צ' הסופר

השמיעונו א"כ אתם הירושלמים התלמודיים חכמת הלשון שלכם. ונדעה אותה·

צ"א החכמים

מלא פיך שחוק ושפתיך תרועה עד שיכלו גם שניהם. ויהי מה. הנו נגלה לך מצפונן של דברים, דע הסופר הידיד. שאנו אין לנו לבקש שרשי המלות העבריות על מה אדניהן הטבעו. אם לא אותם שמשתמשים בהם האדם, ודומה בהם מלתא למלתא, אחרי כי יצא לאויר העולם. כי

אין ספק כי אדם הראשון מלא ככל לשון מסודר כפיו מפי הבורא ישתבח שמו . עם שהיה קטן מאד . עכ"פ כל אשר היה רואה לפניו במציאות כילו . מלא השמות יוצאות מפיו . וכן כל מה שתחת פעולות הזמן כאור וחשך ויום ולילה וערב ובקר והאותות ומועדים וימים ושנים והדומה . וכן כל היצורים הטבעיים הנגלים מהדומם והצומח כארץ ויבשה ואש ומים וימים ונהרות והרים ובקעות ומיני המתכים הנגלים וזרעים ודשאים ועץ פרי ועליו, וכדומה לכולם כשם קראו הקב"ה עצמו קודם באתו לאויר העולם האדם הגדול, וגם על כללות המינים ממיני החי לכולם כשם קראם מין הבהמה לבדו מין חיה לבדו, ואת העוף למינהו וכיוצא ולא הניח לאדם כי אם שיקרא שמות לכל המינים למשפחותם, מין הבהמה יבדיל אותה למשפחותיה, מין שור, מין חמור, וכיוצא, ובאלו ודאי שיש לנו לתור ולחפש ולחקור בטבע היצור ההוא אם שמו שקרא לו האדם מכוון לפי טבעו וכיוצא מחקירות כאותות, לא כמה שיצא מפי הקב"ה, כי איך נחקור לבאר תארו של אור אחרי שאין אנו יכולים לעמוד איך הוציאו מאין אל היש וכן לכל הדברים אשר אנו מוצאים שורשי שמותם קודם יצירת האדם? זה איבוד זמן החלטי מבלי שום תקוה שיש בה כדי שביעה.

צ"ב הסוחר

אם כן העולה מדבריכם הוא, שאין לנו לבקש מחלוקות בשרשי מילות ותארים שבלשוננו הקדושה כי אין להעמיק למען דעת מאיזה מעיין נבעו ומאיזה מחצב נחצבו, ונהיה כסומים בארובה .

צ"ג החכמים

לא סוף דבר אנו אומרים, שהרי הודינו לך שעל כל שם שקרא האדם משכיל דעתו לנו לחפש על מה אדניו הטבעו כיון שכבר קדמה לנו הידיעה שהאדם בערך מה שהיה אדם חי מרגיש הוא שקרא את השם, א"כ כל שם ותואר השייך על פעולה מפעולות האדם בין ממנו ואליו בין ממנו וחוצה לו לנו לבקש שורש וענף לדמיונותיו והשערותיו של האדם הגדול הזה אבי לשוננו הקדושה ולחלק למחלוקותם, אבל לא בשרשים ותארים שאנו מוצאים אותם נקראים קודם בריאת האדם

צ"ד הסוחר

יפה חלוקתכם מבוארת ובכדנוה כי כלתה אליה נפשי .

צ"ה החכמים

מתון מתון ארבע מאות זוזי שוה, המחלוקות הם שלשה והוא ארבע, החלוקה הא' ושהוא העקרית היא זאת. שכל שמות ותארים המשרתים בשמוש החי והמדבר ולכל פעולותיהם הטבעיות בין מאותם הנפעלות מהם ואלהם בפעולות החיוב . בין אותם הנפעלות ברצון הכל לפי מה שהוא הענין, בולם כמות שהם נלקחים משמות ותוארי פעולות הצומח אם מהנגלות אם מהנסתרות, הא' הב'. מן השרשים הוא ממש כמו שפרש"י שאינן אלא טבעיים ר"ל מילות שרובם הברות היצורים הטבעיים היוצאים מהם, בין ברצון בין בחיוב, ושוב מסודרות לתיבה ולמילה, וכזה רבו כמו רבו, ומהם יצאו תולדות לאלפים ולמאות, ובאלו הב' חלקים נכללו כל שם ותואר שיושתמש בהם העברי לבדר עצם וחומר הדלח"ס וכל פעולותיה ותנועותיה וכיוצא, החלק הג' הוא חלק אלוה ממעל כי קודש הוא אל השכל האלד"י הנטוע בנו אבל נחלק לב', החלק הא' מן השרשים נקראים רוחניים שכליים ובזה יד כל האדם שוה ישראל והאו"ע וכל אשר נברא בכלל אלדי"ם וחננו ה' דעת ובינה והשכל, החלק הב' מן השרשים האלו נקראים רוחניים אלדו"ס ובמעלתם לא יתערב זר כי קדש לה' הם, ומהם חלק לישראל עם סגולתו ולא לעם אחר,

צ"ו הסוחר

ודאי שתביאו משלים ודמיונות נאותים על כל חלוקה וחלוקה ממחלוקות אלו .

צ"ז החכמים

ודאי ופשוט .

צ"ט הסוחר

אם כן אפא מחסדכם שתתחילו מהאחרון ראשון .

ק׳ ההכמים

לא ארון אתה בדבר זה! כי נראים אנו לבאר הדברים בדרך ישר, כבני אדם ולא כמלאכי מרום.

ק״א הסוחר

עשו עמי חסד ומתנת חנם, ורמזו לי איזה רמז, וט״פי בפירוש חד או שנים מהשרשים כי השקט לא אוכל והא לאו הכי לא אוכל לתקוע דעתי בכל אשר תאריכו בביאור השרשים הקודמים,

ק״ב החכמים

כדי להוציאך מפנינו ושלא תעכבנו עוד בבקשתך הנכבדות נזכיר מהשרשים הרוחניים אלהיים והם ברוך, ארור, קדוש, טהור, טמא, ועל אלו ועל כיוצא באלו לא נוכל לאמר אחריהם למטה לאם שרש וענף כי הם תוארים רוחניים אלד׳יים כדי לבאר בהם השארת השפע האלה׳י והעדרו מן הקדושה אל הקליפה, וראיה לדבר שבוס אומה לא יכלה להעתיק שורשי מילות אלה העתקה אמתית שהרי ברוך העתיקו אותו בלשון ״טוב אמר״ בינו. דיטו. והארור. מאלדיטו. רע אמור״ טהור ״מונד׳ו״ ר״ל נקי, או ברור, טמא ״אין מונד׳ו״ בלתי נקי או בלתי ברור ולא תקשה עלינו באייך בלשון ערבי״ כי יש בו קדושה מה! וישמעאל אבי הערביים לקח לו מפי אברהם רה״ם משפחתנו ומעיין הברכות כמה ענינים אלדיו׳ס מסטרא דימינא. וכמה מלות אלדיות רוחניות נשארו בלשונו דבוקים לאמונת האחרות אשר נשארו בידו בטעויות ודמיונות והפי׳ שהם אינם, יודעים מה מוצאים מפיהם. והדברים ארוכים הרבה אין כאן מקומם, והאומות אחרות? ולא כלום! וע״כ תבקשם שורשי מלות רוחניות אלה וכיוצא בהם בלשונות בני יפת ולא תמצאם, כמו שלא תוכל למצוא בהם אותיות והברות העין והחית והקוף.

ק״ג הסוחר

תבקשם ולא תמצאם בלשונות בני יפת?״ עד כאן? עד כאן הגיעה ידיעתכם? מפלאות תמים דעים אנכי רואה בכם היום הזה? בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת קלות מוחי והרי אני רואה עתה שכל התלונות שהתלוננתי על אורך הפלצות, כולו כמות שהוא טפחתם אותו על פני כלאחד יד עד כי נשמה לא נותרה בי, ומלד אחר ששו בני מעי מראות כי כל ענין פלאי הזה הוא אבן בוחן על מ״ש רז״ל חכם עדיף מנביא.

ק״ד החכמים

הוסף התלוננות על התלוננות והוסף הפסק על דברינו עד מקום שידך מגעת, כפלנו ברשתך הסוחר! כפלנו

ק״ה הסוחר

חי ה׳ אשר עשה לנו את הנפשות היפות בכם! כי מתודה אני חטאתי ומודה אני על רוב פשעי בכל דעתי ובכל כחי, כי באמת אני נשאר משוגע ממראה עיני איך מכל הדברים הארוכים, וההקדמות הרחבות אשר היו בעיני, לפי הסרון ידיעתי שלא מן הענין כלל ועיקר, הוברר לי בשמש בחצי השמים שכולם היו במערכה אל הדרוש למה שהייתי אני בעצמי, בא להשתמש בראיות מופתיות מפשטי המקראות לענין שהיינו בו, אמת ויציב כי מה שאמרתי באזניכם ״כי כל הלימודים כולם הם שלשלת ישרה בשכל כל מעיין בעומק הדברים״ אם מעיקרא ילא מפי בדרך העברה או בדרך קרוב להפלגה, עכשיו אני רואה בעין שכלי כי הוא מקור האמת וכל האומר הפך זה אינו אלא מן המתמהים, כי ע״כ הפול תחנתי לפניכם, הואיל והתא לידן. בררו דבר זה ויפה ויפה בראיות מופתיות, כי בודאי יש בידכם, או הניחו לי שאני אבררהו כדי שלא ישתמט מזכרוני.

ק״ו החכמים

לא יעשה כן במקומינו ואינו באמת מדרכי הלימוד כלל כי נרוכים אנו לברר הדק היטב החלק הא׳ מהשרשים ולא תיגע לריק, ולא תפול תחנותיך לבהלה, כי לא נתעתר לך, ובא יומו ותבררהו אתה ברצונך.

ק"ז
הסוחר

הכל מתפחד אני שמא מרוב בלבול הענינים אשכח כמה דברים הפורטים עתה במחשבתי לאשר ולקיים בירור דבר זה.

ק"ח
החכמים

לא תפחד! כי בגמריט ענין בירור חלק הא' עם כל המסתעף, אנו נזכיר לך כמה דברים וה' יהיה בעזרך ועם זכרונך.

ק"ט
הסוחר

מי ישנא אחרי דבריכם עשו כטוב בעיניכם, לגמור הדברים ככל אשר יטב בעיניכם, והרחיבו הביאור, בחלק הא'. כאשר יש את נפשכם.

ק"י
החכמים

ה' אלהיך ירצך! ודאי שעדיין הוא בין עיניך הסוחר! כל מה שהארכנו קודם בעם דבריך, האורך הגדול שיש לנו. להעמיק בחכמת טבעי הצומח. כי חכמה זאת. היא כסולם לעלות אל היכלי חכמת טבע כל יצור (עיין לעיל סו' סי' ס"ד)

קי"א
הסוחר

לא זז ולא יזוז מבין רסי עיני! הכל הרחיבו הדברים ככל מה שביכלתכם!

קי"ב
החכמים

אין צורך להאריך עוד בזה. כי אם לעורר אותך על דבר נכון והכרחי ושהוא ראיה גדולה על כל מה שבררנו ומערכה אל מה שאנו עתידים לבאר. והוא. כי על פי יסוד אמיתי זה, דוק ותשכח כי תורתינו ולשונינו הקדושה. כי היותה אם כל חי ממש כי היא הלשון אשר דיבר בה היוצר והבורא כל הטבעים כולם אל האדם. עשתה החי ומכללם המדבר, טפל אל הצומח, רצוננו לומר שקראה להם שמות בשמות הצומח בכל אשר ידמה אליו. ולא הצטרכה הלשון לחדש שמות אחרים אל המדבר והחי או נאותים או הסכמיים

קי"ג
הסוחר

מדעתי כי לא נלאה מהבונה. אם תבררו דברים אלו ביאור רחב רחב, כדרככם הטובה כדי שיכנסו הדברים היטב באזני כי נפשי ולא כדרכם ולא כדרך גוזמא. והטעם, כי ענין זה הוא יסוד או כלל חדש בחכמת לה"ק. וע"כ מן הדין ליסד אותו בכל חוזק ותוקף. כדי שאחרים יוכלו לבנות עליו בנין עולם בטח.

קי"ד
החכמים

ודאי סלה נלאה מהבונה. וע"כ לעשות רצונך חפצנו ורצונינו. ונאמר, הנה אין ספק לכל יודע דרכי ההגיון, כי הקודם. יאמר על חמשה דברים. **א'** הקודם בטבע במציאות הסוג אל המין. סוג כללות החי. מין. פרטות המינים. אדם, שור וחמור עד שה וכו'. א"כ הסוג קודם אל המין. **ב'** קודם בזמן. במציאות הבן הבכור אל יתר האחים. **ג'** קודם בסדר. כענין האחד עם שאר המספרים **ד'** קודם בסבה. כסבת האב אל הבן. וכיון שהוא סיבתו הוא קודם לו בטבע. **ה'** במעלה. כמעלת המלך בגדוד. וכמעלת החכם בין יתר המון העם. ובתחילת ההשקפה כל מי שיש לו עינים לראות. עיניו יחזו כי הצומח ראוי לתארו קודם אל האדם בארבע אופנים הנזכרים כי הה' קידם הוא אל השכל העיוני והאלהי הנטוע בנו. ובמעלתו לא יתערב זר והיה קדש אמנם כד' קדימות הנזכרות. אין מי שיוכל להכחיש כי לצומח לו משפט הקדימה. אם בטבע. רצוננו לומר. מצד שהוא בסוג אל המין הוא הקודם. מאחר כי סוג החי והמדבר. הוא סוג צומח כאשר יאמר האומר צמחו אבריו. צמחה זקנו צמחו צפורניו. והדומה לזה. ואם בזמן לו משפט הבכירה. כי היא התולעת פרח ויצא ציץ ראשונה בארץ הנשמה. ואדם אין לעבוד את האדמה. ומפני סיבה זאת הארשית יכתן לו הקדימה בסדר כי היא כ' במנין הדצח"מ. וגם קדימת הסיבה לו נאה ולו יאה. ותקרא מלא דיבר הכתוב. תצמיח חציר לבהמה וכו' להוציא לחם

מן

מן הארץ„ כמלא כי מזון לכלא כיה . והזונה הוא סבת הגידול . וכל בני בשר אם כתבוכבים מהלומח . והוא כסבת קליהם . וא"כ לו משפט הקדומה .

קט"ו הסוחר

דברים אמתיים אני שומע ! ואין ספק כי זהו כונת רז"ל שאמרו . "שאם לא זכה האדם אומרים לו יתוש קדמך„ שכונו ממש אל דבריכם . שבאמת האדם אין לו דין קדימה . כי אם במעלה מפני השכל האלה'י אשר בקרבו . ואם לא זכה והלך אחר החומר העכור . באמת לא נשאר לו משפט קדומה בשום אופן . ובדין אומרים לו "יתוש קדמך„ :

קט"ז החכמים

כמה אתה אוהב הדרשות ! הניחם לעת הטיול כהיוך ! ולא תפסיק חוט הבונה . ונשתדל לגמור הנעתינו ונאמר . דאחר שנתבאר קדימת הצומח אל החי והמדבר כ"ד קדימת שורשות טבעיות הנז"ל . אחר שכן לא יקשה בעינינו על כעל הלה"ק הזאת . הוא אלדי'ס חיים ומלך עולם ! למה התראה קנר יה, כאשר שם שמית לשרשי ורעי ונטעי החי והמדבר . כשמות אשר שם ללאוי הצומח לא כופל דבר ? הוי ה' תקנר להרחיב לשוננו הקדושה בשמות מוחלפים . כאים ויפים . איש איש לפי טבעו ומהללו ? ומה קול הבלבול הוה כהוגנו להיות שם אחד משמש לשתה מינים . עד כי לא נדע להבדיל בין החי ובן המת ? .

קי"ז הסוחר

האלה פני הדבבם כעבר חלוה , שלא תניחו כפשי ריקה מבלי שתשמעוני הוזות שרשים . שהשתמשה בהם לשוננו הקדושה לכל המינים באין הבדל בין החי והצומח . כדי שיהיו בידי לדוגמא בעלמא

קי"ח החכמים

כהברה שבני מעך הם לגמות דקות כשבע פרות אחרונות שראה פרעה בחלומו . עד שמשבה זאת בח המתינות מת בקרבך ועבר ובטל . וכי פינו הוא פי תנור שאופים בו אלף כביי לחם כהשלכת קוסם אחד ? התן ותשמע כל הצריך .

קי"ט הסוחר

אמת ! החשק הרב לדעת ובפרט במגירות הוא ראש לכל הפתחות כילם , לבולם , אל תאחרו הותי . שומו לפני אווזה רקוות .

ק"כ החכמים

ראש בית אב לכל הראיות הוא שרש "אב„ ששמו מוכיח עליו . כי המשיל בעל הלשון הזה שהוליד בנים לעץ פרי ועלוו , שקראו הלשון "אב„ ותנידו "עודינו באבו לא יקטף„ שר"ל עודינו האילן כזמן שהוא עץ עושה פרי לא יקטף :

קכ"א הסוחר

והלא רד"ק ז"ל בשרש שלו שרש זה כתב הפך דבריכם ?

קכ"ב החכמים

טעית הסוחר ! לא כתב הפך דברינו . אלא באמת מספקא ליה . אבל מאי דמספקא ליה לרד"ק פשוטה לן , ויהיה לנו מעיר לעזור . מה שאנו רואים שכל תארי חיות וגידול הטבע"ח יכנו כתארי חיות וגידול הצומח והם , זרע הארץ , זרע האדם , פרי הארץ פרי העץ , פרי בטנה . וכן . בן פורת יוסף , שר"ל ענף עושה פרי ובאלה רבים , הנך רואה כי כצומח כבע"ח לכולם בשם אחד יקרא , א"כ אף הוא ר"ל שרש אב , כאחד מהם בלי ספק . ובן "כי הוא בן אחים יפריא„ "והרעבנה באחו„ והוא מה שאנו רואים . כי הרבה למקום מזרע אחד פורים , והוא אל אחיו ידובקו , עד שנראות כל הארץ עטופה כושמעאלית . ומזירה אל עבר פניה . וירק יר"ק בפניה . וכל הצמחים הדבוקים איש באחיו האלה מעבר אחד ולמטו . ומתלתלוחית אחת יבקו . ובן האדם יראה לעיניו אחים כבני איש אחד אב אחד הרה אותם באופן אחד (והוא דמיון השורש אל אחי השדה) והוא באחד מבלבלם ומפרנסם כ זר (וגם זה דמות השרש אל אחי השדה שמבחו הם נזונים) . ובפרט אחד הוא מזרעם היה אשת ובלידתם בחיקה מגדלם . (דמות הזרע בארץ ויניקת הצמחים מהאדמה)

ובאלה רבות עמו ולזה דקדק היטב הסוחר ! ותראה כי אחים סתם במקרא הם מן האב בקבלתינו הנאמנה הם לא פירש הכתוב כמו "כי ישתך אחיך בן אמך„ וכן "מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי„ הא לאו הכי כל סתם אחים במקרא הם מן האב, ואפשר גם מאם אחת ואפשר לא עד שיפרש לך הכתוב וכנז"ל. ובאמת גם השכל גוזר כן שסתם אחים הם מן האב אחרי כי עם אחי השדה הנז"ל הם כאחים ולא יתפרדו. כי כל הדברים אשר מראה לנו הטבע באחי השדה הנז"ל. בהם ובהויתם ובגידולם, כן מראה לנו באחים מן האב בשלימות ובנז"ל. מש"כ באחים מן האם מאבות מוחלקים האלו אינם דומים אלא לזרעים שונים אשר זורע האדם שדהו, שנה זו חטים. ושנה אחרת שעורים וכדומה. ויקראו מין צומח. מפני כי מגזע אחד ולזמני. אבל הם מחולקים בשרשם. כן אחי האם מאבות מוחלקים, לא יקראו אחים כי אם דוקא מפני היותם נזרעים בכרם אחד. ומנומא אחת יונקים היא האם. ומזה אין להם דמיון לאחי השדה אפי' במלא נימא מש"כ באחים מן האב אפי' מאמות מוחלקות וכאמור ומדובר .

קכ"ג   הסוחר

אזדוש גדול אני שומע שקבלתינו הנאמנה פירשה אחים סתם שבמקרא מן האב! ולולי כן הייתי מביא ראיה מהמקראות עצמם שהזכרתם, שאדרבא כאן פי' הכתוב לומר "אחיך בן אמך„ או "יונק שדי אמי„ כדי שמהם נשמע לכל המקומות שבמקרא. שאחים סתם הם מן האם ולא מן האב עד שיפרש הכתוב .

קכ"ד   החכמים

היינו דאמרי אינשי מי שנכנס למרחץ אי אפשר שלא יזיע. כן כמו מי שנפלו בידו ספרים חדשים ההולכים אחרי שרירות לבם בפירושי המקראות, אי אפשר שלא יתבלבל דעתו באמונותיו ודעותיו

קכ"ה   הסוחר

בא ושחק, כפה לא, ואמר. פלא! אין כל דבר נעלם מכם! ככר נפל בידכם ספרי המש'תר'ל? ככר עברתם גם כמ"ש בסוף פ' אחרי? הראיתם מה שהתלוצץ שם בנאמר מוסגר." כי כן סתם אח ואחות הם מאם אחת בכתוב כי ישתך אחיך בן אמך מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי„? בכמה טעיות נפל החכם הזה! כי נניח לנד אחד הלעג הגדול לפרש נגד קבלת רז"ל דולפי (בב"ב דק"ו) אחוה אחוה מבני יעקב דסתם אחים אינן אלא מן האב כמ"ש רשב"ם שם. כן זה אינו חדש בדור הזה לפרש כנוי המקראות הפך הדין הפשוט, ושהוא חרבן עולם לדור הרע הזה. עוד זאת כי הסתיר עיניו מראות שענין מלות וכוס שפשטה באומה מאז היתה לגוי אחד בארץ, הוא עדות נאמנה כפי כל באחים סתם הם מן האב כי שם הוא אומר "כי ישבו אחים„ סתם, ומעולם לא ראינו ולא שמענו אחים מן האם מיבמים, האם כל עדת בני ישראל שגו מזמן מרע"ה ועד עתה? ובפרט למה שהשמעתונו מדמיון אחי השדה לא נשאר מענה להשיב ממש. כי הוא דמיון אמתי ממש, בכל בנות חלקיו ושם ותואר אחים לבני איש אחד הוא תאר עצמי, ולבני אם אחת ולא אב אחד, הוא אלא מושאל ודרך העברה, ודבר זה הוא אמיתות התורה זוע"ק.

קכ"ו   החכמים

ובי עתה באנו לדור הזה? ובי על זו בלבד השחיתו הפילוסופים הללו? ככר נתמלאה שאתם פה לפה מפירושים עקשים כאלו, ושגגת תלמוד עליה להם זדון ומענין לענין תעו, בתהו לא דרך.

קכ"ז   הסוחר

מה היא השגגת תלמוד אשר הוא היתה בעוכרינו ?

קכ"ח   החכמים

מה שטעו בדמיונם לפרש מלת דרשה. שפי' דרשה ר"ל מין ביאור בכתובים המפשיט המקראות מידי פשוטתן. ומוציאם לדבר אחר נסתר תחת מסוה דברים, שכפשוטותן יבארו ענין נבדל ממה שהוא מפרשים, הוא הנקרא בלשון איטאלקי אלגוריאה, allegoria והוא טעות מפורסם אשר הדרושה המוכחש עד היסוד בה. כי פי' האמיתי על תיבת דרשה הוא: דרישה וחקירה

לתור

לתור ולחפש דבר המצוי שנאבד מבין שתי עינינו מחוש הראות ועין השכל והחכמים אמתיים אלא האמת · ודרשת וחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר„ וכן "דרשו ה' בהמצאו„ ולא יועתק באטלקי כ"א ריצירקא ricerca ולא אלינוריגא .

קכ"ט הסוחר

ומאי נפקא מינה אם נפרשהו באופן זה או זולתו ?

ק"ל החכמים

שאם תפרשהו ענין זולת מפשוטו אפשר נחשוב שכיון כי נותן התורה ואפשר לא . ואיך נוכל להאמין שפי' התורה הוא הלכה למ"מ אחרי שפשטי המקראות סותרים או אינם מבארים הפרוש ההוא . אבל אם תפרשהו דרישה לחפש אחר דבר המצוי כמו שהוא האמת בו כפרק יהיו כל הרכשים לבקעה . והיינו שהקבלה כבר היתה מורשה קהלת יעקב מאב לבן עד מרע"ה . דרך משל רואי כל ישראל לקחו האתרוגים בד' מינים שבלולב מימות מרע"ה אלא שאנו בעניותינו וחכמי התלמוד בכלל זה . שאבדנו חכמת לשוננו הקדושה (עיין יבמות דכ"ב ע"ב ושמואל אמר בעניותינו לריבה גט פרש"י מתוך עניות דעתינו שאין אנו יודעים פי' המקרא) אנו דורשים אותה קבלה בביאור הכתוב ודיני המצות למצוא אותה מתוך פשט המקרא וזהו דרשת פרי עץ הדר שאנו מבקשים איך פרי עץ הדר ובואר פרי האתרוג ולא פרי אחר ; והם דברי הרמב"ם במקומו . וכן הכא אנו יודעים דפי' כי ישבו אחים הנאמר במצות יבום הוא מן האב ולא מן האם . מפני שכך נתקבל באומה שכבר ארעו אלפי מעשיות מימות מרע"ה עד היום אבל אנו דורשים ומחפשים . איך הוא ענין זה . בטבע המקרא לקרות לאחים מן האב בשם אחים סתם ? ואנו מחפשים אחר דבר זה ואנו מוצאים אותו באחות בני יעקב שאחר שידענו בבירור שהיו בני ד' אמהות עכ"ז בכל המקרא קורא אותם אחים סתם בכל פ' וישב ובכל פ' מקץ , וקודם שיגיעו אחי יוסף לומר לפניו "אחים אנחנו בני איש אחד„ , כבר ידענו בטבע הכתוב לקרוא לאחים מן האב , אעפ"י שאינם מאם אחת , אחים סתם , ולא אמרו ליוסף "בני איש אחד„ כי אם שהרחיבו בפרטים כדי שיתברר לו האמת מפני שהיו מתיראים מעלילותיו כמו שפי' ר"ע ספורנו ז"ל עי"ש . ולא כפי' רשב"ם בתלמודין הנז"ל שעיקר הלימוד מקרא "דבני איש אחד„ חלילה ! דבתלמודא לא אמרו כ"א "אחוה אחוה מבני יעקב„ ולא הביאו שום פסוק והדרבא פסוק זה אלולי שיש לו פי' ר"ע ספורנו או כיוצא בו הוא מיותר ואפשר סותר הכלל הגדול הזה :

אמת שגם רש"י ביבמות די"ז ע"ב פי' כפירוש רשב"ם ז"ל · אבל אתם שאלני ! דהתלמוד הקשה "ולילף אחוה אחוה מעריות ?„ והשיב „ דנין אחים מאחים ואין דנין אחים מאחיך „ פרש"י אחים מאחים . כי ישבו אחים ובני עבריך אחים . ואין דנין אחים דיבום מאחיך דבעריות כתיב ערות אשת אחיך וקי"ל לקמן דכ"ד דאפי' אחיך מן האם ע"כ . אבל הכונה נראית עמוקה אבל היא פשוטה בעומק פשט המקרא והיינו דרוב אלה המדות שהתורה נדרשת הם מיוסדות על אדני חכמת הלשון וכלליה . עם ההבדל האמיתי שיש בעניינים . שבאמת בעריות תלוי הענין כולו בעירוב השאר בשר כמו שיבא לקמן (סי' קס"ב) ואפי' בביאה אחת שבא בנו על אשתו , וכן אחיו על אשתו . חזרו אותם הנשים שאר אל אביו ואל אחיו . כל שכן הילד הנולד מאשה אחת . דודאי הוא שאר עם הילד הב' הנולד מאותו רחם אפי' שיהיה מאב אחר . כי סוף סוף הם בשר אחד ותנומא אחת ינקו היא אמם , ודם אחד לב' אחים אלו רץ ושב בורידיהם ובודאי אסורים זה עם זה משום ערוה . לא כן בענין יבום וחליצה שהם דברים התלויים בהקמת שם בישראל מאותה משפחה וענין זה שייך דוקא בזרע אב אחד אפי' מאמות מוחלקות . ומה לזרע האם ממשפחה אחרת בהקמת שם במשפחה זולתה ? הם כי לא להזכיר ! ולזה אחות בני יעקב היא הראיה האמתית , ומרע"ה רמז הלימוד השורשי הזה בכותבו אחים בב' המקומות · לבל יטעו האחרונים ולא ירגישו בהבדל האמיתי שבין הנדונות האלה . וזהו מה שרצו לומר בתלמוד שם ביבמות בתשובתם על קושייתם מתלא דבי רבי ישמעאל באומרו " אבל היכא דאיכא מידי דדמי ליה מדדמי ליה ילפינן`

בלומר

כלומר דכוון דענין הראשון מתדמי עם הענין ה"כ בעלם, שזה זרע האב, ואחרי זרע האב אש נגדרים לפי הנדון שלפנינו שהוא הקמת שם בישראל שהוא על שם אביהם. לזה למדינן מאחות בני יעקב, וע"ז כתב רחמנא אחים ב"ב המקומות להזכירנו ההבדל האמיתי הזה כלומר דבדו שלא נתעה עם אחות איסור ערוה דתליא בעירוב השאר הנקרא בהיטלקי אונג'יסט'ו, ע"ז כתב כל דיני פרשת עריות בדברו לנוכח "ערות אשת אחיך, ובן כולם. ופרשת יבום כתבה בדברו על שלישי כלשון "כי ישבו אחים, והיה יכול לכותבה לנוכח. "כי תשב עם אחיך יחדו ומת. ובן אין לו. לא תהיה אשת אחיך החוצה לאיש זר אתה תבא אליה ותיבמה, אבל ברח מנוסח זה כיתב התורה כדי שלא לתת מכשול לפני ע"ה לדון אחיך דיבום מאחיך דעריות מה אחיך הכתוב בעריות גם מן האם בכלל. גם אחיך דיבום גם מן האם בכלל. והאמת דיש הבדל עצמי בפירוש דיניהם ואופניהם הבדל כפלא ומדוקדק ומושכל. ומפני זה דקדק לכתוב כל פ' יבום כמדבר על שלישי כדי שיכתוב אחים ולא אחיך. ודוק היטב. ושוב העירו התלמוד מפסוק לוט דכתיב "כי אנשים אחים אנחנו, והוא הטעות שטעו הקראים לאסור היבום באשת אח. והשיב התלמוד תשובות נכוחות עיין עליהם ותרוה ממתוקך.

כ"ד השאלה שהקבלה היתה מימות מרע"ה. שהיבום באחים מן האב דוקא, לא מן האם ולא בקרובים שני בשני או שני בראשון כלוט ואברהם. וחכמי התלמוד ז"ל יצאו לקיים קבלתם זו מפשטי המקראות ולכל הפחות משתדלים לברר שאין בפשטי המקראות בירור נגד קבלתם הנאמנה. כמו בפירש זה, כי לא די כי לא אין בפשט המקרא הפך הקבלה, אלא אדרבא התברר לנו שפשט המקרא הוא ממש כאשר בא מסור בקבלה. ואחר שהתברר לנו טבע המקרא עפ"י דרישתינו במקומות אחרים. תתישב על לבנו הקבלה הנאמנה שמצות יבום וחליצה אינה כ"א באחים מן האב ולא היתה מתישבת על לבנו מבלי שמלא ענין אחוה הנאמרה בבני יעקב כי. מענין ירושה (שגם שם כתיב אחים סתם והירושה היא לאחים מן האב מימות מרע"ה ועד עתה ולא מן האם) אינה ראיה כלל דהתם הוה אמינא משום דביאור קרא ממשפחתו וירש אותה דמשפחת האב קרויה משפחה. אבל במקומות אחרים אומא להפך לזה יבואו ראיות אחוה אחיה מבני יעקב ויבארו לנו הדברים על אמיתתן. וזהו פי' האמיתי של תלמודין דריש פ' י"ן דקי"ו ע"ב ובפרט מ"ש "כי אתמר דרבה לענין יבום איתמר ר"ל כי איתמר דרבה שאולא הקבלה מתוך פשט הכתוב. ורלה דאחים מן האב הם אחים סתם ולמד זה מאחוה דבני יעקב. זאת הדרישה מעומק לה"ק והרגלו, לא הוכרחה אלא לענין יבום דשם כתוב אחים סתם, ולא גם בליווי משפחה ודוק היטב הראית השוחר! המקור משמת אשר התריבה קבלתינו? שהוא פי' התורה שבכתב האמיתי? הראית איך בדמיונם הכוזב שענין הדרשה היא הוצאת המקרא מפשוטו, על זה בברחם מן הפחד נפלו אל הפחת ותעו עוד ופשעו בביאורי המקראות והוציאום מפשטם האמיתי? הראית איך תעו בישימון דרך. חכמת הלשון הנאמנה לא מלאו? האמן לנו אחינו השוחר; שבוואי לזה מתנו הוא כל ביאור הו"ל חברין בשל נחלה לישראל שהשמיענו בהיותינו ברומי שעל דרך זה ממש ממש מבאר כל התורה שבע"פ דבר להפליא. וביסודות האמיתיים הללו הוא הולך ומכה בחדשים ובישנים הנוטים מפי' הקבלה מכה של חלל. ה' יהיה בעזרו לגומרה של תורה ולהוציאה לאור,

קל"א

הסוחר

אמן ואמן בזכות והאמת הצדק. עדות ה' נאמנה רבותי! כי גלו המון תשוקתי עולים ויורדים בי כגלי הים ודבים לשמוע עוד מפיכם חידושים נחמדים כאלה כהלו, אבל מתירא אני להפסיק הענין הנאמר שהיינו בו בביאור החלק הב' משרשי לה"ק.

קל"ב

החכמים

אלהים יחנך בנו הנאמן בברית האמת! אין ספק כי יכלה הזמן אם נרחיב עוד הדיבור בזה והעיקרא הענין הזה במות שהוא הוא חיבור גדול בפני עצמו ועל"כ מן הדין שנשוב אל הנקודה אשר היינו בה ונאמר: דכמו שמצינו דמיון אמיתי בין אחוה הברה לאחים בני איש אחד. כן כמו

כמלא

נמצא שהגדול שבאחים בין ממין הצומח ובין מן החי יקרא בכור, בכורי אדמתך, בכור צאנך, בכור בניך, והדומה, ולא נצריך עוד בזה כי כל ספרי התנ"ך יתנו עדיהן ויצדקו על פינה האמיתית הזאת. ר"ל שלשונינו הקדושה השתדלה לעולם לדמות הח"ס אל הצומח בכל אשר ידמה אליו באומרה. כי האדם עץ השדה, אנוש כחציר ימיו, בניך כשתילי זתים, ואחרי בירורן של דברים אלו לנו לדעת על מה עשה ה' ככה? הקצור קצ"ה ידו מלהמציא שמות נאותים ועצמיים לכל מין ומין לפני עצמו? וכאשר הקשינו למעלה. הלא הוא הדבר אשר דברנו כי זה הוא מכלל רחמיו וחסדיו יתברך על מובחר המינים הוא מין האנושי לפקוח עינים עוורות שימה בפיהם שמות ותארים כשמות הצומח ממש בכל דבר השייך ונאות והדומה, כלומר. עורה למה תישן? הקיצה! פקח עיניך וראה הארץ וכל אשר עליה. חצבה עמודיה ; כגנה זרועיה. דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה צמחים כאלה צנ"ס בבואם בפתוריה ופרחיה, כקוצרים צילה וארזו אל עכפיה, ולעניים תתן חן הבשילו אשכלותיה, ותבהל את תמרוקיה ואת מנותיה לעיני מאהביה. בן אדם מה לך נרדם? הארץ אשר אתה שוכב עליה לך היא! האשה וילדיה תהיה לאדוניה! שמש צדקה ומרפא בכנפיה עורה כבודך! עורה! שלח ידך על כל מחמדיה, העמק שאלה או הגבה, לדעת מה זה? ועל מה זה קרא נא והדק היטב באותיותיה, עיין בתואריה ובשמות בעליה עסוק בעסקי תכשיטיה, מעך לה בין דדיה, תן אצבע בין שניה, פתח אותה לנקחיה, השרש שרשיה, בחון בהם וחקור בהם עד שפוך כמים הנגרים דם בתוליה, אך היא תשוב אמריה, והחכמה תחיה את בעליה.

קל"ג
הסוחר

כמים קרים על נפש עיפה, כן רוח השיר והמליצה על נפש עמלה בחכמה, כבר נעשה טבע קיים בחכמים השטים במצולות החכמות, לטייל פעם בפעם ארוכות וקצרות בפרדסי השיר והמליצה, כמעט בלי רצונם אבל אהה! כי אין לך דבר נאה ויפה שאין היזק בצדו.

קל"ד
החכמים

עם הקטנות חדשות אתה יוצא לקראתינו לא פשענו ולא חטאתינו. אמור לנו חייך טובים! מהו הנזק הזה? ומאיזה חור שבין יהודי לחברו יכנס? מפני שנטלתנו רוח המליצה כמעט רגע:

קל"ה
הסוחר

מי יקנא אריון דאורייתא כמוכם חלילה; אבל ההיזק לא תוכלו להכחישו, כי ע"י רוח המליצה ונשאנו רוח אל ענינים אחרים ויפסק חוט הנקודה שהיינו בה. הא קמן כי בדבריכם הבטחתם לבאר כי כל עניני הבע"ח אשר יהיה להם דמיון עם עניני הצומח הנגלים והנסתרים איך יתוארו בתואר אחד ובעוד בדבריכם נעפלים בביאור הנגלים מב' הכתות האלו והנה נשבה רוחא של מליצה ולא זכינו אל בירור הענינים הנסתרים מב' הכתות מה המה? ואיך ישוו בתוארם ושימוש שמותם?

קל"ו
החכמים

נכון לבך בטוח הסוחר! כי לא יהיה הנזק ולא יבוא ואם יבא אנו נשלם נזק שלם ונקיים נדרנו בכל פינות חלקיו. הנה לא תוכל להכחיש דבר נפלא הנראה) במין החי ובפרט במדבר והוא שבהתחבר הזכר עם הנקבה ומולידים בנים ובנות. הנה האדם יראה לעינים תולדות ההם כאלו כח האב וכח האם מעורבים יחד, שבאיזה ענינים ידמה הזרע ההוא אל אביו בדמותו בצלמו ובדברים אחרים שונים ידמה לאמו, והדברים ארוכים וגלויים וידועים בין מן התלמוד בין מחכמי הטבע ותמה שאנו רואים. והנה העירוב הנפלא שבמין הבע"ח ובפרט במין המדבר כמעט תבקשהו ולא תמצאהו בפעולות הנגלות שבמין הצומח. א"כ איזה שם ותואר נאות תתן לכח הזה הנראה במין המדבר אחרי כי בצומח הנה איננו?

קל"ז
הסוחר

בצומח הנה איננו? והלא כמה מיני הרכבות איתנהו בצומח הנראים בכחות ב' מיני המורכבים בזרעם אחריהם לעין כל?

לק"ח החכמים

איך ענה כך הסוחר! שאמרת "כחות ב' מיני המורכבים", שבודאי באופן הב' מינים המורכבים לא נסתפק אדם מעולם. אבל אנו אומרים למצוא בהזרעת הצומח מין במינו אותה הסגולה הנראית במין המדבר שגם שהמורכבים הם מין אחד, נראה בפועל היוצא מהם הענין הנפלא שאמרנו מה שאינו נמצא במין הצומח עם שיש לו, מן זכר ומן נקבה ושניהם ממין אחד והזכר משליך זרעו בעפר הדק אל הנקבה בשעה שפותחת כאשר כתבו באורך חכמי טבעי הצומח, ועכ"ז הפרי היוצא מחיבור הזה אין נראה בו לעין כל הסגולה הנזכרת בשום אופן.

קל ט הסוחר

אם כבר הגעתם לידע מה שכתבו חכמי טבעי הצומח בזה ומה שהפליאו לבאר הענינים בשורשם תמהני איך נעלם מכם שכבר דקדקו גם בזה ובחנו וראו שיש הסגולה הזאת גם במין הצומח. אפי' שהזכר והנקבה הם מין אחד ממש עכ"ז נראה בולדותיהם הסגולה הנפלאה הזאת ובפרט בשושנים, דרך משל, אם השושן הוא גדול, והשושנה היא קטנה או באיזה שינוי גוון בין שניהם השושנים היוצאים מחיבורם, אוחזים מעשה אבותהם ואמם מזה וגם מזה הרי שיש ויש הסגולה הזאת.

ק"מ החכמים

עכשיו אתה מתוכח בערך מבין עם תלמיד שיש בו דעת להשכיל שאתה אומר דברים שיש בהם מהחכמה, וצרך להתעמל להשיב לך כמדקדק, אמת, הסגולה הזאת היא נמצאת במין הצומח כאשר אמרת ולא נעלמה מאיתנו כי כבר בשעת הטיול בפרדסות שבסטי בחנו הדברים והם אמתיים אבל תאר בעברו הסוחר! הסגולה הזאת אם תוכל? תן עליה איזה שם נאות אם יש בידך!

קמ"א הסוחר

באמת אינני יודע. ומדעתי שלא נמצא בעברי שמות על ענינים דקים כמו אלה. שאין יודעים כי אם המחקרי היורד חדרי בטני הטבעים הללו והוא ישתדל לקרא לו איזה שם כדרך העברה בבית הלימוד שלו, ושם בבית לימודו יקבר כי לא יתפשט בכל בני האדם אחרי אשר לא ידעו חכמתו הדקה ההיא. ואיך יהיו מודעי שמו? ודאי כי המלך החכם אשר דיבר על העצים וכו' "וידע סוד כל המינים מה שאפשר האדם לדעת בערך מה שהוא אדם" כמו שכתב הרמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים. בעל כרחינו לומר שנתן שמות בעברי לכל סודי הטבע ומסתריו דאל"כ איך לומד דעת את העם? ובאיזה המצעיים הוציא מן הכח אל הפועל כל רעיוניו הנשגבים? אלא שאנו אבדנום באבדן מולדתינו וכמ"ש הרמב"ן בהתנצלותו על ס' המורה. איך שיהיה המקראות לא נטפלו בזה. וע"כ ודאי שלא נמצא ולא ימצא שם לענינים העמוקים כאלה.

קמ"ב החכמים

מי הם הסוחר! המרבים דברים? המזרחיים או הצפוניים?

קמ"ג הסוחר

כבר הגיע זמנכם לטול קלת כבני ההתלוצות?

קמ"ד החכמים

ודאי הגיע בדיוק ובדיוקא. והלא כל אריכות דבריך הסוחר! הם בלולים במה שסיימנו דברינו לעיל מזה לומר לך. שבפרי היוצא מחיבור הצומח מין במינו אין נראה בו **לעין כל** הסגולה הזאת, ומאומרינו לעין כל כבר רצינו לומר שנראית לפרטי המחקריים המעמיקים בחכמה זאת אבל לא לעין כל. וע"ז א"א לומצא לו שם ותואר ידוע לכל, לא כן בסגולה הנראית במין המדבר ובנז"ל כי היא הנראית לעין כל, החכם יהיה או טפש. וא"כ בהכרח ומצא לו שם ידוע כדי שנוכל להשתמש ממנו בשנצרכה להוציא מן הכח אל הפועל הסגולה הגלויה וידועה הזאת שבמין המדבר.

קמ"ה הסוחר

עם כל בקיאותי בעברו (בי תלי"ת אנו אכרופיים תחלת ועיקר לימודנו הוא המקרא בשורש ובכללי

וכללי הדקדוק וחכמת הלשון) עם כל זה אינו יודע שם ידוע בעברי לסגולה זאת ואין ביכלתי
לתת לה שם ידוע. ואם יש בידכם שימו לפני ומובלא מאהבתכו לכי מצותא.

קמ"ו החכמים

הלואי היותם האיראפיים מהפכים סדר הלימוד הזה לתלמידי דבי רב (העתידים להיות להם תורתם אומנותם) ונפקחו עיניהם ולא היותם גרמא לחרבן דתינו. ר"ל שלכל התלמידים אשר התיחדו לרבנים ומורי תורה. היה מן הדין שעד י"ב שנה דוקא ילמדו המקרא עד שידעו ביאור המלות בלשון המדינה, וקצת כללי הדקדוק על על. ובהגיעם אל שיעור זה תכף למסור בידם לימוד התלמוד בעומקו ורוחבו. ואחר שהתחדד דעתם בלימוד החיבור ההוא הכלול במקרא ובכל ידיעה. יוכלו לחזור על המקרא ולירד בעמקי סתרי הלשון והגיון. והייתם רואים מפלאות תמים דעים כמו שאנו רואים בגליליותינו שבאמת אם רצה הת"ח אחרי בקיאותו בים התלמוד לשוט בעמקי הלשון יעלה בידו פנינים ומרגליות לאלפים ולרבבות אבל אהה! כי חולי הב' קצוות הוא לעולם החולי הממית כי אצלכם המקרא עיקר והתלמוד טפל ובתוצע ולא כלום, ואצלינו ברובם הכל להפך מתם מן הקצה אל הקצה. אלא שהתלמודי מקטנותו יש ממנו הבטחה גדולה שיחזור פילולוגים כהרף עין. ואם לא יחזור לא יועיל ולא יזיק. והפילולוגים מקטנותו בלי ידיעת האמיתית בתלמוד. תקוה לבטל ממנו. כי יחזור חד מד' אבות נזיקין לתורה ולתעודה והדברים ארוכים רעים ומרים יורדים עד עומקא דלבא וראוי לקרר בהם כי הם מפיקים לודי כאב לב עגום. ונשים לפניך בירור הדברים בלי שום תקות תשלום גמול ונשאלה לך דבר. הלשת עיסה מימיך או הראית לנשים אותה בפניך מתחילתה ועד סיפה?

קמ"ז הסוחר

תחילת דבריכם רבותי! באמת הם דברים היורדים ונוקבים עד התהום בהשכל ודעת ובקנאת החכמה האמיתית. וסוף דבריכם מחילה רבה! הוא היתול גמור בלי קשר ודמות למה שהיינו בו שאין לי במה לדון את כבודכם לכף זכות. אם לא שדרככם התלמודיים להוציא הענינים אל עורבא פרח ומילי דבדיחותא בשעה דמפגרי רבנן. ועכ"ז אשיב מפני הכבוד ואומר. שלעולם עיסת מצה לשתי אותה בידי משום חיבוב מצוה.

קמ"ח החכמים

על עיסת חמץ שאלנו ממך! שתבאר לנו אופן עשיתה מתחילתה ועד סופה והפעולות הנראות בטבעה.

קמ"ט הסוחר

כנראה שכבודכם! ברצונכם שאחליף אומנות סחורתי כדי למנות אותי שר האופים. על כן תשוקתכם רבה שאדע מלאכת האופה במות שהיא. ואני אינו יודע, אמרו אתם שאין כ לדבר בעלם מכם

ק"ן החכמים

תבעים או תנוה. אנו נקיים דבריך כי בשעת עסק החכמה כבור המדומה לבו והיה. העיסה נעשית כך. לוקחים קמח דבר הצריך ונותנים בתוכו השאור שיעור מספיק לפי שיעור הקמח והח"ך נותנין על הכלל כולו מים אם בחורף חמין אם בקיץ צונן ומערבים היטב השאור עם העיסה ולשין אותה לישות מספיקות עד שיתערבו יפה יפה ושוב מניחים אותה ב' ג' שעות עד שתתחמץ העיסה יפה יפה ונראים בה כקרני חגבים או כעינים פתוחות בכל גוף העיסה כאלו כולה חזרה שאור בעינו ושוב אופים אותה. והעיסה. הזאת שכבר חזרה אל טבע השאור נקראת בעברי משארת והוא על אופן מתחלת שחוזר טעמה אל טעם חימוץ (ואין להביא ראיה מפסוק משארותם צרורות בשמלותם על שכמם, והיו עוגות מצות כי לא חמץ כי י"ל או שהוא לשון מושאל משאר העיסות שנקראות משארת מפני השאור שבה או יהיה כדעת הר"ן ב"פ ע"פ שבפסח מצרים היו מותרים בחמץ, כי אלו יכלו להתמהמה היו מחמצין עיסותהם והיו מותרים. ועכ"ז נקראו גם אותם העיסות משארות ודוק היטב)
האם אין זה ענין הלישה ועריכתה ופעולות הטבע הנראות בה לעין כל?

הסוחר

קנ"א הסוחר

כן הוא כדקדוק עלום, ולו היותם בזמן המלך שלמה היה ממנה אתכם מגדולי אופיו ומשקיו.
אבל איך ע"י ידיעה זאת תשימו לפני בירור הדברים ?

קנ"ב החכמים

פלא עלום! באמת ובתמים. הרי הגענו לענינים הנסתרים שבלומח. ועדין אין אתה מתעורר זה כולו חדש בטבע פקחותך! ונברר לך הדברים. הנה ראינו בלומח שיש לו טבע נסתר והוא נגלה לעין כל, שאם תתן מעט שאור בעיסה גדולה אחר עבור זמן מה נראים בה קומנים שלמים מב' ההרכבות, והיינו. תראה גדלות העיסה וכמותה שהוא שיעור הקמח. ותראה כח השאור מתפשט בכל העיסה וגבותיה מלאות עינים כאלו כולה כמות שהיא חזרה שאור. האם אין זה מפלאות הטבע ומסתריו ?

קנ"ג הסוחר

כן הוא באמת. אבל לרוב יושנו ורוב מלואותו נעשה הענין כבן בית ממש שאין אנו מדקדקים עליו באיך? ובמה? כאשר קרה לכל מסתרי הטבע הגלוים והידועים. אבל עדין לא מצאתי כדמות ענין זה ממש במדבר.

קנ"ד החכמים

ממש ממש ודאי שלא נוכל למצוא אחרי שהטבעים הם שונים, אבל קרוב לו במאד ודאי שנמצאנו כי נדרשנו, והוא הסגולה הנמצאת בכח הבנים שאנו רואים בהם הדמיונות האמתיים שדומים גם אל אביהם גם אל אמם. כדמות השאור והעיסה ממש. שהנה זרע האב, הוא השאור שהאדם משליך ברחם אשתו, היא העיסה אשר הוכיח ה' כי ממנה חומר הולד והוא העור והבשר כדמיון הקמח בעיסה, וכמו שהשאור בכחו הגדול מהפך כל העיסה אל צורתו בכחותיו הנפשיות והחדות אשר בו, כן זרע האיש שהוא דמיון השאור מהוה העצמות והגידים וממלא המוח שבראשו שהם מקור כל הגידים, ומהפך כל החומר שנותנת האשה אל כחותיו הצוריות והנפשיות אשר מקורם הגידים ושורשם במוח. ולזה דומה הבן אל אביו יותר מאמו עם כל החומר שנותנת אמו, וטעם הדברים. כי אחרי שזרע האיש הוא כמו השאור דבר המעמיד ויש בו כח לחמע כמה עיסות ומהפכם אל טבעו, לזה דומה הבן אל האב בגוו ובכח ובחכמה ובשנים שבכל הדברים האלו הם תחת הכחות הצוריות והנפשיות שמקורם בעצמות ובגידים ששורשם במוח המתהווים מהשאור הוא זרע האב, ועל זה משפחת האב קרויה משפחה ועל זה בשם אחים הם מן האב דוקא. יען וביען כי הדמיון האמיתי אל האדם באשר הוא אדם. הוא בכחות הצוריות והנפשיות לא בחומריות אשר הם החלק היותר עכור והוא נפעל ולא פועל וכמובן הפשוט. והעיקרא הדמיון וההשואה לא יפול בחומר ההיולי המתלבש מערומיו או המתהפך בצורותיו. כי אם בצורה, וכיון שהאחים בני אב אחד מכח אחד נוצרו אשר ממנו ינקו כל כחותיהם הצוריות והנפשיות. לזה שייך שפיר ביניהם הדמיון וההשואה העצמית. ולהם באחד ראוי לתארם בשם אחים כי הם אחים בטבע אפי' שהם מחומרים מוחלקים ר"ל מאמות מוחלפות בכל אחי יוסף בני יעקב אחרי שהדמיון וההשואה לא שייך כ"א בצוריות ובנפשיות ובשו דמיון אחים בני איש אחד עולה יפה יפה. ולזה דוק ותשכח הסוחר האוהב החכמה ומתעלם בה! כי השם הנאות ובמעט העצמיו השייך לזרע האב הנותן כח לעשות החיל הזה ברחם אשתו אינו אלא שאור שהוא השם העצמי שיש לאותו סוד נסתר שבלומח המחמע כמה עיסות. כי תאר אב אינו שייך כי אם אחרי באת לאויר העולם הבנים בניו, אז ודאי ראוי לתוארו אב. אשר בו כפרק בניו עומדים עליו מימינו ומשמאלו סביב לשולחנו כפועל. כאילן הזה עודינו באבו שענפיו המרובים יסובבוהו מכל צד ופינה אבל כשאנו רוצים להוציא מן הכח אל הפועל ולבאר אותו כח עצמי שבאב הרואה ואינו נראה, המתערב עם חומר האשה ומהפכו אל טבעו ואל צורתו ותכניתו, אין לנו ברעים לנתר בהם על הארץ ר"ל אין לנו אופן לתאר לו שם ותאר עצמי אם לא תאר השאור שבעיסה ובאמור ומדובר

שאוק

שאין סוד וכח מסודו וכחות הטבע והוא נגלה וידוע לכל רואה מרוב יושנו והתמידתו ודאי היה שיתואר כח הדק הזה שבלב "שאור, אלא כדי שלא נתנה בין שאור שבעיסה לשאור שבאשה נתארהו "שאר, והוא מגזרת סגולת השאור המגלא כמין הלימה "לא נופל דבר הידוע לכל

קנ״ה הסוחר

רבותי! תנו לי רשות לבא אחריכם ביהודה ועוד לקרא. כי מרוב חשקי בהמלאה האמיתית הזאת אשר לא שמעתה אזן מעולם. השקט לא אוכל. והוא כי יש לי כדמית ראיה להדבר המתחדש הזה שהרי אמרו בקידושין דע״א כל הארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל ופרש״י "בעיסה שהיא מעורבת, וכן אמרו ביבמות אלמנת עיסה היו מבורר הדיון הנשגב לדמות עירוב זרע האדם ומשפחותיו לעיסה המעורבת יפה יפה עד שאינו ניכר עוד הקמח לבד והשאור לבד. וכן אם נתערבו זרע הפסולים לבא בקהל בתוך המשפחות הרי הם בעיסה מעורבת

קנ״ו החכמים

חן חן הסוחר! ואין ספק שהיא ראיה הגונה לאמר ונתחזק עם רעיוננו האמתי הזה פי׳ של רש״י ז״ל, ופי׳ של תנא מיוחדת שהביא רש״י שם שפי׳ עיסה ר״ל "פסולת ענבים שנשארו, כאשר דרכו מעיקרו, אבל תמהים אנו עליך האפילוסופי הבקי במקראות! איך לא סייעת אותנו סיוע גם כן מתם לעיקר הרעיון הנשגב בתואר שאר שהוא שייך דוקא על זרע האב. ממקרא מלא בישעיה (י״ד י״ז) והכרתי לבבל שם, ושאר, ונין, ונכד, ?

קנ״ז הסוחר

ומאי שנא פסוק זה מיתר הפסוקים הכתוב בהם שאר "שארו הקרוב, "שאר אביך, "שאר אמך, "שארה הנה, ובאמת שכן פי׳ רש״י ורד״ק על פסוק זה של ישעיה ועל כלם סוף דבר הכל נשמע לפי הביאור הנחמד שלכם שר״ל שבודם שאר כא יבא משאור שבתוך השאור המתערב בעיסה כן הם כל המשפחות שהם בשאר בשר מפני שמתערב זרע האיש עם חומר האשה. ובפועל זה לבד ר״ל בהיותם לבשר אחד גם בלא הולדת בנים נקראת אשתו שארו יען כבר התערבו זרעו עם זרעה ודמים בדמים נגעו כמ״ש רז״ל, שארו זו אשתו, כ״ש אם כבר העירוב הזה יבא לפועל אז ודאי הוא שאר גמור כמו אחות אביו ואחות אמו. ר״ל האחיות שהם עם אביו ואמו הם שאר ועירוב עיסה אחת כי ממקור אחד חוצבו והם זקניו אבי אביו או אבי אמו. ובאמת שהם ממש ערות אשה ובתה שהם עיסה מעורבת מאביהם הזקן שבזו של זקן בבתו ובת בתו כבת בתו. וכן על זה הדרך שארו הקרוב לענין ירושה, ואע״פ שלענין ערוה אין לנו אלא ערוות דד״ת ודר״ס ותו לא עכ״פ לענין ירושה אנו מביטים אל אותו שאר שמקורו השאור שהוא זרע האב אבי כל אותה משפחה אבי׳ רחוקים כמה דורות והדברים מבוררים. ואחר שכן מה יתרון בפסוק של ישעיה זה מאשר הפסוקים?

קנ״ח החכמים

הסרון הודעתינו שלא בזהירות במגעך גרם לך הסוחר! שלא ירדת לעומק ותוקף ראיותנו מפסוק זה ולא מזולתו, וכדי לברר הדברים בעינינו תן לנו רשות להרחיב הענין קצת ·

קנ״ט הסוחר

הרחב פיך ואמלאהו אמר דוד! ומי יתן ואשמע כאלה רבות? ומי יתן בספר ויוחקו? כי אם הדברים יהיו מעין דוגמא של מעלה הזו ודאי ראוי להטות אזני עליהם בכל כחי.

ק״ס החכמים

הלך חיכות יעלה שלומך! שמע נא בן דומינו! אם תדקדק היטב בפעולות השאור אתה מוצא שלשה פעולות יפות וכרואות, או כמו שתאמר שלשה סגולות גלויות וידועות. הא׳ שום לו כח המתערב עם העיסה יפה יפה, הב׳ שלאחר שמתערב אלא שמהפך לטבעו כל הקמח המתערבת עמו. הג׳ שאחר שכבר התערב ונעשית חמץ גמור מניחים מעט מהעיסה הזאת ותחזור שאור כדי לחמע בו עיסות אחרות וכן על זה הדרך מימות אדם הראשון ועד עתה. ומג׳ פעולות האלה שבשאור נכנה שרש שאר והיה לג׳ שרשים, כנגד שלשה רעיונים שקנה שבלשון מג׳ פעולות —

שבשאור, הנה כנגד רעיון הנולד לנו מגוף השאור כמה שמניחים אותו לקיום כדי לחמץ עיסות אחרות ממנו נכנה שורש שאר "לשום שארית" וכל הנגזר ממנו שהוא כאשר יאמר האומר, נשאר דבר זה כענין שאור שמשיירים ממנו לחמץ בו עיסות אחרות כן נשאר דבר זה לקיום המין עצמו או לקיום אחרים. ודוק ותשכח שכל שארית שבמקרא שפי' שיור ר"ל שיור לקיום. שאם אינו לקיום על הרוב יקרא מותר לא שאר כי מה שהוא דבר נותר אין בו צורך לא לעכשיו ולא לאחר זמן או אינו ראוי מצד עצמו. או מצד מי שיותר אליו אותו מלאכות. ודבר אשר נאמר בו שאר ושארית וכדומה. יש בו צורך או לקיים עצמו או לקיים בו אחרים, וגם מקרא כתוב האומר "ותשובותיכם נשאר מעל" הוא רעיון שירוי כאלו יאמר. שתשובותכם כל כך היא שקרית וכוזבית עד שלא הועילה להוציא מן המחשבה אל הפועל אלא כדי שתהיה שארית וקיום לשקר, ר"ל שממנה ילמדו לשקר אחרים. או יפורש כמ"ש רד"ק באחרונה עיין עליו שהוא ענין קורבה ושאר בשר אל השקר. כלל העולה. שהשיור שהוא לקיום ולשום שארית באיזה אופן שיהיה קנה שם השאור ונקרא שאר מפני אותו הפועל, שבו שמניחים אותו לקיום, כזה כן זה. וכנגד רעיון הנולד לנו מסגולת השאור הב' שיש לו כח להתערב ולהפך המתערב עמו אל טבעו, נכנה שורש שאר ג"כ אל הבשר שיש לו כח להתערב עם המזון ולהפך את המזון לבשר, וכן המזון עצמו מפני כח המתערב שבו ושנכנס בתמורת הניתך שבבשר, קנה שם ותואר שאר ועל זה גם האיש והאשה אחרי דרמים יגעו ויהיו לבשר אחד ע"ז ג"כ נקראו שאר בשר "שארו זו אשתו" וכנגד שלשה סגולות כולם כאחד שבשאור שנשאר לקיום, ושמתערב עם הקמח ושמהפכה לטבעו נכנה שורש שאר אל זרע האב שבו נמצאים כל ג' כחות שבשאור הנז"ל אין נגרע, הא'. שזרע האב הוא המשייר שם ושארית בארץ, הב' שהוא מתערב עם חומר אשתו, הג'. שהוא מהפך החומר ההוא אל טבעו בכל כחותיו הגופיות והנפשיות, וע"ז ידמה הבן לאב באותם הדברים הנזכרים וכאשר הארכנו לעיל. וע"ז תמצא שעיקר שורש שאר נכנה על זרע האב דוקא יען שבו יושלמו לנו כל הג' רעיונים אשר קנה שכלינו מסגולת השאור. וע"ז כל מין קורבה דאתי מכח אותו שאור או כמו שתאמר אותו זרע אבי המשפחה נקרא שאר, כמו ערות אחות אביו ואחות אמו הם שאר אחד שכולם נולדו מאותו שאור והם זקניו או אבי אביו או אבי אמו, וכן ערות אשה ובתה שארה הנה שבת האב כבתו ובת אמו כבת בתו.

קס"א

הסוהר

אחר שבנותיכם הרבתני לשאול מאיתי רשות להרחיב הדברים גם אני אחלץ חושים לעמוד על חקר איזה דברים כדי שהענין יתרחב ויתבאר יותר. ואומר. שאם כדבריכם דשורש שאר בקורבה לא נכנה כי אם על זרע האב ואצאיו והם העריות. אם כן למה אמר קרא בתחילת פרשת העריות "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה" שלפי פשט דבריכם שארו סתם — שהוא השאור ממש — הוא על האב ממש. שאר בשר. הוא על זרע האב שר"ל בשר שנולד מאותו שאר שנולד הוא עצמו. כמו "אך עצמי ובשרי אתה" שיעקב נולד משאר רבקה שילדת משאר אחד עם לבן. א"כ הוברר בממש ששאר בשר הכתוב בריש הפרשה על הבשר שנולד משאר אב אחד. ואלו בפרטן אתה מוצא ד' עריות שאינן שאר בשר על דרך זה, ר"ל שאינן זרע האב אשר ממנו נולד הבועל הוא והם. א'. ערות אשת אביו, ב'. ערות אשת אחי אביו, ג'. ערות כלתו, ד'. ערות אחיו. שכלן אלו הנשים לא מזרע אביו או זקנו הם באים כי הוריהם של אלו הם רחוקים אל הבועל כרחוק מזרח ממערב ועכ"ז נקראו שאר בשר?

קס"ב

החכמים

ואנחנו לא נדע מה נעשה? ומה אופן נבקש להרחיב הדברים יותר ממה שהרחבנום? ולמה לא תדקדק בדברינו הסוהר! שקודם שהגענו לתת כל דמיון השאור בזרע האב לעיל מזה כבר השמענוך שדמיון השאור בכח המתערב שבו עד שיהיה לגוף אחד עם הקמח בדמיון הזה הוא האיש עם האשה שחוזרים לבשר אחד ממש, בכח המתערב אשר בשניהם? וא"כ מצד זה נקרא

לאיש שארו זו אשתו, ולאשה שארה זה בעלה וגם אתה קומת דבר זה משביתך בתוך דבריך וא"כ אשת אביו ואשת אחי אביו ואשת בנו ואשת אחיו כל הנשים הללו התערבו עם שארו ממש והיו לבשר אחד וקנו דין שאר מצד העירוב ולזה דוק ותשכח בכל אלו שלא קראם שאר בשר כי אם בכללות כריש הפרשה שבאמת נקראים שאר בשר אלו מפני שהם באים משאור שבעיסת המשפחה הוא זרע האב. ואלו מפני שהתערבו עם השאר והיו לבשר אחד בעירוב לבד. ובשאתה מגיע לפרטן. אתה מוצא בכל אחד מהם מין טעם בפני עצמו. וכולם ישבו בלבתם להעיד אותנו שאינם אסורים מפני שבאים משאר אחד אלא מפני שהתערב בהם השאור ועל זה תמצא באשת אביו נתינת טעם באומרו. "ערות אביך היא! ר"ל כבר התערבה הערוה זאת והיתה לבשר אחד עם בשר ערות אביך וכן מפרש 'דודתך היא" וכן "אשת בנך היא"! וכן אשת אחיך היא"! והכל יסוב לתת טעם שמה שנקראו שאר בשר הוא מפאת העירוב. ולא מפאת שאור אחד כמו "אחותך היא"! שאר אביך היא"! "שאר אמך היא"! שכל הנשים הללו עם הבועל הם כענפים פורים מאילן אחד ממש והם. גוף אחד.

קס"ג הסוחר

באים הדברים למהר לפרסמם בכל תפוצות ישראל עם חוטי הבשור הם כלי הטעליגראפיאה המחודשים למען ידעו כל ישראל עומק פשטי המקראות הללו וסידורם וישובם מבלי שום דוחק והעקמה בשום אופן. וע"י זה יקראו בקול גדול דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים מה שפי' בת"כ לענין טומאת מת. על פסוק כי אם לשארו הקרוב אליו לאביו וכו' "אין שארו אלא אשתו" וכבר ידענו שכל מקום שכתוב בלשון שלילה כונתו מבוארת שבא להוציאנו מטעות אחד שלא נפרש כן אלא כן. וכן הכא אלו לא כתיב לאביו ולאמו שהם שורש השאור. היה ראוי לפרש שארו זה על אביו ואמו וזרעם אחריהם. כמו אחיו ואחותו ובניו ובנותיו שהם יוצאי חלציו שבאמת על זרע האב נכנה שורש שאר הנגזר משאור ולו משפט הבכורה בתואר זה. אבל אחרי שכבר באו מפורשים במקרא כל אלו א"כ "אין שארו" משורש שאור בכל כחותיו שהוא זרע האב "אלא אשתו" שהוא משורש שאור אבל דוקא מצד העירוב שבו לבד. כמו אומרים אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה וגם אתה מונה ד' עריות שאינם שאר אלא מפאת העירוב ולא מפאת השורש ועכ"ז נכללו בשאר. וכן הכא אין 'שארו' אלא אשתו, ולזה שפיר הביא ראיה מפסוק שאר אביך הנאמר בעריות כלו' כבר התערב שארה בשארו ונעשית שאר אביך ממש. ומה נעלמה חכמת רז"ל להוציא מכלל הקרוב אשתו הארוסה והגרושה שהארוסה עדין לא נעשית שאר. בעירוב וקירוב בשר והגרושה גט כריתות מגזרתו יתבאר כורת כל דבר שבינו לבינה. וכבר היתה הקבלה ממרע"ה ועד עתה ודרשנו אחריה למצוא אותה במקראות ומצאנוה כי דרשנוה ושפתים ישק משיב דברים נכוחים. אלא שדבר אחר עומד לנגדי רבותי ענו התר אשת אח ביבום שאחרי שבאמת דם האשה הזאת התערבה עם ערות אחיו וחזרה שאר לפי משכל אשת אביו ואשת בנו וכדומה איך הותרה לו בשמת אחיו בלא בנים?

קס"ד החכמים

בבקשה ממך הסוחר! שלא תבקש מאתנו דברים שאינם מחוץ המכוון ממש כי צר לנו מאד לעת עתה שאנו במעט בגמר ותכלית כונת שארית הנחלה. כי כל העבר היו הקדמות רמות וכל מה שנראה שילאנו מתשובה. היה נערך אל תכלית הביאור החדש. לא כן במה שאתה שואלנו עם שאמת נאחז בסבך עם הענין שאנו בו וצריך ביאור. אבל הוא ענין בפני עצמו. א"כ הניחהו לעת גמר נקודה זאת שאנו בה (עיין לקמן מסי' קפ"ז והלאה)

קס"ה הסוחר

כבר קיימתי דבר זה מסברתי במה שהיה לי לערער על הכלל החדש שיסדתם בהבדלת שני הנרדפים בשאר ושאור (לעיל סי' ק"ס) כי אמרתי איך אפסיק חוט של חסד המשוך בחדשות אשר אני שומע א"כ גם עתה כדבריכם כן הוא ומן הראוי להניח גם התרת חקירה זאת עם כל המסתעף לה, בגמר הפרק הזה. אבל אחלתי ואוחיל שתעבודו מעוכבם להתעפל לוסר לי כל מעגל בכל אשר אני עתיד לשום

בדור הרע הזה שאנו בו כי ירדנו עד שאול תחתית. צריכים אנו אל חיבור מופלא ורחב כימי אוקיינוס כדי להרס כנגד נעורי חכמה זאת ולהגנה ולחזקה עפ"י הקשי השכל וחכמת הלשון והמדברים. כי הא לנו הכי נוגעו הבדנו. וזו קבלות ובונת חיבור ; וזו משה ו ישראל אשר הקהל בו עזריה חברינו בעל נחלה לישראל הי"ו ה' יזכהו ויזכנו שיוציא מחשבתו לפועל כי הוא דבר נצרך מאד מאד.

קע"ה　　　　הסוחר

כן ואמר ה'! כבר שמעתי שתכלית חיבור הנזכר הזה הוא להפיל חללים חיבור כחכמת הקבלה וכזאת מצוה מן המובחר.

קע"ו　　　　החכמים

לא! לא במלאכתו להתנגד אל היצר הרע כחיבור עלבים הנז' כי הוא שטות גמורה לבנות הכסיל הזה כאולתו. בכבר ילא חבורו החשוך הזה מגלל דברי תורה, ונכנס בדרך בורות ותזכת עבני השכל וע"כ אין ראוי להתעסק בו. אבל עיקר מלאכתו להשוע הלצות גדולות ורחבות ולגלות יסודי התורה והלכות דעות בראיות מופתיות כמופתי ההנדסה והתשבורת להוכיח שהדברים כן הם ובכל הלצה ובאר מקלוע אחר ממקלועות התורה בכתב ובע"פ עד שצדוקים יודו בו. או כמ"ש הגאון רפאפורט הי"ו בהם. מתו על נחלה לישראל "עד כי הם לברם ושפוקי לאר ות לכל קורא כצרך. גם מחכמי העמים בירור הדין הנכון". וכזאת הוא מצוה מן המובחר לדרוש ולתור קבלת חז"ל בפשטי המקראות. וכבר כתבו' נחלה לישראל הביא ראיות גדולות לזה. וגם פה נוסיף כי הרי הרמב"ם פ"ג מה' נדרים ה"ח כתב וז"ל. כשאתה מתבונן בכתוב תמצא שהדברים מראין כמו שקבלו חכמים מפי השמועה שהרי אומר וכו' ע"יש א"כ מצוה גדולה בדור הזה להשתדל לבאר כן כל התורה כולה.

קע"ז　　　　הסוחר

את היא הדרך הכבושה אשר אין למעלה הימנה ה' יזכנו לראות בנחמת תורתינו עפ"י חיבור כאופן זה. חזקו ואמצו רבותי! לבאר לנו לפתות ענין זה עפ"י המשכל האמור ותקח נפשי שמן מנהו.

קע"ח　　　　החכמים

אחרי שהוברר הדבר בירור שאין אחריו כמוהו בזה הוא הדרך שדרכו חכמי הבייותא והתלמוד ר"ל לדרוש ולחקור ולחפש אותה קבלה בפירוש משפטי התורה וחקיה ודינה זה אחר זה, בעומק פשטי המקראות וידרשוה ומלאוה. מה תאמר הסוחר באייך, יגיע נחת רוח ושמחה של מצוה לאותו המגלה הקבלה בפשטי המקראות. או לא?

קע"ט　　　　הסוחר

ודאי וברור שיגיע לו שמחה שלימה ועוז וחדוה. וכל ימי אותו עני המוצא האבידה הזאת יגיל ושמח כמוצא שלל רב ולעולם המציאה הזאת בין עיניו והבוכה עליו בבבת עינו ולא כדרך נומא וכבר נשאלה שאלה זו אל חוקרי טבעי המדבר והנהגת חייו בכל ימי הבלו לחקור ולחקוק על מכב העני כי ועטוף ובכל ימיו רעים ומכאובים. אימתי יגיע זמנו לומר שירה ולנוח מעצבו ומרגזו ומעונו ורוב העבודה? כי כל התמשה הקולות של שמחה. הכסף ועונה את הכל. ואם אפס כסף. איך יגיל וישמח העני? והשיבו בחכמה "כי זמן שמחתו הוא אלא אם אבד אבידה ומצאה, וחוץ מזמן זה כל ימי עני רעים" כן נמי אנו בעוניותינו שאחרי אבין מולדתינו אבדנו חכמת לשוננו. אם אנו מוצאים הקבלה שבידינו מבוררת בחכמת עומק פשטי המקראות. הא ודאי חביבה עלינו מציאה זאת מכל הון יקר ונעים. והעניות הזה כבר התחיל מזמן התנאים הבאים אחרי רבינו הקדוש כאשר השמעתם לי רבותי! ההיא דאמר שמואל ביבמות דכ"ב אנו בעניותינו צריכא גם מספק.

ק"פ　　　　החכמים

הרי שלך לפניך הסוחר! הרי כל רצונך האמתיים אלו מבוררים בריש פ' וש טחנין בקל קרנא שאחרי

שאחרי שהמשנה הפך סדר טבעו של עולם וקתני ואלו נוחלין ומנחילין האב את הבנים וכו' ע"ז יפה הקשו בגמרא שני קושיות חזקות א'. שהיא הפך טבעו של עולם. כי מעטים המה האבות היורשים את הבנים. ועוד דאתחילו בשורבנותא לא מתחילין וע"ז השיב ימילתא דאתיא מדרשא חביבה ליה לתנא יותר מכל אלו הדקדוקי עניות וסידור הענינים. ר"ל אחרי שהקבלה היתה בידם שאם לא כשה' ודע למורים או כמו שאמר מסובב מבעל הנכסים. חוזרים הנכסים אל סיבת בעליהם והוא האב וקבלה זו אינו מבוארת בכתובים לפי מרוצת הלמדן, אלא היא מוצאת אחרי העיון והחקירה והדרישה בעומק פשטן של דברים. על כן ודאי חביבה ליה מציאה טובה זאת מכל אילו דקדוק הלשון, וחששת התחלתו בשורבנות, כי אחרי שמלאה קבלתו הנאמנה מפורשת בעומק פשט המקראות ראוי והגון לנקוטה ראשית דבריו כלימר. הוא דהוריאה גמור ובלם. ובאמת אין לך שמחה גדולה מזאת להסיר כל המסבים והמקטרגים מעל קבלתו הנאמנה וע"ז תכף תלמודא נטפל לבאר הדרשה ואת הדין הטב ושאל מאי דרשה ר"ל מהיכן מקור דרש התנא ותר אחרי הקבלה הזאת שהאב יורש כי מלאה והביא. דתניא "שארו זה האב" ר"ל שאחרי שבסוף הפרשה יאמר שהקפיד הכתוב כשאין לו אחים למת ולא אחים לאביו שנותן הירושה לשארו א"כ היכרת הדבר למפרע שכל מה שנגד אומר הכתוב עד עכשיו לתתה לאחיו או לאחי אביו לא מתורת קרוב דעת שבין המת ואחיו הוא אלא מתורת זה גמירה שיש לאחי הוירש בגוף הנכסים. ורמז זה דקדק הכתוב שלעולם לא נזכר כי אם לאותו קרוב שהוא עם המת כאשר בשר ר"ל שגופיהם הם כענין אחד שהתפשטה מאחר אחד היא אבי המשפחה הה"א הא לאו הכי מה לו ולשארו הקרוב גם דור עשרי' ומה קירוב דעת יש בין המת ובין הזו' אבל אם תאמר שענין הירושה היא בא מכח נכסי המורים מפני שאבי אביהם או זקן זקנם של המת והוא הוא היה סיבה להיות ניף המורים. היא בעל הנכסים, כנ"ל. וממילא היה סבה מקדמת לנכסים נפיהו. א"כ ממילא אותו הירש שהיא שארו שהיא מסובב מאותה סיבה המקדמת (אביהם וזקן של שניהם) הרי היא כגוף אותה הסיבה עצמה והרי הוא זוכה בגוף הנכסים, כי כל מה כנו את סיבתו בו. ואחר שגלה כוונו בירור דבר זה בשתא כאלו הגמים שמאומרו הכתוב "ונתתם את נחלתו לשארו, גלה דעתו והקפיד שהירושה תנתן למי שהיא שאר בשר א"כ כ"ש וק"ו שאם אביו קיים שהיא הראשון לבן זה והוא היא הסיבה מקדמת לנכסים ההם כי לו והוא משפט הירושה שהרי שארו הכתוב בפרשה דוגמת בירושה היא מצבם זה ולא אחר. ר"ל שבת אותו שאי הוא כאלו האב קיים כ"ש אם הוא בעצם קיים ודאי שקודם לכל יוצאי ירכו שהרי כל יוצאי ירכו מכח שאור שלו המעורב בין המת ואחי הוא שהם יורשים כ"ש אם היא קיים. ולזה החליטה הברייתא "שארו זה האב" ר"ל דאחר דהגיע הכתוב להקפיד שינתן הירושה לשארו. א"כ הראשון שאתאר הוא שייך בעצם לו הוא האב וע"כ האב אם הוא קיים קודם לכל יוצאי ירכו. ועוד"א "מלמד שהאב קודם לאחין" ולא פירש הכתוב ירושת האב להיות מפני הב' טעמים מספיקים הכתובים בנחלה לישראל עמיר כ"א ועמוד כ"ב עיין עליהם שהטעם הא'. כי דרך ב"נה ידבר כמ"ש הרמב"ן והטעם הב', שאינו דרך הגיוני בזוה אופן כיעו"ש הטעם המשובח והאמיתי הזה. ואחר דהתברר לסתמא דתלמודא איך תנא דברייתא יפה דרש ואתר קבלתינו הנאמנה, שהאב יורש את בנו, בעומק פשטי המקראות ומלאה ואין דרך לנטות ימין ושמאל. כי בזמנת הא"כ היא הקודם בירושת בנו מפני היותו סיבה מקדמת לגוף הנכסים, ולא הוזכר בתורה מפני הב' הטעמים הנז"ל ואין צורך לכופלם, ע"ז נתקשה עכשיו. דאחר דאתברר דאם מתה הסיבה מגעת לנכסים שיחזרו הנכסים אל סיבתם המקדמת והוא האב. והכתוב לא ביארו מהטעמים הנזכרים אם כן נאמר שאם האב קיים יהיה קודם לזרע המת בעל הנכסים, שהכל מחויב שיחזרו הנכסים אל סיבתם אם מגעת ואם מקדמת לעולם לא על המסובבים, שבת סיבה הראשונה בנכסים ולא בח המסובבים מהסיבה בנכסים וגם זה הר"ביים. כי הנו מצערים כי אלו לא היה ולמק סי"ה מקדמת לא היה ועקב סיבה מגעת בעולם וממילא לא היו גם נכסים אלו בעולם. הכל לא יוכל לעמר במקובב, והוא ראובן בן יעקב, הלו לא היה ראובן בעולם

לא היו נכסים אלו בעולם וע"כ הדין נותן שמטעם זה האב של המת יקדים בירושת בנו לבן המת ר"ל יצחק יהיה קודם לראובן בירושת יעקב וזהו עיקר הקושיא "יכול יהא האב קודם לבן" ודוק היטב הסוחר

קפ"א

הסוחר

דקדקתי היטב הקושיא והיא כמין חומר בנויה על קו השיקול הדעת, ובאמיתות הבונה הזאת אחרי המחו"ר נתגלה קושית התוס' שהקשו שא"כ דהאב קודם לבן ובת א"כ לא ירשו בן ובת ואח לעולם שהרי האב יורשו בקבר וכן על זה הדרך הנחלה ממשמשת עד ראובן א"ד עי"ש שת"י דחיק ואתי מרחיק. ולפי דבריכם ליכא ריח קושיא. דכשהאב קיים הרי הסיבה מקדמת קיימת ולו משפט הזכיה בנכסים מפני שהוא סיבתם המקדמת. אבל אם כבר מת הרי מתו הסיבה מגעת שהיה בעל הנכסים. והסיבה מקדמת שהוא אבי בעל הנכסים. והרי לפנינו המסובבים מהסיבה מגעת והם בני המת. ומסובבים מהסיבה מקדמת והם אחיו שהם בני אבי המת. וכיון שהגענו למסובבים הא ודאי בני המת שהם מסובבים מהסיבה מגעת קודמין למסובבים מהסיבה מקדמת וכן אם אבי אביהם חי שהוא סיבה מקדמת שנית היא חלישה וקלושה לגבי כח המסובב שהוא זרע המת בעל הנכסים ובפרט שהוא דבר רחוק שימצא חי אבי אבי אביהם של זרע המת.

קפ"ב

החכמים

חזק ואמץ לבך! שמחתנו! שאתה יורד לעומק דברינו ואתה מישר כל מעגל עפ"י הנחתינו. ויפה תרצת קושית התוס' שהוא בנויה על יורש בקבר. וענין יורש בקבר כבר מבואר בנחלה לישראל שר"ל שהמסובבים ממנו נכנסים במקומו כאלו הוא חי וכיון שהגענו לתת הירושה למסובבים א"כ יותר ראוי לתתו למי שהם מסובבים מהסיבה מגעת שהוא זרע המת עד סוף כל הדורות מתתו למסובבים מהסיבה מקדמת שהם זרע אבי המת. והפריון במטוייה לך ידידינו הסוחר! ובכא אל תירוץ בתמה דתלמודא. והיינו שבאמת סתמא דתלמודא. לא מצא מענה להשיב מאד זה למצוא דרך שיקדים זרע המת לאב. שבאמת לפי משפט השכל היא סברה ישרה שהאב יאמר להשופט המנחיל אני אב לכולם לנכסים ולזרע ואני שליט בהם לעשות בהם כרצוני כי כחי ועוצם ידי עשה את החיל הזה וא"כ לו המוס.

קפ"ג

הסוחר

באמת חקירה משפטית היא זאת. א"כ שכלי אומר לי בכל כחו ויהיה כן?

קפ"ד

החכמים

גם זה אי אפשר שהרי הקבלה היתה קודם שהאב יורש במקום שאין זרע למת. וכל כונתינו למצוא שפשטי המקראות לא יגרו אל הקבלה הנאמנה וע"ז השיב קת"ד ת"ל "הקרוב" "קרוב קרוב קודם" הכונה כיון שכבר הוברר הדבר שאנו מחפשים אחר שארו שהוא האב וזרעו מה ת"ל הקרוב? היש קרוב יותר מהאב שהוא כשאור ממש אל העיסה? וא"כ ממה שדקדק הכתוב אחר אומרו שארו שהוא האב להוסיף ולומר הקרוב נמצא דהגיד לך שיש קרוב יותר מהאב ומאן הוא? אם לא המת גופיה שאדם קרוב אצל עצמו. וכיון שבנו נכנס במקום אביו ליעדה ולשדה אחוזה א"כ אנו רואים ענינים בגוף הבן כאלו גוף אביו קיים מה שאין אנו רואים באביו הזקן כל זה. א"כ ממילא הרי כאלו בעל הנכסים קיים ואין לך קרוב ממנו ובודאי שהוא קודם לאביו של מת שהוא זקן היורש. ובזה נתקיימה הקבלה שאביו יורש אם אין למת בנים מטעם שהוא סבה מקדמת. והטעם שהבן יורש אינו מפאת שהוא מסובב, אלא מטעם שהוא נקרא שארו הקרוב אל המת בעבור כי נכנס במקומו של מת ממש לכמה דברים, ואחר שנתגלה לקת"ד טעם זה שמפני הבן נקרא שארו הקרוב יותר מאביו של מת מטעם שהוא נכנס במקומו, ע"ז נתעורר שאם הגעת לטעם זה אדרבא ראוי לקרות לאח שארו הקרוב יותר מבנו שעכ"פ הוא נכנס תחת אחיו ליבום כאלו הוא שאר אחד עם שאר אחיו זו אשתו מה שאין כן הבן שלא יגיע עד שיעור זה ולזה הקשה בכח ובלשון "אדרבא" שבאמת אם הגענו להחשיב שארו הקרוב מטעם שנכנס

במקום

במקום המת. אין לך נכנס במקום המת ומתערב אחר באחר כמו ענין היבום וע"ז הוציא עצותו באומרו. "כלום יש יבום אלא במקום שאין בן? הא במקום שיש בן אין יבום, במלא דעקום שיש בן הרי כאלו אחיו קיים ממש ואסור אחיו לבא על אשת אחיו. וזה מופת חותך שזרע המת הוא הקרוב. כי הוא הנכנס במקום המת ממש והרי כאלו קיים בפנינו. ואם הגענו להיות כאלו בעל הנכסים קיים בפנינו א"כ אין לך קרוב אלא עצמו גדול מבעל הנכסים ובודאי קודם אל אביו. אחר זה בת"ד מברר שענין זה ר"ל שבמקום שיש בן אין יבום, הוא העיקרי להחשיבו קרוב גמור וממנו ילא שדה אחוזה וא"כ גם בת כיון דלענין יבום גם כן היא כבן, ע"ז קודמת לנחלה לאבי המת ואחיו, ואחר שהתברר לכת"ד שזרע המת אפי' שהוא מסובב קודם לאבי המת אפי' שהוא סיבה מקדמת. מפני כי הוא באמת הקרוב האמיתי וכאלו הסבה מגעת לפניו. והוא. הזרע קודם גם לאחיו של מת אפי' שהוא נכנס במקום המת ליבם אשת אחיו. ומזה בא"ר לכת"ד עדין קושיא לקבלתינו הנאמנה. דאם אמת ממה שהקפיד הכתוב "לשארו", ילא לנו ירושת האב דאורייתא כי באמת אין שארו אלא האב וכיון שהאב קים, לו משפט הירושה עכ"פ הא כתב רחמנא הקרוב. ובאמת אחיו נכנס במקום המת ליבום ואין לך קרוב גדול מזה. כמו שאמרנו בזרעו אחריו? ולמה א"כ הקבלה בידינו דאב קודם לאחי המת? וויתר נפרש מקרא כפשוטו ר"ל כמו שאנו מפרשים איש כי ימות ובן אין לו ואפי' יש לו אב ניתן נחלתו לבתו מפני כי הוא שארו הקרוב כי מסיבתה אין יבום. כן כמו נאמר ואם אין לו בת ויש לו אב ניתן נחלתו לאחיו מטעם כי הוא הקרוב יען נכנס במקום אחיו ליבם את אשתו. ונאמר כי שארו שהוא האב בלי ספק הוא בשלא יהיו שארים קרובים יותר שהם זרע המת ואחי המת אלו כי בשיבתם לא יש יבום ואלו כי בהעדר הזרע מיבמים וזהו פי' קושית כת"ר "והיאך שארו זה האב מלמד שהאב קודם לאחי האב" מפני שאין להם עם המת כל קורבה כאלו אנו רואים בהם עצם המת לפנינו וע"ז האב בודאי קודם להם בירושת בנו "ויכול האב יקדים לאחים" אעפ"י שאנו רואים בהם לפעמים כל קורבה כאלו גוף המת לפנינו? ת"ל הקרוב, מי שהוא נכנס במקום המת ממש ליבום הוא קודם לאביו של מת. וזהו תוכן הקושיא אבל היא בנויה בחכמה עצומה בדי שיפול האמת מפי המקשן בתוך דבריו. שהרי הוא מודה שהשארו בעצם אינו אלא האב ולו משפט הירושה כשאין זרע למת. וע"ז דקדק הכתוב לומר לשארו כדי שלעולם נבין למי שהיה סיבת בעל הנכסים בשאר בשר. ואלו גם האחים קודמים להביאם בירושת בנו. א"כ למה הכתוב האריך כל כך להשמיענו הדבר הגדול הזה? שהרי זרעו כבר יורש מכל הטעמים הנז"ל וגם אחי המת כבר יורשים מטעם היבום ובדס"ד א"כ כשאמר שאם אין לו אחים שניתן הירושה לאחי אביו אנו יודעים שאם אביו קים שהוא הקודם. דאחי האב דאמר דירתי מכח מאן קא ירתי? ודאי מכח אחיהם שהוא אבי המת. קאי אב ירתי אחי האב? באמת אין הדעת סובלתו. ואחר שכבר מבוררת ירושת האב בכתוב מפני שאמר ונתתם את נחלתו לאחי אביו. א"כ מה כל החרדה הזאת להשמיענו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו לימא ואם אין לו אחים לאביו ונתתם את נחלתו להקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה וכבר היינו יודעים. למי נתן כי משפחת האם אינה קרויה משפחה ומאחי אביו דאמר קרא שתנתן שמעינן! ג"כ דעל זרע אביו או זרע אבי אביו צריך לחפש עד אברהם אבינו וא"כ דקדוק זה לשארו למה? אם לא להשמיענו שעיקר זכות הירושה באין זרע למת כלל תלוי בשאר ולא ביתר קורבות המדומות כמו אחים כאשר דימית! שאין עצם שאר כי אם האב והוא הראשון הקונה שם זה בכל התורה כולה כי שארו בעצם זה האב" וא"כ ודאי שהוא קודם לאחי המת וכקבלתינו הנאמנה. שבאמת יאמר האב לבניו אחי המת אתם באיזה כח תזכו בו או באשתו מכח גזרת חק יבום אם לא מכחי, א"כ אני קודם לכם וכמו שהאריך בנחלה לישראל סוף עמוד י"ו עיש"כ. ועכשיו סתמא דתלמודא נתקשה באומרו "והא קראי לאו הכי כתיבי"? ותי'! "קראי שלא כסדרן כתיבי" הנה כונת הקושיא ותי' הוא ממש בכל אשר באר הדברים בטוב טעם ודעת בנחלה לישראל עמוד כ"א ועמוד כ"ב וכונת הק"ו כך היא! אחרי שבאמת "שארו זה האב" ואין לו מה לומר ע"ז, א"כ היה לו להכתוב לבארו להדיא! ומה

היה

היה חסר המקרא אם יאמר ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאביו ? ומאי דהניחו לבסוף אני אומר דגזרת הכתוב היא שהאחים ואחי האב קודמים לאבי המת הפך הקבלה . ומה נשיב למתעקש נגד הקבלה אם יאמר כך ? לזה משיב בחכמה "קראי שלא כסדרן כתיבי, הכונה כיון שזאת הידיעת לנו שאין פי' שארו בעלם כי אם על האב ראשונה דאין אתה יכול להכחיש לי בזה כי הוא באמת שאר שבעיסה וסיבת בעל הנכסים גמיר ושלם ושהשכל מחייב כן . א"כ לא נשאר לך קושיא אלא למה לא ביארו הכתוב להודיע בראשונה ע"ז אני אומר שמפני הב' הטעמים הכתובים בנחלה לפרש שם כי לא היה לא דרך ברכה ולא דרך הגיון לומר ונתתם את נחלתו לאביו, ואחר שתודה לי בזה. כי הם סברות אמתיות א"כ בהכרח אתה רואה כי קראי הוכרחו להיות נכתבים שלא כסדרן ר"ל שנשמע ענין ירושת האב באחרונה במילת לשארו . כיון שבתחי' לא היה אפשר לבארה מפני ב' הטעמים המספיקים הנ"ל ולשתוק ממנו לא היה אפשר, ע"ז כתבו באחרונה כלומר. מאחר שאתה רואה שבשלא נשאר לא אחים למת ולא אחים לאבי המת אני מקפיד שיבוקש השאר דהיינו זרע אבי המשפחה וממנו נמשך למטה במסובבים ממנו ואם למעלה כמי שהוא סיבת הוויתו מכל זה תבין ותדע שכל שכן אם הוא קיים שהוא הקודם כיון שבכחו אנו משמשים ועולין או משמשים ויורדים. כל שכן שאם הוא חי וקיים שודאי אין למעלה הימנו ואחר שהתברר לך שבאמת בהכרח עלום ואדיר נכתבו קראי שלא כסדרן מבלי המלט איך תוכל להתעקש ולומר דהאחים ואחי האב דהוכי להודיע בקרא הוא מפני כי גזרת הכתוב היא שהם יהיו קודמים בנחלה ולא אבי המת הפך הקבלה הנאמנה גם בלא טעם ושכל מפני שכתב באחרונה ירושת האב ? אחרי דאתה רואה להדיא דיש לו טעמים מספיקים למה הוכרח הכתוב לכתוב הכתובים שלא כסדרן מבלי המלט וא"כ קבלתינו הנאמנה עמדה וגם נלכה דהאב קודם לכל ואלו ירבו וכל שכן לאחיו והוא ברור כשמש שאין כל מתעקש יוכל לפרש עומק פשטי המקראות נגד קבלתינו הנאמנה שלא תשכח מפינו ומפי זרעינו לעולם ועד .

קפ"ה הסוחר

תבורכו מפי עליון אתם והמחבר נחלה לישראל והשארית הנחלה הזה אשר רפאתם אותי רפואה שלימה מתורפא גדולה שהיתה בלבי מיום שקריתי בבית רבן סוגיא זאת . כשהייתי רואה דברים אלו "קראי שלא כסדרן כתיבי, היו הדברים על לבי כתרי בועי דסמיכי אהדדי כי הייתי אומר אי שמים ! קראי שלא כסדרן כתיבי ? וכי המקראות הם ביד חכמי התלמוד כחומר ביד היוצר ? מחליטים לפרש שארו זה האב, באין אומר השב ועפ"י. יסוד זה עולים ויורדים ומהפכים הדברים ובסכינא חריפא ופסיקו המקראות . ועל הכל פי' של רשב"ם ז"ל יורד ונוקב עד התהום שפי'. דלא דקדק הכתוב כסדרן משום דסמך אמאי דכתב קרוב קודם דהא כתיב אחי האב ואח"ך שאר אב וכש"כ אב קדים להו כדאמרן ביעוש"כ. מאריה דאברהם ! איך יפרש דלא דקדק הכתוב על כסדרן ? ולמה לא ידקדק ? וכי בתשובות נבוכות כאלה נסתום פי המקטרגים ? האם בטענות דחויות כאלה תתחזק קבלתינו ועוד דבריו מרפסן איגרי שאם הקושיא היא אלימתא דגזרת הכתוב היא . גם בלא טעם דאחי האב קודם לאב . איך יתורץ ע"ז דמאחי האב נפקא ? והלא אחר שאמרנו בתלמודא דאחי האב מכח האב אתי עכ"ז הקשינו והא קראי לאו הכי כתיבי ? ור"ל שלעולם אנו רואים בכתוב דאחי האב קודמים בפשטי המקראות . וע"ז אנו אומרים גזרת הכתוב גם בלא טעם כי כן דרך הדוחה הקבלה בטענות לדחותה בקש . איך א"כ נחזור ונעמיד אותה תשובה עצמה גם בלא טעם מחודש ומן הדין לדחות גם אותו קש בטוב טעם ודעת, הכל עם הפירוש הנכון שהשמעתוני רבותי ! בא יבא הענין כמין חומר שמ"ש בגמ' קראי שלא כסדרן כתיבי ר"ל שבהכרח לא היה אופן אחר . וחכמה גדולה ונפלאה יש בסידור המקראות האלו הנראים לפום ריהטא שלא כסדרן. ומה לי להאריך עוד שמי שידקדק בדבריכם רבותי ! ומלא הדברים בהירים כשחקים אלא דדבר אחד נשאר לי לעמוד עליו והוא מ"ש שם בע"ב 'אימא שארו זה האם דכתיב שאר אמך' ? אמר רבא אמר קרא ממשפחתו ודרש אותה משפחת האב קרויה משפחה" וכו' ועי"ש . ובאמת זו שאלה קשה אחר דהתברר מכל

דבריכם

דבריכם והוא האמת הברור. שפירש שאר לא נכנה כי אם על זרע האב שכל ג' סגולות השאור איתנהו ביה ובשאר שבאם אינו אלא דמיון הסגולה האחת והוא כח המתערב ותו לא. א"כ במקום דכתיב בקרא שארו ולא פי' אביו וכו' כאשר פי' בטומאת כהנים, איך נוכל לפרשו על זולת האב וא"כ איך כאן בנחלה היינו יכולים לטעות שהוא על האם ולא על האב. עד שנצטרך למקרא של משפחתו וירש אותה ?

קפ"ד

החכמים

לא ידעתי איך תוך כדי דיבור תשכח הדברים שיצאו מפיך ? חזור אחורי דבריך כ' דברות ותמצא תשובתך כיצאת מפיך שהרי כתבת זותך על רשב"ם הרבתה דברים לאמר. כי כן דרך הדוחה הקבלה בטענות לדחותה בקש וסיימת דבריך באמרך כי צריך לדחות גם אותו קש בטוב טעם מחודש הרי הקושיא ותירוצה באים כאחד בפיך תוך כדי דיבור שכיון שכל כונת התלמיד וע"א הוא להחזיק הקבלה בכל כחו. ע"ז יכנס סתמא דתלמודא במקום היותר מתעקש ויטעון לפרש שארו הכתוב כאן על שאר האם. אפי' דאינו כטיפה מן הים לגבי שאר האב שהוא השאור האמיתי עכ"ז מבקש לדחות בקש כמו שאמרת והוא סותם פי המקטרג בטעם מחודש ומבורר יותר לא יוכל המתעקש לנטות ימין ושמאל. והוא: כהביאו ראיה מקרא דמשפחתו שהוא למשפחתם לבית אבותם ·
זה השבנו לך. להודיעך כח התלמודיים המפולפלים, שיש כח בידם ליקח הדברים מבי ב'
המקשה כמוך. ובהם עצמם יסתימו פיו שבדלת קושייתו. אבל אם תרצה אהובנו הסוחר!
להעמיק בדבר כדרך החידוד האמיתי. תמצא כי יש טעם עצום לנקודה זאת של סתמא דתלמודא באומרו 'מנהי דשארו זו האב, דכתיב שאר אביך הוא! אימא שארו זו האם דכתיב שאר אמך היא? וטעמו מבוארת להקשות בזה האופן. דאחר דהאם היא שאר גמור (ולא שאר בשר שר"ל מש"כ מאותו שאר) דבאמת בזה ומתנועתה בגוף הולד הנולד ממנה. ועם שבאמת השאר הזה, אינו כטיפה מן הים לגבי שאר האב, אחר כל ג' סגולות שבשאור בו ובכ"ז, עכ"פ כנגד זה. האם יותר ודאית. שכל העולם מגידים שאשר בשרה מתוך בטנה ובכתה ובשליתה הוציאתו מבין רגליה לעיני כל העם, על דרך שיש לנו בכל דיני עריות "ולדה כמוה„ שלעולם אנו הולכים אחר האם, גם כחשש ממזרות גם בביאות גוי כנודע ומפורסם, א"כ גם הכא. כיון דבריא לן דולד זה. ממקור אשה זאת חוגב ויש לה בו חלק גדול בשאר. כי מתנה העור והבשר והדם. א"כ נימא דמטעם זה הודאיי דאמו קודמת בירושת בנה לאב עצמו וכ"ש לאחיו ודודו ? זהו תכלית כונת קושית סתמא דתלמודא לחשוב לשאר שמצד האם יותר משאר האב · ולא ביאר טעמו. כי הניחו למעיין שידרשנו כי ימצאנו. כי לא על מגן אמר כגבר חלציו להקשות קושיא זאת גם בלא טעם וסברא. ועל זה רבא מהמחודדים הגדולים שבחכמי התלמוד כנודע. הנה גם הוא כגבור יצא והשיב תשובה נצחת מתוקה על שורשי האמת והמשפט הצודק. והשיב "אמר קרא ממשפחתו וירש אותה משפחת האב קרויה משפחה ומשפחת האם אינה קרויה משפחה שנא' למשפחותם לבית אבותם„ הבינה, כאלו יאמר. שאף אם תמצא לומר שנסגור עינינו אל שאר האב עם ג' סגולות שבו. ונביט אל שאר האם מפני צד ודאות שבה. א"כ אתה מוכרח לפי יסוד זה להפוך לגמרי הירושה אל יורשים אחרים. ואם תעשה כך לא לבד כי תעות המשפט. אלא ג"כ בהילוך הדורות תגשש כעור באפילה. ולא תמצא מנוח אבר יגב שהרי אם תיסד יסוד זה של שאר האם למשמוש ירושה. א"כ הגע עצמך כי מת הבן בלא בנים. ואביו חי הוא וזרעו מאשה אחרת. לפי דבריך אמו יורשתו. ובהכרח במיתת האשה הזאת אם הילד בלא זרע. תחזור ירושתו אל זקנתו, אם אמו. שכך הירושה חוזרת אל שאר האם. כפי דבריך שאתה רוצה לדון אותה יותר משאר האב. וכן ע"ז הדרך אל אם אם זקנתו עד עשרה דורות ולמעלה. ואם כה תאמר. הא"ך! ויהיה כן! וכמו שאנו חוזרים עכשיו הירושה לשאר האב ר"ל לסיבתו המקדמת — כשאין מסובבים ממנו — כן נעשה לשאר האם לא נופל דבר! לזה אמר רבא! דהרי זו דרך מאפילה! שהרי אפי' ביוחסי כהונה אינם נבדקים אלא עד ד' אמהות לאחור ותו לא (קידושין דע"ו ב') ולמה זה? אם לא דלמעלה מד' דורות אבד כל זכר להנה! וגם זה למה? אם לא מפני כי

טבעו

טבעו של עולם הוטבע לקרות משפחת האב משפחה. ולא למשפחת האם משפחה מקודם מתן תורה (ואין ספק כי קול המון כקול שדי! דקרו למשפחת האב משפחה. מפני דשאר של האב. הוא הנותן כח לעשות חיל בשלשה סגולות שבו וכנ"ז) ואחר שכן הוטבע כטבעו של עולם א"כ שפיר גזרת חכמתו יתברך לתת הירושה אל שאר האב ולא אל שאר האם. דכיון דמשפחת האב קרויה משפחה בפה כל העולם. אם הגע עצמך כי אתה מוכרח לעלות, והירושה כודך עבר דורות לאחור כדי להנחילה לזרע האב הוא שארו הקרוב תוכל למצוא אלף עדים שיעידו לך מי הוא שארו הקרוב מעשרה דורות לאחור ולמטה. עד הגיעך לבעל הנכסים הערירי. לא כן אם תגזור חכמתו יתברך להנחיל לשאר האם עפ"י יסוד הנחלה הנז"ל. אם קרה המקרה שאתה מוכרח לעלות למעלה מד' דורות תגשש כעור ולא תמצא לא זכר ולא שארית. אחרי כי אין משפחת האם משפחה וז"א "אמר קרא ממשפחתו וירש אותה", כלומר הוכרח הכתוב להנחיל הירושה למשפחה, יען מה? יען בפה כל "משפחת האב קרויה משפחה, משפחת האם אינה קרויה משפחה", ואחר שכן מה בלע להביט אל שאר האם שלמתוך הוא יותר ודאי, אחרי דאין ובלום למצוא אותם למעלה מד' אמהות. א"כ נמצא דלכל אפוא ניתן התורה ברצונו להנחיל הנכסים למי שהוא סיבתם המקדמת אפי' עד עשרה דורות ומעלה מפני הזכות שיש לו בהם. הוכרח ליסדו על שאר האב יען שבלאו הכי משבת ימי בראשית כל בני תבל כך גזרו לחשוב משפחת אב משפחה ולא משפחת האם? ומה בלע כי נגזור שאר האם ולא נמנאנו כי אם עד ד' אמהות? וזה חד מהטעיות הגדולות שבחוקי. ג'וסטיניאנו להנחיל לאמו נכסי בנה! וכזה עלה ביאור כל הסוגיא כמין חומר בדרך פשוט ומקובל על השכל. ומיושר על עומק פשטי המקראות. ומכוון הדק היטב לעיקר ההלכה שפסקו אותה כל הפוסקים מבלי שישתנה הדין כל עיקר. ועלה בידינו חלק אחד מאורשי לא"ק שמדמה החי והמדבר אל סגולה כפלאה הנסתרת שבצומח והוא ענין השאור שממנו נבנה שורש שאר בג' חלקיו. ואחר שיצאנו ידי חובתינו בכל האמור בדר אתה הסוחר! החלק הג' מאורשי הלבון נקרא חלק אלו"ד ממעל. בו הגיע זמנך לומר שורה. כי החלק הב' אין לנו עסק בו כל עיקר!

קפ"ז הסוחר

הריני לקיים נופך ספיר גזרתכם אבל לא אוכל לעבור ולבא של המכוון בביאור החלק הג' מאורשי הלבון הנקרא חלק אלו"ד ממעל אם לא שיתברר לי כל היוצא מפיכם דבר קטון ודבר גדול כשמש בחצי השמים. עם כי לא אוכל להכחיש את המוחש שכל מה שבררתם יפה ויפה ענין הנחלה איך תלויה בשאר שהוא השאור שבעיסה ויוצא מכל ענין העריות וכל הדברים הנחמדים שיצאו מפי קדושים כמוכם הכל התברר לי יפה יפה. ומרוחק אני מלהחניף למעלתכם אחליט ואומר. כי הם דברי אלקים חיים כניתנתן מסיני. אבל אמרתי ואומר לא אוכל לעבור ולבא אל המכוון כי שנים שלשה דברים. כשארו אלו כלמות ולא סדרים ואני מבקש ממעלתכם שתתירו לבני כל הקשרים האדוקים אשר אני אבררם לפניכם אחד אל אחד. ומדעתי כי טוב וישר הדבר שלא לערבב הדברים כי אם בזאת שעל כל מקטע בפני עצמו יבא דבר תשובתכם ואדעה אותו ואם התיישר לי כל מעגל במקטוע הא'. אבא אל השני וכן אל השלישי וכן בכל אשר יבא אחרי המקטועות האלה.

קפ"ח החכמים

אל ה' ויאר לנו למצוא תשובות נכוחות כאר"ש נכוחות על כל אשר יקשה ממך. ואין ספק כי הפרט הראשון הרבוץ באריו על חלל לבך הסוחר! הוא. ענין התר אשת אח ביבום שהקשית עצמך לדעת איך יבמה הותרה לאחיו אחרי שחזרה שאר גמור בהתערב דמה ודם זרעיותיה עם ערות אחיו לפי משכל הדברים שהשתנוך בכל הקודם (עיין מסו' קנ"ז עד קס"ג) ועדיין תרועת תמיהתך מקשקשת באזנינו

קפ"ט הסוחר

אמת עדיין דמי בקרבי מעלה עשן כנגדו למצוא תשובה מספקת או מכרחת שכן צריך הדבר להיות.

ק"ץ החכמים

הזכרתנו הסיתו! מאמר אמיתי בכל פינות חלקיו שיצא מפי פילוסוף אמיתי אשר קידש שם שמים ברבים

בדברים הוא הרב רבי פרופיט דוראן ז"ל בעל המחבר האגרת הדתיות והפלוסופית הידועה נגד דתם המקראית "אל תהי כאבותיך", שבהקדמתו לחיבורו מעשה אפו"ד הלוכה אשר הוא עדיין בכ"י. חלק דעות חכמי אומתינו המבארים את התורה לג' כתות. וכהגיעו אל הכת הג' — והיא כת בעלי חכמת הקבלה — כתב. "שהם יאמינו כי חכמת התורה היא חכמה מקובלת מהאבות וממשה והנביאים וכל חכמי ישראל זה"ז והיא חכמה כוללת סודות האלהות והמלאכים. וענינים נפלאים באלהו"ת ובטבעיות מתה שהשגתו נמנעת בדרך החקירה. אבל היא חכמה ידועה בקבלה גילה ה' סודו אל עבדיו הנביאים וכו' וכו' והאריך הרבה וסיים וכתב וז"ל. והאמת כי התורה וספרי הנבואה ומאמרי החכמים ז"ל מסכימים מאד עם דעות בעלי הכת הזאת יותר מהסכמתם עם דעות חכמי המחקר, עכ"ל *) הרי שלך לפניך הסוחר! כי חקירתך העצומה אין לה שום הכרע בדרך שכלי ותוריו ותלמודיו כי הם בדרך סוד כמוס ונסתר על כל ענין יבום וחליצה שהוא באמת סוד נסתר ואין לנו כרעים לנתר בהם ולהבין דבר לאשורו. אם לא נכנס לפני ולפנים אל מקום קדש שם ויתגלה לנו כל סתום ונשבע לחמה של תורה ונהיה טובים. וכבר הרמב"ן ז"ל בפירושו על התורה דרך בדרך זו ועיין מוהרלב"ח סוף סי' ח' והדברים ארוכים אין כאן מקומם.

קצ"א הסוחר

ה' יזכנו להיות מסובבי דמטרוניתא ומאותם דעלו ונפקו בהיכלא ובאהבתה נשגה תמיד! אמת. אין לנו דרך בכמה פשטי מקראות להבין אותם אם לא בחכמה זאת שלא תשתכח מפינו ומפי זרעינו. ומי לא יראה הסוד הנכמס הנראה בפשיטות בענין מצות יבום? והוא אומרו הכתוב ביהודה! "בא אל אשת אחיך ויבם אותה והקם זרע לאחיך" וכן בלשון הכתוב ביום צוותו את בני ישראל המצוה הזאת "להקים לאחיו שם בישראל" ואיך עם הילד הנולד מאחיו ברחם אשתו לא ימחה שמו מישראל אחר שכבר מת הוא ובטל מן העולם? ומה לנו ולו אם ימחה שמו? ומה יועיל לזה הענוי המת בלא בנים כי יפגע אחיו בערוה החמורה שהיו זו אשתו? ובאמת כמה טפשים הם הקראים שתלו עיקר טעם היבום בנחלה! ומזה ולא להם שבזמן הגלות שאין לנו נחלת שדה וכרם בוטלה מצוה זאת (עיין במחברת לוון דפ"ו פפ"ד דק"ל) אי שוטים! ומה יענו בענין יהודה שהיו גרים בארץ לא להם ואין נחלת שדה וכרם? ולמה החרשים לא ישמעו קול יהודה אומר אל אונן בנו. "בא אל אשת אחיך ויבם אותה והקם זרע לאחיך", והקמת זרע תלוי מילתא ולא בהעברת נחלה? ואיך משום העברת נחלה יתיר הא-ל ענין ערוה החמורה של שאר בשר וכנז"ל? אין זה אלא שגעון ועורון!

קצ"ב החכמים

שגעון ועורון? שלא כדין אתה מבזה את הקראים בב' חירופין אלו! ויותר נאותים לבני עמך ואקלימך התיבה שתתאר הקראים עורים שבאמת לא ידעו ולא ירצו לידע ולהבין מקרא מלא ביהודה וכנז"ל וגם פשטי המקראות שבפ' כי תצא. אבל שתקראם משוגעים מפאת החקירה השנית ושהיא עצומה. איך מפני נחלת שדה וכרם התירה תורה ערוה החמורה? לא נוחא למרייהו! שהרי בשטותם זה בתת טעם לפנם שהיבום משום נחלה. כבר הביטו לראות העוקץ הזה. ואמרו שאעיקרא מצות יבום אונה נוהגת באשת אח ממש שהיא ערוה החמורה כי אם בקרובים שני בראשון או שני בשני וכן ע"ז הדרך. על אופן קורבת בועז ומחלון וכליון כיעויין בדבריהם ממקום שבאת (סמוך ונראה בסי' קנ"ה בשם מחברת לוון) אבל בני עמינו מכת הרבנים המבארים שענין יבום הוא, דוקא לאשת אח ממש. ועכ"ז מבארים הטעם משום נחלה ולא זולת על אלה עפעפינו יזלו מים פתח אהל מועד מנהמת לב.

הסוחר

*) אמר המ"ל ס"ט כבר הדפיס הדברים מרן המחבר נר"ו בספרו אוי היום סי' קכ"ב והרב החוקר המגיה אליהו בהיר נר"ו שם לקראתם ותתן תודה שקיים הדברים, מסברתו בס' אימת מפגיע פ"ז

קצ"ג הסופר

א"כ מי הם אלו בני עמינו מבת הרבנים שנפלו בשגיאה גדולה זאת? בהכרח שאינם ת"ח רשומים ויורדים לעומק הענינים כמה שהם!

קצ"ד החכמים

הוה ספר מגדל להחכם המפורסם אהוב למעלה ונחמד למטה הגר"ל נר"ו (עיין לעיל סי' קכ"ה) בידך, ולא ראית מ"ש בסוף פ' כי תצא? פלא! כי אלו ראית היית מתפלא מצד אחד על פקחות החכם הזה! והוא אם למקרא איך לא הרגיש בטעיות אחת ותשע שנפלו בהם הוא ותלמידו? ומצד אחר היית בוכה לקשה יום איך ע"י חסרון ידיעת עומק פשטי המקראות מפני חסרון ידיעת התלמוד ופרש"י ורבנו, פירושו זה (מחילה מכבודו!) גורם נזק שלא להחזיר מצות יבום כזה"ז תקנת חכמים ויש לחוש הרבה שע"י פירושו זו יפרצו הפריצים (שלא כרצונו) פרץ ע"פ פרץ. והחכם הזה הוא ירא את ה' מנעוריו כאשר העיד על עצמו (וכוח הקבלה כ"ט ע"א) וז"ל. ובוחן לבות וכליות הוא יודע וגם אתה אדוני תכיר ותדע כי עברי אנכי ואת אלה"ו ישראל אנכי ירא ומתושב"כ ושבע"פ לא אסור ימין ושמאל לא במחשבה ולא במעשה ובשמים עדי ושהדי במרומים אם בלב ולב אדבר עכ"ד. ולאיש אשר אלה לו איך האדם במה שהוא אדם לא יתמלאו עיניו לצרים המצויים עליו אם יצא מתחת ידו דבר שלא כשורת הדין והחכמה האמיתית? ע"כ נבקשה ממך הסופר שלא תבקש מאיתנו להביא דבריו לפניך. כי אנו אוהבים אותו ואת שלימותו ולשונו לשון הזהב והאדרת וביאור לנו הדברים כאב הלב לבית חללו. ובפרט אם יהיה נזרק מפיך דבר שאינו הגון בכבודו ואז לנו מאד מאד כאשר יאמר משל הדיוט "על קרובי לשוני בושתי ולשמוע מאחרים תמאן אזני ותתחלחל עד להפליא!

קצ"ה הסופר

חלילה לי אם אבלע ואם אשחית לנגוע בכבוד שולי מעיל שום אדם יהיה מי שיהיה! כ"ש לאיש תמולא בידיעות ישית ובריאות. כי מחוייבים אנו לעשות יקר לבעליהן למגדול ועד קטון. על דא ודאי אמרה לפי מחסים. אבל מדעתי כי הטוב והישר שתשימו דבריו לפנינו ונדעה אותם. ואם יש מה להשיב על דבריו תשובות נלאות. בדר"ש נכוחות. בלי קטגורים מעורבים במאמרי אדם המאדרים. אין ספק כי יקובלו דבריו בעיני כל חכם לב בראשים ובדלן, ונרויח כי תתיישב עקבה אחת בשיעורי התורה האלו"ת ובפרט בפינה גדולה באיסורי ערוה החמורים בשבעם, הא ודאי לא דבר רק הוא!

קצ"ו החכמים

אין כל חדש בטבעך ידידינו הסופר! אין כמוך יודע לפתות בני אדם להעתר אליך! רבות לשוק הסימור! גבר באחיו עד כי משל ממשל רב על לבות בני אדם שיתהפכו כחומר חותם אל כל אשר תחפוץ, באין אומר השב! א"כ אין טוב כי אם שלא נוסיף להתעזז מלמלאות רצונך, כי ידענו כי לא נלא כדומים לפני טענותיך. וגם אם נאסור עצמינו בכבלי השבועות החמורות. הספר הפר וגם יכול תוכל למצוא להם הלך חרטות ואמתלאות כדונא וכדוונא. א"כ שמע דבריו בעינם הנדפסים בתחלת שלא סוף פ' כי תצא. "כי ישבו אחים יחדו. לפי הפשט במשמעו שדורו יחדו (אבל הוויה "אחת בעולם לא תקרא ושיבה אם נא על דרך השיר) ולמה נאמר יחדו? ואיך יתכן שלא ישבו יחדו "מאחר שנחלתם זו אצל זו? יתכן שיהיה זה בשיקת האחד בת יורשת נחלה וילך לשבת באחוזתה. או "שיפרדו בעבור מריבה בניהם, או בין נשיהם. והנה באופן הראשון אין ראוי לו שיבוא נרה לביתו "לגרור את אשתו אשר בעירתו. ובאופן השני אין ראוי לו ליכנס מאחר שהיתה מריבה בינו, ובינה "או בין אשתו ובינה. או בינו ואחיו שהיה בעלה כי בזה יבוא קטטה בתוך ביתו ע"כ לא יבם אלא "כי ישבו יחדו. ואשת אחיו ידועה לאשתו. אבל במשך הדורות לא היו יושבים האחים יחדו. ע"כ "(בדעת תלמידו מוהר"ר אשכנזי) **ראו החכמים** שהיתה מצות יבום מתבטלת אם לא תהיה "נוהגת אלא ביושבים יחדו ע"כ **התקינו** שיספיק שתהיה הויה אחת בעולם

* בעולם יחדו, א"ד נר"ו. הרי מלאתי כל רצונך הסוחר! נשמע א"כ מה תדבר? ומה תחפץ?
ואיך קולים תגבר?.

קצ"ד

הסוחר

כשמוע הדברים מפי החכמים. קם בחמתו ממשתה היין (עיין לעיל סי' ע"ז) ויסב פניו אל בתי חדר הקבלה הרחבה והגדולה וילך הלוך ודבר. הלוך וקלל: וכה אמר בלבתו ובניו אל קירות החדר. החכמים אמרו לא כביר (עיין לעיל סי' קכ"א) "שננת תלמוד„ ואני שתקתי כי אמרתי ויהי מה? והגדול מי ששנותיו ספורות אבל בעקבה יבאו לי החכמים האלה לטהר אהובם במ"ט פנים טהור! זאת היא שננת תלמוד? לזאת יקרא האדם שננת תלמוד? זאת היא כזאת ובאמונה ערות בקר נמורה בכל פינות חלקיה! זאת היא עלילה מתעוללה מקדקד שעריה עד כפות רגליה! זאת היא הכן כנף ונור מכשול לבני ולדי העברים. לא מבינים כי אם בוערים! להחזיר מלות יבום או חליצה בזה"ז תקנת חכמים! ואוי לנו ולדורינו! אם ישמעו שמצוה המורה זאת שום בה זוקת ערוה היא בזה"ז תקנת חכמים, הרי בכל עזר ובכל עזר! ובבר שמענו שהתירו בוגיטולאה הלולה לכהן מפני דהוי איסור דרבנן. א"כ גם זקוקה ליבום ותירוה כשומבי עלים בהשענם על משענת תקנה הרצון הזה! כאשר יפה התלוננו החכמים האלה. אבל בטהרה גדולה ובפוליטיקין עלומה מפני גודל אהבתם עם המחבר נר"ו. אוי לי אם אומר! כי גם חכמי ירושלים כי מהר קדשינו תצא תורה התחילו לבכים פניהם בקרקע. ולשתוק גם בדברים חמורים כאלו. מפני אוזיה פנויה. והקרבת אולי כנות! והנה ימותו החכמים המובהקים האלה. מקרא מלא אין חכמה ואין תבונה
וגו' לנגד ה'?

קצ"ח

החכמים

כקול שחוקיו קר כשלג המתעבק לבית בני אדם והיה למים, השיבו כה אל הסוחר. אתה האיש! למה פניך תסתיר? למה פניך רעים יסבי בלבתם ומסירותם אל השולחן ותשיבו לא בשורה ולא בנימוס? דבר אתה עמנו ונשמעה. ואל תדבר מקיר החדר ותוכה, ואזנינו תשמענה דברים רבים ורעים מאחריך, הקרי כמה הפרזות שהפרזנו כן שיח ו כל דבריך בכבוד ותוך כבזות לאדם גדול כיריעות וכירקת מעד! הנה כבר כבר כל אותם ההודאות שהודית לדברינו? אמת! גם זה אינו מחודש בטבעך המתהפך. שכן דרכך להתהפך בכל רגע, לאלף פנים, אתה הוא שנשבעת ביום כולך לבקרינו. (עיין לעיל סי' ו"ו ו"ז) שלא להכנס עמנו בויכוח האדיר והעמוק. ובאלך עין בקשת אלף התרות (עיין לעיל סי' י"ט וכ"ה) והבאת רותינו בין שיניו זה שני ימים ולילה אחד ואין אנו יודעים עוד כמה נמשך לשבר האבינו לענותנו להוציא עמך בזור לדקת ובותינו! גם עתה כמעט רגע. נראה הנגע, ובכל כתך עוזבת. דרך הכבוד אשר נהגת. ודרך ארץ פלשתים תפשת, להבזות יקרים מחכמת ומכבוד לעינינו. וגם יד לשונך המעיז והמעוז היתה בנו לתת כל חכמי לוון יוקרים אמות הסופים
לכת שלימה של חכמים. רב לך הסוחר! דבר דבריך כהוגן ובשורה ונדעה אותם!

קצ"ט

הסוחר

ועיניו לשמים ענה ואמר. אהה בעל היכולות כולם! המטר על הסוחר ועל בני מעיו ועל עטיניו גשם נדבות מחלופות מרובבות. אין גשמי מים. אין זית שמן ודבש, ואין חכמה ואין תבונה, כי אם גשמי רצון. גשמי שכלנות, גשמי הרחבת הלב. והמה יחיבו בני מעי בפתחו של עולם עד שיכנסו בתם קיסים ורובביהם, ונמלים מניקות ובניהם. ולא יודע כי באו אל קרבנה והלואי אוכל לאחת י"ח עם החכמים האלה! אי שמים! החכם השד"ל נר"ו האיר דין לשונו על מרן הקדוש ז"ל ועל מוהר"ם קורדוביר"ו ז"ל ועל רבינו האר"י ז"ל ועל מוהר"י אירגאס ז"ל וכמעט על כל חכמי ישראל והותר לנו לשמוע. כי אמרנו אלו דברים שפלטן הקולמוס שלא מדעת בעלים ואני עני בשביל שנוזק מפי דבר אמת על חכם אשר כנולי ושודיש חי כי לא אמרתי כי אם שבל מ"ש במשתדל שלו בפרט זה הוא עדות שקר להתיר בזה"ז מצות יבום תקנת חכמים, בשביל דבר אמיתי כזה. ולא הקלף מלפני החכמים האלה עד שהתווכוני לכבשונות: זה לעבר מתחולל!

ויהפוך

(ויהפוך פניו הסוחר כלפי החכמים והוסיף להעיז ואמר) רבותי! אמרתי ואומר. עדות שקר גמורה. ועלילה רעה ומרה. ומי יכחישני? הנה הובא בשיטת סדרי משנה ובתוספתות ובב' התלמודים בבלי וירושלמי אודעה זאת שבראשונה היתה מצות יבום מן התורה. ועכשיו משום תקנת חכמים? והלא לעינינו כמה הלכות גדולות שהיו סוגיין דעלמא לימים הראשונים מפני הטעמים המספיקים לפי אותו העת ואותו הזמן. ושוב — כשתנו הדורות כשתנו גם ההלכות ההם אם להקל אם להחמיר, ולא השמיטו התנאים מעינינו אין גם אחת. לכו ראו בז' זרעים כמנו ששה עשרה הלכות. ובס' מועד תשע עשרה ובסדר נשים י"ד ובס"ד נזיקין ח' ובקדשים וטהרות תשע ועל כולם הם אומרים ומודיעים בראשונה היה כך וכך ולבסוף התקינו או חזרו ואמרו כך. ומכללם שתים זו שמענו בענין יבום וחליצה ביבמות דט"ל ע"ב והיא תוספתא שם פי"ב ואחרת שם דק"ז והכל בלשון בראשונה היה כך ולבסוף כך. וזה מלבד מקומות אחרים שאמרו זו משנה ראשונה אבל משנה אחרונה וכו', ומלבד מקומות אחרים שנטפלו להודיענו שרבותינו כמנו והתירו, כמנו ואסרו, כמנו והתקינו באופן שלא היתה קריאה באמנה שלא שנבה ממנו, כי את הכל שמו לעינינו דורות הבאים אחריהם למען נדע דברים על אמיתותן, ולמה כפל הגורל על יונה? רצוני לומר למה כפל הגורל על תקנה זאת של מצות יבום וחליצה דאחר שביטלו מדין תורה דחזרו ותקנוה שלא יודיענו חידוש כפלא. וכ"מ הרבה לענין דינא דכל ספק דמתיליד בה. להחזירו ספקא דרבנן לקולא ובי כל כך מילתא זוטרתי היא יותר מיום הנף שהיה מותר ואסרו ריב"ז או מתקנת קדושת שני ימ"ט של ר"ה גם באו' ועכ"ז הודיעונו, ? הא ודאי אתמהה!

ר' החכמים

מצד אחד ראוי לתת לך תודות הסוחר; שעם כל טיפולך בעניני העוה"ז אין כל דבר חדש או ישן נעלם ממך ומסידור דברינו וממה שידעת למנין ההלכות שנשתנו דיניהם אם להקל אם להחמיר כמה הובאו בסדר זרעים וכמה בס"ד מועד וכן ע"ז הדרך בכל סדר וסדר מהש"ס, מזה הראית לדעת שהיה ס' דרכי המשנה שחיבר החכם המפורסם מוה"ר זכריה פראנקיל נר"ו בידך,

ר"א הסוחר

אמת! היה בידי וגם ראיתי כל מה שאסף בזה. ומה יש? הגם ספר זה הוא מהראויים להעבירם תחת קולמוס — שומרי חומות התורה? לא אאמין בשום אופן! כי עם שבאמת מדבר בגדולות ונפלאות והחלטות עצומות כהרי"ף ור"ת בדורם ולא כדרך הפלגה. עכ"ז יגיעה גדולה היתה לו במלאכה זו, אפי' שהיה לפניו הגאון סדר הדורות אשר הוא אבי המלאכה הזאת בקיצור, והוא הגאון הלזה זיע"א הוא העמוד האש אשר האיר לפני כל הבאים אחריו וכראשם להגאון מווילנא ז"ל ולכל גאוני אשכנז האחרונים ולא יזכירוהו ולא יעלו את שמו על דל שפתותיהם, עכ"פ על מחבר דרכי המשנה יש מה להתבונן, כי עליו יש הרבה להתלונן. אחרי כי הוא ברוח גבוהה הכה אר"ש בשבט פיו על רבינו הרמב"ם בחד ממכתביו (כרם חמד ח"ח עמוד כ"ב וכ"ג) למה לא יאמר דבר בשם אומרו? והוא הראה אותנו גאונות נפלאה כאלו כל הש"ס והתוספתות כבדור לפניו ולא יתן תודה בהקדמתו למי שנפה לנו התלמודים כו"ג ופה הוא הגאון בעל סדר הדורות אשר שמו לא ימש מקרב חכמי ישראל וחוץ מזה מה יש?

ר"ב החכמים

מה המדות המגונות האלה להכנס בתוך דברי זולתם ולהפסיק הדברים בפי המדברים. הנחנו התחלנו לתת תודות לך מצד אחד. ומצד הב' היינו באים להתלונן עליך למה לא תזכיר בעל ס' דרכי המשנה אשר טרח ויגע לאסוף הדברים כעמיר גורנה. ואתה חטפת הדברים מפינו להפוך התלונה על המחבר למה לא יזכיר הגאון בעל סדר הדורות אבי המלאכה. אחרי שהוא המחבר התלונן כן על רבינו הרמב"ם. א"כ ושמעו אזניך מה שאתה מתלונן או מתלונן על המחבר נר"ו! הטוב לך כי תעשוק את רעך ולא תזכירהו ולא תדבר ממנו? אבל אנחנו כטוב מ ומכבר היינו באים לבקש איזה התנצלות עליך למה לא הזכרת אותו ואתה בפחזותך שמת יד לפינו.

הסוחר

ר"ג הסוחר

מה היא התחבולות אשר הייתם מכלים אותי? בחייכם! והנני לא ידעתי.

ר"ד החכמים

לא הזכרת ספר דרכי המשנה כי יראת שמא גלה לקוראיך כחרב וכחנית והוא במה שהביא שם בעמוד ק"מ על מ"ש בר"ה דכ"ג ועירובין דמ"ה בראשונה לא היו זזין משם כל היום וכו' והבא להציל וכו' ומן הגייס על זה כתב וז"ל. וגם בזה יש בראשונה. אף שהמשנה לא הזכירה. שהרי בימים הראשונים לא היו נלחמים עם האויב בשבת גם להציל את נפשם. ואף שכבר התירו במנין במלחמת החשמונאים לעמוד על נפשם ביום השבת, נראה שברוב הימים חזרו שלא כדין להחזיק את האיסור הראשון. ועי"ז נכבש תלמי לאגו ירוש' ביום השבת, כי אנשי העיר לא נלחמו נגדו כחשבם המלחמה לחילול שבת, וגם במלחמה אחרת באה העיר בענין זה תחת יד פומפיוס שר צבא הרומיים והמשנה לפנינו מתירה להציל מן הגייס. וגם מבואר בתוספתא עירובין פ"ג באו על עסקי נפשות יוצאים עליהם בכלי זיינם ומחללין עליהם את השבת, והובא שם בעירובין דמ"ה ע"ב וכיון שידעת הסוחר שבספר זה הסף המזכיר ג"כ דברים שהיו אסורים ושוב הותרו. או להפך, ולא הוזכרו במשנה וכל זה סתירה גדולה לדבריך. יען וביען יוכל הטוען לטעון ולומר כמו שהושמט ענין זה שנשתנה ממה שהיה הדין בראשונה. כן כמו הושמטה תקנת יבום וחליצה שהתקינו ראשי חכמי הגלות על זה ז'. ועי"ז גם אתה הנחדת שם הספר ולא הזכרת אותו. כי לא ידעת שלא נעלם ממנו תוך הספר עם הספר

ר"ה הסוחר

מי שישמע דבריכם וטענותיכם בהשקפה ראשונה אין ספק שיחליט ויאמר. כמה החכמים אהובים עלומים לבעלי השמועות האלה ומשתדלים בכל כחם להצילם בתשובות נצחות. כדמות גבור ואיש מלחמה המציל אחובי נפשו מן הגייסים ומפי אריות ונותנם בתוך חומות ברזל. אבל מי שיודע ערככם הרב בידיעת התלמוד ודרכי ההוראה, אין לו מה לומר כי אם שאתם משתדלים לברר הדברים בשמלה בת מאה אלף וריבעות כדי ליכנס במקום פרוץ מרובה על העומד באין מציל! ואיך לא יהיה זה העיקרא הוא הכל ורעות רוח להחשיב מה שכתוב ביוסיפון לרומיים במשנה ראשונה ומשנתנו המדקנית למשנה האחרונה. ולא עוד אלא להחשיב דבר זה כהשמטה שהשמיט הש"ס למנותה בתוך רעותיה הנז"ל! כי מי יאמין לספר יוסיפון הלזה שהיה ביד שונאים והם העתיקוהו מלשון ללשון? ומי יודע כמה השחיתוהו וזייפוהו? (וזכר לדבר עיין בתשו' בשמים ראש בכר"ה דק"כ ע"ב וע"ג) המעט בעיניכם רבותי! מה שלא העלוהו על דל שפתותיהם לא התנאים ולא האמוראים. לפחות תנאי ואמוראי ארץ ישראל שהיו בקיאים גדולים בלשון יוני הנזכר בזמנם בארצות החיים! וידוע דס' יוסיפון חובר מתחילתו בלשון יוני ואחרי כן הועתק ללשון לאטין ומשם ללשונות בני יפת רובם *) ואפי' ס' בן סירא התירוהו חכמי התלמוד לבא בקהלם וזה לא הזכירוהו ולא דברו בו מתוך שנאתם עמו כשנאת אחי יוסף עמו שמרוב שנאתם לא יכלו דברו לשלום! — ועל הכל איך נוכל להאמין שהיתה משנה ראשונה בישראל שלא לחלל את השבת בסכנת נפשות ואפי' בספק סכנת נפשות הפך כמה אלפי דינים המפורשים בהלכות שבת דבס' נפשות אפי' של יחיד מלוה בגדול הישראלי לחללו לעיני השמש והירח? וכמה צדקו דברי התשב"ץ (ח"א סי' כ"ד וח"ג סי' ל"ז) שכלל לנו כלל גדול בשתי דברות דבמקום ספק סכנת נפשות סילקא תורה איסור שבת ועשאו כחול לכל דבריו עיי"ש ג"כ פקוח נפשות רבות וחסרונן, הוא שטות ובורות להאמין שמרו ישראל את השבת על אופן זה אפי' שבת אחד! ואף אם נאמין שאירע זה המסופר ביוסיפון זה שלש פעמים. הלא ג"כ ידענו כי באותם הזמנים אשר סופר עליהם שאירע זה, בו בפרק ג"כ ידענו שאומסר עלמא ביד בריונים וטפשים רמי הקומה גדועים. ודקדקתי בקדמוניות לרומיים שכתוב בזה הלשון "אשר אכלו

היהודים

*) כי היוסיפון העברי יפה שיער גאונינו הגר שי"ר נר"ו בא' ממכתביו שחובר בזמן אחרון באיטליא והוא ברור והכמ"ל בזה

היהודים לסיבת קושי ערפם ובמורתם את השבת„ דברים אלו אלו מורין שהתחסדו שלא כרצון חכמים וכיון שהגעתי לדעת זה ידעתי טבעם של עמי הארץ כשיקחו בידם הנהגת הציבור והיחיד להחמיר במקום שאמרו להקל. ולהקל ולרמוס בדברים שעומדים ברומו של עולם. ויכשלו כל חלקת טובה באבני נגף וצור מכשול! הלא — לעינינו היום הזה נבלים מנובלים מתחסדים שלא לתת רשות למורה הזמן לגרש אשה זונה מופקרת לרבים ובעלה עמה בבית ובשדה משכירתה במאה מנה. עד שכבר הגיעו לחשוב הרב המגרש לגרגן מפריד אלוף. א"כ אם יראה בעיני מו"ר כחשוב, גם הסכמת השמונים הבערים הלזו, למשנה אחרונה ותנתן דת ותכתב לדורות בספר ותוחק שאסור לגרש שום אשה. אפי' חללה וקדשה? אם כי לא להזכיר! כן הדבר הזה כאותו חסידות שטות שעשו במלחמות תלמי לאגו ופומפיוס שר צבא הרומיים המובא ביוסיפון. ואף אם כאטום אזניו כשעה חרש ונעשה אזן של מעלה כאלו אינה שומעת את כל הדברים והאמת האלה. ונאמר דהיתה משנה ראשונה בישראל שלא לחלל את השבת אפי' במקום ודאי סכנת נפשות. וא"כ נוסיף ונאמר דעם שלא במנית משנה ראשונה זאת מכלל האחרות. עכ"ז היתה משנה ראשונה. אלא שהושמטה מהתוספתות כאשר הושמטו איזה פרטי הלכות שלא נכתבו בבריתות ובמשניות ונכתבו לבדם פרטים פרטים ונקראו בשם מגילת סתרים*) הנה גם אם נאמר כן בעינים סגורות. עכ"פ אפי' העטלפים ובניהו ודאי ההפרש הגדול והנורא בין ב' הנדונות. העיקר אם כנים דברי בעל המשתדל דכל עיקר מצות יבום והלואה תלויה בנחלת שדה וכרם ובדברים הנקראים מולי דביתא. ועניינים ירודים ושפלים שבין ירך אשה לחבירתה. (ותרפה היא לנו ולדתינו שתתעלה! לחשוב שיתלה האל הגדול איסור כרת ופגיעת אשת אח בדברי נגעועים, או מאורעים ושגעים המשתנים לרגעים) הנה אף נאמר כן בעינים סגורות. כאשר אמרתי, א"כ כהכרח אחר חרבן הארץ. כי ישראל עוד ר"ד. מפוזר ומפורד. ויסובבו עיר ויחזרו בבגדים טלאים. בלוים ומטולאים, ומהם פרנסתם פת צר ומים לחץ כאשר עיניהם רואות וכלות בכל אורך גלותינו זה. א"כ בוטל טעם מצות יבום כי אין נחלת שדה וכרם א"כ כפי זה חזר איסור כרת בפגיעת אשת אח לאיתנו הראשון כלומר לתוקפו של כריתת נפש האדם מהחיים הטובים והנצחיים ואחר כל זה מה כחם של חכמי ישראל או אפי' נביאיהם להתיר איסור חמור כזה מפני טעם קל מקיבין כזה וחיה "שלא תתבטל מצות יבום„? תתבטל מצוה זאת באלף פנים ביטולים! ואל יפגע האדם הישראלי באיסור אשת אח, אחר שכבר נתבטל טעם המצוה בעפרא דארעא ואין נחלת שדה וכרם! ואין לפטפט ולומר אתי עשה דמצות יבום ודחי לא תעשה דאיסור אשת אח, שהרי אתה אומר דמצוה זאת פרחה באויר עם גלות ופיזור ישראל בד' כנפות הארץ. ואיך יעיזו חכמי ישראל לתקן תקנה זו הפך התורה והמצוה בלתי שום ריוח ותיקון לקיבוץ המדינה וישובו. אדרבה! שו הניחו בטולה של מצוה כאשר עלה בדעת בעל המשתדל נר"ו היו מועילים יותר!

ר"ו   ההכמים

אבל אהה הסופר! העזת פניך ותארת פי' בעל המשתדל נר"ו באחד מכאוב וקראת אותו **עדות שקר** ומכל מה שאמרת אין כאן אלא טענות מספיקות בדרך שואל ומשיב. ועם שלא טבל להכחיש כי הם טענות מספיקות עכ"פ לא מפני זה יתואר הפירוש בתואר כזה אשר אין לו שחר!

ר"ז   הסופר

קיטו דאמרו אינשי ללועזים בלענו "קח עצת החכמים וקיים כל דבריהם, והזהר ולא תעשה כמעשיהם„ כן הדבר הזה! (מחילה מכבודכם! ובכבוד החכמים וראוי חנוא) אתם לא כבוד (סי' ק"ע) הפלתם אותי עד להפליא, בשביל שהפסקתי דבריכם. א"כ הוכרר כי דבר זה הוא שלא כשורה, ולכם הותרה הרעה, כאין מי יאמר לכם מה תפעלו! והלא כבר הזהרתי כא לבדר מן התלמוד הערוך באלפי מקומות

---

*) עיין ערוך ערך מגל ועיין סה"ק איו"ס סי' קפ"ז מדקי"ג ואילך ונשמטו מתני בלוחה שפה דברי הערוך הללו שהם דברים כהויתן שהזכרתי אני האל עם פנים"כ.

מקומות שברבריי כן הוא שהוא עדות שקר לומר. שמצות יבום וחליצה תקנת ראשוני חכמי הגלות הוא!
ואשים את הדברים ברורים כשמלה לפני כל באי שערי התלמוד בתורה. איתא בבכורות
(דף י״ג ע״א) תנן התם מצות יבום קודמת למצות חליצה. בראשונה שהיו מתכוונין לשם
מצוה עכשיו שאין מתכוונין לשם מצוה, מצות חליצה קודמת למצות יבום. ואמרו עלה בג״מ. אמ־
רמי בר חמא א״ר יצחק חזרו לומר מצות יבום קודמת וכו׳ א״ל רב נחמן בר יצחק. אכשור דרי?
ותירצו. מעיקרא סברי לה כאבא שאול. ולבסוף סברי לה כרבנן דתניא אבא שאול אומר הכונס
יבמתו לשום נוי לשום אישות. לשום דבר אחר. כאלו פוגע בערוה. וקרוב אני בעיני להיות הול־
ממזר וחכמים אומרים יבמה יבא עליה מכל מקום ובגמ׳ שם כל כך החזיקו בסברת רבנן הלזו
עד שרבא מארי דתלמודא והלכתא כותיה על הרוב, פי׳ ברייתא סתמית שם עפ״י סברת רבנ׳.
זאת והיינו. יבמה יבא עליה היא מצוה שבתחילה היתה בכלל היתר דלא כונסה דלא איהו כונסה׳
(כלומר אשת אחיו זאת קודם שנשאה אחיו) נאסרה (כלומר שנשאה וחזרה עליו באיסור כרת) חזרה
והותרה (כלומר במיתת אחיו בלא בנים) ויכול תחזור להתירה הראשון, דלא כונסה דלא חולץ לה?
תלמוד לומר יבמה יבא עליה מצוה ע״כ. הרי לפניכם רבותי! במה עדוות הפך כל השתדלותו
של מפרשיט החדש. **א׳** גם לפי הס״ד הרי הוא אומר. "בראשונה שהיו מתכוונין לשם מצוה מי״ק,
וידוע דלשון זה "לשם מצוה„ בכל המקומות אין פירושו אלא לקיים מימרא דרחמנא גם בלא טעם
וסברא. כי אם כעור הנשען על הפקח הבריא. ואם מטעם נחלת שדה וכרם וכדומה, א״כ לשון
"לשם מצוה„ הוא הפך הכונה ממש. וכן באמת פירושם של דברים שהיו בתלמודא שם אוקמיה הך
ברייתא אליבא דאבא שאול שאמר הכונס יבמתו לשום נוי, לשום אישות, לשום דבר אחר הרי הוא
כאלו פוגע בערוה וקרוב להיות הולד ממזר. כמלא דלשון "לשם מצוה„ הוציא כל מין סיבה גשמית
כמו שבאמת כלל כל הסיבות גשמיות באומרו. "לשום דבר אחר„ ונחלת ממון וסיבות כיוצאות
בכלל. ובפרט לפי תשו׳ רב שר״ש גאון בתשו׳ הגאונים דפוס ברלין סי׳ ל״ד (כביאה לקמן סי׳ רכ״ז)
דגרים בהך ברייתא "לשום נכסים„ הרי סיבות הנאת נחלות אמורות בפירוש. וא״כ כשאר לשון
"לשם מצוה„ כמשמעה האמיתי הידוע לנו מאז היינו תינוקות של בית רבן וחוא. לקיים מצותו
יתברך דוקא בעינים סגורות ובדרך אלהי מופשט מכל סיבה הרצויות. **ב׳** כל זה אפי׳ לדעת
אבא שאול המתחלחל הרבה במצות יבום אם לא תהיה לשם גבוה גמור ושלם, כ״ש לעיקר סוגיין
דעלמא עד היום ומתר בכלל הוא דמצות יבום קודמת בכל אופני אופנים המבחנים אם כמבארים
אחרי דהלכתא כרבנן והם הרבים ורבא דהיא בתראה פי׳ גם הברייתא סתמית הנז״ל גם היא אליבא
דרבנן כלומר הלכה כותיהו בכל עת ובכל זמן. וכמו שכן פסקו גדולי המורים אשר בית ישראל
נבון עליהם והם הרי״ף והרמב״ם והרא״ש וכל גדולי המורים הראשונים. וטעם הדברים. דמלבד דהם
רבים וכתוב הדר הוא "אחרי רבים להטות„ עוד בה דמקראות רבות דויקי כותייהו דרבנן האחד
"יבמה יבא עליה„ כלומר רצון נותן התורה לטעמו האלהי הוא. שהיבם יבא על יבמתו והמצוה
יתקיים בפועל. כי אין לנו לחתר אחר מחשבות בני אדם. אשר בעפר יסודם. כי איש איש לסיבתו
להועלתו להנאתו לחמדיותו ופנה ומה לנו לפשפש ולמשמש חדרי בטן לאחוה דבר יכון?
אחרי כי התורה אמרה יבמה יבא עליה בעינים סגורות ונותנה ברוך הוא
ידע מה במחשבה כי לא נתנה למלאכי השרת כי אם לאנשים פועלי הכל וריק הנוטים
אחר החומר העכור. וא״כ אם נותן התורה רצונו בזה מה לנו, ובראשם אבא שאול, כי יבנו אם
לא תהיה לשם מצוה גמורה? ע״כ יאמר משל הדיוט. "בעל הנכסים מכיר ומכור בעין יפה!
והסרסור מאן ומאן ועיניו לא טובה„ ועוד מקראות אחרות קוראים בגרון פשטות ענין זה והם
"להקים לאחיו שם בישראל„ "ולא ימחה שמו מישראל„ ובחליצה יאבד כל זכר לו! וגם ביהודה ראה
מה אומר לבנו. "והקם זרע לאחיך„ והם היו גרים בארץ לא להם במותו היום ואין נחלת שדה וכרם
אשר מכל אלה המקראות הוכרר בכונת נותן וכותב התורה באמת בחלי האמים שרצונו דוקא ביבום
בכל אופן שיזדמן מבלי שיסתפק אל שום דבר זולתו לא לשם מצוה גמורה ולא לשם הנאת ממו

אין

לו נחלת אבות והדומה (ג׳ היתה ביבמות (דף כ"ע ע"א) האשה שהלך בעלה ובנה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך ואח"ך מת בנך ונשאת (כלומר. בלא יבום וחליצה) ואח"ך אמרו לה חילוף היו הדברים (כלומר שבנה מת קודם וא"כ נשארה זקוקה ליבום) תצא והולד הראשון והאחרון ממזר. אמרו לה מת בנך ואח"ך אמרו לה חילוף היו הדברים (כלומר שבעלה מת קודם בחיי בנה וא"כ אסורה לאחי בעלה משום אשת אח) תצא והולד הראשון והאחרון ממזר. אמרו לה מת בעליך ונישאת ואח"ך אמרו לה קיים היה ומת תצא והולד הראשון ממזר והאחרון אינו ממזר. ואמרו בגמ׳ מאי ראשון ומאי אחרון! לתני הולד ממזר? ותירצו משום דקבעי למתני סיפא אמרו לה מת בעליך ונשאת ואח"ך אמרו לה קיים היה ומת. הולד הראשון ממזר והאחרון אינו ממזר תנא נמי רישא ראשון והאחרון ממזר (כלומר כבר שיך נמי ברישא למתני ראשון והאחרון ממזר והוא כמו שאמר כל בניה מראשון ועד אחרון כולם ממזרים וכיון דדרך התנא למתני דבר והופכו בחד לשון זה גם ברישא דמתני׳ דמשתמע ממנו ג"כ כאלו אמר כולם. כל בניה ממזרים ובזה נסתלקו אייזה דקדוקים מהאחרונים אלא בקפדתם) עוד אמרו עלה תנו רבנן זו דברי רבי עקיבא שהיה אומר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין (כלומר דכל אשה דאין קדושין תופסין בה כאחותו ודדמי לה הולד ממזר וכן ביבמה דכתיב בה לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר אם נשאת לאחר בעודה זקוקה, הולד ממזר כיון דאין קידושין תופסין בה) אבל חכמים אומרים אין ממזר מיבמה שנשאת לשוק בלא חליצה הואיל וליתיה עליה כי אם בלאו וכלומר כיון דהלכתא דכ"ע חוץ מר"ע הוא דכל חייבי לאוין שאינם של שאר, קידושין תופסין בה ויבמה מחייבי לאוין גרידי הוא; אם נשאת לשוק עי"ש בגמ׳ באורך) והתוס׳ שם בדבורם הארוך ד"ה אבל הביאו מכמה מקומות דנראה דאין ממזר מיבמה וסוף דבר העלו דהוי ממזר מדרבנן ולדעת ר"ח והרי"ף בין יש לה בנים תצא ואפי׳ לרבנן ודלא כה"ג דמחלקי בין יש לה בנים לאין לה בנים עיש"כ. והשתא אם אמת כדברי החבש המשתדלנר"ו דאחר חרבן הארץ כי אין נחלת שדה וכרם בוטלה מצות יבום ורואשי חכמי הגלות חזרו ותקנוה כדי שלא תתבטל מצות יבום. הלא רבי עקיבא ראשון לחכמי הגלות שהיו בחרבן שני. והלו בוטלה מצות יבום מפני גלות ישראל שנעקרו מנחלתם איך יהין ר"ע לקרות הולד ממזר הלא בוטל לאו זה דלא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר בעפרא דארעא? ואם לאו דאורייתא ליכא, ממזר מנין? ואפי׳ רבנן דפליגי עליה ואמרו אין ממזר מיבמה. מודים הם דהלאו נשאר במקומו רבון בהרי הלא דס"ל דאין ממזר מחייבי לאוין שאינם של שאר אבל לאו גמור איכא עד שהתוס׳ הכריחו דמפני זה נקרא ממזר מדרבנן ובין יש לה בנים ובין אין לה בנים תצא וכדעת ר"ח והרי"ף אביהן של התעודות הישראליות. ואחר שכן למה יקום עד אחד (ולא כל אחד) אחר כ׳ אלפים שנה ויעיד בנו עדות שקר בזה דמצות יבום בזה"ז נתבטלה ואין בחה אלא מתקנת חכמים ותו לא, אחרי דכל ראשי הדת אבר בית ישראל נכון עליהם מדור ראשון עד דור אחרון שאנו בו כולם מעידים בגודלם דנשארה המצוה בתוקפה והלאו דלא תהיה אשת המת לאיש זר רבון בהרי על כל הנוגע באשה שיש לה זיקת יבום? האם כח אבנים כחינו? אם בשרינו נחוש? האם מברזל ונחשת נולדו בני מעינו? שנוכל לסבול עלילות כאלה כתובים על ספר ומחוקים בשטר על ס׳ היושר, סמוכים לעד לעולם עם ספר התורה הזה ויהיו מוכשלים בהם כל פוקר. וכל נוקר, ובפרט בדור פרוץ בזה דמוקמי אסרות אלל מזבח ה׳? השמים לא הקבל דבר זה ולא השקוט ולא הנוח עד יצא בנוגה צדקת איסור יבמה בזה"ז מן התורה באשר היתה בהמנה מיום אשר עמדו רגלי אבותינו על הר סיני? **ואל תקניטו** אותי רבותי; אם אני גוזר ואומר, שאם כל ראיותי אלה הם מוכרחות והמתכיות בבחם הגדול שהוא כח תורתינו שבכתב ושבע"פ אני גוזר על כל מדפיס ס׳ התורה הזה עם ביאור המשתדל שבהגיעו לביאורו זה בפ׳ יבום. ידפיס בנדו כל האמור ומדובר בסתירות המבוררות בשמש בתלי השמים האלה. ובזה יקויים מקרא שכתוב "הרימו מכשול מדרך עמי" הא לאו הכי לא שבקת חיי לכל ישראל מבת הרבנים (והוא הכת הרבנית והחכמנית והאמתנית) שלמחר כל מרפיס לשבח מקחו יקום וידפיס לנו ביאורי הקראים מנגד ארון ברית ה׳ והמסכה לרה! ולא מן השם הוא זה;

החכמים

ר"ח החכמים

מי יוכל להקניט אותך מכיכט הסוחר ! אחר שכל ראיותיך אין להם מענה בשום צד ואופן דהמצוה הזאת והיסוד הזיקה שבה לא נשתנית ולא תשתנה בשום זמן מפני שום סיבה שבעולם כאשר היא כל התורה כולה ואין ספק שהיא בכלל הי"ג עיקרים שמנה רבינו הרמב"ם . אבל אם באמת אין מי שיוכל להקניט אותך ולברר הספק דבריך . על כל פנים אין מי שיוכל להכחיש ג"כ שאתה בדבריך החדים נותן אצבע בין שיני אוהבי הישוב המדיני וחברת האדם ! מה כל הרתיחות האלה שאתה מרתיח קדרת תלמודך כאן ? היית יכול לברר כל הדברים והאמת האלה במת"ק ורל"ן ודברים של חיבה ויקובלו בעין כל שומע וכל קורא ברחמים וברצון כאלף אלפי ידות מהיות הדברים מעורבים ומלובשים במאמרי הרס ורוש ולענה וכל הדן אותך לכף חובה שרצונך בזה להבזות בעליהן בעיניהם העומדים חיים (שיחיו לעד אמן) ידו על העליונה . ואם היתה תורתך אומנותך קיוט ויכולים להציל אותך עם המאמר ההוא ורגיל "האי ת"ח דרתח אוריתא היא דמרתחא ליה, כי לא מלבך לכל איש סוחר שלא הגיע לקרסולי העומדים בבית ה' בלילות ותורתייהו אומנותייהו . מה יגיל האהוב ? ומה יצטדק . ומה פתחון פה נשאר לו להצדיק כל מאמריך אלה אשר הם כחרבות חדות מחודדות . על קלל לבן של כל דורשי טובת החברה הנעימה ? הא ודאי גם זאת לא מן השם היא ולא עוד אלא שיש ויש למצוא עילה גדולה בדבריך . שאגב רתיחותך אתה נתפס בדבריך ! שהרי הראיה השנית (לעיל סי' ר"ז ס"ו אות כ') השלמת אותה בדברים האלה ממש "אשר מכל המקראות האלה הוברר רצון נותן התורה וכו' שרצונו דוקא ביבום בכל אופן שיזדמן מבלי שישקיף אל שום דבר זולתו וכו' . וא"כ — ויאמרו לך — למה נתן נותן התורה תמורת היבום בהם לא יחפוץ החליצה תמור אומר ויאמר . "ובמה יבא עליה, ויסגור הפתח אחריו כאשר עשה במצות פריה ורביה לאמר . "פרו ורבו, ובא הביאור דאם עברו עשרים שנה ולא נשא אשה ב"ד של מעלה מכריז עליו ואומר "תיפח רוחיה דההוא גברא, ולית ליה פטרי בשום אופן ויש לך אדם שיוכל להקשות קושיא לאלקי'נו. על המצוה החלטית הזאת מבלי שום פיטור בשום אופן . ולומר . אין רצוני בקיום מצוה זאת ורצוני "להמית הכלי המחיה את הכל (ולישא אשה בן שלשים שנה . או ולא כלום) לבלתי תכבד עלי יותר ויותר טורדת המזונות ועבודת העולם . ואעפ"י שהמתת הכלי הנזכר וההתגברות על המתגבר בכל יום קשה כמות וגם יותר . הנה תענוג ומצוית האמת בתורה ובחכמה, על הכל יתגבר, ועם כל הטענות המספיקות האלה אשר ידעם היוצר יחד לבות בני אדם המבין את כל מעשיהם עכ"ז פנה עורף ולא פנים וצוה במצות פריה ורביה בהחלט גמור וחכמי ישראל המקבלים הנאמנים נתנו שיעור מבן י"ח עד עשרים שנה מאין המלט זולת ענין בן עזאי שיצא מן המרכז מלבד שלא כתב הדברים בספר ודרשם ברבים כי ירא לנפשו שמא ילמדו ממנו אלא הוא עמד כארי לצאת להפך ממה שהיה עושה עד שאמרו לו נאה דורש ואין נאה מקיים והשיב כי נפשו חשקה בתורה כלומר . ותש כחו מרוב עיונו ושלום ביתו בוטל לגמרי, וזה פי' רב האי גאון בחד מתשו' (הובאה בעין יעקב חגיגה ובידי מסו"ח ס"ע כ"י מסופה ומנוקה מכל טעות ושגיאה ונבארנה בע"ה על מקומה בא"ו הי"ס בביאור פשטי שכוון בו כותבה) שבן עזאי הציץ ומת כי הגיע זמנו ליפטר מן העולם כלומר שהיה חלוש הרבה מרוב חשקו בתורה וכשרצה להציץ בעומק מרכבה הגיע זמנו ליפטר מן העולם (ושם בביאורי אבאר הדברים יותר בראיות מופתיות) . המורם מכל האמור דלית פיטור למצות פריה ורביה בשום אופן שבעולם וכל שהאדם רואה בעצמו דיצרו מתגבר עליו בכל יום "והכלי המחיה את הכל, הוא בכחו וגבורתו הוא איסור חמור להמיתו ולהתגבר עליו ולעבור אמימרא דרחמנא רח"ל . ואחר כל זה למה לא עשה כן נותן התורה גם על מצות יבום לצוותה בהחלט גמור מבלי לפתוח הפתח הזה של חליצה אם כדבריך שרצון הש"י ביבום בכל אופן שיזדמן ? (עיין לקמן סי' רכ"ד)

ר"ט ☞ הסוחר ☞

א"כ שתי תלונות מבין שפתי חכמים יוצאות שטנות ועל הסוחר ועל אגפיו מטפחות ומעטות . על תלונותיו ועל דבריו ועל ריב לשוטת . ועתה מלכי רבנן ! שמעו שמוע מלתי גם אנכי בכם

אדברה. ותקח אתכם תעלומות חכמה כפלים לתושיה. ודעו אפה כי כרב כח תריבו עמדו לא פשעי ולא חטאתי! רבותי! . על הראשונות! תמהני עליכם חכמי ישראל! איך תדינוני לכף חובה כי ח"ו וחלילה כוונתי באיזה דברים שנזרקו מפי מרוב חום ויכוחי להבזות בעלי השמועה לעיני כל ישראל! חלילה לי עוד הפעם! והגדלתי התמיהה עליכם רבותי! בפרטות מפני שאתם תלמודיים עצומים. והתלמוד מלא על כל גדותיו מולזולים וקנטורים רעים ומרים ונאים ממרכז האינושיות ועוברים אל חרפת האדם ובזיון מבהיל! ומר לי מאד עליכם יקירי ירושלם והסטויכסי ציון! כמה תתחלחלו בלמדכם התלמוד ואין ספק כי בכל פעם שתגיעו למקום ממקומות כאלו רמיכם בקרבכם כתנור כאפר יפור! וכר דויקינן שפיר אין להעלות דבר זה אפי' במחשבה ולדעתי הלא דבר הוא! שאתם עושים עצמיכם אטומי הדעת כל כך לא על מגן ודאי שום איזה תוכיות · כי לדעתי לא האמין על מי שגדל במוכם בים התלמוד ובאדרים מעברי ויכוחיו ופלפוליו או כמו שתאמר פולומיקיו *) ובולם דקי העיון וזכי הרעיון. וגם מי שבקי כמוכם במדת הנצחון שהיתה בהם. איך יתחלחל בלמדו דברים ככתבן ולא יודה כי טבע הענין גורם לזה דוקא? ולא מרעות לב חלילה! וכל זה שמוכין דרבנן לדון את הסוחר (עם כי אין תורתי אומנותי כעונותי אבל אני תלי"ת עומד בבית ה' בלילות והוא התלמוד הקדוש שעשועי לולה ללילה) לכף זכות על כמה דברים שיצאו מפי מתוך ויכוחי על רצוי לרוב אחיו בעל המשתדל נר"ו?

ר"י החכמים

בר לבי מאד מאד שאתה הסוחר מפרש כל הזלזולים והקנטורים שבאו בתלמוד אשר תסמר שער בשר אדם על פשוטות פשוטתם! ואיך נעלם ממך שסבר הרב חוות יאיר סי' קנ"ב נטפל בדבר הזה ועבר במעט בכל המקומות שהובאו בתלמוד מאלו הזלזולים ורוחו הוא קבלן והעלה בהם שלום ישוב ואשר טוב עשה יותר ממך שהנחת הדברים על פשוטתן ואם בדבריך התינח שהוא טעם נכון והמותי לכל מכיר ורגיל בטבע הויכוח בין שני נתוכחים החמים בטבעם כי באמת אי אפשר לומר ונקה מהשמטת איזה קינטורים מאררים כאשר ופה בוררת. הכל המעט בעניך הסוחר! הנער המתית הזה בלמדינו ספרי התלמוד מראות כפי הגדולים אשר בית ישראל נכון עליהם בזוטות וחירופין אשר ושיחו בהם ויבכו בער רקים מחכמה ומכבוד? וקובלנו על רבינא ורב אשי מסדרי התלמוד למה הביאום כצורתם? היו הדברים מובנים גם בלי השמעת קול הזלזולים ההם וה' ימחול לי אם אומר. דדבר זה נותן יד לפושעים ולמינים למען יפטירו בשפה ויניעו ראש לאמר חכמי התלמוד היו נאים לדרוש יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך ולא היו נאים לקיים ולאשר כל היוצא מפיהם

רי"א הסוחר

הלא אמרתי אליכם "הלא דבר הוא„ כבר נעשיתי בן בית עמכם חכמי ציון היקרים! פעם תנסוני בחידות! פעם תבואו עלי בעקיפין כדי לגלות כל סתום. פלא! החכמה הדקה הזאת! מעולם לא פללתי כי אלה ההקפות הם להביא בתוך גם הרב חוות יאיר ובאמת עמי היתה תשובתו זאת ולא נעלמה מאיתי גם מתמול גם מאז עמדתי על דעתי אבל אומר לכם רבותי בכל דעתי שהרב הזה ז"ל טחן הרבה ולא הוציא אפי' קמעא כי מלבד שכל מה שכתב בישובן של דברים אין בו כדי שביעה עוד זאת שבמעט כל דבריו הם טלאי ע"ג טלאי המביאים לידי כאב לב ולא כדרך גוזמא. ולמה יפשוט מעל כל המאמרים הקשים בעיניו בגדי האמת מעליהם? מי לא ידע טבע המתוכחים כשמסתבכים בענינים דקי העיון כי לא יתמלטו מהשתמט מפיהם בתוך ויכוחם דברי חדוד ובפרט מי שמדתם מדת הנצחון כמו שהם כל אוהבי החכמה ורצונם לירד בעמקי סתריה וכראשם חכמי התלמוד? ומי הוא זה הבקי בכל התלמוד ולא יתברר לו שכך היתה מדתם? פעם נראים ענוים ושפלים נאים ויאים פעם אדירים וגבוהים ולעומתם מתנשאים. פעם מתכנסים ומקפדים

פעם

*) הפלפול התלמודיי נקרא בפי ספרים חצונים פולימקא אריסטוטיליקא. רצ"ל פלפלת ארסטוטית. ונ"כ ברצונינו להרחיב הלשון ושיהיה על פלפול פוד תלד אחר כדי להפטירה וליפותה נוכל לכנות מילה זאת שרשה מהיונית ותמונתה מהעברית ונאמר פולמיק פולמיקיו ז דרך פולימיקית וכו' וכו' עיין לעיל בי' מ' בהערה

פעם דבר ידברו בחרב חדה וכל דבריהם כמדקרות חרב . ופעם כל דבור ודבור . כתכיפת אחת עושה היכור . אל הכבוד כולו . ואין זה מן התימה למי שתכליתו החכמה והאמת דוקא . וכיון שהתכלית הוא זה ולא אחר, ע"ז כדי להגיע אל התכלית הזה כל הב' גדרים מהמתוכחים לא ירגישו אל כל האמצעיים אשר ישתמשו בהם להגיע אל התכלית הקדוש הוא בירור האמת על נכון . ומי לא נתכונן בטבע המתוכח או הדורש ברבים שבדי להרגיז לב השומע להתבונן היטב . ושיתן לבו על הדברים אשר היו עד הנה זרים בעיניו ויעוררהו להשיב. על זה מרבה בדברותיו מליצות קשות ומפליאות ותוכחות גדולות ונוראות . כמו שיאמר: עורה ! למה תישן ? הקיצה ! הבן דבר על בוריו ! ואפי' אם באיזה מן הפעמים על ידי דברים החדים והשנונים והלמודים יצא הקצף מלפני השומע ויחרד וילפת ויחרה אפו . הנה אין מי שיוכל להכחיש כי לאחר שישקוט חמית קצפו יכנסו הדברים מעצמם בלבבו ויבין ישרם . ועי"ז תשיג האמת . הוא התכלית הקדוש מבקשו . ואחר שדבר זה הוא חד מהמושכלות הראשונות . הייטב בעיני ה'! חכמי ישראל! שנוכל להאמין שבכל דעתכם אתם שוקלים כל תלונותיכם על רבינא ורב אשי שלא השמיטום? הייטב בעיני ה' שנאבד טובה הרבה? רצוני לומר אותה הטובה שקיבל אותו שומע התלמודיי בכל פה ע"י אותם הקנטורים שעל ידיהם נתעוררו כל רעיוניו לירד לעומק הדברים? ולמה יגרמו לנו רבינא ורב אשי הנזק העצום הזה, שלא נתחלחל גם אנחנו דור אחרון באיזה מליצה חדה יורדת חדרי בטן כדי שירד האמת ההוא חדרי בטנינו כמו שירד בלב השומע התלמודיי ההוא? הא ודאי אם היו משמיטים כל המליצות הקשות בעיניכם חכמי ליון היקרים והנבונים ! גזל גמור היה ביד רבינא ורב אשי מבלי שום ריח ספק . וכ"ש וק"ו שלא ישאר לנו ריח ערעור על מסדרי התלמוד בהביאם כל הוויכוחים בעינם ובלשונם כאשר נפלו מפי המתוכחים, אם נשקיף על אמונת מעתיקי הקבלה עד שאמרו "חייב אדם לומר בלשון רבו. (עיין ברכות דמ"ז ע"א עדיות פ"א מ"ג שבת דט"ו בשורות ד"ה) והוא עמוד נכון לקיום האמת כדי להכיר למי ששמע אותו דין או אותו ענין באותו לשון ובאותו כעס או קנטור שמשמעה (ע"ו אוי הוי היברקי"ד) ולא יכזב ולא יתנגד שיהם . ולדעתי הם דברים מקובלים על לב הבקי בטבעי הוויכוחים ובנאמנות המקבלים, ולא יקפידו בהם (חוץ מכבודכם כי לא בכל לבבכם תדברו) כי אם מי שכל מגמתם הוא כבוד המדומה אפי' בעת קנית החכמה והמדע ה' יצילנו

ריב החכמים

היטב דאמרי אינשי ללועזים בלעז "מי שהיה חכם ושותק . הוא שמחת לבב למי שבחברתו אחר", ! כן אתה הסופר יהי אלרו"ס עמך! כמה פעמים אתה משמחנו מיגונינו על כמה דברים הטמונים מאז השנים תוך מורשי לבבינו . כונת האמת על תלמיה! אמת שכל אלה העקיפין היו מאיתנו בכונה מכוונת כדי לעורר על תשו' ח"ו הנ"ז. אבל אהה! וכי זאת עשה לנו הרב הזה! אך וי! כמה תשובות יש בספר הזה המביאים את האדם לומר בעל כרחו . "ברוך היודע מה היה בלבו" כאשר אמר הרב העקידה (פ' וירא שער י"ט דע"ל ע"ב) על רבינו הרמב"ם. אפי' שלא ראה מאורות לעבכו ולא בדרך גוזמא. כן נוכל לומר על הרב חוות יאיר ולא נירא ולא נחת! מי הכניסו לחבר סימן זה ולאסף כל הדברים והקנטורים שבאו בתלמוד באסיפ ביזיים עזובות ולהוליד אחולי על לבות בני אדם מבלי שידע לבקש תרופה מנופה למחלה זו, כלומר תשובות נכונות שיתישבו על דרך טוב בלב כל מבין? וא"כ שתיקותו היה יפה לו! וכן אותה דסי' קל"ב בענין הלכה למשה מסיני אשר הן בעון היתה לאבן נגף וצור מכשול להוכ"ר הרע בספרו המזוהם *) בחינת הקבלה ואם יזכנו ה' ונחזור על אדמתנו ועל נחלת אבותינו ולא נצטרך עוד לבשר ודם . נחנו כעלה ונלחמנו — בדברים ברורים ומצולקים ונפזר לרוח כמה מלין המעכבים שבתשו' חוות יאיר זאת דסי' קל"ב ונראה לעין כל כב"ה הדברים מאירים ומזהירים כנתינתן מסיני בכל ענין האדיר של הלכה למ"מ הנ"ל. וכן גם אותה דסי' ר"ו! מי הכניסו לדבר בחכמת הקבלה והוא לא נכנס בחדרה החיצונה אפי' עד מדרך כף רגל?

ופיו

*) כן כתב הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לס' זרעים וז"ל ומפני שידעו חז"ל שכל דבריהם ברורים וכו' אמרו כל המלעיג על דברי חכמים נדון בצואה רותחת ואין לך צואה רותחת (לשכל) גדולה מן הכסילות שהסיאתו להלעיג על דברי חכמים וכו' עיש"כ ולזה ספיר תארתי ס' בחינת הקבלה ס' מזוהם וזכמ"ל

ושם יענה חסרונו כמ"ש שם ז"ל 'כי הנחנו בלמדינו ספרי האר"י וגוריו, לא יעלה בדעתינו דבר מובן זולת קריאת המילות„ אי שמים! האם כסכיל שהוא לא ידע ולא הבין כי אם קריאת המילות כמומריותן, הלמענו תעזב הארץ העליונה! או עם סימנו הלזה סי' קי"ק תמות חכמה? תלו"ת! העוד לנו חלק ונחלה בחופת חתנים ובכא שערי רבינו האר"י בתורה ובזמירות נריע לו על עומק חכמתו ודקות רעיוניו והשתלשלות עניניו במוצאיהם למקעיהם. ובשמחת לבב יעלזו חסידים בכבוד כלולי טבת ההזכות אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו לאמר! נלכה, נרוה דודים עד הבקר מיינה דמנטרא מאירת עינים ובאהבתה ירננו על ושיכתם. כקומעט שינה מעיניהם בבית ה' עד להפליא! . והגאון החסיד מוהר"ר דוד, בכר שמואל דידיע מהנה"ר זצוק"ל מחבוריו של הרב שר שלום שרעבי זלה"ה העיד על עצמו זה ששים שנה בקהלתו קהל חסידים — הוא ק"ק בית אל יכב"ץ עד היום הזה — שבזהיה מתפלל תפלת שחרית בכונות הרטויות בכוונות לתלפיות היה עובר ס' ען האיים מגעד לשער כהשתלשלות ישר מלמעלה למטה ומלמטה למעלה בסיר אור חוזר ובאותו זמן לא היה מרגיש בהוויה עולם היה. יאמרו נא יראי ה'! ספר שלא יובן ממנו 'כי אם קריאת המילות„ היוכל שכל שום מעיין לשלשלו בהשתלשלות ישר בזמן מועט כזה כאשר העיד הגאון החסיד דוד כעים. אביר הרועים! ומפלפוליו אשר נשארו בידינו בקצות החכמה הזאת אנו מוכרחים להודות שכאשר העיד על עצמו כן היה באמת! ועוד ובי עדות זו בלבד יש בידינו לברר הפך דברי המות יאיר? הלא כל האר"ש לפנינו מספרי המקובלים האמרים והקלים. והעמוקים עד להפליא! כמו ס' נהר שלום אמת ושלום, רחובות הנהר, תורת חכם ודרמי להו, דצריך נגר ובר נגר להבין עומק מילהם, ודקית שכלהם. ומוצאים כל הקדמותהם מדברי האר"י וגוריו על פי פלפול ישר. כשר ומקושר ממקום למקום ומענין לענין. ממש ממש כאשר אנו מוצאים הדינים מהתלמוד ומספרי הראשונים לא נפל דבר.

הי"ב

הסוחר

ומה לנו לדלות מים מבורות עמוקים. ולהעיד לפנינו עדים רחוקים? היש דבר ברור כראות העין? הנמצא מופת חותך יותר ממה שהתברר לפני גם מתמול גם משלשום ומאז זכני ה' להתעלס באהבתכם עם חכמה זאת? הרי עברו לנו כ' ימים ולילה אחד בויכוחים אדירים משברו ים השכל ולא הרגשנו בהויה עולם הזה! וכל מה שהתוכחנו היה בכח השכל ושרשיו ועמודיו ואדניו. ויסודי תורה שבכתב רובם. והלכות דעות שבתלמודים ובמדרשים. ומתוך הויכוח הגדול והנורא בררתי גם אני (סוחר פשוט שכל עסקי בעניני העוה"ז בעונותי!) הדברים על מתכונתם ובפרט בענין הנעלם! כמה הדברים הם אמתיים ונערכים מאד להשריש בלבנו אמונת היחוד המוחלטי וזכנו בו כמה פשטי מקראות המדברים מהאל הגדול בעל היכולות כולם. כח"ו קצר יד ומקבל השינויים והתחדשות ח"ו! וחלילה! וכן חקירת קדימת בריאת העולמות והתרתה הנפלאה דקה מן הדקה, הצריכה גם זאת למאד מאד להשריש בלבנו אמונת החידוש ולהראות לנו הנקודה מהיכן נתחיל לומר "בראשית ברא אלהי"ם, ולצוירו בדעתינו ציור שקוע ומתחקק על תלמי לבות לומדי ספר התורה הזה! וכל שו הבירורים — כמו שאמרתי — התבררו תלו"ת בדברים שכליים ועפ"י יסודי תורה שבכתב על הרוב. וכררנו אני ואתם שבחכמה נפלאה סידר האר"י הקדוש חקירות אלו כדי שלא להעלות הפי' במחשבה חקירת מה למעלה. וזוהי היתה כונת מוה"ר רב יוסף סיני בשומר אמונים שלו. עד שבכו דכם חבקתם ונשקתם אותי אבות נשיקי'ן ואני תמהתי על החפץ ועל כל הגדולות אשר ולאו מפיכם לשום שפלים למרום כמוני היום! ואתם רבותי! כה השבתם אלי (עיין לעיל סי' שמ"ד *)

לאמר

---

*) אמר המ"ל ס"ס נס סי' זה, יבקשהו הקורא ולא ימצאהו כי הוא בכלל חיבורו הגדול נצח ישראל. וחבור יעבור שכל מה שרואה לפניו הם תרומת דברים לשלים ולרביע ממה שעבר בין החכמים והשומר באמצע סעודת הערב של יום רביעי לביאת החכמים לוורנו יע"א

לאמר. ואיך לא נתבלש ונכלמת ונעלו כאהבת חכמתך שגם שאתה איש משכיל ומעילם לא נכית כאלה. ועכ"ז מה עצמה כח החכמה הקדושה הזאת ואמיתתה ויושרה עד שע"י אהבת היושר האמיתי היושרת השכל היושרה מכוונת וקלעת אל השערה ולא החטיאה מכל מה שפי' האר"י הקדוש ז"ל בקיצור מילין ומה שהאריך הרב מוהר"ו אירגאס ז"ל רב ומ"ץ של קהלתך ליוורנו יע"א באמת ובאמונה! מעיד אני עלי שמים וארץ! שכשעברתי את"ך לפני רבותי! על דברי האר"י הקדוש כאשרתי מגונע ממראה עיני! כי לא האמנתי שכל כך חכמה עמוקה יש בחכמי ישראל האחרונים והכל במילות קצרות אמרות טהורות ומסודרות וברות ושאין להם פירוש אחר! כי דרך האמת אחת היא לאמה. ברה כחמה איומה, ואחר שהתברר לעיני כל זה אתם רוצים עוד לראות מופתיות חיצוניות לסתור כל סי' קי"ק של החוות יאיר בפרט זה? תמהני! ואקח הרשות לעצמי לכבוד האמת ואומר. שאפי' יקום מקברו וישב על כס רבנותו. ואת יקר תפארת גדולתו אשימה פני כחלמיש לומר לו. שאם הוא לא היה מבין כי אם קריאת המלות למה הדפים סימן זה שאין שום תועלת ממנו כי אם להיות לשמצה בקמי החכמה הרמה הזאת והכמיה ומעייניה? (עיין ויכוח הקבלה דמ"ו ומ"ז) ועוד דברים רבים הייתי אומר שמתיקותי עתה יפה מדיבורי!! א"כ רבותי! נגמר הענין! מעתה ומעכשיו הרשות נתונה לכל מי שאתה מים החכמה אפי' כוס אחד שיקום ויחבר לנו ספרים ופירושים על קונות הרוכות ושוטו כתוכו"ת ואם יראה בעיניו להניח הלך קושיות כל"ע יניח! או אם יעלה בדמיונו לדבר בגדולות ונפלאות כהרמב"ם ור"ת בדורם ידבר ומי שיש לאל ידו להחזיר העטרה ליושנה ולטעת נטיעות של הקדש ועל יובל ישלח שרשיהן ברחובות הנהר דנגיד ונפיק מעדן השכל והדת. ימות בלא חכמה או אלם או חרש! השמים! לא אקבל דבר זה! אפי' אם יבא אליהו ברכבי אש וסוסי אש שלו. כי כן רבותי! בע"ה אחר הסעודה אינני זז ואיני מניח שנפתח פינו כי אם בבירור הדברים לעיני השמש והירח איך לא צדק הרב חוות יאיר בכל מה שכתב בסי' קי"ק זה נגד החכמה הרמה הזאת.

רי"ד   החכמים

בעזרת העוזר כן נעשה! לא תחוש כלל. כי בירור זה שאתה כל כך משתוקק אליו הוא כטיפה מן הים בערך כל מה שתלו"ת בירדנו בענין הלמוס וכל הנז"ל. אבל הודות לאל ותעלה שממקום אחר שלח שלומיו. עושה משפט וצדק במרומיו, שעל תשו' אחרת שם בחוו"י סי' רו"ע שגם שם רצה להראות עצמו תוכ"ן הרבה וסוף דבר לא הוציא אפי' קמצא עד שכתב בסוף התשו' וז"ל "ולכן אל תוסף עוד ראות פני בחקירות ודרישות בחכמת התכונה זו. כי אתי הייתה ולרוב היגיעה ומיעוט השגה. שלחתיה לחפשי, עכ"ד ומן השמים נלחמו שכבר בא חכם הגאון בעל פחד יצחק באות ל' רי"ע ע"א שהביא דבריו אלו וכתב שרוב קושיותיו נולדו לו מחסרון ספרים שיש בגלילות האיטליא מחכמי אומות העולם שהעמידו כמה דברים על הקוטב וקו היושר" עכ"ד ושפתים ישק משיב נכונים בחכמתם. כן ממש דומה בדומה נוכל לומר לו דכל קושיותיו נולדו לו מחסרון ספרי הרב שר שלום וספרי הרב דולה רוזה. וחסרון ירידה לעומק כל דבר ודבר.

רמ"ו   הסוחר

האמינו מלכי ארץ! כי כל אלו התשו' דסי' קל"כ וקי"ק ורי"ע אין לבי נשרף עליהם כל כך כי אין נזקם נזק שלם ככל אשר היא אותה דסי' קכ"ב אשר עיקר מטרין עליה. כי היא גרמא בנזקין גדולים בהשפלת יקרת מעלת חכמי התלמוד — אשר בזכותם אנו חיים — בעיני כל בעל כנף ועם שח"ו שהרב הנ"ז חלילה כוון לזה! עכ"פ הסיפה זאת מבלי תשובה נכונה תהיה גרמא להכשיל בני אדם ולומר. — כאשר אמרנו — החכמים היו נאים לדרוש יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. ולא היו נאים לקיים ככל היוצא מפיהם. א"כ יאמרו, כמונו כמותם ראשונים כבני אדם אשר גם הם כעת חמת ויכוחם, לא היה מחסור לרוחם. והן בעון ע"י זה פשטה המספחת בדורינו זה. אוי לעינים שכך רואות! חרוטים על לוחות הדפוס חירופין וגידופין על גדולי ישראל שמהם תורה יוצאה לכל הגולה. על רבינו הרמב"ם זיע"א כאלו ח"ו וחלילה כופר בעיקר, ופוסע על ראשי סעיפים! ועל

מרן הקדוש ז״ל כאלו מתפתה מסברות יונו ׳וכמה גבור לשתות יין„ אוי לעינים שכך ראו! ואזן ששמעה
יכוף אליה לתוכה זה באמת נער מתהולל!

רי״ו
החכמים

לא נער מתהולל כי אם נערי״ס המטוייפים. רעים ונאמנים! הלזו אין בזיברופא המעטירה הזאת להשיב חמת הכותבים הללו מהשחית? אם רופא מובהק אין בה לרפאות שברים הללו במתק לשונם ובמוסרם ויאטמו פי כל דוברי עתק? האלדו״ס יש ויש! ה׳ עליהם יחיו! מדוע א״כ לא עלתה ארוכת החולי החדש אשר הלז בו היזה מאנשי דורינו זה? ה׳: א לעינינו דברים מסולקים חקוקים בשטר. על ספר הישר יואבים בשי״ר ונמשכים משי״ר כדברי חן ושכל טוב יורדים חדרי בטן הוא הגאון תמים דעים, אביר הרועים, הגאון שיר נר״ו (וכמה שכלן לבא בתוך הכלים ולצאת בצדקו ותומתו ויושרות לבו! הוה! כמה רב ואדיר הוא היכולת התלמודיי; להציל לומדיו בציון ושקידה כהגאון זה נר״ו מפי כל אוי וטורף מסברות הפלוסופים יה״ר זכות התלמוד יגן עלינו ועוו״ז ותוכחתו תוכחת מגולה מאהבה מסותרת, כל שפיא תפארת. הלא היא כתובה בכ״ח חו׳ עמ׳ ו׳ כ״ו) אך! וי אשרי המדבר על אזן שמעת תוכחת חיים!! ב״ הדברים האלה ידידינו הסוחר! ואזים מחדרי לבנו מתוך האש השכן והערפל בחיזוק מקצת דבריך בקנאתך על חכמי הדורות ומכ״ש לאותם שכבר הם בעולם האמת איך היו מדרך לכך לשוני סותכי הדור הזה! וכבר נוח ע״ז גם הריב״ש סי׳ ס׳ וז״ל. ״ראו עתה! הייתה כזאת שאחרי פטירת האדם יהיה מה שיהיה! שיאמר עליו כבני קהל ועדה דברי גנות„ עכ״ל
מה יאמר הרב, א״כ, על המעלה אותם בדפוס ומפורם בד׳ כנפות הארץ?

רי״ז
הסוחר

ולמה על מקצת דבריו ולא על כל דבריו? הלא אתם הודיתם שלא יפה עשה הרב מו״ו לאסוף הלזולים הבאים בתלמוד מבלי השיב אליהם תשובות נכוחות.

רי״ח
החכמים

התבונן הסוחר שתשובותיך הם כל כך נלאות והתנצלות שאין להם מרפא? אל בניצע! כי עיון הצל לא הללת ודאי לרבותינו חכמי התלמוד מהקושיות הגדולות שבאו בשאלת השואל של האזו״ו הנ״ז דלא האמת היא כמה שהוא כמו שאמרת שכך טבעי המתוכחים להיות נודקים מפיהם איזה קנטורים עכ״פ במקום שיש קנטורים. והלזולים אין נחת ואין כבוד והדר, ומקרא מלא דבר בכתוב דברי חכמים בנחת נשמעים. והמשנה אמרה יהי כבוד חבירך חביב כשלך ואיך יתקיימו שניהם?

רי״ט
הסוחר

מקרא זה היה מקום כבודו? ופשטיה דקרא במאי משתעי? הודיענו תחילה!

ר״ך
החכמים

פתח פיך ויאירו דבריך השלש האיטלקי אשר במקראות רבית ודקדוקיהם וטעמיהם מאד אתה בקי. כי תאדן מלחה באנו. וארץ ישראל היא ארצנו ונחלת אבותינו. ארץ אשר לומדיה וחכמיה לא ידעו ולא יבינו לא מקרא ולא דקדוק גדול או קטון ולא טעם קדמא ולא זקף קטון. (עיין אגרות יש״ר ח״א עמוד כ״ז)

ר״כא
הסוחר

יוצק עופרת רותח תוך גרון מי שכתב כן על רבותינו חכמי ארץ ישראל כי משם תצא תורה! ידעתי מי התלונן באגרותיו כן אבל הניחו לו שכבר נתן דין וחשבון לפני ב״ד של מעלה על כל אשר עיתה קולמוסו באחריתו ומיו ומה לנו ולו עתה? והבא של הבונה בקיטור מלין, המקרא הוא בקהלת (סי׳ ט׳ ״דברי חכמים בנחת נשמעים מזעקת מושל בכסילים„ הרי סוף הפסוק הודיענו כונת תחילתו והוא על הנהגת החכמים עם ההמון במשפטהם ודרושהם ומוסרהם שכולם הם בנחת להחזיר את הבריות למוטב ועי״ז נשמעים ונכנסים אל האזן שומעת לא כן זעקת מושל בכסילים ר״ל שהוו כסילים וע״י זעקותיו ישארו עוד כסילים ממה שהיו כבר. וא״כ אינו ענין לוויכוחי החכמים ביניהם בעת למודם ופלפולם. ואין ראיה מהשואל של החוות יאיר כי אותו זמן באשכנז כרוכים כן חסרו ידיעת המקרא בשורשה כנודע ונדמה לו לשואל שעל כל דברי החכמים הכיוחיים אף העיוניים שבין חכם לחבירו כאמר

כמו

כמו שעבר היום על דרך מליצה כך ישתמשו כל החכמים ותרגלא בפומיהו מקדא זה והנה! כמה לו שוה כבודו של מקדא ולא אחר. ולא ידע שהוא עכ״ב קיים להיות הויכוח. שבר הגלגל וכיון שידעו חכמים הנ״ל עכ״ב חקים היה שאח״א כלתי ע״ז הם אמרו את והב בסופה אהבה בסופה והנמני הוה כמן תפדשולי זירה שזרזורנו רז״ל לשעבת אהבה בין המתווכחים בסוף הויכוח. או תרשוהו שבינתם ז״ל להודיע עכ״ב מחלוקת הזכמה כי סופה אהבה מאין המלט בין כך ובין כך עינינו הרואות אהבה בסופה. והאהבה היא למעלה מהכבוד כאלף קומות במורות. וכבר המשיל המן של רומי שיה׳לא כאחד מדרשותיו האטלקית שהאהבה היא דמיון המים והכבוד דמיון השמן הצילה למעלה ומתנשא לאמר אני אמלוך וכל מה שאתה מוסיף מים (היא האהבה) השמן והוא הכבוד עולה למעלה עד שאם תמלא הקערה מן המים. השמן חולף הולך לו כן כל מה שאתה מוסיף אהבה עם חבירך הכבוד לא ומלא מקום לנוח. וא״כ אחר שזיווגנו או הודיענו חכמי התלמוד המפלפלים והמקנטרים שיש אהבה בסופה מה יקשה לנו הנו״ל ממסכת יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך? אחרי דיש בסוף הויכוח זה שבשמעו היוה זלזולים מפי המתווכחים אהבה עצמית והיו שהוסיפו על מאתים שהיא אהבה יותר מתנה שהיא הכביד ובאמור י׳ א״כ הגולה מכל האמיר שלא תחושו על כבוד החכם הנז״ל נר״ו כברע זה כי אהבתינו עמו בסוף הויכוח לעלמין לא תתחלל וזה די ויותר בהתנצלות עצמי על כל היוצא מפי בעת יחס הויכוח.

רכ״ב החכמים

עתה ידענו כי איש מאישי ישראל הכרו לבב אתה! ירכו כמיקך. כי לא כמוחך. כיר״א. באמת היטבת לטעון כערך על הוויה קנטור שיצא מפיך. כי לא מלבך חלילה׳ וזמזנו שמזה שלימה כו כמונו כתוך כאהבת החכם הנז״ל נר״ו על רוב שלימותו וגודל השתדלותו מימי נעוריו להוציא לאור כמה דברים יקרים מחכמה ומידיעות מופלאות ומלבד כל זה עוד זאת שאגב אורחן. התחברו והתלבנו כמה דברים בנקודה זה. ודאי הם מלי דעלמא, לא לחזור לבי כי אם להתנצל ולהעלותם על מזבח הרפים. למען ידעו כל קורא ספר הנז בנות האמתית שיש ויש על זלזולים הקנטורים שיוצאים מפי לומדי התלמוד, עת יתחכמו בפלפולם הדק בכתיר. ומעתה ומעכשיו כל מי שדן אותם וכ״ש לחכמי התלמוד גופיהו לכף חובה. או ח״ו יתלונן עליהם לבושי היא צריך ואם ככה יש לאל ידיך לבוא העקוב למישור גם קושייתינו הנ״ל. והוא. למה לא נוהג נותן התורה בהחלט על מצות יבום. ׳יבמה יבא עליה׳ מכל מקום מבלי שיפתח הפתח של חליצה. כמו שלא פתח לנו שום פתח אחר למנוע עצמו למי שירצה ממצות פו״ר. אם תוכל לעבור כל מעגל גם בחקירה אמתית ותקיפה הזאת שכר הרבה תטול. ובע״ה בחזרתינו לעה״ק ירושלים תוב״ב נקבוע עתים, לתורה לשמך כי נאים. באמת מלולי חדש רחמים כאותם הלימודים הקדושים הנעשים על טהרת מלכות קבורת רחל אמנו זיע״א.

רכ״ג הסוחר

זה חדש! לא שמעתי כלתי היום שקבורת רחל אמנו היא ברבות ישראל! ושום מקום קדוש ומכוסה בתקרה להתאסף שם עם בני ישראל העומדים בלילות לחזות בנועם ה׳ ולעורר רחמים. לבעל הרחמים בחדש רחמים, על קבורת רחל המרחמת ומבכה על בניה. זה דבר גדול ונורא! לא נשמע כמוהו. שום בידו לעמוד בתרים בפני השורענות בעד כל הגולה ולא בדרך גוזמא, פלא! והנחנו לא נדע מזה דבר! אמרו לי מחסדכם! איך יעלה בדעת שיכנסו חכמי ירושלים בסכנה כזאת? מאחר כי קבורת רחל היא על אם הדרך כמאמר הכתוב ובודאי עד היום לא נבנה בנויה שום בנין. והיא מקום פרוץ מרובה על העומד. ובמדומה לי שכן למדתי בספרי מסעית הנוסעים ואיך א״כ יהיו קהל ועדה מישראל בתוכים הרבעים לולות בין זאבי טרף וערבים במדבר! אם לא שתפקדו שומרים בני חיל ובזכר רב, ומאין לכם ההוצאה היתירה הזאת?

רכ״ד החכמים

ידענו. ידענו, ובושנו מאד שאתם האירופיים עזבתם את הארץ הטובה. והותה השלכתם אחרי גווכם,

ישובם . הפך מהאומות אשר אתם גרים בתוכם . כי הם משתדלים בכל כחם לקים קבורת משיחם ואמו , ומקומות אשר דרכו בהם השלוחים והקדשים שלהם וכאלה רבות , מכלות עינים ומדיבות ואתם לא תפקדוה לשלום ונתקיים בכם מקרא שכתוב "ציון היא דורש אין לה„ מכלל דבעיא דרישה וליכא . די ! די ! מה לך לידע דברים אלו שאינם מעיקר הכוונה . ואינו יוצא לנו שום ריוח מזה ? כי כל חקירותיך אלו לא יועילו כי אם לחדש לך ידיעת סיפור על מתכונתו . נוסף על ידיעות סיפורי הקורות והדורות הם ההיסטוריאות אשר אתה האירופיי מכיר ורגיל בהן . ולא עת האסף פה והוא הפסק גמור בדברי חול . ואינם ענין כלל !

רכ"ה הסוחר

חלילה ! אינם דברי חול ! כי קדש הם , ואינם הפסק הכונה , כי יותר מתלהב הלב משמוע קדושת המקומות ההם ואיך רחם ה' על ארצו ועל שארית פליטת ישראל לתת להם מקום ואחוזת קרקע על ארצנו ועל נחלת אבותינו ? ומי זוטר לנו הרבע אמות קרקע בא"י אפי' אכיפי דעכו ! כ"ש בציון וירושלים מקום מקדש ואפריון וקבורת רחל אמנו הרכה והענוגה . והיא עקרת בית ישראל והאם הרובצת על האפרוחים ? באמת הענין מבהיל ! והוא נס גדול מפרטי הנסים שבגלות הזה כי ע"כ תפול תחנתי לפניכם ! שתגידו לי דבר מה מהנהגתכם וסדרי הלמודים ע"ג קבורת רחל אמנו והיה לי למשיב נפש ! ואחת דברתי שתכף אשוב אל הכונה ולא אפסיק בשום הפסק אפי' כחוט השערה !

רכ"ו החכמים

ההפסקה הזאת לא דימינו ולא עלתה על לבנו . והואיל וגלגל הדברים הביאה , א"א להשיב פניך ריקם ונגיד לך בקיצור מילין . קבורת רחל היא עד היום הזה על אם הדרך , בדרך אפרת . סמוך לבית לחם . המצבה על פני השדה כאשר כן נראה מפשטי הכתובים . ונראה שמזמן שעלו הספרדים , ובראשם רבינו הרמב"ן זלה"ה לחונן עפרות ירושלים ולכונן אותה . והשתדלו בבנין ב"כ וב"מ ולקבוע קהלת ישראל בירושלים , וחייב לכל הגולה לשלוח ע"י גזירים ושלוחים , נדריהם ונדבותם *) ומאותו הדור והולך לא ידענו באיזה מהדורות בדקדוק נבנתה על המצבה כיפה גדולה בת ארבע כתלים ופתח קטן היה פתוח לה לצד מערב בלא דלת . והיו נכנסים בו על צד הדחק בכפיפת ראש ובכפיפת קומה שהיה כמו חלון ממש . ובשנת קצ"ב כשעברו **השר הגדול משה מונטיפ'יורי** ה' יאריך ימיו בטוב . חילינו פניו להרחיב את גבול הבנין הזה והוא והגבירת נ"ב מב"ת בנדבת לבם הוציאו שש מאות מגנים על הבנין . והפלנו הכתל הדרומי כולו לארץ , ומאותו צד הרחבנו המקום הקדוש עם פתח בנוני ודלת ברזל בכל חוזק ותוקף ולאותו צד עצמו נבנה עוד כיפה אחרת מבחוץ כמו חצר החיצונה זכרה אלקינו **להשר ולגבירתו** הר"ז לטובה ולברכה . וזה אחד מהאירופיים אשר יבקר את הארץ הטובה כפעם בפעם ודעתו עליה . ואחרי כן ולא אחרון הוא אהוב לשמים ולבריות נחמד ונעים כמוה"ר **אברהם** ה"מ אלבירטו **כהן** נר"ו ובעזרת השרים הגדולים נשיאי ישראל **בית רוטשילד** ה' עליהם יחיו הנה גם הוא לא עזב ולא יעזוב מלגמול חסד לארץ ולדרים עליה ברחמים גדולים זכרה אלקינו לו ולבית רוטשילד לטובה ולברכה כיר"א .

באנו בענין הלימודים וההוצאות ושכר שומרים . הענין הוא כך שאחב"י אשר באזיא ואפריקא והטורקיא האירופית יש להם קופות מיוחדות ונקראה בשם **קופת רחל אמנו** וגם פרטים אחרים שולחים נדבתם ביחוד שיעור שיש בו כדי הוצאת לילה אחד , וכן ע"ז הדרך ומתנה שכר האח' העוסקים בתורה . והוצאת השמן להדליק והמשרתים והשומרים

הערביים

*) עיין הריב"ש סי' תק"ח שבזמנו כבר היו יוצאים מירוש' השלוחים לקבץ על הנדבות ועיין תשב"ץ ח"ב סוף סי' כ"ט . ועיין לו עוד בח"ג סוף סי' ר"א שכתב וז"ל ואמרו כי עדיין נשאר מהנסים שהיו בירוש' שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום כי בבה"כ שבירוש' הם צריכים לאנשי המקום כל השנה . ומתמלאת פה על פה בעת התקבץ שם בחג שבועות החוגגים יותר מג' מאות איש וכלם הם נכנסים שם ויושבים רווחים כי עדיין היא בקדושתה וזה סימן גאולה שלימית ע"כ . וקבלה בידינו . שאחד מארבעה בתי כנסיות אשר לק"ק הספרדים

הערביים אשר כל הלילה תמיד לא יחשו. והולאת נושאי בני אדם. ותכף כבאם ונכנסי המארחים לתקן את הנרות והמנורות. והת"ח כירכיע שעה מטיילים ע"פ השדה לרוח היום. והדרכי והבי אני ב עת תפלת המעריב ונכנסים כולם ומתפללים תפלת ערבית באימה וביראה. ותכף יושבים על למודם. כתות כתות פ'מליות פ'מליות. ורובם בתלמוד ומיעוטם בזוה"ק ותיקונים הכל כפי ערך הת"ח המוזמנים, וכל זה עד חצות הלילה. ומחצות הלילה אחר תיקון חצות יהיו נקראים בכנופיא בכל הבאים ספר תהלים ה' מזמורים לכל אחד בקול נעים נגלה ורנן חוזר חלילה ובכל חדא מ"ז הפסקות חד מ"ז כורתי ברית כמנהג ליל הו"ר בסליחות וקול בכיה ותפלות מיוסדות כסדר שארית ישראל הפזורים בגולה. עד שכינו ובינו עלה עמוד השחר ומתפללים תפלתם מה יה באהבה ובחיבת הקדש ונוסעים לעה"ק ירושת"ו ה' יזכנו לחזור על אדמתנו ועל נח"א. ולהשתטח על גורל הצדיקים ונשב שם עד עולם בי"ר"א — הרי עשינו רצונך ידידינו הסוחר. עשה רצוננו גם אתה, ותגיד למאי דהוינן בה. בלי שום הפסק!

רכ"ז הסוחר

תשואות חן חן! על כל הטובה, אורו עיני, כל מעייני, כי טעמתי מעט הדבש מקדושת הארץ והסדרים המלהבים את הלב, ואם יזכני האל אעשה גם אנכי לביתי לימוד מיוחד על מצבת קבורת רחל אמנו זיע"א למען יהיה לי צדקה וזכרון בירושלים,

רכ"ה החכמים

ה' אלקי"ך ירצך! שוב אל הכונה! שוב, ועשה ואל תאחר!

רכ"ט הסוחר

הנני! הבא אומר לכם רבותי! בכל לבי, כי מזל גדול היה לכם, כי כל הסיפור הקדוש מקבורת רחל אמנו זיע"א, ברוב ענין מבהיל עד כי נשבר לבי בקרבי שברי שברים והוחזר לכבשונו. ושבירתו היתה טהרתו משיחו וכעסו ורתיחותו. הא לאו הכי זדון לבי ושיאני להשיב על חקירתכם זאת בכל מיני קנטור ונוכח לב עד להפליא! ואיך לא יהיה זה? אחרי שאתם מרמים אוכלא לרבא ולא בדרך גוזמא!

ר"ל החכמים

אם יעלה לשמים שיאך. וממעון שמיך תמטיר עלינו מטרות צו גאותך עם קנטרי קנטורים. אנו כמחול ונסלח, לכך שתתן טעם מספיק בהבדל הענינים ובאר לנו הדק היטב איך אנו מרמים אוכלא לרבא

הסוחר

*הספרדים. האחד הנקרא בה"כ הגדולה. הוא הב"כ אשר עליו דיבר הרמב"ן ז"ל בתשו' הנ"ו. וקודם שבנו אותו פתחו בשנת קל"ה היה צורתו ארוך ודחוק והכיפה שלו נמוכה וזכורני אני משי"ח ס"ט מחבר הכלח הזה שב"ד שבתות השנה זכור, גדול, כלה, תשובה, שהיו מתאספים כל הקהל לשמוע הדרושים הנהוגים והיתה מתמלאת הב"כ פה על פה ומרגלא בפומיהו דרבנן לכל הבא ועמד לאמר. 'כבר העיד הרמב"ן על בה"כ הזה שנתקים בו ולא אמר אדם צר לי המקום א"כ שב בני שב, והרבה טרח הגאון מוהר"ר שלמה משה סוזין ז"ל שלא לסותרו כיון דלא הוה ביה תיובתא השלא שתעו אותו, אמר בפה מלא. אוי מי יחיה! אחר סתירת מקום הקדוש הזה שבנו אותו אבות העולם. וכן היה כי באלול קל"ה סתרו אותו ובכסלו קל"ו נלב"ע זצוק"ל. ועוד הודיע שבשבנו אותו וחפרו מחדש היסודות. מצאו ביסוד שתחת הפתח האמצעי קערת חרס כתובה כולה שמות והכנויים שברוה בהכאת המרא וחצינא׳ ובו בפרק נחקר הדבר בשורשי השמות ונמצא שהיו שמות מועילים לתוך השלום והאהבה בין כל הנכנסים. ותכף רב נהוראי ספרא רבא ויקירא המקובל האלקי מוהר"ר ידידיה אבואל עפיא נר"ו סופרו של הרא"ש שרעבי ז"ל כתב עוד קערת חרס כדמותה ונסמנה בתוכו יסוד עמו. ה' יזכנו לראות בנחמת ציון בי"ר"א. ומכאן מודעא רבה לכל העולים לזייארא שלא יפה עושים לחוג חג השבועות בצפת מפני שמוצאים ספר הזוהר, כי מצוה מן המובחר לחוג חג אחד בירוש' תו"ב מקום מקדש ואפריון ושכינת עוזינו לא זזה מכתל המערבי ובזה יקיים האדם מצות ראיה בזה"ז כי אליבא דכ"ע קדושת ירושלים תו"ב קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. (ועיין בס' דין אמת למוהר"ר יצחק נבון סי' ד' פסק ארוך בזה והאמת איתו) א"כ מצות ראיה קודמת שהיא דאורייתא גם בזה"ז ומה ראיה מופתית יותר מעדות הרמב"ן שהוא מאה שנים שלמים קודם ספר הזוהר. שכך היה המנהג הקדמון לחוג כל העולים לזייארא חג השבועות בירוש' תו"ב וכן מנהג כל אנשי מצרים וכא אמון לחוג חג שבעות בירוש' תו"ב ה' יזכנו לחזור ונשב שם עולם בי"ר"א.

רל"א ☞ הסוחר ☞

חלילה לי מנגוע בכנף שולי מעיל חכמתכם. אבל מי יכול לסבול דמיונות כאלו? מה ענין מצות יבום (שהיא באה בדרך מיוחד ומכאיב לחייב לטבע פרטי אחר שיודקק לפרטי זולתו שאפשר שנפשו קצה מהיות לאחרים ואפשר ג"כ מסיבה זאת יגיע אחד מהם או שניהם כאחד לשערי מות כי לא יוכלו שאת הקירוב הגשרי ההוא מכל וכל?) לכללות מצות פו"ר שהיא באה בדרך כלל וכחוריו גמור. כי לא זאת שעל אופן זה אין לער ואין דוחק לטבע הגשריו אלא אדרבא היא מצוה המסייעת לטבע ולקיום החברה סייע שיש בו ממש ואין אחריו כלתו. וחוא לגוותו לקחת לו לאשה אשר תישר בעיניו אפי' נגד רצון אביו ואמו וכל משפחתו (עיין מוהר"י קולון שורש קס"ז) "ברוך "המקום אשר קדשנו בתורתו ובמצותיו ועשה שיהיה הזווג לקיום המין והצלחת החברה, לא להנאת "שעה בלבד. גם רז"ל הלכו בעקבות נותן התורה יתברך (בדרכם תמיד) והרבו תקנות ואזהרות "להרחיק כל מוני זמה ולהרבות הזיווגים הכשרים ושלום הבית והצלחת ההורים והבנים ואהבתם "זה עם זה. וכל זה נתקיים בישראל בכל משך הגלות עד הדור אשר היה לפנינו„ וכנגד זה כמה עשתה והצליחה תורתינו תורת אלקים חיים. שלא לחייב בחליצה על מצות יבום ומלא אופן חלילה — להיות תמורת היבום. העבודה! זה חד מהדברים הנפלאים שבה המעידים על תורתינו שהיא תורת אלקים חיים. כי באמת אחרי כי הוא היוצר יחד לבות בני אדם המבין את כל מעשהם א"כ א"א כי האומן הזה עצמו היודע טבע בנינו. שיחייבהו לאמר. קום בעול אשה פלונית! וטעם הדברים הוא ידוע ונגלה בכל התורה כולה.

רל"ב החכמים

אלך מחילות מכבודך. על אשר אנו מפסיקים הדברים. הוצקו חן בשפתותיך. וכן לא יעשה! אבל החכרת לא ינונה. אמור לנו בחייך! ממי ילאו אלה הדברים שהיות בהם המתחילים בהודאות וחותמי ברכות באמרך ברוך המקום שקדשנו וכו' וכו' ומסיימים בגנותן של ישראל בדורינו ודור שלפנינו. שאינן מקיימים מצות פו"ר מין גנות כללי שאין תרי ריבוי אמת אפי' באירופה כ"ש באסיא ואפריקא ואין בטבעך הסוחר! להתחיל בשבח ולסיים בגנות. א"כ השקט אותנו מזעפינו בפרט זה ואמור לנו מי בעל דברים! ושוב תפך אל טנתך — בטעם הדברים ובעשה אזנינו אזן שומעת. בהשכל ודעת

רל"ג הסוחר

לא אכחד רבותי! שעד היום האמנתי. כי מ"ש רז"ל אוירא דא"י מחכים נמשך כלל זה עד זמן התחלת חיבור התלמוד ולא עוד. ומאותו זמן והלאה הייתי חושב כי גלה כל כבוד וכל מדה טובה מכל יושבי ארץ ישראל מפני הגליות והפורעניות והגזרות הרעות והמרות שעברו עליהם מיום מלוך הקיסר הב' לנוצרים קוסטאנטינוס שמו. (עיין בחיבורי או"י הי"ס ח"ב סי' מ' בהערה מבקרת קדמוניות בארץ ותורה למאונך) עד היום הזה. כי הן בעון מאותה זמן כל יושבי הארץ מרעה אל רעה. ומטלטול ט טלטול ונדנוד אל נדנוד ואלו כמ"ש רבינו חנכאל ה"ר הרמב"ן במלחמותיו למס' ר"ה אבל עכשיו אנו מבחין בעינא פקוחא כי זה לא אירע כי אם לפרקים. אבל כל זמן שחזרו ונתיישבו באו' תופשי התורה. בקדושה ובטהרה. אוירא דא"י עשתה את שלה בכל עת ובכל זמן לחדד את שכלם עד להפליא! הא קבן פקחות שאין אחריו כמוהו! הלא אתם רבותי! התחכמתם לא כביר (לעיל סי' ר"ח) לבא עלי בתוקף הקושיות הקשות. וכולם קושיא לאלרי'נו, ובתוך דבריכם בתמתם כלשון זה. "ויש לך אדם וכו' כי יוכל לומר אין רצוני בקיום מצות פו"ר ורצוני להמית הבלי המחיה וכו' וכו' עד על הכל יתגבר„ ע"כ. והכחדתם תחת שפתותכם מי בעל דברים? ומי הוא זה אשר סמך על טענה רקנית כזאת ועשה מעשה ולא נשא אשה עד בן כ"ח שנה? ובכל זה מאה בתכם הגדולה עם מי שקיים בעצמו כל זה. ולא עוד אלא כי כתב הדברים בספר והוחקו בויכוח הקבלה שלו (רמ"ט) ואני שמעתי הבנתי ושתקתי. כי אמרתי אם החכמים הצדיקים האלה יעלימו עיניהם ויכסו בשמיכא תיק הספר מה אני לגלות כל סתום? ולעת עתה כי גם אני טרפתי בפי איזה דברים ישרים ותמימים כולם קדושים שולאו מפי המחבר עצמו בתשתדל שלו פ' כי תצא על פסוק לא יבא פצוע דכה. תכף

ומיד

ומיד התעוררתם לשאול את פי לאמר. מי בעל דברים? באמת אין זה אלא פקחות עלום באהבת החברה. עד להפליא! שאין זה הלא כמו שיאמר בלאחר יד. ראו חכמי ישראל! כי החכם שד"ל נר"ו אפי' כי יאמר מקולמוסו איזה מן הפעמים דברים אשר לא בדת ולא בשורה ולא בנימוס. עכ"ז דילמא הוא! ראו דברים במשתד"ל שלו יוצאים מחדרי לב מאמין מוחלט מאין המלט, אשריכם חכמי ציון! מלמדי זכות על אחינו בית ישראל מכת הרבנים. כלומר. שאם איזה פעמים יהיו נגררים אחר דעות הקראים בפירושי המקראות לא מלבם חלילה! ולא מרפיון אמונה בקבלה רז"ל חס וחלילה! כי אם מחסרון ידיעתם בתלמוד וקוצר ידם לירד לעומקו. ולהעלות לרומו. והראיה ממה שקיים דבריו שם במשתדל באומרו. וכל זה נתקיים בכל משך הגלות עד הדור אשר היה לפנינו, מזה נכרים דברי אמת שהוא בוכה לקשה יום על מצב המבוער אשר הגיע בו האיטליאה. שנעשה בה טבע קיים להשאר רווקים. כלום רקים. משחיתים קיבוץ המדיני באין אומר השב! וגם הוא בהיותו נמצא באותו מחוז נלכד בשחיתותם מחשקו בתורה ובחכמה.

רל"ד החכמים

אושר חולק! וידידנו הסוחר! כונת אל האמת! כך היה דעתינו לא נופל דבר. ומה לנו בכל שבחי הפקחות שהארכת בהם מחביבותך אלינו ונחלת אבותינו וחכמיה כנאות לאיש מאושי ישרון כמוך! והלא כמאמר אחד תוכל לשבח ולפאר כל חכמי ישראל הכשרים ובראשם חכמי א"י תוב"ב. כי תיתי לנו כי אנו מקויימים מאי דאמור רבנן. "הוי דן את כל האדם לכף זכות" זה באמת נמצא בשלימות בחכמי א' תוב"ב ולזה תראה אותם נוחים ועלובים. ואל נקודת המיוצע רצים ושבים. ובהנהגת הדת הקדושה לא יגרעו ולא יוסיפו. וע"ז קיום החברה לא ישחיתו ולא ירעו. ולאדם לא יכנו ולא יחניפו. ואחרי לית מאריה דעלמא למי שחשד חכמי א' מש"ן שנה ולמטה לבת שלומה של חנפים. (וויכוח הקבלה דמ"ה).

ישוב אל הבונה אהובינו הסוחר! והטעימה הטעם המספיק שפלו שפתיך. וירחמנו עושנו כי לש"ש הפסקנו דבריך לא במרד ולא במעל.

רל"ה הסוחר

חלילה! אין אלו הפסקות. כי אם טענות צודקות. ובירור כל דבר היוצא מפינו על טהרתו ועל מתכונתו. ועל מקומו ושעתו. ואשוב אל הבונה ואומר. כי אמת והאמונה כל זאת וקים הוא עלינו וע"ז. כי נותן התורה ברוך הוא! עשה והצליח לתת תמורת היבום דבר זולתו, דבר אשר לא יכאיב הלב לבית חללו. ולא יעיק הטבע וכל אשר לו. והוא החליצה. **וטעם הדברים** שאין בדתינו שתתעלה דמיון מצות עשה ול"ת להלחם עם הטבע החומרי מלחמה חזקה ולהכות אותו בתוך מכל צר ופינה עד כי לא יחיה אחרי נפלו! ועל כן העיני בשר לו ישר יחזה שכל הדברים הטבעיים שאינם תחת יכולת האדם ורשותו. משמים הביט ה' ראה את טבע חומר האדם כי ברע הוא, חומר גס ועכור בלוי ומטורף. וע"כ ממכון שבתו השגיח — לצוות כמה דברים לפי חומרו ממש. וכבר הטיב לדבר בזה מחבר א"י דה"ם הנדפס פה ליוורנו יע"א בדק"א עיינו עליו היטב ויערב לכם! וכבר ידעתי שיש לו בפרט זה אריכות דברים שהביא כל מצות התורה תחת סוג בחינה זאת. וזקק הדברים עפ"י משקל זה עד להפליא. והראיה הגדולה והעצומה היא. ממה שראינו שהמציא נותן התורה מצות חליצה בתמורת מצות יבום, ענין המבהיל כל בעלי דעה ושכל! המה וראו כן יתמהו לאמר. מה לתבן אל הבר? מה לחליצת נעל אחד דבר קל בעיניו להוציאו, להיות תמורת מעשה טבעיי לביי! ראשון למעשה בראשית? הנה אין ספק כי לדבר הזה רבים יתמהו ולא ימצאו מענה להשיב! אבל כנגד זה איך נוכל לסבול על נותן התורה — הוא אלדים חיים ומלך עולם — היוצר יחד לבות בני אדם המבין את פרטי הטבעים כולם שיצוה לאיש מאנשי תבל בטוי מחומר המתאוה והמואס — טבע משונה שאם נלכד באחד משתי הקצוות האלה והכו שורש בלבו. אחת דתו למות מאין תחבולה להציל ממות נפשו, א"כ לאיש אשר אלה הטבעים הטבעו בשרש ולידתו, ונותן התורה יודעם בעצם. כי הוא המולידם והמחזיקם, איך יצוה אותו.

בא אל אשת אחיך ויבם אותה, וטבעו החומרי מאוס ומאסנה, או שנאה ושכחה, מאז השנים? ובפרט
אם בעת קרבו אל העלמה — עת לטעת — שצריך לעורר את טבעו על ידי זכירת כמה ענינים
נאים ויפים וטובים ומתוקנים. וכל אלה הענינים הנשמיים ילוו אל כח המדמה שבו וישרתוהו לבא
לידי גמר מעשה (ושעל זה כלוה אל מעשה בלתי הגון כזה. שם "זמה" שהוא מגזרת זומם לעשות מעשה כנודע)
ואחר שכן. והיה אם במקום מנחת זכרון זאת מזכרת כל ענין נעים ונאהב. במקום זה להפך יתמלאו
רעיוני היבם הענין הזה! רבות מחשבות. מכלות עונים ומדיבות. אם ממיתת אחיו הנחמד אשר
אהבת נפשו אהבו. ואם ממאורעיו עם יבמתו זאת אם לטוב ואם למוטב שכולם לאופניהם לא
יביאו לו כי אם כאב לב ודאגה עצומה. וגם אם לא יארע כל זה. הלא לעינינו כמה בני אדם
האיסטניסים בטבעם! ויקוצו לבשל בקדרה שבישל בה זולתו ובהברח מפני כל המניעות האלה
בטבעו כמו פתן חרש יאטם אזנו, לא יעורר ולא יעורר כח המתאוה שבו. וכבר כמה אנשים גדולים
אפי' לעת שיבה זם. לא לקחו להם לנשים כי אם בתולות מזרע ישראל. וכבר שמעתי בהיותי ברומי
מבעל [illegible] שסיפר לי על הגאון מר אביו ר' אליעזר הגדול ז"ל שאחרי פטירת
אשתו הראשונה היא הצדקת אמו של מחבר הנ"ל הנ"ז תנצב"ה נשאר
ימים במספר ירחים שרוי בלא אשה. והב"יו גאוני זמנו שאול שאלו לו בר"ב"ל לאמר. מה זו
עבודה? והשיב ז"ל בדרך החכמה. אין בעולם כי אם א' ב' ג', הא' אני מתפחד ממנה. והג'
מאוס המאסנה. והב' שאין למעלה היומנה שיבתי ומבענה. וכונתו היתה על אלמנה גרושה ובתולה
וסוף דבר לא לקח לו כי אם בתולה מעמיו. והם דברים בנויים על טבעי בני האדם. אשר בעפר
יסודם, ובשינוי מזגם, למיני מיניהם:

ואחר כל הדברים והאמת האלה איך נוכל לסבול שאל הגדול הזה, יטה לעני היבם הזה.—
נגד טבעו אשר והנאת או המואס מיאוס טבעי — לאמר "בא אל אשת אחיך ויבם
אותה דוקא? ולא נאמר. ח"ו וחלילה! כי הוא ניווי שוא ותפל. כי עם מצוה לעורים הביטו לראות
ולחרשים שמעו. הם אחים ולא יתפרדו. וזה מלבד כי גורם ניווי זה כפירות אמיתי על כל כללי
המצות. כי כאמר אחרי דמצות יבום ההחלטית מאין תחבולה אחרת להמלט הימנה א"א שבורא עולמו
ניוה אותה מהטעמים הנז"ל. והוא מצוה אנושית אשר המחוקק אותה לא לפת והביט אל פרטי מזגי
וטבעי בני אדם. כן הוא ח"ו כל הכתוב בספר התורה הזה! כמו שבאמת כך אנו גוזרים על
ספרים וגליונות ותורות מאומות אחרות. שמפני שסגרו הפתח בגירושי איש ואשתו בכל אך אופן
אפי' מצא בה ערוה גמורה, ולזנונים הרה. מזה אנו מחליטים שכל הספרים האלה מעשה הדיוטים
ודיינים כולם מאין המלט. אבל לעת עתה כי אלדי"ם ראינו עולים במצוה זאת. שאחר שהחמיר הרבה
בה לאמר "יבמה יבא עליה" מפני עצמו הכמוס עמו חתום באוצרותיו. עם כל חומר שבה. הקל בה
באם לא יחפוץ בתת תמורתה מצות חליצה. מזה לבד ידענו שהיא תורת אלדי"ם חיים. רוקע הארץ
ויושביה. נותן נשמה וטבע חומרי לעם עליה. ויד אלו"ד עשתה זאת התורה בכל הכתוב בה והמקובל
בע"פ בכללות התורה והמצוה. ולא עוד אלא כי נפקחו עינינו לדעת שרשי המצוה הזאת ומקראות
כל מחמדיה. **א'** למדנו מכמה מקראות המורים רצון האלד"י ביבום זה. להביא את היבם לפנים
ולחייב אותו ביבום זה אפי' שיתן טענות רצוניות חיצוניות. שא"א לו ביבום זה. עכ"ז מחויבים ב"ד
להגזימו וללמדו דעת אלדי"ם ולומר לו בטל רצונך מפני רצונו יתברך. בכל המצות כולם שאנו
מבטלים רצונינו מפני רצונו יתברך באין הפרש אפי' כמלא נימא. והוא כלול במצוה הכתובה בק"ש
ואהבת את ה' אלדי"ך בכל לבבך ובכל נפשך. א"כ טענות רצוניות כמו מחלוקות בייתיות. והפסדות
חיצוניות אל טבע המצוה עצמה יהיו כאין ואפס, נגד רצונו יתברך כי הוא אמר "יבמה יבא עליה"
מכל מקום וכן צריך להיות כאין אומר השב. **ב'** למדנו ממצות חליצה שאם טענת היבם היא
טבעית גמורה כטענת החרש שאינו שומע והדומה. והטענה הזאת יוצאת מפי היבם כאם שחורה
ע"ג לבנה, אחר כל האיום והגיזום היוצא מפי הזקנים יושבי על מדי"ן. לשעירו וללמדו משפטי הדת
על תלם שמא מניעתו תהיה מטענה רצונית ולא חפצית. אחר שהב"ד עשו את שלהם והוא תוקע
עצמו

עצמו בטענה טבעית וכנ"ז. כגון דא ודאי בו בפרק ויפסוק ליבמתו הרגל והחלוץ אותו ולא י"ח שנים בלי שום ריח ספק. וזהו הדין האמיתי היוצא לנו מביאורי פשטי המקראות ומשפט תורה שבע"פ במצות יבום או חליצה הנוהגת בכל עת ובכל זמן עד בלתי שמים יקיפו. ולא נשאר לנו לדעת כי אם אך ובמה תהיה החליצה תמורת מצות יבום? ומה שייכות יש זה עם זה הנה ביאור דבר זה היא כמעט איסור חמור לבארו בדור הזה. דור לא נאמנה אל דברים רוחניים רוחם הגס והעכור. דור המבזבזים או מבזים כמעט כל טעם ורעיון אשר הוא מן הטבע ולמעלה. א"כ מה לנו ולהם? אנו אין לנו אלא תורה בכתב ובע"פ גם בלי טעם וסברא והרי בררנו מפשטי המקראות שמצות יבום לא ובטלה שום סיבה ושום רצון ושום זמן ושום מקרה חוץ ממניעת החפץ הטבעי הגמור. ותו לא.

רל"ו החכמים

כל כך פלספת הדברים חבריכו הסוחר! עד שהגעתם אל שיעור דק ככפור. מה שלא דומה אדם מעולם לתת טעם בורשי כזה במצות המשתנות האלה לפי חפץ היכם. ואם לא היית מנוזים לומר שהפירוש הפלוסופי הלזה הוא ולא אחר כפשטי המקראות וכפשטות ההלכה. היינו מבקשים חיך אדם לטעים החידושים האלה. כי באמת עם מתיקות לשונך וסידור דיבורך אנו טועמים בו טעם בשר. אבל שתחליט ותאמר שהוא פשט תורתינו הקדושה בכתב ובע"פ בפרט זה. לא ניחא לבעלי מקרא ושוני הלכות שתחליט כן כאין מכלים.

רל"ז הסוחר

שכן הוא בדקדוק דעת בעלי ההלכה (שמקורה התלמוד וגדולי הראשונים כהגאונים והרי"ף והרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והרא"ה והר"ן והריטב"א עד מרן מוהר"י קארו בשלחנו הטהור ודודו מוהר"ר יצחק קארו ז"ל) לזה אינו צריך אריכות דברים. כי הדבר מבורר לעיני השמש והירח שכך הוא דעתם בכל מכל, רצוני לומר, שלא יביטו כל בעלי תורה שבע"פ לענין הלכה רווחת. כי אם שלא תהיה ביבם מניעה טבעית כמניעת הפסח לדלג כאיל. וכל שלא תהיה מניעה כזאת וטבעו חפץ להתקרב אל יבמתו לשכב אצלה להיות עמה. אזי דעתם ז"ל בכל מכל. שכל הטענות רצוניות חצוניות שיטענון היבם בכל אופן שיהיו, יהיו כאין ויאבדו. וצריך הוא עכ"פ לבא עליה כפועל לפחות ביאה ראשונה, ובזה מקיים מצות בוראו הא לאו הכי לא טוב עשה בעמיו. ואיך לא יהיה זה? אחרי ראותינו שהתלמוד בחכמה עצומה (כדרכו הטובה להביא כל דבר הנקרא סלקא דעתין בתחילת פלפולו) הביא סתם מתני' דבכורות דו"ג בלשון תנן התם בראשונה שהיו מכוונין לשם מצוה מצות יבום קודמת, ואחר שהביא דעכ"ז אין כופין ליבם דבדידיה תליא רחמנא לאמר לא חפצתי לקחתה כמו שאנו עתיד לבאר שהוא דבר התלוי בלב (וזהו דעת ר"ת בפירושא דשמעתא. וכוון הלכה כתלמיה שכן פי' הגאונים בתשו' החדשות דפוס ברלין סי' ל"ד דברים כהוויתן) והגב ג"כ הביא סתמא דתלמודא סידור נוסח גט חליצה. אחר זה חזר לעיקר מטריה והביא ההיא דרמי בר חמא דעכשיו חזרו לומר מצות יבום קודמת. והביא תמיהתו של רב נחמן אומרו. "ובי אבשור דרי" וכל זה עשה מסדר התלמוד בחכמה עצומה כדי לברר לנו שאעיקרא דבר זה הוא מחלוקת אבא שאול ורבנן, ודק סתם מתני' דבראשונה וכו' היא אליבא דאבא שאול ויחידאה היא אפי' דמתניא סתמא. וסוגיין דעלמא הויא כרבנן וקי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים, וגם סידר סתמא דתלמודא אח"ז והראה לנו איך רבא מאריה דתלמודא דהלכתא כוותיה (חוץ מיע"ל קג"ם) בכל התלמוד פירש כל הבריתות העמומות (עיין לעיל סי' ר"ז) אליבא דרבנן. וכל זה, כאשר אמרתי בחכמה עצומה להראות לנו מסדר התלמוד לענין כל דהך סתם מתני' דס"ל דמצות חליצה קודמת לאו סתמית! הוא. אלא דסתם כיחיד הוא אבא שאול. אבל לקושטא דמילתא רבנן פליגי עליה והם הרבים וס"ל דהתורה הקפידה וכתבה "ויבמה יבא עליה" מכל מקום. הכונה, כאומרם "מכל מקום" הוא כמו שיאמר, לבד שיוכל לבא אל יבמתו ולא יהיה דבר חוצץ בין מצוה זאת לטבעו החומרי. זה די והותר והוא הוא עיקר המצוה:
וע"ז גם רבא מאריה דתלמודא בראותו כי סברת רבנן היא האמתית באין זולתה, השתדל לפרש כל הבריתות העמומות האחרות עם סברת רבנן זו.

ודעו רבותי! שזאת הסוגיא היא הנקראת סוגיא בדותא בפה הגאונים ז"ל, שהרי אנו רואים דכונה מכוונת קבע סתמא דתלמודא משאו ומתנו באמונה במסכתא זו על סתם מתניתין הלזו דסתם רבי בבכורות די"ג והיינו דקאמר "תנן התם" כלומר בבכורות (שבמקום אחר לא הובאה משנה זאת בתוך הש"ס שסידר רבי כי אם בתלמוד ודוק) אמרתי דכונה מכוונת קבע סת"ד משאו ומתנו על משנה סתמית, מפני דכיון שמשנה אותה סתמית, פחד קראו שמא יקבעו הלכה לדורות. דמצות חליצה קודמת. ע"ז דרך קשתו ופלפל בה כל כחו, והעלה דמתוקמא כיחידאה והוא אבא שאול, והוא ממש על דרך שכתב רב שרירא גאון באגרתו המאורה שבווקסין (ד"ק דקי"ג) וז"ל היכא דחזא רבי מדעם ולא חזיוה רבנן בתראי פרשוהו כי היכי דלא נסמוך עליה. כגון דסתם רבי דברי היחיד משום דאסתבר ליה דהלכתא כוותיה ולא אסתבר להו לרבנן בתראי כההיא דמצות חליצה דבר אמר יחיד מידי וחזו רבי טעמיה דהלכתא כוותיה תנא לה סתמא ע"כ. והוא ממש מאי דקמן דרבי סתם בבכורות כיחידאה דמצות חליצה קודמת, ורבנן בתראי שבסוגיא שלפנינו הראו במופת חותך דלית הלכתא כאבא שאול דיחידאה הוא ורבי סתם בבכורות כיחידאה ולית הלכתא כהאי סתמא וכיון דרבי היה סובר כיחידאה זאת, לזה תני במשנה ראשונה של יבמות "מן החליצה ומן היבום" החליצה בתחי' והאח"ך היבום, וסת"ד לעיל ד"ג ע"א נרגש מזה ותירץ "אבא שאול היא דאמר מצות חליצה קודמת למצות יבום" כלומר הלא ודעת שבפרט זה סתם רבי בבכורות כיחידאה. א"כ לזה גם במשנה ראשונה זאת סידר לשונו דמשתמע מיניה דמצות חליצה קודמת. ואין לדקדק עוד מסידור לשונו, ובזה נדחו ב' ראיות ר"ת שהובאו בתוס' שם דע"ל ד"ה אמר רב דבאמת מאי ראיה מביא מסתם מתני' דבכורות וריש פרקין? אחר דהסוגיא בדותא הזאת היא בנויה בק"ע להורות דלית הלכתא כיחידאה וכ"ו. ונביא כלל זה דסוגיא בדותא עדיפא כאשר יצא מפי הגאונים בתשו' החדשות דפוס ברלין סי' סי' כ"ג, וע"י בירור דבריהם נוכל לדחות ביד רמה ראיות ר"ת האחרות וז"ל סוגיא בדותא עדיפא ממאי דאיתמר בדותא נבריאתא דהתם אדכרתא בעלמא ולא מדקדק בה דקדוקי דדוכתיה עכ"ל וא"כ גם אותה שהובא זה ביבמות דק"ט ע"א דאוקים סתמא דתלמודא הא דתני בר קפרא לעולם ידבק אדם בחליצה דס"ל כאבא שאול. אדרבא גם זה אות ומופת לחזק סוגיין דהכא דכיון דרבה ברייתא דבר קפרא סתמית דלעולם ידבק אדם בחליצה. לזה אוקמא כיחידאה. וידוע דברייתות דסתמא הם אותם דמתנו בי רבי חייא ור"ה. לזה ברייתא דבר קפרא אוקמא כיחידאה. והכל כדי לקיים יסודו שיסד מסדר התלמוד כדע"ל כי שם הוא עיקר מקומה וסוגיא בדותא לא נשאר לנו א"כ כי אם ההיא דסתם תלמודא בכתובות דס"ד ע"א על ההיא דאמר שמואל אין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם והוקמוה בגמ' שם משום דס"ל

במשנה אחרונה מצות חליצה קודם. וזאת היא ראיה אחרונה שנשתמש ממנה ר"ת שם. גם זאת הראיה כבר נטפל רב שרירא הגאון בתשו' החדשות דפ"ו ברלין סי' כ"ה ועם שתחילת דבריו נוטים לפרש הסוגיא דאפסיקא הלכתא כאבא שאול, עכ"פ בסוף דבריו כבר הראה לדעת דאין ולאו ורפיא בידיה והוא דבתחי' דבריו (דל"ב ע"א) כתב להדיא דסוגיא כולה דאין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם אזלא כמתני' דבכורות די"ג הנז"ל. דלענין יבום אזלינן בתר כונת היבם שיהא לשם מצוה. וכך דעת אבא שאול וכך דעת רבי דסתם כותיה וכך דעת רב נחמן שהקשה לרמי בר חמא דאמר חזרו לומר מצות יבום קודמת. ובי אכשור דרי? כלומר א"ה שיכוונו לשם מצוה. א"כ מוכח דמהאי טעמא תליא עיקר מצות יבום. וגם שמואל הכי ס"ל ופסק דאין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם דכיון דהיא אינה רוצה ביבום. והוא רוצה א"כ הרי שהיבם אינו מכוון לשם מצוה. ורמי בר חמא אמר ר' יצחק ס"ל כמאי דאמר חזרו לומר מצות יבום קודמת. כוונתו חזרו לפסוק כרבנן דפליגי עליה דאבא שאול דאין הדבר תלוי בכוונת היבם אם לשם מצוה אם לשם דבר אחר. והביא בידו פריקא דמתניא בי רב חייא ורב הושעיא דרבנן פליגי עליה דאבא שאול להדיא וס"ל יבמה יבא עליה מ"מ. וכיון דאין לנו כי אם ס' רמי בר חמא אמר רב יצחק והברייתא. א"כ אינם כדאים לאפרך בהו סתם מתני' דבכורות וס' רב נחמן וס' שמואל. וזהו מה שקיים הגאון שם וז"ל וכיון דמתני' (דבכורות) סתומא על הוא

טעמא

טעמא ראשון (כלומר על כונת היבם) וסתומא כהכא שאול לפום טעמא דרב נחמן וכו' ושמואל קאי כמתניתין. ורב יצחק פליגא עלה. (א"כ) ליכא כדרב יצחק וכברייתא, (כדאות) למברך בה מתניתין ודשמואל„ עכ"ד בתיקונים שתקנתי מט"ס שנפלו בה דוק שם. כל זה כמו שאמרתי הוא תמי' דבריו של גאון על דרך דחוית, שהרי קיים אח"ז וז"ל ולא עוד אלא דשמעתתא דשמואל אמורא קמי שמעתתא דדינו (כנ"ל) ובענין דין מורדת. והא דר' יצחק לאו גבי דינו אמירא, וקא פסיק שמואל ואמר דינא בהדיא אין כותבין אגרת מרד על ש מרת יבם וכו ועוד דמתקנין הא תקנתא לאשה וכו' עוש"כ עד סוף התשובה כי עמומה היא הרבה (ובמ"א האריכתי לבאר הדק היטב) ותמצית כונתו בדברות האחרונות אלו עדש"ו התשו' הוא כך. דכיון דסוף סוף לדעת כ"ע אין כופין ליבם. וגם קי"ל כשמואל בדינו וגם יש סברת הכא שאול וסתם מתני' דמצות חליצה קודמת. וגם רב יצחק דאמר מצות יבום קודמת לא אמר לשמעתיה לענין ממון להפסיד כתובתה אם היא מורדת. ועוד דעיקר מצות יבום או חליצה הוא תקנתא לאשה להוציא אותה מכבלי זקוק ורקיה לדבר שאין אנו אומרים לו אלא או חלוץ או יבם. כלומר פטור אשה זאת מכבלי זיקתה ותו לא. א"כ סברא נ"כ היא שאין כופין אותה להתיבם או בהפסד כתובתה. ואחר שכן מכל הני טעמי תרוייהו שפיר קיים גאון בסוף התשו' "דליכא כח לבטולא כתובתה„ נמצא הדבר מבורר דבשמעת הגאון ז"ל בדברות האחרונות הורה לדעת דהדר מר משמעתיה שכתב בתחי' דבריו דבסוגיין אזלא דמצות חליצה קודמת. ובאמת כן ראוי להיות חוזר. ובי רב יצחק דויה אמר? ברייתא ערוכה הביא בידו דרבנן ואם הרבים פליגי עלה דהכא שאול ואיך יאמר גאון "דליכא כדרב יצחק וכברייתא כדאי למברך בהו סתם מתניתין וש' שמואל ובי חדשה היא בארץ דשבקינן סתם מתני' ועבדינן כברייתא? הובי דאתברר לן דסתם רבי כיחיד? ומאי שנא זאת מאותה דהביא הגאון עצמו בהגרתו החמודה שביוחסין (שם) אם אותה דלעיל, ואם אותה דבולה דל"א ע"א דשבקינן מתני' דסתמא "מביאין עצים מן הקרפף אפי' מן המפוזר„ ופסקינן כשמואל דאין מביאין עצים אלא מן המוכנין שבקרפף? לאו היינו משום דאשכחנא ליה סייעתא בברייתא דרבים קיימי כסברת שמואל ומתני' יחידאה היא? דבותא בברייתא שלפנינו לא נופל דבר. ועוד מי זוטר לן דרכא מאריה דתלמודא פי' כמה בריתות עמומות על פי' סברת רבנן דברייתא דמצות יבום קודמת? ש"מ הלכתא כרבנן באין אומר השב. ועוד השבת מר. הוא רבינו הגאון, הוריתא דוליה *) שם בהגרתו החמודה אומרו. "ואף מסברא דחינן מתניתין כולה„ ונסתייע מההיא דפ' החולץ דמ"ג ע"א דר"י ור"ל דאמרי תרוויהו זו היכה משנה ולא עבדינן כוותה מתאי דמסיימי בה דווקני זו דברי רבי שמעון עכ"ד. ומה סברא גדולה מפשט המקרא אומרו "יבמה יבא עליה„ "להקים לאחיו שם בישראל„ ובשה רבות ובחליצה יאבד כל זכר לו. וגם מה סברא גדולה דהתורה לא ניתנה למלאכי השרת. כי אם לבני אדם חומריים גמורים ועם שהאשה חמת היא מלא וכו' ופיה מלא דם עכ"ז הכל רצין אחריה. ואחר שכן איך יצוה האל מצוה כללית לכל ישראל לשם מצוה גמורה בהפשט מהם החומר העכור. תנאי שאין רוב ישראל יכולים לעמוד בו וכאשר הארכתי עוד בזה לעיל (סי' ר"ז) ואחר שהוא סברא גדולה להניח המצוה זאת על פי פשוטות פשיטותא "יבמה יבא עליה„ באיזה אופן שיהיה. א"כ בהכרח דחינן סתם מתניתין גם בלא ראיה אחרת. ואין ספק שכל החקירות האמתיות האלה הניע לסתמא דתלמודא בסוגיין בדובתא שאנו בה והביא משנה סתמית זאת ופלפל בה כל צרכו ואוקמה ביחידאה והוא ברור כשמש. והסגור דברי אלה בדברי גאונינו הספרדי רבינו הרמב"ן ז"ל בחי' למכלתין שאחר שהאריך כתב וז"ל ומזה נמי מסתייעין הגאונים שפוסקין יבום קודם כמסקנא דשמעתתא וכהלכתא דרבא במתניתא ואין בה בית מיחוש ואעפ"י שהאלפסים חוששין לה מהא דתני בר קפרא (יבמות דק"ט) כהכא שאול ומדקאמר ר' פדת (כתובות דס"ד) אמר ר"י תבע לחלוץ נזקקין לו תבע ליבם אין נזקקין לו ובכל זה אין לחוש דמסקנא

דשמעתתא

*) אמרתי הוריתא דוליה מפני דשם בתלמוד לא דחו מתני' אם לא דמצאו נוסחי דווקני דיוסיפו בה זו דברי ר"ש. ופי' רש"י א"כ אינה סתם מתני'. וא"כ לא נדחית מסברא. וג"ל דשם בתלמוד מוכח דהיו מבקשין סתירות. ואלו לא מצאו ישוב הסתירות האם היו דוחים מסברא. וזהו ראית גאון זק"ל

דשמעתתא כדוכתא עריפא, דהא סלקא גמרא כהכי ודבתרה הוא עכ"ד, הרי כל מה שאמרתי שופטי רבותי! כאורך דברי עם ראיות דברי הגאונים ז"ל למקומות שונים, כתבו גאונינו הרמב"ן בקיצור וכל דבריו באמת הם סולת נקיה אשרי יולדתו!

כלל העו"ה רבותי! מאריכות דברי זה הוא לברר לעיני השמש, טעם שהפחיד אותנו כל כך אבא שאול על כל המייבם לשם נוי לשום נכסים (כן גריס ר"ש גאון ז"ל בתשו' הנ"ז) לשום דבר אחר קרוב בעיניו להיות הולד ממזר, עכ"ז הסוגיא כדוכתא הנ"ז וכל גדולי גאוני ורבני ישראל, לא פחדו ולא רהו, ובשכינא חריפא פסקו מצות יבום קודמת ופירשו "יבמה יבא עליה מכל מקום„ באלו ואמרו לבד שטבעו — החומרי יקבל לשכב אצלה להיות עמה, אף אין אנו אחראין לדעת מה, ומי ואיך? — היש בירור גדול מזה שכל חכמי ההלכה ירדו לעומק חילוק זה, שלא באה מצות הלזה כי אם דוקא באופן שטבע היבם יקום לשכב: אצלה תלד מאון חפצו?

רל"ה החכמים

לפום ריהטא הדין עמך שחכמי ההלכה כך היא דעתם בהחלט! האם תוכל לבאר לנו כל זה בפשטי המקראות. אבל שלא יהיה פשט אחר בשום אופן. והיינו שחכמת לשונינו הקדושה היא תשיבך ובראיות תתן קולה כי פירושך הוא ולא אחר? ונרויח בסתום פי המתעקשים פעם אחת ולא ישנה עוד לחטו"ל.

רל"ט הסוחר

נדר גדול נדרתי ואשלם אותו בבשורה דתור"ה. ועומק פשט המקרא. ואבקש עזר מאת העוזר ישתבח שמו לעד!

רל"מ החכמים

מחילה! דבר קטון נשאר לנו תמוה בדבריך בדבר אותו. ואח"ך אחוז חוט המקראות בידך. והוא שאתה הזכרת מכלל הפוסקים דס"ל "מצות יבום קודמת„ דודו של מרן מוהר"י קארו ז"ל. ואם באת להזכיר כל האחרונים היה לך להזכיר יותר מק"ן פוסקים שהסכימו כן, מובאים בכנה"ג וביד אהרן ולמה זה ולא אחרים? בשלמא מרן ז"ל מזל גדול היה לו להיות נמנה בין גדולי הראשונים מפני שלחנו הטהור אשר השביע לכל חי לחמה של תורה. אבל דודו למה?

רמ"א הסוחר

בשביל שדבריו בפרט זה הם סולת נקיה. ובלי שפת תגופה בספרדים הראשונים שהיו פלוסופים אמיתיים. ומאמינים עצומים ושכליים ולא כמו אחרי חומרות שאין להם שורש בתלמוד לענין הלכה כן הרב זה אע"ה! דאחר דהאריך הרחיב בפסקו המובא בתשו' מרן הישנות לאה"ע מדקמ"ט והולך לברר לעיני השמש והירח אם מפשטי המקראות אם עפ"י ההלכה. ואם עפ"י חכמת האלהות דמצות יבום קודמת. כתב בדקנ"א ע"ד וז"ל וראיה לזה שאין הפרש בין דורות הראשונים לאחרונים, שנאמר בדורות ראשונים ודאי מכוונים לשם מצוה. ודורות האחרונים ודאי אין מכוונים לשם מצוה. הוא. שאיני מבין אלו דורות הראשונים מה היו? שגם בדורות ראשונים אני רואה עע"ז מגלי עריות שופכי דמים כל ימי השופטים והמלכים. או רובם רובא דמנכר, כמו שכתבו הנביאים הראשונים והאחרונים. והיה לצדקתם של אלו ורשעתם של אלו. אלא ודאי אין הפרש כל כך גדול! ודי שנאמר שהראשונים כולם מכוונים למצוה והאחרונים רובם מכוונים למצוה ומיעוטן לשם נוי. ולא שהראשונים צדיקים גמורים והאחרונים רשעים גמורים. דכל ישראל הם בחזקת כשרים בין בדורות ראשונים בין בדורות אחרונים.

רמ"ב החכמים

דבריו נאמנו מאד ומי יבא אחריו? חן חן הסוחר! באמת אתה מלא וגדוש מכמה פרטים דקים. כולם דיקים. שיש בהם כדאי לסופרם ולהניחם לעיני בני ישראל. אשריך! מאד! השמיענו ראיותיך מבירור פשטי המקראות כאשר נדרת. ונחזור בע"ה אל הנקודה שהיינו בה!

רמ"ג הסוחר

הנני! והא ראיה דאימא מילתא דתתקבל! וטרם כל שאלה אחת קטנה אנכי שואל מעם כבודכם!

והוא

והיא. למה נשתמש הכתוב בכל פרשת יבום בלשון חפץ ולא בלשון רצון. ובמקום אם לא יחפוץ. יאמר אם לא ירצה ובמקום לא חפצתי יאמר לא רציתי.

רמ"ד החכמים

אין אלו אלא דקדוקי עניות שאין אחריהם כמוהם! ואלו היה משתמש בשורש רצון היית מתקשה להפך א"כ לא שבקת חיי! ועל הכל שכבר הסכימו גדולי אחרוני הפילולוגים. הם בעלי חכמת הלשון. שכל שהבדל בין נרדף לזולתו. או בין שורש לזולתו. הוא דק מאד עד שלא תהיה בו תועלת כפי הענין, או שיכבד על המדבר או על השומע להבניה בכל מלה ומלה ולהכריע, אם הוא יותר נאותה אל הכונה עפ"י ההבדל הדק ההוא. אזי ישתמש האומר באחד משני שמות או מאמרים נרדפים ולא יחוש והאריכו עוד בזה הלא בספרתם. א"כ אף אנו נאמר כן באין הפרש אפי' במלא נימא. דלענין יבום וחליצה הכל שוה אל כותב התורה בשורש חפץ בשורש רצון. וע"ז השתמש בנרדף חפץ ולא בנרדף רצון. שכך קרה ההזדמן לפני כותב התורה.

רמ"ה הסוהר

נראה שחכמי המזרח או החכמים האדוקים. יש להם חשש עונש. או כמו שיאמר האטלקי "סקרופולו" מלהזכיר שם רמבמ"ן ז"ל על פיהם. אחרי שדבריו אלו שדברתם באזני הם דבריו ממש בהקדמתו המפוארה המלאה לה רוח דעת ויראת ה' שהקדים לביאורו המתקרב אל האמת שחיבר על קהלת, תנלכ"ה. והדרבא משם ראיה להפך כהפך ולא כדרך הפלגה.

רמ"ו החכמים

א"ו! הס! ולא תדבק בנו הדבר האכזרי — הוא חולי הב' קצוות (עיין לעיל סי' פ"ה) — הדבקה בו מאז בשנים — חלילה לנו לדון לרמבמ"ן ולחבירו מחבר ביאור ס' ויקרא וגן נעול ושאר ספריו המאירים לכף חובה חלילה! ואם יש — ברמב"מן ז"ל איזה דברים דמשתמען לתרי אנפי. מתורת דתינו שתתעלה לדונו לכף זכות מכרעת. אחרי שהחברים מקשיבים האלה עשו והצליחו ועלתה בידם לחדש כנשר נעורי חכמת לשונינו הקדושה. והם שפתחו לנו הפתח אשר היה סגור מימות הגאונים לדרוש טעמא דקרא על פי הקבלה הנאמנה שלא תמחה זכרה מקרב ישראל. כאשר הארכנו במקום אחר בראיות מופתיות. ולאנשים יקרים מחכמה ומכבוד כאלה, איך יאין אנוש, אנוש, אשר לא הגיע לקרסוליהם, לדונם לכף חובה מכרעת? חלילה! שוד הפעם, ואם נראה ברמבמ"ן ז"ל איזה ביאורים בנורח מדרשת רז"ל עכ"ז דילהון אמרי דילנא הוא! ואנו טוענים עליו לצד זכותו. כי מפני שלא היה תלמודי בעלם מימי נעוריו כחבירו נפתלי בכע רצון ז"ל. מפני זה אירע פעמים שנה בראיה ואשריו מי שבגנותיו ספורות! (אני מדבר על ספריו הכתובים ונדפסים בלה"ק כי אותם עמדתי על תלם ועיי"ש)

הא קמן בדורינו החכם המפורסם שד"ל נר"ו שבל עסק ויכוחינו היוצא חוץ אל המכוון, הוא על קצת ביאוריו. אנו אוהבים אותו אהבת החכמה. ואנו אומרים עליו כי לו היה תלמודיו בעלם מימי נעוריו, והיה נולל — עפ"י חכמת הלשון אשר בקרבו, כי לא אוהב ולא שונא יוכל להכחיש האמת הזאת — בים התלמוד ודקות פולימיקיו ורוחב ידיעותיו בחכמת לה"ק שעדיין אנו בקיאים עלומים בה ובתכונתה, בודאי היה מעלה פנינים ומרגליות. כעשר ידות. מדובר בם בכבודות ממה שאנו רואים בחכמת רנה"ו הנז"ל, שבאמת הוא רנה"ו ז"ל כאשר אמרנו, היה הענק הראשון בפרט זה ובולנו רוכבים על כתפו ורואים ראיות יפות ובריאות בחיזוק תורתינו שבע"פ עפ"י עומק חכמת הלשון אשר אין על העפר משלה,

רמ"ז הסוהר

דברים שקולים במאזני החכמה והיראת חטא והאהבת אדם, השמעתוני עתה רבותי! אהל רוח הפקחות והאהבת המיטע לפעם בחכמי המזרח, הפעם אודה את ה'!! — ואחר שואת עמכם. מוכרח שבל רוח ההתנגדות שנסבה בכם על חקירת "למה בחר הכתוב בשורש חפץ ולא בשורש רצון" ודאי ופשוט שבל כונתכם היא. להטעים ויכוחינו באלף מיני מטעמים, ואם לזה היתה מגמתכם. הא ודאי אישר חילכם! וכך אני מוכרח לדון אתכם! כי איך אפשר שנעלם מעיני כבודכם מ"ש רב"ח (עיין בהערות

שבריש ס' נחלה לוסרש"ו ר"א ע"א) "כי יש הפרש גדול בין המלות ויש בחלוקי הלשונו' ידיעה נופלאה וחכמה מפוארה", וגם בדברי רמב"ן שנשתמשתם מהם שם תמצאו ראיה חזוקה לדברי. שהרי כתב. "שיהיה ההבדל ההוא דק מאד. ולא יהיה בו תועלת בפי הענין, הא אם יש תועלת בפי הענין. ישתמש האומר בשמות או בנרדפים בכונה מכוונת. וגם עוד למטה שם בכונת הדרש האמיתי כתב, דכמה פעמים ישתמש באחת מן התיבות או מן המאמרים מתדמי המובן, ולא בריעהו הדומה לו, לא על דרך המקרה וההזדמן או ההנחות. כי אם בדקדוק ובכונה לרמוז או להורות על ידו ענין מיוחד אשר לא ירצה, או לא יתכן לבארו היטב. או לתכלית אחר. ויהיה הנרצה בדקדוק השינוי ההוא. כמו כונה שניה ואמתית שכוון אליה המדבר בדרך השכל והדור. וכל זה במדבר פשוט שהוא רצונו, לא רוחני ולא נבואיו ובהעלות הענין אל רוחניו או נבואיו יתעלה יותר, שאפי' בשינוי זכור ושמור ולא תחמוד ולא תתאוה שכולם הם מתדמי המובן מאין המלט. ע"כ חלילה למי שהחכמה העליונה נובעת ממנו שישנה דבר מבלי השקפה הנאותה ומבלי תועלת ותכלית מה יעו"ש בדבריו באורך.

ובינה לענין שאנו בו, לא זאת שהוא מאמר נבואיו, וא"כ לא על מגן בחר בשורש חפץ ולא בשורש רצון. אלא עוד זאת כי יש הפרש גדול בין שורש זה לשורש אחר. בהפרש שיש בין רוחני לחומרי ממש ולא בדרך גוזמא, ואחר שכן אפי' מדבר פשוט בכח החכמה לא על דרך מקרה והזדמן או הנחות יבחור בזה יותר מאחר. כי אם להורות ענין מיוחד היוצא מפני שהשתמש בשורש חפץ ולא בשורש רצון. וג"כ, כמו שאבאר, הוא ענין נקלה מדברים שבסתרו החומר שלא יתכן לבארו היטב. אם לא בהקדמת שורש מיוחד לכללות הדברים הגשמים היוצאים לפועל ע"י החפץ הזה. וא"א לבארם כי אם לפני חכמים שבמוחם דקי העיון וזכי הרעיון. וזה החלי.

שורש החפץ לא ישמש כי אם במקום שהטבע והשגו ואמרו מומי תאוותיו, אם לטוב ואם למוטב, וע"י המיות הטבע בחפץ זה יוציא דבר מה מן הכח אל הפועל, דבר הנראה לעין כל, אשר בחפץ זה נשתמש על כל מיני כחות התאוות שהוטבע בלב האדם, אם לעשות הטבה ולתת מתנות רבות בפועל, או להפך, חפץ לקבל מאחרים בפועל. אם לחשוק אשה, ולעשות כל טצדקי לבא עליה בפועל כרת ושלא כרת, ואם לעשות הרעה להרוג או לגזול את חברו. בכח חפץ הנקימה והנטירה שבערה בו. מבקש כל טצדקי להוציא כל חפצו לפועל.

הנה לענין הטבה שחפץ לתת לאחרים. כמו"ש "אם חפץ בנו ה' והביאנו אל הארץ" חפץ בניסים היוצאים וחפץ לעשות להם הטבה בפועל בתת להם את הארץ הטובה, ואם לקבל הטבה מאחרים בפועל; כמ"ש, "החפץ ה' בעולות", ולענין הרעה "החפץ אחפוץ במות המת" ? בפועל. ובענין התאוות הנפשיות בבעילות המותרות והאסורות שמתעורר בלבו חום הטבעי בכל חוק ותקף ומתאוה לאשה פלונית לשכב עמה. ועושה כל טצדקי להוציא יום חפצו ותאותו לפועל, ראש החברה המצרה דבר זה בשכם בחלי השמים הוא אומרו, "ולא אחר הנער לעשות הדבר הזה כי חפץ בבת יעקב", שכל כך התלהב החפץ הזה בלב שכם, עד שדבר כמה דבורים והוציא לפועל כמה מעשים בלתי הגונים, ופיתה בחלקלקות לשונו כל יושבי עירו למול בשר ערלתם. וכל זה מפני החפץ אשר הבעיר בו. כדי להשקיטו מזעפו בלקחו בת יעקב בפועל לאשה וכן רבים. עיינו עליהם ותשבע ברצון נפשכם,

רמ"ח ☜ החכמים ☞

מעולם לא ראינו מי שמניח את העיקר ונוטל את הטפל במוך הסוחר! מי שיש בידו שתי מקראות מתאימות ויאות, המבררות שורש חפץ על מתכונתו עד שלא ישאר בו ריח ספק בביאורו, מניחם בבית גנזיו והולך לבור אחרי חברים אחרים שיוכל הדוחה לדחותם בקש? השכחת כי איוב בנחות לשונו ובעומק ידיעתו בשרשי הטבעים כולם, ובהתפלאו על ראשית דרכי אל, העמיק מליצתו עד תהום טבעי הבריות החזקות ונכנס בפנימי פנימתם? ראה דבריו באומרו, "הנה נא בהמות אשר עשיתי עמך" (מין חיה חזקה ותקיפה, ובמאסף של שנת תקמ"ט מפרש ומבאר כל טבעי החיה הזאת המבוארים בפסוקים. אלו על שם היאור הנודע עד היום, ומנא שבלשון מצרי הקדמון כל מין שיש

נקרא

נקרא "בהמות") "חציר כבקר יאכל" (ר"ל שאין כחו הגדול, אשר יגיל עוד, כח בעבור טרפו בע"ח ועב"ז) "הנה כחו במתניו" (בליו מעוכים ונסתרים, רש"י) "ואונו בשרירי בטנו" (בחי בטבורו, כמו שררך אגן הסהר) "יחפוץ זנבו כמו ארז גידי פחדיו ישורגו" (איוב מ' ט"ו עד י"ח) — הרי לפניך ביאור שורש חפץ בכחו הפנימי ובפעולותיו החצוניות בכל אשר הארכת בהם השיחה! וכן שלמה הע"ה מראשוני חכמי לה"ק והאהבה בתענוגים, אמר "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ. וידוע דכל דברי שהע"ה הם משלים נגלים על פי פשוטתן. והנמשלים הם נסתרים ונפלאים כי קדש הם, ושיר השירים בכללם, אלא שהנמשל שלו התעלה להיות קדש קדשים, ר"ל שכל הנמשל שלו הוא רוחניות גמורה מופשט מכל גשם עב או דק.

רמ"ט הסוהר

רעותי! אם רהב"ע אמר, כי המפרש פסוק זה מגזרת חפץ, אין לו בו חפץ, וגם הערוך הפרחוני החליף לדי בזיין. ופירש יחפוץ זנבו, יהפוך, ימהר כנדנודו, וכן פירש הרד"ק. ורש"י ג"כ החליפה בזיין ופירש — "מתקשה, מלשון חכמים דחפיזה כאופתא קשה כעץ" ואם אלה המלכים האדירים ראשי מפרשי התנ"ך לא אבו לפרשו מגזרת חפץ, הנה אני בא לעשות חדשות בארץ, ואהיה אחרון בזמן ובמעלה? והרמב"ן בפי' לאיוב (כ"י בידי המחבר ס"ע) חיברו עם כי חפץ בכת יעקב. אבל הוציאו לדבר שאין לו טעם וריח כמחו"ר מכבודו.

ר"ן ההכמים

ידיד תשקנו! ראה דבריך טובים ונכוחים, מגדולות מרקחים, בנויים על אדני הענוה והצניעות, אבל בנגד זה כבר אמרו רז"ל "מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו", ואפי' בפירושי המשניות השרשנו רבינו מבנה"ל ז"ל לבאר איזה מילות אף כי הפירוש נוטה קצת מדברי הגמרא, לא לחלוק עליהם כי אם להוציא לאור עיקר המלה, (עיין ערוך ומוסף בערך הגמא) כ"ש בביאורי מקראות נו"ך שאין בהם עיקר להלכה ולדיני אמונות, בודאי ופשוט, כי הרשות נתונה בידינו לבאר מקראות שלימות על פי שרשי חכמת הלשון, אפי' נגד ראשי מפרשי התנ"ך.

רנ"א הסוהר

מי יתן ואשמע דברים ברורים בהלכה אחת על כתובים אלו, ולא בדקדוקים צרים ומצוקים, ואגיל ואשמח כמוצא שלל רב, שבאמת כל מה שפירשו בו כל המפרשים, הם דברים רחוקים מפשט הכתוב שמלבד שהוכרחו להחליף לדי בזיין, עוד זאת דהפסיקו בקבינא חריפא התכת הכתובים, שהרי פסוק י"ח אומרו, "הנה נא כחו במתניו ואונו בשרירי בטנו" מדבר בחוזק כח המוליד בבחיה זאת וכדרגות, ר"ל תחילה כח, ואח"ך פועל. והיינו כי ידוע בטבע, שמי שהוא חזק המתניים (גם בלי פירש"י) וטבורו תקיף וקשה, ואינו פתוח ומשולשל, הוא הראוי לביאה, וכן סוף פסוק י"ז "גידי פחדיו ישורגו" הוא ענין קרוב אל הוצאת כח המוליד שבו, לפועל כמ"ש הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ד הי"ט) "ובאלו חוטי הביצים נמשכים ובשרו חם, זה צריך לבעול ורפואה לו שיבעול עכ"ד ואחר שכן הוא ענין האבת כתובים הללו. איך יפסיק בנתים בהודעת כח זנבו אם בקשיותו כפרש"י אם במהירות נדנודו כפי' הפרחוני והרד"ק? מה לתכן אצל הבר? והיה לו להניחו לבסוף שאחר פסוק "עצמיו אפיקי נחושה גרמיו כמטיל ברזל" יוסיף ויאמר "וזנבו יחפוץ כמו ארז" שהוא באמת אבר שבסוף הגוף ותולה לו. ושע"ז כל דבר שהוא אחרון במקום או בזמן או במעלה בשם זנב יכנה. והוא דקדוק עצום לכל הפרושים ולא ראיתי מי שנתעורר עליו ותמהני! אם יש מי שיוכל — לבאר הדברים על מתכונתם, והתרתם.

רנ"ב ההכמים

מה נעים גורלנו בחברתך הסוהר! כי באמת אתה מתון ומסיק ושב ורץ כמראה הבזק! אמת רוח חכמה ודעת מדברת מתוך גרונך, אחרי שכל אלה הדקדוקים העצומים אשר התחזקת בהם הם אמת יהיו לנו מעיר לעזור, וכמערכה אל הדרוש לבא אל הבונה האמיתית מאין זולתה, ומה שתמהת ידידנו! אסוג מי שיוכל לפרש הדברים בהתכה אחת, היא תמיהה המגע"ת אלב לבית

חללו

אללו, ומי גרם לנו כל זה אם לא שגם הראשונים שמימיהם אנו שותים לא פנו אל דברי רז"ל כי אם בביאורים הנוגעים לענין ביאור דיני המצות. בזה זיע"א זרזו עצמם שלא לפרש נגד הקבלה הנאמנה ובראשם רבינו רש"י זיע"א. אבל שאר ביאורי רז"ל שלא היה להם עסק עם הדין וההלכה הייתו עזובים היותו שכוחים כי נדמה לאיזה מן הראשונים, וכ"ש לאחרונים, כי דרשות חוץ לפשט הכונה, הם דורשים, כמו שיאמר האטלקי אליגוריאה (ע"ל סי' קכ"ח) וזאת היא אשר שרפה כליותינו ולבנו, כי אבדנו חכמת לה"ק עד היסיד בה, והן עתה נשוטט כחוצות החכמה דבר ה' ולא נמצא הא קמן! מי גרם לכל המפרשים הנז"ל שלא כוונו אל ביאור המקראות הנז"ל אם לא העלמת עינם הטהור מביאור רז"ל על פסוק ויזנב בך כל הנחשלים וכו' שפי' וז"ל, "ויזנב בך, הכה אותם מכת זנב היו מחתכין מילותהם, וכו' (ילקוט פ' כי תצא) ראה, שלא אמרו מלמד כך וכך כדרכם בשמועותיהם הענין מידי פשיטות פשיטותו מעט, אלא סדרו לשונם כדרך מבארים פשטיה דקרא או שורש מלת "ויזנב„ שלקחו תיבת "ויזנב, וכארוה הדק היטב כלומר שהשם העיקרי העברי למילה הוא זנב. ועכ"ז שפיר ביארו בתחלנו "הכה אותם מכת זנב, וכד דייקינן שפיר בעומק חכמת לה"ק נמצא שהשמות או התארים שלה רובם אינם הסכמיים כלשונות אחרות, אלא מבארים עצם הדבר במהותו ואיכותו ותכליתו כנודע ומפורסם.

ואזר שעלה בידינו בירור דבר זה קח לנו מגם לשון הרמב"ם ז"ל בבינו שהשתמשת ממקלתו ועיין בו בכל הזיק לזה ובריא לנו שתחלינו ותאמר שמפשטי הכתובים אלו הוכוח דינו שם. שהרי כתב וז"ל הנ"ל "ולא יכשול אלא כשימלא גופו בריא וחזק ביותר (לא משולשל ורפוי וזהו "אוטו כשררי בטנו, האמור באיוב הנז"ל) והוא מתקשה הרבה שלא לדעתו, ומסיח עצמו לדבר אחר והקישוי בו כשהיה. וימלא כוכב תמתניו ולמטה (הרי אומרו הכתוב הנ"ז "הנה כחו במתניו„) וכשו חוטי הכולים נמשכים (הרי אומרו הכתוב הנז' "גידי פחדיו ישורגו„) וכזרו חם זו צריך לבעול ורפואה לו וכו' ע"כ. ומ"ש הרמב"ם והוא מתקשה הרבה וכו' הוא ממש אומרו הכתוב הנ"ז "יחפוץ זנבו כמו ארז, שהוא ביאור אמיתי מרז"ל ע"פ ויזנב בך. ומ"ש בעל אוצר השרשים כדרך אולי, הוא האמת שהרי פי' וז"ל "אולי לפי שהקישוי בא רק ע"י חפץ ורצון אמר כאשר יחפוץ יתקשה כמו ארז וער"ז כתב המבאר רנה"ו (ויקרא י"ב ב') על שרש זכר, ע"כ. והוא כתב דברים אלו כמתנבא, שהרי לא ידע ששורש חפץ הוקלה על המיות הטבע הפנימי וראיה שאמר ע"י חפץ ורצון. והרצון הוא שכלי גמור והחפץ חומרי גמור, ואחד לא ופרש חבירו. (וכמו שיבא לקמן עוד) גם מבלי ג"כ שידע ממה שפי' רז"ל הכה אותם מכת זנב על חתיכת מילותהן ועכ"ז התכת הכתובים, ופשט לשון יחפוץ, ולא יחפוז, הכריחו לכוון אל האמת כמתנבא כאשר אמרנו, ואחרי הודיע אלדים אותנו את כל זאת התבארו כתובים אלו כסדרם וענינם והדרגתם הטבעי, תחילה כח. כחו במתניו, ואונו בשרירי בטנו, ואח"ך הכנת הולאת כחו זה של הפועל והוא אומרו יחפוץ זנבו כמו ארז. כמ"ש רז"ל על פסוק ויזנב. ואח"ך ענין תמורה הפועל קרוב לצאת והוא אומרו גידי פחדיו ישורגו, על דרך שסיים הרמב"ם אחר כוכב פחדיו "זה צריך לבעול ורפואה לו שיבעול„ הרי הפועל הנגמור. ונתבארו הכתובים עפ"י פשיטותן תלי"ת

הסוחר

חדשות ונצורות, אמרות טהורות. אשר לא שמעתים עד הנה הקשיבו אזני עתה! אמת, התבארו הכתובים על אמיתת כונתם, וראיתכם מביאור רז"ל על פסוק ויזנב הוא ראיה מופתית שבדרך ביאור תיבת "ויזנב„ בארוה ולא כדרך דרש ואם תעדיפו מטובכם לבאר עוד. איך השם או התאר הזה. הוא ברוב השמות. והתארים שבלה"ק שאינם הסכמיים. אלא מבארים טבע ועצם הענין שבו במו שאמרתם. אם תבררו לי גם דבר זה שעדיין בשאר אללי עמום. אזי ודאי אחליט ואומר שמה שכשתמש המקרא על אבר האלוה שבכל חיה ובהמה ושרץ. בשם זנב. הוא דוקא על דרך אשאלה. נא רבותי! אם יש בידכם לברר דבר זה אל תאחרו אותי, ואל תאמרו לי כי בגא מתכוונת, אחרי שהחיוב מוטל על כל מדבר ומתוכח בעסק החכמה, לברר כל דבריו ולבארם וללבנם מכל שום ומכל שיג,

אחר שיצאה מפינו ההחלטה הזאת שגם שם ותואר זה הוא כרוב שמות ותוארים שבלה"ק המחוברים עלם ענייכם, אם נתון בתוך קורדת אל בקשתך זאת כמעט תחייבנו כדין. וע"כ ראוי לנו לנשאת ידי חובתינו! — הסכת ושמע הדברים כשרשם. ואל תרך ואל תלאה: שכבר כתב רבינו המורה כי חד מה"ה דברים המריכים בקניית החכמה, הוא אורך ההלעות. ואתה קח לך מאתנו ב' כללים. טובים ומועילים. קדש הילולים, האחד לקוח הוא מדרשות רז"ל באלפי מקומות. ומזמן רבנו ז"ל וחביריו נפקחו עיני חכמי הלשון התלמודיים הבאים אחריהם והתחילו לחדור בחדרי התלמוד והמדרשים ולדלות מהם מים קרים על נפש עייפה. וכבר שמענו. שחובר מענין זה ספר ושמו: וריעות שלמה ובהסכמות הגאונים החתומים בנחלה לישראל חד מהם התפלא על המחבר נר"ו איך לא הזכירו ואנחנו מעידים עלינו שמים וארץ שעד היום לא ראה הספר ולא הכירו, ואינו כנמלא בעקד ספרים שלו. וזאת היא ג"כ מערכה אל הדרוש על הכלל הב', אשר אנו עתידים לחדש. אפשר הוא בספר הב"ז או בס' אחר כיוצא בו ואנחנו את נפשנו הצלנו, ונאמר:

הכלל הא' הלקוח מדברי רז"ל הוא. כי מבואר מתוך דרשותיהם פשטיה דקרא, כי ס"ל שהלשון העבריה הזאת השתמשה בכללה והשרישה שרשיה על שתי אותיות. וגם שרשים רבים השרישם ג"כ על אות אחת וכמ"ש על ירע וראה ראתה נטתה. הרי הטית של השורש לבד. ונמרלת ודאי קרוב לזה, וכן דוק היטב בשורש נמג, ותמלא שלבד הגימל הוא מהשורש, ואותיות נמ' הם מאותיות "האמנתיו" הנוספות על השורש לשמוש ולבנין המילה. וכאלו "נמג" ר"ל נעשה "ממנו גוג, גוג הוא נמיסה ורכות או נמיחה. נמלא מבורר שהגון וה"מ הם בונות לשורש הנאלל מאות אחת, וכן "עייס" שהשורש הוא אות העין לבד וכאלה רבים.

הכלל הב' המחודש מאתנו הוא זה. שכל פועל ושם ותאר בעברי שרוצים להשמיע דבר מה הנעשה ממנו ואליו. או הנראה או הנרגש בתוך תוכו, על הרוב בנוי מג' אותיות. שתיים מהשורש, והשלישית, באחרונה תבא אות בית לבנין התיבה. ובשתראה בנין כזה שים בלבך כאלו התיבה ההיא חלוקה על שתיים, וכאלו אזניך תשמענה בכל בית האחרונה תיבת "בו" והשתי אותיות הקודמות לה מבארות השורש מעלם הענין אשר ידובר ממנו. והענין הזה שידובר ממנו הוא כפעל מניה וביה, ואינו יולא לאחרים והיה כפנימיות הטבע. והיה בחילוניותו וע"ז תבא אחר הענין אות הבית (שאמרנו שרומזת לתיבת בו) לבאר לנו דקות זה, כלומר, שהענין נפעל בו ואינו יולא חולה. וישמיע אות הווי יען שבלשונות בני קדם. וגם הרבה מבני יפת. יבכר עליהם ועל מבטא שפתם להשלים תיבה אחת באות מאותיות אהו"י אם לא על לד ההכרח: —

ואתה שהלענו זה מוכרח אתה ידידנו הקורא! להרחיב מקום אהלי לבך. ווריעות משכנות כסליך לשמוע הסיפת מלים רבים. חברים מקשיבים כי אתה ידעת בו הכלל כשמו כן הוא יסוד כולל ברוב המקרא. כי המיעוט היולא מן הכלל יאמר על דרך השאלה והלחות והנועם והדברים גלויים וידועים. ואם יסכימו. על הכלל המחודש הזה, חכמי הלשון אשר דורינו מתפאר באמת בהם הנו נוסיף על אותיות האמנתיו או' ב' ונאמר "בו האמנתי" — ונסדר אלו השרשים לפניך בקילור ועל סדר א"ב כדי שיכנסו באזניך מהר. ותחזור אל סיום דבריך.

אהב (ולאהוב את נפשך שמואל א' כ' ל"ג) שורשו "אוד - בו", כלומר ארה ושבר בקרבו. **אהב**

איב — אלו הב' שרשים הם בנויים מאות אחת. והאלף מאותיות האמנתיו לבנין וכמוהו רבים. והבית להורות הפעולה הפנימית שבו ונשארו ההא של אהב, והיוד של איב לשורש הענין. ההא מורה השמחה בו. והיוד מורה הווי בו. ומלבד שעד היום בכל בני אדם נשאר טבע זה שבכל דבר רע אומרים ווי, אוי, היוד מקשקשת, ובכל דבר טוב של שמחה. עונים הה! מה טוב! "הא" לסימן המנוחה ותענוג, הנה רז"ל אמרו כל והיה לשון שמחה. הרי שההא הנשמעת יותר באות והיה אמרו שהוא לשון שמחה וכל ויהי רובו הוא לשון וי ולער (מגילה ד"י ב') ובאמת האהבה אינה אלא פעולת שמחת הלב ואח"ך מוליאה לפועל. וכן האיבה. הוא רעות הלב

"והוא אויב לו ומבקש רעתו" הרי חצי פסוק האחרון פירש החצי הראשון, מהו אויב לו? לזה פירש ואמר מבקש רעתו, א"כ נמצא שבקרבו יש דברים הראויים לומר ווי עליהם, ועל זה הבטיח הקב"ה "ואיבתי את אויביך" ר"ל האויב הנלא רע עליך בקרבו. ואתה לא ידעתו אני אובנו כי אני בוחן לב וכליות - "ומאויב את"ך מגלה הדבר והוא הנקרא שונא. ושנאו אותי ולא יכלו דברו לשלום. ואמרו רבותינו איזהו שונא כל שלא דיבר עמו שלשה ימים באיבה. הרי שמתחילה "הוא אויב בלב אז בו. ואח"ך כשרוצה להוציאה לחוץ ואינו מדבר עמו זה נקרא שנאה והדברים ארוכים אכ"מ. כללן של דברים שאות יו"ד הוטבע בעברי ובערבי לפי טבע בעלי הלשונות. לענין יללה ויגון ורצוה לדבר שעד היום הערביים בשעת צרתם ואמרו י.י! כ"כ יודין בנקודת חירק ומזה שורש וכ"כ י.י בו ודי למבין **ארב**. אר - בו. אורה (מן אורותי מורי) ומלקט עצמו ומתשבותיו בו, כלומר מכסה מתרומיו בסתר גדול כדי להשיג דבר. ועל משקל זה הוא ארובה אור. בשוגב. גג, בו וכבר הגדשנו לך שבכל דבר שידמה האדם אל הדומם או אל הצומח, לקח אותו תאר ממש וכן הגב של הא"מ דומה ממש לגג הבית וכאשר כמה דברים שבאדם דומה אותם המלך החכם בספר קהלת לבנין הדומם והוא אומרו "וחשכו הרואות בארובות" וכו' וכו'. וכבר אמרנו שאות אחת בופה השורש. א"כ "גב" ר"ל גג בו. וממנו לגבה רוממות. וממנו לגבן גבה הגב, וממנו לגבינה. שנקפא החלב ונעשה כגג וגביה. גלב. גל בו, גילוי בו. שמגלח את השער ומגלה עור הראש ושרש גנב, נגנב מאחינו ואין בידינו לפי שעה למצוא לגן שבו פי' מכוון. **גרב** מין צרעת ובשת גרגור וחכוך בו, **דאב**. מגזרת אד"ב הנז"ל והוא כמו כבש כשב (עיין ערוך פרחוני) **דבב** דיבור בו, שדובב שפתי ישנים. ויפה אמר בעל הא"ש כמו ישן ושפתיו מרחשין בלי סידור ובוונה, וממנו מוציא דיבה. הב. הא בו. על משקל הא לכם זרע זה לכם. הב זה. בי ואם יוצא לאחרים בלמד. ואם דבק בו בבית. ובלשון טורקי "הל" ר"ל ה"א, לך" והוא הולך שבתלמוד זהב. להב. זהר בו. להר בו. זרב. (וזרבו כלמתו אויב הי"ז) זר בו פזור, בו מגזרת זרה הלאה שכל דבר המתחמם וניתך נראה כמתפזר ממנו ואליו. חג"ב, חג. בו. הגיגה ונענוע בו. ובן הוא באמת טבע הארבה שלעולם יחוג וינוע, חטב, חלב קלב. אלה השרשים ראויים לבארם זה אחר זה אעפ"י שאינם על סדר א"ב. כי הפרשים דקים בכיהם. חטב. חט בו. מגזרת ולא יחטיא. חסרונות בו. ובן אמרו (חולין דכ"ז ע"א) שחט. שח חט, כלומר שח. והוציא ומחסיר דמו. וכיון דמי שחוטב עצים אינו מדקדק על שיעור הקליפה. כי עושה העץ חתיכי חתיכות על כן הוקבע לחתיכת עצים לשברי שברים שורש חטוב. עד שהערבי קרא לעצים באלו חטב, ומגזרה זאת נקרא המין דגן חטים כלומר חתיכות קטנות, וכן בערבי לחתיכה קטנה יקראנה חטה ובמין החטים להבדילו תארו חנטה ובן בארמית חנטין חלב. חלי בו ויאמר על חליבת הבנים מן האם שנראה בשו חולב חליה ומניח חליה בחר ומגזרת זאת הוא שורש קלב. כלומר קץ וגבול בו, ועפ"כ לא ישתמש העברי בי אם בחתיכת בשר והדומה שהחתוך יהיה על מדה משוערת וקץ וגבול וכן לחותך הבשר יקרא קלב בי הוא אומן גדול לחתוך בשעור מוגבל אפי בלי משקל, ומזה לקצבי הרים ירדתי (יונה) סוף וגבול, **חרב**, חר. בו. ונאמר על כל לשון חורב וחרבן וחרב. יען כגזר מלשון חמימות ויובש ושרשו חר"ו וחרון אף ובן בערבי נקרא החום היבש. חר, וכיון שנראה ע"י החום והיובש בשו נאכל לחות שבאויר ושבדלא"ס וע"כ תמצא שכמו בשרפת אש נאמר בו לשון אכילה. "אכלה אש" כן תמצא בחום היום והיובש. "אכלני חורב", וכן תמצא במיתת סיף "אכלה חרב" וטעם הדברים לזה האחרון דבמיתת חרב יוצא ממנו כל הדם ונשאר הגוף עץ יבש. מה שאין כן במיתות אחרות שדמו נבלע בתוכו. וע"ז הכלי שמוציא פעולה זאת מן הכח נקרא "חרב" כלומר חרון ויובש בו שבעל ידו יוצא מהגוף כל לחיתו שהוא דמו, וע"ז נשתמש גם בלשון אכילה "אכלה חרב" כאשר נשתמש בכל כח האש השורפת ועל החורב השורף ושפיר. חשב, חש, בו, הרגשה וחשות בו כי החושש ירגיש בקרבו כאב או מרגוע. יקב. יקה והסופה של ענבים בו. ושב. ילב. כלב. שכב. גם אלה שלשת השרשים ראויים לבארם זה אצל זה כי הם בהבדלים נאותים. ישב. יש. בו ישות בו. שבשהאדם יושב במקום אחד נראה

הושות

הישות הנעלמות בתוך במקום אחד . ובשעומד בראש' כאלו פרח ועלה בו גן וציצית . וכבר אמרנו
שכל שם ותואר של הצומח השייך לא"מ ישתמש בזה ובזה כאין הפרש . כאומר "והיא כפורחת עלתה נצה,,
ראה בו לשון עליה וגבורה יחד . וממנו לקחו בציצית הציצית כנו . והכרי הציציות נקראים נולה
שעל ידם גן ופורח . וממנו למדבר בשיקוס ויעמוד בראש כי הזוכן "נצו גם כנו, וכל העומד בפרץ
בענין אחד ג"כ נקרא נצב מתעשם האמור . ובשבוכב נקרא שכב . שך בו שכיבה ושקיעה בו . "וחמת
המלך שככה,, שכששהאדם ישן מתראה בו השקיעה והמנוחה . וכן במיתתו . שבשעת יציאת נשמתו
מתראה בו המנוחה התחליטית . ועי"ז נקראת מיתת האדם קודם בלות גופו שכיבה, כלומר שקיעה
ושכיבה גמורה נראה בו . ועל רעיון זה אמר איוב "שם ינוחו יגיעי כח,, וגם בתלמוד ובשאר לשונות
עמים כינו המיתה במנוחה. באומרם "נח נפשיה, כלומר ונפש האדם שככה . כמו כחות ועלב בו
"ונכאה לבב,, ושורש המלה הכך לבדה" ועניינו לנח בה ולפנות. מלה מורכבת מחיל כח כלומר חילו וכחו כהו
כזב ככך רפויה והוא מבנין האמור בלי ספק . אלא שאבדנו כמה שרשים מלה"ק . ואינם במקרא
ועי"כ לפום ריהטא לא נוכל לדעת שורש "כז, בכף רפויה מה ענינה בעברי ? אבל נוכל
לקחת שורשו מהערבי כשותפו (עיין ראב"ע שיר השירים ח' א') הנה בערבי יקראו מקום שמור
מעולה במקום נמור שלא ידע אותו . או שאינו פותח אותו . כי אם הבעל דבר דוקא . מקום כזה כונה
והשומר מכואכני . וגם אם המים הבאים לעיר ומתאספים במקום משומר תחת יד שומרים נקראת
כונת אל מיה . וגם כלי המים והשמן נקרא כוז ובארמי כוזא *) ובערבי שבחלק האפריקא החיצונה
כט מענין גלוי זה ר"ל שהכונה מקום משומר, רעיון נשגב לקרוא, מי שמעשיו ועניניו סתומים
ומתנהג בפוליטיקין עלומה, מכאזני . כלומר איש שכל עניניו ורעיוניו סגורים בקרבו ואיש לא ידעם
וגם קראו בתאר זה לכל אנשי הפוליציה הסובבים בעיר לדעת כל אשר בארץ . המתחפשים ואינם
נכרים — כמו זכוררי באטלקי — כל אלו בשם יקראו מכאזניו . וגם לבית כלא שחובשים בו אנשים
נכבדים ויקרים, נקרא כונה . והנכבד החבוש, בדרך כבוד שם יקראו מכזון .

ואחר שהתברר לנו כל זה כשמש בחצי השמים . וידענו שכל מהלכי ומנהגי המדבר הנגלים או
הנסתרים לקחו תארם ושימוש שמותם, מהדומם והצומח בכל אשר ידמו בכללם
ופרטיהם וכאמור ומדובר . א"כ גם שורש כזב נכנה גם בעברי גם בערבי על רעיון זה . והיינו
שכל איש אשר יחשוב דבר אחד ויאמר דבר אחר . ושוב התברר לעיני השמש, שדבר אחר זולתו או
הפך ממה שאמר היה כנוס בתוך קרבו . ענין כזה קראוהו כזב . ופרטות הדבר כזב . והמשתמש
ממנו כוזב . כלומר כז — בו' כזנה בו . דבר אמת כנוס ושמור בקרבו . ואמר במקומו דבר אחר
ואחר שהתברר גם זה . הרשות נתונה בידינו לצעוד עוד צעד קטן בהעיר אזן בלימודים ולומר דאיך
אפשר שנאבד מהעברי שם ותואר למקום המיוחד והמשומר הלזה — הוא הנקרא כונה בערבי —
גם על אמת המים המשומרת הנז"ל גם על חדרי השימור הנז"ל . אחרי שנשאר בעברי שורש
כזב שאין ספק שהוא מהשורש הנ"ז . ואין לנו לומר שנאבד באבדן כמה שרשים אחרים, שלא
נאבדו כי אם היותם שרשים בענינים שאינם מצוים ולא הצטרכו ספרי הקודש לדבר מהם . לא כן שם
עצמי למקום משומר כזה שהוא הוה ורגיל, ועי"כ אינו רחוק בעיני כי הכונה הזאת שבערבי על
משקל העברי שם העצמי שלה הוא אלא "אכזב,, (ירמיה ט"ו ח"י מיכה א' י"ד) וכל מה שפי' המפרשים
שנגזר מלשון כזב במובן המחשבי או המדותי לא שמיעא לי כלומר לא סבירא לי . וטעם הדברים
שמעולם לא מצאנו בעברי שם תאר בנוי על משקל זה על השגיונים המדותיים והמושכליים . כי
אם דוקא על דברים או כלים או ענינים גשמיים לפנינו . וחבריו בשם תאר זכר, רבים, אבנט,
אכוס . ארגז ארמון, אבטיח, אצבוע, אזרח, אפריון, אקדח אשכב אתנן הנך רואה שכל התארים
הללו אשר התנהג בהם העברי אינם אלא על דברים גשמיים לפנינו, ולא על המדותיים או המושכליים
והדומה

*) כאן תמה בעל למח דוד ספוליטו . שפי' אכוזו (ערובין דנ"ג ע"ב) כלי לשאב מים . ואינו כן עיין מוסף הערוך
ערך אכוזו . וערך ארגוזו וגם המשנה מושיבו על אכוזו או ארגוזו, מוכח שהוא לשון יוני,

והדומה, ואין ראיה מתאר ״אכזר״ שהוא מדותיי. שלדעתי אין שרשו ״כזר״ והאלף לבנין התואר אלא הוא תאר בנוי משני שרשים אך זר כלומר איש שאין בו כי אם זרות, והוא על בנין כרמל, רך, מל כביאור רז״ל כשכרא כנודע (שבת דק״ה) וא״כ שם ותואר ״אכזב״ שנים הנמצאים במקרא אינו בנוי על המדותיי, כלומר איש או ענין המכזיב דבריו ועניניו, אלא הוא שם מקום שמור (הוא הב׳זנה בערבי) ובנוי על משקל אכוס ארגז, אשכב, וכו׳ הנז״ל והמקרא לא הוצרכה לדבר כי אם ב״כ המקומות של שומר. האחד מקום שימור המים, (הנקרא בערבי כזנת אל מיה) והב׳ בית כלא של כבוד לגדולים הנקרא ג״כ ״כזנה״ והנתון שם מכוון, כולם בכף רפויה, האחד הוא בירמיה (ט״ו ח״י) ״היו תהיה לי כמו אכזב, מים לא נאמנו״ כלומר תהיה לי כמו אכזב — מקום שימור המים, היא הכזנה, שאינו יכול להמלט מהארות הנזכרות לעיל, כי אני שמור בתוכו ע״י שומרים — הם הצרות שלא ירפוני עד בלעי רק — כמו המים השמורים בתוך האכזב ע״י שומרים נאמנים, ואל תאמר שדמיתי צרותי לאכזב מים, א״כ לפחות אשביע בלחלחות נפשי, אחרי שעכ״פ אני נתון במקום מים, לזה השלים רעיונו ואמר, ״מים לא נאמנו״ כלומר גם טובה זאת לא יש בדמיון בית כלאי, ויען שבית כלא לגדולים הוא ג״כ נקרא אכזב ע״ז הרכיב רעיוניו מב׳ המקומות של שומר הנקראים אכזב, כלומר אינו אכזב מים, אלא אכזב כלא, ויען שמענין טבעי זה נהוג נכנה שורש כזב כמובן המחשבי על מי שאומר דבר אחד בקרבו ואומר דבר אחר וכל כך התפשט הנמשל הזה לרוב מלואותו בדובריו כזב כמו שאמר דוד ״כל האדם כוזב״ עד שחזר כשורש ועיקר, והמשל העקרי אכזב מים והדומה, שהוא מקום כנוס, להסרון מליאותו הרבה במקרא או כדיבור המדיניי חזר כמו נמשל ע״י נזכר הנכיא מזה ובמקום לומר אכזב בלי מים הגביה עוף מליצתו ואמר מים לא נאמנו רעיון שירוז מורכב מג׳ רעיונים נשגבים, ודוק היטב ודודינו הסוחר! וחזור הדברים פעם ושתים ושלש כדי שיכנסו באזנך ביאורים אמתיים אלו, כי אין בנו כח לבאר הדברים יותר ותן לחכם ויחכם, אשר ביסוד זה אתה תבאר מקרא מלא בישעיה (כ״ח י״א ״ונחך ה׳ תמיד והשביע בלחלחות (כעת נמאון כפרשי׳ או במקום ושימון ולחיחה כפי׳ אחרים) נפשך וכו׳ והיית כגן רוה, וכמולא מים אשר לא יכזבו מימיו״ ואין ספק דמילות ״לא יכזבו מימיו״ ר״ל לא יהיו נתונים באכזב — היא הכזנה — תחת יד שומרים ומעתה יבא פשטיה דקרא כמין חומר שאחרי שאמר ונחך ה׳ תמיד ר״ל בלי שיופסקו ממנו המים אפי׳ רגע ואיך יהיה זה? לזה השלים רעיונו הזך בלי שמרים ואמר ״וכמולא מים אשר לא יכזבו מימיו״ כלומר הבטחתי לך השובע והרוויה, מפני שתהיה ״כמולא מים אשר לא יכזבו מימיו״ שלא יהיו המים נתונים באכזב כמו שיאמר ״הערבי לא יוכזנו מיהא״ ועיין המשנה בפ״ח דפרה מים המכזבים והינו ענין לנו, ה[illegible] מקום בית כלא לנכבדים הוא אמור במיכה (א׳ ד) ״בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל״ ר״ל בתי אכזיב (שם עיר וכפירש מוהרי״א ז״ל) לאכזב למלכי ישראל (לבית כלא של נכבדים כמלכי ישראל שלא יתנום בבית כלא ההמונים אלא יהיו באכזב (הכזנה הערבית) ואמר אכזיב לאכזב על דרך לשון נופל על הלשון כמ״ש כפ׳ חלק הביאוהו כל המפרשים, כלל העולה! כי שורש כזב נכנה מב׳ מילות כז בו דבר כנוס בו, ומפני זה תמלא שהכזב קל מן השקר שהשקר אין לו רגלים כשום אופן והכזב מכטיח דבר, ובקרבו יודע שרחוק בקיומו או יבא יומו יתנחם ולא יעשה והינו אומרו בתורת ספק נמלא כי דבר כנוס בתוך קרבו כאותה שעה וע״ז נאמר לא איש אל ויכזב כי יכול בקיומו וע״ז השלים ואמר ולא ג״כ בן אדם שיוכל להתנחם וממילא, יכזב במה שהבטיח, וכן אומרו ״אל תכזב בשפחתך״ על המשקל האמור ממש ודוק היטב כי תכלית שורש ״כז״ בכף רפויה גם בערבי הוא כמו אוחז, אלא שהעברי כדי ליתן הבדלים שבין שורש ״חז״ לשורש ״כז״ כתב זה שהוא אחיזה בדרך שימור אם כפועל כמו אכזב ויכזבו מימיו ואם כמובן המחשבי והמדותיי כמו דבר כזב, זה כתבו בכף רפויה. וזה שהוא אחיזה לשליטה וממשלה והדומה שאינה בדרך שימור מאחרים כתבה בחית, והערבי השתמש ותאר יחד כולם בכף רפויה ומה שיאמר העברי יאחז בחית יאמר הערבי יאכוז בכף רפויה, ודי בזה לפי שעה, **כרוב** ״כלוב מלא עוף״ כל בו, או כלוא בו, **כרוב**, (את כרוב ממשח יחזקאל כח׳ י״ד) כר

וגדולה

ונדולה כו . ושרשו נאמר על הצומח "כר כרחב, וממנו לחי "מאה אלף כרים, וממנו למרכר ואת
הכרי ואת הדלים . וממנו "כרוב, נגידות וגדולה כו . ומי יודע . אם גם היוני לא לקח שם קירו לאדון
מהעברי? כאשר כרדנו במקום אחד כי גם היוני שרשו מהעברי, כשי כוש המולאות אח״ע, **כ״שב**
כש, כו, בטבע הכשב להיות שמן ועב מגזרת שמנת עבית כשית . כתב . כת, כו, ענינים
כתיקים ופסוקים כו וחבוריו רבים ומהם "כתו אתוכם לחיבות, ומזה הצתכם הערבי וקרא לרשתו
הכתיבה כ״ע, ולרבים בטוע מפני רעיון הספרים שבו, והעברי התגלה ברעיונו יותר וקראם אותות
כי כאמת כל קדא היא סימן ורושם, והנית רעיון הכתיבות לכשימלא דף אחד מהם שאזו נראים לעין
כל . כמה שברי רשומות יחד נאספים ועל רעיון זה קראו כתב, כלומר כרף זה כת . כו . לאב, לאה, כו
(כארץ תלאובות הושע י״ג ה׳) מקום יובש ואין נחית . והוא מגזרת "ותלא ארץ מצרים, כהא דנושא
(עיין לעיל סי׳ כט) לעב, לעג, כו, ענין מצחק על הבריות בעקימת שפתים, "ויהיו מלעבים
במלאכי אלהי״ם, וגם דרך רמאות יש בו מלעיב ואינו נראה, ועל אופן הזה נתחמש הערבי, "הלעב
עליה,? תשחק עליו? וכן יבתמש על הרמאות - נגב, טוגה, כו, יען שהשמש בדרומו של עולם .
א״כ הנגר הוא מאיר יותר, ומטעם זה הוא חם ויבש, וע״ז נלקח שרש זה לתאר בו מקום יבש ומגנב
כדב, כד, כו נדנוד כו ולעילם נסמך שהלב "אשר נדב לבם, וכאלה רבים, יען כל המתנדב מרגיש
בקרבו כאלו לבו דופק ומתנודד ולא ישקיט ולא ינוח עד שוליא לפועל הרגשתו זאת הפנימית ויחזן
ויחזור ויתן, **נ: ב** נקיק, כו, בקוע וחריץ וחנו כו כמו בנקיקי הסלע, כחגוי הסלע, וע״ז
כיון דמין הנקבה הוא כמין בקע נקראת על שם זה, ותלו״ת! כי לא״ק אינו מקבל טומאה! **.נ״שב**
׳כי רוח נשבה בו, נשבו נישה וקפילה ממקומו כו . (גיד הנשה) ומשורש נש הלוה ולא ענין
עזיבה ונטישה ושכחה כאלו קפץ הענין ממחשבתו וזכירתו "כי נשני אלהי״ם, **.תב** ניכר תא, כו
ארחות קטנות עקלקלות בעמקים או בהרים, ׳כתיב לא ידעו עיט, "וכל נתיבותיה,
אפי׳ הלרים והמקומים "שלום, תא, מגזרת "ואתיו, "ואתא מרבבות קדש, כלומר כקש ותמלא,
תא . כו, אורח שתוכל לילך ולבא שם, **עגב** לשני מעוג . כה, שכן דרך אשה מנאפת לעשות
עגיגים, ועגבועים, למצוא חן, ואין ספק שמרעיון זה הצתכם הערבי וקרא לכל דבר אשר
יערב לו, בשורש עגב ויאמר דבר זה "ועגבני, כלומר ערב לי, וזה בא להם כיון דרוב שירהם הם
שירי עגבים, ואינו רחוק כעיני לפרש פסוק (יחזקאל לג׳ לב׳ על משקל זה . "והנך להם כשיר
עגבים, יפה קול, ומטיב נגן, ושמעו דבריך ועושים אינם אותם, ואמר שאפי׳ יש לך טעם מלולה
׳דברים חדים וקלים, ויביאו אליך כמבוא עם, וישבו לפניך ושמעו דבריך עכ״ז לא יעשו אותם
(שם, לא׳) ונתן טעם למה יבואו לשמוע אם לא יעשו . לזה משיב "והנך להם כשיר עגבים, כלומר
שיש להם עריבות ונח״ר לשמוע מפיו ויופי המליצה כשירי עגבים השקילים (עגבים ערבים מלשון
ערבי) והרעיונים המהוללים, וכנגד הרמת קולו כאיזה הרעשית והנועות מכהילות ויהיה להם
"כאיש יפה קול, וכנגד הרעשת גופו והכאתו כף על כף או ע״ג התיבה, אשר עומד עליה להוכיח
את העם, כל השמעת קולות הללו, בזמנהם ובמקומות השייכים להם, ידמה להם "כמטיב נגן, ועכ״ז
ישמעו ולא יעשו . ומי שראה **הפריטיקאטורי**, או כמו שיאמר האשכנזי **,הפרעדיגער**
שבאירופה, כאן בישראל כאן באה״ע וידקדק היטב
בפסוקים אלו על מקומם, יגזור אומר ויאמר, "אין כל חדש תחת השמש,
עזב, עז — כו, האסיפה בו, וכשנאסף ע״י אחרים כלווי כאמר העז את מקנך, והנפעל "עם
נועז לא תראה, (ישעיה לג׳ י״ט) ירלה עם נאסף למולך לא תראה, ומה תראה ליון קרית
אספיתנו ובית ועדינו, והוא אומרו הכתוב אחר זה דבר והופכו "חזה ליון קרית מועדינו, והוא
פירוש חדש ואם שנונו את״ס, ואחר זה יעדיף הקורא מטובו לשמוע איזה דברים כאותים . כדי
שיושרש הדבר בלבו היטב . **כבר** הראנו לדעת זה כמה פעמים שכל התארים והשמות השייכים
לדברים אשר מן הארץ ולמטה נלקחו מהדומם והצומח, והחי, ומשם עלו למדבר, וגם שורש
זה נלקח ממין החי ושמו "עז, שנמצאו בו שני טבעים מבוררים יותר משאר המינים הטהורים

אחד שהוא יותר עז שבמינים הבשרים. ומזה נלקח שורש עזות לכל המינים ממיני החי והמדבר אומר מגדל כיושבותו, ושמו את שמי עז פנים כלומר דומה פי׳ שבמין הזה לכללות מין העז שמינו הוא עז, הטבע השני הנמצא במין הבז הוא שעדיין הוא בן חורים לעצמו וכמה הרים ואיים מלאים מזה המין החיריו. והבני אדם עד היום נדון אותו כשאר חיות יערות. וכל שכן לימים הראשונים שעדיין היה העולם חסר ישוב מדיני, שודאי העז הלזה הוא המין אשר טרחו בני האדם לאסף אותו ולשבותו ממדבריו בייתי וע״כ התלוה שם האסיפה בכללות של שם מין העז הזה. ואמרו העז מקנה זה כלומר עשה במקנה מה שתעשה בעזים כלומר השתדל לאסיף אותם הבייתה וממילא כל בעל חי אשר נשאר כן חורים לעצמו ואין מאסף הרי קנה רעיון העזים שעדיין יש ויש נטושים ע״פ השדה וקנה ג״כ תארו והיינו עז - כו וע״ז תמלא שהפך העזובה אסיפה ממש וחבירו כאסוף כלים עזובות, וגם כן המלא שתרי רובי משורש עזב במקרה הוא משמש על בעלי חיים כיון שנשאר נלקח מהבעל חי ודוק היטב. עצה. עצה, מחשבות לרעותיו כי, מגזרת עוצה עיניו לחשוב תהפוכות (משלי ט״ז ל׳) ופעולה זאת עושה מכפנים לחשוב לרעותיו וזה מוליד עצב. ונקרא על שמו

עקב עקום ועגול, כו וממנו במובן המחשבי "ויעקבני זה" כדרך העברי לרומם מלולותיו בכל אשר התהלך, והשורש עק, כו וכן בארמי דא עקא, ״ע׳ ב׳ יפרד לשלשה ראשים, א׳ עקה כו שהארגיש תענוג בקרבו, ודמה לו ממש כאלו יערו וישפכו עליו מים קרים על נפש עייפה. או דבר קרוב לזה מורגש בכל גופו ולזה יבא לעולם מעורב או עם או״ל או עם תוכחת על "ערבה לי" "וערב עליו" שהוא ממש דבר חדש בא על זולתו, כ׳, ערב גילוי וחישוף כו וחבירו "מי זה ערב אל לבו" וממנו כל לשון ערב וערבון, שמגלה כל לבו לגשת ולהכנס במקום חבירו, ג׳ מלשון ערער, כו. וממנו ערבה, וערבי, ואפשר שגם לשון "ערב" ובקר הוא מגזרת ערער לשון יחידות ובודדות שכן הוא הלילה בודד ויחיד כערער במדבר בערבה או מלשון הפשטה וגילוי כלומר שמפשיט האויר בגדי האור אשר לבש. ותן לחכם ויחכם. וללשון עירוב ומעורב זה כזה לא מצאתי לו חבר אפשר שנלקח מגזרת ערב מה ערב כל הדברים אינם נכרים ומעורבים זה בזה והבקר אור יוכל לבקר בין תכלת ללבן. והדברים ארוכים (וזכורני שבאיזה מן המפרשים ראיתי דברים כאלו בביאור שורשי ערב ובקר. ואיני יכול לחפש) עצב. עצים וקיום וחיות כו. ובערבי החיות והקיום נקרא עש בשין ימנית. וגם הלחם אשר לבב אנוש יסעד ונוון את האדם ומחיהו נקרא עש

צרב קמיטה וצרות כו שהעור נקמט ונעשה צר מתכות אש, צר. כו.

קטב (קטב מרירי) דבר הקוטב והכורת, כו. קט, כו וכיון שהקטב, הוא דבר הכורת ממנו והלאה ועל זה יבא בבית לבסוף. כן היא קטל. אבל כלומר לבסוף קט לאחרים, חורב וכורת אחרים. וכמו ששורש הכתוב מג׳ תיבות וכות לבסוף יבאר הפועל הנעשה מאליו או קוט יוצא לאחרים. להפך הוא אם יבא כלמד לבסוף הפועל הזה יוצא לאחרים, ומי שורש יאסף מלים רבים ויבאם על משקל זה ואין עסקינו עתה בזה, קרב. לפי שעה לא מצאתי לו קרוב. קשב. קש, כו חפוש ובדיקה ועיון כו, וחבירו התקוששו וקושו, ושורשו נכנה מהלומת "לקושש קש לתבן" שכן דרך המקושש לחפש ולבדוק ולאסף, מזה נכנה במובן המחשבי מי ששומע דברים ומדקדק ובודק בהם ומחבר הענינים במחשבתו כדי להוציא לפועל איזה דבר, ויקשב ה׳ וישמע. ויכתב בספר זכרון וכו׳ מתחולה מקשיב ומדקדק בענין אשר הוא שומע. והא״ך "וישמע" כלומר "סבירא ליה" והא״ך הוציא לפועל הכתיבה בספר זכרון, -רהב רהותו זמון כי׳ רכב, רך. כו, חבור ואגודה עם הבהמה אשר יושב עליה וחבירו מרוכבי סוס, או נאות כפירוש רד״ק על רוכבי סוס, א״כ הרוכב מתנהג -, רעב. רע כו והשבע מלא טוב וחברו "ונפש רעבה מלא טוב" שאב, שא. כו שא כורך מים מן העין ותן כו, ר״ל בכלי, וכל לוקח מים מן עיון והעין הוא בלשון שאיבה מפני שהוא ממלא כודו בכלי, ומן הבור "דלה דלה לנו" מפני שהוא בדלי. שגב, שג כו, שגיא כח כו, שרב, שרבו, שרפה כו ויען שהפא וה״כ משמשים באחד על זה היעילה הבית לשמש על השורש ועל הדבק ודוק היטב, תעב, תעה, בה מקלקל ומתעית, כו, וחבורו ולדבר אל א׳

תעה

תענה (ישעיה ל״ב ו׳ ורז״ל דרשו ׳תועה, בה, הרי שפי׳ תבית על משקל האמור. וכן פי׳ בר קפרא ״תבל הוא, תבלין יש לך בה,?

רנ״ד
הסוחר

זה באמת לא לבד הוא יפה מתוכנת. אלא זה ממש כמנוח שדותיו כשהן זרועות קודם הקציר והבציר. והולך לשוט הלאה מים אוקיינוס ולא כדרך הפלגה! מה זה רבותי? אופן זה משונה אירע בין המתווכחים. שניהם ענין ויכוחם במות שהוא בקרן זוית. ולא לבד שהיו נטפלים בענין נבדל לגמרי אלא עוד זאת שישתדלו לדבר על רגל אחד ס׳ שרשים רצה זה חדש! אמת מי שלא התחבר עם אנשי המזרח ודבר לא היה לו עמהם. לא יוכל לידע בה ההפלגה — היא הסקיא באטלקי כח פאנטאסטיקו — אשר הוטבע בכל מהלכם ושיחם, ושיחתם עם ויכוחם, גם נישואם וביאתם! גם גדול היה לכם רבותי! שלא התחברו עמנו היום אנשים אבירופיים וילידי טבע הדור הזה, כי עתה ישחקו עלינו כאין מבלים.

רנ״ה
החכמים

אמת דברת ולא נכון; כי עם כל חכמתך שהראית לנו בכמה פרטים. עכ״ז. הרבה פעמים התראה כך מוס קיצור שבלך כקליפת ערשה. אשר לא תכיל טיפת דיו כחרדל! וזה מלבד כי גם אתה נלכדת ברשת היצר אשר פיתה היום האירופאי ומנינו והוא החשק הרב לדעת כל ענין וכל בנין על מתכונתו ועל רגל אחד! כאשר היינו גם תמול גם היום. גם היינו תלולה נרים ווצפים על מדה מגונה זאת שהשרישה שרשיה בחלק הזה. ע״י לימודי ספרי — האנציקלופידיא, חזיו כולם חוקרים וכו׳ וכו׳ והוי למדה מגונה זאת בסיפה תביא לידי כפירות בעיקר. רח״ל! שזה׳ בעילם שעל רגל אחד יחזרו כולם רבנים פלוסופים. פלולונים, כי צריך להם מדה גדולה מהותן! הלא אתה הוא שאלית פנוטו (לעיל סי׳ רמ״ה) שנבאר לך דבר זה על בוריו ונרבה עליו חבורים מקשיבים! והיה איך שיהיה אמור מה שתרצה! הרי ישדנו יסוד עולם. לכל הפחות על פני רוב המקרא ותרי רובה שהבית הבאה בסוף השורש מגדת לנו שהענין המבואר בב׳ אותיות השורש הקודמות לה. נמצא בו ר״ל או בפנימיותו. או בעצמו. והינו יוצא לזולתו. וכזה זרחה השמש על ביאור רז״ל שביארו פסוק ׳ויזנב הכה אותם מכת זנב, כלומר ״זן — בו.״ מזון לכלא ביה ותן לחכם ויחכם עוד,

רנ״ו
הסוחר

אם הייתם מבארים את הדבר על שרש זנב הייתי שומע ושותק ומבין דבר מתוך דבר. אבל שתולידו הענין מדי פשוטו ושחברוהו אל שורש הזנה ומזונות לא לבד כי אוני יכול להתחכם בערך מבין עם תלמיד אלא כי אוני יכול לשתוק אם לא תבררו דבריכם הדק היטב.

רנ״ז
החכמים

הראית הסוחר איך תבריחנו להאריך בדברים גלוים וידועים מפני קיצור ידיעתך בים שורשי הענינים הטבעיים? ולא עוד אלא שכמה דברים אמרנום לפניך וגליתו מקודם לך. ועכ״ז לא הועלנו כלום ובאמת קשה עלינו שבחתך כיום בא השמש בצהרים! וכל זה הוא למה ולכלום בעינינו. כנגד זה חולי רע! שאחר כל עמל וטורח במקום תשלום תודות על כל המתחדש לך באורך דברינו, תרוה נפשינו ממימי הלוצנות עד בלי די!

רנ״ח
הסוחר

באחרית ויכוחינו בע״ה אבקש מחילה מכבודכם ע״כ דבר פשע, לכל הפחות מדת קונכם, יש בכם! והוא יתברך אמר למשה ׳כתוב וכל הרוצה לטעות יטעה, וא״כ אתם גם אתם. לאו ידי חובתכם. ובררו כל דבריכם בשמלה ומה לכם בדברי הבאי היוצאים מפי סוחר כמוני, אשר לא נשיתי בלימודים עמוקים והלצות ארוכות כאלה? הבל מחסרכם שתגידו לי על דבר אמת, אמתי שמעתי כואלה בדבר הזה מפיכם ושכחתי?

רנ״ט
החכמים

הלא כמה פעמים השמענוך. וברדנו הדברים בשף ראיות מופתיות, שבל דבר השוה בין האמ והמדבר

ובין

ובין האומה בין מן הפעולות הנגלות או הנסתרות שמותי' ותואר' שוים באין הבדל אפי' כמלא נימא

רנ"ט הסוחר

זה אמת ויציב, עד גאל ישראל לא נשאר לי בזה עוד שום ספק בדבר. אבל איך. יזוכר ויתואר לצורת האדם שורש הזנה? זה נשאר אצלי מעל! ומה לתבן אל הבר?

ר"ס. החכמים

היינו דאמרי התלמודיים חסר הקדמות, מלא קושיות רמות. ראה איך תבריחנו להאריך, על אפינו ועל חמתינו! וסיף דבר תתלה סרחון האריכות ויציאה מן הכונה בנו, והיה איך שיהיה! אתה קח לך בשמים ראש רקח מרקחת, הזיה הקדמות שורשיות כדי שעל ידם תרד לעומק פלאי מעשה בראשית וחכמת לשונינו הקדושה ויהיו לך כל הרכסים שרבבת לבקעה. חברינו הותיק! לא תוכל להכחיש מה שהנו רואים לעינינו. איך מיסד הלשון העבריה השתמש בשלשה שרשים לתאר בהם שלשה ענינים נפלאים הנראים בראש לפלאי הבריאה הנשגבה הזאת. היא צורת האדם בבטן אמו. האחד בח. והשני פועל והשלישי תכלית. ד"ב: הוא מה שהאדם חושב ומהרהר ומשתוקק להתחבר אל אשה, וזה הבח קראו בשורש "זם" וקראו "זמה" כלומר חושב ומהרהר. וממנו דרך שאלה השתמש העברי על מחשבות זרות אחרות ובפרטות על לב קורש מחשבות אין להדע לרעהו, ואמר. "כאשר זמם לעשות לאחיו" וזה דבר שאין בו ספק והערבי ישתמש משורש זה על מי שחושד בחבירו דבר רע עליו אבל בשבוש נון תחת המם, ומה שיאמר האיטלקי "קושיינצא" יאמר הערבי "זנה"

הפועל הוא המעשה בהתחברם יחד, ותארו עם שורש שגל כלומר מתעסק עם אלתו, שבשורש "שג" ביאורו עסק. וחבירו "וכל שגה בו לא יחכם" והטיל למד בסופו להורות שהוא פועל יוצא לאחרים. ונשתמש בשורש "שג" מפני כי בעת עסקו זה. האדם הוא מגולל ממחשבות אחרות לגמרי וכאלו שוגג ויוצא מלפניו. וע"ז אמר "באהבתה תשגה תמיד" "ולמה תשגה בני בזרה" והדברים קרואים והולכים לתמם. ודוק ותמצא הסוחר הענוג! המתחלחל משמוע נחירות לשון הערב (עיין לעיל סי' ל"א) איך הכתנו לריבים לה כדי לירד על ידה בעמקי לשון הקדש האבודה מאתנו שהרי גם בזה השתמש הערבי וקרא לכל מין עסק שבעולם. באין הבדל הדק אשר שמעת. שוגל. כאשר השתמש בשורש ענ"ב. לכל מין דבר הערב. שהעברי לא ישתמש ממנו כי אם בעריבות דבר אחד והוא לא. כן קרה לו לשורש שגל וכאמור. ואין לנו לומר כי אם שהאומה הישמעאלית היתה רודפת זמה כמבואר בדברי רז"ל "מלמד — שהחזיר הקב"ה התורה ע"כ אומה ולשון וכו' וישמעאל לא קבלה מפני לאו של לא תנאף הכתוב בה, ועל זה גם בשיריהם גם בשרשי מליהם ערבו חלק גדול משרשים השייכים לענבים דוקא. וגם זה ברור. **התכלית** ידוע ונגלה. שענין זה כולו הוציאו הבורא ית"ש לעד, כדי להחיות זרע ע"פ כל הארץ. וכמ"ש שהע"ה דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת וע"ז בחתונת בן חכם מחכמי התלמוד שרו רבנן, "וי לן דמיתינן" כלומר מנשואי אשה מוכח שעתידין אנו למות וע"ז משתדלים להחיות זרע ע"פ כל הארץ, ובזה יובן ג"כ בונת הכתוב "טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם" כלומר, אמת גם בבית משתה יש ראיה מופתית שכולנו עתידים למות ובלכת האדם באחד מב' מקומות האלו, בודאי יזכור יום המיתה, אבל יותר טוב הוא שילך אל בית אבל "באשר הוא סוף כל האדם" ושם רואה המיתה בעין והיא נלמדת בהקש באשר נלמדת מלכת בית משתה שהתם הוא התחלת והזמנת המיתה, ונדונת בהקש.

ואחר שהצגנו לפניך כל האמור בשלך ותודיענו הסוחר! אם היית אתה מייסד לה"ק! על איזה משלשת הרעיונים, היית נוטה לתאר שם אל כלי ההולדה, אם על רעיון הבח או הפועל או התכלית?

רס"א הסוחר

בהשקפה ראשונה אומר שהייתי משתמש מרעיון הפועל ואתאר אותו לפי משקל האמור שגל, שג בו כלומר כל העסק בו, כמו שתארו לאשה שגל מטעם זה.

החכמים

יקר הטוב לדבר רנה"ו ז"ל כביאורו (ויקרא י"ב) כי נקרא זכר על שם הזכרון כי בזכרו תאות המשגל מתעורר, כלומר שרנה"ו ז"ל נוטה אל רעיון הכח ולא אל הפועל כמוך! שעכ"פ הוא יותר מעולה ודק. ועכ"ז אין האמת אתו כמאו"ר — שמלבד שהוא שם כללי על כל מין זכרון שבעולם, ואינו שלימות ללשון נשגבה ושלימה כלשונינו להיות תאר אחד משמש לכמה דברים. ויותר היה ראוי להשתמש מתאר זה וכמו שהעיר הוא עצמו בביאורו (ויקרא חו' י"ז) עיש"ב ומלבד כל זה ידוע דשמות ותארי לה"ק הם מבארים על הרוב עצם הדבר ותכליתו, ושם זכרון אינו עצם הדבר ושם זנב הוא מקרה ההולך ובא. ואינו עצם, ואינו תכלית וכמובן,

ואת כל אלה התאר האמיתי הראוי הוא על שם תכליתו שיכשר להחיות זרע ע"פ כל הארץ, ויפה תארו החכם אהובינו השד"ל נר"ו (עיין לעיל סי' ר"ח) "הכלי המחיה את הכל, שהוא באמת התכלית האמיתי, א"ל גם שם תאר חיות אינו נכון בשום אופן, אחרי דהחיות השורשי היולי מהאין הוא ביד היולד והבורא יש"ש לעד בסוד "ואתה מחיה את כולם, ולא היה אפשר לו למיסד לשונינו הקדושה (המשרים בנו אחדותו המוחלט ושהוא בעל היכולות כולם מאין זולתו) לתת כח או שם חיות או מחיה שהוא רוחניות גמורה אל כלי בנוי מחומר עכור. כי אין ספק כי תתחלחל און המאמין האלה"י והקדוש משמוע תארים נשגבים האלה"יים לשפה נשגבת דוקא. נתינים נתונים על דברים חומריים וכמ"ש הפלוסוף "חוש המשוש חרפה הוא לנו, על זה בברחו מיסד הלשון האלהי ממכשול זה, ורצונו ג"כ שלא לזוז ממנהגו הטוב לתאר שם ותאר, דיבור המבאר עיצומו ויכלתו ותכליתו, לזה בחר להשתמש בשרש זונה. וטעם הדברים. דאחר שהכלל בידינו שכל התארים והשמות השייכים בפעולת ותכליות משתתפים בהם הצומח והחי והמדבר הנגלות או הנסתרות כולם הושמו על הצומח תחילה שהוא הקודם. וממנו לחי וממנו למדבר בכל דבר השייך וכאשר הארכנו יותר מכדי יכלתינו לעיל, וכיון דההזנה שורשה הוקבעה על מין הצומח שהוא זן עצמו מן הקרקע והוא מזין לחי ולמדבר, וההזנה הזאת היא סיבת הגידול וחיי שעה כנודע, מרעיון פלאי זה הנראה לעין כל עלה מיסד הלשון אל רעיון נשגב ממנו, והמשיל ההשתדלות להחיות זרע אדם ע"פ כל הארץ ע"י ביאות מחויבות או מותרות וקראו בשם "זונה, ושיעור כאלו כל העולם הזה ומלאו מהצומח והחי אינם יכולים לחיות אפי' רגע כי אם ע"י האדם איש האדמה. וכמאמר הכתוב "כי לא המטיר וכו' ואדם אין לעבוד את האדמה, כמלא כי הוא חיותו ומזונו של עולם ומלואו. ואם יפקד ממנו המין הזה, אחת דתו למות כיון שהוא המין היחיד בתחתונים, וע"ז כל המשתדל בקיומו למען יפרה וירבה, הרי הוא כאלו מספיק מים ומזון אל כללות תבל ויושביו, שלא ימות ברעב, וכל המונע עצמו מזה הרי הוא כעוכר שארו, קרוב למ"ש רז"ל "כאלו ממעט הדמות, והם דברים אלהיי"ם ממש וגם יש בהם מחכמת הטבע עד להפליא. א"כ כל המעשה הזה על שם תכליתו ועיקר יסודו נקראהו "זנות, כלומר מזין על ידו העוה"ז ומקוויהו.

ואל תתמה ידידנו הסוחר! מראות בשדה חקל תפוחין הוא שדה ספרי הכ"ד והתלמודים והמדרשים שם הזנות וענייניו לשקוץ ותעוב שאין אחריו כמוהו, ואם הוא ענף פירה משורש הזנה מה כל החרדה הזאת עד אשר שמוהו לתועבה? לזאת אשיבך מילין ואאמר לך זכור ואל תשכח הסוחר' כי הספרים שזכרת הם ספרים ישראליים לא כן הלשון שנשתמשו ממנה היא הנקראת "שפה אחת לכולם, כי היא הלשון שיסד אותה בורא השמים ונוטיהם, רוקע הארץ וצאצאיה, והכינה וגם תקרא לכל באי עולם זרע אדם הראשון, כדי שישתמשו ממנה לבאר ולתאר ולהוציא מן הכח אל הפועל כל פרטי הבריאה הנשגבה למיניהם במולאתם למקצעתם, ואלולי דור הפלגה היא הלשון הזאת היתה אם כל חי עד היום ושפה זאת לכולם וצריכים לדבר בה כל צרכם, ולהוציא על ידה כל מחשבותם לדבורים נאותים לכל דבר ודבר ופרט ופרט עד דקדוקם. אשר לא תחסיר בעולם המחשבות אפי' רעיון קטן שלא יוציאהו המדבר בה בדבור יפה ונאות לפי הרעיון. ואין לך שם נאות להרעיון הנשגב אשר שמעת הסוחר! אם לא שם "הזנה, אלא דלנו הישראלים חוץ דבור זה

מתועב מפני כי במשך הדורות דבר נשגב הודע בנו שהאל הזה בחר בנו מכל עם וקדשנו מכל לשון והבדילנו חקים כהנים וכמאמר הכתוב "קדושים תהיו„ וכיון שכל מקום שאתה מוצא קדושה אתה מוצא גדר ערוה. ע"ז נצטווינו בנשואי נשים מיוחדות לנו ונאסרנו בניאוף אשת רענו, בעונש מיתה וגם הזנות הזהירו חזר דבר מתועב לנו ולבנינו עד עולם. על זה לא לבד כי כל ביאה זרה אשר נאסרו עליה דאורייתא או דרבנן, נתעבנה, אלא עוד זאת שנקח אותה למשל על כל בגידה ועבודה זרה ועל זה תמצא ספרי ישראל ונביאיהם מלאים מדברי גדופים, על כל שם זנות שבעולם כי עם ישראלים ידברו, ואת ישראלים יוכיחו בשער להבדיל אותם מכל התועבות, אשר דת ישראל לישראל כך החשיבם. אבל לא מפני פרטות אומה אחת ממלכת כהנים וגוי קדוש המעט מכל העמים ישתנה לשון הקדש. אם כל חי. טבעה ומהותה! ווידוע כי טבעה ומהותה אינה אלא לפקוח עינים עורות. ולאחר כל דבר ודבר מפרטי הביאה הנשגבה הזאת דבר הראוי בחכמה עמוקה חכמת הטבע הכללי אשר משתוים בו ישראל ואוה"ע. ואחר שכן אין חכמת הטבע עמוקה, עם קדושה יתירתא. כמו לתאר מעשה קיום מין האנושי בארץ הנשמה הזאת, באחד ושם "הזנה„ וכאמור וע"ז יפה קבלו רז"ל בביאורם על פסוק ויזנב שהכה אותם מכת זנב כלומר הכלי שהזנה ה כו. ומזון וחיות לעולם ומלאו כו, ומעתה הרשות בידך ידידינו הסוחר! לפרש דברי רבינו המורה בפ"ח מהשלישי ככל אשר יעלה מזלגך אם להימין על דבריו ואם להשמאיל. שהרי כתב שנקרא לשון הקדש מפני שלא הונח בו שם כלל לכלי המשגל לא מן הזכרים ולא מן הנשים עו"ש שהאריך ואם תרצה להימין אמור שגם זה מקודשת לה"ק ליקח שם עצמו בזכר מסתרי האומח ובנקבה תבקיקי הבלע (עיין לעיל סי' רכ"ג או' נון) ולא לבנות להם שם בפני עצמו כמו יד ורגל. ואם תשמאיל על דבריו ותתהפך כחומר חותם. גם אנו פינו ברשותינו להשיב לך כי גם אנחנו מדורשי החכמה ומקום הניחו לנו הראשונים לומר דבר חדש שלא עלה בדעת הרב המורה והבוחר יבחר.

ומודים: אנחנו לפניו יתברך ששם חלקנו מיושבי בית מדרש לשון הקדש הטהורה מכל סיג ותלאה וטומאה ולא לבד שאין אזנינו מתחלחלת בשמעינו בכל פרטי חכמתה אפי' בדברים מחוקרי הבשת לפי טבעינו. אשר בעפר יסודינו, אלא שצדקה גדולה עשה לנו מיוחדה ברוך הוא לבלם לנו לעולם שכולו טוב שכר טוב בעמלה. כי בזה אנו מבינים את כל דברי התורה ה' יזכנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ככל דברי התורה הקדושה אנחנו וזרעינו עד סב"ה, אמן ואמן סלה. וכן על זרעי וז"ז לא ימוש ספר התורה והחכמה, הקדושה והנעימה. מפינו לעולם ועד! בזכות ארץ ישראל הקדושה ובכמיה מאנין תבירין דקב"ה העומדים בבית ה' בלילות, ובזכותם אנו חיים —

רס"ג

הסוחר

מעולם לא פללתי רבותי! שכל כך פלוסופיא עמוקה יש בחכמת ישראל. עם האמת הברורה עומדת באוביה. והיא בפורחת עלתה נלה!

רס"ד

החכמים

אל תדבר כזאת! מה לנו ולשם פלוסופיא? והיא נטמאה בדרכם ועלילותם. ושיבושיהם ועיותתם של היונים הקדמונים והאחרונים? דבר אתה עמנו יהודית! כי באמת. כאשר אמרת. כל ספרי הכ"ד והתלמודים והמדרשים מלאים זיו ומפיקים חכמות, עמוקות ונעימות, ובקיצור מילים. אלא שחכמתינו היא כאוצר מלא מכל מיני מטבעות ואבנים טובות ומרגליות. אבל מעורבים יחד. כי צריך יגיעה גדולה לבררם וללבנם ולהבדילם זה מזה. ואל תאמר הסוחר! שלא היו לנו ספרים מיוחדים לכל פרט ופרט. אלא שהגלות המר את עיני ישראל עור והאבדנום באבדן מלדתינו כאשר מעידים כל גדולינו (ועיין המשל הנעים שהביא המ"ץ של רומי נר"ו — בספרו קנאת ציון דו"ז ותשאר משוים) ועתה צריכים אנו ל עקר אנשים גדולים בקיאים עצומים בחכמת לה"ק והתלמודים וכל אחד מחברי בית העקד הזה. יתנדב לחבר ספר באחד מפרטי החכמה ויביא כל כחו. ויביא כל ראיותיו מספרי ישראל מהדברים המפוזרים אחד הנה ואחד הנה. ויהיו לאחדים בספרו. וכן חבירו. וחבירו - לחבירו. עד שיהיו לנו כל החכמות ברורות לעינינו כשמש בחצי היום ותשעים למאה מראיותהם

ודאי

הלא יהיו מספרי הכ"ד והתלמודים והמדרשים. הראית הקורא! איך נתברר שורש החפץ ממקרא זה של איוב בעומקו ורומו. ומתוקי ותכליתי עד שלא נשאר עוד ספק בדבר? ולא עוד אלא כי על ידו נפתחו לנו מעיינות חכמת טבע כל יצור. כדי להבין מתנו כ' דברות. זכות וכרות. וזה כי עדיין נשאר לנו דבר קטון לסייעך במה שיסדת (לעיל סי' רמ"ז) ששורש חפץ לא ישמש כי אם על דבר חומרי וגשמי שייכא לפועל. כלומר — הנתפס ביד הן חסר הן יתר! והבאת ראיה מכמה מקראות המבררות דבר זה בעלם. ואנחנו ביהודה ועוד לקרא כביא לך ראיה מלשון הערבי. אשר לכל דבר השמיד תחת יד בקרא מחבוז הויו בשורק, והשימר בקרא מותפין ושם הפיעל חפץ. ובאמת שרשו על חפץ אשר שבו תאות הטבע הנפלא, ומתנו השתלשל לדברים גשמיים אחרים מחיפקי"ס כס"ף. והערבי הלפדיו השתמש יותר ממנו כאשר אמרנו על שורש סגול וענוב. (עיין לעיל סי' רנ"ד.) — ברר לנו עתה סימדינו! שורש רצון כאשר נדרת כי עייפנו מאד!

רס"ה ☞ הסוחר ☞

הנני! **שורש רצון** בא יבא בענין נבדל מן הקנאה לקנאה אל שורש חפץ. כי לא לבד כי הרצון כולו הוא התעוררות השכל הציוני והמחשבי ואין החומר המתאוה הגורם לזה. כי יש רצון בטעם שכלי מספיק ויש רצון גם בלא טעם וסברא. אלא עוד זאת. כי רוב שמוש הרצון בכתוב היא בא באוה"ת. ותכירו. "רצית ה' ארצך, שבת שבית יעקב, ותנא והדר מפרש. ומהו הרצון הזה" לוא גמר דבריו ואמר. "נשאת עון עמך. כסית כל חטאתם סלה. אספת כל עברתך. השיבות מחרון אפך, שכללן של דברים הללו. להשמיעינו שהיו ראוים לעשות עמהם כל רע, ונתרצה ולא עשה. והכל בשכל ואין חומר ואין לבנים ואין כל מעשה בפועל ותבירוו "ונרצה לו לכפר עליו, "לרצונכם תזבחו, כדי שיתרצה אליו ויכפר לכם וכן היא פשטות "יקריב אותו לרצונו, כמ"ש המ:אר רנה"ו ז"ל וכן "אז תרצה הארץ, ואז ירצו את עונם כי נרצה עונה, וכן כל לא רצם שבסימן שלם שבנביאי ירמיה (סי' י"ד) ובכ' דברות כבר כלל לנו רבינו רש"י ז"ל כל זה על פסוק ורצון שכני סנה "רצון נחת רוח ופיוס וכן כל רצון שבמקרא, עכ"ד המסילתים: ומ"ש רז"ל "יקריב אותו לרצונו כיפין אותו עד שיאמר רוצה אני, והביאו רש"י עצמו בריש פ' ויקרא כאלו פשטיה דקרא הוא מפרש כשנדקדק היטב בעומק משפט הלשון ודרך הוצאת רז"ל הדינים מסידור הלשון כמלא שרבינו רש"י ז"ל כך דעתו כדעת רז"ל וכשנדקדק הדיוקים הנאותים שמהם ברחו המבארים מהדרש מהם עצמם ותפקחו עינינו להבין דברי חכמים כדרבונות בקיבור מולהם. הדקדוק הא' הוא האמור דרוב שורש רצון הוא על שוא"ת כלומר על נח"ר ופיוס ובפרט על אלו הבאים בהקרבת הקרבנות הם כולם כלפי ה' המריח בריח נחוח ומתרצה ומכפר עונותהם. ואיך א"כ יתפכוהו רז"ל כלפי המקריב? הדקדוק הב'. הוא, איך נוכל לשער כפיה על הרצון או על חפץ. שכולם המיוות טבעיות זה מצד השכל וזה מצד החומר — המתאוה. ואיך נוכל לצוות לחרשים שמעו אם כותל מהם התים? כן הדבר הזה ומה מועיל כי יאמר רוצה אני. והיא אינו רוצה אם צריך הדבר להיות רצונו ראם לפעולה אלדיו"ת זאת? והנה לדקדוק הב' כבר עמד הגואל וגאל היא רבינו הרמב"ם בסוף פ"ב מה' גירושין. והרב ק"ה הביא דבריו הרב צרור הכסף דקב"ה ע"א. וגם המורה צדק של רומי כספרו **ברך של רומי** בפסק קידושי מוסקאטו אשר כתב ונעתק לאיטלקי ונשלח אל ב"ד הגדול של כהני הנוצרים שברומי. הן כל אלה עמדו על בירור דבר זה. וקצרן של דברים הוא זה. דכיון דהרצון הוא שכלי ולא גשמי בשום אופן. וזה הישראלי גילה רצונו הכללי להיות ישראלי שומר התורה והמצוה. ובפרט הזה אם הוא מורד ונותן כתף סוררת הוא מפני כי גברה עליו התאוה או החפץ החומרי. וכשאנו מקלושים אותו ע"י כפיה. והאומר רוצה אני הרי הוא כאומר שכלי כבר חייב והתרצה לקיים מצות בוראו שאני מאמין בו ובמצותיו בכללות. והדברים ארוכים אין כ"מ.

באנו לדקדוק הא'. תמהני אם צריך תשובה! כי חלילה לחכמי ישראל שיוציאו תיבת לרצונו מידי פשוטתה! כי בודאי ושוב על הקרבן שיעלה לרצון לפני ה' לכפר עליו דוקא.

ורז"ל

ורז"ל לא הוציאו קבלתם אלא מסידור לשון המקרא דהל"ל לרצונו יקריבנו. כמו לרצונכם תזבחו. ומזה שהקדים עיקר המעשה בראשונה. וכדרך הלווי המוחלט ואמר "יקריב אותו. כבר השמיענו הלווי הגמור "יקריב אותו„ מכל מקום! כלומר כן צריך שיעשה! וחבריו רבים במקרא ובדיני המצות "וכתה יכה עליה„ מכל מקום! "יקח שני שעירי עזים„ אחד מעכב את חבירו! וכאלה רבים והיו חכמי הברייתא יכולים לומר יקריב אותו בעל כרחו וכופין אותו. כי בודאי יאמר רוצה אני על המשקל האמור בתשובת הדקדוק הב'. הנז"ל. אלא שדרך חכמי הקבלה היה זה. והיינו. דכיון דהיו לומדים דיני המצות בע"פ כנודע. ע"ז היו משתדלים. לא לבד להוציא קבלתם מפשטי המקראות ומחכמת הלשון, אלא עוד זאת היו מתחכמים. להוציא הדין ולחברו במלות קצרות מוסמכות על הכתוב שלפניהם שיטה — כפיהם וכפי תלמידהם בקיצור מופלג אשר יועיל הרבה לזכירה. וזהו כל לשון "אל תקרי„ שיש בתורה שבע"פ. דרך משל, ידוע דגדול תלמוד שמביא לידי מעשה. וידוע שהמעשה מביא לחיי העוה"ב. וידוע שההלכות הוא התלמוד שמביא לידי מעשה המצות. והם המביאים לחיי העוה"ב. וכדי שלא ישכח מרגלית זאת מפי התלמידים ותהיה שגורה בפיהם בק"ש לזה כמוצאו הרב מקרא מלא "הליכות עולם לו„ אומר לתלמיד. התרצה לחקוק בזכרונך הענין הזה שהוריתיך שהתלמוד (שהם ההלכות) מביא לידי מעשה. והמעשה מביא לחיי עוה"ב? א"כ עשה זאת אפה! כהגיעך אל פסוק "הליכות עולם לו„ אל תקרי הליכות אלא קרא הלכות. וממילא תזכיר דבר אמת שהוריתיך כי מי ששונה הלכות מובטח לו שהוא בן העוה"ב שהרי יש לך הפועל במלת "הלכות„ והתכלית במלת "עולם לו„ היאמן כי יסופר שהרב מסכם הכתוב לתלמידו כדי להוציאו מידי פשוטו חלילה! וכן נמצא להם במקום אחר. שהקבלה היתה בידם שקביעות ר"ח ומועדי ה' הוא ביד ב"ד וברצונם לפי צורך השעה כנודע. וזה יוצא מפשט הכתוב "אשר תקראו„ בתיו הנוכחית והרצונית וכדי להשריש ביותר מקרא זה והדין היוצא ממנו. בזכרונם ובזכרון תלמידהם. זאת עשו להם, כיון שמצאו תיבת אותם במועדם חסרה ויו ונקראת אתם נשתמשו תמונה ואמרו אל תקרי אותם אלא אתם. כלומר אם תרצה לזכור הדין המקובל החקוק במלת "תקראו„ בתיו הנוכחית והרצונית. קרא אשר תקראו אתם במועדם. וממילא יפלו מעיונות וזכירתך חולה בכל הדינים והפירושים הראויים לזה. וכן הכא הדין הפשוט כבר יוצא מסידור הכתוב באומרו "יקריב אותו„ שר"ל מכל מקום כאשר חבריו שבמקרא וממילא יוצא דכופין אותו כאשר גם זה ידוע דכופין ע"כ מצות עשה כגון לולב ואינו נוטל וכו' (כתובות דף פ"ו א') ואם כופין אותו מחלישים החומריות שבו. וממילא השכל יגבר על המדה הרעה יבוראו ירצה. כאשר הוא בכל המצות כולם אלא שפה מצאו המקום להתעורר על דבר זה (ר"ל השכל הזה שאם כופין את נפש הישראלי לעשות המצוה ויעשנה ודאי יעשה אותה מרצונו הטוב) אחרי דמצאו תיבת "לרצונו„ הסמוכה למצות עשה זאת. ועם שידעו דהאי "לרצונו„ אינו לגבי המקריב חלילה! עכ"ז נשתמשו ממנה, ואמרו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני כמו שנשתמשו מתיבת אותם וקראוה אתם, וכן מהליכות להלכות ורבים כמוהם. ומה לני להאריך עוד? אחרי שבכמה מקומות תפסו כלשון זה "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני„ ולזו מגופיה דקרא הוציאוהו. כי זיכיני! אלא שכך הוא הדין דכופין על קיום מצוה עשה להחליש כח היצר הרע וממילא הרצון השכלי יפרח כשושנה, והוא ברור מאד! כלל העולה שורש רצון לא ישתנה כי אם אל השכל ולא אל החומר. וכולו פיוס ונחת רוח שכלי. והאם החברה לכל החברים המקשיבים האלה המכיר רעיון זה על מתכונתו הוא אומרו. "כי רצו עבדיך את אבניה„ ולא אמר כי עבדיך באבניה חפצו או כי חפצו עבדיך באבניה. אלא "כי רצו עבדיך את אבניה„

רס"ו

ההכמים

ולמה תשנה שני שנויים, כי חפצו במקום "כי רצו„ וגם באבניה. במקום "את אבניה„ שבהבדל שבין החפץ והרצון אנו מדברים ולמה לא תאמר "כי חפצו עבדיך את אבניה„?

רס"ז

הסוחר

ולמה הפסיקו החוט של חסד המשוך על דברי? המתינו כמעט רגע. ותשמעו כי הדבר מוכרח

להיות

להיות כן ע"פ חכמת הלשון וכבר אני בא לבארו, ויה"א. שאחר שביארנו שהחפץ יפול על דבר חומרי ונשם לשניהם והיינו על דבר שכלי. ע"ז אין היה אפשר להשתמש על אשניהם ובפרט מן האדמה בלשון הפך כי מה חפץ לטבע החומרי באשניש ועפ"א דרישא? ומה הפרש בין כיפי דעכו לכיפי נורקליא היפות והביאות · אם לא שבא השען דרב שולטו על אין ישראל ותבונה . ובכל וושביה עליה זינו אלה מפני קריאת הנקים הקדים (ה' יוכנו להקדי כה לזוקן ימים ושנים כמ"א) וא"כ כל השבתים הנשגים לנו השען דרב על אחרינו ובלכתנו אבותינו השכילו בגוים שבלשם אלרוים ואנם נתנזים כיד, וע"ז כשתעזו הגתיב בשירת רשין, כי היא הקבשדשון לשרת בדברים הנקיים במיתתו הזכל, ולוה התלויה שהם עוד מפרת אחד כאה וואת לשרתו והוא נרדף "את" "רצו את הבניה" "ירצו את עונם" "תרצה את שבתותיה" שכולם הן דברים כשוה"ת ואין גשם לשניהם. והקלה תוספר הלשון שמש "את" לשרת השכלי בכל אות כפשו. וכיון שהחפץ הוכרר שלא יפול כי אם על דבר ממשיי ע"ז שמש "את" הוא מעילה ונכבד ולא ישרת אל החפץ החומרי, וזינו לפי כבודו וכבר יחד מיסד הלשון אות בית ואות למד. הדבקות לעולם בנשמים לשרתם. הבית בפועל חומרי עומד בעלם הרבי והלמד בוולא לזולתו. כנודע. לאו ורלו כמה פסוקים הנאמרים באמת לראיה ע"כ הזמיר והם, "אם חפץ בנו ה'" "כי חפץ בבית יעקב" "חפצי בה" וכן כולם. ולמען ידעו כל ישראל שחכמי התלמוד והמדרש כל דרשותהם וביאורהם בנויים דוקא על חכמת הלשון אפי' דקה מן הדקה. אני אביא מדרש תהלים. שממנו יתראה לעין כל שעל יסוד זה בנה דרושו. וז"ל אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד אמר לו הקב"ה לאברהם לך לך מארצך לא עשה בתגריא אלא מיד ויקח את שרי אשתו, אמר לו המול ימול לא עכב. מיד בעצם היום הזה נמול אברהם, א"ל קח נא את בנך את יחידך לא עשה כתגריא אלא מיד וישכם אברהם בבקר חפץ לעשות מצוה ע"כ. ראו רבותי! אם נשתמשו במלות לא העשה כי אם בילה על מ"ב הנעשות בפועל, דכיון דאמר "במצותיו חפץ מאד" לשון חפץ עם מגרת שלו הוא אות הבית הרבקה בנשמים אשר לעולם המגרת הזה ילוה אל החפץ ויברתהו. ע"ז לקחו למשל כל המצות מעשיות בפועל שכפלו על גשמים שעשה אברהם ואפי' על לך לך מארצך, הביאו פסוק ויקח אברהם את שרי אשתו לחקיק הקיחה או כמו שתאמר המעשה בפועל, ואין ספק שפשט הכתוב כפיה כפשיה כן הוא אשרי איש ירא את ה' על מלות ל"ת כי ירא והיינו עובר, במצותיו חפץ מאד על מלות מעשיות, ולאמת דבר זה יש לנו מקרא מלא בנחמיה "החפצים ליראה את שמך" שעם שעל דרך ההפלגה הוכרח להשתמש על דבר שכלי בלשון חפץ להשמיע במרום תפלתו, שכל כך התלהבו השבים מן השבי לעבוד את ה', עד שהתעורר טבעם כאלו דבר חשוק לפניהם. ולזה הועילה מליצתי בשני תרומים. והרבין שמים ושמי שמים בתוך עלמות תופפות מחושקות כש"ק ט"עי עד שנשתמש בלשון חפץ. ולא רצון. ועכ"ז לא היה כידו יכולת לומר ליראה בשמך כדרך הבית מגרת תמיד לחפץ הזה, כי סוף סוף היראה היא כולה שכלית ורוחנית ולא תפול בגשם. כדי שיפסיד חק הלשון וישתמש בחד מהמשרתים אשר ישרתו לדברים הנתפסים כיד כמו במצותיו חפץ מאד הנז"ל והוא ברור מאד.

רס"ה החכמים

הרבה מתחקים הדברים כשאר. על ספר הישר. אבל יותר מדי אתה יוצא מן המכוון, וכמובא שכתנו מה שהיינו בו! אבל הואיל ודרכת בדרך הבדלת הנרדפים האלה. ושפה הבדלת והקדמת שורש רצון השכלי משורש החפץ החומרי למה הנחת שני שרשים, ואם הרלשים. שורש אבה ושורש מאן שגם הם מתרמי המוכן. ולפתות נרויח שיתואר מקצוע אחד בשלימותו,

רס"ט הסוחר

לא ולאנו מהכונה בכל האמור, ולא נלא גם בביאור שני שרשים הללו. כי הם נצרכים לנו מאד להכין פרשת יבום בשלימותה ונאמר שורש אבה ישמש על כל מה שישמש שורש חפץ ר"ל הוצאת פעולה גשמית לפועל, או מניעתו ממנה. ואין הפרש אלא כי שירש חפץ ישמש על פרטות דבר אחד. ושורש אבה על הכלל כולו. אם לחבקו אם להרחיק מחבק והכרר את

דברי, הנה כבר אמרנו שאורש חנן היא כח התעוררות הטבע והאווייתו אם לחבק דבר כפועל אם להרחיקו. הנה כהרחיק אותו דבר מפני שלא חנן בו. לא מפני זה בוטל ממנו כח הפנימי לגמרי כי אם באותו דבר, טבעו לא יחפץ. ותכריו חצוי כח, על החיוב הטבעי על אותו פרט "ועקודים לא חבלתי, על שלילות אותו פרט מפני כי זכו רשעים תועבה כפרש"י, אבל לא בוטל כח המעורר החפץ לגמרי לא כן בשורש אבה שהוא כללי, אם על החיוב, מתאוה לכל דבר ועל זה נקרא אביון שחסר מאנו כל דבר ומתאוה להם ואם על השלילית היא ג"כ כללי שבוטל ממנו כח האביונה וכמאמר הכתוב "ותפר האביונה, כלומר בוטלה לגמרי. וע"כ לא יוכל לעשות לא זה ולא זולתו ודעו שבכל מקום שנאמר לא אבה. ולא אבו. ולא אביתם, היא מפורש מגופיה דקרא מיכן האמור הוא ולא אחר. "ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל בלעם, מה עשה ביטל ממנו כח הכשף ומילא לא שמע קללותיו, וכמ"ש רז"ל (ברכות ד"ז ע"א) "צדקה עשיתי שלא כעסתי בימי בלעם, וכן בישעיה (סי' כ"ח) רזה מה היא אומר "כי בלעגי שפה ובלשון אחרת ידבר אל העם הזה אשר אמר אליהם זאת המנוחה וכו' ולא אבו שמוע, הכונה שכל כך בטלו מהם כח האביונה משמוע בכללות דברי הנביא עד אשר היה נדמה לכל רואה כאלו בלעגי שפה ולשון אחרת היה מדבר עליהם. כלומר כל כך בוטל מהם התאוה לשמוע כלל דברי ה' ומן הפעולה הזאת שנראית בם, היה נדמה לכל רואה כאלו אונס מבינים הלשון בכללות. אבל האמת היא כי בוטל מהם כח התאוה לשמוע בקול ה' ומקיים ואוצר שכל זה אירע להם מפני שאמרו לווי בימיו ע"ז נוחים ונאים להשמע יותר מלווי ה' על יד נביאו וזה' והיה להם דבר ה' צו לצו וכו'. וכל זה עושים ביד רמה "למען ילכו ונכשלו אחור וכו' ע"כ בונה בדברי הוה אומרו "ולא אביתם לעלות ותמרו את פי ה' אלהיכם. ותרגנו באהליכם לאמר בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אותנו ביד האמורי, להשמידנו, אנה אנחנו עולים וכו' אחינו המסו את לבבנו וכו', הפסוקים האחרונים באו לפרש איך לא אבו לעלות. כלומר. אתם עשיתם לבטל כח התאוה בכללות. (ממש פי' "ולא אביתם" לעלות ההר הטוב הזה, וזה הדבר אשר עשיתם לבא לידי ביטול התאוה בכללות האומה, והיינו שהתחלתם למרות פי ה'. ואחר שהתחלתם לעשות המרי זה בפומבי עלום. בהכרח הייתם צריכים אל התגלות אל פועל המרה המרה הזאת. באזניי אחיכם. והיה כי ישאלו אליכם אחיכם לאמר מה יום מיומים ומה כל המריה הזאת הפומביית אשר לא נשמעה בישראל עד עתה? אתם הייתם משיבים תשובה בפתח ובושת לאמר, בדיבה ובדוינה! ממרים אנחנו את פי ה'. יען בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו. והאחיכם כל בית ישראל בשמעם הלשון הרע הזה הנאמר באהלי (ושע"ז נאמר בלשון ותרגנו באהליכם שהוא לשון רגון ולה"ר בהשאי גמור) איך ישאר להם כח המתאוה לעלות להלחם עם הריות. ולזה כל האומה פה אחד היו משמיעים כח ביטול תאותם בקובלת לאמר. אנה אנחנו עולים? איך יהיה לנו תאוה לעלות ההר הזה אחר שאחינו המסו את לבבנו וכו'? במקום שיש המסת הלב איך ישכון עליו ענן כח המתאוה? ולזה שפיר התחיל ברישא דסדרא "ולא אביתם, ותנא והדר מפרש, והוא בירור הכתובים אלו עפ"י פשוטתן וכל זה במשוללים. ובמחויבים ג"כ הוא מבורר, "אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו, כלומר אם תעירו ואם תעוררו את כח המתאוה לשמוע בכללות את פי ה'. טוב הארץ תאכלו. (סופיה דקרא עיין לקמן בשורש מאן). וכן מילת אביון הוא האיש המלא ונגוש מכח האביונה בכללות. וכנז"ל.

שורש מאן. הוא ג"כ כללי כמו שורש אבה, אבל הבדל עצמי ביניהם, שהממאן אינו נותן טעם ואינו מבקש אותו כדי שיוספל הדבר בעיניו וימאן, כמו שהוא בשורש לא אבה שר"ל שמבקש ענויים לבטל ממנו או — מאחרים כח המתאוה לא כן במי שימאן שאינו נותן טעם, כי אין לו! ואם יפייסוהו מן הבקר עד הערב. לא ישמעו ממנו כי אם, או לא! לא!. או בתיבת כתף סוררת כאשר הורגל בפה רז"ל. (תלמידי מרע"ה גם בזבחת הלשון. גם בידיעת טבעי ומנהגי בני אדם) שבכל מי שלא ניתן דינא גם בלא טעם אומרים עליו. "כתף כתף סוררת, כלומר שלא כתף שום טעם על מה הוא מסרב בדין כי אם שהיה מצלה ומוריד כתפו, כמו שאומר אני ממאן להשעות

לצאות אין גם בלי טעם וסיבה. וע"ז רוק ותשבח שפריה יואן בקרא "מ"י, כמו "ואם תמאנו ומריתם, כלומר לשמוע את פי ה' שיך כי לשון תאוה יבן שבללות דברי התורה הם דברים בנויים על אדני השכל והסברא מפני שהם חוקים המבוארים את האדם לאכול פירותיהם בעה"ז והקרן קיימת לעולם הבא, אבל מי שלא ירצה ללכת בדרכיה ולשמוע בקולה לא יוכל לתת טעם מספיק על דעת הנפסד הזה. כי א"א שימלא בשום אופן! והפך האמת (שזאת היא לאמת) לא ימצא שום טעם כי אם מיאון בלי שום טעם ופריו המרי דוקא ולא זולתי. ובזה תבין הדק היטב השינוי במחייב לשמוע את דברי ה' ואמרו אם "תאבו, ושמעתם כלומר תשכיל הדבר בטעמו ונימוקו ובמשכיל אמרו. אם "תמאנו, ומריתם. ודוק היטב כי זאת הפשט המתוקן. ומזה תמלא בקטנה שאין לה דעת ומילא אין לה טעם. שמניעתה מהיות עם בעלה, עד שמגעה זאת חכוא לידי גירושין, שנקראת ממאנת. ונטה נקרא נמי מיאון. כלומר שאומרת לא יהיה בעלי! גם בלא טעם. כי אין לה מפני שאין לה דעת! ובשודקדק האדם היטב: בשירש מיאון ומלא שזאת מלה מורכבת משתים והן "מה נו, אין, כלומר דברנו עמו הרבה, ופייסנו אותו עד להפליא וסוף דבר לא עלה בידינו שום טעם למניעתו כי אם זה "מה נו אין, כלומר שכל הפיוס כולו לא השיבו משום כי אין, אין, או לא, לא, פעם בלשונו פעם בכתפו הסוררת, וכן יפורש כל שורש מאן שבתנ"ך ושבמקבלים, ואותו של שרי בלק שאמרו לו "מאן בלעם הלוך עמנו, היתה עלילה גמורה. כי כבר נתן טעם מספיק להם באומרו "לא אוכל לעבור את פי ה', אבל הם בושו חפרו לומר לפני בלק כי בלעם כן כפרק היה נביא ה'. וכיון שלא היה טעם אחר ע"ז גם הם הכחידוהו תחת לשונם ואמרו "מאן בלעם, כלומר הטריז ומנע עצמו מלבוא עמנו כמיאון פשוט גם בלא טעם. וע"ז דוק ותשבח שכששמע בלעם אבל בלק וראה שמלאכיו הכזידו תחת לשונם טעם מניעתו האדיר הזה! הוכרח בעצמו להשמיע אותו באזני בלק בכל פעם ופעם לאמר "לא אוכל לעבור את פי ה', ועכ"ז מפני שלא לשבות רעת לשרי בלק השלוחים, לא הוסיף להתפלאות ולומר לו. מה כל התרעומות האלה? אחרי שמלאכיך שמעו הטעם המספיק הזה ולמה הכריחוני לבא? כל זה כראשונה שעדיין בלעם לא שמע מן בלק כי אם תרעומות והדומה. ולא כוון מבהיל אבל באחרונה ששמע הבזיון המבהיל לאמר לו? "ועתה ברח לך אל מקומך, וכו'. כן כפרק לא יכול לסבול עוד מלומר מה תצעק אלי? כבר אמרתי לך ביום בואי שאני נביא ה' באמת ובאמונה הזאת ואם תאמר לי אם ידעת כן למה באת אלי? ע"ז השלים דבריו ואמר. "גם אל מלאכיך אשר שלחת אלי דברתי לאמר, וכו' לא אוכל לעבור את פי ה', וכו'. והוא כמו שיאמר אל תאמר לי אם ידעת שאתה נביא ה' למה באת אלי? אמור למלאכיך אשר שלחת אלי שכבר ידעו הסוד הזה שלא הכחדתיו תחת לשוני, ולמה הרגזוני לעלות? ולמה לא גילו את אזניך מקודם בואי ותלו הסירחון בי באמור "מאן בלעם הלוך עמנו, בלי טעם וסברא? אחר, שאני השמעתי לאזנם לאמר "מאן ה' לתתי להלוך עמכם, וכשבאו לפניך למה לא היו שלוחים נאמנים לאמר לך, כה אמר בלעם, מאן ה' לתתי להלוך עמכם? ואם אני אמרתי "מאן ה' לתתי להלוך עמכם, בלשון מיאון מפני כי אין כי כח לדעת דרכיו על מה אדנין הטבעו. כי גבהו דרכיו מדרכינו. אבל הם השלוחים היה להם להיות נאמנים ולא לתלות המיאון בי וממילא בשארת בקומה והרגזתני לעלות על אפי ועל חמתי, וסוף דבר תאמר אלי "ועתה ברח לך אל מקומך, בבזיון - מבהיל! לא פשעי ולא חטאתי, כי אם מחטאות מלאכיך?

והוא האמת בתעלם !

ר"ע החכמים

כמה ארכן אתה? בא אל הכונה ויפה שעה אחת קודם! כי יש לנו עריון מה להזכירך.

רע"א הסוחר

הנני! כי אינו צריך עוד אורך דברים לביאור פרשת יבום וחליצה שמגמתינו עליה! דהנה אחרי שהוברר כשמש בחצי השמים, כי למצות יבום אין לה שום פיטור בטענה חיצונית לא מנחלות ולא מכל דבר שבממון ולא משום טעם חיצוני אל חומר היבמה כי אם דוקא הטענה האלומתא והיא, מניעת טבעו ממנו ואליה מהיות לבשר אחד. וחוץ מטעם זה לא יקובל לפני בית דין בשום אופן שבעולם

שבעולם. יען וביען דהרי הוא כמבטל רצון הבורא מפני רצונו וזה לא יתכן נגד ה' ותורתו שהתעלה אחרי שכל התורה כולה היא בנויה מצווים אשר אם באמת אונס נגד טבעו ושכלו. ועכ"פ הוא למעלה מהם מתמה אלף קומות בפירות והם באים בק"ע לאסור רצונו הגשמיי והגולמיי בכבלי ברזל ולבטלו נגד רצונו יתברך כבפרט דאר"א, ואחרי שדבר זה הוא כלל גדול בתורה ע"ז גם כל בית דין ובית דין שיעמוד להם לישראל בכל זמן וזמן מצווים ועומדים שלא לחלוץ אם לא שיתברר לעיניהם. ביום מניעה טבעית גמורה. ורצה כי האיש וטבעו האיסטנים אי אפשר לו אין לו שום חפץ בחכמה זאת, כלומר שלא יתעורר טבעו עליה לאוצא פעולותיו מן הכח בשום אופן, וע"ז שפיר השתמש הכתוב להשמיענו דקית זה ואמר. ואם לא "יחפוץ" האיש לקחת את יבמתו כלומר שהיבם כבר השמיע בבית עד שהגיע לאזני היבמה כי אין לו חפץ בה כלומר מצד טבעו לא יוכל להתקרב אליה בפרטותה. ועכ"ז בי"ד אינם יכולים לתת רשות לחלוץ אם לא עד שיודו בפניהם היבם והיבמה גם שניהם, כי מניעת היבום הוא מניעה טבעית לא רצונית, אפי' בטעמים מספיקים רצוניים וכ"ש בלתם כי אין טעם בידם ! ואיך יקויים זה אם לא שתתחיל תחלה היבמה התובעת פיטור זיקה זאת. צריך שתעלה לפני ב"ד הזמן לתבוע אותו לדין ולאמר לו או חלוץ או יבם, כדרך כל התובעים בדיני ממונות ונפשות שהתובע הוא העומד לפני ב"ד ראשון, ויען שב"ד אינם יכולים לתת רשות לחלוץ אם לא בהתברר לפניהם שיש מניעה טבעית באמצע, וידע הבורא כי דבר זה א"א להתברר. כי הוא דבר המסור ללב ולא בסברים: לזה עצה והצלה נתן התורה, לפתוח פתח לב"ד אשר בעפר יסודם ואין בידם לדון דברים שבלב: והוא, לבליל דיני תביעה זאת בכלל שאר דיני תביעות הממוניות, שבעולם ומכללם הוא הכלל הגדול "הודאת בעל דין כמאה עדים דמי", וע"ז התורה האלהית שמה בפי היבמה בשעת תביעתה לפני בד' כדי לפטור עצמה מזיקוק זה לאמר "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי" כמו שאומרת ומעידה על עצמה תביעתה זאת שמה שימאן יבמתה, אינו מיאון כמשמעו בבחי', שזה אך קשיות עורף ונתינת כתף סוררת גם בלא טעם, כי אם שבכבר נותן טעם והוא שביטל ממנו כח האביונה בכללות כל הנשים שבעולם חוץ מאשת אחיו וזהו "לא אבה יבמי" כלומר בוטל ממנו כח תאות כללית הנשים שבעולם ומטעם זה אינו מיבם אותי, וכיון דהלשון המושלמת בבריה הזאת היתה נדברת באומה כפי עוללים ויונקים, וביופיה והדרה ובמליצותיה ובדקדוקיה, כאשר ראינו משירת דבורה ותפלת חנה, ודברי חדודים בהשכל ודעת והסתר נפלא של אביגיל עם דוד, ובאלה רבות בנות נשים חכמות, אשר בלשון הזהב והאדרת הזאת היו משוררות ומשבחות, ומקוננות ומטפחות. א"כ בהכרח ידעו בעלי הלשון הזאת למאיש ועד אשה באותם הזמנים, ההבדל הגדול שיש בין מי שאומר "לא חפצתי" למי שאומר "לא אביתי" שלא חפצתי יפול על ביטול כח החפץ הטבעי מהפרטי ההוא מפני שחוזר בעיניו לדבר נתעב ונאלח כמו ועתודים לא חפצתי, מפני כי זבח רשעים תועבה כפרש"י הנז"ל, ולא אביתי יפול על ביטול הכח הטבעי מהכלל כולו. א"כ איך אפשר שהתורה האלהי'ת תחייב להיבמה העניה הזאת לאמר בפני עדים "לא חפץ יבמי", שהיא כמו שתאמר מאוס ומאסני יען שחזרתי בעיניו נתעבת ונאלחת זה דבר שלא יקבלהו השכל לחייב לאיש מאושי תבל שיבזה עצמו בפרסום רב ! כ"ש וק"ו שיבא נווי כזה מתורת אלהים חיים ומלך עולם ! שיצוה דבר שא"א להתקיים חלילה ; וכבר ראינו כמה נשים שאם לא יאהבם איש יתלו לעולם הסרחון באיש לאמר, בוטל ממנו כח גברא ! והאמת כי היא מאוסה או שנואה בעיניו, ועכ"ז כך הוא טבעו של עולם ! ומי יאמר על יינו שהוא חומץ בן יין ? וע"כ התורה האלהי'ת שמה בפי היבמה שתאמר לפני ב"ד "לא אבה יבמי" כלומר שבוטל ממנו כח גברא בכללות להאוב נשים נוספת על אשתו והיא היבמה מכללותן. והוא ממש מה שנבא הנביא ישעיה הנז"ל דמרוב חשקם בכומרי ע"ז ובחוקתם בוטל מהם כח התאוה לשמוע אל קול נווי יתברך ! וע"ז יפה אמר "ולא אבו שמוע" ובנז"ל באורך, בזה ממש היה ביאור "לא אבה יבמי" אין נגרע אפי' במלא נימא. לכל הפנים עם שהיא בזתה את עצמה, כי אין מניעת היבום בא מסיבת מיאוסו בה בפרטות עכ"פ הב"ד כבר שמעו הודאת בע"ד — היא היבמה גופה שיש מניעה טבעית באמצע, ומה להם

לידע

לידע דברים שבסתר אם המניעה הזאת היא בה"ה מסבה פרטית או כללית ? תכלית מלאכתם מלאכת שמים היא לשמוע הדר"ת בב"ד שיש מניעה טבעית באמצע שבאופן כזה דוקא הוא שפטרה תורה מן היבום, ואחר שישמעו הב"ד טענה זאת מפי היבמה. ע"כ חייבה תורה להביא היבם לפניהם ולשמוע טעם מניעה זאת גם מפיו. וזה על ידי שהב"ד יתחילו עמו בדברי מוסר ותוכחה שאם ח"ו יש מניעה רצונית תלונית אל טבע חיבור זה, כי אם יהיה זה היא איסור חמור שצריך האיש הישראלי לכפות כל מיני רצון הביתיים והמדניים והשכליים נגד רצונו יתברך! וזהו אומרו, וקראו לו זקני עירו ודברו אליו, שיכלול כל האיסור לא נופל דבר, כלומר שמבקשים לרצותו בדברים קשה לתוך רכה על היבום ולא על החליצה דעדיין לא ידענו שום חלילה בעולם. ואח"ך הוא טוען טענותיו לפני ב"ד כעמידה כדין כל בעלי דינים דעלמא, ואומר בפירוש שמניעתו זאת אינה מניעה רצונית חלילה! אלא כי אין טבעו מקבל לשכב אללה להיות עמה לבשר אחד, ואינו יכול לשלוט על טבעו-שיאהב דבר שלא חפץ בפרטותו ועז"ה "לא חפצתי לקחתה„ לא יכול לומר "לא רציתי„ כי היא מרד במלכות שמים חלילה! ולא יאמר "לא אביתי„ שאינו רוצה לחייב נפשו לפני ב"ד שבוטל ממנו כח האבונה לאהוב נשים זולת אשתו בכללות. שלמחר ישאהו רוח החשק וירצה לקחת אשה על אשתו ונמלא שקרן! ע"ז ישים פניו כחלמיש ויאמר בפומבי עצום האמת במה שהוא והיא, "לא חפצתי לקחתה„ כלומר טבעי מאס אשה זאת בפרטותה! ואינו יכול לכפותו בשום אופן, אמרו לי רבותי! אם יהיה באיש שבר יד לאמה הקטן, היכתוב ידו את המגלה? לא! ואיש כהו עיניו מראות גם עוד או תבלולים, אם אמור יאמר הנו ראיתי בלונה דגושפנקא ברחוק מאלה? לא! או איש כי יהיה בו שבר רגל הידלג באיל פסח, ואם יעלה במעלות מעלה ע"ג מעלה? לא! או הדוח האך וכח אין ללידה אם בשרו כתוש כי יבעל בחור בתולה: לא! כן הדבר הזה מי שמאס אשה מיאוס טבעי ומה חפצו בה בקרבו היקרב אליה ובעלה? לא! ולזה שפיר בפומבי עצום אומר "לא חפצתי לקחתה„ שיכלול כל האמור. וע"ז שפיר אמרו במשנה (יבמות דק"ו ע"ב) שפסוקים אלו "לא אבה„ "לא חפצתי„ צריך שיאמרו אותם היבם והיבמה בלשון הקדש„ שבאמת התרגום הדקים האלו בין שורש אבה לשורש חפץ ושורש רצה ומאן. לא ימצאו בלשונות העמים בדקדוקם. ואנו צריכים שבדבור קטן יכלולו גם שניהם הטענה הצריכה הזאת, והיא מניעת הטבע הגמור, כי היא הנותנת כח לעשות חיל לב"ד שיתנו רשות לחלוץ עם הבזיון הנפלא לתת לה רשות לרוק בפניו (ר"ל לפניו כמו שהוא אדין דאלו בפניו ממש היה לו לומר על פניו) דמזה ג"כ הוכחה גמורה שמלות ובוס קודמת בכל עת ובכל זמן והיא. תורתינו הקדושה נצחית ולא תשתנה בשום זמן חלילה! וע"ז אומרים ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה, לא לשון לא אבה, ולא לשון לא חפץ. שבל הלשונות הם דברים שבלב והב"ד אינם יודעים כי אם מה שעיניהם רואות והוא שלא בנה בית אחיו (*)

רע"ב ההכמים

הרחב פיך הסוחר והארך מדברותיך, והמתק מליצותך, עד מקום שיד לשונך מגעת! ואנחנו כמו פתן חרש נאטם אזנינו, אחרי כי הן בעון ברנו לגזוז ונמלינו גזוזים, באנו לשמוע מפיך דבר בחיזוק קבלתינו הנאמנה מעומק פשטי המקראות וסוף דבר לא די כי הושעת זרוע ללא עז אלא עוד זאת כי בזדון גמור אתה מחליט החלטות גדולות נגד תלמוד ערוך שבידינו בכמה מקומות,

רע"ג הסוחר

לשוטו תמק כפי האומר דבר נגד קבלתינו הנאמנה, ויתקטע ידא אם יעלהו על ספר ובדיו,

וכפרט

(*) וכשהייתי בווין יע"א בתרט"ו"כ והתעלסתי עם אהובי יקירי הגאון שלשלת, יוחסין מוהר"ר א' אורוין נר"ו כשנין נסאר ונותר המובא לקמן והוא הראה לי ס' הכתב והקבלה כמו שיבא, הנה כשקניתי הספר ראיתי שם בפרשתינו שהביא משם רש"ף ז"ל (כמדומה לי שהוא בעל ירועות שלמה אשר לא ראיתיו עד הנה) איזה דברים נוטים לפי אורך הזה גם בלא ראיות כי אם משיקול דעתו מבלי הרבות חברים כנאות, ולא עוד אלא שלשורש אבה ושורש מאן לא כוון יפה בתב דברים בלי טעם וסברא ונגד האמת וחברם אל שורש רצון השכלי המתפיים, וע"כ הנחתי הדברים גם כאן גם לקמן כמו שיאלו מקולמוסי, ואחלתי על מעשה ידי המתחקים על שורשי האמת.

ויפרש בכל דבר שהוא נוגע בפירוש דיני המצות אשר בית ישראל נכון עליהם ! חלילה לי מאלד׳ו ! למחות מעלי ומעל זרעי מטבע הישראלי הגמור והשלם ! ומטבע זה לא יוטבע כורע מי שעמדו רגלי אבותיו על הר סיני אם ח״ו יפקפק או יפרש בפשטי המקראות דבר נגד הקבלה מורשה קהלת יעקב . חלילה לי ! עוד הפעם ! הורוני רבותי ! איה אמרו חכמי ישראל בתלמוד לענין הלכה נגד דברי , ואם צדקו דבריכם אקרא בקול גדול דברים שאמרתי שוכם טעית הם בודו , כי לא טוב אני מרבה מאריה דתלמודא ,

רע״ד החכמים

אתה אמרת , שכל הטענות חיצוניות אל טבע חיבור מצות יבום , הם טענות הבל וריק , ואולם נגד רצון האלד׳י , א״כ גם טענות קטטות ומריבות לפי דבריך הם חיצוניות אל טבע גוף החיבור הזה ,

רע״ה הסוחר

ודאי ופשוט ! ומי יכחישני ?

רע״ו החכמים

והרי בריתא שהיית מביאה ביבמות (דמ״ד ע״א ודק״א ע״ב) ובהברח היא מתנייא בי ר״ח ור״א , ובפתחי שבריס אמריה תאמר הפך דבריך ! שהרי אמרו "ודברו אליו מלמד שמשיאין לו עצה ההוגנת לו שאם הוא ילד והיא זקנה . הוא זקן והיא ילדה אומרין לו מה לך אצל ילדה ? מה לך אצל זקנה ? כלך אצל שכמותך ! ואל תכניס קטטה בביתך" ע״כ . הרי שני דברים ברורים הפך דבריך האחד , שאתה אמרת שמה שצוה הכתוב להביאו ולדבר אותו משפט הייני להשמיע באזניו , שאם המניעה היא מניעת רצון ולא מניעת חפץ שיבטל רצונו מפני רצונו יתברך ויקיים מצות יבום . והשני שהרי מכלל העצות הוא , שאומרים לו שאל יכניס קטטה בביתו , ומלבד שדבריך אלו סותרים כל בנינך , אלא אדרבא הם ראיה לדברי החכם המפורסם אהובינו הש״ל נר״ו , שהחליט שאפי׳ יש מריבה בין היבמה ובין אשתו הראשונה אין ראוי שיביא צרה לביתו לצרור אשתו . כי בזה יביא קטטה בתוך ביתו , ומה תרצה עוד מבורר מזה הסותר המרבה דברים ?

רע״ז הסוחר

הדביק ידיו על חלציו ויפה יפה כי התשחוק הגדול תלאו מתניו ולא יכיל לו . ורק הוא לבדו כשאר הולך ומשחק בערך רביע שעה קטנה , והיה אם חוילים ונבר לאחוז בכנפי הדיבור והתשובות , עודינו הדיבור בין שפתיו , תבואהו השחוק המופלג לא ידע , יתחיל לפתוח פה בשחוק יפול בו ,

רע״ח החכמים

כעסו עליו בחמת רוח ובזעם גדול כה דברו אתו קשות ! חסר משוגעים אנו ? כי באת אלינו להשתעשע בשחוק המכאיב הלזה ! זה דרך הרמאים כדמותו כצלמו ! שאם לא יואילו מענה להשיב על טענות נכוחות מוציאים הענין לעורבא פרח ולשחוק וקלות ראש ! תמהים אנו עליך הסוחר ! שאנו בקיאים בך ובהנהגותיך ויראת חטאך איך כאצלת משמים ? איך נדמית להוללים לא ראו אור השכל ומשפטי החברה הנעימה ? כלך מדרך זו , כי לא זו הדרך ! ולא זו הנימוס המדיני !

רע״ט הסוחר

במענה רך השיב את החכמים וכה ענם ! אל נא רבותי ! אל תתנו לעבדכם הנאמן לבן בליעל אל תשימו חלקי עם יושבי --- קרנות המתלוצצים במלאכי אלה׳ים , חלילה לי ! לא שחקתי כי אם מתוך שמחה שלימה כי אני מתבונן דבר פלא הנמצא בכם חכמי ישראל ! איך כלבוש תחליפו הסברות וכפיכם יחלופו ? איך יודעים מלאכי השרת כיעוכם להכנס במקום היותר מקטרג אשר חרבות בפיו ובשפתיו להכריע כל העולם כולו לכף חובה שקולה ומכרעת , והכל בפנים של זעם כשולי כעלים או כשולי קדרה , ואף גם זאת תדעו להביא הדבר אשר יטב בעיניכם , והדבר אשר יעמוד נגדכם תעלימו עיניכם בו ותכסיהו בשמיכה , ונראהו ולא מראה , באופן שהלמדתם דרך המתעקשים המדרשים במראיה ובגווניה , ממש כאותו האופן של גניבת דעת ולביעות , אושר בחכם ! כי זהו שדרך תאמיתי לגזול החזית תורם ולהכות ביאוריהם ופירושיהם מכה של חלל ! כי על כל הרעיונים האלה

אלה אשר עלו ויהיו לי כבר דברים ! עבדים. תענוני אזנין התשובה אשר רציתם, אראה בכתובים
אם כמיד ואם מעל !

רפ
החכמים

מכר אחר כתבתנו הסותר. כמקולת דבריך, שעם שאדיין לא ראית הספר המתועב בחינת הקבלה של הלא"ר הי"ע שהוא בנוי על מקל שאמרת ולא כדרך נומוז. עם כל זה כפקיחתך כוונת אל האמת כדרכם ובעלילותם. וזאת באמת חלי נחמה בנם אים סוקר כמוך ככר הרגשת כלבושת ומבוכה אשר ישתמשו כהגה מזרחים: אבל מה אחר לנו מאד כי אריכות דבריך אלה, היו באותים למקום אחר. שבאמת השתמשו בעלית הפסיל הוה, כדי להכרית ביאורים, פסולים וזרים. ככלו זוכם אל המבארים, לא שבתה כי דברינו הם ביאורים ובינים, ותמיהם נאמנים. כי מתנותא עריכה העלינו כודיעו !

רפ"א
הסותר

שחק עוד הפעם ובקול עלז ענה ויאמר. כך ! כך ; זה נ"כ ראש האמונים שאפי' רואים האמת עומדת באיכות ועושה פרי למעלה, יזונו לומר לא ראינוה ולא עמדנו על תילה ! ויש בה כלשונם הזונה, ובלבכם התונה, להראות עצמם תמימים וברי לבב ! ורבו התמיהות והעלילות על שבנגדו לבלבל דעתי : ויהיה איך שיהיה, יש לכם עוד ראיות נגד דברי מהתלמוד ? שימו לבני ! ואשתדל להשיב עליהם בסקירה אחת.

רפ"ב
החכמים

יש ויש ! שהרי אמרו בכתובות (דס"ד ע"א) אמר ר' פדת אמר ריו"ח תבע היבם לחלוץ נזקקין לו, תבע ליבם אין נזקקין לו. הרי דברים ברורים כשמלה הכל הפך דבריך ! שאדרבא הב"ד נטפלין לחלוץ ולא ליבם. נראה א"כ מה יהיו תלומותיך ?

רפ"ג
הסותר

כאשר אמרתי כפה ובשפתים, מלאתיהו בכפלים, אפריון נמטייה חכמי ירושלים ! על התחכמות החדשה הלזה ! כי מנד אחד הוא נלכד לתמ"ד, כי הן בעון מלבד המעוקשים רבו אשר בשם תלמודיים יכנו והם עמי הארץ גמורים אשר לא יבינו דרכי התלמוד על מתכונתם וצריך להרחיב הדיבור עמהם ביותר שאת, ובשוב ונאמר — כבר היא בידו ויכולת להוציא המנגד מלפני בדחיה אחת והיא שכל כ' חוניות הללו הם אליבא דמשנה אחרונה דמצות חליצה קודמת הבנויה על סברת אבא שאול, וא"כ יחידאה היא והכן קי"ל הלכה כרבים וכאשר הארכתי לא כביר יותר מכדי יכלתי (עיין לעיל סי' רל"ז) וגם הא דר' פדת בשם ריו"ח דנזקקין לחליצה ולא ליבום חיוט וכולים לפרשה דהיא כמשנה אחרונה, וכאשר לפום ריהטא כן אוקמוה שם תלמודא שם כאחרונה, ובזה הייתי פוטר עצמי מדקדוקי עניות כאלו, אבל אטיל על עצמי מום חסרון העיון והשקידה ולא מן השם הוא, העיקרא הא דר' פדת בשם ריו"ח דנזקקין לחלוץ ולא ליבם היינו אם היבם טוען. שיכתבו לו אגרת מרד כשהיבמה לא תתרצה להתיבם כדי שע"י אגרת מרד זאת תפסיד כתובתה. ואם הגענו לפרט זה הא ודאי הדין דין אמת שלא לתת חרב כזאת ביד היבם, והשכל והסברא הישרה גוזרים כן ! דבאמת כח נחייב לבוש אשה שבעולם לשכב עם גוף שטבעה אינו מקבלו ? ואם ליבם דעליו הטיל הכתוב מצוה זאת, עכ"ז לא כייפינן ליה ליבם אם יטעון "לא חפצתי" כלומר מניעת הטבע החומרי וכאמור ונדוכר, כ"ש לאשה דלא מפקדה, וגם היא נחומר עבור קורנה, ויכולה לטעון כפומבי עכום לאחיו הייתי יכול לסי: לו אפי' כורסי ואפי' נושא זבל וחול הדק כשערי האשפות ובבתי המחראות וריחו עלי אהבה כריח שדה, ולזה עם כל ראשי בשמיו וריח בגדיו כריח לבנון דמי עלי אוד מוצל מאש וריחו נודף וכו' וכו' ! ואחר שכן מי הוא זה הדיין אשר יוכל לכפות אשה להיות תחת אישה ואפי' אם לקחה לו בכתובה וקידושין, אם טוענת מאיס עלי טוענה וכופין לגרשה, כ"ש במצות יבום דאיתיה בתקנת חליצה ועדיין לא עשה בה מאמר, שודאי הדין נותן שלא לכפות לא לזה ולא לזה, וכמו שפסק רב מאריה דתלמודא (יבמות דט"ל) וכיון שאין כופין כ"ש דאין

נזקקין

נזקקין לכתוב ליבם אגרת מרד, ואדרבא בזה התחזק יסודנו חיזוק שאין אחריו כמוהו. והוא, שהכל תלוי במניעת הטבע מב׳ הצדדים, ואפשר דליבמה אפי׳ מניעת רצון די לה כיון דהוא לא תפקדה, בשלמא האיש עליה קא מוזהר רחמנא ומוכרח לבעול רצונו מפני רצונו יתברך לא כן באשה ובאמור, ובלאחר יד ינא לנו בירור עצום דהאי משנה אחרונה דמצות חליצה קודמת שפיר מתפרשה על זמן שהיבמה ממאנת להתייבם, והוא שואל אגרת מרד להפסידה כתובתה על זה אין נזקקין לו דהנו אומרים לו זיל נסיב אחריתי, ויפה פרש״י ז״ל אין נזקקין לו לפי שאין מתכוונין לשם מצוה וכמשנה אחרונה, ואמרינן ליה זיל נסיב אחריתי עכ״ד, ושפתים ישק משיב דברים נכוחים! דכשנתברר הדבר דאין רצון שניהם שוה שבאופן כזה סלקא תורה מלות יבום והחזירה לחליצה, והנד האחד רוצה לכפות לשכנגדו ליבום. הא ודאי באופן כזה היו מאז משנה אחרונה דכל שאינו נושא לשם מצוה קרוב הדבר להיות הולד ממזר לא כאבא שאול אליבא כב״ע, דבשלמא אם רצון שניהם שוה להתייבם, הא ודאי אין אנו יכולים לערער בדבר אפי׳ אם אנו רואים דאינו לשם מצוה, אחרי דהתורה אמרה "יבמה יבא עליה" בכל אופן שיהיה, ואין לנו להכנס בדברים שבלב ושהתורה לא חילקה בהם. אבל אם יש לד מניעת חפץ מאיזה לד שיהיה הא ודאי הוברר שהוא שלא לשם מצוה כלומר שלא כדעת נותן התורה, ומלבד שאין כותבין אגרת מרד. אלא אדרבא עושין אופנים להטעתו עד שיתן חליצה והוא ברור כבונת הסוגיא דכתובות דס״ד. וכל זה מלבד התשובה הנאמנת שכל אותה סוגיא איירי בדיני ממונות, וכד״מ קי״ל המע״ה וכמו שהאריך רבינו שרירא גאון ז״ל הבאתיה לעיל סי׳ רל״ז. ולדעתי הוא כפתור ופרח!

רפ״ד

החכמים

אל תרבה הסוחר! לדבר גבוהה גבוהה! להשתכח עצמך על השקפה ראשונה אשר עלתה על דעתך כביאור סוגית כתובות הנ״ז באופן חדש ומחודש! כי צריכה רבה לבארה על אופן זה, שהרי לפי המשנה ראשונה היו כופין אותה ליבם לפי פשט הסוגיא, רוק עליה היטב הסוחר, כי אין אנו בבית המסחר כי שם הגוים על משרתיך ועל המוכרים וקונים הגזומות ושבועות שאם תסיר הזין מהם ישארו בועות גדולות על חלל לבן של חכמי ישראל. רב לך! לדלג כאייל על כותלי והרגזו בית המדרש! פשט הסוגיא הינה מוכנת על פי דרכי הטבעיים והפעלוציים אשר פתחת! כי במשנה ראשונה היו כופין אותה ונזקקין לו לכתוב לו אגרת מרד. על כל פנים אלל אללת עצמך ודאי, בכמה טעות בטענת, מה תאמר על בריתא אחרת כי העלות היו כדי שלא יבוא קטטה לתוך ביתו והוא רקיה ליסודו של החכם בד״ל כר״ו?

רפ״ה

הסוחר

אשימה יד לפה בכל התוכחות, כהר״ש נכוחות, אשר הרחבתם עלי פיכם. וצריך לקבלם בשמחה, ואטה למוסר אזני! כי החכמים בדורינו כנביאים בזמנם, ואם לא נטה אזן למוסרים, נהיה לאחור ולא לפנים עד בלתי שמים יקילו רח״ל! אבל על שאר דבריכם לא אוכל לשתוק, דמלבד שכבר אמרתי דכל אותה סוגיא היא לדיני ממונות, ואין מביאין שום ראיה ממנה וכמ״ש רב שרירא גאון וכנז״ל. עוד זאת דעכ״פ אפי׳ למשנה ראשונה לא היו כופין ליבמה ונלחמים נגד טבעה לשכב אללו להיות עמו, חלילה לישראל עם קדוש שינהיגו משפט כזה בשום זמן! אלא שבאותם הימים ראו לפסוק הדין או לתקן לדון דין יבמה כאשת איש במורה המורדת דמפסידה כתובתה, והם לפי זמנם היו יכולים לדון דיני ממונות כנאות לפי דורם, ואפשר דטעמם היה, דכיון דהאשה מצד טבעה דהיא קרקע עולם ונפעלת ולא פועלת כאשר הוא האיש להפך כהפך, ושע״ז נתיסד היסוד הידוע "טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו", וגם במקום אחר הסכימו שכל אשה עם כל מין בועל כאמר עליה "תחולתה באונס וסופה ברצון„ ואחר שעל יסודות שו הושתת טבע בנין האשה מיים ברוא עולם אדם א״כ הוברר דאין מניעת חפץ באשה בשום אופן כי אם מניעת רצון וכיון דהגענו לזה שפיר היו כופין אותה בהפסד כתובתה עד שתאמר רוצה אני, כדין כל המלות דעלמא, ואם הפסידה כתובתה תלאה. זה סימן שדבר נכרל משאר נשים אורע בה, ואין מביאין ראיה מפרט טבע אשה אחת לשנות

הדין

הדין המיוחד על פני תרי רובי מטבען של כל נשים דעלמא, כל זה לפי משנה ראשונה דשנו כופין ע"י הפסד כתובתה, והמשנה אחרונה היא דבלא ק"ש בכל מני בה מזר מב' האחרים אין כופין לא לזה ולא לזה. ל"ש דהרמב"ן פשיטא בזה לא יתפזן, ולאשה מע בם דלא מקפיד ולא כל דבר זה מפורש בכתיב כאלו לאתחזין היא או לא תתי"ה. א"כ מאין הודיע לשופת וכפרט לכל דבר שבמאון וע"ז השכינו דמ"ח קודמת כלומר ואין כופין אותה ואין כותבין אגרת מרד, ולדעתי הפרש גדול בין המשנה סתמית הואת לס' הבא שאול דאמר כל הנושא אשה וכו', וגם לסברת בר קפרא דאמר לעולם ידבק אדם בחלוצה, והיינו דהמשנה סתמית יורי דוקא אם הגיע הדבר לב"ד בהאשה אינה רוצה להתיבם לזה פסקה המשנה דהזרו לומר מ"ח קודמת כלומר דאין ב"ד כופין אותה, אבל לא מפני זה ס"ל לרבי כשביל דסתם מתני' על אופן זה. דגם הם נתרצו שניהם ליבום דעב"ז מ"ח קודמת חלילה לו לפסוק נגד פשט הכתוב. ומ"ש בגמ' כהלכה כאול ר"י כפרט זה דהוא תמאן! לא מצוה על פרטותם כהבה שאול ובר קפרא, ודוק היטב דבאור זה בסתם מתני לא רחוק הוא והבוחר יבחר

בכלך הצילה דבזום זמן הונהג בישראל לכפות הטב ב אפי' מהאשה! כי תורתינו היא תורת אלהים חיים! בכל עת ובכל זמן ולא נראה בה כל מאום נגד משפטי השכל הישר הנטוע בנו כי חקה חקקה לאמר, ויצונו ה' אלהינו את כל החקים האלה לטוב לנו כל הימים להחיותנו כיום הזה, הרי עוה"ז ועוה"ב אמורים כאן וא"א להיות באופן זולתו.

והענין הזה עלמו וכיאתו למלאות פינו תהלות ה' על חכמת והנהגת חכמי ישראל הראשונים תלמידי מרע"ה שלא זזו אפי' זיז קטן מדרכי תורתו הקדושה דבר להפליא! ובראשם חכמי הברייתא הסתמית אשר אמרתם שהיא דעה לדברי הזכם השד"ל נ"ו, דהנה לפום ריהטא אם הדברים כפשטן, אין מי שיוכל להכחיש רוב תמיהה רבה על הברייתא שהוא מבארת הכתוב הנך משמעותו הראיתי מן הקלה אל הקצה או כמו שיאמר האומר מן הלבן אל השחור ולא כדרך גוזמא! ובזה מ"ו פותחת פה דובר נבלה למינים שונים, שהרי אחרי שתעלה יבמתי השערה אל הזקנים ומתרעמת לפני ב"ד בלשון הקדש "מאן יבמי וכו' על זה מצוה הכתוב בתורתו "וקראו לו זקני עירו ודברו אליו, ועמד ואמר (בלה"ק) לא חפצתי לקחתה, א"כ פשטיה דקרא ושאין לו פשט אחר הוא שהב"ד אחר ששמעו הביעת היבמה ותרעומת שלה שאינו רוצה ליבמה, ב"ד מביאין אותו לפניהם וה דברים עמו אם דברים של טעם ושל פיוס ואם קשה לתוך רכה, שהכל במשמעות לשון "דבור", שיכלול דברים בחכמה וטעם בטענותיהם, במולאתם למתעבהם ובהכרח כל מתוכח בטעם מספיק דבורו קשה וחזק ותקיף על פי טענותיו המספיקות, שיכלל דבורו הארוך או הקצר, כלל העולה בדבור הזקנים אליו הוא דוקא לחייבו ליבם בטענות מספיקות והוא משיב לא חפצתי לקחתה, כמלא שדבור הב"ד היה על שייבם אותה, והוא מאן יאמן ונותן טעם למאונו שטבעו לא חפץ בה ואחר שמקרא זה בין מטענת היבמה, בין מתשובת היבם מוכח להדיא שפי' "ודברו אליו" היינו אלא לחייבו ליבם מאין המלט, מעתה איך יהינו חכמי הברייתא לפרש מקרא זה על נתינת עלות הגורמות ביטול היבום מן השורש וזה פי' כפסוק הפך הפשט הנמור כאשר אמרנו ולא עוד אלא לומר "ודברו אליו מלמד שאם הוא ילד, וכו' מהיכן מלמדנו עלה לביטול היבום? אבל כי דיוקן שפיר בגוף העלות הנמרלות שבמה הברייתא כפי הב"ד בהווה וזמן מועלים שלא ליבם מהם ממש לא לבד שיבוארו כל הדברים על מתכונתם, אלא עוד זאת תנא דהוא נדולה אמתית ותקיפה ליסודינו החזק אשר עולם כל ימוט, שהרי כל העלות היעולות האלה. אינם אלא בזמן שהיבם והיבמה לא יהיו קרוב לשווי ימי שני חייהם, והאחד מהם בא בימים, ושכנגדו לעיר לימים וחלב אמו עדיין נוטף מתוך פיו באופן כזה לא תבעוא אם היבם טען טענה זאת, הודאי לא נשאר עוד מענה לב"ד ושום טענה מספקת לחייבו ליבם, כדי לקיים מימרא דרחמנא "ודברו אליו, (שלא נשאר מקום לחול לצווי הלזה שא להפך כי רחמנא אמר "ודברו אליו, כלומר וטענו לפניו טענות מספיקות ומושכלות לחייבו ליבם וכאן מלבד דאין להם מקום אלא הדבר מחוייבים לסייע ליבם סיוע שיש בו ממש) אלא עוד זאת דהם הגיע עלמך דמפני גסותם אינם רואים את הנולד ושניהם מתרים ביבום, חובה על חכמי ישראל

הרואים את הנולד למנעם מחיבור זה כי יודעים מלבבי הבריות, הם הב"ד כי בעת יהיו לאחדים לבשר אחד, כפי הדרך בשנים מתם, תקוץ ברעתו ולא תוכל לסבלו מרוב כבדות טבעו וקרירות עצביו ועורקיו, כי אחרי כי עברו זמנו, לא יקריב אותו לרצונו, וע"ז מרעה אל רעה ומקפידה לקפידה יעלו בתוהו ויאבדו, עד כי תבא קטטה תמידית בתוך ביתם, כי לא ינוחו על משכבותם. והיא הסיבה הראשונה במילוס הטבע — בקריבה זאת, אשר תסבך כמה מיני קטטות, או יביאו לידי גרושין, או לידי כאב הלב לבית חללו, וכיון שדרכם של חכמי ישראל מאז היו לשומרי חומות התורה והמצוה, זה דרכם להחזיק במעוזה ולעשות ע"כ פרט ופרט מחנה כמה גדרים וסייגים כדי שלא תפול משמרת ציווי התורה אפי' כחוט השערה אחת, הנה גם בזה עשו והלליתו בתת עלה הוגנת בזאת ולבטל מצות יבום. וזה יצא להם מתמרא דמתניתא עצמה בפרט זה, דהנה מלבד מה שרצו דנותן התורה קרא יבום כתפן הטבעי, והחזק התחיסק הגמור המבואר בשורש תפן שבזמנו כי ילא בזולתו, וא"כ מתילא כשהיבם בשווי השנים ואחד זקן ואחד ילד, הט"ע נוהר שלא יתקבלו תפליתם בשום אופן, ומתילא אין כאן רוח מצוה, ושפיר הרשות נתונה ביד ב"ד לו עלם כדי למנוע חבורים, ומלבד כל זה מגופיה דקרא מתלמד החיוב הזה לב"ד, דדוק"ה כדאמרינו המלות עצה הזאת המוטלת על בית דין כאומרו, "ודברו אליו", שהוא כמו שיאמר מלוה עליהם שישאו ויקנו עם היבם ויתוכחו עמו בפרטות חיבור זה, ומלוה זאת היא באה לב"ד בסתמות עצומה באומרו "ודברו אליו", ולא שמה כפי ב"ד אפי' רמז להשמיע להם מה ידברו ומה יתוכחו עמו בשום אופן, ולא הדיבור הלזה היה רק לחייב היבם מאין המלט, מה היה חסר המקרא אם ישלים ויאמר ככה ודברו אליו לאמר לו, "בא אל אשת אחיך ויבם אותה והקם זרע לאחיך", וממאי דחייב הכתוב לבד הדיבור הויכוחיו בסתמות גמורה, מזה מלמד אותנו, שעל כל פנים בכל אופן שיזדמן הענין לפני ב"ד א"א להם לב"ד לשתוק, אלא מלוה עליהם שיתוכחו עם היבם בטענות מספיקות, הנקראות כעברי דיבור על אופנו, והאחד בזה אמת מופתי בפשטיה דקרא מאין תחבולה אחרת בפירושו, א"כ אם הגע עצמך שהוא זקן והיא ילדה, איך יוכלו הב"ד לטעון ליבם "בא אל אשת אחיך ויבם אותה", ומה טענה מספקת יוכלו למצוא בחיוב זה, אחרי דבעצמא הב"ד עצמם מצווים למנוע חיבור זה מק"א דאל תתן את בתך להזנותה, וכא הביאור מרז"ל "זה המשיא בתו לזקן", וכן אם היא זקנה והוא ילד הא אפסיקא הלכתא (הרמב"ם פט"ו מה' אישות) לא ישא אדם זקנה וכו' שאינה ראויה לילד, ומאליות שקלא מעלמא שהיבם הילד הזה אין לו בנים, ואם אין לו בנים איך יחייבוהו לישא אשה זקנה, ואם אמת שהב"ד אינם נטפלים למנוע כשאין כאלו (הריב"ש סי' ע"ו ש"ע אה"ע סי' א') עכ"פ אינו מן הדין שהם יהיו נטפלים בקיומם הפך השכל והדת? והתורה אמרה "ודברו אליו", בסתם, כלומר בכל אופן שיזדמן יבם ויבמה לפניהם מוכרחים הם עכ"פ שלא לשתוק ולהכנס עמו בטענות מספיקות אל השכל הישר הנטוע בהם, ומה טענות מספיקות יוכלו למצוא בקיום זיווג זה כל שהשכל והדת עצמם מחייבים במניעתו ובביטולו, וח"ו שימצא בתורה מלוה המנגדת השכל וסותרת עצמה מינה וכה ועם כל זה מוצא "ודברו אליו", במשמעותו מכל מקום כנודע, מכל זה מלמדינו, שלא סוף דבר האמור כאן שהדיבור יהיה בחיוב הזיווג, חלילה! אלא מדנקיט ליה סתמא "ודברו אליו", ותו לא, אדרבא מלמדינו שאם הגע עצמך אחת מיני אלף יזדמנו לפני ב"ד יבם ויבמה כערך אב זקן ובת קטנה או להפך כהפך, כי בפרק ג"כ לא ישתקו הב"ד אלא אדרבא מלוה עליהם שידברו איתם בשער דברים מושכלים ועצות נמרצות כדי למונעם מיבום זה, וע"ז כתב התורה יתעלה שמו! סידר הכתוב הזה בחכמה עצומה! והיינו חייב לב"ד שידברו עם היבם דבור של חכמה במשא ומתן שיש בו טענות מספיקות והוא אומרו, "ודברו אליו", וכיון שעל הרוב קרי רובי כנוהג שבעולם היבם והיבמה, הם קרובים לומי שני הויתם. ועל הרוב דיבור הב"ד ישוב לחייב היבם ביבום ולא בחליצה, ע"ז כתב מלות "ודברו אליו", בין טענת היבמה שרוצה ביבום, ובין תשובת היבם "לא חפצתי לקחתה", כלומר שאפי' שהם ראויים מצד טבע שווי השנים טבעו בפרטותו לא יחפוץ בה. וא"כ אם והיה על אופן זה שהוא הווה, ודאי שהדיבור של הב"ד ישיב לפייסו שייבם ושלא יחלוץ. ועל מה שיוכל

להזדמן

להזמין על התנועע שיהיו היבם והיבמה זקן וילדה. ועכ"ז לא צוה ה' לפייסם אל היבום אלא אדרבא למונעם, עכ"ז נ"ב עצה והגון לכתוב 'ודברו אליו' פשט. כלומר אדם מחוייבים לדבר ולהתווכח, הכל כפי מה שיורו הענין, אם לקרב אם לרחק, וזהו כונת הברייתא "ודברו אליו" כלומר מתה שחייב הכתוב כשהם לשמוע עצות מספיקות ואי אפשר שיוכלו להציל אם יהיו זקן וילדה, מזה מלמד לימוד "מותי" שאם היה זקן והיא ילדה או להפך, אדרבא יהיו נשתדלים למונעם כפי עצות הנוגעות בהויית הולד, שלא יבוא הקטטה הטבעית בתוך ביתו והיא האמת שהתגלה! והדברים ארוכים אבל ידועים והולכים לתומם שכן הוא עומק פשטי המקראות הללו מאין המלט! ואין ענין קטטות אשתו הראשונה לזה כלל, כי היא הכל וריך להזהיר שום שום אשה בעולם שתהיה בידך חבירתה. ושעליה היא שמצותה התורה לינם, הם כי לא להזכיר! והרי ראינו שתי האמהות כמין שתי טיפי מרגליות והן צרה והתל יעי"א והן בגלמן הביאו צרות לתוך בתיהן, מפני טיבות מונהן. עד להפליא! ועכ"ז ראינו מה עלה בזדונה גם לאבד גם ללאה? והדברים גלויים וידועים דכשצותה התורה "וכמה יבא עליה" ונפסקה ההלכה "מכל מקום", מזה הדבר בהיר כשחקים דלא חששה לקטטות ומריבות שבין ידך אשה לחבירתה, כי ידעה התורה הללו"ת שא"א בלתם. ועכ"ז צוותה מה שצוותה לתכלית הקדוש אלא הוא כמוס עמו חתום באוצרותיו, וקבלו שבלנו מהשינו.

רפ"ו   החכמים

הן הוחלנו עד כה לדבריך. הקשבנו אזנינו עד תבונותיך, ועתה הקשב הסופר! שמע לנו, החרש והאפיק כי פשט המקרא עומד בפרשת דרכים כדרך לר, בלב לשטן לביאורך הארוך הזה! מה רבו תעלומות חכמת לשוננו הקדושה! כי כפלים לתושיה ובדיבור קטן בן ארבע אותיות עיפת כמו אופל אירך ביאורך! החשיך עליו כנפי נפשו! הוא שורש 'יחדו' הכלב פתח שער הכתובים ראומרו 'כי ישבו אחים יחדו' ש"ל כא לבעלי מקרא לאמר. "למה נאמר יחדו? והיך יתכן שלא ישבו אחים יחדו. מאחר שנתלתם זו אבל זו?" הלא הם יורוך ויאמרו לך שתיבת יחדו, כפתחי שערים אמריה תאמר דמלות יבום לא תחול כי אם דוקא אם ישבו יחדו בנחלה אחת, אבל אם האחים התפרדו מפני איזה סיבה שתהיה, אם מטעם כי לקח לו לאשה בת יורשת נחלה, ואם מטעם כי מעיקרא היו נשים לרות ולא יכלה נחלת ה' ו בעלהן לשאת אותם כי התעשקו שם על הגל ההוא. או האופנים אחרים, בכל המאורעות האלה פטור ועטור היבם מליבם, ואל תשיבנו הסופר! ממה שאמר רב יהודה אמר רב (יבמות דו"ז ע"ב) "כי ישבו אחים יחדו שהיתה להם ישיבה אחת בעולם. פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו" שכל זה הוא על דרך השיר כאשר ביאר דבריו החכם שר"ל נר"ו (עיין דבריו לעיל סי' קל"ו) אבל פשט לשון יחדו ר"ל מיוחדים בנחלה כאשר פיים רב שם ביבמות.

רפ"ז   הסופר

הטוב. חכמי ישראל! כי פילולוגי הזמן יחקרו אתכם, ויאמרו אליכם כעדרים מידיעת שרשי הלשון? ואולם אני עם מבינו לשוננו אדבר והוכח אליהם אחפוץ, ואם דרכי הלשון אל פניהם אוכיח, הנ ס לו לישועה! כי לא עמו עלה כרף יעריץ, ולא קם יבש ירדוף! כי על חוקי שרשי לשוננו הקדמונית האמתית, ועל כנפי רוח רעיוניה ארכב! אודיע בעמים יפיה ועילם עושרה לבני אדם! ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים! וכל לשון תקום אתה, ועל חוג השמים תהלוך. לאמר אני אמלוך, שחוק לכל מבין מדע תהיה, ולעגנו עליה באין מכלים! גבהו שמים דרכיה מה תפעל? עמוקה מתהום מה תדע? לכן חכמים שמעו מלי! ופקחי ישראל האזינו לי, כי אזן מילין תבחן ודעת לנבון נקל!

רפ"ח   החכמים

עד אן תוגה נפשינו במילין, ותדכא תחת לשונך יודעי בינה? ישוב אפך ותכלימנו, לא תבוש כדרכך כפלאות! האף אמנם שגינו ברואה. אזור נא כגבר חלציך. הגד נא אפה היך ידעת כלה? אך ללאת כנכבי ים העבריה ובחקר תהומה התהלכת? שימה לפנינו כל אשר תדע! ואם הודעת בעמים כי רב חילך! נודה את שמך סלה. כי לך נגלו תעלומות הפילולוגיא העבריה!

הסופר

רפ״ט הסוהר

אל יקח לבבם חכמי יון! עלי, ואל תשימו את נפשו למתכונה לכל לראש! מה ידעתי ולא תדעו אבין ולא אתכם? המנס מתקה לשוני כחכי, והדבר ממנה נפלאות! אשר חכמים יגידו. ואנחנו בעקבותיהם אור חדש יגה עלינו! לגלות מטמוניה כי רבו. מלפוני דרכיה כי מתקו עד להפליא! כי יד אלוד עשתה זאת, כאין האומות חללה. ואדם אין לבטא בשפתיו. על כן כאהבתי אשגה תמיד, ותהי אללו להומנת, היא שעשועי יום יום, ועצה חכמים, פנו לי, ותקח אזנכם חדשות אשר אגיד ואדבר את דברי כאשר ידבר איש את רעהו בהלכות בני אדם, או כעובר לפני התיבה לבשר צדק בקהל רב! לא ישקול דבריו במאזני הלשון, דבר ידבר ככל היוצא מפיו, ואומר,

שורש יחדו הוא מורכב משנים, כאשר רוב לשונינו על אדנים אלו הטבעה, והוא כאלו יאמר אוחד ״ואחדא — הוא״, ובפרט למי שבקי בהברת הווו (וויותר אם באה בסוף תיבה) כאשר יבטאו העבריים והערביים השומע ישמע הברת הוא מקשקשת באזניו מאין זולתה וטעם הדברים. דכיון דהווו יבטו אותה קרוב להברת גואו בנקודות שורק ופתח (והוא דבר שלא ניתן להכתב כי אין הברת בווית תכן, על כן לא נוכל להשקיע הגיגוי הזה. לפני הלומד דברים שבכתב, כי אם לוגר שהבלת העברי הגמור והערבי באות ״ווו״ היא ממולעת בין הברת גואו להברת הואו בנקודת שורק ופתח כאשר המרקי) וא״כ כהברת מי ששומע תבת יחדו, מפי מי שמבטא אות ווו על אופן הנזכר, לא ידמה לו כי אם שמע שתי תיבות מחוברות יחד והתיבה האחרונה וחטופה ״יחדא — הוא״. והאר שזה אמת מופהי בשורשי המולאות העבריות והערביות, כחנו נעלה מזה ונבקר ביקור אחר ביקור למען דעת על מה השתמש העברי בשורש יחדו ולא בשורש אחר. ונמלאנו כי נדרשנו בכל התנ״ך. והוא, כי התנ״ך לא ישתמש בשורש זה כי אם דוקא על שנים ההולכים בעצה אחת ובדעת אחד שאם שאנו רואים אותם גופים מוחלקים ופעולות מוחלקות. זה פונה בדרך יום בה וזה פונה בדרך יום בה, אבל כיון ששניהם להביא דבר אחד לידי גמר טוב משתדלים ומתאמצים איש איש לפעולו ולעבודתו. עליהם יאמר ״יחדו״ כלומר בענין זה הרי לפנינו שני גופים מוחלקים בנשמה אחת. כלומר בדעת אחת מבלי הפרש אפי׳ כמלא נימא — וראש בית אב להשריש בלבנו השורש הזה. שכן משמעותו בעברי מאין זולתו. הוא הנביא עמוס (סי׳ ג׳) ״הילכו שניהם יחדו בלתי אם נועדו?״ ומה זו תמיהה? וכי מלאות שקלת מעלמא שילכו שניהם יחד בדרך אחד אפי׳ במהלך ימים במספר ירחים, ושבתם וקומתם. ומאכלם ומשתם, ורביצתם ונסיעתם, כאיש אחד חברים. וסוף סוף זה ילך לתומו מביתו, וחבירו כיוצא בו. ובדרך אחד נהלו והולכים יחד לאומם, וכל הרואה אותם יחליט ויאמר כי האנשים הללו כאחד הולכים? ואיך יתפלא הנביא ויאמר ״הילכו שניהם יחדו בלתי אם נועדו״, הרי שניים שניים הולכים כאחד שנים וויכלות ולא נועדו מעיקרא. אם לא שהנביא חד מאיכן של לה״ק ויודע לדיק משפטי הלשון ושרשיה ועמודיה ואדניה עד היסוד בם. וא״כ ידע כי תיבת ״יחדו״ לא הטבעו אדניה כי אם על ההולכים בעצה אחת, ודעת אחת, גם אם זה יפנה למזרח וזה למערב. ועפ״ז שפיר התמיהה קא מתמה, כמו שיאמר, התוכל לומר ״יחדו״ — כלומר בעצה אחת — אם לא נועדו מקודם והוא ברור. ועפ״כ פירושו של רש״י ז״ל עדיין צריכין אנו לביאורו של הראב״ע למען יקויים בו מקרא שכתוב אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה (עיין כרם חמד ח״ז ל״ו) שפירש ״היתכן שילכו שני אנשים ברגע אחד למקום אחד — בעבור דבר אחד — אם לא נועדו זה עם זה?״ ומה שהוסיף ״בעבור דבר אחד״ ביאר הכל, ועפ״ז ניכר ולא ידע מאי ניכר, ובכר יתכן גם זה בדרך רחוק ולא נועדו אבל האמת הוא שלא יפול לשון ״יחדו״ אם לא על ההולכים מעיקרא וברתשונה בדעת אחד על דבר אחד. וזה באמת לא יתכן אם לא נועדו מקודם והוא ברור. ואחרי היות הנר הזה דלוק בידכם רבותי! חפשו כל התנ״ך חיפוש מחופש, ובכל מקום שתמצאו שורש ״יחדו״ לא יבואר לכם כי אם עפ״י משכל זה. וחבריו רבים, ״יחדו למשפט נקרבה״, ״אענו נבא יחדו במשפט״, שבאמת אין שנים עומדים לדין באיש אחד בלתי אם נועדו בפרט זה מקודם. שהאחד אומר לחבירו עם שאנו חלוקים בטענותינו. עפ״ז נבוא עצמינו בדעת אחד והיינו לעמוד לדין בטוב רצוננו ואת

אשר

אשר ינזר הדין הזה או הבחור הזה כן יקום וכן כל לשון "יחדו" שבמקרא. שאפי' שיש חלוקים רבים
בין שני הנושאים, עכ"ז משתוים בדעת אחד ונוזרים אומר לעשותו כאלו כולם איש אחד אפי' שבחותם
ודעותיהם אינם שוות. וכן מבואר הדבר בירמיה סי' ג' "בימים ההמה ילכו בית יהודה על בית ישראל
ויבואו יחדו מארץ צפון וכו' אימתי יהיה זה כשיקויים כל האמור בפסוקים הקודמים. שיקים ה' להם
רועים כלבבו. ורעו אותם דעה והשכל. וכיון שנחה עליהם רוח דעת ויראת ה'. בהכרח יחזרו יחדו
בדעת אחד לעבוד את ה'. אפילו שמעולם היו חלוקים בית יהודה מעל בית ישראל, וכן שם בירמיה
מזה הענין "הרה ויולדת יחדו בחורים וזקנים יחדו" שאפי' שהם חלוקים בכחם שההרה קלה
מהיולדת. וכן הבחור קל לשמוח, והזקן רך עולב בו. כי כל ראשי בשמיו כבדו מוזקן עכ"ז כל כך
יהיו שמחים לחזור על הארץ הטובה ולשמוח, אשר בדעת אחד ובתשוקה גמורה ילכו ולא יעפו ושמחו
ולא ידאגו, וכן שם (סי' מ"ו) "עגלה יפיפיה מצרים קרץ מצפון בא בא. גם שכיריה בקרבה כעגלי
מרבק כי גם המה הפנו נסו יחדו לא עמדו" כלומר שכשמוע כל יושבי מצרים הקרץ מצפון (שהוא בבל)
העתיד לבא, לא די שהגדולים ינוסו, כי בודאי פחד יקראם ורעדה. אלא גם השכירים שאין להם
מה להתפחד "דאי מר מלכא הכא עבדא וכו'", עכ"ז מקול פחדים הלזה ירעיד כל הלבבות כאחד
וינוסו בעצה אחת. כלל העולה כל יחדו במין המדבר הוא מבואר הידיעה בתחילת מעשה אם בכללות
בכל האמורים בשוב ה' את שיבת ציון וזולתם ובכל פרטי שבכללות יסכים לעשות מעשה אחד בכללות
מפני אותה הידיעה הקודמת. ואם פרטית בין שני נושאים כמו יחדו למשפט נקרבה וכאמור. וכבר
רבותינו ז"ל חכמי לשון הקדש האמיתיים פעם בדרכיהם פעם בדרשותיהם והראו לנו מקראי לה"ק ובפרט
בשורש יחדו שאנו בו כך סבירא להו בדקדוק עלוס. שהרי בענין העקידה הנאמר בה "וילכו שניהם
יחדו" פי' על פי יסוד זה "יחדו זה לעקוד וזה ליעקד. זה לשחוט וזה לישחט" (ב"ר פנ"ו) ומאין בא
להם ביאור זה? אם לא מעומק פשט הלשון דידעו דשורש יחדו לא ישמש כי אם על שני גופים בנשמה
אחת כלומר בדעת אחד וגם הפסוק הקודם הלזה "ויקח אברהם וכו' וילכו שניהם יחדו" דשם עדיין
לא הרגיש יצחק מעקידתו, עכ"ז פירש"י ז"ל "יחדו אברהם שהיה יודע שהיה הולך לשחוט את בנו
היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר" כמלא דיחדו מורה ההתיחדות ברצון ובשמחה
לגבי אברהם שהיה יודע הדבר. וזה ראיה על פסוק כי ישבו אחים יחדו. דהאחד יודע שיש לו אח
בעולם והב' קטון ולא ידע ועכ"ז נאמר בהם יחדו מפני שיש התיחדות הידיעה ודוק היטב. וכן בכל
דבר שאין בו רוח חיים ונאמר בו "יחדו" למדו רז"ל מזה בין להקל בין להחמיר עד שיהא נראה כאחד
וכן אמרו בשבת (דכ"ד ע"א) התוכף תכיפה אחת אינה חיבור, ופרש"י אינו חיבור דכתיב צמר ופשתים
יחדו. לא אסרה תורה אלא חבור יפה המתקיים ע"כ. ואם אינו יפה אינו נראה שנים אחד עד
שיקרא עליהם יחד דו, וכן לענין לאו' בשור ובחמור יחדו עד שיהיו קשורים הזוגים כאחד לעבוד עבודה
אחת. אם עבודת חרישה או משא וכל זה מתיבת "יחדו" דקפיד רחמנא כלומר יחד דו. ומי יודע אם לא
הארמי נשתבש מזה וקרא לכל שנים "דו", שכיון שרא' בעברי "יחדו" אחד והם שנים לענין דעת אחת
והשואה אחת מזה השתבש ולכל שני נושאים אפי' חלוקים בעצמם ובדעותם, ובמהלכם ושבתם וקומתם
קראם "דו" במקום שנים. (ובמ"א הארכתי להראות שבכל מקום שאמרו חז"ל "שכן בלשון יוני" "שכן בכרכי
הים" וכילא רבים כונתם לומר דאותו שורש הוקבע בעברי על פרטות דבר אחד המבאר עיצומו
ותכליתו ולשונות העמים השתבשו בשורש ההוא וקראו בו כמה דברים הדומים קצת בלי השקפה באותה)

ואחרי הודיע אלדו"ס אותנו את כל זאת, מה נאוו על הרי התורה האלדו"ת רגלי בעלי הקבלה
לפרש פסוק "כי ישבו אחים יחדו" על אחים שהיה להם ישיבה אחת בעולם ולא זולת
פירוש זה. דכיון דידעו רז"ל עומק שורשי הלשון וידעו דלשון יחדו במדבר לא יכתב ולא יאמר כי
אם דוקא על השואת שני הנושאים בדעת אחד או בידיעה אחת. ואחר שזה אמת מופתית במשפט
הלשון, איך נוכל לחייב את, ליבם או אפי' לחלוץ אשת אחיו שלא היה בעולמו ולא לבד שלא הכירו
זה"ז, אלא שגם חד משניהם לא חלם שיהיה לו אח, בזמן שהיה חי, והב' עדיין לא נולד בבטן אמו?
זה דבר הפך פירוש "יחדו" מן הקצה אל הקצה. דבשלמא אם נולד האח הב' והראשון עדיין היה חי,

בעולם אפי' שעה אחת, הרי המליצות מחויב, שהאחד יוכל לידע מלידת אחיו והרי ישבו יחדו בידיעה אחת - כלומר שהראשון ידע מה"כ ויפול לשון יחדו במקצת מובנה וראוי להתיר שתהא זקוקה אשתו ליבום ליבם הקטן שנולד שעה אחת קודם פטירתו מן העולם, אבל אם מת קודם שנולד או קודם שנתעברה (לבד החומרה הגדולה כנודע) שלא היתה רוח ידיעה לאחיו המת שאשתו תפול לפני יבם מפני שעדיין לא נולד בבטן אמו. איך נוכל להזקיקה אשת המת הזאת ליבום ומילת יחדו. שנשתמש ממנה הכתוב עומדת בפרשת דרכים. להכרית מפירושי המקראות כל טופלי שוא, אשר לא ידעו ולא יבינו ערך שורש "יחדו, על מה אדניו הטבעו! שלכל הפחות לא יפול שורש יחדו אם לא שנגיהם שוים בפעולה אחת. ולפחות האחד בעת פעולתו זאת, יודע פעולת השני כמו "בשלום יחדו אשכבה ואישן" עיין פי' רא"ב"ע ולקצר אני צריך.

ר"ץ החכמים

הודעת חביבנו! לתת הפרש בין תיבת יחדו לתיבת יחד שודאי צריך להיות?

רצ"א המורה

החכם החוקר השד"ל נר"ו בבכורי העתים תקפ"ט עמוד קי"ח סעיף ב"ה. ותכלית ההבדל שהבדיל בין שתי המלות הוא, דיחדו מורה שווי בין שני הדברים ויבא לאורות שניהם שוים, או שהם באותו ענין שהם מדברים בו כאלו הם שוים ותיבת יחד מורה חלוק בין ב' הדברים וחבירו יחד עשיר ואביון א"ד בקיצור. ואין נפשי נוחה בהבדל זה. שהרי כבר שמעתם רבותי! שגם בתיבת יחדו יש הפרש בין שני הדברים, כמו "הרה ויולדת יחדו" "בחורים וזקנים יחדו" "גם שביה נשו יחדו" והרבה כמוהם וכבר נפל בזה החכם הנ"ז נר"ו והבליעו בנעימה א"כ הרי הוא כאלו לא נתן הפרש, ואם ידחוק עצמו לבאר יותר דברי הכתובים על פי משקלו שם לא יבאר ולא יחדש שום דבר שיש בו כדי שביעה, אבל ההבדל הנראה על פני כל התנ"ך. הוא ידוע ונגלה למומחים בו, דלעולם תיבת "יחד" משמשת על פני רוב המקרא כשהתייחדו האנשים מהדלא"ם במקרה רע או טוב. באין הבדל אפי' במלא יומא והמקרה או הגזירה על הרוב באו או יבואו שלא ברצון האנשים ההם, וחברים מקשיבים ליסוד זה רבים "יחד עשיר ואביון" "יחד כסיל ובער יאבדו" "יחד על עפר ישכבו" יודיע, שאירע להם מקרה אחד בעל כרחם ולא הועיל להם ביום אבדם המעלה אשר התעלה האיש האחד מזולתו. ועל הרוב מפני שהושמה מילת "יחד" לשמש רעיון זה. תבא מילה זאת סמוכה לאחת. כי מרגזת ומעוררת יותר מרוב הענין המופלג אשר אירע, והם דברים דקי הרעיון והחכם יבין מדעתו בשעבור במצרף זה כל המקרא. האחד הננו! "יפלו במכמוריו רשעים, יחד אנכי עד אעבור". שמלת רשעים היא בטעם מספיק גמור והוא האתנח. ועכ"ז היא סמוכה במשמעותה עם תיבות "יחד אנכי עד אעבור" והכונה שאל דבר מופלג מבעל היכולות כולם שיפלו במכמוריו הרשעים יחד כולם ושיהיה ענין זה ג"כ יחד עמו. אבל הם יפלו והוא יעבור קרוב לפי' ר"מ הכהן שהביא רא"ב"ע וויותר פירושי מתקקה כפי' הכתוב ודוק היטב. **ולא** נשאר לבאר על פי יסוד זה כי אם מקרא אחד והוא. "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" ואיך אפשר שלא יהיה ברצון כולם מינוי המלך? אבל כד דייקינן שפיר כך הוא, וכך טבעו של עולם, דאם נתאספו גדולי הדור ושמו עליהם מלך וישב על כסא כבודו. שוב כל העם יהיו לאחדים ברצונם ושלא ברצונם באין הבדל, כי מי יעיז פניו לאמר לא אכבדנו ולא אכנע מפניו. ואפי' אם יהיו אלף מהמון העם בדעת זה, לא יהין שום אחד מהם להוציאו מן הכח אל הפועל. כאשר יאמר משל הדיוט "מי הוא זה העכבר אשר יהין ראשונה לתלות הפעמון על צוארי החתול. ונשמע קולו בבואו לטרפם?" כן הדבר הזה! לא נופל דבר, וזהו פשוטו של מקרא, "ויהי בישורון מלך" מפני שנתאספו ראשי עם למנותו וזהו. "בהתאסף ראשי עם" בו בפרק אל תחושו על שאר המון העם. כי ברצונם ושלא ברצונם לא ימצא פוצה פה ומצפצף, וכולם יהיו באגודה אחת "יחד שבטי ישראל". וזהו ממש כונת נעז"י אומרו. "מה טוב ומה נעים שבת אחים "**גם יחד**" כלומר, לבד שיהיו לאחדים אפי' "גם יחד" ירצה גם אם יהיה האחדות שלא ברצון ודעת כולם, ויש מהם כי בלבם האחדות הזה הוא בעל כרחם והוא ברור. ומילת "יחדו" כבר

בררתי

בידיעתי כמה שנים , כי הוא לא תמיד כי אם כשהענין הפרטי או הכללי נעשה כרצון שני הנושאים או יותר הכל לפי מה שהוא הענין , ונשתמש על התמיד . ועל הדי אפי' שאין להם מלך עצמם דעת ורצון . כמו "צמר ופשתים יחדו . "בשור ובחמור יחדו" , היינו להראות לא לבד ההשואה הגמורה אשר בזה ונהיית בהם . אלא כי יש רצון ובונה מיוחדת כמו שחפץ להשוותם . וכן כרצון ה' יתן במדבר ארז שטה והדס ועץ שמן , וברצונו הפשוט ישים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדו וכ"ז יהיה עשוי כרצון הבורא וה"ס למען יראו וידעו וישכילו יחדו כי יד ה' עשתה זאת (ישעיה מ"א י"ט כ') וקרוב לזה המין הוא ביאור פסוקי (ירמיה מ"ו) "והיום ההוא לאדני ה' צבאות יום נקמה להנקם מצריו וכו' וכו' כי גבור בגבור כשלו יחדיו נפלו שניהם" , כלומר שאפי' שהם שוים בגבורה ויוכלו לעזור איש את אחיו . עכ"ז כרצון ה' יחדיו נפלו שניהם . הרי ההשואה והרצון כמו שחפץ לעשות כן , ולא כאחד כי אם פסוק אחד והוא בישעיה (ס"ו י"ז) המתקדשים והמטהרים אל הגנות וכו' יחדו יספו נאם ה' . אבל גם פה מלבד יהוא כרצון ה' לעשות זאת וכמו שסיים "נאם ה'" , עוד זאת דיש השואה בניהם וכמתהרים עצמם לאבדון כולם בדעת אחד שכמו שהם היו מתקדשים ומזדמנים זה לזה והולכים בדעת אחד לעבוד אותה ע"ז תוך הגינה (עין פרש"י) הרי כאלו בלב שלם מוקרים עצמם למות יחדו על דרך שאמר הערבי "מי שיאכל אכילות אלו , יודע כי ימות מיתות משונות אלו . ולזה שפיר אמר יחדיו יספו נאם ה' , ה' יצילנו !

רצ"ב החכמים

מאי הרווחנו בכל אריכות זה ובכל חיפושים אלו במקורי ובסדקי התנ"ך ?

רצ"ג הסוחר

הרווחנו כי מה שפירשו רז"ל בקבלתם הנאמנה . "כי ישבו אחים יחדו שהיה להם ישיבה אחת בעולם" שר"ל שידע לפחות אחד מאחים שיש לו אח בעולם . הוא פשטות המקרא . דאם לא היה אומר יחדו היינו אומרים דתהיה זקוקה אשת אח אפי' לאחי המת שלא היה בעולם כי סוף סוף באחוה תלוה רחמנא . לא כן עתה וכמובן .

רצ"ד החכמים

מכל אורך דבריך אנו מבינים שאתה טעית טעות גדול כאלו רז"ל הוציאו דין זה דיהיה להם ישיבה אחת בעולם מתיבת יחדו . וע"ז האדכת והבאת אלף דמיונות כמבואר בכל אורך ביאורך . ואנחנו עשינו אזנינו כאלו אינה שומעת הטעות הנגלה הזה . כיון דאגב טעותך השמעתנו חדשות בביאור כמה שרשים על תלם . ואמרנו אל לבנו . אם לא יועילו למקום זה יועילו להבין כמה מקראות על בוריים . ועתה אם נשתוק יקרנו עון ! ומלוה להעירך מתרדמה גדולה שנפלה עליך !

רצ"ה הסוחר

אם יש להסתפק מי נפל בשגגה זאת . אינו אלא החכם השד"ל נר"ו שהחליט כי הויה אחת בעולם לא תקרא וישיבה כי אם על דרך השיר . וע"ז השלים דבריו ואמר . "א"כ למה נאמר יחדו ?" דמזה נראה דמילת יחדו הוא דחוקא ליה . וע"ז השיאה לדבר אחר כיעויין בדבריו (לעיל סי' קל"ו)

רצ"ו החכמים

המדות המגונות , על מחל"ת לענו"ת . שנלכדת בהם . הסוחר ! ה' יצילנו מהם ומהמהם ! מה לנו ולאנשים אחרים , הבמתחכים אם במכבדים ? האם יתוקן מעוות אחד אם יתעוותו בו רבבות אלפי איש ? תעית הסוחר ! או לא טעית ? אותה אנו מבקשים לדעת , כדי שיתבררו לנו כל דבריך מראשם לסופם באין נפתל ועקש .

רצ"ז הסוחר

אין טעות . ואין נפתל ועקש בדברי . ועל כל אורך ביאורי זכותי בקופתי דכיון שראיתי , מה שלא דמיתי דעם שאמר קרא להדיא "כי ישבו" , דהוא ממש ישיבה אחת בעולם מאין המלט . עכ"ז החכם הנ"ז שונה הלשון מישיבה להוויה כדי שימצא מקום לומר דישיבה אחת בעולם הוא רעיון שוריו ולא נדחק כי אם על לשון "יחדו" בטוענו . "א"כ למה נאמר יחדו" , כלומר בכאן נתנו הקולות בבית המדרש

ונריך

וצריך ביאור וע"ז השיאו לדבר אחר. ועל זה גם אני באתי בפרט זה בעקיפין כדי להביא ביאורו בתוך. דהנה אין מי שיוכל להכחיש דצריך לנו כתוב מפורש להוציא אחיו שלא היה בעולמו כיון דבאחוה תליא רחמנא. ובפרט למי שמפרש כי ישבו יחדו על הנחלות! ורז"ל קבלו דמקרא דכי ישבו הוא בא לחייב דוקא לאחים שהיה להם ישיבה אחת בעולם. ולא שבונת הכתוב באומרו כי ישבו הוא כאלו אמר כי ידורו חלילה? וכיון דראיתי מה שלא דימיתי דיש מי שיאין בלי משען ומשענה להחליט דהאי כי ישבו הוא כאלו יאמר כי ידורו וישיבה אחת בעולם הוא על דרך השיר. אזי הוכרחתי במעשי להראות לעיני השמש והירח. שורש יחדו כמה שוה בכל התנ"ך כולו ועל מה אדניו הטבעו. ואחר שהראתי דאין פירושו כי אם דעת אחד לשניהם. א"כ כי ישבו אחים דכתב רחמנא בזה בהכרח לא יפורש כי אם דיש להם ישיבה אחת — בעולם. דהלו פי' "כי ישבו„ ר"ל כי ידורו. א"כ יחדו דכתיב בתריה אין לו שום מובן שלא כל מי שדר בשכונה אחת עם אחיו הולכים בעצה אחת וכדעת אחד. והרי זה דומה לכ' שיצאו ללכת איש איש לדרכו והולכים יחד ולא יקרא עליהם יחדו לפי משפט הלשון כי אינם בידיעה אחת אבל אם יפורש ישיבה אחת בעולם הרי יחדו מתפרש במקלא מובנו ובאשר הארכתי יותר מכדי יכלתי — כלל העולה רבותי! אני הדל באלפי השתדלתי להראות במופת חותך שאין דבר בקבלת רז"ל שאינו כמעט עומק פשט המקרא. והגב פתחתי לבעלי הלשון כמה פתחים שהיו סגורים עד עתה. האם לא טוב עשיתי בעמי?

רצ"ה הההכמים

טוב אתה ומטיב לאחרים בלי ספק. ועם שהארכת יותר מדי. עכ"פ היטבת לראות ולחפש בחדרי חדרים, אוצר חילך! אבל רז"ל דרשו שם ביבמות (די"ז) "יחדו מיוחדים בנחלה„ ואין בדבריהם ז"ל ריח מכל מה שהארכת בביאור שורש זה..

רצ"ט הסוהר

כל מה שהארכתי בשורש יחדו. הוא לקיים מאי דאמור רבנן "כי ישבו דהיה להם ישיבה אחת בעולם„ אשר במונח זה יבא שורש "יחדו„ כמין חומר כלומר שלא יתנגד. ורז"ל כל דבורו "ישיבה אחת בעולם "מכי ישבו„ הו מילת יחדו. עם שאינה מתנגדת כמו על ביאור. כי ישבו, כי ידורו, עכ"פ היא מיותרת. וע"ז דרשו "יחדו מיוחדים בנחלה„ כלומר אחים מן האב היורשין כאחד עוזבון אביהם ולא אחים מן האם שאינם מיוחדים בנחלה שהוא עיקר מטריה דהאי פרשתא להקים לאחיו וכו' ובזה יוציא גם בן אח מן האם ובן אח בענין לוט ואברהם או בני שני אחים כענין מחלון וכליון ובועז.

כוון דבר הדברים נתבררו בשמלה דלשון יחדו שנשתמש ממנו הכתוב בפרשת יבום, כל המשמעיות של היחוד הגמור בו. הא' דיהיה להם ידיעה אחת — שעל יסוד זה נבנה שורש יחדו. כמ"ש עמוס "הולכו שניהם יחדו בלתי אם נועדו — הרי היה בעולמו והאח האחד ידע מהב' הב' דיהיה להם השואה גמורה באחוותם כענין "למר ופשתים יחדו„ ובדיריו, אין לך השואה גמורה באחים מן האב — הפי' מאמות מוחלקות — יען דומים להאי השדה כאשר השמעתוני רבותי (לעיל סי' קכ"ב) וגם שוים מפני שהתפשטו מאור אחד — הוא שאר האב — אשר כל ה"ג סגולות השאור בו. ולזה האחים מה"ב - הפי' מאמות מוחלקות — דומים זה לזה בגוו ובבח ובחכמה ובשנים. ובן בכל הכוחות הגוריות והנפשיות שמקורם בעצמות ובגידים ששורשם במוח, המתהוים מהשאור. הוא שאר האב, ושעל זה משפחת האב קרויה משפחה. וגם כל ששם אחים במקרא הם מן האב הפי' מאמות מוחלפות. כאשר בוררתם לי יפה יפה רבותי! בכל מה שקדם (לעיל סי' קכ"ד) ואחר כל אלה ההשואות שנמצאו באחים מן הא"ב, שפיר נאמר בהם "יחדו„ בפרשת יבום. ומן הדין היה שנוסיף בהם עוד השואה ויחוד גמור. והיינו שיהיו גם מאם אחת. אלא דמילת אחים שהם דקדמא ואתיא למילת יחדו. הוציא מן הכלל אחים גם מאם אחת מן האם יען דאלו אינם נקראים אחים בעצם אלא בדרך שאלה, (לעיל סי' קכ"ב) והיבום שורשו הוא בא להקים שם במשפחת האב, וא"כ מה יחס לאחים מן האם בפרט זה? וע"ז תיבת יחדו דכתיבה אחר מילת אחים, אין אנו יכולים לבארה כי אם על השואת הידיעה והשואת הכחות הגוריות והנפשיות, אשר בהם שייך הדמיון והשואה,

ולא

ולא בכחות החומריות, הנפעלות ולא פועלות, כמו שהם הכחות החומריות שינקו האחים מאמם
וא"כ אם נמלאו אחים מן האב אפי' שאינם מאם אחת ודאי מיבמים דשפיר נאמר בהם יחדו.
ואין ספק רבותי! שזהו כונת התלמוד (יבמות די"ז ע"ב) "ואצטריך למכתב אחים, ואצטריך
למכתב יחדו, דאי כתב רחמנא אחים„ (ולא כתב יחדו) "הוה אמינא לילף אחוה
אחוה מלוט„ (כלומר ושם כתיב כי אנשים אחים אנחנו ולא היו כי אם אח ובן אח) "כתב רחמנא יחדו
המיוחדים בנחלה„ (כלומר אחים שחולקים באחד נחלת אביהם, א"כ הרי השואה גמורה והיחוד הגמור)
"ואי כתב רחמנא יחדו„ (כלומר ולא כתב כי ישבו אחים אלא כי ישבו אנשים רעים יחדו. ואפי' דלא
היה מפרש אחים להדיא. הוואי מבין דבאחים משתעי קרא מדכתיב "יחדו„ ולשון יחדו כבר מורה
האחדות בידיעות ובמושכלות ובנפשיות ואין שיבת יחדו כי אם לאחים בני איש אחד) "הוה אמינא
דמיוחדי באבא ואמא צריכא„ (הכונה דכיון דדורש "יחדו„ בכל המקרא פשוטו הוא השואה גמורה
בכל אופן שיוכל להמצא בלי שום פירוד כלל. לא בשכליות ולא בנפשיות, ולא בחומריות. כל דבר
כמה דשייך לו. א"כ אם לא כתב אחים יחדו וכתב אנשים יחדו הוה אמינא דכל שאינם גם מאם אחת
דיש בהם השואה ויחוד גם בחומריות אשר ינקו בבטן אמם, אינם נקראים אחים ליבום מפני דהרי
איכא פירוד ביניהם מפני שהם מאמות מוחלקות ולא שייך למקרי עליהם "יחדו„ על פי משמעות
פשיטותו. לזה כתב רחמנא כי ישבו אחים שהם כראשונה. והאחים שהם הם דוקא מן האב מפני
שהם דמיון אחי השדה שבכל הכוחות הצוריות והנפשיות ינקו משורש אחד, הוא שאר האב, א"כ יחדו
דאמר רחמנא בתורה בהכרח לא יפורש גם בחומריות שינקו מבטן אמם. אלא יחדו בצוריות ובנפשיות
אשר ינקו באחד משאר אביהם ומטעם זה הם מיוחדים בנחלה וחולקים באחד נחלת אביהם. מפני
שהם משפחה אחת ומסובבים מסיבה אחת הוא השאור שממנו התפשטו כל האחים אפי' מעיסות
מוחלקות ר"ל מאמות מוחלקות, ועי"ז הקשה סת"ד) "והא מהיכא תיתי? יבום בנחלה תלא רחמנא
ונחלה מן האב ולא מן האם היא? (הכונה דלא הוינו יכולים לפרש "יחדו„ גם בהשואת הכוחות החומריות
כלומר ועד שיהיו אחים גם מאם אחת אחרי דעיקר מצות יבום בנחלה תליא דבפירושא קאמר
יקום על שם אחיו ולפינן לקמן דכ"ד דהוא על שם אחיו לנחלה כמו על שם אחיהם יקראו בנחלתם
דלא שקורין להם יוסף בשם אחיהם וכיוצא. אלא פשוטו של מקרא הוא כך כלומר דכך דרך לשון הקדש
דבמקום לומר ויכנסו במקום אחיהם לנחלה. דרך הלשון הוא להשתמש מקריאת שם המת וזהו
כונת רבא לקמן שם "אתא ג"ש ואפיקתיה לפשוטו של מקרא„ כלומר לפשוטו שאנו מבינים בו מפני
שאנו רגילים בלשונות אחרות שאין להם דרך באות זה. ודוק היטב כי לקצר אני צריך ומחו"ר מכבוד
רש"י שפי' "דהכי גמר לה מרביה„ ואחרי דידענו דמצות יבום תליא בירושה, והירושה היא לזרע
האב. כיון דכל מסובב בח סיבתו בו לעולם ועד, א"כ איך נוכל לטעות שאנו צריכים שיהיו גם אחים
מן האם, אחרי דענין אחות האם אינה ענין כלל לירושה וכיון דאינה לירושה אינה גם ליבום?
ועי"ז השיב סת"ד) "אצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל וחידוש הוא דקא משתרי ערוה גביה, אימא
עד דמיוחדי באבא ובאמא, צריכא„ (הכונה, אמת! לא הוה לנו מקום לטעות ולדמות ענין אחות
האם לענין ירושה מהטעמים שאמרת. אבל כיון דהכלל בידינו דשורש יחדו נכנה להורות ההשואה
הגמורה בכל פינות חלקי המיוחדים, וכאן מלבד ענין הירושה יש לנו התר איסור ערות אשת אח
ולזה היינו אומרים דאדרבא מפני זה כתב רחמנא תיבת יחדו בקום עשה. להודיע לנו דלא תבא מצות
יבום שתהא התר ערוה אלא עד שיהיו "יחדו„ כלומר אחים מיוחדים בצוריות ובנפשיות ובחומריות
ר"ל אחים גם מאם אחת. ובאופן כזה דוקא הוא דהותרה הערוה. והיינו יכולים לתת טעם
מספיק לומר זה דכיון דהושוו כ"כ האחים ר"ל המת והחי בצוריות ובנפשיות ובחומריות כלומר
מיוחדים באב אחד ואם אחת הו"ל כגוף אחד ממש, דאותם הכוחות שהיו מתערבות עם שאר
אשה זאת הנובעות מבעלה הא' גם עכשיו יתערבו עם בעלה הב' באין הפרש אפי' במלא נימא
לא אותן הכוחות הבאות מכח שאר האב ולא אותן הכוחות הבאות מכח שאר האם. כי היו אחים
מאב אחד ואם אחת גם שניהם. ועי"ז הותרה הערוה. לא כן אם יש הפרש בכחות החומריות כלומר

שלא היו האחים גם מאם אחת. הואיל תהיה אשת אחיו מן האב ערות גמורה לאחיו הב' כיון דהוא בלא מאם מוחלפת, לזה כתב רחמנא כי ישבו אחים סתם, דאין לה מובן אחר בכל המקרא בי אם מאב אחד כאחות בני יעקב דהיו מאמות מוחלפות, וא"כ אחר דזה הוא יסוד מוסד בהכרת פי' תיבת "יחדו" הבאה אחר תיבת "אחים" לא תתפרש כי אם יחוד והשואה בגופיות ובנפשיות דבהם שייך ספור הדמיון והשואה ותפני זה ויורשים באחד נחלת אביהם אף' שבאים מאמות מוחלפות האם לא נוכל לפרש רבותי! פשט סוגיא זאת על פי אמות אלו? אמרו לי ואפנה על ימין או על שמאל

ש' החכמים

היינו דאמרי אינשי אי סייפא לאו ספרא זה גורל כל הפשטים ודרש בעיונים אשר לא הורגלו בהם, כי באמיתת דיבורם באותו לימוד או ענין. אף' שלא ותראה בהם מום קיטור מבוגתם בכל גודל גדרי הענין ההוא. הרי מופת חותך לפנינו! --- וכי יש פירוש אחר בסוגיא זאת? עד שאתה שואלנו בנחוה דעתינו אם לימין אם להשמאיל? והלא כל מה שהארכת השוחר! בביאור ריהטא דשמעתתא, הינו אלא דאיה מופתית ומסגרת והב מופו לכל הראיות שבשתמשת מהן לחזק ביאור מילת "יחדו" בעברי באמיתת מראיה וגוונים ועומק פשוטותה, שסוף דבר ביאור "יחדו" ר"ל השואה גמורה ויסוד גמור בכל פינות גדרי המתייחדים אחד אל אחד בכל קישהם מהרלא"מ כל דבר ודבר במה ששייך באשר האריכת. ומי לא יראה סתמא דתלמודא אשר אין לפרש שורש "יחדו" (גם בלתי תיבת אחים) על אחים מן האב המיוחדים בנחלה? שהרי הוא אומר. וכי תימא לא מפני, לאו אפנויי מפני מדהו"ל למכתב רעים וכתב אחים שמע מינה לאפנויי (כלומר ונלמוד מאחים הנאמר בלוט אף' שהם אח ובן אח לזה) "כתב רחמנא יחדו המיוחדים בנחלה" ואם לאו דקי"ל דמילת יחדו אין אנו יכולים לפרשה כי אם השואה גמורה בין שני האישים איך שיהיו. ובכל מה דשייך, איך היינו יכולים להבין שכתוב האומר "כי ישבו אנשים יחדו" כונתו על אחים בני איש אחד? והלא יוכל המקשה להקשות ולומר, וכי ממילת אנשים אנו יכולים להבין אחים בני איש אחד? אם לא שידע סתמא דתלמודא. שאין שום בקי בדרכי הלשון העבריה יוכל להקשות לו קושיא בזאת דאחר דכתב "אנשים יחדו" מילת "יחדו" כבר מבארת ההתאחדות הטבעי בין ב' הרעים או האישים ומי הם אם לא אחים בני אב אחד הא לאו הכי לא שייך לשון יחדו כפרש זה ר"ל בהקמת שם דמשמעו הוי פרשה. וראיה לדבר שגם הלך הב' דהאי גריעותא לא די שלא נתעורר מפאה זאת אלא אדרבה הפך בלו זיינו והשחיז חרבו עם היסוד האמיתי הזה עלמו בהראות שעדיין מילת אחים אינה מופנית ואמר. "דאי כתב רחמנא יחדו הוה אמינא דמיוחדו מאבא ומאמא, צריכא" כלומר דאי כתב רחמנא כי "ישבו רעים יחדו" היינו צריכים לבקש היחוד הגמור ר"ל שיהיו שוים ומיוחדים גם בהאם אחת (מהטעם האדיר דאיסור ערוה שיאמר תלמודא עוד, שיפה בארת אותו) לזה אצטריכא תיבת אחים סתם דקדמא ואתיא דמשמעותה בלאו הכי בכל התנ"ך הוא על אחים מן האב אפי' מאמות מוחלפות באחות בני יעקב. ואחר שכן א"א שיבואו ב' מלות זו אחר זו סותרות משמעותן אהדדי, נמצא מבורר לעיני השמש דגם להלך הב' דהאי גריעותא לא די דאיה לו בדבר פשוט דמילת "יחדו" אין לה פירוש אחר במקרא. אלא עוד זאת הראה בדעת, כי אילולי תיבת אחים (שר"ל אחים מן האב) היה מן הדין לחפש בחורים ובפרקים ולמצוא אישים שיתייחדו יותר ויותר כמו אחים מאב אחד ואם אחת (שהם בגוף אחד ממש בגופיות ובנפשיות ובמושגיות) כדי שיפורש תיבת "יחדו" עפ"י משמעותה האמיתי אשר יש לה בעברי,

האם כל הדברים הברורים בשמלה האלה בשם יקראו ביאור או פירוש אחר בסוגיא, ולא ראיה מתוקה, מותכת ופוסקת טענות כל מתעטע וכל מפקפק על ביאורי הקבלה הנאמנה שאינה אלא בקיאות לשון העברי בשרשיו ועמודיו והדכיו דבר להפלוא? ומי שלא יאמר כן אין זה אלא רפיון העיון בכל גדרי השכלת הסוגיא הנחמדת הזאת!

ש"א הסוחר

באמת אמרו "מעולם לא נלחנו אלא בעל תלמוד אחת", אמת! לעיונים התלמודיים צריכים אנו לאנשים שתורתם אומנותם. אבל שיהיו מפלפלים ומעיינים בפלפולם ארוכתם אינו ליתר שאם כל שקירתם תהיה.

תהיה בתלמוד הקדוש בפלפול חד וחלק כשר ומקושר, ובידם מאזני צדק של חכמת הלשון הנשגבה הזאת. הא ודאי הם הראויים לשבת ראשונה על כס ההוראה בלי שום ריח ספק.

רבותי! אחר שהאל עזרנו לבאר מקטע פרשת יבום וחליצה מתחקית על שרשי הלשון והקבלה הנאמנה ועל מה שהעלו רוב גדולי הפוסקים אשר בית ישראל נכון עליהם. הטיבו אשרכם עוד עמדו וביארו לי איך היטב הכלל החדש שיסדתם (לעיל סי' ק"ח) בהבדלת שני הנרדפים נשאר ונותר, והנה בפשאי לא רציתי להפסיק החוט של חסד בחדשות אשר הייתי שומע (לעיל סי' קס"ה) והנחתי חקירתי זאת בגמר מקטע זה. ובכר הגענו לפרק גמר הדין, ולבי בקרבי השקט לא יוכל, ובכר ראיתי באיזה ספרים שנטפלו להבדיל ביניהם ולא הרוו כל צמאוני!

ש"ב החכמים

הלא החכם המפורסם מר שד"ל נר"ו נטפל (בכורי העתים תקפ"ח עמוד קמ"ח) והבדיל בין הנשאר לבין הנותר ודאי ראית דבריו שאין כל דבר מה"ש החכם המפואר הזה כנבריו ובאמתלקי, נעלם ממך האם לא ערכו לחכך הבדלותיו בפרט זה?

ש"ג הסוחר

מה הוא ההבדל שהבדיל? ועל מה אדני ראיותיו הטבעו? במחי"ר מכבודו, ולא כלום! הרי שוא אומר בזה הלשון, נשאר היתה בונתו לבלותו ונמלט. והנותר לא רדפו אחריו כלל, אלו תורף דבריו והרי מקרא מלא אומרו 'וגם מקנינו ילך עמנו לא תשאר פרסה„, ובי פרעה היה רודף אחר מקנה ישראל לבלותם כי הם שינוהו לעבדין על חורהם? ובן מקרא אחר לא "נשאר איש אשר לא בא (מלכים ב' י"ו כא') אתם מי רדף אחריהם לבלותם קודם בואם שמה. אחרי, כי באו כולם מטוב רצונם והשלמת דעתם קראו מועד. ולהפך בנותר נמצאו שף פסוקים ולא בדרך נוטא שרדפו אחריהם לבלותם ונמלטו ונאמר עליהם או נותר או לא נותר. ולא נותר מהם איש (במדבר כה' ס"ה) ובנו את כל הנפש ובו' לא נותר כל נשמה (יהושע י"א י"ה) ויכרת את הענקים ובו' ולא נותר ענקים (שם) כי אם נותר לנבל משתין בקיר (שמואל א' כ' לד') הכה אבשלום את כל בני המלך ולא נותר מהם אחד (שם ב' י"ג ל') ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר (תהלים ק"ו י"א) ורבים כאלה בהלה לבו ראו ספר מאיר נתיב מלא ע"ב נותיו. ומה לנו יותר ראיה ממקרא מלא (ויקרא יו"ד) וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים ואמרו רבותינו (רש"י) 'הרבה בנים היו לו לאהרן שראויים לשרוף שנאמר הנותרים אלא זכות אביהם עמדה להם„ וקשה לזה אמר ר"א' בתורת כהנים "למה נאמר הנותרים? ר"א אומר קרובים היו לשרוף, אלא שרויים ממתקים על אהרן ע"ב, וכל הדבות שו הם מקרא מפורש (דברים ט') ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו„ ופירש"י זה כילוי בנים ובו' ואתפלל גם בעד אהרן והועילה תפלתי לכפר מחצה ומתו שנים ונשארו שנים ע"ב. נמצא דקים להו לרבותינו חכמי לה"ק דשורש נותר לא יאמר כי אם בשהיתה עליהם רדיפה ונמלטו ונותרו. וע"ז שפיר פירשו מלת הנותרים הנאמרה בבני אהרן שהיתה עליהם רדיפת חרון אף ה' ונותרו ע"י תפלת משה. ויש ראיה מופלאת ממקרא הנ"ז ובאהרן התאנף ה' להשמידו וחבירו והשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת בפרש"י שם כלומר שהרודף היה מבקש שלא ישאר שם וזכר ושארית כלל וע"ז שפיר התחיבש נותרים כלפי הרודף דדעתו היה שלא ישאר שארית, וחבירו ממש הוא אומרו (מלכים א' ית') "ויאמר אליהו אל העם אני נותרתי נביא לה'„ שאחר רדיפת איזבל להכרית כל נביאי ה'. ואליהו הנביא ברח ונמלט שיך שפיר לומר "נותרתי„ הכלל העולה שבל שורש נותר המובא בתנ"ך הוא מבואר ששורש נותר יאמר על דבר שהיתה עליו רדיפה שלא להניח שם זכר ושארית ממנו ונותר, כלומר שלגבי הרודף הוא נותר כיון שדעתו היה ברדיפתו שלא יעשה פרי אותו המין או אותו האיש. וה"נ בכ"ש שיאמר על מי שמותיר דבר אחד מפני שאין דעתו עליו. שישאר אם לקיום מינו אם לקיום אחרים, וממנו כל נותר ויתרון הכתוב בקרבנות פיגול הוא לא ירצה, וכיון שאינו מועיל לאותו ריח ניחוח לא שייך בו לשון שאר כי אם נותר. אפי' דיש נותר דאוכלים אותו הכהנים כמו והנותרת מן המנחה ודוק, וכל אלה הם ראיות אמתיות להכלל אמיתי אשר הודעתם לי שהשאר הוא מגזרת השאור אם בבחינת ג' סגולתיו כשאר האב אם בבחינת

הנחתו

הנחתו לקיום, ככל מזון ושאר, אם כבחינת כח המתערב שבו כשאר אמו של העובר והדברים ארוכים ומקרא אחר אומרו "וישאר אך נח„ הוא מגזרת כל ג' סגולות שבשאור דמשיירין אותו לקיום העולם וכל דדמי לשאר הלב המבורר, ולא הוה שייך עליה שם נותר אפי' כדרך רדיפה אחר שהמבול רדף אחרי כל אשר בארץ, דהקב"ה השאירו בק"ע ובכונה מכוונת כדמות השאור ולא עליו היתה הגשם ולא הוא נמלט כי הקב"ה הסתירו כדי לשום שארית בארץ והוא האמת שתתעלה :

לא נשאר לי רבותי כי אם שתבארו המקומות שהשתמשה בהם המקרא בב' השרשים עצמם על ענין דבר אחד. כי ויעקב אמר על בנימן "והוא לבדו נשאר„ ויהודה אמר עליו לפני יוסף "ויותר הוא לבדו„ וכן על הארבה כשהתרה הקב"ה עליו להביאו אחר שיאכל "כל אשר השאיר הברד„ ובסיפור המעשה שהיה. כתוב "אשר הותיר הברד„ ואיך יבוארו דברים אלו על פי יסודכם הנאמן

ש"ד החכמים

ולמה תקעת עיקר תמהותיך על אלה המקראות ולא על שנים אחרים שהובאו בדברי החכם השד"ל נר"ו והם "ויעקב רועה את צאן לבן הנותרות„ וכן "ויותר יעקב לבדו„ וכי צאן לבן הנותרות לא היו עתידים לשום שארית? כי הא ודאי היו פרים ורבים וכמעשה שהיה. גם את השני "ויותר יעקב לבדו„ מי זוטר לן שעל יעקב, שהוא עיקר קיום והעמדת אומתינו ואומות רבות כמאמר הכתוב והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים, יאמר עליו בדרך נותר ולא בדרך שאר וקיום ולומר וישאר יעקב לבדו כמו וישאר אך נח ?

ש"ה הסוחר

אחרי שיש מדרשים מפורשים בביאור ב' מקראות הללו עד שנשתמש בהם רש"י בפי' החומש לא ידעתי איך תבואו עלי בכח? השכחתם מה שפי' ריש לקיש במ"ר "מנהון בושין מנהון עקרן„ ופי' בעל יפ"ת שלכן לא הניח ביד יעקב אלא החולים וכו' ועוד שהחולות אין דרכן ללדת ע"כ וכן פרש"י עי"ש. וכן מקרא אחר אומרו "ויותר יעקב לבדו„ אלא אמרו בחולין (דצ"א ע"א) "שחזר על פכים קטנים„ שר"ל שאחרי שהעיד הכתוב לאמר "ויעבר את כל אשר לו„ כבר נראה בחוש הראות שלא נשתייר כלום ולמה התעכב יעקב לבדו? אלא מוכרח שהתעכב על דבר של מה בכך דאית ביה משום נותר כמו שהם באמת פכים קטנים.

ש"ו החכמים

על פירוש עומק פשטי המקראות שאלנוך ולא על דוחקי הפירושים והדרושים! רב לך הסוחר! אל תוסף דבר בפני החדשים שבזמנינו, כי הם בעומק פשטי המקראות הבנויים על חכמת הלשון, הלא ידעת כי בדור לא אמון ושאין רוחו נוחה בדרש הוליד אותנו הזמן? (עיין מבוא האפל לבן זאב ובסה"ק אוי היום בי' קפ"ז דל"ט ע"ב הפלגוהו למשואות בעזרת העוזר) למה לא תשקיף בעין חכמתך בביאור תיבות השלום שבהגיעו לביאור ב' מקראות הללו עשה עצמו כאלו לא ידע מפירושי רש"י הללו ולא הזכירם בדרכו שאם רש"י ופירש עפ"י הפשט יביא פי' בביאורו. ואם ישאהו רוח הדרש גם הביאור יעלים עיניו בו כלומר גם קב לא תקבנו גם ברך לא תברכנו.

ש"ז הסוחר

יתן ה' את שונאי דרש רז"ל נגפים לפני יראי ה' וחושבי שמו ולא תהיה להם תקומה בעבור שמו הגדול אחרי שאין רוחם נוחה בדרש. ואין החכם שד"ל נר"ו ואין מחברי ביאור נתה"ש מכללם חלילה! כי הם הם שאוהבים הפשט האמיתי חלילה להם לשנוא את הדרשה ואדרבא לא זזו מחבבה ולהמשיכה בחוט עומק הפשט. ובפרט מבאר ס' ויקרא תנוח נפשו בעדן גן אלדו"ס כי בביאורו. הנחמד ההוא קידש ש"ש והרחיב בחכמת הגיונו עז קבלת רז"ל בביאור המקראות ההם שבאמת כל התורת כהנים אינו אלא חכמת הלשון העמוקה למימונים בו ושוב ראיתי באגרת רבינו שרירא גאון הובאה בספר יוחסין דפוס אמשטרדם דף כ"ו ע"א וז"ל. "וספרא וספרי דרשה דקראי אינון, והיכא רמיזא הלכתא בקראי ומעיקרא במקדש שני ביומי דרבנן קמאי לפום הדין אורחא הוו תנילהון. (כ"א תנינהון ר"ל לימודם חופש מטמונים ה' דף כ"ה) הרי דברים ברורים וולקים.

ואלהים לפי תומם מפי נאמנינו ז"ל. וכרו לי! וכרו לו! שאם ההבדל האמיתי שהבדלתם רבותי בין נשאר לנותר היה מגיע ליד מבארי נתיבות השלום ודאי ופשוט שהיו מביאים אותו אל בית נכותם ויטעימו עמו פי' רש"י בב' מקראות אשר אנו עסוקים בהם. (אשר הם לקוחים מדרש רז"ל) כי הוא ביאור על פי חכמת הלשון כדרכם הטובה ואיך לא! אחרי שענין "ויותר יעקב לבדו„ אין לו פי' אחר ולמה התעכב אחרי שכבר העביר מעבר לנחל את כל אשר לו? ודאי ללא סיבה לא התעכב לבדו. ומוכרח שהתעכב על דבר של מה בכך ולא כלום וע"ז שפיר השתמש כלשון נותר ולא כלשון נשאר להשמיענו דהתעכבו לבדו היה אך למותר, וכן ביאור את צאן לבן הנותרות למה יקשה בעיני שנאי הדרש שהוא על החולות והעקרות? הרי שראינו שיעקב מתמרמר על לבן שהחליף את משכורתו עשרת מונים ויפה פי' רבנן במ"ר שעשרת מונים פי' עשרה מנינים של עשרה שעולים מאה פעמים ואף אם נניח אותם כפשוטם לעולם אין לפחות מעשרה, והיה הם העשרה פעמים שהחליף את משכורתו? אם לא שנוסיף ג"כ האמור שהניח לו הצאן הנותרות ר"ל אשר היו אך למותר. כי היו חולות ועקרות ולא יעשו לו פרי ולא ישימו לו שארית. ואם תקניטוני רבותי! אני ארבה ולא אסור מלבן כל מין רמאות שאוכל למצוא זכר וראיה בפשטי המקראות וגדול שבכולם אותו הפרש שושן הפורח בין שפתי מוהר"ם אלשיך ז"ל כי ערוך אין ליופיו ולאמיתת כונתו. כי הנה אין ספק כי יעקב אבינו ע"ה ראה שאם יסיר לבן התישים הגדולים והעזים הנקבות הגדולות אשר בהן נקוד וטלוא וגם הקטנים והבינונים א"כ לא ישאר מה שיביטו הצאן להתעבר בזאת עקודים וטלואים, וכן בכשבים אם יוסרו גדולים וקטנים כל אשר חום בו לא ילדו חום בכשבים. על כן תמהו היו דברי יעקב אבינו לאמר "הסר משם כל שה„ ר"ל הבינוניים הנקראים שה. והטעם כי אמר כדעתו שבין הנולדים שנה שעברה להנולדים בשנה זו יש מקום לטעות וע"כ אמר הסר משם כל שה וכו' כדי שלא נתעה לשנה הבאה כשתבא על שכרי אבל מעולם התנה שיסיר התישים הגדולים והעזים הנקודות והטלואות המולידות וע"ז התנה כפי' הסר משם כל שה וכן בכשבים אמר כפי' כל שה חום בכשבים כלומר. הגדולים ישארו כדי שיעשו פרי„ אך לבן הרמאי עקר את הכל ויסר ביום ההוא את התישים העקודים והטלואים ואת כל העזים הנקודות והטלואות, וכל חום בכשבים לא השאיר זכר ושארית כדי שיוכלו להתעבר מהמין אשר התנה שיהיה שכר עבודת יעקב, היש חילוף המשכורת ביד רמה גדול מזה? ודאי לא. ועפ"י ביאור האמיתי הלזה לא יתחמץ לבב אנוש בראות מרמת יעקב בהמצאתו להציג המקלות אשר פצל ברהטים בשקתות המים כי הוא בדינא ובדיינא וכן ראוי להתחכם עם בעלי זרוע להציל עשוקו מיד עושקו! ולזה הסכים הקב"ה ע"י כאשר אמר לו בחלומו ונתן טעם "כי ראיתי את כל אשר לבן עושה לך„ ר"ל שהחליף את משכורתך עשרת מונים ומלבד שנתן לך העקרות והחולות עוד זאת שגם מאלו לא הניח מהעקודים והטלואים ובכל חום בכשבים כל עיקר. ולא נתן בידך כי אם הנותרות ר"ל אותם שא"א שיעשו לך פרי אם מצד שהם חולות ועקרות ואם מצד שא"א שילדו עקודים נקודים מפני שלא הניח זכר מהגוונים הללו ואיך יעשו פרי? וע"ז שפיר השתמש הכתוב כלשון צאן לבן הנותרות, ולא הנשארות שכל כונת לבן הארמי להניח ביד יעקב צאן שלא ישארו לו עוללות. קרנן של דברים רבותי! שההבדל האמיתי שזכיתם לחדש אותו התחזק עד להפליא עפ"י מקראות הללו ויתחזק בכל כחו כעוזרינו כל ספרי הכ"ד, כי כל מקום שאמר ולא נותר רצה הכתוב להפליג ולהודיענו כי לא לבד שלא נשאר דבר הראוי לשום שארית אלא שלא נותר גם דבר שמצד עצמו הוא אך למותר. וכמה מדוקדק מקרא מלא אומרו. לא נותר ענקים בארץ בני ישראל, רק בעזה ובגת ובאשדוד נשארו (יהושע י"א כ"ב) שאחר שהפרש גדול בין נותר לנשאר ע"ז הבדיל הפסוק בקוש עשה להשמיענו שבארץ ישראל החרימם יהושע עד שלא נותר שום ענק אפי' זקן וחולה ועקר שלא יש להתפחד שיזריע זרע כדומין לו גם אלו החרימם ולא נותר זכר מכל מין ענק רק בעזה ובגת ובאשדוד נשארו ר"ל. נשארו בכחם וטפם ונשיהם להפרות ולהרבות ולשום שארית ממין הענקים בארץ ההיא. וסיפור הדורות הוכיח כי עד זמן דוד שהכרית את ילידי הרפה, ובראשם גלית הפלשתי מגת גבהו שש אמות וזרת. היו עדין ענקים. ולדעתי הוכרחו הדברים כשמלה. ומי יתן שמעלת כבוד תורתכם תבארו לי באור נכון באותם הב' מקראות (עיין סוף סי' ש"ג)

אשר נשארו מוקשים ועומדים נגד ההכרח המושרש הזה. והיתי קורא בגרון כי אתם העם וכל סתום
לא יעמום אתכם.

ש"ח
החכמים

אחרי שקדמה לך הידיעה שמשפחת האב קרויה משפחה ולא משפחת האם. א"כ כל פרי בטנה של אם הוא שלא כי אם חוטרא לידה ומרה לקבורה. ואחרי מותה אבד כל זכר ושארית לה ואפי' במיוחסי כהונה אין בודקים כי אם עד ד' אמהות (עיין לעיל סי' קפ"ו) ולמעלה מזה שם האם נמחה מקרב זרעה מכל וכל לא כן בזרע האב ובמובן. ואחר בירור דבר זה כמה הוא מדוקדק מאמר יהודה ליוסף "ויותר הוא לבדו לאמו" שבערך האם לא שייך זכר ושארית. כי כל השארית על שם האב יקרא וכאמור. לא כן בדבר יעקב אל ראובן ששם מתמרמר וממאן שירד בנימין עמהם. שם גילה דעתו שרוצה גם בשארית זה והיה בנימין הנשאר לו מן אמו לבדו. ומלבד ודאי שייך לשון שארית ולא לשון נותר. וזהו שהשלים יהודה בדבריו אל יוסף "ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו". כלומר אמת שלגבי אמו אלא כלום יחשב. דבלאו הכי הוא לה למותר שבין יחיה ובין ימות אבד כל זכר ושארית לה. אבל לגבי אביו אם יחיה הנה הוא לו עוד שארית בארץ. וזהו "ואביו אהבו" אוהב גם השארית הנשאר לו מבנימין.

ש"ט
הסוחר

כמין תימר פרשתם הדברים רבותי! ואין ספק שזהו כונת תיב"ע והביאו בעל נתה"ש והוא לבדו נשאר "מן אמיה" דנגרש למה יאמר יעקב "לבדו נשאר" שנאמר על זכר ושארית אחרי שכבר היו לו עשרה בבנו"ם בכפי? האם טוב לו בנימין מעשרה בנים, טובים ומתוקנים? לזה השיב "מן אמיה" ולא "לאמיה" דבאמת השארית הוא שארית יעקב אבל הוא שאריתו מן אם פלונית ולא שייך לומר שארית לאמיה דהאם אין לה שארית כי כל פרי בטנה אך למותר לה לשמה כאשר אמר יהודה ויותר הוא לבדו לאמו. ושפתים ישק. והואיל והזכרתוני רבותי ענין השארית השארית הזה כחד או כ' מסגולות השאיר, אומר, שמ"ש רז"ל על פסוק לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים. שאמרו אף המלוחים שמלחו מהם והביאו רש"י שם בפי' החומש. לדעתי הוא מדוקדק הרבה דהל"ל לא נותר ארבה אחד כי אחר הכליון האחרון שעשה כחם הרוח קדים לתוקעם ומה סוף היה ראוי לומר "לא נותר" מכל רדיפת הרוח עליהם. ובו שייך לשון יתור ובז"ל אבל באמת רצה הכתוב להשמיענו שכל הארבה אשר היה ויצא ממנו שארית בין לקיים מינו בין לקיים כחם אחרים בהבנת שאר ומזון לבטן המצריים כגון אלו המלוחים, כל אלה נשא אותם הרוח בדרך גם אבל אותם שהיו מתים או חיים מוטלים באספה אשר לא יכלו לעבות פרי ניתרו ולכבו אותם חמרים חמרים ותבאש הארץ - לא נשאר לו עתים כי
הם מקראות אשר השאיר הברד אשר היתיר הברד, ועינו אל התרת הקשר ההדוק הזה!

ש"י
החכמים

אחר באתה תבאר כל זה כאשר היטב איך נתקשית בענין הארבים אלו שמשמעו כאחד בענין הברד והדבר פשוט לפניו ולאחריו. שמעיקרא כונת מכת הברד היתה להשחית את אשר השאיר הברד לקיום ולא שהנורה היתה שילחכו אבל בלחוך השור את ירק השדה, כי מה בלע? אבל כיון שניתנה רשות למחבלים לחבל ובא הארבה בתגבורת עצום כבד מאד אשר אחריו לא יהיה כן. אזי הארבה לא הבחין בין למתי השדה העשבים כדי וקים ושארית לעצמם ולאחרים. לבין למתי השדה העצים אשר לא יועילו ולא יזילו. ועל"ז קיבר "ויעל הארבה וכו' כבד מאד וכו' ויכס את עין כל הארץ ותחשך הארץ (מרוב ריבויו) ויאכל את כל עשב הארץ ואת כל פרי העץ אשר הותיר הברד" "היתיר הברד" ר"ל נפ' דבר שלא היה בו צורך גם זה לא נותר. ולזה יפה השלים וביאר הרעיון הזה הדק היטב ואמר "ולא נותר כל ירק בעץ ובעשב השדה" ולזה פירש פרש"י ירק בען וורדורא בלעז וכונתו מבוארת במ"ש בנתה"ש להודיע שלא תפרש "ירק" מין ירק ולא מין אילן. שזה אינו נופל על העץ, רק פי' מראה ירוקה בהיא בעץ ובעשב השדה, ובפי זה בעיר השתמש בלשון נותר, שבאמת הארבה לא הותיר אפי'

מראה

מראה ורוקה שהוא אך למותר ולא יגלה לכל *) שוב אל כונתך הסותר לברר חלק אלוה' ממעל
משורשי הלשון כי הגיע עתך לומר שירה.

שי"א הסותר

אבל העת לנוח קדמה ואתיה, וכבר עבר עלינו חצות לילה, שעות דרבנן, ועינינו התקשרו בשבי תנומה וחבלי שינה עד להפליא ועדיין זה השלחן מעוטר ומסודר, ופריו מתוק איש לא נעדר. והאשישות. מלאות וגדושות. עמדות לפנינו כבתחלה. ובאמת לא נבראו אלו אלא למלאות גרונן של תלמידי חכמים. הכטויים מחומר עכור וצורה אלהית ועליהם אמר הנביא וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים, ובאיזה דבר יחליפו כח אם לא בדבר הנכנס תמורת הניתך? ואיך וכמה יעלה שלם אבר כנשרים. ויעופו ולא ייגעו בחכמת אלהות תורניות, שכליות, אם לא עם יין ישן שדעת זקני תורה נוחה הימנו? כי הוא באמת שליח השמחות, ומבריח האנחות. והיא היא גבורת חלשים ורפואת אנשים, ומשמח אלה'ים ואנשים? ובדבור אחר כללו רז"ל כל זה, באמרם "חמרא וחיי לפום רבנן„

שי"ב החכמים.

האמת איתך בלי ספק. וצפינו מאד מה שלא דמינו ולא עלתה על לבנו. אבל אין אנו מבקשים ממך לפי שעה אלא — שתבאר לנו בקיצור מילין מהות היסוד אשר אתה יסדת עולמך מקדם. רצוננו לומר קודם דברנו עמך בכל פרטי הקדמות שארית הנחלה, ועל מה נשענת להציע החלק הג' משורשי לה"ק. אשר גם אנחנו הודינו לך (לעיל סי' נ"ה) שהחלק הזה נפרד והיה לג' ראשים חלק רוחני שכלי וחלק רוחני אלה'י, ועל כן שאלתינו ובקשתינו שתודיענו על רגל אחד. אם תוכל על מה אדניו הטבעו ויסודך החדש הזה אם על מאמרי הכתובים, או על הסודות והרמזות. זו בלבד תצריך מטובך להודיע לנו בקיצור. ובשלום יחדו נשכבה ונישן.

שי"ג הסוחר

היסוד יסוד אחד ממש! השכחתם רבותי! כי אתה נשבעתי בקדוש ישראל! שכל דבריכם בהקדמות הרחבות לבא לביאור שארית הנחלה. אשר היו בעיני מקודם שלא כענין. דשוב הוכיח לי שהן הנה היו כמערכה אל הדרוש למה שאני הולך בעצמי כי להשתמש מראיות מופתיות משפטי המקדמות לבנין שהייתי בו? (עיין לעיל סי' ק"ה) כן הדבר! ולא בדרך הפלגה! הנה אתם רבותי נעפלתם לבאר שכל שמושי שמות ותארי המדבר נלקחו מהדומם והצומח והחי בכל אשר ודמה אליהם. ובמו שיסוד בנינכם זה הושתת על פשט הכתוב האומר "וייצר ה' אלה'ים את האדם עפר מן האדמה. וכן מקרא אחר "תוצא הארץ נפש חיה למינה„ ומזה ולא לכם שבהכרח כל מה שזוה המדבר לדומם ולצומח ולחי לקח לו משמשי שמותם בדקדוק אין נגרע אפי' כמלא נימא אחרי דהטבע

טבע

---

*) וכהיותי בווין שנת תר"טוב והתפלפלתי עם ידידי ויקירי הגאון המפורסם מגזע קדשים והמעלה זך ויושר פעלו כמוהרר"א הורוויץ נר"ו. ועל דרך אל יפטר אדם מחבירו אמ"ה, למדתי לפניו כל המאמר ומדובר בשורש שאר שמקורו השאור בכל אורך הדברים מראש ועד כאן. ומרוב חשקו בדברי אלה קם בזריזות והביא לי ס' הכתב והקבלה וסדר שלא ראיתיו כי אם אותו יום (עיין לעיל סו' סי' רע"א בהערה) ואחר שלמד לפני כל מ"ש בפ' כז ע"פ דשלקיין מיני כה אמר הגאון הנ"ל נר"ו. "אמת! מחבר הספר הזה ניבא ולא ידע מה ניבא למה "חלק השאר חשוב עליו ושוה בעיניו כמו החלק הראשון„ הכל עם דברי מר! דשאר נגזרתו משאור דמניחים אותו לקיום, ספיר כשר אמר כשאר ר"ל חשוב עליו מפני דצריך אותו לקיום. ואלו ירד לעומק הקדמתו המפוארה הבנויה על יסודי התורה ומשפט הלשון, לא היה כותב דיעקב אמר על בנימין "נשאר„ מפני דהוא חשוב עליו. ויהודה קראו נותר מפני, כי היה לו לפוקה ולמכשול„ כי באמת לבני יעקב גם בנימין יוצא ממנו זכר ושארית לדורות עולם. ויהודה דקדק ואמר "ויותר לאמו„ דבאמת לגבי אמו הוא נותר דמשפחת האב קרויה משפחה ולא משפחת האם. וח"ו! כי משום שהיה לפוקה ולמכשול כענין הנביא והדומה. קראו נותר! חלילה! גם מה שהתקשה הרב המחבר מנ"ש רז"ל על פסוק ויעקב רועה את צאן לבן הנותרות. שר"ל החולות והעקרות, לא נתקשה מלשון ריש לקיש דאמר מכאן ביטין מכאן עקרן שאינן מולידות וכמ"ש הרב היפה ז"ל גם על החולות שאינן מולידות. וכיון שכן יחד כולן לא היו לשארית כי אם לנותר. וכל זה מפני שלא ירד אל התחקות השורש "שאר„ שר"ל המשייר קיום כארץ מגזרת שאור. וגם מפני זה ביארו בפסוקים "אשר השאיר הברד„ "אשר הותיר הברד„ כשאר רפוי וטפל מבלי מלאכה" הגאון הנ"ז נר"ו עמי הן הסר כן יתר ונשיתי לו איסר!

טבע אחד וכמו שכתובים נטפלים בכל פרטי חומר המדבר ובשמושי תאריו. כן אני נטפלתי והטפל בצורתו ובכל שמושי תאריה, וגם יסודי זה יסדתיו אף הושתתיו על סוף הפסוק עצמו. "וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה" ומסיים ואומר. "ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה ותרגם אונקלוס "לרוח ממללא" וידוע דהלשון קולמוס הלב, הוא השכל, או כמו שיאמר הפלוסוף "הדיבור הפנימי" והדיבור הפנימי הזה הוא כמו שנאמר הצורה המחודשת במין המשובח הזה. הוא המדבר יש לה ר"ל לצורה הזאת. כמה וכמה אלפים ורבבות ענינים חדשים ומחודשים אשר אינם נמצאים אפי' בחלום במינים שלמטה הימנו הם הדצ"ח. וכל אלה הענינים הנפלאים והנוראים שנתחדשו במין המדבר יש להם שמושי שמותם כמוצאהם למשיגיהם ובפרט בעברי המצא על כל גדותיו מהבדלים דקים. נחמדים מזהב ומתוקים. ענין ענין על שמו ועל תארו. דרך משל. הם בכחות השכליות חכמה ובינה דעה והשכל. עצה גבורה ענוה ויראת הרוממות. ורבים כיוצא בהם ואם בנפשיות אהבה, שנאה נקימה ונטירה. חנינה וחמלה ורחמנות והדברים ארוכים ומאין לה כל הכבוד הזה? ואל מי יתדמיון וישוו הן חסר הן יתר? כל שאין בחימרו העכור אשר ממנו קורץ אפי' ריח דמיון לכל הנפלאות האלה. אם לא שבעל כרחינו מוכרחים אנו לומר שכמו בכל עניני גשמיותו לקח לו שמושי שמותיו מהדצ"ח כי מהם קורץ, כן כמו כל החידושים האלה עם שימושי שמותם אשר נתחדשו במינו מסיבת צורתו החדשה אשר באה ונהייתה משמי שמים העליונים וכמאמר הכתוב "ויפח באפיו נשמת חיים" הן כל אלה הביאם עמה הכלה הכלולה הנשמה הטהורה. משבח בית אביה מלכו של עולם. ועל ידם הן צדיק בארץ ישולם, בכל מיני קשוטין ותארים ושמושי שמות לטוב ולמוטב אם רוחניים שכליים. (שבהם הושוו כל אדם אשר נשמה באפו) ואם רוחניים אלהיים אשר חלק ה' לעם סגולתו ואם העומדים ומשמשים לאנשים אשר בשם נקראו "אנשים בתוך השם" ואם הנביאים ובעלי רוה"ק ודדמי להו. ובהם זכו ישראל מורשת ברכת אברהם אבינו ע"ה אשר היתה מורשה קהלת יעקב. ומפני זה נמצא באומתינו מיום העיר ממזרח צדקתו של אאע"ה עד זמן חרבן שני ועוד ימים ושנים, ענינים רבים נבואיים פלאיים. אשר לא נמצאו ולא ימצאו באומות אחרות. וכן בלשוננו נמצאו שרשי שמות ותארים רוחניים אשר אי אפשר להעתיקם בחד מלשונות בני יפת כי אינם

(עיין לעיל סי' ק"כ)

שי"ד החכמים

הידעת הסוחר! מה אתה מוציא מפיך? הידעת שעל פי סיום דבריך אלה אתה כמעט קורא בגרון שאתה מאמין שאל יתעלה רצה והדביק בנו ענין אלהי מופשט מהחומר יתר על שאר העמים? הידעת כי זו הדרך מביאה להאמין במה שהסכימו כל המקובלים, שבכל איש ישרא' יש נפש חיה נוספת על שאר העמים!

שט"ו הסוחר

ידעתי! החשו!

שי"ו החכמים

ולמה נחשה? חודה אידך ונשמענה. וממי אתה ירא?

שי"ז הסוחר

ירא אנכי פן אדיב את נפשכם נפש היפה בשמעכם כי אהובכם הנאמן החכם השד"ל נר"ו גם בפרט זה פלט קולמוסו דברים שאינם לפי כבודו. ולא זו הדרך!

שי"ח החכמים

ראינו כל דבריו והנם כתובים בויכוחו על הקבלה (עמוד כ"ד) עד שכתב "שזאת תוספת שהוסיפו המקובלים על הפלוסופים. לתת כבוד לבני ישראל ולהחניף לעמי הארץ שלא ישכלו. ומסיים ושואל בזה הלשון "הכל מה תאמר במי שיחשוב שאין נפש חיה אלא לבני עמו בלבד? החכם יהיה או סכל?" א"ד, הבל חי נפשך היקרה! שתניח מאמריו הארסיים הללו לצד אחד. כי רתיחות דם קולמוסו, פלטתן באשר אמרת, וגם תדין אותו לכף זכות כי לבו התמים באהבת החכמה של כל בני האדם באין הבדל בין ישרא' לאוה"ע באשר החיוב מוטל על ישראל ועל רבנן באשר אתה ודעת, הוא הגורם הגדול לדברים

לדברים קשים אלו, ולא במרד ולא במעל! ואם היה לא ידע להבדיל בין ענינים רוחנים שאין נזק לשאר האומות אם לא יאמינו בהם. עכ"פ אתה מחויב לבאר הדברים כנתינתן מסיני, ואם יש בידך להשביע לכל חי רצון שבני שנת בריאות מוכחות על פינה האמתית זאת אנחנו נברך את שמך בברכות לראש בשנת התחום שאנו בה ובשנת ק"ש שעל המישה. אבל בבקשה ממך שיהיו כל ראיותיך מן התורה ומן הנביאים ולפחות מספרים מיוחסים, שחוברו מאנשים פלוסופים כולם לדוקים.

שי"ט הסוחר

הנה ספר מליצה ומוסר, ולא אנים ליה בלרו, ודבריו בהשכל ודעת, נכנסים אל אזן שומעת. בפשטנות נפלאה. והאמונה נראה. ויראת ה' טהורה עומדת. וחדרי בטן יורדת. כזה הספר. הנותן אמרי ספר, הוא ס' הכוזרי אשר שמו לא ומת מקרב ישראל?

ש"ך החכמים

ודאי לא! וכבר כל עליו הגיוו מרבותינו שקדמוני במלילה נחה לאמר. "השמר לך, פן תעזוב את הלוי, (עיין לעיל סי' ל') ועוד הפליאו לתת בידינו כור מצרף הספרים. והנחילו לנו גזרה יקרה ואמרו. "דברי הגרשוני (רלב"ג) רובם שקר ומיעוטם אמת, ודברי התימוני, רובם אמת ומיעוטם שקר, ודברי החבר הפשטני. כולם אמת ואמונה, ועוד הוסיפו לומר "שכל דבריו סולת. ואין בהם פסולת, ואהובינו החכם שד"ל נר"ו הוא עצמו הביא הדברים האחרונים האלה בוויכוחו על הקבלה הנ"ז (עמוד ק"ו) וגם אמרו (שם) "החכם הנכבד הקדמון מכל המקובלים, וגם בריש הקדמתו לקונטרים שירי הדיואן קראו בתחלת כתב יהודה כתב החכם שד"ל נר"ו וז"ל. יהודה הלוי! השם הקדוש הזה! אתו מיבי לו. רש"י ובעל הכוזרי המה הנאהבים והנעימים לי, והיקרים והנכבדים בעיני מכל חכמי ישראל אשר קמו אחרי התלמוד. רש"י וכו' ורבי יהודה הלוי הוא החביב והנכבד בעיני, בין כל החכמים, אשר הגו בספרי העמים הוא לבד למד חכמה יונית וישמעאלית, ולבו לא נפתה אחריה ומה מאד נשגב בכתבו זה. ונעלה בגבורת שכלו על הראב"ע והרמב"ם וכל הצעירים אשר הלכו בעקבותם. הוא קרא הרבה בספרי ישמעאלים ובשירתם, ועשה והצליח במלאכת השיר על פי התכונות הישמעאליות ועם כל זה דבקותו באלהיו ובעמו לא נגרעה דבר עכ"ד המסילתים ממש! ואחר כל זה אם תראה לנו הסותר! מדברי החבר הטוב ז"ל שכן הוא דעתו בהבדל הרוחני הזה שיש בין ישראל לאוה"ע. אנו ערבים גמורים שגם אהובינו החכם המפורסם הזה נר"ו ישוה בפשיטות הדרכא ויקרא בקול גדול כלחני הסותר! חבר טוב לחכמי ציון אוהבי, כלחני בראיותיו המכריחות שכן היא האמונת ישראל פשוטה כאומה מאז עמדו רגליה במעמד הגדול והנורא.

שכ"א הסוחר

ומה יענה החכם המובלם הזה ביום שידובר בו דברי החבר הטוב זיע"א החביב עליו עד לאחת! במה שבקש ממלך הכוזר (מאמר א' סי' ע"ל) שיראה לו מעלה תפריד בין המדברים עצמם, פרידה עצמית. כהפריד האדם מן הבהמה, ולא מנה המלך ידיו ורגליו להמליצה. ועוד לא מצא מעלה במורגשים יותר ממעלת האדם, והחבר הטוב אזי כגבר חלצו (שם מסי' מ"ה עד סי' מ"ז) והראה לו במופת חותך שכל בני האדם הם כקליפות. ולא התחבר בהם הענין האלהי ושבטי יה בני יעקב בחירו הם לבד לב האדם וסגולתו. וכלם הראויים שיתחבר בהם הענין האלהי ועוד (שם סי' קט"ו) הוסיף להפליא באומרו "כי כל כן כבר הגלות ש ה'ה וידבק בדרכי ישראל ממש ויהיה לו חלק גדול מן הקורבה אל האל יתברך. ועם כל ההתדבקות הזה לא ישוה הוא הגר הנכנס בתורתינו. עם האזרח. כי האזרחים לבדם הראויים לנבואה, א"ד בקיצור גדול. ועוד כתב שם (מ"ב סי' ל') "כי העצמות היבשות אשר נשאר טבע מטבע החיים וכבר היו כלים לראש ללב ורוח ונפש ושכל, טובים מהגופות המצויירות תוכן וקיר בראש ועינים וכו' ולא חלה בהם מעולם רוח חיה ולא שיחול בהם. אך המה צורות דומות לצורות אדם ואינם אדם ע"כ ועיין לו עוד משם והולך עד סי' כ"ז דברים נפלאים ויותר מאלו א"כ מה הפרש רבותי! בין מי שיאמר שאין נפש חיה אלא לבני עמו בלבד, למי שמיחס יתרון מעלה עצמית לבני עמו על שאר העמים במעלה תפריד האדם מן הבהמה? ודאי שזו קשה מן הראשונה.

באלף אלפי׳ דורות. והדבר מוסכם וכנז״ל שכל דברי החבר סולת אין בהם פסולת ואיך יתקיימו שתי הגזרות ? וכ״ש שאין ראוי אפי׳ להעלות במחשבה על המאמר בכל ענייניו בהחבר הטוב הזה שכל מה שהאריך בשבח ישראל בכל מאמריו הקדושים. היה "לתת כבוד לבני ישראל ולהחניף לעמי הארץ שלא ישקלוהו„ כאשר כתב החכם השד״ל נר״ו על המקובלים זיע״א. כי בזאת טבע וכוח החבר הטוב הזה עם המלך המתיהד (אשר היה בפועל כאשר גם החכם ש״ד״ל נר״ו בס׳ בית האוצר שלו (דף ז ע״ב) קורא בגרון שכל ענין זה היה ונברא ולא משל היה) אינו מניח שכל זה בשביל להחניף, כי עם מלך עובד אלילים ידבר להחזירו לאמונת אברהם יצחק ויעקב ע״ה, ולא עם בני עמי, ואין לומר ג״כ כי כל זה עשה להלהיב את המלך הכוזרי כדי שישוב אמונת אבותיו, שהרי מתוך ויכוחו להחזירו לתורת משה מבלוע לו בנעימה. כי לא ישתוו לעולם הגר עם האזרח לענין הנבואה והדברים הרוחניים. וזה פלא עצום ומופת חותך כנושא אחד שבכל דעתו מאמין החבר הזך בלי שמרים. באמונותיו ודעותיו מעלת ישראל הזאת על שאר העמים, וח״ו שיוכל לומר גם על החבר הנחמד זיע״א כי מי שנותן הפרש מעלה האלהי׳ת כזאת בין בני עמי לשאר העמים הוא סכל ! ח״ו ! וחלילה ! אלא בעל כרחינו לקיים אחר החבר ז״ל אשר קנה מימי עולם שכל דבריו סולת ואין בהם פסולת בהכרח צריכים אנו לומר, והוא האמת, שהחבר הטוב הזה בכל מה שהאריך באלפי מקומות בשבח מעלה זאת לא חידש שום דבר מדעתו, כי אם ביאר הסגולות הנפלאות אשר ראו ורואים בכל יום בעינינו יותר משאר העמים. הן בנסים שנעשו ונעשים לנו שלא כדרך טבע. הן באמונות ודעות ישרות אשר היו מורשה קהלת יעקב. אשר אין מי שיוכל להכחיש שבכל יום ויום מתקרבים שאר האומות אליהם ומעולם הישראלים לא הפשיטו טבע אמונתם ותורתם. אלא כדמות גרגיר שעורה המוזרע בארץ. שנראה לפי שעה מפשיט טבעו. וסוף כל סוף הוא הוא המפשיט טבע וצורת הארץ שסביבותיו ומלבשה בטבעו וצורתו ויתר הדברים המעולים שנמלאו ונמלאים באומתינו יותר משאר האומות. ובהם יתפרשו ויתבארו כמה מקראי קדש הם המדברים בקול גדול ולא יסף על מעלה עצמית זאת של ישראל לעיני כל העמים באמרם, "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש„ "והייתם לי סגולה מכל העמים„ "ישראל אשר בך אתפאר„ "ומי כעמך כישראל„ "כימי השמים על הארץ כן בני ישראל לפני„ וכאלה לאלפים אשר ספרי הקד״ש מלאים פה לפה ולא בדרך גוזמא וכל אלה התארים הם למעלות עצמיות אשר לא נמלאו בשאר האומות ואלה המעלות הן הנה אשר ביארם החבר הטוב בכל אורך ויכוחו ויחד כולם קראם החבר ז״ל ענין האלד״י הדבק בנו יותר מכל האומות. וא״כ מה לו אם נקרא ענין הזה "ענין האלד״י„ או אם נקראהו "נפש חיה„ וכדומה ממלות שורשיות רוחניות אשר אמרנו אשר חלק ה׳ לעם סגולתו (לעיל סי׳ שי״ג) ? האחרי אשר כולם לא יורו ח״ו ! בזיון לאומות אשר אינם זרע יעקב חלילה וחס ! של דוקא יתרון רוחניות אמיתי הנראה בנו יותר משאר העמים אשר לא הכחישוהו גם מגדולי חכמי האומות. וא״כ מי שיאמין בפסוק הנ״ז כימי השמים על הארץ כן בני ישראל לפני, בהכרח צריך שיאמין במ״ש החבר (מאמר ב׳ סי׳ יו״ד) "שים לאלדינו זה סוד האלד״י בהשאר אותנו„ ובהכרח שיאמין שלפי יסודות אמתיים אלו אינו רחוק שיש לנו נפש חיה שאינה מקבלת הכליון ובהכרח צריכים אנו לכל הענינים האלד״יים הללו הדבקים בנו, שורשי מלות אד״ות מיוחדות להשתמש בהם ולהוציא מן הכח אל הפועל את כל הכבוד הזה שב״ב

ההכמים

אין ספק שכל דברי החבר הטוב בכל מאמריו הקדושים מסכימים ומתאימים מאד לדבריך בענין האלד״י הדבק בישראל. ולא נשאר עוד ריח ספק בדבר אבל דע מה למעלה ממך שבלאחר יד אתה מוסר יסוד אחד. שכל אלה התארים הרוחניים הם חלק אלו״ד ממעל כלומר שהם תארים עצמיים שאינם נלקחים הרבה מהם מהפעלות הברואים כלומר שהנבואה שמה אותם בפינו. ועלם הבונה כמה שלמעלה ממנו עין לא ראתה אלדי׳ם זולתו. ואם כך תהיה בונתך. א״כ לא תמלט הסותר מסתירים אלה, או ברצונך לחלוק על החבר ז״ל במ״ש במאמר הב׳ סי׳ ב׳ בתאר "קדוש וברוך„ ולמ״ש רבינו הרמב״ם קרוב לסוף הקדמתו לס׳ טהרות. או שתראה להכנס בעובי הקורה לפרש דבריהם עפ״י הנחתך ובין כך ובין כך הרי חדשות אתה מגיד לנו, וחובה עליך לפרש הדברים ולבארם ולהקיפם ולבררם .

הסותר

שכ"ג הסוחר

במתיאש מעייפות ויגונו . וראשו ואבריו כבדים עליו כי עפעפיו כבדו ונתקשרו בחבלי שינה, קם והכה הפעמון בבהלה עצומה לקרוא לבעל הפונדק

שכ"ד בעל הפונדק

נכנס בחפזה, מרוב בהלת הכאת הפעמון . וירא ויגש, מה קול הפעמון בחפזון הזה? נבהלתי משמוע

שכ"ה הסוחר

ולא כלום! הזמן לי מטתי בחדר מיוחד תכף! כי לא אוכל עוד! כי אם להתפלל תפילת ערבית ולישן

שכ"ו בעל הפונדק

והלא כבר מזומנת מבעוד יום בחדר הגדולה והרחבה אשר בה ישכבו החכמים! כי אמרנו כך רצון גבירינו נר"ו שלא להתפרד מהם גם בעת שינתו,

שכ"ז הסוחר

אמת! כך היה רצוני! אבל מי גבר אברופיו יוכל להשתתף שיתוף תמידי עם החכמים הקדושים חכמי הו' הללו?

שכ"ח בעל הפונדק

ולמה?

שכ"ט הסוחר

הלא ידעת כי החכמים האלה הע"ו הם מלומדים להיות נעורים לילות שלימות בבית מועדם בקומתם שינה מעיניהם עד אילת השחר. והללם נקרא עול ברזל זה **תקון ב"ת** ומי יוכל לסבול זה? ואם אלך לישן עמהם בחדר אחד לא ינחוני עד בלעי רקי. ולא אתן שנה לעיני ולעפעפי תנומה ולא מן השם הוא כי יום מחר אהה נגוע כל היום ודעתי בל עמי! ויהפוך פניו כלפי החכמים ויאמר . מחילה רבותי! לא אוכל לעמוד עוד . ידעתי מדברי החבר והרמב"ם ז"ל ועליהם אבנה דיוק אבל לא עת האסף! ויתאחז עם בעל הפונדק מתחת זרועות . ויהפוך פניו עוד הפעם אל החכמים ויאמר . בטוב תלינו או תקימו מורו! כי אני לא אוכל עוד כי אפסו כחותי! קראו ק"ש על המטה ותקון חצות וברכתם גם אותי כאשר נדר גדול נדרתם. (עיין לעיל סי' שו"ח)

ש"ל החכמים

תלין ותקיץ בישועה ורחמים! גם ברוך תהיה!

ת"ו ש"ל ב"ע

על ידי מסדר אותיותיו הבחור וחשוב זרע קדש כה"ר **אברהם אשכנזי** נר"ו בן להרב המובהק כמוה"ר **יהודה שמואל אשכנזי** זלה"ה בעל בית עובד, ובית מנוחה, ובית השואבה, וישא ברכה, וגזע ישי.

לוח התקונים

עמוד	שיטה	תיקון
ג'	ו"ה	להתעסק
ו'	ד'	ותשטוח
—	ז'	הינאה
י"ד	לג'	זאת
ט"ו	ה'	זה
י"ז	לב'	כי
כ"א	ז'	עסקנו
כ"ב	מ'	רמ"א
כ"ד	י"ד	תדבק
כ"ט	מ"ג	אשתו
ל"ב	ג'	כתב
מ"א	לא'	ולהראות
מ"ג	כ'	שתי קושיות
מ"ה	כ"ב	להביו של מת
—	ל"ח	כח
מ"ז	כ"ב	ממש
—	לו	אות וזרעו
נ'	ל"ד	שלו
ס"ג	ז'	באחת מדרשותיו האוטלקיות
ע"ז	א'	ד"
—	ל'	כי אתה ידעת כי
—	מ"א	בתיבת והיה
ע"א	ו'	אור-כה, ג,ב ג,ג-כו
פ'	ג'	בספרא כנודע שבת (דק"א) כ"כ וכן פי' רשב"ם בפ' שמות אכן נודע הדבר אך כן מלה מורכבת משתים
—	ו"ח	ע"ז נזכר הנבואה העיון שידיי
ס"ו	ל"א	למס כוכה

עמוד	שיטה	תיקון
פ"ה	ג'	כשבוש המולאות אחה"פ והדומה כ"כ והפשר דשם זכר ר"ל זה-כר, זה הדון ושליט אחר אביו ולא הבת. והאמת דשם זכר נמלא לעולם הפך הנקבה "זכר ונקבה בראם" וכיון דהנקבה לקחה דמיון תארה מנקיקי הסלע (ע"ל אר"ן) כן הזכר לקח דמיון תארו מהדומם וכר כרחב! וא"כ ר"ל זה-כר; כלומר כר בולט מהשקעה וכך דרך העבריים ומכירו עיין סנהדרין דס' ע"כ ועיין תשו' הגאונים דפוס ברלין סי' ק"י דברים מעשה הרורים ודי בזה
—	כד'	כלומר וערב לו
פ"ב	ו"ה	[illegible]
—	מ"כ	ומשחית - כו
פ"ג	ד'	(על סי' רכ"ג)
פ"ה	ל"ו	עד להפליא כ"כ ולזה נקראת חוה "אם כל חי" כי כל אשר בו רוח חיים מהלומח והחי. יחזרו כולם פגרים מתים בלתה כי על ידה מזון והוית ושלימות הכל ומלואה ועיין ס' הכתב והקבלה ע"פ זה וע"ו כינוריגו יתרחב ויתחקה יותר ביאורו עי"ש
פ"ו	ט'	תשנה
—	י"ז	מקודשת
פ"ח	כ"א	תלמידהם
—	כ"כ	ממנה
צ"ג	ז'	שבר יד
—	מ"ג	המתחקים
צ"ד	ל"א	איך נפלת משמים
צ"ט	כ'	אתם מתייצבים
—	י"ט	כבכי נשבו
ק"כ	כ"כ	בטעם מספיק
—	ל"ט	פולה פה
ק"ד	ל"ט	מי הם נמחק